

Ediia de falã reproduce textul după: Ceasornicul domnilor de Antonio de Guevara. Traducere din limba latină de Nicolae Costin.

Edil le critică şi studiu introductiv de Gabriel Şlrempel.

Editura Minerva, Bucureşti, 1976.

ÎN LOC DE PREFAŢĂ:

INFLUENŢA LATINA ÎN STILUL

CRONICARILOR MOLDOVENI

Marii cronicari moldoveni Ureche şi mai ales Costineştii au nu numai meritul de a fi creat în literatura românească genul istoric cu nuanţe apropiate de genul memoriilor, ci şi pe acela de a fi introdus inovaţii în limba literară a timpului. Cultura lor largă, erudiţia lor, preocupările după forme literare mai alese, după un ritm armonios, după versificaţie chiar-toate acestea îi îndemnau să nu se mulţumească cu vocabularul şi tiparele sintactice pe care li le punea dinainte limba scripturilor sfinte şi a vechilor cazanii.

Ureche şi Costineştii introduc în scrisul lor noţiuni noi, pentru care, spre a le circumscrie precis, aveau nevoie de cuvinte noi. Şi acestea le-au împrumutat uneori din limba polonă, pe care şi-o însuşiră în mediul şi în şcolile polone în care şi-au făcut instrucţia. Alteori termenii de origine turcească au fost luaţi din vorbirea contemporanilor, care se vânturau continuu pe ţărmul Bosforului, într-o vreme în care influenţa orientală începea

să se reverse asupra vieţii din principatele noastre, ca: *ceauş*, *ceambur*, *cetebiu*, *derviş*, *divan*, *olac* ele

Dar alături de aceşti termeni turceşti, care dau scrisului lor un uşor colorit oriental, ei introduc – şi aci este partea de contribuţie proprie a lor – mulţi termeni de cultură de origine latină, precum: *istoric*, *poetic*, *orator*, *ritor*, *comedie*, *filosofie*, *cozmografie*, *gramatică*, *silave*, *răpublică*, *consilium*, *pretorian*, *principe*, *primarii*, *secundam*, *terţiani*, *senat*, *ţensor*, *monarhie*, *tiran*, *imperator*.

colonie, *obsides*, *testament*, *tractai*, *veterani*, *fantastic* ş.a.

Aceste cuvinte latine pe care Ureche şi Costineştii le introduc în limba literară – neologisme pentru vremea aceea – marchează începutul unei direcţii noi: revenirea la matca latină a limbii.

Influenţa latină – mai ales în opera Costineşiilor – se vede însă mai ales în structura limbii. Mirón şi Nicolae Costin se străduiesc să croiască pentru limba timpului lor, după modelul latin, tipare sintactice noi. Ei modelează structura frazei, pe de o parte pentru a-i da rezonanţe noi, capabile să exprime nuanţe felurite de cugetare şi simţire, pe de alta pentru a-i imprima un ritm mai armonios. Când, de pildă, Nicolae Costin în *Ceasornicul domnilor*, forţând puţin uzanţele limbii vorbite, urma sinuozităţile intermediarului latin, aşezând la început subiectul cu incidentalele sale, apoi obiectul cu determinsuale sale şi lăsând abia la sfârşit verbul – ca de exemplu: „O, părinţi adunaţi, o, m-am ferice! *Eu*, ţăranul Milán, lăcuitorul oraşelor râpelor Dunării, *voao* sfiatnicilor râmliani carii sunteţi adunaţi într-aciastă curte, *mă închin*” – o face aceasta nu pentru că el, care vorbea cu uşurinţă limba latină, era într-atâta stăpânit de topica frazei latine, încât nu se putea dezbăra de ea nici când scria româneşte, ci o face, pentru că el urmărea în scrisul său efecte artistice. Urmărea, pe o parte, să redea în limba sa ceva din muzicalitatea originalului latin, iar, pe de altă parte, să sublinieze efectul contrastului dintre cele două membre

adverse ale frazei: *eu,* ţăranul... *voao* sfetnicilor Romei... Aceloraşi nevoi de ritmică şi de subliniere a sensurilor sunt subordonate şi celelalte inversiuni topice, ca, de exemplu, aşezarea negaţiunii la început şi despărţirea ei de verb: „*nu* dintr-acei ce ar fi mai harnici a face dreplalia, ce dintr-acei ce au în Râm mai mulţi priitori *trimiteţi*” Pentru acelaşi cuvânt aşază complimentele înaintea verbului pe care-l lămuresc: „Dumnezeii *grija lucrurilor omeneşti* au lepădat”; determinările adjectivale înaintea substantivului: „pentru *nepărăsite a noastre* răutăţi”; utilizează construcţii brachiologice syllepse: „că fără vrearia şi socoteala Dumnezeilor nici binele a agonisi, nici de rău a ne feri nu putem”; hipperbate (separarea de cuvinte care din punct de vedere gramatical sunt unite): „tu *ale noastre* ai strămutat *obiceiuri*”.

Costineştii, care vorbeau cu uşurinţă limba latină, s-au deprins cu asemenea inversiuni ale părţilor de propoziţie, încât, în căutarea unui efect de armonie ritmică sau în necesitatea de a sublinia un sens, le-au utilizat şi în opera lor originală. Găsim, bunăoară, în cronica lui Miron Costin, expresii în care verbul este aruncat la sfârşitul propoziţiei: „să fie spre învăţăturile scripturei mai plecată a locuitorilor ţării noastre *voie*” \ sau altele în care atributul este despărţit de substantiv şi verbul de complement prin intercalarea altor părţi de propoziţie: „multe *obiceiuri* întru acest neam trăiesc *a italianilor* până astăzi”; „au fost a resipei casei lui Vasile Vodă *pricină*”; ori cu complementul direct sau cel indirect aşezate înaintea verbului de care depind: „*puştilor apucase* cazacii de le stricase roatele” ş.a., ş.a.

Cronicarii moldoveni sunt dar premergătorii şcolii latiniste şi în ceea ce priveşte punerea în circulaţie a ideii de latinitate a neamului şi în ceea ce priveşte năzuinţa de a împământeni în limbă construcţii sintactice latine.

Ei au deschis astfel drumul în limba literară inversiunilor topice pe care aveau să le mânuiască cu atâta artă marii lirici ai veacului al XIX-lea.

CEASORNICUL DOMNILOR

Nicolae Costin a îmbogăţit literatura românească şi cu prelucrarea unui roman spaniol, cel dintâi roman occidental care apare în literatura noastră. Romanul este opera marelui scriitor al veacului al XVI-lea, Antonio de Guevara, episcop de Cadix şi predicatorul lui Carol Quintul, şi poartă titlul în originalul spaniol: ÎI *libro aureo del grand Emperador Marco Aurelio con el Relox de Principes* (*Cartea aurită a lui Marcu Aureliu cu Ceasornicul domnilor*).

Autorul pretinde în prefaţă că ar fi descoperit manuscriptul operei sale, după îndelungate cercetări, în Biblioteca din Florenţa, printre cărţile greceşti lăsate de Cosma de Medicis. Povestea unui manuscris grecesc descoperit în Florenţa era o mistificare literară asemănătoare cu aceea de care au făcut atâta uz, în vremurile apropiate de noi, romanticii. Pretinzând că opera sa are la bază un manuscris grecesc şi revendicând numai paternitatea stilului, Guevara a voit să treacă toate ficţiunile imaginaţiei sale ca fapte reale şi să atragă atenţia asupra operei, care ar fi înfăţişat viaţa istorică şi actele autentice ale împăratului roman. Opera cuprinde viaţa romanţată a marelui împărat, în care însă sunt încadrate sfaturi privitoare la educaţia tinerilor principi şi la normele de călăuzire în conducerea familiei şi a statului.

Viaţa lui Marcu Aureliu, în liniile ei mari, este expusă într-un prim capitol, după care urmează o serie de scrisori ale împăratului către diferite persoane, de pildă: una către prietenul său Pollion, privitoare la creşterea pe care a primit-o în anii copilăriei de la profesorii săi; o alta către tovarăşul său de studii, regele Siciliei, şi multe altele.

Sunt şi câteva scrisori galante, presupuse că ar fi fost adresate de înţeleptul împărat, în ceasurile de libertinaj, curtezanelor romane – Bohemia şi altele – în societatea cărora şi-ar fi petrecut anii tinereţii. Aceste rânduri de dragoste în afară de cămin, care n-au niciun temei în realitatea istorică şi deformează personalitatea stoicului împărat, au plăcut aşa de mult societăţii spaniole din vremea lui la rol Quintul, încât, chiar după ce Guevara le-a

scos din opera sa – regretând chiar că Le-a plăsmuit – ele au fost copiate cu mâna după ediţii mai vechi şi adăugate la textele autorului.

Scrisorile lui Marcu Aureliu sunt despărţite între ele prin istorioare şi anecdote referitoare la viaţa împăratului, menite să scoată mai bine în relief caracterul şi virtuţile lui. Aşa, de pildă, e discuţia dintre Marcu Aureliu şi soţia sa, Faustina, care dorea să pună mâna pe cheia de la cabinetul de lucru, pe care împăratul îl ţinea închis pentru ca nimeni să nu pătrundă înăuntru şi să răvăşească scumpele lui cărţi. Această discuţie contradictorie între soţi – unul subliniind defectele femeii, cealaltă defectele bărbaţilor – este ca un mic tratat filosofic asupra căsătoriei.

În această viaţă romanţată a lui Marcu Aureliu, Gue vara a introdus capitole de sfaturi privitoare la educaţie şi cârmuire. Aceasta l-a determinat să-şi intituleze opera *Ceasornicul principilor*, care, explică el, „nu e nici de nisip, nici cadran solar, nici indicator de ceasuri; căci toate celelalte ceasuri servesc să indice ziua şi noaptea, pe când acesta ne învaţă ce trebuie să facem în fiecare ceas al zilei şi cum trebuie să ne orânduim viaţa”.

Şi fiindcă acest ceasornic al vieţii are în vedere în primul rând pe principe, el l-a numit El *Relox de* Principessau, cu titlul tradus de Nicolae Costin: *Ceasornicul domnilor*.

Opera lui Guevara este secţionată în trei cărţi: prima parte cuprinde normele de care trebuie să se călăuzească în viaţa principele, pentru ca viaţa şi faptele lui să fie în conformitate cu idealul unui bun creştin. Cartea a doua cuprinde sfaturi cum trebuie să se poarte un prinţ în interiorul căminului său fată de soţie şi fată de copii. Cartea a treia arată cum să se poarte pentru ca să dea supuşilor săi, prin viaţa lui proprie, un model de demnitate şi virtute.

Această parte a romanului, cu tot caracterul său didactic, este uneori interesantă şi cuprinde colţuri de moravuri contemporane, ca bunăoară atunci când Guevara

vorbeşte despre creşterea şi educaţia copiilor şi se ridică împotriva obiceiului ce-l luaseră femeile spaniole din societatea înaltă, care ţineau să aibă păsări în colivie, maimuţe la fereastră şi să poarte câini în braţe, dar îşi trimiteau copiii la ţară ca să-i crească slugile. De asemeni sunt interesante şi au încă un caracter de actualitate, în vremurile tulburi de azi, paginile în care se ridică împotriva războaielor ofensive, purtate numai pentru cuceriri, şi acelea în care Guevara face apologia păcii ca drum pentru propăşirea civilizaţiei umane-evocând legendarul „veac de aur când toţi în pace vieţuiau, când fiecare la locurile sale ara, ale sale măsline altoia, ale sale ţarini secera şi ai săi feciori hrănia”.

Dintre numeroasele povestiri întreţesute în cuprinsul romanului, una, prelucrată şi de La Fontaine, a devenit celebră: este *El vilano del Danubio* (*Ţăranul de la Dunăre*). Episodul are de scop să scoată în relief caracterul plin de clemenţă, de bunătate şi de dreptate al marelui împărat. Scena se deschide prin povestirea împrejurărilor în care Marcu Aureliu, din pricina unei groaznice epidemii de ciumă, se strămutase cu toată curtea lui de sfetnici, oameni învăţaţi şi filosofi, în Campania. Acolo se iscă într-o zi descuia asupra cauzelor care au adus invazia corupţiei în stat şi răsturnarea din temelie a societăţii romane cu străvechile ei virtuţi şi cu obiceiurile ei simple şi patriarhale. Şi atunci Marcu Aureliu, făcând semn tuturor să tacă, le povesti cum, la începutul domniei lui, s-a pomenit odată cu un ţăran sălbatic de pe ţărmurile Dunării, cu ochii afundaţi în cap, cu barbă groasă, cu picioarele în opinci, cu haine de păr de capră, cu ciomag în mână, cu pieptul gros şi păros – un adevărat urs scăpat din bârlog. Şi fiindcă împăratul primea întâi ostaşi săraci şi apoi asculta „poftele celor bogaţi”, ţăranul fu introdus mai întâi în senat. Şi intrat înăuntru, ţăranul acela de pe ţărmurile sălbatice ale Dunării aruncă în senatul Romei strigătul de durere, de deznădejde şi de revoltă al neamului său oprimat, împotriva cupidităţii şi rapacităţii judecătorilor romani. Citez, în traducerea lui Nicolae

Costin:

„O, părinţi adunaţi – începe el – o, m-am ferice! Eu, ţăranul Milan, lăcuitorul oraşelor şi râpelor Dunării, voao sfiatnicilor râmliani carii sunteţi adunaţi într-aciastă curte mă închin şi mă rog Dumnezeilor celor nemuritori ca şi limba mea astăzi să o înderepteze şi să o chivernisească cum spre a moşiei mele, cele ce se cuvine, a le grăi...”

Şi după ce se roagă zeilor ca să-l inspire pentru a da glas soliei de suferinţă şi de zbucium a neamului său, evocă, într-o admirabilă antiteză, în contra strigătelor biruitoare ale învingătorilor romani, ţipătul de sfâşietoare obidă al germanilor învinşi:

„... Pe vremea în care strigătorii voştri, înaintea carelor celor de veselie strigând: Vieţuiască! vieţuiască! Roma cea nebiruită! fără cei pedepsiţi, prinşi într-alt chip! Din adâncul pieptului meu suspinând, la Dumnezeu voi zice: Dreptate! dreptate!...

Voi, romanilor, pe steagurile şi semnele voastre, în loc de simbol, aveţi aceste cuvinte: „(a) romanilor datorie este de) a ierta pre cei supuşi şi a supune pre cei mândri”, iar mai drept aţi zice aşa: a romanilor datorie este pre cei nevinovaţi a jecui, că nimica alta voi romanilor nu sunteţi, fără numai a noroadelor odihnitoare tulburători şi apucători.

Întreb pe voi, romanilor, ce lucru v-au îndemnat pre voi, cei ce sunteţi născuţi la apa Tibrului, de aţi venit împotriva noastră, căni în pace locuiam la râpile Dunării. Au prietenii vrăjmaşilor voştri am fost; au gândul nostru de vrăjmăşie a arăta spre voi l-aţi văzut? Au auzit-aţi în Râm, vestindu-se, precum am lăsa lăcaşurile noastre?... Sau venit-a cineva la Râm din moşia noastră arătându-vă vouă, ca unor duşmani, gătire de război? Au vreun crai, în ţările noastre murind, ne-ar fi lăsat pre noi cu testament vouă moştenitori, ca eu voia aceea să ne supuneţi stăpânirii voastre?...”

Şi după ce înşiră răutatea şi lăcomia nesăţioasă a judecătorilor romani, trimişi în patria lui, judecători care trăiesc numai în desfrânări, care împilează pe cei săraci,

care „orice pot pre ascuns, apucă, strâng şi fură”, după ce le arată că zadarnice au fost plângerile germanilor cotropiţi în senatul Romei şi după ce le spune că de 15 zile, de când a intrat în Roma, a văzut numai viţiul şi desfrâul, se reculege şi-şi încheie solia astfel:

„După ce am plinit eu pofta mea şi otrava inimii mele, după obicei ce am isprăvit de v-am vătămat pre voi cu limba mea, iată-mă-s aşternut la pământ; aştept bătaie, că mai mult voi, dându-mă morţii, să agonisesc laudă, decât voi, răpindu-mi viaţa, să o dobândesc pre dânsa”.

După ce şi-a încheiat astfel cuvântarea sa plină de miez, ţăranul s-a aruncat la pământ şi a zăcut acolo un ceas, aşteptând să fie ucis în bătăi, în timp ce senatul se uita înmărmurit la el. Atunci împăratul Marcu Aureliu, recunoscând că prin ţăranul acela noduros grăise necazurile unui neam întreg obidit, şi, surprins de frumuseţea plină de demnitate a cuvântării lui – ca un trandafir între spini – porunci să fie ridicat de jos şi, iertându-l, îl primi în rândul celor bătrâni, adică al senatorilor; îi dete „uric” ca să fie hrănii din vistieria împărăţiei şi puse „să se scrie voroava lui în cărţi”.

Opera aceasta a lui Guevara, scrisă într-un stil patetic, plin de vervă oratorică, cu fraze simetrice şi adesea ritmate, cu imagini îndrăzneţe şi numeroase antiteze, a fost – cum spune cel mai competent istoric al novelisticii spaniole, Menéndez y Pelayo – „la biblia y el oráculo de los cortesanos” („Biblia şi oracolul curtenilor”).

Primul majordom al palatului a împrumutat manuscrisul de la împărat şi l-a transmis împărătesei; de la aceasta a trecut la alţi curteni, care şi-au scos copie după ea şi în felul acesta autorul s-a pomenit că apare o ediţie la Sevilla, în 1528, şi altele curând, fără numele său. Atunci Guevara se grăbi să-i dea forma definitivă şi o tipări în 1529. Cartea s-a răspândit repede şi a avut un succes enorm; numai în Spania a cunoscut 33 de ediţii. Ea a trecut de timpuriu peste hotarele Spaniei, căci la doi ani după ediţia definitivă dată de Guevara, în 1531, ea a fost tradusă în limba franceză şi tipărită în numeroase ediţii,

care au avut o întinsă circulaţie şi au exercitat o influenţă apreciabilă.

O soartă nu mai puţin norocoasă a avut romanul şi în literatura engleză, unde a fost împământenit cam în acelaşi timp cu prima traducere franceză.

Romanul a călătorit de timpuriu şi în celelalte literaturi ale Occidentului; în 1540 apare la Veneţia prima traducere italiană; la 1544, la München, prima traducere germană şi în 1606 romanul este tradus şi tipărit în limba latină de un mare umanist al timpului, M. Wanckelius, sub titlul *Horologii Principum sive de vita M. Aurelii imperatoris, libri 3 de lingua castelana în latinam linguam traducti*

Traducerea latină a operei lui Guevara s-a răspândit în toate ţările catolice, care aveau ca limbă de cancelarie şi de biserică latina. Astfel romanul a pătruns şi în Polonia, unde a ajuns la cunoştinţa lui Nicolae Costin, pe timpul când îşi făcea studiile acolo. El străbătuse până atunci un drum victorios şi era celebru în literatura europeană a timpului prin caracterul său istoric şi didactic. A plăcut aşa de mult tânărului moldovean, încât, mai târziu, s-a apucat să-l prelucreze în limba română, pentru a-l împărtăşi contemporanilor săi. Pornind din năzuinţa de a da o formă mai unitară materialului întins al povestirii, Nicolae Costin a schimbat ordinea capitolelor şi a cărţiilor, a înlăturat unele părţi fastidioase, discuţii dogmatice, concentrând economia operei într-o expunere mai închegată. Din 153 de capitole ale lui Guevara, N. Costin a păstrat numai 81, iar aceste 81 de capitole le-a distribuit în patru cărţi în loc de trei. Ultima carte a lui N. Costin încheie cadrul istoric al romanului povestind moartea împăratului filosof într-o aureolă de bunătate patriarhală. Traducerea lui N. Costin este clară, vioaie şi păstrează – după cum s-a putut vedea din citatele pe care le-am făcut – chiar în ritmul frazei, ceva din armonia şi cadenţa originalului, lucru care a îndemnat pe un cercetător să creadă că Nicolae Costin a tradus unele părţi ale romanului în versuri.

Nicolae Costin a fost tot atât de nedreptăţit în istoria

literară, pe cât a fost de zbuciumat în viaţă.

Când tatăl şi mama sa erau înmormântaţi în aceeaşi groapă, el zăcea închis în temniţă. A dus apoi o viaţă de pribegie şi când a ajuns pe treapta cea mai înaltă a ierarhiei boiereşti şi se deschideau pentru el zări mai senine, l-a prins moartea din urmă. În istoria literară, el a fost categorisit ca erudit sec, „inimă de pergament”. Erudit fără îndoială că a fost, un precursor al lui Dimitrie Cantemir. Cunoştea adânc limba latină, cum n-o cunoştea nimeni altul pe atunci în Moldova şi o vorbea cu uşurinţa cu care chiar azi nu sunt mulţi cărturari s-o vorbească. Ştia bine limba polonă şi probabil şi greacă.

Dar ponosul de erudit sec, „inimă de pergament”, vine de la faptul că el a încercat să dăruiască culturii moldoveneşti o operă similară acelora cu care se glorifica istoriografia polonă şi care încadrau istoria naţiunii polone în istoria universală, de la creaţiunea lumii. Desigur că în secolul care se anunţa a fi al „luminilor”, această concepţie istorică – rămăşiţă a cronografelor bizantine-era vetustă. Dar Nicolae Costin nu scria pentru cititorii Occidentului, ci scria pentru moldovenii săi din vremea lui Cantemir, despre care Neculce scrie: „carte nu ştia, ci numai iscălitura învăţase de o făcea”. Este apoi în încercarea lui de sinteză foarte mult material înnădit din împrumuturi luate de la alţii. Dar Nicolae Costin, care îşi prelucra opera, căci ne-a lăsat-o în două redacţiuni, a murit de timpuriu, înainte de a-i fi putut da forma definitivă. În partea cronicii însă în care povesteşte evenimente contemporane, în memoriile sale asupra domniei lui D. Cantemir şi începutul domniei lui N. Mavrocordat, se vede că el moştenise de la tatăl său darul de a captiva interesul cititorului prin episoade interesante pe care le înfăţişează dramatic. El are apoi meritul de a fi deschis drumul literaturii moderne a Occidentului în cultura noastră. Celebrul roman spaniol al lui Guevara, *Marco Aurelio con el Relox de Principes,* pe care el l-a împământenit în literatura noastră printr-o prelucrare abilă, este cel dintâi roman modern la noi. În sfârşit, traducerea lui vioaie,

plastică, într-un ritm cu cadenţe armonioase, vădeşte strădania de a modela structura limbii după tiparele sintaxei latine, pentru efecte estetice.

Cartea pentru întâiul descălecat a lui Nicolae Costin a fost publicată de M. K o g a l n i ceanu, în *Letopiseţele ţării Moldovii*, vol. I, Iaşi, 1845, şi republicată, cu caractere latine, în ediţia a II-a: *Cronicele României sau Letopiseţele*: *Moldaviei şi Valahiei*, I, Bucureşti, 1872. În volumul I al colecţiei de cronici a lui Kogălniceanu au fost publicate la anexe şi capitolele adăugale de Nicolae Costin la cronicile lui Ureclie-Simion Dascălul şi Miron Costin.

Cronica privitoare la domnia lui Nicolae Mavrocordat şi Dimitrie Cantemir se găseşte în volumul II din colecţia lui Kogălniceanu, încorporată în *Letopiseţul ţării Moldovei de la Ştefan* sân *Vasile Vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul, de pre izvoadele lui Vasile Damian ce au fost treti logofăt, a lui Tudosie Dubău logofătul şi altora*, pe care Kogălniceanu îl atribuia în întregime lui Nicolaie Costin. După analiza critică făcută de răposatul Giurescu, numai ultima parte, domnia lui Mavrocordat şi Dimitrie Cantemir, este opera lui Nicolae Costin (a se vedea Kogălniceanu, *Cronicele României*, ed. II, vol. II, p. 70 – 117, sau ed. I, *Letopiseţele ţării Moldovii*, vol. II, p. 79 – 130). Un fragment (din compilaţia de la zidirea lumii până la Aron-vodă) a publicat, după o redacţie diferită, tipograful Ioanid, în *Istoria Moldo-României*, Bucureşti, 1858, vol. I, p. 1 – 286. O ediţie completă în ambele versiuni cunoscute (una pentru cititori, alta închinată domnului Nicolae Mavrocordat) a dat Ioan Şt. Petre, *Nicolae Costin, Letopiseţul Ţării Moldovei, de la zidirea lumii până la 1601*, Fundaţia regală pentru literatură şi artă. Bucureşti, 1942.

Pentru studii asupra cronicilor lui Nicolae Costin: C. Giu rescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene*

(*Nicolae Costin, Tudosie Di lău, Vasile Demian*), extras din *Analele Academiei Române*, s, II, t. XXX, *Mem, secf. ist*... Bucureşti, 1907.

Concluziunile din acest studiu trebuie completate cu

C. G i u rescu, *Izvoadele Tudosie Dubău, Miron Logofătul şi Vasile Demian*, extras din *Bul. Corn. ist. a Rom.*, I, Bucureşti, 1914; G. P a's e u, *Axinte Dricarul şi N Costin*, în *Arhiva*, 1922, p. 489.

Ştirile risipite în diferite publicaţii documentare au fost culese deloan Şt Petre, *Nicolae Costin – Viaţa şi opera* (Teză de doctorat la Facultatea de litere dip Bucureşti), Bucureşti, 1939.

Pentru capitolul despre încoronarea regilor poloni la Nicolae Costin, a se vedea studiul lui Ion C o n's t. Chiţi în i a, în *Cercetări literare*, publicate de N. Cartojan, Bucureşti, vol. IV, 1940, p. 139 – 163. Textul a fost publicat de Kogălniceanu în anexe la *Letopiseţele*... I, p. 143, şi *Apendicse* 26 – 29, şi în ed. II, *Cronicele României*, I, p. 177 şi 400 – 403.

Din *Ceasornicul domnilor* au publicat câteva fragmente, dr. M. Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883, în *Apendice*, p. 559 – 570, şi anume: cap. I, partea a IV-a, *Voroava a prea înţeleptului Garamanţilor* (*Brahmanilor*) *către marele Alexandru, în care dovedeşte că mai mult pot cei care cu măsura socotesc de sine şi moştenesc puţine*, deci/ *Alexandru, care moşteneşte multe şi cu mândrie socoteşte de sine; şi că pre mare nebunie ea sle a-şi vrea a stăpâni lung şi lat, care are scurtă căruţă a vieţii sale*"; E în G îi gor a ş, cu greşeli de tipar-scriere şi lectură: *Ţăranul de la Dunăre* – în „Convorbiri literare", iulie-august 1930, p. 753 – 767. Problema a fost reluată în ultimul timp de N. Carto a n, *Ceasornicul domnilor de N. Costin şi originalul spaniol al lui Guevara*, Bucureşti, 1940. (Extras din „Revista ist rom.", 1913, şi din „Cercetări literare", IV, 1990, p. 121) Pentru studii asupra vieţii şi operei întregi a lui Nicolae Costin a se vedea şi n. iorga, *Istoria literaturii româneşti*, vol. II, *ed*. II, *Bucureşti, 1926, p. 89 – 124*.

Nicolae Cartojan (capitole din cartea sa *Istoria literaturii române vechi* Postfaţă şi bibliografii finale de Dan Simonescu. Prefaţă de Dan lamfirescu, Bucureşti, 1980, p. 341 – 348)

CEASORNICUL

DOMNILOR

PREDOSLOVIE

CĂTRĂ MĂRIIA-SA VODĂ

Luminatului şi înălţatului nuirii-sale lui Nicolae Alexandru voievod, cum (I) *la lui Dumnedzău domnul Ţării Moldovei, milostivului al nostru stăpân.*

Carii pun nevoinţa întru isprava lucrurilor, luminate şi înălţate doamne, nice un lucru acelora mai cuvios şi mai de laudă a să tâmpla nu poate; ales acelora ce sintu plecaţi cu direaptă povata a inimii sale, decât după ce-şi aduc ostenialile şi nevoinţele saale către folosul de obşte le privăscu pre urmă a fi ţinute şi socotite; care cunoştinţă, purcegând dintru adia din loniru a firii taina, nu numai intru om, care socoteala driaptă pravilă are, ce şi intru dobiloaciale vieţuitoare, care [cu] *plecate cu capul fiind la pământ să viade, care dintru bună vreria lor dându-să după vriao lucrare, sau silite fiind poruncii omului greutate, pentru să hotărască slujba sa, până atuncea stau întru acelea, până când să cunoscu presine ostenite. Aşea cu mult, într-alt chip, intru istiaţa a omului minte să socoteşte, care nice dănăoara neîndesiulindusă cu acele lucruri ce-s faţă, să mută cu socotiala şi la cella viitoare, care încă nu-s faţă, aşia cât cu cugetul să le petriacă şi să le suppuc socotialii sale şi fără de acele şi altele mai allase şi mai dumnedzăeşti nu le lasă a nu le cugeta şi a nu vria a le suppune întru sine. Şi aceasta se vede dintru mărturiile şi ispitile a mulţi dăscăli dovedite şi întemeiate a fi aşea; şi după ce singur omul şi acele ce-s faţăle cu Rage şi cele trecute le pomeneşte aşla de cu multă grife şi nevoinlă stă a socoti de cele viitoare, cât ca cum i-ar fi a rământa intru cea de pe urmă pomenire, să siRaşte nepărâsit, până iată de la o vreme socoleala mini îi sale cu îngerii cei sfinţi, zidiţi fără de nicia o malerié, o pniriveşie.*

Şi asta de ce atunci a mai deschis prâvlaştla cu mintia cumfurmuită spria acea vâacinică casă, de unde laşte ieşit izvorul ei, adică a minţii saale? Lipsindu-i aemu părţile pământlaşti, vari urma călla acia lungă, din

porunca a bunătăţii cei adevărate şi a pria înţelepelunii sale, învăţăturile socotindu acelea mai multe decât *lucrurile cunoştinţelor saale*.

Socotit-au aceasta dintru pomenina părinţilori noştri, bărbaţii cei întru aliasa viaţa şi întru ascuţirla minţii sale priaaleşi, înţelepţi ca acela, carii nu numai şie şi cântărilor dându-să cu totul după binile obştii pe care să-l înmulţască şi să-l păzească, socotindusă cu nevoinla sa au drătat lumii. Până iată de la o vreme rodul minţii sale cei lămurite, adică învăţături a vieţui bine au aflat şi au lăsat urmaşilor săi; şi ca o lumină din lumină, celor rătăciţ cale arătându-le, au aţâţat, spre care lumină celor petrecători întru întuneric să le arătla lumina. Dintru a cărora rod şi aceasta carié, care s-au scos intru preluminat numele şi norocirla mării-lale, o arătăm în lume, a să vedia poafla nevoinţa şi grife şi osârdie întru aflarla şi aducerla mărturiilor şi învăţăturilor a mulţi dascăli şi istorici aleşi, a cărila cărţi numele s-au dat Clasornicul domnilor.

Căci adevărat, ca pe un cesornic ceasurile, să arată viaţa cea ocârmuitoarla, întru ale stăpânei şi a celor păzitori de dreptate. Că de vreme ce, dat mai fi (*am*) *te de vlaci monarha, Dumnedzău, care este oglinda şi pilda tuturor stăpânilor vacului acestuia, au ales şi au aşedzat stăpâniile acestui vac, cum a besiaricii, aşla a poliţiei lumeşti, fără care ce alta nemică, fără răsipi, ne tóemele, traluri dobitoceşti între oameni ar fi, precum se vede la vechile istorii, până a nu să suppune lumia giudâaţelor şi stăpâniilor sale, cu câte au fost a să osteni pre* lângă *acele ce s-ari cuveni stăpânirii poliţii lumeşti, lăsând a besiaricii la alţi scriitori beslareceşti*.

Aceasta dară carda o închin mârâi-tale, care este numită Cesornicul, *care cesornic laşte a domnilor, mai ales decât altor ceasuri, cesornicile; căci cesornicul de ceasuri arată cursul soarelui în dzi şi a lunii de noapte. Iară acesta arată lucrurile, viaţa, ocârmuirla şi adetlurile şi către dânşii şi altor ispravnici şi diregători, asupra dreptăţii. Aşijdiare, precum ceasul laşte adunat din patru ciferturi şi fiâaştecare cifert cu clip Talil* (*e*) *sale, aşea acest cesornic*

al nostru din patru părţi Taste adunat, cu capettal (e) sale; fiaştecare prăda va arăta învăţătura intru ocârmuire. În partea dinţii va arăta viaţa împăratului Roamei, a lui Marco Avrelic şi învăţăturile lui care să cuvin domnilor la cârma obştii, arătând de-a tocma dreptafia şi mijlocite cu care va fi domnul întru adagerea gludecătorilor şi ispravnicilor pre la olaturile sale, pe carii sunt datori cu mare sârguială a-i alege la ţaciarea dreptăţii, de care spândzură tot binile stăpâniilor, arătând cită de mare scăderla Taste lăcomiâa, care şi lui Dumnedzău Taste urâtă; asâa lăcomiâa, cum şi lacomul. Asidjérla de giudecătorii şi de domnii cei tirani se va arăta în cartea lui Marco Avrelie, cu mărturiile a oameni învăţaţi şi împotriva cumpliţilor domni jaloba, după care îndemnare domnilor mai mult spria pace, decât spre războâu, arătând roadele *păcii şi răsipa nepăcii, la caria se vor vedia cărţile lui Marco Avrelie, de deşertaria războaielor şi de biruinţele lor, arătând jalobă pre râmleni pentru oştiril (e) sale, Asiei. După acestea şi bătrâneţele domnilor, la care cum s-ari purta arată şi lucrurile cele de lăudă a le face oaminilor mari şi de cele de hulă şi rréda a să feri, spuind cum, cât ar [e\ fi omul de pria înţeleptu şi de învăţat, de punirla îi este de treabă sfatul altuia.*

Arăta-să-vă şi de acelea ce aduc necinstia domnilor, să se *feriască şi că datorită domnilor Taste a să arăta pitropi şi ca nişte părinţi, văduvelor şi mesiarilor. Aşijderâa şi de hicliaşuguril (e) lumii, de care* să se (e) *feriască* şi-s (a) *nu să uite la dânsele domnii, de vremea că orice să află în lumia şi să pare a fi, hiclâaşug este, şi către acestea să-*şi *aducă aminte de pururea domnii că sunt muritori şi pentru acelea ce le moştenesc în viaţă să nu părâsască a socoti acele ce le-ar fi de triabă, de folos, după moarte.*

În partia a doua, întâi de unul Dumnedzău cel adevărat, împotriva păgânilor, de începătura tiranilor, pe ce vreme s-au aţâţat şi de stăpânită ce radzâmă, de Dumnedzău şi de porunca lui. Aşijderâa de vacul cel fericit şi de lipsa oamenilor, cu care ne învălătucim în lumea

aceasta; dzicesă-vă şi de frum cu) siaţe trupului, cu care nu Taste datorită domnilor şi a celor mare a să lăuda şi a să trufi, arătând multe chipuri mari, cum nu din frumuséfele trupului, de din faptele sale isprăvite că să laudă; şi de domnii care oarecând au fost Iubitori şi priitori de oameni învăţaţi dintru care lua roade cu folos. Arăta-să-vă şi pe Theodosie cel Mare împăratul cum la moartea lui au lăsat ficiorilor săi oameni învăţaţi, ocârmuitori. Spune-să-vă şi de acea mare desfătarla a lui Cres, a împăratului lidilor, ce avea dintru cei învăţaţi şi cartla lui către Anarhas filosoful şi a lui Anarhas răspunsul către Cresu.

Mărturisi-să-vă şi Falarid tiranul şi înţelepciunea lui şi dragostia ce-au avut către cei învăţaţi; şi de cartia lui Falarid către Epiharmu filosoful, după care se va arăta dragostea şi nevoinţa de oameni învăţaţi a câtva împăraţi.

Dzice-să-vă şi de adeliul domnilor, cum li să cade a fi, la scrisori largi şi la apucat scurţi, unde se va arăta şi viaţa şi moartea a lui Periandru şi ce flal de pravile au dat, unde şi fericiia vacului acestuia ce ar fi arată.

Pune-să-vă hotarul şi [Trşitul slujbei domnilor, să se cunoască, şi de Thales filosoful cine au fost şi de 12 întrebări a lui se va dzice, de Plutarhu filosoful şi de cuventele lui către Traian, împăratul Roamei, arătând cum domnul bun fiind, capul stăpânei de obşte, de-i capul bun iaste şi ţara bună; şi de 5 giudeţe a rodilanilor, de domnii cei în (I) *l* (o) stivi şi buni. Arată pre domnul a fi capul şi precum în cap să află simţirile mirosului şi audzului, aşea laşte datorâu cu audzul a să pleca domnul, la toate supărările şi strâmbălăţile lăcuitorilor ţărilor sale; şi precum este datorâu domnul, pre cei înţelepţi, cu dragostia a-i asculta, şi la darea socotâalii sale să arate marină.

Arăta-să-vă, precum pria lucru bun Taste, ţ (a) ra nu de mulţi ce de unul a să stăpâni, arătând cella male a fi din mulţimla stăpânilor; unde se va arăta cum adesale schimbări a domnilor, aduc stingeria ţărilor şi să arată cum statul celor mai mici este mai fără grijia decât a celor mari.

Punla-să-vă şi voroava Sofiei împărătesăi către Tiverie Constantin, soţiâa-şi la cârma împărăţiei, şi răspunsul lui Tiverie către *Şofila*.

În partia a trila, de căsătorita, cum, cu cât este lucru cinsteş şi de obşte, cu atâta mai de folos domnilor şi celor mari. Aşijderia legătura prâateşugului, întru nepriiatini, cu cuscriile mai de multia ori că s-au isprăvit; şi datorită fămeilor mari şi de cinstia arată şi ales doamnelor către bărbaţii săi, şi de paza doamnelor şi altor fămei alesia, ca să nu caliză în hulă. Dzice-să-vă de rugămintla Favstinii, împărătesei lui Marco Aurelie, pe giur slobodzerde flaţii sale Luchillii. şi de bănatul a împăratului pre Favstina.

Aşijderia vorova lui Marco Aurelie către Faustina, împărăteasa sa, în care arată grija ¡Tatii saale, de greşeli şi pentru grijea căsătorii fetelor de domni şi de fămeile aleşia ingrâacate ce neuoinţă să se facă, să nu ale la primejdie cu pierdzare de pruncit, care din nesocoteada de multla ori să tâmplă.

Dziciâa-să-ua de filosoful Piscu şi de a lui socoteaţia învăţate, pentru femeile claie mari însărcinate şi la da uremia sinlu să se dea feciorii domnilor la învăţătură. Aşijderia arată precum feciorii domnilor şi altor oameni aleşi nu trebuie ţinuţi în dezmierdăciune, din care la ce ari unei arată; de aliagere la învăţătură feciorilor de domni, în ce chip sunt datori părinţii a pune neuoinţă şi ce fial de oameni dăscăli să aleagă şi cum sinlu datori dăscălii şi ocârmuitorii lor, a tineri (*lor*), *se pune neuoinţă ca să nu iasă tinerii oameni răi; uoroaua lui Marco Aurelie către 5 dăscăli, carii s-au ales oamini de nemică, depărtându-i de la înuâţătura feciorului său*.

În partea a patra să un arăta uoroaua a pria înţeleptului garamaniilor către marile Alexandru, arătându schimbările norocului şi arată precum cu auuţiile şi cu mulţimia banilor nu să poatia face viaţa îndelungată. Aşijderia de Vias filosoful, cine au fost şi de stătătorila lui la schimbările vremii (*or*), *şi de dzece pravile ce au dat şi de viaţa lui Bruxil şi de socotiala lui pentru dumnedzăii păgâneşti; cartea athineilor către sfatul lac he de mo ni*

lor.

Aşijderia, precum domnilor nu să cade a avea dragosda spre gimbăşii şi pehlivănii; *şi cartia lui Marco Aurelie către Piramon, priâatinul său, şi precum domnilor trebuia a lua amintla firea ciia mişală oamenească, şi de primejdila nenorocită a petrecătorilor* în *lumea aceasta. Arată şi fericiile lumii aclaştila, în ce ari sta. Aşijderia de moartia cea bună, cum ar fi mai de folos decât viaţa. Pe urmă* se va *dzice de moartia lui Marco Aurelie, împăratul Râmului, şi aproape de moarte ce voroavă au avut către sfetnicul său, Panuchie, şi pe urmă către feciorul său Commod*; *şi ce testament i-au lăsat la moarte* sa.

Acestea dară toate închidzindu-să într-acest cesornic, îl închinăm mării-tale, pre care să-l primeşti cu ochi milostivi, cu plecăciune mă rog.

Tu, împărate tuturor, Doamne şi părinte, Singur numai premeneşti vremile cumplite. Care acum, de câţiva ani, privim cu ochii, Vădzând slăvită de lot stingeria cu toţii. Pentru care la tine suspinăm, săracii, Strigând cu glas pretine, a lumii povata. Întoarce-le spre bine, domniloarla mare.

Cu care fă şi ţării parte milei tale.

Iartă ale noastre, fără număr păcate.

Cu care de la tine mult suntem departe, Arată şi spre domnul nostru în (I) la sfântă A la şi cea bogată, în lot, Doamne sfinte. Feriaşte-l de primejdii, lumii viitoaria, Cârmuindu-l cum (I) la cea feritoarâa.

A ta în fericită domnie cu pacia, S (a) n (a) late şi lungă fericită viaţă.

Robul mării-tale.

ÎNVĂŢĂTURĂ PENTRU VIAŢA ŞI CHIVERNISALA DOMNILOR, SCOASĂ DIN CĂRŢI STREINE PRE LIMBĂ MOLDOVENEASCĂ

Apollonie Thianeul, întru întrebăria sa cu ucenicii lui Iarhu filosofului, aflăm să fie dzis precum în lumia aceasta firia nice un lucru mai mult nu poftiaşte decât viaţa îndelungată, care toţi râhnim a o avia. Precum aceasta şi să cunoaşte şi dintru întrebarla acelor mai mari filosofi şi

dintru ispitaş acestuia şi lucru: că pentru viaţa sa oaminii să ostenesc; pentru viaţa sa pasăril (e) zboară în văzduh; pentru viaţa sa peştii înoată; pentru viaţa sa fierăle să ţin în bârloage; şi aşea, nice o fiară şi dobitoc ca acela nu să află, care n-ari avfa îndestulată socoteala sa, întru pofta vieţii şi traiului său.

Iară căci mulţi dintru păgânii cei vechi ş-au dat în ură viaţa sa, de bunăvoia dându-să morţii, aceasta nu o au făcut ei pentru că le era urâtă viaţa sa, ce că credia cum că socotindu-şi întru nimică viaţa sa, îi va avfa de mare laudă vacul viitoriu. Că cei înalţi cu firia, mai mult nume lăudat, decât viaţa îndelungată îs poftesc. Iară cu cât este fugătoaria voia omului de moarte, cu atâta îs arată nevoinţa întru paza vieţii. Că datorie firii muritorilor cu dureria este a părăsi viaţa şi cu groază ea> aştepta ceasul morţii. Iară măcar că moartla trupului tuturor iaste de obşte, care iaste frâşitul, cum a celor buni, aşe şi a celor răi. Iară între a celor buni şi a celor răi moartia, mare despărţire este că cei buni de poftescu a vieţui, pentru mai mult bine să poată face, îs poftesc viaţă, iară cei răi, nu pentru altă pricină, fără a petrâace mai mult în răutăţile lumii. Căci carii sunt suppuş desfătărilor şi deşertărilor lumii, nicio vreme a fi mai bună nu socotesc, fără aceia întru care au petrecut cu linişte şi cu dulceaţă.

Pentru aceia aş vrea ca să ştie toţi, carii sintu acum şi carii vor trăi pre urma noastră, că voroava noastră este către iubitorii de bunătăţi, nu către răpitori spre răutăţi. Că Dumnedzău nu caută cine suntem, ce cum poftim să fim. Nice să dzică cineva, precum ar pofti să fie bun, ce nu poate, căci precum ne aflăm îndrăzneţi spre vreo greşeală, sau vină, a o face, aşe să putem socoti că, vrând, putiam să ne îndreptăm dintru cele rrele.

O pricină să află stingerii noastre, că poftim toţi să fim întru bunătate, deplin. Iară toţi, virtuţile noastre, nu spre bunătăţ, ce spre răutăţi şi scădere le plecăm. Şi aceasta este hiclenşugul acela cu care toată lumea să amăgiaşte: că certurile pline-s de fapte bune, iară de bune rahnla plini-s cei din lume.

De vreme dară că nimfa, nice din oamini în lumfa, nici din fieri nu-şi poftescu moartea, ce tuturor voia şi pofta de viaţă faste, întreb acum: de unde radzâmă acia voia şi pofta a fi de lungarc vieţii, de va fi viaţa mă necinstită, şi pentru ce omului învrăjbitorâu, mândru, hiclian, zăbavnic, hârzătarâu, blăstămătorâu, mincinos, mâzdâlnic, blăstămat, îndărăpnic, lacom, viaţă îndelungată să poftim?

De vreme ce pre un fur, pentru căci au furat un platec de haină proastă, să dă sprfa moartia, dară pre acela ce prăvăleşte ţările, căci să trăiască? Că săvai de nu s-ari afla alţi furi în oraş, fără de apucătorii averilor celor avuţi şi de nu ni-ar fi noai niciun trai cu acela carii silescu pre cei bogaţi şi pre cei săraci să-i goliască, din viaste şi numi ale lor, ce agiungu aceia furi şi mai mari de furi, răpindu agonisitlali şi cei mai mari numâale oaminilor strică şi petrec. Ceea ce un pâatec fură să pedeapsăscu, iară ceştla stau fără pediapsă; că cu deschis lucru se vede: acela ce-au furat haina al vecinului său să spândzură, iară cela ce mi-au stricat vâaste şi numâale mieu, de pururia trâace pre lângă uşile mele.

Pravila dumnedzăescului Plato, filosofului, Cartia 1, îasti aşia: cine viaţa sa nu o petrlace drept, nice casa sa nu o are întru obiceala bune, nice lucrurile casei nu chivernisăşte cu dreptate, nici să nevoiaşte cu învăţătura neamului şi rudei sale, nice pacia cu megiâaşii săi n-are. Păzitorii, carii canişti dumnedzăi vă aflaţiocârmuitori lucrurilor, să-i rădicaţi dintre norod şi ca pre nişte nestătători să-i dezrădăcinaţi. Căci numla mai mult nu tulbură ţările decât carii îs petrec viaţa fără cale şi fără pravilă.

Aceştii ale sale pravile. Plato adevărat au pus mare socoteală. Dară cine dintru sine să strică şi să pierde şi cine de lucrurile casei sale nu gândeşte, cine ruda şi seminţiia sa o lasă cu obiceiuri rrele şi cine niceodată linişte în oraş nu are, acela dintru numărul orăşenilor să fie gonit şi ca pe un nebun legat, foarte cu cale lucru este. Că mulţi să află în legături, în loc de nebuni pus în obede;

pre carii, de i-ari face slobodz, nu ari face atâta rău cât fac aceia ce sunt slobodzi şi îmbla la vedâare. Nime nu îaste, ori din bărbaţi aleşi şi vestiţi, ori din muieri alese, care mai bine ari primi capul de piatră spartu, decât cu scăderia, numâalui cel bun; că rana capului într-o lună să poalia tămădui, iară imatura numelui celui bun în toată viaţa nu să poatia spăla.

Dzice Laertie întru *Greaşeale filosofilor* (Cartia 6), precum întrebă oarecine pre Dioghenes filosoful ce socotiale ar fi avut aceia ce-au dat întâi pravilele? Să fie răspunsu' Dioghenes: aşia să ştii, prietene, că sfatul celor vechi şi sorocul filosofilor n-au fost altul fără să înviate pre orăşeni, ca pre ai săi, cu ce tocmală fieştecaril (e) dintru dânşii s-ari ocârmui întru voroava lor, întru priâatiniia lor, la mâncare, la băutură, la somnu, la neguţitorie, la îmbrăcământ, la ostinâale, la odihnia. Căci într-acestea stă tot binile poliţiei omeneşti, ca fieştecaril (e) să-şi otcârmuiască casa şi viaţa sa, păzind drept.

Aida filosoful (sic) Dioghenes desăvârşit au arătat lucrul, cum nu pentru altă pricină să dia pravila, fără numai pentru acela care vieţuâaşte fără socoteală şi fără pravilă.

Oaminii carii poftesc viaţa cu linişte şi cu odihnă trebuie să păzească rădăcina cia adevărată a vieţii şi mijlocul ei; şi rădăcina vieţii nu să se aleagă după socoteala voii, ce după alegeria lui Dumnedzău, cu care pre tot omul l-au ales spre acea mai mare mântuirea sufletului să petriacă. Că oamenii cei deşerţi, la care deşertare să indiamnă dintru simţiria, nu acela ce arată socoteala şi cele ce să cuvin poftescu. Din care pom sunt izbucnite, aceluia sunt asemenia frundzăle şi fac roade, precum se vede lucrul; că finicul finice, smochinul smochinla, nucul nuci, căstanul căslane, stejarul ghindă face. Asâa, toate lucrurile au păzit rădăcina lor, firea şi orânduiala, fără numai unul, omul câal păcătos, cădzut întru răutate; planitlale, stelelfa, clarâurile, apele, pământul, focul, văzduhul, fiâarăle, llamnele, peştii, stau fieştecare întru cele întru care sunt zidite, aşia cât nice

cârteală, nice zavistie întru sine n-au fără unul, omul, care să află de pururla cârtitorâu. Nice vreodată să satură, ce pururla neamul să-l mute cugetă; că păcurarâul a fi plugar, plugarâul a fi orăşean, orăşeanul nemiş, nemişul călăreţ de cinstla sau hatman, călăreţul domnu', domnul craâu, craiul împărat să fie poftescu. Mai ales de acela ce s-au nevoit spriia îndreptarla vieţii sale, foarlla puţini. Iar de ceia carii cu averile şi folosurile sale să nevoescu, pria mulţi sinlu.

Nu altă, dară, pricină să află a tulburărilor în lumia aceasta, fără căci acel stejar sac di (n) codri şi din munţi să fie pus între pometi, finicul cel umăd şi nâated ca să îmbie poftâaşte; adec (a) cela ce nu ave (a) la casele lor ieri, pentru să se poţoale foame, ghindă, astădz să oţărăscu de bucalâale streine agonesite şi apucate.

Plinius, întru scrisoaria sa la Fabati scriind, dzice: între oameni, cum nice un lucru nu să află mai deprinsu, aşia nice un lucru mai cu grijă decât a da loc gândurilor. Cum să poată fi statul unora mai bun decât altora? Şi aceasta pentru ce? Pentru că răutate omenâască aşia orblaşte pre oameni, cât mai bine să poftiască cu osteneală a agonesi cele streine, decât a petrâace ale sale cele adevărate, cu linişte.

Statul domnilor, adevărat, bun îaste, de-l vor păzi cu dreptatia; a prostimei norodului stat bun este, de ar fi îndestulat cu dânsul; a preoţilor bun stat, de l-ari petrâace deplin. Aşijderia bună iaste agonisita celor bogaţi, de se vor chivernisi întru dânsa cu măsură. Bun îaste şi statul săracilor, de-l vor păzi cu sufăr. Că datoriia agonisitei noastre nu stă întru acela lucru, ca să suferim multe scăderi şi ostenâale, ce ca să suferim cele ce să cuvin întru dânsăle. Câtă vreme de multă să află traiul aceştii vieţi mişele, nu putem dzice precum toate staturile omeneşti că nu ar fi supusă grijilor şi mâhnirilor. Numai singur acela stat să poată dzice că-i desăvârşit, când cu sufletul şi cu trupul vom fi slăviţi şi fericiţi, unde fără de frica morţii vom vieţui şi fără de nice o grijă a vieţii ne vom bucura.

Că toţi de mic preţ suntem, mic preţ avăm, mic preţ urmăm, puţin putem înţelege, puţin vieţuim, măcar că s-ar

părea nemică a fi staturili acâastea. Iară oarece statul domnilor iaste, mărturisesc, că oamenii lumeşti socotescu pe domnul a fi înălţat spre scara cea mai de sus a fericirii, carele are putere stăpânirii a mulţi şi nemărula cu slujba nesupus. Iară măcar de ar cunoaşte cei supuşi cât Taste de mult acestui nume a stă pini! Măcar de ar cunoaşte domnii cât iaste de dulce în pace (a stăpâni), a vieţui! Cu îndrăznire aş mărturisi cum mai multă milă ar fi celor mai mici de cei mai mari şi cei mai mari spre cei mai mici mai multă zavistie ar avea. Că desfătările carele le petrec domnii, împotriva mâhnicâuni [ciuni] lor şi grijilor sale care au, prea puţine sunt. Iară statul domnilor iaste decât toate altele mai de cinste; că domnul mai mulţu decât toţi poate mai multe face şi moştineşte, rădzimând de dânsul toată otcârmuirea. Trebuie şi casa şi chipul şi viaţa domnului decât a altora să fie mai blândă şi mai sfântă. Că precum cu o cumpănă sau cu o măsură toate agonisitile sale neguţitorii măsură, aşea şi spre viaţa domiului tot oraşul caută şi să uită. Cât de multă ostenială face muma cu feciorii hrănindu-i, cât de multă grijă face dascălul întru învăţătura ucinicului şi cu cât mai multă ostenială face olcârmuitoriul, întru otcârmuirea norodului.

Mai mare ostenială facem noi şi grijă luăm, când binile aceluia de a căruia radzimă viaţa a tot oraşului, statul şi viaţa să îndreptăm începem. Că al nostru lucru Iaste pre domni şi pre cei mai mari a-i cinsti, nu a-i vătăma; a-i pofti, nu a-i supăra; a-i ruga, nu a-i dojeni; a-i îndrepta, nu a-i micşura. Căci pre acela doftor neînvăţat îl ţin, care cu unsorile acella cu carele au tămăduit călcâiele cele vârtoase va să ungă şi să tămăduiască ochii, decât carii nemică nu-i mai gingaş şi mai subţire, ce es dentru aceştia. Adică să arăt domnilor şi celor mai mari că voroava noastră nu Iaste ca eu această carte să arăt cine sunt, ce să-i învăţăm cum li se cuvine a fi; nu a le aduce aminte ce fac, ce a-i învăţa ce li se cade a face. Că omul de viţă, pre carele întru îndreptarea vieţii, de nu-l va deştepta grijla cugetului său, nu credz ca vreodată să-l poată aduce spre îndreptarea vieţii lui aceştia ce le scrie condeiul

nostru.

Pavel diiaconul, la Evtropie, Cartea 4 şi a 2 în *Istorii*, unde atâase din cele vechi le numără care cum a le ştie sântu preavrednice aşea a le ceti preacuvioas (e), măcar că a le pomeni acella mie mi se pare a fi de scădere. Iară, precum dzice o poveste, găina nu părăseşte întâi cu picioarele sale a scurma în gunoau, până nu-şi scoate ochii. Lucrul aşea faste.

Annibal, vestit hatman Carihaghenii, biruindu-se de fericitul acela Stipio, hatmanul Râmului, fugi la Asiia, la Antioh împăratul, ce era pre aceia vreme domnu' preaputernic, carele pre Annibal în ţara lui pnimându-l, întru credinţă mare l-au avut şi în cinste mare, cu care arăta Antioh datorie de stăpân milostiv. Că cu nemică nu pot mai mulţu domnii a arăta mărirea şi bunătatea lor, decât cu apărarea a oamenilor celor vestiţi, carii den zavistiia norocului au cădzut la lipsă şi la cădere.

Avia obicei amândoi domnii, Antioh şi Annibal, între alte plimblări, cu cinste care avea, de mergea aşea la munţi, pentru vânatul, cum la câmpu de tocmiia şiriagurile oştilor şi învăţa şi mai ades la şcoli, pentru să asculte întrebările filosofilor, care oamenilor celor mari şi înţelepţi de triabă sintu. Că nice un ceas mai dreptu nu să plineşte, omului decât ascultând cu dulceaţă pre omul învăţat.

Pre aceia vreme în Efes era un filosof foarte vestit, anume Formio, carele da învăţăturile sale la ivală şi pre toţi lăcuitorii acei domnii a Efesului învăţa. Într-o vreme, prilejindu-s (e) a veni la acea şcoală a filosofului amândoi domnii, vădzându-i pre dânşii filosoful şi socotind că acele ce învăţa el atunci a puţină plăcere va face lor, părăsind voroava ce avea, au început a vorovi de ştiinţele şi de meşterşugurile care trebuie să le ştie domnii şi hatmanii la oşti şi la războaie cum să păzească orânduiala. Aceste lucruri, cu multă voroavă înaltă şi bogată li-au arătat filosoful, atâta cât nu numai tuturor celor ce nu-l mai vădzuse, ce şi celor ce în toate dzilele îl audzâla şi-l vedia de mirat au fostu; că adevăr, acela ce să dă cu totul învăţăturilor întrece pre alţii ce nu-s deprinşi nice

dănăoară în voroavă aşea curund să facă.

Antioh de acel sporfu a voroavei filosofului luă mare veselie şi bucurie. Aflându-se de faţă oaspele Annibal şi mai mulţu pentru ca să cunoască şi cei streini şi alte stăpânii, precum are stăpânire ca acela, plină de oameni învăţaţi că nice de un lucru mai mulţu nu să cade a să lăuda domnilor celor mari şi aleşi, decât cu oamenii săi cei blagorodnici şi apărători marginilor şi a oameni învăţaţi otcârmuilori ţărilor sale – şi aşea, după ce au sfârşit voroava sa filosoful, întrebă Antioh pre Annibal ce i-ar părea de dzisele filosofului?

Aceştii întrebări, aşea de cu inimă şi încredinţare, au răspunsu' Annibal, ca când ar fi dzua acela în caria fusese el biruitoriu în războiul de la Canna; că domnii cei blagorodnici şi vestiţi măcar că cad dentru cinste şi stăpâniile, lor, iar cu inima lor tot li se par a fi nebiruiţi. Aşeadară au răspunsu' Annibal: Aşi vrea să ştii, împărate Antioh că mulţi bătrâni nebuni am vădzut, iară mai nebun decât pre Formio, pre carele îl numeşti tu filosof mare, pre nime n-am vădzut, că cea de pre urmă nebunie faste când, ştiind cineva pre niştine întru deşartă învăţătură şi acela nu pre acela ce ştie deşartă învăţătură sileşte să înveţe, ce va să înveţe pre acela carele îaste ispitit la acelia învăţături. Spune-mi mie, Antioh, cine ar fi nebun ca acela, cine ar fi aşea neputincios, ca's (a> poată tăcea; vădzind pre un omşor, precum îaste acesta filosof, carele toată viaţa într-un unghfu mic a Ţării Greceşti petrecând, între învăţăturile filosofii, îndrăzneşte aşea tare a face voroavă şi întrebare de lucrurile războaielor, ascultând (pre) Annibal, ca când ar fi foslu sau hatman finilor, sau împărat râmlenilor; adevărat, ori puţin pricepe, ori pre noi întru nemică ne socoteşe, de vreme ce din cuvintele lui cele deşâarte se vede precum el îs socoteşte mai mare ştiinţă de lucrurile oşteşti, numai dentru ce li tu I cărţilor, decât Amiibal dentru ispita cea mare şi vestită a războaielor. Că să ştii, Antioh, adevărat, cum mare despărţire Taste între a fi filosof şi între a fi hatman, între a învăţa ştiinţa în şcoală şi între a şti tocmi oastea după rânduiala sa; că ştiinţa (în)

care sinlu învăţaţi cei înţelepţi şi cu ispita căria au oamenii ostaşi, har îasle: A putea tocmi condeiul şi a putea băia suliţa, a fi plin de cărţi şi a ţinea ochii dreptu împotriva oştii tocmite la războau a nepriâatenilor. Că de acei ce vorovăscu cu multă voroavă de lucrurile oşteşti, mulţi sintu, iară de ciia cari ar sta pentru viaţa când trebuie, nebăgând în seamă viaţa sa, puţini sintu.

Filosoful acesta, Formio, Taste om prostu; niceodată n-au vădzut oştili tâmpinându-se între sine, niceodată n-au vădzut groaznicul sunet a dobelor dând sămnu de războau, niceodată vicleşugurile unii părţi şi grijia altei părţi n-au vădzut, niceodată bătând puţini pre cei mulţi şi fugind cei mulţi de cei puţini n-au vădzut. Mai pre urmă, cele cu cale a filosofului şi omului învăţat, întru a cinsti şi a înălţa cele bune spre pace, iară altu’ lucru strein Taste a face voroavă de primejdiile războaielor, de vreme ce acelia ce au dzis, cu ochii n-au vădzut acesta filosof, ce au cetit numai în cărţile acelora: ce nice au vădzut aceştia, nice au cetit să le spuie; că cunoştinţa lucrurilor oşteşti mai bună în tabăra finilor decât în şcolile greceşti să află.

Mă ştii, Antioahe, precum 36 de ani am făcut războaie, şi îndelungate şi îngrijâate, aşea în Ispaniia cum şi în I ta lila şi că am cunoscut fericit noroc câteodată, câteodată noroc foarte împotrivă, precum tuturor au deprinsu a să întâmpla, carii să apucă de lucruri mari şi griale, cărui lucru mărturisescu eu, cel ce ştii mai mulţu decât alţii: când eram încă fără barbă, altora am poruncit, fără acum, fiind la barbă căruntu, am început celor poruncitori a mă supune; aşea să-mi fie de bine Marsu, Antiohii, cât, de m-ar întreba cineva, acum, cum s-ar purta cineva la război, n-aş cutedza pentru să-l învăţu pre acela, nice un cuvântu’ să dzic, că lucrul războaielor, mai mulţu petrecând în oşti să învaţă, decât cu graiul. Că cu drept. itca, care Taste povăţuitoare domnii, războacle şi cu întălepcâune tovărăşitoare putem să facem, iară sfârşitul lor, în socoteala norocului, nu în putere, nice în herbintială sau îndrăznială, stă.

Aceştia şi cu aceştia cuvinte au grăit Annibal către

Antioh, de care, cine va vrea, să ştie. Mai ştiutorâu acela să citiască *Apoftegmata* lui Plutarh pentru Annibal. Aceştia arată datorită domnilor, cum îi vor sfătui în viaţa lor să le fie cu măsură şi învăţând pre domni trebuie să aibă întriagă socotială, inimă neînfrântă, voroavă tocmită, învăţătură sănătoas (a) şi viaţă de tot prepusul şi ¡mătura deşartă şi slobodă.

Socotiala lui Xeno Fontu aceasta au fostu: nice un lucru în viaţa nu-i mai greu decât a cunoaşte pre cel înţeleptu. A căni socoteale a sale această dovadă dă, că nu să poată omul întăleptu cunoaşte, de nu se va descoperi de a 1 tu înţeleptu şi a cunoaşte.

Deniru această dzisă a lui Xenofontu putem adauge că precum cel înţeleptu nu să poate cunoaşte fără numai de aflu înţeleptu, aşea şi acela ce ar vria să scrie viaţa domnului, fără de altu' domnu' întâi; că mai adevărat a spune de premejdiile şi lucrurili cu grijă şi a învăţa acela poate care au brudit pre mare un an, decât cela ce s-au zăbăviţ dzece ai la uscat. Iasle cartia lui Xenofontu *De învăţătura domnilor*, în care Taste pus Camvis, învăţând pre fiu-său Chir. Scris-au şi Onesicrit carte *De lucrurile călăriei* şi aduce pre Filip, care învăţa războiul pre Alexandru, fiu-său; că acei filosofi nu socotiia nice un lucru a fi vrednicie întru scrisoare, de nu vor fi arătate cu numele domnilor acelora scoasă, carii avea lucrurile ispitite preglur, care făcia ostenială.

Domnul cel mai vechi decât a Iţii, care au stăpânit mai mulţu decât alţii, de ar fi însămnat, ori prin scrisoare, ori măcar pen voroavă să fie vrut a spune câte nenorociri va fi suferit, când va fi şădzut la cârma lucrurilor, cum va fi fostu necinstit de cei vicleni, de câte ori a fi fostu mânifat de boaari, câţi prilateni nelubilori a fi necunoscut, de câte ori înşălăcâuni au cunoscut, a neprifatenilor, cu câtă grijă în casa lui, de câte supărări se va fi tulburat, de câte ori au răbdat greşelile alor săi, de câte ori ar fi fostu viclenit de cei streini, prescurtu, câte va fi suferit dzua neodihne. câte va fi arătat noaptea suspinuri, adevărat socotescu că nemică nu voau greşi dzicând că de ar fi însemnat domnul

acela tot cursul vieţii sale şi să le fie scris pre amănuntul, ni s-ar cutremura trupul nostru de au putut atâta suferi; şi ar fi mirare minţii de au putut atâtea petrece.

Adevărat, faste lucrul plin de ostenială, de ură, de nebunie, de nesocotială, de neruşinare şi plin de primejdii, cine ar vrea cu condeiul să împistriască stăpâniile cele de obşte şi cine ar vrea să scrie viaţa domnului, de vreme că nu frumuseţe (a) voroavei, ce cu cinstfa faptelor să aduc oamenii spre a vieţui bine. Nu fără socotială, dzic, nu mic, ce mare îndrăzneţ faste care îndrăzneşte a da sfat domnului. Că domnii care au cugete înalte, în multe lucruri, şi întru unde dentru acelfa nevrând să se supue, în loc de milă, ce nădăjduim, luăm urgie grea. Că sfatul mai de multe ori faste de scădere, decât de agâutorfu, celui ce-l dă, de nu va avea deosebită înţelepciune cela ce dă sfatul, şi cela ce Ta sfatul de nu va avea răbdare.

Aşeadară, nice am fost domnu', ca să ştiu ostenelili domnilor, nice am poftit mie loc să fiu cel întâlu, a darea domnilor sfat. Iară căci am îndrăznit a scrie cartea aceasta, nu pentru să-mi socotescu loc sfatului, ce cu mare plecăciune a aduce aminte am făcut; că a da sfat mă mărturisescu că nu am acia hărnicie, iară slugă priilorâu domnilor mă mărturisescu a fi destul.

Aşijderea orânduiala aceştii scrisori ai mele, cât ar fi de folos a o cunoaşte, cu câtă dulceaţă la cetit, cât de descoperită la învăţătură, cu câte istorii mari plinită, nu voau să spuie condeiul nostru, ce cine va ceti lase să giudece; că de multe ori să prilejâaşte de-şi pierdu cărţile cinstia, nu pentru că n-ar fi bune, ce că scriitorii sau aflătorii lor au foslu mândri şi îndeşărţi, Că cine scrisoarea sa o vesteşte prea mulţu nu mi se pare mie altă că face, fără să dea voie şi slobodzenie altora de defăimat, şi celui ce au scris-o şi scrisorii lui.

Nime să nu gândiască că cele ce am scris nu li-am dovedit şi li-am ispitit îndestul din cărţi adevărate, care nu cu un an ce câţiva s-au aflat, cu mare nevoinţă şi ostenială scrise şi dovedite de alţi scriitori. Aşea şi noi, nu fără ostenială, măcar că mai prescurt am scris acelia, de cum

am aflat în cărţile cele streine; că toată lauda scrisorii întru aceasta stă ca eu cuvinte puţine să închidă multe şi grele socotele.

Nero, împăratul Râmului, fu cuprinsu de dragostea mueni-şi, râmlâance, anume Pompea, care era frumoasă la chip. Şi de la o vreme, aşia, cu rugăminte, cum cu cheltuiala, să făcu părtaş voie în sale. Că în lucrul drăgostii, când iaste apărare şi nevoinţă de apărare, stând împotrivă nu iaste, nu poate să fie îndelungu ruşinare. Deci aşea nesimţit au îndrăgit Nero pre Pompiia, cât fiind ia la cosiţe galbene în floaria chihribarâului, Nero perii prietenii sale cu stihuri îi lăuda şi acele stihuri îi cânta în canon; că era Nero în limba lăţiniască şi întru învăţătura musicăi aşea de răsunat la limbă ca cel întru meşterşug preaînvăţat.

Plutarh, în cartea *De faptele muefilor*, aduce această istorie şi spre deşertarea şi prostiia lui Nero, tixând-o pre Pompea, dzice: stalul ei era deplin, la degete lungă, la gură mică, la sprâncene suptire, genele dese, la nas piscufată, dinţii mărunţi, la budze roşie, la grumadzi lucie, la frunte lată, pieptul sus rădicat, că de ş-ar fi aruncat Nero ochii la toate la aceştia a ei, cu cât mai mulţu s-a – fi aprinsu de dragostfa muierii-şi. Iară nice pre una nu ş-au pus aşfa gândul, ca spre perii cei galbeni, cât să usca de dragostea ei. Că oamenii cei neîntălepţi şi blăstămaţi la minte, mai de multe ori nu îndrăgescu acelfa ce arată socotiala, ce acelfa spre care-i împinge voc. Şi aşea, atâta au crescut dragostea în Nero, cât singur număra deosebi perii prifatenii sale Pompeii. Şi socotind a fi puţin lucru a-i număra, ce încă fieştecărufa păr, deosebit nume punea; aşijderea şi cântec scornise.

Aşea. acel domnu’ de hulă, mai multă vreme au petrecut cu cântarea şi lauda Pompiei, decât cu ascultarea şi aşedzarea nevoilor orăşenilor. Nice cu atâta nu se îndestula nebuniia lui Nero, ce şi pifaptene de aur cu care pifptăna perii îi făcuse; şi de cădea vreun păr din cap, îndată Nero, puindu-l în aur, îl închina bodzului său, lui înnon; că râmifanii, ori de era bune, ori rele, cfale ce le

avea mai în dragoste dumnedzăilor le sfinţita şi le închina.

Deci având Pompea-şi peri de chihribarâu, cu dragostea lor fiind cuprinsu Nero, toate muierile Râmului să silita spre aceasta, ca să poată face şi tocmi aşea cosiţile, galbene, cum hainile să poarte întru această Floare; şi aşea, cum bărbaţii, aşea muierile, lanţuje, podoabe, inele, brăţări de chihribarâu să aibă. Că de pururfa aceasta au fostu şi va fi, acele spre care faste mai mulţu plecată plăcerfa domnilor, de-i mai scumpă şi mai cu preţu la prostime. Până a nu cădea Nero într-aceasta deşertăciune, chihribariul nice un preţ nu avea în Râm; iară după ce îndrăgi acia floare nice o piatră în Râm mai scumpă nu se preţeluia, nice un felfu de scule, nice de aur, nice urşinicul, nice alteli nu era în preţul chihribarâului. Şi neguţitorii den ţările streine nice un negoţ sau precupie mai scumpă şi mai cu preţ nu ducea, fără chehribariu, de care deşertare puţină mirare îmi faste, de vreme că aşfa faste mintfa muritorilor, de să bucură mai mulţu de urmarea deşertărilor altora, decât de lucrurile cele de triabă.

Iară să mă întorcu la voroava mea. Aceştia If-am spus, am vrut să dau pildă, cine va vrea să primască aceasta a mea puţină scrisoare, să ştie că nu laud deşertările şi că socotescu că nemărufa nu-i va plăcea nebuniia lui Nero. Că care sintu supuse spre apărarea domnilor, acelfa suntem datori să le ţinem, iară a le aduce nu ni se cade noa A. Şi îndrăgescu a dzice, măcar că nu-i cartea aceasta deplin, nice în voroavă, nice într-altele, cu această ostenială a noastră, iară mai mulţu folos va avea cetitorful dentr-însa, decât Nero den prifatina sa Pompea, de vreme ce ceia ce să dau după cititul cărţilor esu oameni învăţaţi şi înţelepţi, iară cei ce să deprind cu lucruri necinsteşe şi cu a lor tovărăşie răi să fac.

Nu poftescu să se ţie într-acela preţ această a noastră carte, întru care au ţinut Nero chihribariul, ce de aceasta mă rog şi poftescu, câtă vreme au petrecut Nero cu număratul părului Pompiei, atâta domnii să petriacă ascultând greutăţile şi nevoile lăcuitorilor săi; că a

domnului harnic şi priveghitorâu faste cea mai mică parte den dzi să-şi aliagă petrecănii (I) sale. După ce va da ascultare sfetnicilor săi, solilor, boaarilor, episcopilor, bogaţilor, săracilor, orăşfanilor şi altor streini, apoi să-şi margă la casa de odihnă.

Lăsat-au Ghelie o carte a sa, a triia carte, cap 13, în care scrie, între alţii carii asculta învăţătura lui Plato au fostu Dimostenis, filosof mare şi la greci cu mare nume era şi cu mare poftă de rimlâani să-l aibă. Era la viaţă can iute, iară cu voroava şi cu învăţătura de mirat. De ar fi vieţuit Dimostenis pre vremfa lui Filared tiranului, când era Ţara Grecească plină de tirani, nu pre vremfa lui Plato, pre care vreme tot acela stăpâniia, acestor tirani să afle nu mai puţin decât soarele a toată Asiei, cum şi a toată Evropii Ţiţero, ar hi fostu cinstit. Partea de norocire faste să se nască vreun om mare pre o vreme, decât pre alta. Că de s-ar tâmpla vreun călăreţ îndrăzneţu pe vremfa vreunui domnu' inimos şi putfarnic, atunefa în mare cinste ar fi la acel domnu' acel călăreţ, că ar arăta în scurtă vreme mari isprăvi. Iară de s-ar tâmpla să triacă pe vremea vreunui domnu' de nemică şi lacom, unul ca acela care să fie spre adăugirfa vinitului, acela va fi la acel domnu' lacom mai cinstit decât călăreţul cela ce faste gata la războfu, să facă izbânda, să adaugă domnului cinste.

Actastea şi oamenilor învăţaţi întru înţelepefune şi învăţătură să tâmpă, care de se vor tâmpla pe vremfa domnilor răi şi desfrânaţi, nice un foc nu vor avia.

Vechfu obicefu şi de demultu faste a oamenilor celor în deşertări iubitori, că nu pre cei ce sintu de folos ţărilor, ce pre carii îi fubăscu domnii îi au în cinste. Aceştia pentru aceasta le dzic, că având Ţara Greciască, tot pe o vreme, doi filosofi prea vestiţi, cinstfa lui Plato au făcut de au avut mai mic preţ Dimostenes; că a unuia veste luminată, a mulţi nume întru nărod astupă. Măcar că era Dimostenes, precum l-am arătat, cu mintia bogată, cu pricepirfa înaltă, cu viaţa deplin, cu sfat sănătos, cu numele vestit, cu vârsta mare şi preaştiutorfu intru a filosofii, iară a îmbla pre la şcoali şi (a) asculta de Plato filosofifa poliţiilor nu părăsifa.

Aceştia, sau cine va audzi, sau cine va ceti nu se va mira, ce mai mulţu spre învăţătură se va lua. Căci un filosof de la altul a lua învă (ătură şi un înţeleplu de la altu' înţelept pofteşte să se înveţe; că aceia Taste firea ştiinţei ca să criască dragostia învăţăturii cât creşte singura ştiinţa.

Toate lucrurile întru această viaţă gustate şi de noi moştenite, urâciunia, să tur aria şi ostenială aduc, fără una; adevărata ştiinţă, care nu are săturare, urâcâune, nice ostenială; sau câteodată să par că ostenescu ochii cetind, iară mintia întru cunoştinţa şi agonisita nu slăbeşte.

De câte ori nu s-au prilejit de priâateni şi de oameni aleşi a avea întrebăciune ce poate fi întru atâta ne părăsi reîntrii învăţătură viaţa de să trece? Le răspândââm lor, ce poate fi de ceea ce petrec cu traiul ca nişte jacaş (I)? Că de ni se adauge atâta carne la trup cu grijile lumii, cu înşălăciunile diavolului, cu vicleşugurile nepriiatenilor şi cu năcazurile priâatenilor, a cărui inimă ar putea suferi atâţia şi aşea de mari supărări, de ar fi fără cetitul, desfătarea cărţilor? Mai mulţu trebuie noa A să ne fie milă de cel ce nu ştie, decât de cel sărac, că nice un felâu de sărăcie mai mare nu-i, decât întru a chivernisi presine singur a nu avea învăţătură.

Ce să ne întoarcem cu voroava noastră acolo de unde am părăsit. Mărgând într-o dzi din Athina la şcoala lui Plato, Dimostenes mare adunare de nărod vădzu afară, carii asculta pre filosoful vinit de curundu acolo, iară nice fără socotială, să dzice căci să strânsese mulţu nărod să-l asculte pre dânsul; că cu fire prostimea spre audziria lucrurilor noao, de pururea sintu râhnitori. Între altele întrebă Dimostenis, cine ar fi filosoful la care aliargă lot nărodul? Şi audzind că Taste Calistrat, om prea bogat la voroavă, au stătut de să-l valiză şi să-l audze, adică că se cunoască oare prosti – mia cele adevărate au cele mincinoase vor spune? Sau socotesc că de multe ori să prilejescu de unii nume vestit agonisescu mai mulţu den nevoinţa care au agonisit de la prostime, decât dentru

mulţimea învăţăturilor. Aceasta era despărţire între Plato şi între Calistrat: că Plato era mai învăţat, iară Calistrat mai bogat la voroavă. Şi aşea să tâmplă că întru ale vieţii urma mulţi pre Plato, iară întru învăţătură pre Calistrat. Că pre mulţi oameni vei afla destul de învăţaţi, carii întru învăţătura sintu înfrânţi, iară la învăţătură n-au cumpăt înţeleptu şi dar. Şi cât au audzit odată Dimostenes pre Calistrat, aşea fu clătit de îmblândzie şi aprinsu, cât au părăsit şcoala lui Plato şi au început a urma atunci pre Calistrat, care învăţătură noao, a mulţi greci înţelepţi, de mirare s-au părut, iară cine vedea limba a unue învăţătură au făcut tăcere a tuturor. Pentru aceia am dat această pildă domnilor, ca să se nevoiască să aibă întru curtea lor oameni învăţaţi şi înţelepţi, carii să aibă aceia cinste precum au avut Plato în şcoală şi să aibă şi dragoste spre cetitul cărţilor, a oameni învăţaţi şi înţelepţi. Că domnilor celor buni şi voitori să cuvin lucrurile cele bune şi cetindu-le să le ţie minte, iară strâmbătăţile sale făcute să le lepede de la cugeţile sale.

Nu fără pricină dzic că cine va ceti cartea aceasta va afla învăţături înţelepte întru dânsa; că orice s-au scris, cu osebită nevoinţă s-au scris. Iară prea mare durere Taste oamenilor învăţaţi întru osteninţa a lucrurilor noa A, când socotescu câţi de mulţi ar fi carii ochii numai spre cetirea învăţăturilor pun, iară cei mai mulţi de acila sintu carii, cetind acellaş, hiclenescu cu limbile sale. Măcar că şi noa A într-aceasta carte a noastră, această voroavă au fostu, care şi acela carii fac de-ntreg (a) grădina care o samănă şi o răsădeşte cu trandafiri, carii să dea cuvios miros nărilor, unde faste verdiata caria să o pască ochii şi poame care să se apuce cu mânuie. Iară că suntem oameni şi că oamenilor scriem, poate fi să greşăscu ca un om şi să nu scriu spre voia scoposul oamenilor. Că nu-i nice o zugrăvi tură în lume, scrisă de un zugrav, care nu o ar putea tocmi altu' zugrav. Oricine va ceti cartea aceasta, cu tot deadinsul, va afla sfaturi de folos, gânde (e înţelepte şi spor Tfu prea bun, dzise de tinerla minte, socotele foarte alese, fapte mari şi istorii prea vechi. Că, să mărturisescu

adevărat, pentru să fie învăţătura veche am făcut nevoinţă feciorului tânăr cu voroava: pentru ce am dzis, dzic şi vofu dzice. Că domnilor şi oamenilor celor mari, cu cât sintu mai puternici, mai avuţi şi mai aleşi la inimă, cu atâta le trebuie lângă dânşii buni sfetnici, cu carii să vorovească, şi cărţi de cetit să aibă; şi aceasta nu numai pre vremi fericite, ce şi împotrivnice să facă, ca întru trebi-le lor să aibă coapte sfaturi şi Hacuri. Plinius, Marco Varro, Strabo şi Macrovie, istorici mari şi adevăraţi, să pricescu între sine foarte tare, silindu-se să arete ce lucruri ar fi între stăpâniri, de obşte mai vechi, şi pre ce vreme den socotiala noroadelor fură primite. Seneca, în scrisoarea sa către Luchil, nu poate îndestul mărturisi de republica rodilanilor, în care toate lucrurile cu nevoi spre cunoaşteria vreunui lucru să înfrângea. Iară după ce primiră odată acelfa toate, neclătite li-au ţinut şi li-au păzit. Iară Plato dumnădzăescul au dzis, Carte 6: cine ar scorni vreun lucru nou, carele nice s-au vădzut înainte, nice s-au ţinut, nice s-au audzit, pre acela lucru întâi dzece ani să-l ispitiască în casa sa înainte de a-l aduce în oraş, ca, de ar fi bun, singur să la folos, de ar fi rău, lui şi să strice, iară nu să vicleniască pre alţii.

Plutârh, în 1 pontu, dzice precum la Licurg prea mare certare au aşedzat, ca nime den oraş să nu îmbie nemernic în căi, nice în caşale sale să nu cutedze a primi pre nemernici care pravilă cu această socotială au fostu socotit ca nice nemernecii lucruri streine să nu aducă în casa oroşanului, nici ei, îmblând prin ţări streine, să nu deprindză obiclaluri noa A. Iară acum, aşea întru cugetile oamenilor aşea de slabă socotială la prostime, cât cine ce-i place acella grălaşte şi află şi scrie; iară nice întru aceasta nu se îndestulializă. Că nu se află nime de sârgu să împiedice acele ce să scornescu. Cu atâta îaste la nărod de uşoare mintea la vreun lucru, cât, vădzind vreun lucru în toate dzilele înnoit, nu va socoti oare de folos, au de scădere. Taste târai.

De ar veni astădzi în norod vreun om de nemică şi desfrânat, niceodată mai nainte vădzut, nice audzit, numai să fie can hâtru şi ascuţit la răutate şi la minte, întreb, ce

nu ar vrea acela să dzică, acella nu ar dzice, ce nu ar vrea, acella n-ar scorni, ce ar vria să înveţe, acella ar învăţa, ce ar vrea să sfătuiască, acâaia ar sfătui. Adevăr, de mirat lucru şi plin de ură Ia<s) te; unul să răstoarne minţile tuturor aglunge, iară să opriască deşertăciunile unuia, toţi n-aglungu. Lucrurile noao şi nedeprinse nice norodul să le primască, nice domnii să le sufere, că cu acela sârguiala vreo înnoire până a nu veni în oraş trebuie să se cerce, cu care să cearcă vreun lucru ce ar fi de scandal întru cuget.

Rufin, în Cartea 2 (a) *Apoi* (*o*) *g* (*hiei*), prea huleşte pre eghipteni carii prea cerca lucrurile cele mintoase. Aşijderia pre greci îi ceartă, carii era pria nevoitori întru tocmala cuvintelor la vorbă împodobită. Iară pre râmleni prea îi laudă, carii urma lucrurile ce le vorbiia grecii, necredincios, şi cu greu le primifa acella care le afla eghiptenii. Şi nu fără calc pre râmlâani îi laudă acestui Rufin, iară pre eghipteni şi pre greci îi huleşte; că acela dentru deşertarla socotelei şi slăbăciunea inimii sale purcâade, care orice aude crede şi orice vede face.

Iară viind la voroava noastră, cinci lucruri mai grele în lume aduse dzice Marco

Varro că sintu, care, după ce să primăscu cu socotiala cea de obşte, a să lepăda şi a să uita nicecum nu se pot. Că cele ce să primăscu pre lesne, pre lesne să şi leapădă; aşea claie ce cu greu să primăsc foarte tare să păzăscu.

Întââul lucru Taste în care s-au prepus toată socotiala niamurilor, strângându-se adunare între oameni ca să facă cetăţi, oraşe, stăpânii şi republice de obşte. Că după cum dzice Plato, între herile carele au găsit obşte republica, întâi au fostu furnicile, care, precum mărturiseşte aâavea dovada, vieţuescu la un loc, ostenescu, îmblă şi, de viitoarea iarnă socotind, cu nevoinţă îs grijescu hranna. Şi ce-i mai de mirat, că nemică deosebit vreo furnică-şi ţine şie, ce toate de obşte în stăpânila şi traiul său de obşte. Că traiul cel de obşte a furnicilor, adevărat, vrednic la (ste) mirării, de a-i vedea cu ce tocmală cele pătrunse găurile lor le curăţescu, cum sămânţile cele ude de ploaie le scot şi le usucă, cum fieştecare cu osteniala lor petrec, cât nice

una pre alta nu vatămă, cum unde din ostenelile altora trăiescu. Şi încă de ce ar fi mai mare ruşine să ne fie noa A, când să tâmplă 50.000 de furnici într-o găurice mică trăiescu, iară doi oameni, toată ţara, prea Taste îngustă. Măcar de ar fi atâta socotiala oamenilor, spre nevoinţă mântuirii, câtă Taste grijâa furnicii de paza vieţii sale.

Al doilea lucru au fostu păreria noroadelor pentru slovele ce le citim şi le scriem. Eghiptenii, precum scrie Marco Varro, să socotescu să fie cei întâi aflători slovelor; iară într-altu chip mărturisescu assiriâanii, glurând precum ei li-au aflat întâi. Plinius, Carte 7, cap. 56, dzice (că) 16 slove au fostu şi Palamid au adaos către acelia patru slove, pe vremea războiului Troadei. Aristoatel dzice, îndată de la început, au fostu 18 slove, aflate de demultu şi pre urmă Palamid au adaos numai doao, ca peste toate să fie 20 de slove. Pre urmă Epiharm filosoful au aflat doua A slove, cu care s-au făcut slove 22; iară că au fostu întâi aflate slovele de eghipteni, sau de assiri Tani nu dzice. Aceasta dzic şi mărturisescu, că aflatul slovelor foarte au fostu de triabă întru stăpânire şi întru creştina niamului omenescu. Că de n-am avea slove şi scrisori, nice unde lucruri ce s-au lucrat de mulţu nu am şti, nemică n-am putia face ştire altora carii vor rămânia în urma noastră.

Plutarh, Carte 2, *De laudele celor bătrâni*, şi Plinius, Carte 7, cap. 56, mulţu laudă pre Pirod, pentru ce au aflat focul, în cremene lovind; mulţu laudă pre Preţ, pentru aflaria coifului, mult laudă pre Penteleşia, amazonca, pentru a (la rea săcuriii, mult laudă preschiţei, pentru aflarea arcului şi a săgeţilor; laudă pre Finichie că au aflat praştia, laudă pre Lachedemone, pentru aflatul misurcilor, suliţilor şi săbiilor; laudă pre Thesalonin pentru aflatul războaielor de călare, iară Penie, războiul de pe apă, cu vase. Iară eu laud şi nice dănăoară nu voau părăsi a nu lăuda, nu pre cel ce au scornit armele, spre gătirla războiului, ce pre cei ce au aflat slovile, spre agonisirea ştiinţei. De ar cumpăni cineva câtă despărţire ar fi între condeiul cel mulat în cernială şi între suliţa cea întinsă în sânge, a fi plin de cărţi şi a fi încinsu de arme, cum ar

trebui să vieţuiască, fieştecine să ştie şi a face vicleşug la războiu’ pentru să ucigă pre alţii, adică pre aproapele său, nime nu socotesc u a fi aşea de nebun, să nu laude ştiinţa învăţăturilor mai mulţu decât nebunila războiului. Că cine învaţă meşterşugul oştescu, nu altă fără cum s-ar putea ucide alţii, învaţă. Iară ştiinţel (e) învaţă nemică altă, fără cât cum să fie lui şi altora a vieţui, învaţă.

După ce începură den dzi în dzi a să adauge numărul oamenilor şi mai mulţu a să ascuţi minţile oamenilor, să izvodiră tiranii carii asuprita pre cei săraci, furi carii jecue pre cei bogaţi, învrăjbitori carii învrăjbila pre cei păciuiţi, ucigaş (I) carii ucidea pre cei ce îmbila pacea şi odihna, jacaş (I) carii vieţuia din sudorile streinilor, care lucru vădzind oamenii cei aleşi întru înţelepciune şi întru sfat aşădzară cu un fâalâu de legătură, de tovărăşie, să vieţuiască la un loc, ca să se poată ţinia cu această socotială cei buni şi cei ce vrea să fie răi să se poată potoli. Cu aceştia ce am dzis să tocmăs-CU acelia ce au dzis Macrovie, Carte în 2; intru visul lui Stipeo prea mare pofta şi cea prea adâncă lăcomie au arătat pricină să se afle între oameni stăpânii. Plinius, Carte 7, cap. 56, dzice că athinei<i) întâi târguri şi eghiptenii oraşe au făcut.

Al triilea lucru socotiala tuturor pre pământu’ au fostu să primască legile. Că măcar că trăia în tovărăşie oamenii, iară nu vrea unul să se supue altuia şi aşea ades să scorniia întru dânşii prici şi rocoşiri. Că, după cum dzice Plato, nu taste mai adevărat sămnu de perire vreunii tari, decât capetele multe. Plinius, Cartia 7, cap.56, dzice precum o crăiasă veche, de demultu, anume Ţeţera, întâi au învăţat să are pământul, să semene grăunţul de pâine, să macine pâne, să coacă pâne în cuptoriu. Aşijderea ia au dat întâi pravilă noroadelor şi pentru aceste aflări a ei, cei bătrâni o au socotit a fi Ţeţera dumnedzăiţe. De la aceia vreme nice am vădzut până acum, nice am audzit, nice am cetit, vreo crăiia, sau vreun m-am cât de departe, sau varvar, să nu aibă vreo pravilă, nepăşindu mai spre bine şi nedând certare pentru cele rrele. Măcar că eu mai mulţu aş pofti şi mai cu îndrăznire aş dzice cum oamenii mai

mulţu tubă seu socotiala minţei, decât că să sparie de lege sau de pravilă, temându-se pentru cele rele fapte a lor de pediapsă, care sintu dentru pravilă hotărâte (nu pentru urmarea drăgostii socotelii) de îi se face (a mea socotială faste), măcar că de oameni acele rele, care să fac, să par bune de iertat, iară de Dumnedzău să pedeapsăsc.

Seneca, întru o carte a lui către priiatenul său, dzice: Luchile, scrii la mine precum sâchililanii multă pâne au adus în Spania şi în Africa, care fiind den gândecata râmlâanilor oprită să nu se aducă, prea rea certare ş-au agonisit ei, precum tu, care eşti împodobit întru osăbită înţelepcâune, poţi pre mine să mă chiverniseşti. Aşea eu, care sintu bătrân, te pocâu pretine învăţa a grăi dreptu; că nu Iaste lucru cu cale între cei înţelepţi să se dzică: aceasta porunceşte, orândufaşte, sloboade pravila, ce să dzică: acestea veţi porunci den croiala socotfalii că cununa celui bun Taste socotiala, iară celui rău pravila Taste calo.

A patra socotială, sau părerâa noroadelor au fostu să nu se raliză. Şi aceasta să nu se pare nemărui de râs. Că cine va ceti pe Plinius, Carte 7, cap 59, va afla precum 454 de ani râmifanii au fostu neraşi, atâta cât nice capul, nice chica, nice barba rădea sau cehluia. Marco Varo întâi la această voroavă aflătorâu iaste, precum Pavlu Tichinie Mena întâi s-au dus den Sichilia la Râm bărbiâari. Şi era mare întrebare între râmlâani, primi-vor pre bărbiâari, au ba, că dzicea precum ar fi mare nesocotială să se lase viaţa omului tovărăşiei briciului.

Dionisie Săracusanul nice dănăoară n-au credzut să-şi lase barbă la bărbâarâu, ce fetele lui, până era mici, îi tundia barba cu foarfecile, iară dacă s-au făcut fetele mari, n-au îndrăznit să-şi dea barba, ce singur cu cărbuni aprinşi îs ardea perii. Şi fiind întrebat, de ce nu s-ar încrede barba la bărbiiarâu, au răspunsu' dzicând precum ştiu adevărat că se vor afla unii carii vor da mai mulţu preţ bărbiâarâului, pentru să mă omoară pre mine, decât eu, pentru să-mi raliză barba ei.

Plinius, Carte 7, cap 59, dzice precum întâi Stipio Africanul şi Avgustu au aşedzat în Râm să se radze în toate

dzilele şi mi să pare că dzice Plinius: aceasta o au făcut acei domni pentru să fie mai vestiţi, socotind eu cu îndrăznire, că nu ar fi mai puţină grijă de rasul briciului pregiur grumadzi, decât războiul lui Stipio în Africa cu Annibal, şi a lui Avgostu cu Sext Pompiiu în Sichilia.

A cincea părâare tuturor aşedzată, să primască ceasornice, care multă vriame n-au avut râmlianii. Că precum dzice Plinius, Carte 7, cap de pre urmă, şi Marco Varro, Carte 5, *De limba latiniască*, dzice precum râmlianii au fostu fără ceasornice, mulţi ani.

Istoricii cei mai nevoitori, trei feluri de ceasornice de demultu că au fostu aflate, pomenescu: a ceasurilor de soare şi de apă. Ceasornicul de soare şi ceasornicul de apă li au aflat Anaxeminis, Milisei, ucinicul lui Anaximandru. Însă ceasornicul de apă l-au aflat Ştepio Nafica. Iară ceasornicul ceasurilor l-au aflat oarecare ucinic a lui Thalis filosoful.

Dintru toate cele vechi aduse în Râm, nice unde mai cu dragoste n-au fostu primite de râmlâani ca ceasornicile, cu a căror agiutoriu măsura dzilele. Că mai întâi nu putea dzice la cutare ceas ne vom scula, la cutare ceas vom prindzi, în cutare ceas ne vom aduna, în cutare ceas vom purcede, atâtla ceasuri vom negustori i porci, ce numai ce dzicââ: aceasta în răsăritul soarelui, acela după apusul soarelui vom face.

Acestor cinci lucruri vechi am făcut pomenire la începutul aceştii cărţi ai mele, pentru să dau socotială, că cărţii aceştia am vrut să-i puiu nume *Ceasornicul domnilor*; şi acesta ceasornic nu de năsip, nu de soare, nu de apă sau de ceasuri, ce îaste ceasornicul vieţii. Că celialalte ceasornice sintu pentru să se cunoască ceasurile de dzi şi de noapte, iară acesta învaţă cum vom aduna toate ceasurile şi cum ni se cade a orândui toată viaţa. Ceasornicile sintu aflate spre orânduiala vremilor, întru stăpâne, iară acesta ceasornic a domnilor ne învaţă a tocmi viaţa. Că de puţin folos sintu ceasornicile cele după pravilă făcute, de vor fi orăşenii împiedicaţi cu vicleşuguri şi nu vor avea între sine tocmală şi aşădzare.

STIHURILE LUI BERNH<ARDUS)

TOMA GRATION „DE NETOCMELE”, 101

Sântu oarccarii carii vor să ştie pentru să ştie, şi aceasta iaste ne vom (a.

Sintu oarccarii carii vor să ştie pentru să-i ştie, şi aceasta Taste deşertare.

Sântu unii carii vor să ştie pentru să agonisască, şi aceasta rahnă Taste.

Sântu unii carii vor să ştie că să zidiască, şi aceasta scumpete Taste.

ÎNCEPUT DEOSEBIT

Deşertările care aflu între cel Ce iubăscu deşertările foarte multe sintu. Că nefiind îndestulaţi în viaţă a petrece, întru deşertare ca să rămâie şi după moartia lor, întru pomenirea deşertărilor sale silescu. Că oamenilor celor deşerti şi blăstămaţi vor lumii, căriia i-au slujit în viaţa lor, şi după moarte să arete voile sale, neputând mai mult”. Că atâta sintu de înecaţi cu totul cu lumla, cât vădzindu-se a rămânea de lume, cu pofta nice cum a nu părăsi pre dânsa. Că aş îndrăzni a gaura cum oamenii aceia cu gfurământu ar mărturisi, di li s-ar putea slobodzi în lumea aceasta viaţă vecinică, cugetile sale a fi întru petrecire de pururia întru nebuniia sa. Câţi de mulţi oameni să află întru deşertăciunla vieţii aceştii deşearte, carii nice socotială de Dumnedzău nu au, ca să-i slujască lui, nice cu numele lui celui bun ca să să-l supue, nice grijă de săraci are, ca că-i agâutoriască, nice de viaţa sa, ca să o diriagă şi să o îndrepteze, sau să o chivernisască, nice cugetele ca să le curăţască, ce ca nişte dobitoace după lăcomiia banilor numai să iasă.

Hiara, dobitoc fiind, de-i întărâta-o, să mânie, de va fi ostenită, să dă odihnei.

cându-i faste voia, doarme; de-i trebuie hrană, să paşte; de însătializă, să adapă; de nu va fi de altul supărată, nu se ostenâaşte, nice să îngrijaliză de lucrurile obştii. Iară omul, de câte ori i-a hi voia să mănânce, mănâncă, de va fi vătămat sau întărâtat de cineva şi, îs răscumpără; ispitit, face curvie; de va însăţa, bfa mai mullu

decât îi faste sete; de va fi îngreuiat de somnu, doarme, carii mai mulţu sintu să se numască dobitoace care să află prin munţi, decât oameni născuţi întru republică. Că acela faste vrednic a să nu-mi om, carele să păzeşte cu faptele ce să cuvin omului, carele în lucruri să chiverniseşte după obicâaful oamenilor, adec (a) care lucrurile sale, după pravila socotfalii, nu după poftele răhnilor, chivernisfaşte.

Să lăsăm pre oamenii cei ce să află întru deşertăcfuni până să află în viaţă, iară să-i chemăm să dfa seamă după ce au murit, de carii, până petrec în lume: urmaliză prelume, în lume vieţuescu; mai n-aş cutedza a mă mira, până trăiescu în lume. Ce sfârşindu-se acum cea nenorocoasă şi fără folos viaţa, căci îngropându-se acum, vor să mirosască deşertăcfunea lumii? De vom prăvi spre oamenii cei cinsti (i şi cu inimă al (a) gorodă, adevărat, grozav lucru şi cu ruşine să fie; căci toţi văd sfârşitul vieţii noastre, iară a nebunii noastre sfârşitul nime nu-l vede.

Nemică mai de obşte nu videm, nice audzim, nice cetim, decât că oamenii cei fără folos ţărâlor şi stăpâniilor celor de obşte şi cu viaţa de tot necurată şi ocărită, decât altora, întru viaţă, cu cinste şi după ce mor să-şi lasă pomenirea vestită şie poftescu. Ce lucru în lume mai deşertu poate a să socoti, decât a pofti a avea socotială a tuturor lucrurilor în lume care nu are socotială nice a unuia lucru şi a lui Dumnedzău, care are socotiala tuturor, a nu pofti a avea? Ce nebunie mai mare în om poate fi, decât că, pentru să-şi adaugă lucrul, de pururea îşi agoniseşte suflet mai rău?

Bătrân rău Taste acesta întru firia omeniască. Că mulţi şi prea mai mulţi să află carii, pentru cinstâa, întru nemică nu bagă seamă diregiria vieţii sale.

Svetonie Tranevii. Carte 1, *De chesari*, cap 7, dzice că Iulie Chesarâul, după ce vini la oraşul Gades, care să cheamă astădzi Gândit, care Taste astădzi în Spania cia mai înlăuntru, socotind chipul a marelui Alexandru, care de multă vreme era în capiştea lui Iraclie, mare suspin, den tot pieptul, slobodzi. Şi întrebându-l ce ar fi pricina suspinului, au răspunsu': O, lucru neharnic, fiind de 30 de

ani, în care mă aflu şi eu, Alexandru toată lumea au supus şi-s aşedzase Vavilonul să-i fie pentru zăbava, iară eu, fiind râmlian, nemică de pomenire, nice acum, n-am isprăvit, fiind în viaţa să-mi agonesescu laudă şi după moarte, nume vestit.

Dio, scriitorâul grecesc, Carte 2, *De îndrăznire*, dzice: avut-au obiceaâu preacuviosul bărbat Drusus Ghremanicul de cerca mormânturile oamenilor mari, carii să afle îngropaţi la Italiia: şi aceasta o făcea de câte ori i s-a tâmpla a ieşi la oşti. Iară pentru ce-ar fi aceasta, fiind întrebat, au răspunsu' că pentru acela cearcă mormânturile Stipionilor şi altor oameni mari şi vestiţi, carii să află aemu morţi, spre carii, privind până era în viaţă, tot pământul să cutremura, cugetând fericitul norocul lor, să agonisescu tărie şi îndrăznială. Şi pre lângă aceştia să fie adaos, precum foarte să aţâţă inima spre stângirea vrăjmaşilor, când niştine cugetă să-şi lase pomenire vecilor viitori.

Scrie Ţitero, întru învăţăturile ritorii sale, precum şi Plinius într-o scrisoare a sa pomeneşte, precum un călăreţ de la Theva Eghipetului au venit în Râm numai să valiză de ar fi adevărat acâale ce audziia de mare lauda râmlenilor. Pre carele, întrebându-l un sfetnic a Râmului, anume Meţenas, ce ar socoti de râmleni, cum i s-ar părea Râmul, să fie răspunsu' acel călăreţ cum mai mulţu i-ari plăcea pomeniria celor trecuţi râmliani, decât lauda acestor de acum; că unii pentru să întriacă pre cei vii, alţii pentru să se asemene celor mor (i aşea de mari lucruri au arătat pentru numele cel nemuritorâu, după moarte.

Mulţu s-au bucurat râmlâanii audzind aceştia den gura omului strein, care şi celor trecuţi şi cestor de acum au făcut laudă.

Păgânii cei vechi, netemându-se nice de iad, nice nădăjduind de bucurila ralului, dentru slăbăcâune tărie, den inimă mică îndrăznire, din frică putere, den grijă nădăjduire, den neprilaten priâaten, din lipsă sufăr, dentru hiclenie ispită agonisifa. Lepădând voia sa cea adevărată, urma socotiala altora, numai pentru să-şi lase oarecare

pomenire şie, între cei morţi şi să se numere întru laudele celor vii. Mulţi rădică griji mari, cu norocire pentru să-şi lase pomenire pre urmă. Spune-vom câteva mărturii de acia (s) tea, pentru mai mare adevărul.

Ce lucru au îndemnat pre Nin, ca să afle războaiele? Ce lucru au îndemnat presemiras, de au zidit câteva zidiuri? Ce lucru au îndemnat pre Ulises Grecul, de au brudit atâtla mări? Ce lucru au îndemnat pre marele Alexandru de au străbătut atâtla tari? Ce lucru au îndemnat pre Iraclie Thevanul de au făcut stâlpi şi au pus hotăra îmbetelor sale? Ce lucru au îndemnat pre Calus Chesariul râmlâan de au făcut 100 de războia? Ce lucru au îndemnat pre Chir, împăratul perşilor, de au dobândat amândoa A Asiile? Ce lucru au îndemnat pre Anibal Cartaghenul de au făcut atâta de groaznic războau asupra râmlâanilor? Ce lucru au îndemnat pre Chir, craiul Epirotelor, de au trecut la Italia? Ce lucru au îndemnat pre Atila, craiul humnilor sau a ungurilor, de au stăpânit toată Evropa?

Acestea toţi, adevărat, nu numai pentru lauda despre cei ce petrecla împreună cu dânşii în lume, pre acele vremi, ce şi pentru ceşti de pre urmă, carele spunem, să le vorovim noi, carii trăim acum.

De vreme că suntem oameni. şi. născuţi den oameni nu iaste puţin lucru a să mira, când şi oamenii între sine şi inimile oamenilor au despărţir e întru sine. Că nemică mai ades nu videm, decât de s-ar afla dzece bărbaţi, carii silescu să afle vreme de moarte, iară dzece mii carii nu primăscu să fie moarte, pentru să se de lunge viaţa spre desfătări. Cine râhnlaşte lauda cea adevărată, Sau cine numele său mulţu îs socoteşte, aceluia nume puţin trebuie socotit Oamenii cei mari, carii între sirilani şi între asirilani, între vavilonlani, între greci, între machidonlani, între rodilani, între thevani/între râm* líani, între carthagheni, între nlamţi, între unguri. Între hişpani, între franţozi, s-au silit să agonisască veste şi nume mare, de nu ar fi în primejdie (aşea volu dzice) ca într-un cuptorâu aruncată viaţa lor, nicedecât n-ar fi rămas pomenirla lor

nemuritoare la vécii ceşti de pre urmă.

Sext Hersonicul, Carte 2, *De lucrurile rímüarcilor*, dzice: întrebând oarecine pre Marco Marchel, hatmanul râmlianilor, carele cel întâi la războau au vădzut dosul lui Aníbal, căci ar fi aşea îndrăzneţ la făcutul războiului şi căci ar fi la bătaie cu nădejde, să fie răspun (s): eu, prilateni, sintu râmlian şi hatman rímlénilor şi aşea mi se cade* în toate dzilele, să-mi putu capul în cumpănă, că aceasta una Iaste cale spre lauda şi spre vestea da vecinică. Aşijdería, întrebându-l de ce ar fi aşe nemilostiv spre pierdzarea vrăjmaşilor săi, iară după izbânda de sârgu căce-i plânge pre cei biruiţi, să fie dzis: să cade hatmanului romanilor, care nu va să se socotiască de tiran, şi cu mânuie sângile vrăjmaşului şi deodată şi lacrămi den ochi să verse; că mai mulţu pofteşte lauda pentru milostivire, decât pentru izbândă a avea. Şi să fie adaos hatmanul roman: când va sta la războau, să prăvască pre cei împotrivă ca pre nişte vrăjmaşi, având nădejde întru biruinţă, sau că-i va birui, iară după ce se vor birui vrăjmaşii lui, să-şi aducă aminte precum şi acela sântu oameni şi că şi el se va putea birui de alţii; că nice la un loc nu se cunoscu mai bine cele ce ţi se vor prileji şi cele viitoare, fără cât în războau.

Aşeadară vrednică voroavă Taste acestui bărbat şi mulţi se vor afla carii, cetindu, sau audzind cuvintele acestea care li-au dzis acestui roman, le va lăuda, iară pre puţini se vor afla carii cuvintele aceştia le vor urma; că den cei ce laudă céle bune mulţi vei afla, iară ce cei ce fac cele bune, foarte rari.

Oamenii cei neodihniţi la inimă, sau cu inima neodihnită şi tulbure, de să aprind cu izbândele celor vechi şi vestiţi oameni, care ostenială şi grijă până a le agonisi acelaşi înainte de ostenială le socotescu. Că niceodată vreun hatman nu s-au veselit de izbândă în Râm, până nu s-ar fi întâi de o mie de ori viaţa sa cumpănit. Pentru ce de acâastia ce voau să dzic, credzu că întru nemică nu voau greşi, adică că toţi, pentru să guste lauda (să dzic aşia), poftescu măduha, iară de frica gurii nime nu va să zdrobască osul. Că de ar fi îndestul poftile pentru să

agonisască lauda şi vestía, neîndoindu-mă mărturisescu că acelaş într-o slugă cât de proastă, în vacul nostru, mai mare s-ar afla, de cum s-au aflat întru acel mare Stipio a Râmului. Că nice un om dentru toţi muritorii nu Taste care n-ar pofti lauda şi vestía şie, măcar cât de sărac ar fi.

Prăveşte pre mulţi de viţă oameni tineri, carii sântu fără învăţătură şi jacaş, carii când ascultă voroava cuiva de vreun războau vestit, în care războau au arătat lucruri mari, de mirat, unii călăreţi voinici, tineri, ca şi dânşii, îndată cu poftă să aprind şi să clătescu cu aprindere înlăuntru. Şi aşia, haina cea de boierie de divan, îndată o mută în portu de oştian şi râhnescu de sârgu să purceagă în oaste şi să iasă de tot după înfrângiría şi deprinderea călăriei. Şi aşea fiind aţâţat, cu acia poftă a tinereţilor, cer voie de la domni să margă în oşti şi între ai săi bani (I) îi împarţu. Şi aşia, ieşind din hotare le părinţilor şi aşădzindu în hotarul strein, cunoscu în tabere grele nopţi şi urâte dzile. Căci acum strigă la arme, la straj<a> să păzăscă li se porunceşte, de le agiunge hrannă gazdele le lipsăscu şi când le vine dzua lefelor, aceia îaste cheltuită şi mâncată.

Cu acâastea şi de acestui felâu de lipsă, după ce grijăscu, ticăloşii voinici îs pierdu inima, ales când îs aduc aminte în Foame, în răceală şi în vânturi, în care mâncare cu dulceaţă şi în căldură petrecia şi la sficliţile cele bune, unde petrecia iarna, cu aducere aminte de desfătările trecute, multă mâhnire şi lipsă adaug (a). Şi aşea, după ce isprăvăscu acele ce să dzice lor, aşea de cei cunoscuţi, cum de priâatenii lor ce sintu cu dânşii de fată aducându-le aminte, ca lăsând oastfa să se întoarcă pre acasă-şi aleg socotiala. Şi stau aceia carii deodată numai s-au cerşut să aibă voie a merge la oaste, iară pre urmă câte de dzece ori să cearcă să aibă voie a să întoarce la casăle sale; şi ce îaste mai nevrednic, căci mersese la oaste plini de bani, să întorcu plini de hulă şi de scădere.

Aceştia spre acesta sfârşit li-am dzis, pentru să aibă socotială oamenii cei înţelep (i şi aleşi cu ce felâu oamenii cei jacaş şi de gios silescu să-şi agonisască nume de laudă. Carii nu să se uite preferiastră, ce să prăvască hotarăle

tărâlor; nu să gioace hârjătăriile, ce să se bată în războau; nu cu urşinic să se îmbrace, ce cu arme să se îngreuâadze; nu cu chiuhăileni sau cal împodobit (pentru fala) să alerge împregâur, ce păzind vecicşugurile; nu a dormi amiadzidzi, ce până în dzică a străjui; nesocotind lauda şie, sau mândriia, ce a căuta lauda celui preaîndrăzneţ şi preaînimos; nu cu priia – teni făcând gustări, ce năvălind asupra vrăjmaşilor să agoniseşti. Iară aceştia, măcar că omul de m-am şi de vită le face, iară că ar fi deşertare şi nebunie ştiu. Că de vreme ce lumfa au aşedzat lauda într-acestu fel în de lucruri, care va cu aceasta cale numai să isprăvască, datorila îaste a celor tineri şi de m-am a să nevoi aici, vrând cu nevoinţă să isprăvască lucruri mari şi de pomenire, toate mădulările aida să le înfrângă. Că de să face războiul cu cale şi pentru apărăria moşiei, mai multă zavistie are cela ce piiare de mina vrăjmaşului, decât cel ce trăiaşte în scădere împresurat. Grozav şi cu hulă iaste acestui lucru celor nemeşi, şădzind în caşale sale, aud laudele şi numele acelora carii au dragoste spre lucrurile războaielor. Căci nu îaste lucru harnic, celui tânăr, de rudă şi de viţă, a asculta şi a spune lucrurile altora, ce să se nevoiască singuri a le face acelia, ca să fie de alţii lăudate lucrurile lui.

Câţi de mulţi să află astădzi, carii laudă pre înţelepefunia altora şi ei întru înţelepcâune nu să înfrângu; şi aceia nemică altă, fără cât râhnescu lauda şi o vor, iară viaţa sa o petrec fără de nume hun. Şi în zădar dzic, precum mulţi, de pururia au lauda în rosturile sale, iară viaţa îs petrec fără laudă şi fără nume bun. Că cei mai de mulţu ai noştri, în câmpi cu suliţile lăcia război, iară tinerii noştri la masă, pre această vreme, cu limba fac război. Că mulţi dentru muritorii, carii sântu daţi, după deşertăcâune poftescu şi-s vor, ca să-şi laşă pomenire deşertărâi sale. Ce acelia. să cade lor a le petrece în viaţă, care li-ari aduce nume lăudat, nu hulit, după moarte. Că mulţi den cei bătrâni pomenire ca aceia ş-au lăsat, mai mulţu de căială decât de apărare. Că aş vrea să ştiu de la aceia cari au audzit aceştia, sau au cetit, de zavistuescu lui Nemrod,

celui întâi tiranului, sau Semiramnidie-i), care au râhnit curvie cu feciorul său, sau lui Antenor, carele au vândut pre aur Troada, sau Midii, care ş-au ucis pre feciorii săi, sau lui Tarevinie, carele au făcut silă de curvie Luc reţii muierii, sau lui Iunie Brut, care au ucis pre Chesarlu, sau Silei, vărsătoriul de sânge, sau Catelinii, carele au asuprit patrida sa cu tiranie, sau Iugurthei, carele au zugrumat pre fraţii săi, sau Caligulie, carele au curvit cu surorile sale, sau lui Nero, care au ucis pre mumă-sa, sau lui Iliogalba, carele au prădat bisericile, sau lui Domichian, carele altă nemică nu ştia, fără numai cu mâna altora a zugruma oameni şi cu mâna sa a ucide muşte.

Puţini sântu aclaste ce am pomenit, împotriva celor mulţi, pre carii a-i pune aice aş putia, de carii dzic şi mărturisescu că, de aş fi fostu în locul lor, n-aş fi ştiut ce aş fi făcut. Iară să dzic, că de aş fi fostu în locul lor, mai eu greu mi-ar hi fostu defăimarla ce o au petrecut ei a o petrece, decât viaţa cărla au pierdut să o pierdzu.

De puţin folos faste pârăul acela a fi plin de peşte, sau muntele a fi plin de fiară, de nu va fi vânătoriu învăţat a vâna şi a undi. Aceasta asămânare Taste pentru să arăt că puţin foloseşte a da în mâna cuiva lucruri mari, de nu va ştie a otcârmui acelia, spre lauda şi vrednicie. Că multă înţelepciune trebuie spre gătina numelui celui bun şi lăudat şi a-l păzi pre dânsul nevătămat trebuie răbdare. Că bună socotială şi înţelepciune trebuie a oamenilor celor înţelepţi a începe lucrurile cele mari şi cu grijă. Că să ştie aceasta, că nice dănăoară nu să gătializă lauda, până nu va părăsi defăimarfa.

Ce să vinim la voroava noastră. Precum domnul cel înţeleptu, că ari pofti a avla mai mulţu nemuritoare laudă după moarte să aibă, decât să aibă vreo odihnă într-aceasta viaţă; aşea mărturisescu, nice să fie aceasta de mirat. Că de lucrurile cele mari, lucrate de domnii cei buni, pururfa să află pomenire; iară de desfătările domnilor celor răi niceodată nu lipseşte şopta de hulă.

Dintre hatmanii lui Iulie Chesar fiind întrebat oarecare (precum vedem la pomenirea lui), că nice pre

vrlame iernii, întru atâţâa ometţi şi răcfale mari ar petrece străjile, iară vara pre atâtla călduri ar face cale, să fie răspunsu': eu, dzice, ce Taste în mâna mea volu face; lucredze şi ceriul ce Taste în putâarea lui. Că mai mulţu Taste a să socoti inima acela cu care să face războiul, decât norocul cu care să agoniseşte izbânda. Că lucrul războiului Taste vârfuţla, iară izbânda are povăţuire pre noroc; cu care şi vrednică voroava acestui hatman roman şi tare.

Simvolul domnilor, care scrie mai mulţumai încolo, mai nainte a păşi, mie mi se pare că va să însămnladze precum datorită domnilor Taste să păşască mai nainte întru claie bune, cu care să nevoiască a întrece pre alţii şi să păşască unde altul, sau puţini domni au păşit, să păşască, de vreme ce domniilor, a nu păşi cu cei mulţi într-un chip, ce a-i întrece pre toţi li să cade. Cu cale Taste ca să arătăm aicla, înaintla ochilor, domnilor de acum şi celor viitori pre urmă, pre mulţi domni trecuţi, carii multe cu putere au făcut, pre carii să-i urmedze, că domnul carele va să fie bun trebuie să ştie carii au fostu domnii buni; că nu trebuie să urâm cele ce hulescu cei răi, nice ce laudă oamenii lumeşti să primim.

De câţi domni, cetindu, lăcrămădz, când gândesc de îmbunăturile ce prima întru urechile sale, când vieţula şi câţi domni stânşi cu greşeala scriitorilor vădzu. Cadesă, dară, domnilor şi celor mari, cu mare nevoinţă a căuta, nu acele ce aud, ce acele ce n-ar vria să audză; nu acele ce văd de faţă, ce acella [cel care să lucrializă în netâmplarla lor; nu acele ce dzic oamenii, ce acella ce ari vrea să dzică: nu acella care numai de cei vii să se scrie, ce acele ce-s adevărate, de ari îndrăzni să le grăiască. Că multe carele sântu de grăit, căci le tace cel mic şi cel supus, nu pentru necredinţa lui către stăpân, ce pentru inima domnului cea prepuitoare, face tăcâare. Că nu să cade domnului b<la) g<o) rod, audzind adevărul că să dzice, să se tulbure, nice să sufără să se hicliniască cu îmbunăturile, ce acele ce aude că i se dzic, să le pune înlăuntru şi să socotiască oare acele ce-i dzic, adevărate-s, sintu-i de folos, au cele

mincâunoase grăite sintu-i de scădere? Că nemică mai bună mărturie adevărului sau minciunii nu-i, decât când face omul înlăuntru socotiala şi părerea sa.

Aceştia, dară, pentru aceasta s-au dzis, ca să înţăliagă domnii că eu n-am arătat domnilor acela slujbă care a să cinsti, nice poftescu, nice să cade, adică ca să mă fac într-aceasta ostenială a mea îmbunătoriu, că fără cale ar fi şi atâta de prea grozav lucru, când un domnu' vestit, audzind cu urechile socoteli ca acelia să iasă den rostul mieu, care cu multă ostenială am nevoit să arăt dreptatea întru care îmbuna tura njceodată loc n-au avut, nice are să se amăgească.

Lăsând, dară, altele, să venim la calea noastră. Istoricii cu mare laudă înalţă pre Licurg, pentru ce au dat pravilă lachidimonenilor; pre Nomma Pombilion, căci au cinstit bisericile; pre Marco Marchel, căci lăcrăma după cei biruiţi de războau de dânsul; pre Iulie Chesarâul, căci era pre vrăjmaşii săi; pre Octavie Avgustu, căci au fostu drag norodului; pre Alexandru cel Mare, căci era spre toţi făcătorul de bine; pre Pir, crăâul Epirotelor, căci au aflat maiştrii de mirat; pre Ector Troadianul, căci era războinic mare; pre Iraclie Thevanul, căci au fostu prea tare; pre Ulises Grecul, căci au îndrăznit a să lăsa întru multe griji; pre Attilie crăişorul, căci au sprejenit multe nevoi mari; pre Tit împăratul, căci au fostu tată celor meseri; pre Traian, căci au făcut multe mari lăcaşuri şi pre Marco Avrilie, pre acel mai bun, căci cu învăţătura şi cu înţelepciunia pre toţi au întrecut.

Nu dzic ca vreun domnu' den vremile de acum să fie datoriu a face toate bunătăţi îi acelora ce au fostu domni. Ce numai aceasta să dzic, nu am grijă; că precum nu se poate un domnu' pre vremile aceştia să urmedze pre toţi, în toate, aşea şi de nu va urma nice unde, grozav lucru iaste. Nu poftim ca să facă domnii orice pot, ce ca unde acestor trecuţi buni domni, care să cad, să nevoiască să facă. Îndrăznescu de dzic unde de a lor că sintu datori să le facă. Că domnii de s-ar sili să facă toate acelora către care sintu legaţi şi datori, neceodată fără lucru sau cu

scădere trăful şi viaţa lor nu lf-ar fi.

Scrie Plinius întru cartea sa precum Cato Ţinserul purta în deget inel, pre care inel era scrisă aceasta fii priâaten unuia şi neprifatin uimâruâa. Căror dzise a lui Cato, cine ar lua sama de amănuntul va afla şi multe şi prea grele socotele închise suptu acele slove. Ce, pentru să aduc acestea către voroava mea, dzic: dom (n) ul, carele pofteşte cu laudă să ocârmuiască ţara şi lăcuitorii târai şi să facă tuturor dreptate într-un chip şi să păzească viaţa întru lineşte şi să fie de toţi lăudat şi să-i rămâie în urmă vecinică pomenire, datoriu faste să primască a unue bunătăţi şi a nu primi răutăţile tuturor. Că inima întru domnu', cu caria pre mulţi, sau să-i întriacă, sau să li se potrivască, laud şi mărturisescu.

Iară le dzic ca toată putería minţii şi a socotelii să-şi radzime la unul, oarecare. Că mulţi sintu carii, pre mai mulţi, până trăiescu, silescu să-i întriacă, iară aşia mor, cât nece pre unul să nu agfungă. Măcar că oarecine, cât de mulţu ari face şi ce-ar avea a face, ar sili, iară Fieştecarele dentru muritori nu are mai mulţu decât ce are unul (ca să dzic aşea): unul se va unul să poată, unul să nască, unul să vieţuiască, unul să moară; şi de vreme ce numai unul faste, nu mai mulţu decât se cuvine unufa î<în trebuie să agonisască.

Dintre toţi domnii cei buni, carii i-am lăudat mai sus, mai pre urmă faste Marco Avrilie. Că măcar că am cetit a mulţi domni lucrurile făcute, iară, mărturisescu, că vrednice sirilu de a le ceti şi a le şti domnii. Oricia Marco Avrilie, sau au grăit sau au făcut, acelia şi a le ştie sântu harnice şi a le urma de triabă sintu; nu dzic pre acesta domnu' întru păgâniia lui, ce întru cele de dânsul tăcute bunătăţi a le urma, ce au făcut să se primască. Că de s-ar aduna la un loc lucrurile a mulţi creştini, cu o seamă de păgâni, pre cât rămân păgânii de creştini, întru ale credinţii şi a dumnădzăirei, atâta întru faptele bunătăţilor ne întrec păgânii acela pre noi.

Şi mulţi domni, den vacul cel vechi, au avut prietenie şi dragoste către vreun filosof vestit. Alexandru cu sine

avea pre Aristotel; Darie pre Ploten; Avgustu pre Fist; Pompilu pre Plavtu; Tit pre Plinius; Andriâan presecundu; Traian pre Plutarh; Antonie pre Apolonie; Theodosie pre Clavdie; Siver pre Fabat. Şi mai ales atâta era în curţile împăraţilor şi a domnilor în cinste filosofii, cât îi avea în locul părinţilor, părinţii în loc de dăscăli să cinstiia. Deci acei filosofi, în viaţa era cunoscuţi domnilor. Iară Marco Avrilie, a cărue învăţătură, prescurt, închin măriei-voastre domni, întru această a mia carte, nu viu, ce mort faste. Nice pentru aceia, căci să află mortu', să nu-i primiţi ale lui dzise şi învăţături, că pot fi să fie mai de mare folos cari li-au scris el, cu mâna, decât cele ce au dzis ceia la Îţi, când vietuia.

Spune Plutarh că pre vremea lui Alexandru trăia Aristotel, fiind Omir de câtăva vreme mortu'. Să întrebăm, dzice, câtă credinţă da Alexandru unue şi câtă cinste da altuia. Adevărat, cartea lui Omir, când mergia Alexandru la odihna sa, în mână o avea şi, când să deştepta, cetiia; de pururia în sân o purta, de multe ori suptu cap o punea. Iară Aristotel n-au fostu aşa încredinţat lui Alexandru, cărue nu de tot îi da ascultare, nice îl credea totdiauna. Şi aşea, pre Omir de priiaten, iară pre Aristotel de dascăl l-au avut Alexandru.

Aşea au fostu ceâaâalţi filosofi; iară al nostru Marco Avrilie şi filosof au fostu prealnvăţat şi domnu' preaputernic. Deci lesne se vede că mai mult i se cade lui credinţă, decât altuia. Că, ca un domnu' ostenelile (care într-aceasta cale a acestei vieţi rădicând) va spune, iară ca un filosof va arăta Hacuri.

Pre acesta inţăleptu filosof şi împărat Râmului. ales de pre carele am scos cartea noastră, pre limba româniască, unde – că toate ale lui să le fim scris, câtva ani ar trebui adaoşi vieţii noastre, să-l aveţi, domnilor, ca pre un îndreptăţoriu tinereţilor, ca pre un părinte întru chivernisire, povăţuitorfu în războau, îndreptăţorul în cale, prifatin întru ostenfale, pildă întru bunătăţi, învăţătorul întru ştiinţă. Iară căci nu altui domnu' creştin, ce acestui păgân domnu', am vrut să scriu viaţa, că pre cât acestui

domnu’, păgân fiind, are laudă pre acestui vac, căci au fostu bun, pre atâta pediapsă vor avea domnii creştini în ceia lume, de vor petrece viaţă rea aicia, pre această lume. Iară prescurtu voau scrie măriilor-voastre viaţa lui, nu aşea precum o am cetit în cartea lui pre largu. Căci cum am dzis mai sus, nice vremea, nice gândul nu mă lasă, aflându-ne suptu cumplite vremi şi de primejdii pământului nostru, care Dumnedzău să le mute şi să le prefacă într-alte vremi mai bune şi norocoasă.

De multe ori mi-au vinit în minte a cugeta, oare sfatul cel den veci a dumnedzăirii, carele au dat domnilor scaun în cinste, la vreme, precum v-au împodobit pre voi, pre domni, cu mai mari decât toţi oamenii daruri, oare vrut-au să vă facă să nu fiţi întru slăbăcâunfa omeniască ca noi? Ce nu vădzu să vă fie făcut.

Vă vădzu pre voi că, fiind den fii (I) lumii aceştila, nu puteţi întru altu’ chip a vieţui, ce după obicâaâul veacului acestuia vieţuind vă vădzu pre voi. Că îmblând prin vacul acesta, nu puteţi altele, ce acestui vâac lucruri faceţi; că, vieţuind în trup, sunteţi supuşi lipsiler trupeşti.

Vă vădzu pre voi, oricât de lungul de aţi petreci în viaţă, de ia o vreme vă vine a vă pogorî din scaun în mormântu. Nesăvârşită Taste osteniala voastră şi niceodată odihnă uşiţe voastre n-au.

Vă vădzu pre voi că iarna frig, vara căldură răbdaţi; foame aduce şi sete atrage; de prilatini părăsiţi şi nepriâateni având mulţi şi de bucurie părăsiţi.

Vă vădZU pre VOI bolind şi preslugile 96. Tuturor aceastaş voastre că vă slujescu voci A CU ură. soarte: a sa naşte Şi w a… – o tocmala: a muri tu-Vă vădzu pre voi că aveţi multe şi multuror. chipnan, *ora* te că vă lipsescu. Mai pre urmă, ce poftim f< „>. 2 – să vedem mai mulţu decât a vă vedea pre voi, pre domni, murind şi făcându-vă hrană viermilor, de vrlame că domnii şi oamenii cei mari să fac hrannă după moarte viermilor. Căci în viaţă nu lăsaţi să vă se dea sfaturi bune, neprepuindu-vă. Căci aveţi oameni pre lângă voi, învăţaţi, harnici, carii v-ar putia otcârmui întru acele ce v-ar vedea că greşiţi. Că de greşiţi, domnii, nu să

cade nemărui să vă clarté pre voi. Iară să cade să aveţi voi ca aceila carii să vă aducă aminte ce faceţi şi mulţu să nu faceţi greşele, să vă dea sfat. Că prostimea, de greşeşte, trebuie certat (a), iară de greşeşte domnul trebuie învăţat. Şi precum va domnul a fi cu cale să rlabde supuşii lui certarea domnului, aşea şi singur domnul a primi învăţătura norodului foarte cu cale Taste. Că de vreme ce binile unue radzimă de binile altue, singur lucrul arată că, de va petrece> domnul întru greşeală, niceodată norocul în cale diriaptă nu va intră.

Această, dară, carte a mia, cu oarece osteneală izvodită, cu plecăciune o închin măriilor-voastre, liminaţilor domni, care să o primiţi cu inimă veselă şi ochi milostivi, plecat mă rog, rugând pre milostivul Dumnedzău ca să fie vieţii măriilor-voastre de învăţătură şi norodului de folos. Amin.

Robul măriei-voastre, Nicolae Costin vel-logofăt.

CEASORNICUL DOMNILOR

VIIAŢA ÎMPĂRATULUI MARCO AVRILIE, CU ÎNVĂŢĂTURILE LUI.

ARĂTÂNDU-ŞI OBICEIURI VECHI

A ÎMPĂRĂŢII RIMULUI

PARTIA ÎNTÂÂU

Pentru niamul şi naştirea lui Marco Avrilie. Cap I

În anul 695 de la zidirea sau descălecarea Râmului, după moartia lui Antonin celui Bun şi de la Hristos mân tui loriul nostru 361, ales fu împărat Râmului acesta Marco Avrilie, den dzisa norodului şi ales sinatului.

Acestui om foarte ales, de moşie râmlian, născut în muntele Chellii, în luna lui malu în 6 dzile. Moşul lui au fostu Antonie Veru. Strămoşul lui Anniu Veru l-a chemat; în Hişpanie făcut fu svlatnic pe vremla pricii între Pompelu şi între Chesarâu, în care vreme pre mulţi hişpani la Râm şi de rî mila ni la Hişpaniâa pentru lăcaşul i-au mutat. Deci acestui împărat (era) de strămoş râmlian şi den strămoaşe hişpancă. Iară tată-său şi moşu-său şi strămoşu-său fură numiţi Aniu Veru şi pentru acela, de mulţi istorici, Marco Avrilie să numlaşte Veru. Iară de Adrean împăratul să nu-

mi Marco Avrilie Verissimus, adică cel mai adevărat, pentru că nice dănăoară însămnat în minciuni, sau abătut den dreptate n-au fostu.

Niamul acelui Annin Veru (precum scrie Iulie Capitolen) să trage den Noma Pombilie şi de la Marco Curtius cel prea ales a râmlianilor. Muma acestui împărat au fostu Domiţiia Clavilla, precum dzice Ţinna în cărţile sale. Că niamul Clavilii în mare cinste era, care dzic să să fie trăgând cu niamul de la Camil, hatmanul cel preavestit al râmifanilor şi preafericit, carele au răscumpărat Râmul de la frantoji cu războau, pe vremea cându dobândise frantozii Râmul şi încungiurând ei şi curtea cea mare a Râmului, ce-i dzicia ei Capitolium, au mântuit acestui hatman Râmul de franţoji. Spre pomenire deci acestui hatman Camil, cei ce să număscu, sau purcâade din sămânţa lui parte bărbătiască să numita Camili, iară partea femeiască dentru aceiaşi sămânţa să numiia Clavele, întru pomenire vecinică fetei lui Camel, căriia numele îi era Clavilla. Aceasta Clavilla, neputându-se mărita, se duse la călugăriţile fete, ce le dzicea râmlenii vestales, între care fete multă vreme petrecu-şi viaţa şi în mare cinste fu de râmlâani, cât după moartia ei, fiind de 46 de ani, cu stihuri cinstiră râmlâanii mormântul ei.

Lăsând dară acestea şi altele, viind la istoriia noastră, trebuie să ştim că râmlâanii pre 12 table au avut lege scrisă cu [cu] aceste slove. Orăşâanii toţi, cu deosebite urice, în veci într-acel loc să se bucure, în care loc cei mai mari a lor au arătat vreun bine mare norodului romani. Căci cu cale foarte iaste când îs duce vreun oroşan viaţa în grijă şi în cumpănă pentru moşiia sa, acolo să i se dea lui cinste de oraş. Cu aceasta dară legia şi pravila pentru binile sămânţii lui Camel ce-au arătat oraşului Romei, cu mântuire de vrăjmăşiia franţozilor, avia loc şi paza sa la curtia cea de frunte a Romei. Că să cunoaşte adevărat lucrurile lui Camel hatmanul, preaputâarnic acestor de potrivă şi mai mari de aceştia că au isprăvit. Iară că între cele lucrate de insul întru zidâurile oraşului, decât altele a lui lucrate, alte date fură mai înălţate; şi

aceasta cu cale au făcut râmlâanii de au socotit, decât altele mai multe, această faptă a lui Camel şi franţozii. Că den toate bunătăţile vitejlaşti acelia mai mult şi mai de cinste sintu să se socotiască care (au) încă de in sine vreo de binefacere în obşte.

Nice un mod de bănuială nu fac istoricii romani, căci schimbarea vremilor, mulţimea tiranilor şi tulburaria oştilor de casă au dat pricină de scădere acei vechi răpublică a Râmului şi în locul îai noao şi de scădere m-am scornise, ce nimărui aceasta să nu-i pară cu mirare Căci în toate stăpâniile şi niamurili au deprinsu aşea. Că mutându stăpânii, îndată streine pagube între cei supuş să aţâţă. Pollio dară dzice, nice cu primejdiile cele multe, care austătut în răpublică, nice cu adese nevoi, care au pătimit Râmul nu s-au luat de la ruda lui Camel aşedzământul acela ce avea cu paza în curtea ce (a) în frunte a Râmului, de care am pomenit mai sus. Fost-au pe vremea şi 1 Iii svetnicului, de care niamul lui Camel pătimie urgii grele, pentru căci au urmat pârtia lui Marie svetnicului; iară murind Silla cumplitul, Iulie Chesarâul poruncitorâul, cu vrednicie agonisind cinste, tuturor celor izgoniţi romani înturnare iarăşi în Râm li-au isprăvit.

Iară ce să atinge de părinţii şi de moşul lui Marco Avrilie împăratului, ce avere au avut, ce cinste, ce lipsă, ce har, ce ură, ori bună, ori rea, necăluri scris nu aflăm; că istoricii romani, viaţa părinţilor a împăraţilor o au trecut cu tăceria. Şi aceasta mai mulţu, căci monarhia mai mult den osebitile ale sale agonisite să face moşnian cinstilnr, decât deulru hărniciia părinţilor.

Dzice Iulie Capitolen că Aniu Veru, ţâţul lu’ (în Marco Avrilie, au fostu holnog pe oştile la Rod şi apărătorâu altor margini, împărăţind deci Traian cel Bun, Andriian cel întăleptu şi Antonie cel Bun, care împăraţi oştile sale nu altora, fără numai oamenilor celor împodobiţi întru înţelepelune şi întru bunătate, preseamă le da. Că domnii blagorodnici, înţelepţi, au deprinşii a alege pre aceia povăţuitori, carii ari ocârmui războaiele cu înţelepcâune şi după arătaria vremii şi folosul acolo tare să ştia cu războï.

Avia râmlenii, deosebi de oştile rânduite asupra vrăjmaşilor, la patru părţi a lumii, apărăturile sale foarte tare, cumu-i la Vizantiia, unde Taste acum Ţarigradul, pentru să opriască pre parthi; la Gadi, care să cheamă astădzi Calez, pentru să înfricoşedze prelusitani; la apa Rodan, care să cheamă astădzi Renul, împotriva rocoşiturilor nemtaşti şi la Colasseni, care Taste astădzi Rodosul, pentru supunirea varvarilor. Pentru aceia li-am scris aceştia ca să se ştie că la aceste locuri oameni aleşi, de credinţă, trimitia râmlianii, pentru paza şi apărarea, den care cunoaştem că tatăl lui Marco Avrilie, Annie Veru, au fostu dentru cei aleşi şi trimis la Rodos. Iară a afla n-am putut în câte ţări şi cu ce oameni au petrecut acestui împărat la copilărită să pentru ce ar fi pricina aceasta? Că scriitorii Romei nu avea obiceau faptelor domnilor înainte de re ar cădea la stăpâne să le pune la cărţi, fără poate fi a celor tineri, carii din tinereţile lor au arătat vreo faptă mare. Care lucru mai cu cale mi se pare a fi. Că mai mare laudă agoniseşte acela care cu singură înţelepcâunia sa dobândeşte cinste, decât cela care dobândeşte după moşie, însă nu aceia cinste ce-i agonisită cu’ tiranie.

Svetonie Tranevil, Cartea 1, *De chesari*, cap 40, pre largu faptele lui Iulie Chesarâu spuind cât era de defăimate tinereţile lui Iulie mărturiseşte şi cât era de streină păreria tuturor de dânsul, cum nice dănăoară să nu caliză la împărăţiia Râmului. Şi pentru acela scriu istoricii, ca să se socotiască domnii de Chesarâu, carele întââu au aflat monarhie, adică stăpânită a unue şi a înţelepcâunii cu caria o ar fi stăpânit n-au avut.

Întrebând un filosof, carele din Râm trimisese carte la finared, tiranul Sichilii, căci ar stăpâni atâta vreme cu tiranie acele ostroave, cu puţine cuvinte au răspunsu’ la scrisoarea acelui filosof: „Mă faci că sintu tiran, căci am dobândit această ţară şi sântu ani 32 de când moştinescu; eu mărturisescu că am fostu tiran când îl dobânditam aceştu loc, că nime nu iaste să nu se cheme cu cale tiran, carele la cele streine. Iară nu primăscu să mă chem tiran, că, de am agonisit locul acesta cu sila şi cu strâmbătate,

iară cu înţelepcâune şi cu bună socotială l-am chivernisit. Pentru acela aşea să ştii că mai lesne lucru Taste a agonisi cele streine, decât iarăşi acele dobândite a le păzi cade foarte cu greu”.

Avut-au Marco Avrilie muia re pre fata lui Antonin cel Bun, al şeasesprădzecelea împărat Râmului, anume Favstina care, neavând tată-său altu’ fecior, să făcu moştinetoare împărăţii: Şi aşea, luând-o mulare şi ca nişte dzestre agonisi cinstea împărăţiei Râmului. Fost-au această Favstină cât cu chipul preaiscusită, den care au născut doi feţi: pre Comod şi preveresum.

De doao ori luo izbândă Marco Avrilie: de pe parthi şi de pre înrtumanii mării. Fost-au om preaînvăţat şi foarte isteţu la minte. Aşea întru limba grecească, cum lăţiniască, foarte ştiutorâu. La mâncări, la băuturi foarte cu măsură. Multe cărţi au scris. Murit-au în Ţara (Înguriască, unde merslăse cu oşti să supue acea crăie, precum vom spune pre urmă în cartea aceasta, împărăţit-au, lăudat întru dreptate, ani 22. Murit-a de 63 de ani, în care să află anul ce se numeşte climacteric, în care an să tâmplă mare grijă şi la cumpănă viaţa omului, când să plineşte de şapte ori noa A ani şi noa A ori şiapte ani.

Fost-au cu totul Marco Avrilie unul den domnii lumii aceştiia, pentru care a lui viaţă, pentru mari învăţături şi fericirea norocului, de a-i alege de o parte numai pre Favstina şi pre ficiorul său Comod. Moarte (a) lui mare jeale au adus Râmului; căci viaţa lui au fostu scumpă şi poftită orăşâanilor, cât râmlâanii fieştecarele pentru vecinica pomenire a lui i-au făcut stâlpi cu chipul lui şi fieştecarele avea în casăle sale stâlpu cu chipul lui, care lucru nice unui împărat să să fie tâmplat vreodată nu cetim, nice lui Avgostu chesarâului, decât care împărat mai drag lui râmlâanilor n-au fostu.

CARTIA LUI AVRILIE ÎMPĂRATULUI LA APOLIN.

PRIIATENUL LUI, CARE AŞEA CURA, INTRU CARE SA ARATA

OSTENELILE ÎNVĂŢĂTURILOR LUI ŞI OBICEÂuRILE

RIMULUI CELE BUNE, DE DEMULTU ŞI VECHI

Marco Avrilie împărat Râmului, unul, lui m. nu a adive Apolin, vechiului priiatin, sănătate şi obştii nu, face să pace. În biserica călugăriţelor data îmi fu mie în a nu adeveri scrisoarea de la tine, de oarecând trimise de face binilia tine şi de mult dorită de mine, în care fiind scurtă scrisoarea ta la mine ceri de la mine răspunsu' cu multe cuvinte să fie, care lucru nu să cuvine cinstei ce să află singură la împărăţie. Că nemică nu-i mai fără cale domnului, decât a să lăţi către ispravnicii săi în cuvinte şi a fi strânsu întru împuţinare a face lui bine şi a făgăduinţelor.

Căci boleşti de picior şi că simţi durere gria scrii; foarte dentru inimă am părere ria că nu ai sănătate, care şi eu ţie îţi poftescu şi ţie de triabă-ţi îaste. Că toate în viaţă mâhnirile suferitoare sintu, aflându-se omul întru sănătatea sa. Iară ce îmi faci ştire în scrisoarea ta, precum ai venit la Rod şi pofteşti ca să ştii de la mine cum am fostu venit acolo, fiind tânăr şi câtă vreme la învăţătură am petrecut acolo, cât de lungă au fostu viaţa mea, până ce am venit la înălţarea împărăţiei Râmului, deci şi poftei tale şi mai mulţu aceştiia foarte mă mir căci ai cugetat să pociu răspunde fără prea mare necinste. Că nemărui, nice dănăoară, în tinereţe, n-au fostu aşea de cinste faptele, care nu s-ari putea tocmai mai cu cinste de cum s-ar spune.

Tată-mieu, Anie Veru, vrând să arate către mine dragoste părinţască desăvârşit până nu plinisem încă 13 ani, m-au depărtat de la cele de scăderia Romei şi la Rod, pentru învăţăturile, mai mulţu îngreuiat de cărţi, decât de bani, m-au trimis. Acolo întru învăţătură, aşea de cu lesne şi de norocoase folosuri am luat, cum sosind la 26 de ani la şcoala filosofiei firilor şi obiceaiurilor, aşijderea şi ritorie la ivală am dat; şi nice un lucru nu m-au aţâţat mai mulţu la nevoinţa învăţăturilor decât lipsa banilor.

Că sărăcită pre mulţi cu minte copilandrici îi biruiaşte cu dragostea înţelepciunii, aşea cât ce agonisescu alţii pre binile avuţiei lor, aceia ei pre înţelepcâune agiungu.

Adevărat, cu ură mi-au fostu, preaiubitul meu Pollio, a purciade den Râm, mai mulţu vădzindu-mă rămas singur în ostrov; iară după ce am ascultat filosofiia deplin dzece ani, mi se părea a fi născut de acolo, precum şi acum mi să pare că am fostu de acolo. Că iaste pravilă adevărată cu înţelepcâune, de (n) strein moşan oraşului, iară cu nebunie dentru oroşan, întru adevărată moşie, strein să face.

Iară că te ştiu pretine cum aveai cunoştinţă de tată mieu Anie, carele 15 ani apărătorâu acei părţi împotriva varvarilor fiind păzitorâu den porunca lui Andrian stăpânului mieu şi lui Antonin celui Bun, socrului mieu, domnii, cu mare pomenire şi pre mine [avându-mă] avându-mă presama a vechilor ai săi priiateni, care lăsare de mare agiutoriu mi-au fostu, atâta cât şi desfătările Râmului li-am uitat, şi cu înfricoşarea ostrovului m-am deprinsu, den care mare lucru aviam, că dragostea moşiei cei de naştire pururea omului de scădere iaste.

Să ştii dară că rodiianii sân tu oameni aşea de libovnici şi la bine a face bucuroş, cât rari alţi ostrovéni vei vedia. Că ostrovenii ce lăcuescu în ostroave mai toţi amăgitori, mincinoşi şi nemulţămitori sintu. Şi aceasta o dzic că priâatenii tătâne-mieu şi cu sfatul şi cu banii de pururea mă agiutorifa pre mine, care amândoa A îmi era de triabă, cât nu ştiam care mi-ar hi fostu mie mai de triabă; că banii celui strein împotriva lipsi Io r sărăciei doftorie, iară sfatul spre dulce dragostea moşiei uitare pengehru doftorie îaste. Şi că pre atâtea ani poftiâam să învăţu filosofiia la Rodos, pre câţi ani oştisă tată-mieu într-acesta ostrov, n-am putut isprăvi aceasta, că cu porunca lui Andrian stăpânu-mieu fuâu chemat la Râm. Care poruncă de înturnarea mea la moşie mia aceia cu mâhnire am avut, cum am dzis, ca când aş fi fostu de locul ostrovului aceluia, aşea mă avea în cinste. Că adevăr, spre a prăvi tărâle streine nice dinăoară nu te vei îndestula cu inima. Ai istoria Rodosului. Cu ce mijloc întâi în muntele Chelet, la Râm, den copilărită mea, în care ţară tată-mieu, cum au fostu ţinut şi învăţat îţi voi spune.

Era la râmleni pravilă preasiântă şi obicei multă

vreme t¡nut, nice un târgovăt care are volniciia Râmului să nu rabde pre feciorul său, după ce plineşte dzece ani, a îmbla pre uliţe făcând vorbă. Obiceíu avía aşijdería râmlenii de feciorii deboiari şi de m-am până la al doilea an să-l lase să sugă, până la al patrule an să se hrăniască blândişor şi moale; la al şeasălea an a ceti, la al optulea an a scrie, al zecelea an la gramatică să-i înveţe. Trecând de dzece ani, copile în datori era vreun meşterşug să înveţe şi la ce ar fi fostu plecat ori la învă (ătură, ori la oşti, ca să nu îmbie pen Râm, fără triabă.

Întru oarecare pravilă, pe 12 table, aceştia să află: oricare orăşean râmlian, între zidiurile denn afara târgului, care are casă, pe feciorul său ce ar fi mai [mai] mare de dzece ani în strânsoare să-l aibă. Că copilul de-l va lăsa tată-său fără triabă, să îmbie rătăcit, sau nice un meşterşug nu-l va învă] a, şi va face vreo greşeală, cu cale faste şi tatăl şi feciorul să se pedeapsească.

Că nemică mai multe răutăţi nu înmulţăscu întru norod, decât multă negrije şi a părinţilor şi sălbătăcita feciorilor şi îndrăzniala. Iară pravila dentre a noastre într-altu chip dzice. Îndată trecând de dzece ani copilul în Râm, de va face vreo nebunie, pre acela sau într-altu loc tată-său să-l ţie, sau la vaduri deosebite în pace a petrece feciorul să nevoiască. Că nu faste cu cale bucurifa de fecioru părintelui să aducă vătămare norodului, de vreme că viaţa republicii radzimă de aceasta, ca să petriacă în lineşte şi să se goniască de la sine învrăjbitorii şi rocoşfalnicii.

Spune-ţi-vofu, al mieu Pollio, că-ţi va fi audzind mirare, ştiu bine. În vremfa care era Roma întru veselie şi pentru podoaba poliţiei vechi, când toată lumea stăpânifa, aflatu – s-au târgoveţi râmleni mai mulţu de doao sute de mii. Şi cu cale faste să se socotiască că vor fi foslu mai mulţu de o sută de mii de copii, într-acel obiceau îi avea cei mai mari pre dânşii supuşi, aşea cât lucru cât de mic îi învăţa. Că feciorul lui Cato Uteţinsul, pentru căci franşa un urcior a unui copil cerşind apă, aşijderea feciorul lui Ţenna celui preabun, numai pentru căci au Intrat în grădina oarecărue să-şi fa poame, fură izgoniţi. Şi dentraceşlea

nice unul n-au foslu deplin de dzece am (că pre acela vreme mai cump (l) it să certa cele greşite den şagă, decât astădzi greşelile ce să fac de bunăvoie).

Ţitero al nostru pentru pravile dzice: nice o grijă râmifanilor mai veche n-au fost, decât ca să păzească copii<i) şi tinerii ci cei bătrâni să nu vieţuiască jacaşi şi fără învăţătură

Şi până atuncea au trăit lauda oraşului până când celor tineri nu li s-au cădzut în Râm a îmbla rătăciţi. Că aceia numai una iaste cu cale să se chiame ţară norocoasă, întru care toţi cineşi al său meşterşug şi ostenială păzeşte şi nime dentru osleniala şi sudoarea streină nu trăâaşte.

Încă fiind eu copil, al mieu Pollio, măcar că nice acum nu sintu aşea bătrân, nemărui în Râm la ivala a ieşi nu să cădea, nice să putea, de nu ar fi purtat cu sine semnele de meşterşug sau de învăţătură care avea şi cu care-şi agonisiia hrană. De s-ar fi priceput cineva să fie făcut într-altu chip, nu numai de strigarea copiilor, carii mergea după dânsul ca după un nebun, ce pre urmă de cercătorâul să pedepsita. Că aşea, întru aceia hulă şi de nemică să afle în Râm tânărul cel fără lucru şi jacaş, precum era în Ţara Grecească filosoful cel neînvăţat. Şi ca să nu-ţi pară că-ţi spuiu basne aşea să ştii, înaintea împăratului era datorie să poarte făclie de ceară ardzind, sfetnicului săcure oştiască, iară preoţii plete în chipul mrejei: mrejit pecete, boiarii de divan haine roşie; pe urmă cercătorii cumpene, polcovnicii măciuci, crăişorii schiptru, vlădicii coronă sau mitră împletită, oratorii carte, săbiâarii sabie, zlătarii lanţuji purta. Aceştia şi fiecare meşter, cine de ce era meşterşugul, fără de neguţitorii streini, carii toţi cu un semnu a să purta li să cădea; că nice unui strein în Râm nu să cădea să se poarte cu vreun semnu care purta orăşenii cei de loc.

Cât de cuvioase şi la vedere era fericiia şi învăţătura oraşului! Cât – îi acum nevoia şi răsipa săracilor se vede! Că aşea să mă lubască dumnedzeii cei nemuritori, aşea mâna mea în războiu’ Mavorsu să o chivernisască, că cine să află pe vremea noastră prea tocmit întru obicéíuri, abiia

de să potriveşte cu cel mai prostu’ a vecilor de atunci. Că atuncea întru o mie nice unul rău n-ai aflat în tot oraşul; iară acum, între doua Adzăci de mii, abiia unul împodobit cu bunătăţi în toată I ta lila de vei afla. Şi nu ştiu pentru ce aşea aş avea pre dumnedzăi vătămaţi, căci aşea noroc împotriva sintu, că acum patrudzăci de ani de când nemică nu lucredzu, fără cât plângu, că vădzu cum cei butii mor şi îndată să uită; iară cei răi vieţuescu şi de pururea cu fericire să bucură. Că inima istiaţă toate supărările câte să află în viaţa omeniască le poate suferi. Fără de aceasta, a prăvi pre omul bun întru lipsă şi pre cel rău în fericire, aceasta una inima nice a răbda, nice a suferi, nice cum poate.

Să-ţi placă aceasta ce-ţi scriu ţie, Pollio. Spre această părere, care în pomenele cele de frunte, unde scrie de vremile lui Marie şi a Sălii, am aflat foarte vrednic lucru de mărturisit. Fost-au deprinsu obicefu şi nesilită pravilă a Romii, până în dzileli Ţennei ţensorul, adică cercătorâul, care să însămna de sfat ca locurile a toate ţării aceifa, care i s-a cuvintla den sorţi den ţările Italiei, să îmbie şi să cerce, a carie cercătură era în tot hotarul, pentru să cunoască cine s-ar jelui de nedreptate. Al doilfa, pentru să iscodiască cum are fi statul republicii. Al triilfa, ca în toţi anii să facă gâurământu cu încredinţare către romani.

Ce ţi se pare, Pollio, de s-ar vesti astădzi Italia, precum de demult Râmul să cerca, câte de multe şi mari obicâaluri rele s-ari afla. Că pierdzindu-să aşea precum ai cunoscut republica, nefiind nice o dreptate şi dentre toate, că nice o ascultare nu să face pravilelor Râmului şi mai nice strâmbătatea. Că cu cale stăpânifa sa pilarde oraşul, care fiind împărăţiasa bunătăţilor, cade în lacul răutăţilor.

Şi aşea, după ce s-au potolit războaiele între Silla şi între Mariei, al doilea an cercătorâul veni la Nota, care faste târgul Canpaniei, după obicefu, să cerce acea ţară.

*

Şi (î) nea era vara. Fiind acea ţară prea cu căldură mare, afară nime nu ieşila. Ce unui oaspe unde descălecase, cercă tonul dzise: prilatene, eu sintu

cercătoriu trimis de la sfatul Râmului să cercu ţara aceasta; deci să mergi degrabă şi să-mi chemi pre toţi pre cei buni den norod, că sunt unde de taină de la sfat să le spulu lor.

Oaspele fiind poate (fi) mai înţeleptu şi nu mai puţin avut decât cercătoriul de la Râm, s-au dus la mormânturile morţilor şi cu glas mare dzise: audziţi, oameni buni, veniţi cu mine, că vă cheamă pre voi cercătoriul roman.

Cercătoriul, vădzind că nu vine nime, iară porunci oaspelui să-i grăbască să vie.

Oaspele, a doua oară să întoarsă la mormânturi şi dzise morţilor: veniţi, oameni buni, că vă cheamă pre voi cercătoriul roman. Într-acestu felâu şi cu aceste cuvinte a trila oară iarăşi fură chemaţi; şi aşia nice a trie oară viind, cu bănat şi cu mânila dzise oaspelui cercătoriul: de vreme că la porunca mea oamenii cei buni nu vor să vie, volu merge eu la dânşii şi să mergi cu mine să mi-i arăţi; că mare bănat agoniseşte oarecine poruncii şi dzise (I) senatului nu se supune.

Oaspele, săracul, luând pre cercătorâu de mână l-au dus la mormânturi şi cu glas mare strigă, dzicând: iată, oameni buni, cercă tonul roman au venit să grăiască cu voi.

Cercătorâul, mâniindu-se, dzise: ce lucredzi tu oaspe? Eu pretine ţi-am trimis să chemi pre cei vii, iară tu îmi chemi pre cei morţi?

Dzis-au oaspele: de eşti înţeleptu, cercătorâule roman, nu-ţi paie ţie mirare de ce am făcut, că toţi cei buni oameni aceştii tari de demultu au murit şi să află într-aceste mormânturi îngropaţi. Nice ţi se cădia ţie să te tulburi de răspunsul mieu, ce mai mulţu eu pocâu să mă vatăm cu întrebarea ta, care cerci oameni buni unde niceodată nu vei afla, ce tot răi. Că aşi vrea să ştii, de nu ştii, de vei să grăeşti cu un om bun, în toată ţara aceasta nu-l vei găsi; ce sau den mormântu să se facă viu, sau de întreg să-l facă Dumnedzău.

SUla, împăratul vostru, cinci luni într-acestu târgu a Campaniei, ce să nunrâşte Nota, sămânatura au făcut, a

căruia roada dentru mânuie lui în Râm aţ cules. Că pre părinţi de feciori, pre feciori de părinţi; pre unchi de nepoţi, pre nepoţi de unchi; pre mume de fete, pre fête de mume; bărbaţi de muieri, muieri de bărbaţi; rudele de pitropi, pre boaari de ispravnici, bisericile de preoţi, munţii de turme, câmpii de roadă săci şi orbi i-au lăsat. Şi ce-i mai rău, de mărturila aceasta, că au strânsu ţara aceasta de oameni buni, iară de răutăţi şi de pagube o au împlut. Că nice un felâu de cărau nice dănăoară (răsipă ca acela, pierdzare zidâului au făcut) aşea lemnul n-au ros, nice o molie haina aşea n-au ruptu, nice un vierme aşea poamele n-au stricat, nice o lăcustă aşea spicile n-au mâncat, precum au stricat răsipa făcută deşi 1 Ia, împăratul, Campaniei.

Iară decât scăderla cea mare ce au lăsat oamenilor (denir-acéstea) făcută, cu mulţumai greu lucru îaste obiceiurile de dânsul lăsate. Că cei buni, omorâţi de dânsul, cu cei morţi acum odihnescu; iară răutăţile ce ni-au lăsat noa A pre cei vii îngroapă. Într-aceasta ţară acum numai cei mândri (şi sălbatici) sintu carii vor a stăpâni. Nemică fără a vrea rău să se înveţe, cei răi nemică ştiind, fără a grăi rău; jacaş, care numai a-şi pilarde vremea cu desfătări; cei proşti numai roadele să mănânce sintu născuţi; furi, nemică fără a cerca furtuşagurile; vicleni, carii altă nimică nu ştiu, fără a minţi; pre acestea, tu şi râmlenii, de-i număraţi între cei buni (şi-i aveţi), ăştiaptă puţin şi pre toţi îi voau chema aici. Că de s-ar despoia cei răi şi de s-ar vinde de carne de viţă I sau de alte cărnuri la mesărniţe, în cumpănă, de aglunsu ar avea came toţi (cei de aproape) şi a Italiei lăcuitori de mâncat.

Iată, cercătorâule, în Campanila noastră nu să număscu buni, fără ceifa ce-s păcâuitori, treji, înţelepţi, răbdători, cinsteşti), învaţă (i, îmbunătăţaţi. Aşijderea nu să număscu buni, fără cela carii a face rău nu vor şi făcând numai bine şi lucrând li-i zăbava. Ce am dzice, nu fără de lacrăm-i dzic; adică de cercăm pre unii de acestui fellu, nice dănăoară nu-i vom afla, fără în mormânturili aceştia. Că cu driaptă a lui Dumnedzău gludecată s-au făcut, de

acela întru sânul pământului odihnescu, a cărora tovărăşie n-au fostu vrednică să o aibă republica.

Tu să cerci această tară vei, unde de sârgu oamenii rău îţi vor sluji şi spre acoperirea răutăţilor sale vor isprăvi cu simetie. Ce crede-mi mie, de nu vei să te dai pierdzării, mai fără grijă acestor oase putrede, decât lor, să te încredzi. Că mai mulţu pildi le acelor morţi ce-au fostu în viaţa bună, decât acestor vii, carii sintu întru răutăţi, sfaturile folosescu.

Aceştia ţie, al mieu Pollio, am vrut să-ţi spuiu, ca să înţelegi câtă mulţime de oameni răi să află pre pământu' şi câtă lipsă şi împuţinare de oameni buni în I ta lila să află, a căruia rău numai una îaste pricina, că nu silescu părinţii cu feciorii săi întru învăţătură care au avut cei mai mari; că nu poate fi să nu iasă rău copilul, dacă n-au avut pediapsă întru învăţături, în care parte Anniu Veru, tată-mieu, au agonisit aşea de mare laudă, cât agonisescu eu hulă. Că din copilărie şi anii miei cei dentâi nu m-au lăsat să dormu într-aşternut pe pat, pe şea să şedzu, cu dânsu să şed la masă cât (nice capul să-mi rădic încă), nice ochii a-mi rădica nu îndrăznilam să-l prăvăscu pre însu.

Cu aceştia cuvinte mă mustra: eu pretine, filule Marco, mai mulţu a fi râmlian cinstit decât filosof rău deprinsu, volu. Ce pofteşti să-ţi spulu ţie de dăscăli câţi am avut şi cu ce învăţătură din copilărie am fostu înfrântu? Să ştii că mulţi dăscăli aleşi am avut, măcar că n-am ieşit ucenic deplin. Multe aşijderea învăţături am învăţat, săvai că acum puţin ştiu; nu că am vrut să le dau uitării, ce trebile împărăţiei ca cum m-ar fi gonit den moştinirea lor, că aşea au potrivit firea cum de nu va fi cugetul deşertu de grijă, nu va fi întru dânsu ştiinţă trainică.

Avut-am dascăl în gramatică pre Efforion, care era de m-am hişpan bărbat şi la cap mai tot căruntu şi la voroavă foarte blând, iară la învăţătură foarte groaznic şi la viaţă preacinstit. Lege era în Râm, ca cei de m-am mare să fie copiilor dăscăli; de va fi ucinicul de dzece ani, dascălul de cincisprădzece să nu triacă. Graful voroavei şi legia multă vreme am învăţat. Dascăl am avut pre Alexandru Grecul

din Licaonia, orator aşea de isteţu, cât de ar fi avut acela dar la scrisoare, care dar au avut la voroavă, nu mai puţin ar hi fostu vestit între greci, decât au fostu Ţitero între râmilani. Acestui dascăl al mieu, după ce au murit în Neapoli, m-am dus la Rod şi la ascultare întru ritorii pre Irod Atacul, pe Fronto şi pe Pollion am avut, oameni prea ştiuţi întru meşterşugul oratorii şi întâi în comidii, încântări şi şegi, foarte cuvioşi şi preafericiţi.

În filosofia cea de fire întâi am ascultat pre Comod Halchedonianul, bătrân mulţu şi de mare cinste la Andrian, care pre Omer den grecescu l-au prefăcut lăţinescu; care murind am ascultat presext Hersonissul, a celui mare Plutarh, care au fostu dascăl lui Traian, densor (a> nepot. Pre acesta Sext Hersonis, de vârsta de 35 de ani l-am cunoscut, care într-acefa cinste să afle atunce, cât nu ştiu de au fostu cânduva filosof în toată împărăţifa Râmului. Acesta încă cu mine Taste şi măcar că-i de optudzăci de ani, iară istoriia şi nevoile vremii mi le scrie.

Cătră aceasta, Pollio, silind să cercu legile vechi tuturor niamurilor, cu aceasta am învăţat multe a celor vechi. Avut-am şi dascăl întru aceasta prevelusie Mechianul, om întru tălmăcirea legilor foarte ştiut, iară întru stricăcâunia acestora cu mulţumai învăţat, atâta cât cu şagă îmi dzicea mie: spune-mi mie. Marco, socoteşti să fie vreo lege în lume, care nu o aş şti eu? Eu i-am răspunsu’: spune-mi mie, dascăle, îaste vreo lege în lume care o a-i face şi o a-i păzi?

Al cincilea an, după ce am venit la Rod, mare omor de ciumă aţâţându-să, răsipi şcoala noastră şi aflându-mă într-un loc mic şi strâmtu şi acolo câtva zugravi era, carii cu mare preţu era de zugrăviia tabla împărăţiei Palastinei. Eu, aşijderea, a zugrăvi şi a împistri am învăţat prea cu nevoinţa. Am avut dascăl pre Diognet zugravul, pre acela vreme vestit. Acesta în Râm, pre o tablă şase împăraţi buni şi pre altă tablă iară şase împăraţi tirani au zugrăvit. Într-acei tirani era şi Nero, aşea de chiar zugrăvit, cât celora ce priviia să păria că-i viu. Şi acela tablă, pre care era Nero zugrăvit cu atâta meşterşug, den porunca sinatului fu arsu;

că fiind el atâta de rău vieţii oamenilor, nu era vrednic de atâta de frumoase zugrăvitură. Alţii dzic că aşea au fostu la căutătură de chiar scris şi spre ucidere zugrăvit, cât loviia frică pre prăvitori şi de l-ar fi lăsat pre tablă zugrăvit să temea să nu nebuniască cândva, ca şi când era viu.

Aşijderia în scurtă vreme vrăjile şi alte felluri de învăţături dumnedzăeşti am învăţat, nice un dascăl într-acestla neavând, că ascultam adese pre Apolonie învăţându-le.

După aceştia, luând muâare pre Favstina, m-am dat după învăţătura cozmografiei, în oraşul Arghilet, care îaste capul Iliriei. Dascăl am avut pre Iunie Rustum şi pre Ţinna Catul, scriitorii de vremi şi sfetnicii lui Andrian, stăpî (nu>lui mieu şi a lui Antonin socrului mieu. Şi ca să nu lasu nice a cella neispitite, care dezmierdăcâune oşteniască le urmealiză, oştind în Dachia mi-am plecat gândul spre muzică, Fiindu-mi mintia plecată spre a o învăţaria. Intru acesta meşterşug avut-am dascăl pre Ghemen Comed, decât toţi oamenii carii i-am vădzut cândva la împărătua Râmului cu mina a bate ştrunile cântărilor mai uşor şi la glas de cântat mai cu dulcea (a.

Aceasta au fostu carul vieţii mele şi vreme cu gătire meşterşugurilor şi învăţăturilor de mine cheltuite. Şi cu cale acela carele cu atâtia de multe învăţături s-au zăbăviţ, să fie prea deplin întru bunătăţi. Ce adevărat, cu gâurământu mă mărturisescu ţie, că nu am fostu dat până într-atâta învăţăturilor, cât să nu fiu pierdut partia da bună a vremii. Că aşea Taste de slobodă tinerâatea şi dezmierdată carne, cât măcar cât de (de) mulţu se va osteni cu ostenâale peste orânduială, iară totuşi află vreme oarece dezmierdăc Tunilor şi desfătărilor sale.

Aşijderea râmlenii cei vechi, măcar că în multe lucruri era prea nesuferitori, iară cu mare pază ţinea cinci aşedzământuri, în care nice sinatul nu era a nu-l păzi, nice rugăminţile a nimărui nu să tinla în seamă, nice o lege, ori vechi, ori noao, din acele aşădzământuri pre nime nu dezlega, care nevoinţă a lor vrednică Taste de laudă. Că datorită domnilor Taste, carii stăpânescu late stăpânii şi

averi, acolo şi ochii şi gândul să le fie, unde ar socoti ce de mai mare scădere şi grijă republicii.

Fost-au dară cinci aşedzământuri aceştia:

Întâi în Râm nu să cădea să fie întru necinste preoţii; că preoţii cei necinstiţi dumnădzăii că să vatăme pre norodul acela sintu pricină.

A doua, nu să cădea fetelor călugărite să fie desfrânate; că foarte lucru dreptu Taste, fata den vreria sa mărturisindu-se la ivală că va fi bună spre curăţie, aşia la ivală, cum întru ascunsu întru viaţa sa a fi să se siliască.

A trifa, nu să cădea în Râm a fi cercătorii nedrepţi; că nice un lucru răpublica nu strică decât gludecătorii nefăcând dreptate de-a tocma către toţi.

A patra, nu să cădea în Râm hatman ostaşi să fie fricoşi în oşti şi neînvăţaţi; că nemică nu-i răpublicii mai de scădere, nemică omului mai grozav nu-i, decât să i se încrializă lui preseamă oastea care să apucă să o chivernisască la războiu’ şi după ce-a veni la bătaie de amână el să ferâaşte de locul cel întâi şi nu va să ştia.

A cinda, mai pre urmă, nu răbda râmlenii pre dăscăli să aibă viaţă rla; că nice un lucru nice mai de mirare, nice mai de pildă nu îaste decât dascăl copilăriei şi ucenicul răutăţilor.

Ce ţi se pare ţie, Pollio, oare pre acela vreme când să ţinea aceştia în Râm, au aşea de cu desfrânate obiceaiuri era tinereţile lor, cum sintu acum? Acela era Râmul, să credzi când pe vremea aceia şi în vacul acel de aur, bătrânii era foarte cu cinste, tinerii bine învăţaţi, oştile neînfrânte întru ale oştirii şi cercătorii şi sfetnicii prea drepţi. Aşea să mă în bască dumnedzăi (I), aşea să fiu om bun şi să mă ţie alţii de om bun. Nu-i cât aceasta, nu îaste Roma, că nu are nice o urmare a Romii, nice o cinste, nice o potrivire. Că cine ar mărturisi precum Roma aceasta ar fi Roma cea vechi, puţin au cunoscut pe Roma. Că fiind morţi acei vechi şi întru bunătăţi aleşi râmlâani, noi nice de scaunele lor vrednici dumnedzăilor nu m-am părut a fi; aşea sau acestui Râm nu îaste, sau noi râmleni nu suntem născuţi. Că uitându-ne la faptele lucrate şi la bunătăţile

celor vechi, cu mulţu i-am vătăma pre dânşii de m-am chema cei urmaş ai lor.

Aceştia, al mieu Pollio, pentru aceasta am vrut să le dzic cum am fostu, cum suntem acum şi fiinţa noastră cu cei trecuţi să nu-ţi paie că să potriveşte în vreo parte; că lucrurile mari şi vreme lungă şi tărie deosebită spre creşterea lor trebuiaşte, iară cu o soroacă de vreme aceştia şi lucruri în uşoară clipală spre răsipă să pornescu.

Mai lungă au fostu, de cum socotisem, scrisoarea mia; ce pentru zăbava care am dzis, de trei sau de patru ori am părăsit scrisoarea. Ce cum eu cuvintelor tale cele puţine, ertu, aşea tu multă voroava mea vei era. Ce că te ştiu că încă în Alexandrila certai cornu de inorod: it trimit ţie, împreună şi un cal bun.

De-ţi trăâaşte fata ta Drusilla, cu care de multe ori şugulam şi mă gâucam, fă-mi ştire, ca pentru măritatul ei să-ţi fim ţie de aglutoriu.

Dumnedzău pretine, Pollio, să te ţie sănătos, cu fămeia ta, cu soacră-ta, cu fată-ţi, cărora de la mine şi de la Favstina să le spui sănătate şi închinăciune. Fii sănătos De la Chelia, muntele. M <arco),! <rupărâtul) Reîmului>.

Trebuie să aibă domnii nevoinţă mare la otcârmuirea stăpânei lor, să arate dreptate tuturor într-un chip. Cap 2

Nighidie Figul dentre filosofi, carii era în Râm, unul fiind nu de gios acesta între slamnile zodiilor cereşti, între Leu şi între Cumpănă, să fie adaos zodiia Vârlugăi (sau a Fetei), carii zodii i-au dat nume Dreptate. Şi dzice precum aceasta dreptate în vacul cel vechi petrecia între oameni, iară apoi oamenii vătămând-o, s-au suit la ceriu şi acolo îşi feace lăcaş. Cu aceasta povestla a lui au vrut să dea în ştiinţă cum atâta laşte de mare şi de aliasă bunătatea dreptăţii, cât nu poate să o cuprindză mintia omului, de vreme că ş-au ales în ceriu şie scaun şi pre pământu’ nu să află unde s-ari sălăşlui. Până când au fostu ceşti muritori curaţi, blândzi, de bine voitori unul altuia, milostivi, îngăduitori, iubitori de nume bun, drepţi, nezavistnici, până atunci dreptatla cu dânşii petrecu pre pământu’. Iară după ce să făcură curvari, cumpliţi, mândri, neîngăduitori,

minclunoşi, blăstămători, zavistnici, clevetnici, lăsându-i pre dânşii au zburat la ceriu. Şi aşea încheia voroava filosoful, că pentru răutăţile oamenilor făcute de înşi pre pământu', în veci să dusă de la dânşii dreptatea.

Iară măcar că această vorbă a lui s-ar părea scornitură de poiatici, iară cuprinde întru sine învăţătură foarte de triabă, precum se vede dentru aceştia, că oriunde să află cât de puţină dreptate, acolo nu să află nici furi, nici mincinoş, nici ucigaş de oameni i porci. Mai ales, în fiecare casă sau oraş, unde să află dreptate, acolo nici răutăţi să fac, nici cei răi să sufăr.

Omirul, vrând să scrie pre largu lauda i. Fără dreptate nice dreptăţii, nemică mai mulţu n-au putut să zevsu nu P°aţe stâdzica fără cât cum domnii nu a firii ce a*ri domni*. lui Jupiter, celui mă (în mare dumnedzău, următoriu şi priiateni sintu; nu pentru că sintu deplini întru socotele, ce căci fac şi sintu datori să facă dreptate. Den ce au vrut Omirul să dzică că domnii drepţi şi cei ce păzescu dreptatfa trebuie să se numasă fii dumnedzăilor.

Dumnedzăescul Plato, Carte 4, *Pentru răpublica*, dzice: cel mai mare şi mai bun dar, care au luat oamenii de la dumnedzăi, acesta au fostu; că fiind aşea de frageţi şi slabi, pentru să se chivernisască cu dreptate şi să o păzească pre dânsa au dat-o dumnedzăii. Şi aşea, măcar de ar da Dumnedzău, cine va ceti această voroavă, să urmedze mintea şi socotiala lui Plato. Că de nu ari avea omul socotială, născându-se şi de nu s-ar cârmui cu dreptate, nice o despărţire nu ar avea omul dentre dobitoace. Ia omului mintea cu care se naşte, ia-i dretate cu care să chivernisfaşte şi pre urma, ce feliu de viaţă va petrece, vei vedea. Că nici a face războau ca pilii, nice a să apăra ca tigrisul, nice a vâna ca leul, nice a ara ca boi (I) nu va putea, nice de o hrannă n-ar fi; ce aşea vieţuind ar fi hrannă leilor şi urşilor, precum mortu' hrannă viermilor.

Ori fie poaatic de au găsit basnile, ori ritori de au făcut voroavă, ori filosofii de au scris cărţi, ori cei înţelepţi, de ni-au lăsat noao învăţătură, ori domnii cei buni, de ni-au făcut pravile, nu altu' sfârşit au socotit, fără cât să ne

învăţăm pre noi, precum Taste scurtă şi fără folos viaţa noastră aceasta şi pre cât pe Faste de triabă dreptatea să cugetăm; care sfârşit a trupului Faste părăsirea sufletului, putoare acela sfârşit a oraşului Faste, neavând dreptate. Fost-au râml Fanii, carii nime nu va dzice că n-au fostu mândri, zavistnici, curvari, fără ruşine, vătămători, răi; iară întru sine era păzitori lucrurilor drâapte, cât pentru ace Fa Dumnedzău le da atâta izbândă, măcar că era acoperiţi cu atâtea de multe greşeli şi nu pentru bunătăţile ce au Fa, ce pentru dreptatea caria o făc Fa li se păr Fa că-s împodobiţi de bine.

Plinie, Cartia 2, cap 7 spune să fie dzis Dimocrit, precum doi dumnedzăi sintu carii toate lucrurile în lume le otcârmuescu cumu-i binefaciria şi certare. Den ce vedem cum nemică mai de triabă de dreptatea cea adevărată nu-i, de vreme că singură Fa şi daruri celor buni dă şi fără pediapsă pre cei răi nu lasă.

Avgustin, Carte 4, *Pentru oraş* lui *Dumnedzău*? cap. 4, dzice: depărtându-se dreptat Fa, ce sintu stăpâniile, fără mare tâfhuşaguri? Că de nu s-ar fi gătat celor răi pediapsă, cumu-i celor blăstămători foarfecile; răsipitorilor de gFudeţe, răpire de cai, ereticilor, arsură de foc; ucigaşilor de oameni, sabie; tâlharilor, spândzurătoare; învrăjbitorilor, închisoare i porci, mai mulţi s-ar afla în oraş răi şi furi, decât în păduri fiară.

Vădzut-am în multe oraşe lipsă de pâine, de vin, de poame, de lemne şi de altă hrannă, iară de oameni să fie lipsă niceodată n-am priceput. Aş gfura că nice o schimbare aşedzindu-se mai cu procopsală n-ar fi, decât când s-ar face schimbu cu oamenii cei răi să se dea pre dobitoc. Că săvai că în mai toate dzilele văd bătăi de beţi, tăieri, călcări gios la pământu’, înecări în ape, în spândzurători pedepsiţi pentru fapte, iară nemică nu scade numărul celor răi; cât de s-ar spândzura ori Fieştecare înaintia gludecăţii, după driapta giudecâtă ari arăta dumnădzăiasca dreptate, cei ce fac pediapsă, armaşii, de carii să pedeapsăscu şi spândzurătoarele cu care s-ar pedepsi, pentru cele viitoare socotindu-se.

Iară că după multe felfuri de niamuri şi tari, multe felfuri de legi, în fieştecare că au fostu; singur lucrul arată, nice dănăoară vreo tară nice au fostu, nice va fi aşea de varvară în care cu dreptatfa ca eu un temem întărit să nu fie. Că cine mărturisitaşte cum pre norod poate fără dreptate să-l păzească, unul ca acela mărturiseşte cum şi peştii fără de apă pot trăi. Şi cum poate fără dreptate a trăi oraşul, neputându-să fără dânsa nice într-un chip a să chivernisi?

Plinius, în oarecare carte dzice, aflându-să într-o ţară a Africăi, să fie întrebat pre un om, de m-am mare şi întru otcârmuire ştiut, ce ar fi trebuit a face întru otcârmuirea dreptăţii, să fie răspunsu': de vei să fii povăţuitorâu bun de dreptate, întâi a o feri pre dânsa, întru tine ispiteşte; că datorifa omului bun faste cu dreptu toiag a vieţii sale să măsure răpublica. Şi să fii adaos: de vei să fii spre oameni dreptu, spre Dumnedzău curat, de mâzdă să te fereşti. Că gfudecătorii înălţaţi cu mândrie şi cu trufie, mijlocul lor niceodată în cuvinte nu-l ţin, nice în fapte nu-l pază seu. Bun

sfat, foarte, a omului bătrân, dzice Plinius, că mai de mare preţ l-am păzit, decât toate câte au cetit.

Nu să poată spune câtă de mare sarcină Ta asupră-şi cela ce să face ispravnic a povăţui dreptatia. Că de Taste om bun, datorită slujbei sale plineşte, iară de Taste nedireptu şi de la Dumnedzău pediapsă şi de la oameni pâră agoniseşte. Că de dau domnii ispravnicilor şi celor de aproape oarecare isprăvnicie, care nu cum să cade să păzească, atunce toţi pot greşi cu îndreptare, adică li să dă loc de să îndreptiază: iară celor ce otcârmuescu ţărâle şi stăpâniile nu să dă. Că nime întru povăţuirea dreptăţi ne nevoitorâu nu Taste, fără acela care s-au nu ştie, sau n-au ispitit, sau din răutate şi aprindirea mâniei să îndărăpnicealiză. Hatmanul, de se va birui în războau, poate să aibă îndreptare, căci ostaşii n-au stătut întru acia tocmală, ce au dosit; uliâanâul, căci au zburat păşirile; olăcărâul, căci au fostu apile mari i porci; iară

otcârmuitorâul republicii, ce apărare poate da, căci n-au făcut dreptate? Nice cu un felâu de cinste simţirile sale, nice cu o nevoinţă a să dezbate acela de ruşine, de vreme ce să apucă neştine de lucru ce n-au fostu harnic. Că cei la guri neruşinaţi şi cu inimi isteţe, cei ştiuţi şi învăţaţi, sau ce li-au luat asupră să le facă, sau căci nu li-au păzit, a le face să-i îndreptâadze foarte trebuie.

De vom cunoaşte ce ar fi dreptatea şi cine ar fi harnic a o povăţi pre dânsa, îndată vom pricâape. A bunului giudecătorâu slujba Taste binile cel de obşte să-l apere, pre cei nevinovaţi să-i primască suptu apărare, pre cei nepricepuţi să-i rădice, pre cei greşiţi să-i îndreptedze (pre cei ce Tubăscu dreptatea, să-i iubască), pre cei ce iubăscu dreptat la să-i cinstiască, pre cei meseri să-i agâutoredze, celor săraci a prii, pre cei lacomi a-i înfrâna, a supune pre cei desfrânaţi i porci. Cui ce să cade, cu cale să i se dea şi pre cei ce moştinescu fără dreptate, prin nevoinţa cuiva, din moştinire să-l lepede. De ari da domnul isprăvnicie, a povăţi dreptate prin nevoinţă cuiva, necerşind acea isprăvnicie şi acela ce ar lua deregătorie nu s-ar mărturisi nevrednic întru acia deregătorie, ar putia să se îndreptedze ca nu cu gândul să facă greşeală întru povăţuiria dreptăţii, ce pentru să se supue ascultării au primit acia slujbă; iară vom dzice de cei mulţi, carii fără de ruşine, fără ştiinţă, fără ispită, încă fără simţiria gândecăţii să apucă şi cer isprăvniciile.

O, de ari pricâape domnii ce dau, când dau cuiva, oraşul a vreunii tari să chivernisască aşea să mă iubască Dumnedzău, că în două Adzăci de ani mai mulţu li-ar fi nevoinţa spre slujba banilor, decât grijia de a face dreptate în două Adzeci de dzile numai! Ce lucru poate fi mai grozav decât pofta otcârmuirei şi povăţi râi dreptăţii de oamenii posomorâţi la frunte, de cei fără ruşine, de cei învrăjbitori, de cei varvari, de cei amăgei şi scumpi şi lacomi, carii mai fără ruşine poftescu aceştia precum ar cere, ale sale deosebi lucruri cu cale. Şi măcar de s-ar îndestula numai cu cerşutul! fără ce vom dzice? Ce socotescu, ceru; obrăznicescu; pre unii cu mită îi sumuţă şi

încă ce lucru-i mai rău, că precum a clare nice o ruşine n-au, aşea a cumpăra diregătoriia nice o socotială a simţirii sale nu au. Ce nice cu atâta nu să îndestulializă. Dacă rămân nenorocoş de ce poftifa, neagonisind ce au vrut să agonisască, nime nu se află care ar vedea celora ce au mai mare socotială simţirii sale, cât li s-au cădzut a da de cum agâutoriia, pre aceia să ia cu hule şi cu ocărî; pre aceia carii să află pre lângă domnu' îi supără, ca cum s-ar fi vătămat de dânşii cu niscai strâmbătăţi mari.

O, la cât de cu greu lucru celor buni cu cei răi a lucra şi a tovarăşi şi a îndestula socotelolor lor şi poftelor lor! Că nemică altă n-ari pofti oamenii cei poftitori de cinste, cei lacomi, decât acia ce rămâne întru dânşi (I), rahnă lăcomiei, acelaşi a da celor buni.

De multe ori am deprinsu a cugeta cu gândul mieu, de unde ar fi izvorât atâtla de multe lucruri de scădere în stăpâniile de obştie, atâtia mestecături, aţâţe pârî, atâtia beţii? Şi a tuturor acestora pricina aceasta a fi aflu, că diregătorii dreptăţii nu dentru socotiala cea bună ce dentru mita căci fac, aflu; să dzicem că s-ari cădia tuturor a pofti şi a să nevoi, după isprăvniciia giudecăţii, iară nice unuia mai mulţu nu să cuvine a o păzi şi a o apăra decât domnului; că cei supuşi să tem a o face, iară domnului datorie Taste a arăta pre aceia tuturor deopotrivă.

Mulţu adauge la lucru întru domni viaţa cea întriagă a lor şi învăţătura şi deprindirea curţii (cea groaznică), pentru ca eu cinste şi vrednicie să se facă dreptate. Că de la cel nedireptu nemică dreptu nu poţi aştepta. Foarte rău otcârmuâaşte acela tot oraşul carele casa sa nu o poate otcârmui. Domnii carii la graiul său sintu adevăraţi, la viaţă întregi, la fapte drepţi, să greşască cândva întru otcârmuirea direplăţii nimică nu va fi care nu l-ari apăra şi îndrepta. Acia carii mai mulţu sintu îndemnaţi cu sfaturile cele rele a altora mai mulţu greşescu decât cela ce greşăscu den răutatla sa. Deci aşea să cuvine şi domnilor drepţi, orice fac dreptu; iară orice fac rău, den tâmplare, să îndreptâaliză.

Dzice Plutarh, Carte 2, *Pentru răpublică*, că domnii

cei bu (n) i, den cei răi, cu aceasta să despartu, că celui rău domnu' numai ascultarla, iară celui bun şi ascultare, sau slujbă şi dragoste i s-a arată. Şi pentru acela domnul bun şi împodobit cu înţelepcâune, lucrurile cele grele le face uşoare cu bunătatea sa, iară tiranul şi lucrurile cele iuşoare, cu deşertăcâunia sa, le face grfale.

Fericit domnul cărue i se face ascultare; iară cu mulţumai fericit căruia fără de ascultare i s-a arată şi dragoste. Că slujba face ostenială trupului, iară dragostea ostenială niceodată nu face inemii.

Tit, împăratul, fiind întrebat oare domnului mai mulţu i s-a cuvine celor buni a arăta daruri, au celor răi pediapsă, să fie răspunsu': precum omului umărul ce-l dreptu şi cel stângu cu cale i-au dat fire, aşea şi darul (şi) certarea domnului. Iară cum mai ades cu diriapta lucrăm şi îmblăm, decât cu stânga, aşea să cade domnului mai mulţu să se laude dentru arătarea milii, decât dentru certare sau pediapsă spe cei vinovaţi. Că certarâa-i cu mâna streină, iară mila cu mâna sa faste să se facă. Când sfătuim pre domni ca să fie drepţi şi să facă dreptate, nu vom ca să taie cu stabila pre cei ucigaş de oameni, pre cei învrăjbitori să-i urgisaâcă în streinătate, pre tâlhari să-i spândzure, pre cei jacaş să-i înece; cu aceştia pedepse şi cu mai multe, armaşilor cumpliţi, decât domnilor celor buni, să cuvinu. Că binile cel întreg de obşte a dreptăţii de aicea spândzură. Domnul dentru sine să fie cinsteş, grijliv de casa sa, iubitor de obşte şi prea întreg la simţire. Că domnii cei buni trebuiescu plăcuţi nu pentru căci la capete a mulţi, ce pentru căci sintu ţările şi stăpâniile lor cu obiceae bune şi păcluite.

Plutarh, cartea *Pentru desfătare către Apolonie*, grăind pentru gândetile eghiptenilor, care s-au dat de Promitheu, între altele şi aceste trei să le fie fostu dzis. Întâi, ori de ce mâhniciune ar fi asuprit domnul, nemărui mâna sa să nu i-o Ia, că a domnilor celor buni mâna nu faste spre răscumpărare strâmbătăţilor sale, ce spre apărare şi răsplătiri celor asupriţi trebuie să se arate.

A doua, domnii, când nu să află la oşti, ce între ai săi,

nice spre apărare, nice spre vătămare armă să nu poarte; că domnilor celor buni să cuvine nice pre cei cumpliţ să nu-i ucigă, nice pre cei răi, a şi dina să nu-i ucigă.

A triia, domnul nu numai mâna de către pierdzare vreunue, ce şi de către pediapsă ochii să-şi depărtedze a nu vedea, să se tragă; că întru videre domnului, precum faste cu laudă lucru şi cu cinste, pre toţi a-i cinsti, aşea Taste necinstit lucru şi nelăudat a pierde den viaţă pre cineva.

Cap 3. Cu ce felâu de mijloc domnii să aliagă giudecători prin olatele sale

Sparţianul întru *Viaţa a treidzăci de tirani* spune precum Siriad tiranul într-o cărţulie să fie scris numerile boiarilor sfetnicilor lui, carii era însemnaţi de dânsul spre moarte. Ce, descoperindu-se tiraniia şi gândul lui, îl ucisără pre – dânsul. Altu' tiran, anume Reghillian, după ce muri, aflară-i o cărticfa în care era numerili acelora scrisă pre carii îi ucisese el, cu singură mâna sa; ce pentru aceiani – 1 îngropară.

Mulţi giudecători vei afla ca aceia carii îs socotescu lauda şie pentru căci au bătut pre atâtea oameni cu beţe, căci ar fi tăiat urechile, căci ar fi tăiat capetele, căci ar fi spândzurat şi înţăpat, căci au poruncit de au pus în patru bucăţi pre unii şi a-i ucide, aşea ca când s-ar fi lăudat că au ruscumpărat robi, sau că au îndzăstrat copii săraci.

Pre giudecători, dentru a prea vi Iii obicinuite giudeţe, căci pedeapsăscu pre cei răi, laud; iară pentru ce să laudă că au făcut aşea, îi deiaimu. Că cine iaste desăvârşit întru bunătăţi şi va să se arate giudecătoriu creştin, acela mai mulţu să cuvine a pune lauda sa întru lacrămile ce li-au vărsat pentru greşea lele sale, nu pentru sângele cel vărsat, săvai gândecată diriaptă a să lăuda. Aceasta adaug cum ispravnicului şi gândecătortului bun nu să cade a să lăuda cu moartea ce au certat el prea Iţii, ce de acele lucrate nedreptu să-şi aducă aminte. Căci scăderile ce ni-au făcut alţii trebuie să le tăcem, iară greşelile noastre trebuie să le plângem. Că sintu unde pedepse făcute de gfudecători care de toţi să hulescu, iară

de Dumnădzău să primăscu şi iarăşi, care de Dumnedzău sintu lepădate de oameni să primăscu. Prea fără de lucru faste gfudecători lor a cugeta, nu hula întru fraţi, ce agonisita păcatelor sale. A greşi sau a nebuni întru a gfudeca pre alţii, gfudecătorii de multe ori, nu pentru socotfala greşelii sau a nebunii, ce pentru mărturii minclunoase pot; iară în lucrurile noastre ce-s deosebite, de nu vom vria a greşi nu putem, având grijă, de greşelile ce li-am făcut. Iară adevăr sintu unii aşea de răi, oh, durere, cât la divanul lui Dumnedzău chemaţi pentru dreptăţi ar cere ca să se apere şi să se îndreptedze presine, iară pre fraţii săi cu mărturii minefunoase a-i pedepsi îndrăznescu.

Trebuie domnilor cu osebită nevoinţă a cerca ispita acelora, întâi pre acela cărora sintu a să dea diregătoriile şi gândeţile. Că gândecătorful acela care socotiala sa în toate dzilile nu o va potrivi cu cia den lontru simţire a sa, în toate dzilele fără de număr răutăţi întru otcârmuirea obştii va face. O, vai, şi fără de noroc acta stăpâne a cărifa otcârmuitorii şi gfudecătorii spre acelfa numai ochii săi pun, spre care sintu a se pedepsi şi inimile lor numai spre apucare şi adăugirea averilor, mânuie lor spre răpiri le deprind şi în toată vremea cu meşterşuguri şi cu precupii să zăbăvăscu! Şi aceasta cu precupie nu o am dzis cu sâiala; că pre mulţi gfudecători vei afla carii mai mulţu să nevoescu spre prifateni carii i-ar apăra de cele ce plac, decât pre ceia carii i-ar arăta acelfa ce li s-ar cădea a tace sau a nu face.

Care giudecătoriu nu ceteşte nemică, nice dănăoară la învăţătură nu stă, nice dănăoară vreo carte nu vede, nice dănăoară acasă nu să află, dzua gioacă, noaptea îmblă rătăcit, cum poate acela să facă cuiva vreo dreptate? Ni mică giudecătorfu lui nu-i mai grozav, nimică oraşului nu-i mai de scădere, decât giudecătorâul, care faste datoriu a giudeca şi a pedepsi întru alţii răutăţile, să aibă cu sine soţiia răutăţilor de pururia. Care giudecătoriu a fie în bun şi să se numere de bun şi să se arate bun poftiaşte, nu aiuria, ce sau în casă fiind întru învăţături, sau la divan

arătând gândeţul, cu cale iaste să se afle. Nice să crializă domnii că nu lesne ari putia să se depărtiadze de la acei giudecători, pre carii i-au făcut, aflându-să răi. Că aşea sintu unii de ascuţiţi şi vidâani cât de au arătat nevoinţă întru agonisiria diregătoriei şi a le ţinea acelia cu meşterşugurile lor, nice dănăoară nu le va lepăda.

De vor avea domnii şi cei mai mari vreun giudecătoriu rău, sau de sârgu socotescu de-l depărtializă sau nice cu un feliu de mijloc să nu să arate că-l pricepe de rău. Că într-altu chip întru a face dreptatia mai slab se va arăta, socotind cele viitoare, de cei supuş poftindu-l giudecătoriu.

Iară că împotriva celor apregi şi cumpliţi giudecători apăs condeiul, nu-mi sufere inima a lăuda pre giudecătorii cei neştiuţi, leneşi, nebăgători de seamă şi fără învăţătură, carii nice a giudeca n-au învăţat, nice a pedepsi nu îndrăznescu; carii şi isprăvniciia giudeţilor şi a otcârmuirii cu mâzdă le agonisescu să nu se arate altora de tot a fi de casă, nevoindusă să nu’s (e) stăpâniască peste dânşii. Măcar cât de aproape s-ar afla întru dragostea domnului, să nu se deprindză a stăpâni pre alţii. Rău sfârşăscu aceia; ispita a mulţi de aceia au arătat. Pentru ce pre domni îi rog, îi poftescu şi le aduc aminte ca să nu se îndestuledze cu atâta de vor fi singuri, adevăraţi mei>Iei>-stivi, Iubitori de cinste şi de bunătăţi, ce să li se pară a fi prea de triabă lucru a să arăta făcătoriu de dreptate. Că a fi dreptu şi a şti otcârmui dreptatia, mare despărţire iaste între dânsăle. Că de laşte cineva bun spre a-şi adauge şie cinste, iară de otcârmulaşte şi face dreptate spre bi nile de obşte Faste şi radzimă. Cine nu s-ar mira audzind pre un domnu’ că nu ştie un cuvântu’ săvai de greşeală a grăi şi ar vedea ispravnicii lui, neputând măcar un lucru dreptu a grăi? Cine nu s-ari vătăma vădzind pre un domnu’ la mas (a) triaz şi pre ceia pre toţi la mâncare şi la băutură fără cumpăt? (nu dzic când s-a tâmpla den poruncă). Cine nu s-ari îsprăimânta vădzind pre domnu’ întru studiate bune, curat şi sfântu, iară pre cei ce-s pre lângă dânsul curvari şi desfrânaţi? Cine nu s-ari mira vădzând pre domnu’ dreptu

şi îmbitoriu de dreptate şi pre cei dentru ispravnicii lui, puţini, sau nice unul, cu nevoinţa spre dreptatea domnului?

Această voroavă radzimă spre aducirea aminte domnilor. Că fiind singuri, curaţi, treji, adevărat (i şi drepţi, să nu se îndestuledzi cu atâta, ce să cerce, oare ispravnicii şi gludecătorii nu sântu hicleni, nu sântu lacomi, fără ruşine, mincinos, fără frică? Că mai mulţu ale noastre să cuvin domnilor a le păzi şi a lua aminte la răutatea ispravnicilor. Pentru acelia ce-s datori domnii să le păzească întru ispravnicii săi şi întru gândecători şi aceasta datori sântu a păzi, ca nice cu un mijloc să nu strice cele vechi aşedzate întru stăpânirea de obşte (însă nu cele carele fac de la o vreme rele, cum de 50 de ani, omul, lipsind de la un stăpân, la altul să rămâie în veci vecin, aceluia) şi nice în locul acelor obiceaâuri vechi, ce le strică, se pune altele streine, nu ştiu de unde. Că norodul şi prostimea ari poFti în toate dzilele să se facă crai noi şi domni alţii şi în toate ceasurile să se (e) adaugă alte legi.

Plinie, într-o carte a sa către Scavro, dzice: prea bun lucru era la perşi şi de cap pravilă făcută, cine ari aduce niscări obiceala streine – spuind şi aceasta, precum între perşi era preasfântă pravilă-oricine ar scorni din capul său, sau ari aduce den vreo ţară streină vreun obicealu strein, pediapsă de cap să i să facă. Că de vreme ce înţelepc Tunea, în toate dzilele scade, iară deşertăcâunea să adauge şi să înmulţeşte întru oameni, de nu le va sta cineva împotrivă, până a nu scorni vreun lucru, aşea de rele şi de nimică lucruri şi obiceaâuri ari scorni oamenii, cât şi caşale Ii-ar răsturna şi de sârgu ar strânge stăpânirea cia de obşte; că bucate nedeprinse de stricăciune sintu pântecelui.

Criteriii, vătămându-se cu strâmbătăţile rodilanilor, nu să ruga dumnedzăilor săi să trimiţă omor, sau războaie, sau răcoşituri, sau foamete nepriâatenilor săi, ce să iasă Dumnedzău pre orăşiani a să împila de obicea Turile cele rele. Care pofte a criteriilor, cine Ii-ar lua aminte, ari socoti cum nu altă răscumpărare de pre vrăjmaşii săi, ce acestui

feliu de pravilă să le sloboaliză dumnedzăi<i) lor, socotind de mai mare scădere; că den războaie, den foamete, de omor, mulţi scapă, iară dentru acele rele stricăciuni streine vedem că pier toţi.

Când hulescu istoricii multe lucruri întru Serghie Galba, împăratul Râmului, un lucru numai de dânsul dzic de laudă, adică că nice dănăoară, nice a să face pravilă noao, nice obicei nou în Râm n-au primit, nice au suferit. Iară de aducia cineva vreun obiceaiu strein, tare îl pedepsiia, iară de-i aducia aminte cineva vreun obicei bun şi vechi, acela a-l ţinia poronciia şi acelora le împărţiia daruri.

De rău, sau să dzic mai adevărat, foarte rea pildă faste a pofti să facă niştine gândecători noi; aceia ce face croitorâul în haină, care acele den afară le pune den lăuntru şi céle den lăuntru le mută la dos şi den margine mâneci face, aceştia nice aceştia să facă, nice cei supuş să nu primască, dzice, că nu-s trimişi de domni să se facă aflători de legi şi de lucrurile sfinţilor, ce să păzească întru oraşe obiceile cele de laudă.

Aşijderea, mare pazătrebuie domnilor să aibă, ca şi celor de sus şi celor de gios, celor avuţi şi celor neavuţi şi celor săraci, într-un chip dreptate să ariate. Că nice o giudecată, nice dumnedzăiască, niceomeniască, putere a vicleni dreptatea cu vreo mâzdă sau mită nu li se sloboade. Că de nu se cade domnului nemică den moştinire a aşedza mai mulţu decât să cade şi îaste dreptu, cu mai multe nu să poată să dea dreptate în dar. Stăpân că Taste nu apăr: domnul celor cu suflete, peştilor, pasărilor, mademurilor, pădurilor, cerbilor şi câmpilor; aşijderea şi a mării şi a pământului, iară a dreptăţii să fie domnu' pre acela niceodată nu-l vom mărturisi. Că nimene altul adevărat domnu' şi stăpân dreptăţii nu-i, fără Dumnedzău, carele Taste singur dreptate.

Domnul, la moarte, lăsând testamentu, dzice: toate stăpâniile mele şi domniile, fiâului mieu celui mai mare, pre carele îl lasu să fie mai ales moştinitor, iară celui mai mic cutare domnie. Aşijderea fetelor, dzestre le aleg şi

tuturor lasă dreptate. Dzice părintele ca pre dânsa să o păzească şi întru locurile sale a o păzi să nevoiască. Vrednic lucru de însămnare; că nu a lega, ce a lăsa feciorilor săi dreptate. Adică domnii cei buni, drepte şie, nu în chip de dzestre moşlinitori de cei mai mari li s-au dat, ce de la Dumnedzău, lăsându-se ca o credinţă dată să cugete. Deci, numindu-se domnii stăpâni a tuturor lucrurilor, fără a di reptaţii, ci că rifa sintu ispravnici, când domnul sau boâarinul, carii pricinile nu după voia lui Dumnedzău, ce după părere şi placirea sa giudecă, acela nu giudecătoriu dreptu, ce jacaş, de obşte a-l numi să nu ne îndoim.) a cu mulţumai rău Taste domnul apucătorul (de) dreptatea lui Dumnedzău, decât jacaşul prădând averile domnului.

Multe răută (i a lui Domnitiian împărat spune Sfetonie, iară mai mare răutate decât toate au fostu că pedepsind pe cei săraci, pre cei meseri, pre cei mai slabi, iară pre cei bogaţi şi puternici îi era, ori pentru bani ori pentru prieteşug.

Pre Alexandru Sever, al 25 împărat al Râmului, spune Lampridie precum nice dănăoară n-au avut pre lângă sine om rău, nice cunoscut, nici priiaten rău suferind. Iară când îs depărta vreodată de la sine niscariva rudenii tineri, îndărăpnici, pentru carii rugându-se cineva ca să-şi aducă aminte de tinereţe şi de niamul lui, răspundea acelora: mai drag îmi iasle mie lucrul cel de obşte, decât aceia, cum ar fi dzis că nice pre unul mai aproape rudenie în casa sa nu are, decât lucrul de obşte. O, cuvânt cuvios şi preavrednic, care să-l scrie domnii pre inimile sale, în care cuvântu' acesta-i vrednic de a să socoti! Că n-au dzis precum o parte de stăpânie are dreptu rudenie, ce au dzis că are toată stăpâniia de obşte. Că domnii carii să tem de Dumnedzău şi carii poftescu a avea lauda dreptăţii, precum de la toţi slujbă, aşfa îaste datoriu tuturor într-un chip să facă dreptate. Iară de nu va crede cineva condeiului mieu, să crializă lui Plato, întru cărţile lui ce scrie, de stăpâniile de obşte, care fieştecărui oroşan sloboade să îmbască fămeia sa, copiii săi şi rudele sale,

iară aceasta drăgostii domnilor nu sloboade, pre carii sfătuiaşte dentru toate să îmbască binile de obşte. Că de are domnul ceva mai drag decât binile de obşte, nu poate pentru pricina aceluia lucru ce i-i drag să nu vatăme vreodată dreptaţia.

Deci, de vreme ce Plato nu primeşte domnii să se lăţască cu pofta în multe lucruri, cum ar fi el pricina acelora ce n-ar face dreptate?

De multe ori deprind domnii la facirea dreptăţii a fi prea târâzii sau nesirguitori, nu că le lipsfaşte voie a face dreptate, ce că de lucrurile carele cer liac şi agiutorfu, a cunoaşte mai cu nevoinţa nu vor, care lene în domni îaste de tot strâmbă şi fără apărare. Că şi scădere cinstii şi slăbăcâune simţirii aduce acia lene; că în dzioa gfudecăţii cei de apoi, de nu se va părăsi pentru răutatea lui se va pedepsi domnul pentru lenia şi întârdziâarea. Domnul carele scăderile ţărilor sale cu nevoinţă cearcă şi iscodeşte, de nu află liac acelor scăderi, putem dzice că nu poate arăta mai mulţu decât atâta domnul. Iară nebăgând în seamă, de nu va cerca acele scăderi ce să fac în stăpâniile lui, cu sârguiala, ce putem atunefa altele dzice, de nu vor a via liac să se tămăduiască acelia, fără pentru a face că nu va. Iară de ar face vreun domnu’ sau boiarfu, necercând, ce nume sau poreclă i-am da? Eu socotescu că acela nu părinte lucrului de obşte, ce răsturnătoriu şi răsipitorâu moşiei să i se pune porecla. Că nemică altă mai rău nu faste decât acela doftor carele niceodată mâna n-au pus pe bolnav şi cere plată.

Lesne sufăr socolelele care cer domnii şi cei mai mari să li se dea a lor, ce li se cuvine de casă, iară pre dânşii, căci sintu nesirguitori a cunoaşte scăderile lucrurilor şi stăpâniilor de obşte nu-i laud. Că pentru aceia domnii iau dări de la cei supuş ai săi, pentru să-i mântuiască de vrăjmăşii şi să-i apere de tiranii.

Măcar că gfudecătorii carii vor să fie răi mai mulţu a dzice puţin folos face, iară de cei ce vor să fie buni cele ce s-au dzis socotescu că ari agfunge. Ce iarăşi dzic că trebuie a socoti gfudecătorilor şi a vedea de vor să fie

drepţi, au tirani cumpliţi. Că tiranul Taste să facă jac în tară, iară domnului bun Taste a tocmi (ara şi stăpâniâa sa şi lucrurile de obşte; şi aceasta săvai că nu să poată totdeauna a da loc cu îndestularia poftelor, sau că nu poate rădica pre cel ce-i în jalobi, iară agâunge că să duce cu inimă bună, căci au încăput la domnu' de ş-au plânsu jalobele şi nevoile sale domnului; că inemii cei mâhnite cu atâta să uşurializă dureria de la dânsă care o pătimeşte, jeluindu-se măcar că câa ar vrea nu agoniseşte.

Plutarh, întru *Apoftegmatele* sale, dzice că o babă săracă s-au rugat lui Filip, împărat a Machidonii, tatăl lui Alexandru, ca să-i asculte jaloba ei. Şi adese atrăgându-l pre dânsu, să-i fie răspunsu' ei Filip: de tivia ţa dragă, mulare, lasă-mă că n-am vreme, aşea să mă Tubască dumnedzeii, să dau ascultare jalobei taie. Iară baba să fie dzis lui Filip: dară, Filipe împărate, de nu ai vreme să mă asculji pre mine şi să-mi faci dreptate, nu fii împărat. De care cuvântu' a mutării, mirândusă Filip, nu numai pre dânsa, ce şi pre alţii, cu mare nevoinţă îi asculta.

Cap 4. Arată datorie domnilor a pune nevoinţă întru alesul diregătoriilor şi ispravnicilor dreptăţii de care a fi mă tot binile stăpânei lor domnilor şi celor mai mari le trebuie a face nevoinţa multă întru alesul isprăvniciilor, carii sântu să facă dreptate

Spun istoricii precum marele Alexandru în tinereţile sale era foarte vânătoriu şi nu luară mică şi pasări mici, ce tigrisuri, pardoşi, urşi, pili, corcodeli şi lei vâna, arătând inimă îndrăzniaţă aşea spre domnii cei mândri, cum şi spre dobitoacele acele neînfrânte. Scrie Plutarh întru *Apoftegmate* să fie dzis Alexandru lui Crator, alesului priiatenului său: Aşea să ştii, Cratore, că domnii cei mari, nu numai să fie iubitori de dreptate întru otcârmuirea ţărilor, ce şi întru desfătări să fie cu socotială pregiur sine, pentru să nu să micşuredze cinstla lui.

Aceştia dzicându-le Alexandru, măcar că mai mulţu era cu cinste decât cu vârsta deplin, iară au dat pildă mai mulţu de urmare şi de laudă, decât de hulă; că a fi vrednic lucru de urmat, nu pentru vânătoare care făcea, ce pentru

inima cea îndrăzniată a lui.

Vânând dară Alexandru într-o pădure diasă, singur unul dede asupra unui leu foarte groaznic. Şi aşea Alexandru pentru vestía şi lauda sa, iară leul pentru viaţa sa, amândoi făcând război, adunându-se la un loc şi brătăşindu-se amândoi, cădzură gios, unde ca la glumătate de cias luptându-se, cădzut-au leul mortu'; iară Alexandru cruntu ieşi, care războiu' fu preavestit în toată Ţara Grecească. Şi întru pomenirea acei vânătoare pus-au stâlpu de aramă, cu închipuirla războiului lui Alexandru cu leul; şi către meşterşugul său amestecând de o parte chipul lui Lisip şi de o parte a lui Leohared, fapte puind, că pomenirea aceia nu arată istoriia cea veche, ce pre leu, pre Alexandru, pre dulăi şi pre Crater într-acia vânătoare părându-se a fi vii.

Pre care vreme oborî Alexandru pre leu în pădure, oarecare Lacón, sol fiind în Machidonie, cu aceste cuvinte numi pre Alexandru: măcar de ai arăta aciali vârfuţi care ai arătat în pădurea împotrivă leului, doamne, cu laudă nemuritoare, vrâadnicule, împotriva vreunui domnu', pentru să agoniseşti stăpâne a toată lumea. Pentru care glas a solului şi dentru fapta lui Alexandru lesne se vede cum domnii cinsteşi şi tari, cinste le îaste de vor fi îndrăzneţi; iară de vor fi fără socotială, necinste le îaste. Că măcar că domnilor să cade a fi milosârdnici la avere, iară la viaţa a fi zlobivi, nu să cade.

Între Adon şi între Clinia, mari filosofi a thevanilor, să fie fostu întrebare foarte gria, dzice dumedzăescul Plato, Cartia 10, *De gludeţe*; adică întru care lucruri mai mulţu s-ar cădia să-şi cheltuiască viaţa domnul, dzicând Clinia că s-ar cădia întru fieşcare lucru să-şi pune viaţa domnul, care a fi spre cinstia lui; iară Adon dzisă spre apăraria şi lăţi Ta stăpânei sale că să cade domnului a-şi cheltui viaţa sa. Şi măcar că dzice Plato precum amânduror filosofilor au fostu bune socotelele, iară de s-ar tâmpla primejdie ca aceia, pentru una de acâastia ce au dzis ei, să moară domnul, mai mulţu i s-ar cădea pentru să apere dreptatea să moară, decât pentru voia cinstii săli să o păzească. Că mare

despărţire iaste să moară cineva pentru cele ce să cuvin numai unuia deosebi şi să moară pentru datorila slujbelor celor de obşte olcârmuirei ţărilor sale.

Aceştia li-am dzis să le aducem către vorba noastră. Noi, dzic, nu să poftim de la domni şi de la cei mai mari ca să se tâmpine cu leul în vânătorie, sau să-şi ducă viaţa lor în primejdii la războe, sau pentru lucrurile obştii să-şi pune viaţa, ce să-i rugăm să aibă grijă pentru dreptate. Că datorită domnilor iaste mai mulţu întru stăpâniile sale pre cei răi, decât pre gligani, sau alte heră sălbatice, în codri a-i vâna. Iară aceasta să o facă şi să o pliniască domnii, nu trebuie vremea aceia care iaste pentru mâncare, pentru somnu, pentru vânătorie, pentru giocuri, sau pentru desfătări; ce de aceia ne rugăm ca den doua Adzăci şi patru de ceasuri ce sintu în dzi şi în noapte, măcar un ceas să facă voroavă de lucrurile dreptăţii, făcând socotială. Că nu radzimă întru aceasta otcârmuria ţărilor, ca să se osteniască până la sudori, să-şi viarse singile, să nu-şi bage în seamă viaţa şi să nu aibă desfătările sale, ce de aceasta radzimă acea lăudată otcârmuire ca eu sârguiala să socotiască păgubi le lucrurilor de obşte şi se pune ispravnici deplin la dreptate.

Deci că nu ciarem de la domni şi de la cei mai mari să ne dea averile sale, sau să le lipsească somnul, sau mâncări, sau să nu facă giocuri şi vânătorii, sau să-şi dea viaţa în primejdii, ce ca să aşedze la cârma dreptăţii de obşte ispravnici buni, pre carii să-i afle la isprăvnicie cu nevoinţă trebuie nu ficştecum; iară a-i cerca cum ar purta dreptatfa şi mai mare nevoinţă le trebuie să aibă. Că pentru să dobândim domnu’ bun de râhnim şi suspinăm, iară să nu avem ispravnici răi cu lacrămi vărsate trebuie să cerem. Ce folos va avea călăreţul bărbat de-i va fi calul tare în gură? Ce agiutorâu are corăbifarful îndrăzneţu şi ştiut, de va fi acela ce şâade la cârmă nebun şi de nimică? Ce folos de va fi împăratul, sau craiul, putiarnic şi înţeleptu, iară hatmanul, la războau, va fi fricos şi nebun?

Aşa şi domnul cinstit, de nu va avea grijă de ispravnicii le dreptăţii, ce folos luăm de domnu’ măcar că

va fi fubitorâu adevărului, iară cel ce face dreptate va fi mincinos? Ce agiutoreşte domnul a fi triaz şi cel ce face dreptate faste beţiv? Ce folos că va fi domnul blând şi bun, de va fi, cel ce face dreptate mai cumplit decât calo? Ce folos da va fi domnul slobod şi făcătorul de bine, de va fi cel ce face dreptate mai apucătorfu decât tâlharful? Ce folos că va fi domnul isteţu şi întru înţelepefune deplin şi cel ce face dreptate faste plecat şi dat spre răutăţi şi neîntălepefuni?

Ce să închid tot lucrul în puţin, dzic că prfa puţin folosâaşte domnul în casa sa singur să fie dreptu, iară cârmuirea obştii să o dea presama tiranului şi afave tâlharfului.

Domnii şi cei mai mari, căci pentru desfătări în curţile sale, sau de cugetă lucruri mari, nu pre alţii, ce pre cei de casă îi au la taine; iară câteodată să iasă cu totul după necercare şi să dau după răutăţi, cât nice cíale ce-ar avía liac întru otcârmuiria obştii nu cunoscu sau nu vor să cunoască.

Aceastia le dzic că nu fac îndestulare datorii sale domnii cu atâta, căci se vor afla singuri ei drepţi, ce să sintu datori a cerca şi a face dreptate. Nu desfătările domnilor, ce negrijia de otcârmuiria ţărilor sale întru dreptate de scădere sintu; nu zavistuescu cei supuşi domnilor petrecăniile lor, pentru desfătări cinsteşe, ce nesirguiala lor spre a face dreptate.

Scriind Plutarhu la împăratul Traian dzice: de vreme că mulţumi se pare, preaseninate doamne, a fi domnul aşa cât nemică întru dânsul vrednic de hulă lumia să nu afle şi cu atâta am durére prea mare, când au domnii ispravnici aşea de răi, cât nemică vrednic de laudă întru dânşii nime nu socotescu. Că lipsăle domnilor cu tăceria a le trece şi a le îndrepta să pot, iară răutăţile şi greşea lele ispravnicilor şi gândecătorilor voştri a să suferi nu să pot. Greşescu mulţi domni şi cei mai mari, carii de se vor socoti cum întru dânşii numai singuri să poată arăta şi a face înţelepciune, socotind că ar fi îndestul socotiala minţi (în lor; ce departe, că iaste într-altu chip. Să crédeţi domnilor

că nu iaste destul domnului să fie lăudat cu toată înţelepciunia, ce-i trebuie şi cele ce-s de stricăciune obştii sale, din temelie să le stârpască. N-au născut om în lume să fie îndestulat numai cu mintea sa în lucrurili otcârmuirii acestor stăpânii.

Întrebând unii pre Aghesillau, craiul lachedimonilor, ce ar fi mai bun, putería au direplatia, răspuns-au Aghesillau: nu ni-ar trebui putere de am fi drepţi. Deci de nu vor domnii, sau nu pot singuri, să cârmuiască ţărâle sale şi binile cel de obşte ca să ciarce ispravnici buni spre facirea difeptăţii, îi rugăm şi le aducem aminte că oraşul singur, numai de viaţa sa, ori bună ori ría, va da seamă, iară domnul aşia de viaţa cearia cum de negrijia otcârmuirii stăpânii sale va da seamă.

Sineca întru o carte a sa către priialenul său Luchil dzice: măcar că de tine, al mieu Luchile luminate, mă bucur căce vei să vii la Râm să mă vedzi, iară pentru să laş în Sichilia giudecători buni te rog; că într-altu chip nice o desfătare, căci te voi vedea pretine nu voi avea, lăsândria ocârmuire întru stăpâniia ta. Iară pentru să cunoşti ce feliu de ispravnici ţi se cade să alegi să ştii aceasta: trebuie ispravnicii sau gândecătorii să fie întru socotelele sale drepţi, la cuvântu’ adevăraţi, la lucruri cu cinste, a face dreptate, blândzi şi dintre toate să fie foarte feriţi a nu primi daruri şi mită.

Aceştia îţi dzic pentru că de ai fostu triaz întru otcârmuiria oştii, cu mulţu trebuie să fii întru cercare pre aceia cărora vei să dai preseamă ocârmuire mai triaz.

Cu aceastia puţine cuvinte mi să pare că ce au scris cei bătrâni filosofi, deplin, au închis Sineca. Că aceştia aşia sintu de cumpănite şi de triabă, cât de va vrea domnul să le aibă în cugetul său, cercând isprăvniciile pururea cu ochii săi, va mântui obştia şi stăpânită sa de multe rele şi scăderi.

Nu cu părere, ce de triabă lucru iaste, să fie otcârmuitorii drepţi, înţelepţi, plăcuţi şi cinsteşi; că nemică, nice cu pilda, nice cu scăderia, mai de perire nu-i decât isprăvniciile tinerilor, aflându-se întru greşeale de

tinereţe, să asculte hulele lor, de dânşii făcute, că să părăscu; cela ce ia diregătoriia oraşului de obşte şi a face giudecată şi de la divan foarte să se păzească, cu mare nevoinţă, să nu se însămnedze de desfrânat. Că gândecătorâul nesocotit şi necinsteş trebuie să cugete întru sine că lui Taste datoriia a face socotială de a fieştecui folosuri; iară alţii mulţi şi fără număr vor fi carii vor gândeca de viaţa şi socotiala lui. Că a face ispravnici să otcârmuiască pre cei supuşi, pre oameni nesocotiţi şi desfrânaţi, nu numai îngreuializă simţiria cea de lontru a domnilor, ce purcede şi în ură dreptatea, că nemică cumpănă are socotiala ce lată de la certarea ce agonisescii şie.

Scrie Plutarhu întru *Apoftegmate* precum Filip, tatăl lui Alexandru Machidonianul, făcuse diregătoriu pre oarecarele dentru priâatenii lui, Antipatru, carele, luând tara suptu isprăvniciia sa, mai mulţu în mândrie, a să pieptăna, a să îmbrăca împodobit petrecia, decât într-alle lucruri, sau decât a ceti vreo carte. De a căruia deşertăciune înţelegând Filip l-au lepădat den isprăvnicie şi având asupra sa câtva pârâş, pentru strâmbătăţile ce le făcusă, aşea i-au dzis lui Filip: de (-aş fi dat acia isprăvnicie numai pentru căci mi-ai foslu priiaten, mă crede că nimică n-aş socoti să te pedepsescu den isprăvnicie, pentru să-mi fie deplin facirea de bine cu care ţi-am miluit; nu mi s-ar cădea pentru cinstfa ta. Iară că li-am pus de om bun şi înţeleptu la această isprăvnicie, precum ţi-au ales vârsta, am credzut că mai mulţu pretine te grijâaşte decât cârmuiria ţării mele, cum nu să cade, mi se pare, nice ţie acela a o face, nice mie a te mai lăsa nu mi se cade. Că aşea să cuvine celui bun otcârmuitoriu a face dreptate, a fi de laudă, cât nice să-şi chfaptene capul să n-aibă vreme.

Cu aceste cuvinte Filip au scos pre acel priiaten al său den isprăvnicie, pentru desfătăcâunia şi prea mare mândrie ce avia la podoaba hainelor sale.

Aşijderia olcârmuitorilor drepţi nu numai cu socotiala cinsteşe ce şi iubitoriu de adevăr şi streini de minciiuni a fi li se cuvine. Că nice o pildă a fi mairia nu poate fi, decât

cela care rămâne datorie giudecăţii diriapte, nu altă fără gura plină de minciuni să se afle. Că mărgu la gândecătorâu doi orăşâani să-şi întrebe de vreun lucru nu cu altu' sfârşit, ce că se afle care dentre dânşii va avia pricină mai (adevărată) diriaptă. Deci, giudecătoriul, de nu va fi adevărat mincinos, socotiala lui se va părea tuturor minclunoase, maca (r) că a divanului părere s-ar ţinia, iară acela de care să gândecă pre urmă cade în hulă.

Sintu o seamă de gândecători carii pe o parte să poată agonisi bani mulţi, pe altă parte să-şi agonisască priâateni mulţi şi pe altă parte să aibă isprăvnicie îndelungată, atâta să iasă după inimele învrăjbitoare şi aşia îi îndestulializă cu făgăduinţile sale, cât îl socotescu de iscoditoriu că să arată cei mai de sus pricină a Fi.

Când vin unii la casa gândecătorâului, unii vin pentru rugămintia, alţii pentru vestirla a vreun lucru nou, alţii pentru vicleşugurile, alţii pentru amăgiturile, alţii pentru apucarla, iară puţini mărgu pentru sănătate să-i cercetedze. Pentru aceştia şi ca aceştia pricini aducem aminte şi-i rugăm pre gândecători să fie drepţi întru părerile lor, cum întru cuvintele lor cu socotială bună; că aşea sintu datori a fi ispravnicii dreptăţii, cât nice în viaţa lor nimică să nu se însemnedze de hulă, nice dentru cuvintele lor să nu poată nime lua ceva ca un zălog. Că de nu se va feri gludecătoriul de aclastla, va veni, care să feriască Dumnedzău din cuvintele lui cele allase, de se va zăloji întru scădere dreptăţii cei streine. Iară nice aglunge giudecătorilor a fi la cuvinte adevăraţi, ce şi la socotelele lor a fi drepţi, cât nice pentru o voie să nu's (e) pllaci, nice pentru lăcomie să nu iasă mâzdialnic, nice de frică să se sparie, nice pentru rugăminte să nu facă, nice pentru gluruinţă să nu se abată; că într-altu chip de ar faci, prea grozav şi prea cu ruşine lucru ar fi, toiagul dreptu ce-l poartă a mână (adică viaţa ca (re) o petrec) să se facă strâmbu.

Iară ca să poată gândecătorii sau ispravnicii a face slujba sa, trebuie să fie volnici şi slobodzi întru slujba sa. Adică puind domnul la o diregătorie pre cineva să-i dea

voie a ocârmui slujba aceia; nu şi domnu' şi ispravnic preslujba ce i-au dat să fie domnu' şi întru acela să fie slobodzi. Să nu socot Tască voia priâatenului, pentru carele să fac (e) strâmbătate altuia, sau pe nepriâatenii săi să-i asupriască; răscumpărându-şi strâmbătăţile să nu aibă voie, că cela ce nu socoteşte acâastia, nu giudecătoriu, ce tiran într-ascunsu Taste, carele la giudecată prăvlaşte la voie veghfată, sau la ură. Improtivă a tot ceriului greşăscu acei gândecători carii întru giudeţile sale fac strâmbătate, veghind voie, sau amăgind, sau mâzdind, sau să-şi facă priiateni în oraş. Că acestui lucru aşea iaste de urât lui Dumnedzău, cât măcar că Dumnedzău îndelungu va răbda acea nedreptate, iară a-l trece sau a-l era nu poate. Dumnedzău, precum iaste părintele adevărului, aşea a să scrie celor drepţi cu laudă dreptăţii, făcând multe nedireptă (şi cu vătămare lui nu lasă.

Îmblând Antonin împărat prin tărâle împărăţii sale, venit-au la Capua. Şi întrebând pentru ispravnici şi cercătorii carii era pus pentru să afle ce să lucrializă pen tari, ce dreptăţi fac, să fie răspunsu' un lăcuitorâu de Capua – scrie Elie Sparţianul, în viaţa sa – mă mărturisescu cu dumnedzăi (I) cei nemuritori, prealuminate doamne, care ispravnic ne iaste, nice iaste dreptu, nice face dreptate. Şi ca să nu să pară că scornescu asupra lui, ce mi s-au tâmplat mie, de vei să asculţi, îţi voi spune. Eu pre dânsul, cu sila, patru lucruri să-mi facă pre voie m-am rugat, den care nice unul nu era dreptu care, cu multă mirare a mia, peste plăceria mea, de sârgu mi li-au făcut pre voie. Când îl rugam pre dânsul nu gândiiam că-mi va face aceste ce poftiiam, ce vriam să îndestuledzu pre ceea ce m-au rugat de acestea. Şi către aceştia dzis-au acel capuan: eu nice eram să albu înger bun întru atâta prieteşug cu dânsul, ca să nu dzică că mai mulţu a mea, decât pentru altuia voie au făcut. Deci, de vreme ce au făcut aceste patru lucruri pentru mine, dar pentru alţii câte va fi făcut? Mai mulţu de patrudzeci, ca aceştia. De credzut Faste acestui lucru; trebuie a-l stăpâni, prealuminate doamne, că bunilor giudecători să cade, cu

răbdare, pre toţi să-i asculte şi atunda pe dreptate să-i dea socotiala.

Cu această pildă de pomenire să-şi aducă aminte gândecătorii să nu caute voia poftelor, ce cine de cia să roagă să cumpăniască; că de vor face ce sintu datori se vor arăta nepriiatenilor drepţi, iară de vor face într-altu chip, lăsându-i Dumnedzău, îi vor însămna de tirani şi nepriiatenii cei deosăbiţi. Gândecătorii, de carii şi mântuire a obştii, că simţirii cei den lontru întregie stă, nu îaste destul numai să facă dreptate, ce trebuie între oroşiani pe dreptate să-i aibă în cinste, cât nime să nu socotiască că a fi cu ruşine şi fără cale a o cere pre dânsa; că într-altu chip de am dzice că o cere, puţină ruşine ne îaste; pre acela gândecătorâu, de la carele aşteptăm dreptate, nu l-am mântui de prepus.

Să ia aminte domnii, aşijderea ca giudecătorii carii fac dreptate deplin, să nu fie numai iubitori de dreptate, înţelepţi şi adevăraţi, ce dentru toate nu fie lacomi şi râhnitori. Că nice dănăoară întru om lăcomiia şi dreptate<a) nu să potrivăscu. Carii sintu la ispravnicii pus pentru ocârmuirea celor supuşi şi pentru dezlegăria gâlcevilor aşijderia să se feriască să nu să abată pentru daruri şi mite, că într-altu chip să nu să poată face. Ce în care dzi în casa giudecătorâului vor înciape a criaşte bogăţiile, într-aceiaş dzi se va începe a să micşuraria şi a împuţinăria dreptăţile.

Nice un lucru mai cumplit legiuirilor sale n-au aşedzat Lecurgu, Promitheu şi Noma Pombilie, nice unii greşiale mai grele certări n-au aşedzat, decât s-ar afla lacomi şi furi de bi ni te obştii gândecătorii; şi de acâastia să se feriască gândecătorii, prea în (ălep (este şi cu cale lăsând au făcut. GFudecătoriul care să face părtaş tâlhuşagurilor, de i se va alege giudeţul de înturnare furtuşagului, nice să poată apăra giudecătorii cu aceasta, dzicându că n-au luat argintu, aur, urşinic, pietre scumpe, ce au luat altele, poame de mâncat şi alte mănunţişuri. Că de multe ori să tâmplă, şi nu rar, că den mâncarea poamelor giudecătoriului, strepegiune dinţilor simte

săracul.

Ţitero în cartia *De gândeţe* dzice că fiind întrebat de sfat, în divan, Cato Ţensorinul, care era bătrân, fiind vremfa în luna lui ghenuarie, să facă râmlâanii ispravnici şi cercători noi – aşea era deprinşi râmlâanii, la luna lui ghenuarie a schimba isprăvniciile şi diregătoriile – şi alţi sf (e) tnici socotise să aliagă pre Mâinile şi pre Collatin la acea diregătorie pe an, pentru otcârmuirea acei tari să-i trimită, la care socotială să dea şi Cato păreria lui, cum i s-ar paria de acei doi aleşi. Să fie răspunsu’ Cato: aşa adevăr, părinţilor adunaţi, nice pre acesta îl primăscu, nice pre celălaltu îl aleg; că celălaltu iaste prea bogat, iară cesta presărac, carii amândoi sintu cu grijă. Că cercătorii şi ispravnicii prea bogaţi, pre cei prea săraci îi asuprescu. Şi aşa aş socoti că trebuie să se aliagă la diregătorie şi la isprăvnicie care n-ar fi nice aşea sărac, cât să poftiască celia ce i-ar agâunge pentru hranna lui, nice aşea bogat, cât să-i agiungă în destul spre a petrecâria dezmierdat. Că cea pria mare îndestulare face pre oameni răi, iară cia prea mare sărăcie iaste pară aprinsă de lăcomie.

Pentru cinstea aceia în care să afle Cato, cu cale iaste a se da credinţă cuvintelor lui, carele în mulţi ani au fostu domnu’ sfatului Râmului, măcar că nice toţi săracii lacomi, nice toţi bogaţii că nu sintu răi iaste adevărat. Iară pentru aceia au socotit aşea, de vreme ce, sau orăşenii aceia, unde era să-i trimită pre acei doi ispravnici, îi însămnase cu acele doao răutăţi, sau că adetâul celor bogaţi îaste a să împifa de agonisitile săracilor, pentru petreciria şi desfătările lor.

Pentru aceste două niamuri, care mai mulţu ari alege domnii, nu lesne aş da desăvârşirea voroavă, căci nice îndestulându-se cu cei săraci, pre cei bogaţi să-i depărtâadze, nice lepădând pre cei bogaţi, să se aliagă cei săraci nu sfătuescu; ce să facă pre aceia ispravnici, ocârmuitori dreptăţii, pre carii îi vor cunoaşte cu întriagă simţire şi depărtaţi de lăcomie. Că acela gândecătorâu care are simţire rănită nice dănăoară nu poate să facă deplin şi întriagă dreptate. Iară pentru simţiria sau

cugetarea, de să îndoaaşte vreun gândecătorâu de (-i) bună sau de (-i) rria foarte, mare triabă sau sămnu îaste să socotiască oare slujba gândecătii prin şopte de mainle au agonisit, au prin hărnicie. Că cine să sileşte de bunăvoie la sarcina simţirii cei streine, simţiria sa cu greu va socoti de mulţu preţ (adică nu o va avea întru nemică).

Cap 5. Pentru lăcomiia diregătorilor la care trebuie să se uite domnul prea tare, luând aminte că din lăcomie vin toate scăderile ţărilor. Să dă sfat domnilor şi celor mari oameni, cu mare nevoinţă să ciarce să socotiască scăderile ţărilor ce vin den lăcomie, caria lui dumnedzău şi lumii faste urâtă

Alexandru Machidonianul, cel mare şi vestit, şi Darie, cel fără noroc, împăratul perşilor, nu numai în războe şi în oşti, călătorii care li-au făcut, ce şi la munţi şi în pustii avea despărţire între sine. Că Alexandru din fire era darnic şi cheltuitorul, iară Darie strânsu şi scumpu. Şi aşia să sună vestea pen toată lumea, de slobodă mâna lui Alexandru şi de inima lui streină de la scumpâate. Şi ai săi Foarte îl iubiia, cât şi cei streini să-i slujască lui poftiia. Iară Darie, pentru mare lăcomie şi scumpete rău să slujiia de ai săi şi era în ură şi despre cei streini. Deci lesne să poată potrivi că domnii şi cei mari, dând, să îmbogăţăse M iară strângând, să sărăcescu.

Spin te Plutarhu întru *Apoftegmata* <că) după ce să strânse Darie şi izbândi Alexandru tot răsăritul, oarecare thevan la Athina, la ivală, lăudând norocul lui Alexandru, carele au strânsu atâtia de multe ţări şi tânguind nenorocirea lui Darie, carele au pierdut atâtia de multe târî, să fie strigat un filosof, cu mare glas: rău greşâaşti, thevane, socotind cum Darie au pierdut multe ţări şi Alexandru au dobândit multe crăii; că Alexandru pietrile numai şi acoperemânturile oraşelor au dobândit, căci voile şi inimile orăşenilor, cu darurile lui li-au fostu tras de înainte la sine. Iară Darie, nenorocitul, fără de pietrile şi acoperemânturile târgurilor nemică n-au pierdut; căce el cu strânsă mâna lui şi cu lăcomiia au fostu pierdut voia şi inimile asiâanilor. Şi dzicfa: domnii, carii norocul său şi

împărăţiile sale vor să le lătască, sintu datori la începutul lucrurilor întâi voile şi inimile cu mărire şi cu mână întinsă să le împace şi apoi, trimiţând oştile, să dobândiască cetăţi li şi zidfurile; că într-altu chip puţin folos vor face a dobândi pietrile, fiind rocosite voile oamenilor.

Pentru aceştia să poată vedea că Alexandru, ce au agonisit, cu daruri şi cu inimă mare au agonisit; ce au pierdut Darie, acelia cu lăcomiia şi cu împuţicâunea lui li-au pierdut. Şi de acâastea să nu ne pare noa A mirare. Că domnii şi cei mari, fiind covârşiţi de lăcomie, să rămâie biruitori a multe stăpânii, nicecum nu socotescu.

Atâta de împuţită, atâta de rea, atâta de urâcioasă şi cu grijă greşeală îaste lăcomiia.

cât de aş lăcomi cu condeiul mieu a însemna relele careli cuprinde în sine lăcomifa, ar fi aşea ca când aş vria apele mării să le vărsu den mare. Că a căruia cuget îl biruiaşte lăcomiia, pre acela îl siliaşte lăcomiia a-l supune scăderilor şi a cinsti idolii.

De ari potrivi omul îndrăzneţ cu inima lui supărăria şi neodihna ce agoniseşte dentru răutăţia cea urâcioasă, nu ştiu de ar mai rămânia vreun lucru mai mulţu de scădere; că măcar că nice o supărare lacomul culcându-se cu grijă şi sculându-se cu grijă n-ari cunoaşte, iară destulă supărare mi să pare a avea. Căci lacomul, cându merge să se culce, să teme să nu-l ucidă într-aşternut, sau dormindu să nu să răstoarne patul; iară când să scoată Faste cu grijă să nu-şi piardză ce au agonisit şi cu grijă să scoată ca să adaugă avuţiia cea puţină.

Scrie Plato, Carte 1, *De răpublică*, cum pentru aceia nu sintu oamenii bogaţi, căci niceodată n-au învăţat a să îmbogăţi. Că cine râhniaşte de pururia să îmbogăţască, întâi îi trebuie să conteniască rahnă care pune întru să adune avere; că cine nice une ho tară nu aşaliză rahnilor sale, măcar de ar dobândi stăpânită lumii, nu-l va îndestula. Aceastia a lui Plato vrednice sunt de a se socoti.

Aşijderia o pildă a stoicilor care o pomeneşte Aristotel, între cele ale poliţii foarte lăudat, unde dzice precum averile cele mari au întrecut pre cele mari periri şi

necăiri, nice dănăoară, n-au fostu sărăcită mare, fără acolo unde au fostu îndestulare mare. Şi aşa să pogoară la domni şi la cei mai mari: cine are mulţu, mulţu îi lipseşte, iară cine au avut de pururia puţin, acehtia nu multe, ce puţine îi lipsăscu.

De câte ori certăm răutăţile celor răi, nice dănăoară poloage nu le lipsăscu, cu care ar acoperi răutăţile, fără cât întru greşeala lăcomiei, de pare nice acoperământu sau apărare n-au. Că de vor arăta vreo apărare, fără cale, mii de socotele să pot spre certarfa lăcomiei. Că de vom da pildă răutăţilo (r) celor mai mari, numai lăcomila nespusă greşeală şi de pedepsit se va arăta a fi.

Întâi, de se va certa vreo faptă şi mândrilă domnilor şi celor mai mari va răspunde, precum ar avla pricină diriaptă; că cu firia aşea faste de potrivită mintia oamenilor, cât mai bine cu supărare a porunci vor, decât în pace a sluji.

A doua, de pârâm pre cineva ca pre un gâlcevitorâu şi mânios, răspunde cum nu trebuc să ne mirăm, de vreme ce nice de cel mândru nu ne mirăm: că neprifatenul sau vecinul a întărta pre cineva mai mare putfare decât răscumpărăria nu are.

A triia, de vom certa pre cineva pentru curvifa şi desfrânarea, va răspunde că nu se poate opri de acel păcat; că măcar (ca) să poată cineva feri tare de faptele ruşinate, iară îi trebuie de pururia războau a face cu gândurile dale rele.

A patra, de certăm pre cineva pentru împuţiclunfa şi Icnâa, va răspunde că nu are pentru ce să se clarté, că acela Taste uşurarfa firii noastre; cât de lucrăm, îndată ostenim şi de să ridică de ostenială, îndată să aprinde spre curvie.

A cinefa, de certăm pre cineva pentru mâncare şi băutură multă şi nemăsuraeta). va putfa răspunde că nime fără mâncare şi fără băutură pre pământu’ a trăi nu poate; şi vă mărturisi cuvintele lui Dumnedzău că nu strică pre om băutura ce intră în gură, mâncarfa şi băutură, ce gândurile rele care Iasă dentru inimă.

Ce dzicem de aceste puţine răutăţi acestfaş şi de altele de toate că putem dzice că li s-ar putfa da apărare, iară lăcomiei nice o apărare adevărată că nu poate da. Că vistiarâul adunat, nice sufletul a-l petrece, nice trupul a să bucura de dânsul nu poate.

Cartia lui Voetie, *Pentru bucurie*, faste unde dzice: banii (vărsând, cum strângând mai bine a se apăra) atunci a sintu cu preţ, când u a să muta la alţii părăscu de a să moşteni. Decât care socotială a lui Voetie nemică mai bini a să dzice nu poate, decât aşea că, cheltuind banul lieştecine ceva agoniseşte, iară ţiind-I nemărui de folos şi de triabă nu faste.

De vor dzice bogaţii cei lacomi că, orice strângu şi ascund, numai pentru vremile viitoare şi lipsa fac, ca să se afle de agfutorfu cum părinţilor aşia şi altora, la nevoie, răspundzu că ei nicecum pentru aceia nu strângu avere, ca să agfutorâadze la acele vremi de nevoi pre cei săraci, ce ca să arunce la mai mulţi lucru de obşte. Că precum atunce ni preţ mare vând pentru dobânda mai mulţu aş mărturisi cum, ar gfura săracii, că mai mulţu îs iau, scădere dând camăta lacomului, decât de stârpiria anului cu lipsa hrannei.

Nu trebuie oamenii cei blagorodnici şi mari să se sparie de a faciria bine pentru grijia neroadei, sau foameţii. Că de tâmplă anul cât mai cu roadă, numai cheltuială mai puţină le face; iară de să tâmplă, o, nărocosul! a să arăta mai slobod şi mai darnic întru milostenii, mai mulţu de viaţa lui se va bucura. Şi aşea să se feriască cei lacomi şi cei râhnitori ca, pentru adunând avere, să nu-şi strâce sufletului său; că lesne să poată tâmplă, când vine anul scumpiatei, cel lacom iaste mortu', aşea cât mai întâi sufletul îl va da satanii, decât să valiză vremea întru vândzare pâinii cu preţ. Ah, cu cât de mare binefacere Dumnedzeu giuruiaşte oamenilor celor blagorodnici, dând lor inimi vrednice; cât de mare rău au cei lacomi, fiind cu mâna strânsă (şi cu inima) cum sintu! Că cei lacomi, de ar fi gustat cât iaste de dulce a da, nice acel (e) ce li-ar fi de triaba lor nu li-ar putia ţinia. Iară f-

elor lianeşi şi lacomi a da priiatenilor

Ie lipseşte dragostfa, întru a împărţi între părinţi, a aglutori pre cei săraci; a îndatori pe vecini, a rădica pre meseri; ce numai pentru triaba lor îndrăznescu a cheltui. Şi sintu o seamă de oameni carii aşla supuşi sintu, ca nişte robi, averii sale. Spre cât socotescu că ce au strânsu dreptu, rău cheltuiescu, pentru să nu le petriacă alţii. Cum va îmbrăca pre cel gol, care pentru împuţicfunia şi lăcomiia, şie aş face haină nu cutializă? Cum va împărţi haina săracului, care el, pentru scumpâatia, mănâncă pită de tărâţe şi de ordzu, pentru să vândză grâul? Cum va primi în casă pe strein, carele pentru lăcomiia nice casă acoperită nu are? Cum va socoti pe săraci şi pre bolnavi, că el mai mulţu să iasă în nădejdea sănătăţii şi vieţii, decât un ban să dea unui bărbilar, sau altui vraci? Cum va aglutori în nevoi pre cei lipsiţi, când ispravnicii şi slugile lui îmblă desculţi şi goli? Cum va agâutori fete sărace şi strein –, să le căsătoriască, cela ce Fetele din casa să le lasă să le valiză îmbătrânite? Cum va cheltui pe răscumpărăria robilor, carele. opreşte plata slugilor sale? Cum va da mâncare feciorilor săraci de părinţi, oameni de cinste, carele să dea mâncare fiilor săi de pururla plânge? Au să dea haină văduvei, crâadel-vei, carele un ban muierii sale nu va să-i dea, pentru să-şi facă învelitoare de cap? Cum va da lacomul, cu inima veselă, cevaş, carele, măcar un ban cheltuind, să duce la aşternut de să culcă? Cum va face în toate dzilele milostenie, ce îastfe datoriu să o facă fieştecine, carele duminicăla besâarică nu să află şi nice un ban aduce? Mai ales, nemică să mă credzi, dentru averia sa lacomul nu va da, carele pentru avere streină pururea să tângulaşte.

*

Cap 6. Să arată aida câte de multe face lacomul lucruri fără cale

Cu ce lucruri să arată dumnedzăiasca prevedere, mijlocul otcârmuirii sale noa A necunoscut Taste; şi aceasta iaste ce vedem de să dă de acea dumnădzăiască prevedere: minte omului a cunoaşte averile, dă putâare a

cerca, cuget a nevoi, înţelepcâune a strânge, inimă a apăra, traâu vieţii a moştini deodată şi putâare a le stăpâni pre dânsăle a nu lăsa. Că den slobodzeniia lui Dumnedzău, acela ce au stătut fără dreptate, stăpân celor streine, pe dreptate Taste să se facă rob alor sale. Den ce să înţăliage, cu cât mai bună Taste cea cu cinste sărăcie, decât răpită lăcomie; că celui sărac Dumnedzău inimă îndestulată cu puţine dăruâaşte, iară celui bogat inima şi întru mare destulare II Ta, aşea cât celui lacom în toate ceasurile supărări, iară dobândzi numai în toate iarmaroacele crescu.

Să potrivim aicia pre cel bogat cu olarâul cel sărac şi să vedem oare mai mulţu folos cel sărac de pre oale face, au den bani cel lacom, care îngroapă 200 ug (hi). Măcar că nime nu va răspunde, căci s-au răspunsu’, cunoscut lucru Taste că mai bine să are cel cu lutul, decât acel cu aurul. Că vândzindu oale săracul, viaţa îs agoniseşte, iar bogatul, păzind averea, sufletul piiarde.

Şi aşea pre domnii cei înalţi rog, pre cei mari poftescu şi celoralalţi nemeş, şi orăşâani le aduc aminte să ţie minte cuvintile aceştia şi întru cele den lăuntru simţiri să le aşedze; adică ce dzic şi mărturisescu de va străjui şi va închidi cineva banul, numai lui singur îl va străjui şi-l va avea, ca când face doao încuietori pentru să păzească visterâul, iară şâapte inimii sale adauge pentru să nu-l piardză. Să se feriască oamenii cei nemeşi şi vrednici ca să nu să deprindză a ascunde şi a strânge banul, că o dată de se vor pleca inimile lor spre a strângiria comoara, măcar un groş, întru mii de scârne a cădea în toate dzilele nu vor părăsi.

De vor dzice orăşenii că nu sintu aşea prea bogaţi, nice că a strânge comoară mare, neavând mai mult de 200 ugehi) de aur îngropându-i, şi acela răspundzu că aşea de tare greşeşte acela ce îngroapă 10 ug (hi) cât greşeşte acela ce îngroapă mii de galbeni; că nu la<s) te vina întru ce ascunde cineva, mai mulţi sau mai puţini bani, ce întru paza acelor bani ascunşi, scăpând şi trecând multe bune. Că s-a tâmpla unora a vedea mai multă putere la cei

lacomi, decât întru alţii simţiri, că vei găsi pre mulţi lăsaţi de simţirea sa şi să dau după folosuri, de rubăscu a stăpâni cele streine, iară cei lacomi fiind mai mulţu strânşi de lăcomie decât de simţire, siliţi nu petrec alte folosuri, ce ale sale.

Cu grijă şi cu nevoinţa socotescu cei lacomi să nu li se rumpă morile de poholul apei, să nu calce iarba turmele şi hergheliiile, să nu îmbie la vânat vânătorii, să nu să oţătiască vinul, sau să nu se răsufle stând mulţu, să nu fugă datornicii cu agonisita, să nu o roaliză şoarecii pânta, să nu i se fure cămara, ce nemărui mai cu îndărăpnicie, decât lor singuri, a închide lucrişoarele sale; că altora, sau mai curund, sau mai de sârgu, li să dă vreme pururia a ascunde câte ceva, iară lacomului niceodată nu-i lipseşte cugetul a nu gândi la bani.

Vrednic faste, de câte, lacomul carele den vrere, nu de nevoie, cearcă paiul nescuturat, cizmile fără potcoavă, haina ruptă, covor vechfu, cintilani descusuţi, ştie gros şi cămeşia fără mâneci i porci. Aşijderfa mulţi de cei nenorociţi să arată mâhniţi pentru jelfa; carii nu pentru jfalfa îmblă prostu, ce pentru să nu cumpere, mai scumpu, postav mai bun. Şi ce nu mai face lacomul? Că pentru să nu cheltuiască nici atâta îs lasă barba nerasă câte doua A luni. Iară măcar că lacomii rău să cinstescu presine, iară casile le ţin grijite bine; că în curţile lor vei vedea cămările pline de painjină, uşile ieşite den ţâţâni, ferestrile sparte, ogrădzile stricate, paturile micşurate, rogojinile ciale aşternute răsturnate, acoperemânturile de ploi putredile, laviţile scoasă, hornurile cădzute, pentru să nu primască pre nime în gazdă, prevecinul sau pe priâatenul său, sau să clarce pe de aproapele lui, să-l primască, sau ce-ar fi de triabă să ceară, den sală să facă, nu den voie.

Ce lăsând îmbrăcăminţia care o poartă şi casa în care trăâaşte, să vedem masa câtu-i de frumoase. Aicea Taste adevărat, că den pometţii săi mănâncă poame putrede, struguri putredzi; den turmă mănâncă carne mortăciună, pâne de grâu stricat, muced, vin împuţit şi oţătit, brândză stricată şi roşie, slănină râncedă, lapte searbăd. Mai pe

urmă, ce-ar cheltui la mâncat, aceia mai bine a strânge socotescu lacomii. O, nenorociţii marghioli! O, becisnicii lacomi! Că dulceaţa lor întru aceia ce să sloboade pe grumadzi, iară acestora nărocire ce să închide în săcriiu iaste.

Aşijderia, măcar că cei lacomi rău să îmbracă, strângu, vieţuescu, petrec, iară ce socotială au alţii de dânşii, de ar avea, săracii, urechi deschisă să asculte cât sintu de cu inimă sârguitoare spre a strânge şi a ascunde, în toate ce le pare a audzi; că-i număscu mişei, cămătari, lipsiţi, slugi, dobânditori cumpliţi, uitălori, nemulţămitori, gâurători pe strâmbul, răi şi nepriitori. Ce trebuiaşte mai mulţu? Aşea sintu de urâţi orăşenilor cât mai bine ei trupurile lor cu mâna să le bată, decât să-i cinstiască, aşea cu limba ar pofti.

Mare iaste nenorociria lacomului! Că de au agonisit pe vreun nepriiaten putiarnic, nu află nice un priâalen carele ar veni la casa-i să-l valiză; şi sute de furi să află, carii i-ar apuca averea. Cine are voie să-şi răscumpere de pe nepriiatenul său lacomul, că nemică nu-i poate mai rău, decât traiul vieţii petrecând lacomul mulţu, în lăcomie. Că cu mulţumai cumplită viaţă petriace lacomul cu lăcomila sa, decât noi cu gria neîndestula re.

De are dzice cei bogaţi, cum ei de bună voia lor nu ari primi case frumoasă, careli ar putea avia haine frumoase, de care multe ari avea, desfătare a felluri de bucate şi pentru acela nu acestea fac lacomilor ce acella ce creştinilor să cuvine să facă, cu carele s-ar stâmpăra condeiul mieu. Iară nu îaste lucrul, aşea, de vreme că lucrurile carele ar rădzima de cinste nu le bagă în seamă, acela ce radzimă de simţire. De va dzice lacomul că pentru aceia ascunde averla ca să aibă de unde da milostenie, aceasta că nu cred, mă mărturisescu. Că în toate dzilele vedem pre cei ce cer milostenie că le răspund îndată lacomii să margă în bună pace, da-vă Dumnedzău, ca cum ar avia măcar un ban sau un grăunţu de ceva la mâna lor.

Şi aceasta au lacomii, de nu dau altă milostenie den caşale lor fără carne stătută, dzamă de in hiartă, slănină

râncedă, brândză stricată, pâne uscată, haină ruptă, bani frânţi; mai mulţu să li să curăţască casa decât că dau milostenie să li să pară.

De vor dzice cei lacomi că ar fi pentru acela strânşi, pentru să poată greutăţi îi lor despre cei mai mari a le ridica şi aceasta apărare că-i întru nimică dzic. Că nu a părinţilor, ce mai mulţu a lacomilor mărturii, că nu s-au plinit, nice că se plinescu de dânşii vedem. Că de când s-au îngropat părinţii, nice o luminare la gropniţile lor n-au aprinsu, carele pentru mare scumpâate şi pentru foamete, cu putoare şi de răceală mare în nas, acela va mântui pre tată-său den vâac, dându pentru dânsu milostenie.

De va dzice lacomul că orice strânge numai pentru atâta strânge, pentru să facă besâarică frumoasă pentru pomeniria lui, de o va face ca aceia dentru sudoaria sa şi de va întoarce orice au agonisit rău, aceia casă lui Dumnedzeu va fi primită şi plăcută şi de toţi lăudată, mărturisăscu. Iară de pofteşte lacomul viaţă sărăcească, ani mulţi, pentru să facă curte bogată, sau vreo biserică bogată, aceasta nice Dumnedzău nu porunciaşte, nice biserică nu primâaşte; că den strigările şi sudorile streine nu sintu primite lui Dumnedzeu jertvele.

De vor dzice lacomii că orice pun în comoară, pentru aceia fac ca, după moartia lor, moştinitorii lor să aibă de unde da leturghii pe la biserici să se slujască pentru sufletele lor, socotiala lor dzic că o laud, de nu va fi rămas vreo grijă. Ce iaste mare durere! Că lacomul socoteşte că-s va rădica toate sarcinile, poruncind să dea pentru cei morţi şi va lăsa după moartiia să vii prădaţi şi aduş la sărăcie doua A mii de oameni. Mai fără grijă aş crede că ar fi, cându domnii şi cei mari banii săi întru îndzestrare meserilor în viaţă, decât când ar porunci la moarte să dea leturghii multe. Că de mai de multe ori moştinitorii cei mai de pre urmă dau leturghii puţine, iară dentru fete sărace multe pier. Sufletele lor că să mântuescu de oprirea vămilor adevărat Faste, când den vreria lui

Taste a nu lăsa fetele sărace să caliză întru răutăţile lumii.

Să tâmplă să margă lacomul şi scumpul oarecarele, pentru să agonisască avere la Avgostobreg, oraşul Spaniei, la Lugdun în Franţia, la Olisipon a Lusitanii, la Logdun a Britaniei, la Anverpia a Filandriei, la Midiolani a Insubriei, la Florenţia a Hetrurii, la Panolmu a Sichiliei, la Becâu a Avstriei, la Praga a Bohemii, la Buda a

Ţării Ungureşti, mai ales să valiză cu ochii toată Evropa şi pentru precupiile să aibă cunoştinţă cu toată Asia. Să dzicem, dară, că în fieştecare loc dentru acâastia au făcut agonisită; şi aceasta nu cu simţire de tot întriagă, ce pentru multe feluri de tocmele în precupii multe feluri de păcate că vor fi făcut. Deci la vremea morţii, cel lacom, acei bani împarte în scrisoare; de ari împărţi şi păcatele, ca să fie mântuit de certare, de ceea ce vor moştini cele nărocite a lui, bine ar fi. Ce, mare durere! Că feciorii voioş petrec banii, iară tatăl nenorocos cu păcatele merge la iad.

C a p 7. Pentru gândecătorii şi domnii tirani şi cumpliţi cartia lui Marco-Avrilie, unde arată doao pilde, una de cumplit şi a doua de blând şi alte mărturii aflase de tirani şi blândzi. Marco Avrilie aduce aminte cu doar pilde, una a gfudecătarrâului cumplit a Rimului şi alta a craiului milostiv a Chiprului.

Scrie la Antigon dzicând:

Întru tinerâaţile mele, aşea să fiu nărocos, ştiu un cercătoriu a Rimului, Antigoane, anume Licaonic, om la stat mare, nice prea trupeş nice subţire la trup; la ochi sângeros, de m-am părinţăscu, la barbă rar, la cap căruntu. Fost-au acesta în Râm mulţi ani giudecătoriu, ca acela ce era în legile Râmului foarte învăţat, obiceaiurile lor şi gfudeţile lor prea ştiitoriu la graiu, din fire lin şi la răspunsu' gata. Acesta, pre toţi câţi era întru vârsta lui, într-această parte, i-au întrecut. Că şi dreptate tuturor într-un chip arăta şi pricinile prici lor (prescurta) curundu alegia; că nice dinăoară cu rugăminte să se îmblândzască, sau cu daruri să se place, sau cu cuvinte să se amăgiască, sau cu groază să se place, sau cu făgăduinţile să întoarcă nu să putia.

Şi deodată era la minte ascuţit, la cuvântu groaznic,

la pofte greu, la certări cumplit, la trebi prepuitoriu şi decât toate a mulţi zavistuitorâu şi tuturor înfricoşat.

În câtă ură să afle Licaonic, abila să spune şi cât era tuturor frică abila a să cugeta poate. Că de câte ori lua strâmbătate cineva în Râm, acesta cel dentâi glas a lui era: să trăiască în mulţi ani Licaonic. Cât şi pruncilor plângând dzicia mumele lor: taci că vine Licaonic şi îndată tăcia, aşia singur numele lui Licaonic frică oamenilor şi pruncilor făcfa.

Să ştii iarăşi, Antigoane, că de câte ori în vreun oraş să aţâţa vreo sfadă, sau în vreo ţară rocoşituri de să aţâţa şi cu voia tuturor de să trimitia acolo Licaonic, în oraş, sau în tară, îndată rocoşitorii fugita şi mulţi şi de cei nevinovaţi să ducea. Că aşea era Licaonic de îndărăpnic şi afla pricini de isteţu, cât pre unii ca pre pricinitori, prea Iţii ca pre ştiutori, pre alţii ca pre priitori, pre alţii ca pre ascundzători pedepsita şi pre nime fără certare trupului, sau pentru nenorocire nu răbda să iasă.

Pre puţini socoteşti, Antigoane, că ar fi fostu aceia pre carii i-ar fi bătut gândecătortul acesta, i-a (r) fi zugrumat, i-a<r) fi înecat, i-a (r) fi tăiat, i-a (r) fi spândzurat, i-a (r) fi muncit i porci, în câtă vreme au fostu domnu’ Râmului? Şi încă aşea să mă iubască dumnedzăi, aşea să mă odihniască dumnădzăescul înger, aşia era pedepsele oamenilor: de picioare, demând), de cap, cum era mesernitile de carne de bou, de viţă I, de oi, de capre, mai în scurtu aşia să bucura de sângele omenescu Licaonic, cât de nemică mai desfătat şi mai voios niciodată nu era, decât cându era să fie cineva înecat în apa Tivurului, sau să spândzure în muntele Ţelii, sau pe drumul Sălii cu săcuria să-l tac, sau cu hiristeul în temnifa Maimertina să se munciască.

O, cumplitul, neîmblândzitul şi neaudzitei ti rănii lui gândecătorâu, care mai mulţu din sânul a şerpi înveninaţi, decât de sânul Râmului că s-au aplecat, de credzut să fie şi ca să procitiască! fără acesta nu hrănit de dulcele lapte femeescu, ce de priaânveninatul sânge de tiran. Adevărat lucru îaste! Că de era aşia de cumplit Licaonic, căci aşea îi

suferi mintia, cine nu va mărturisi de va dzice că au fostu aşia cumplit pentru mare poftă ce avea spre dreptate, cine nu va blăstăma acea poftă? De face aceasta pentru să-şi agonisască laudă, cine nu va urî lauda aceia? Că urât şi dumnedzăilor şi blăstămat de oameni va fi oricine, pentru să-şi agonisască laudă, să omoară pre altul; şi dumnedzăilor nepriimit şi celor supuş perire îaste. Căci de la sfatul Râmului giudecătoriul bun, lâaneş, iară vărsătorâul de sânge, dreptul se numeşte. Că aceia carii nu tămăduescu cu unsoare, ce cu foc, aceia sintu în cinste norodului romani.

De ari socoti cineva că murind Licaonic, deodată toţi gândecătorii cei cumpliţi s-au strânsu, întru aceasta pre mine mărtur nu mă va avia. Că pre acia vreme în toată împărăţiia Râmului unul numai Licaonic era, iară acum în toate năroadele trei sau patru să află. Şi aşea nu mă pocâu opri de lacrămi când gândescu la Licaonic. Pre acelia vremi, cum toţi gândecătorii carii făcia dreptate era milostivi şi pentru tiranie cu mulţu era mai vestit; iară acum, fiind toţi cumpliţi, de să află vreun gândecătorâu milostiv, îaste ca o minune nevădzută.

La al 12-le an, după ce zidiră Râmul, Rom, cel întâi împărat Râmului, poruncă trimisă la toţi împregâuraşii, ca cei izgoniţi den moşie, cei supăraţi şi lipsiţi şi cei săraci toţi, să vie la Râm, unde vor avia apărare împotriva vrăjmaşilor, dându-le agâutorâu;

a căruia bunătate şi milostivire (care făcia Romul) s-au sunat cu vestía pen toată Italia, mai mulţu. Şi aşea au crescut numărul orăşianilor în Râm, cât mai mulţu, în dzece ani, în Rim s-au adaos decât în Vavilon, sau în Carthagen într-o sută de ani. O, dumnedzăiască mintia lui Romul, care au aflat aceasta! O, lăudată limbă, care au poruncit aceştia! O, nărocoasă Râmul, a căruia temelie cu milă şi cu bunătate s-au făcut.

Întru metrica cea de frunte, dănăoară multe cărţi scrisă s-au aflat la senatul şi norodul Râmului, a cărora era aşea titâuluşul: noi craiul parthinilor, în Asia, părinţilor tuturor în Râm şi norodului nărocos a Râmului în Italia şi a

tot sfatul (care cu numele de romani şi cu porecla de milostivi să număsc), s (a) nea) tate dzicem şi pace şi lineşte voci A, deodată şi. noa A, de la Dumnedzău poftim.

Vedzi, dară, Antigoane, cu ce titâuluş de laudă, milostivi, ce (I) mai mari ai noştri romani s-au numit, care tuturor împăraţilor ce vor fi pre urmă au lăsat pildă de milă. Că, de s-au numit de varvarii cei streini, de milostivere, de credzut iaste că spre cei supuş şi orăşeni, nemică cumpliré n-au arătat. Cum să nevoia atunce cei bătrâni ca să aibă dragoste de către toţi, aşea acum giudecătorii sintu de cumpliţi, cât să aibă frică că de i-ar învie dumnedzăii den morţi şi să-i aducă la gândeţul lor vii, aşea socotescu că i-ar gândeca şi i-ar numi, nu fii, ce vrăjmaşi; nu înmulţitori lucrurilor de obşte, ce tâlhari milii sale.

Când eram de 37 de ani am petrecut în ostrovul care să cheamă Hetem ce se numeşte astădzi Chiprosul, în care ostrov am ernat. În ostrovul acela să află un munte mic, iară pietros, care să cheamă Arcadie. Într-acestu munte să face o buruiană căriia îi dzic Flavie, dentrucarea storcia cei bătrâni, dzic să fie lăsat sânge, care de să ungía cineva.

fiind cald, era spre moarte, iară de era rece, spre ură aducía pre oameni, fără voia lor care lucru, pentru să nu-l fac fie îndoială, eu l-am ispitit, ungând pre oarecarele cu sângele acela, care în poftiia mai mulţumoarte decât dragoste.

Într-acestu ostrov să pomeneşte un craiu oarecarele, cu viaţa preasfântă şi milostiv, a căruia nume nice dentru scrisoare, nice dentru viastia lui la mână nu mi-au putut veni să ştiu, ce numai dentru scrisoaria care era pre mormântul lui de marmure făcut pe patru stâlpi, împreglur scris greciaşte (cu acâaste cuvinte).

Ce feliu de grobnic acesta? Ce să pare ţie, Antigone, ce feliu de domnu’ au fostu acesta socoteşti? Că au fostu spre laudă viaţa lui, nu mă tem a mărturisi, a căruia nemuritoare pomenire să află până în dzioa de astădzi. Aşea să mă numeri de om bun, aşea să-mi fie dumnedzăii cu milă, cât mai urâtă mi se pare Ţara Lelii a lui Pompeau,

Indiia a Sămiramidii, Vavilonul a lui Chir, Galia a lui Cai, Africa a lui Stipion, decât un pomenic a mormântului acestui craiu a Chiprului. Că mai mare laudă are acesta, fiind în munţii cei groaznici îngropat, decât cei vii ce agonisescu mândrie în Râm.

Iară nice den scrisoaria aceasta, nice den grobnicul craiului de Chipru tâlcuire a urma nu sufere inima celor răi, până când vor lua pedepse cele ce li să cuvin, pentru răutăţile şi blăstămăţiile lor. Aşea şi eu, mai mulţu cu moştinirea decât cei răi cu răutate aş greşi; că a lor greşeli dentru slăbăciune izvorâscu, iară a mia greşeală dentru răutate ar purcede. Ce adevăr aicea şi mie şi tuturor celor întregi la socotială aşea să parc – că a greşi oamenilor dentru fire iaste, iară a lua pediapsă dentru voie iaste. Că aşia să cade diregători or dreptaţii întru a o face pre dânsa să se poarte aşia, cât toate dentru dragoste lucruri de obşte să se facă. Să nu li să pară că ar fi luat diregătorifa pentru voie răscumpărării, carii să află părtaşi vinii să nu-şi diriagă greşeala cea trecută, nice să-şi răscumpere strâmbătăţile să nu socotiască.

A lui Plato iaste această scrisă, în cărţile de *Republică*: giudecătortului să cade doua A lucruri înaintfa ochilor săi să aibă: întâi, ca întru a da socotială pentru folosurâle altora să n-aibă lăcomie, a doua, spre certaria oamenilor să n-aibă rahnă de răscumpărare, că gândecătorilor trupuri li să le clarté, nu sufletele să le muncească li s-au dat putiare.

Nero, împăratul Râmului, precum întru viaţă ocărit, aşea întru facirea dreptăţii, cumplit era. Ce măcar că au fostu aşea neîmblândzit, iară într-o dzi, aducându-i să iscăliască, după obicfatul ce avea împăraţii, de pierdzarta a doi tâlhari, gemând au strigat dzicând: aş fi vrut să nu ştiu a scrie, ca dentru sarcina iscăliturii să mă mântuescu. Şi aşea, Nero, pentru un cuvântu’ vrednic grăit de dânsul atunci a, au agonisit nemuritoare pomenire, iară pre urmă cu desfrânată viaţa a sa, acea de pomenire socotială a lui, den temelie o au stricat. Că spre multe cuvintele claie vrednice a le ocări agiunge o faptă rea. Câte ţări şi craii s-

au strânsu, s-au răsipit, nu aşea dentru faptele făcute de cei răi, cum dentru tiranila diiegătorilor întru a face dreptate. Că cei vechi, socotindu că ar putia drege greşâalele lor, în tărâţa lor au aţâţa t neaudzile urâcâuni.

Cine şi cum au fostu Avguslu chesarâul ştiut îaste tuturor. Că era deplin întru ale bunătăţilor, vrednic, put Earnic, inimos, înţeleptu, îmbitoriu de dreptate şi dentre toate, au fostu prea milostiv. Că, să tac alte fapte a bunătăţilor şi a milelor lui, adaos-au canon domnilor; aşea domnul, pentru pierdzare gludecând pre cineva, să nu iscăliască. cu mâna lui socotiala sa, nice pre cela ce íaste de pierdzare să nu-l valiză cu ochii lui, care canon aşea íaste de plăcut, cum şi spre curăţănila împăraţilor foarte de tria bă. Că mai de laudă să pare între domni a apăra stăpânirele sale cu stabila, decât să iscăliască cu condeiul său tabla celor de pierdzare oameni.

Acesta şi Avgust, mai bun decât împăraţii întru alegerea ispravnicilor dreptălii, foarte cu socotială şi în a darea pildă a otcârmuitorilor lucrurilor de obşte foarte nevoitoriu au fostu, nu numai învăţând cíale ce era să se facă, ce şi de cíale ce era să se feriască, aducând aminte, de care mai bun a să cugeta nemică nu să poată. Că ispravnicii dreptaţii şi nefăcând acelia ce-s datori a le face şi făcând acelia ce nu-s datori a le face greşăscu.

Fiind ispravnic la Capua, Scavrus, oarecari giudecătorâu, dreptu era, ce puţin can iute. Pre carele trimiţându-l Avgustu la Dachiia, pentru să fie acei tari ispravnic, fără altele i-au dat aceste care să le ţie minte: Priiatene Scavre, socotind să te mut de la Capua şi să te aşădzu să fii ispravnic la Dachiia, unde să porţi trebile mele, datorie dar îaste să socoteşti de vreme ce eu şi cinstia şi veniturile tale li-am făcut mai bune, tu încă cu viaţa să te faci mai bun şi întru slujba gândecăţii să fii mai biind de cum ai fostu până acum. Întru a face dreptate mai sârguitoriu şi întru via (a ta mai nesocotitoriu şi orice aducându-ţi aminte, fără cale rugându-te şi poruncindu-ţi a-i putia isprăvi. Aşi vrea să-ţi schimbi socotiala vieţii şi vredniciia şi cinstia, ca să-ţi fie t’e cu folos; că ştii că

dentru aceştia spândzură vredniciia şi sănătatea domnilor râmleni, de vor aşedza diregătorii dreptăţii, ori buni, ori răi. De pofteşti să face acelia ce poftescu eu, aşea să ştii că nice vredniciia mea credinţii tale, nice isprăvniciia dreptăţii nu-ţi dau în putere să te faci celor nevinovaţi cu ură şi celor răi calo. Ce ca eu o mână pre cei buni să stea întru bunătate, să-i sprejeneşti şi cu altă mână pre cei răi, ca să se facă buni să-i rădici. Şi de ţi-i voia să dzic mai ales ce voi, să ştii că pentru aceia te trimit, ca să fii păzitoriu celor meseri, de binevoitorâu văduvelor, unsoare celor răniţi, orbilor toiag şi tuturor părinte să fii. Suma toată iaste ca să te arăţi nepriiatenilor miel blând, priiatenilor priitorâu, pre cei slabi rădicându-i, pre cei tari la dragoste trăgându-i şi aşia, tuturor, să arăţi toate şi nemărui mândru, ca eu vestea blândeţii şi ai miei întru slujbă să-i ţii şi cei streini spre a facirea mie slujbă să-i tragi.

Cu aceste cuvinte Avgustu chesarâul au învăţat prescavrus ispravnicul. Care cine va lua aminte deplin, măcar că sintu puţine, iară va cunoaşte că să închid multe întru dânsăle. Şi măcar de s-ari scrie întru inimile şi mintia gândecătorilor noştri. Iară ce-mi scrii, cum gândecătorii carii s-au trimis de la sfat într-acel ostrov, nice îs păzescu cinstea nice să depărtializă de la prepusul lăcomiei.

O, vai de aceia ţară, în care sintu gândecătorii tirani, necinsteşi şi lacomi! Că gândecătorii cei cumpliţi, ce să facă altă? Pre cei nevinovaţi să-i omoară. Ce să facă lacomii, fără cât pre cei săraci să-i asupriască? Ce să facă cei necinsteşi, fără cât să fie piiadecă celor buni. Şi aşea mai fără grijă aş dzice, acea nenorocoasă ţară să se afle în păduri între fiară, decât să se otcârmuiască de gândecătorii răi. Că înaintea leului, care îaste mai vrăjmaş decât toată hiara, de se va aşterne gios vânătorâul, nice haina lui, nice pre dânsul leul nu-l va atinge. Iară măcar că îaste nenorocoasă ţ ţa) ra acela, ce are gândecători ca aceia şi tu, Antigoane, priâatene, socoteşti că Râmul îaste norocos, de la carii să trimit aceşti gândecători?

Ce eu mărturisescu adevărat că mai răi sintu sfetnicii de la carii sintu trimişi aceila decât acia gândecători carii

au mărsu acolo. Că amar lucru faste inemii vrednice şi blagorodnice a să arăta fapta întru tânguială, carele nice îmbitoriu adevărului, nice păzitonu lucrurilor celor bune nu faste.

Iară cu mulţumai cu amar Taste a prăvi pre gândecătorful carele face multe sile şi pre mai mulţi săraci de multe strâmbătăji şi asuprele nu cu bunătatea vieţii care lucrializă, ce cu pricina mâzdelor, care păzeşte a îndrepta pre toţi poftâaşte; a căruia slujbă Taste a lua aminte la toţi cei răi gândecătorâul şi cercă tonul şi să fie depărtat de toate răutăţile. Că de nu le va avea acestea cela ce are diregătorie, dreptatea pen silă să strânge şi cela ce-l apără pre însu Taste vândzătoriu obştii. Că nu poate fi să poarte slujba diregătorii drept nime, de nu va număra cinstia între cele de a da şi bunătat la vieţii între cele de frunte.

Rrşitul pentru care să fac pre la tari gândecătorii acesta îaste pentru să dezlegi pricile cele cu îndoială, pentru să driagă zidlurile cele răsipite, pentru să tragă în dragoste pre cei slabi, ce întru slujbă să ţie pre cei mai tari. Că într-altu chip nu se va afla vreo tară aşea de mică, care n-ar putia să spândzure pe vreun fur, măcar de nu ar rularge nice un cercătoriu sau gândecătorâu den Râm să facă socotială; câţi sintu de mulţi astădzi în Râm gludecători carii numai pentru un furtuşag pre cei răi i-au spândzurat, iară ei singuri desfrânăria a tot nărodului, fără certare, sufăr. Ce datori sintu ei să ştie prea bine că măcar că certarla să îndelungaliză iară nu pentru să se Tarte furtuşagul, că cine dentre oameni acopăr greşelile, la moarte Dumnădzău le răscumpără.

Mare bine Taste a o şti şi domnilor mai cu cinste îaste când gândecătorâul sau cercătorâul aşea îaste cum întru viaţă cu cinste, aşea intru a face dreptate, care o ceartă întru alţii a să birui el să nu să poată, că de tot să răstoarnă orânduiala dreptăţii când furul pre fur spândzură.

URNIND VOROAVA MARCO AVRILIE, împotriva oiudecatorilor cumpliţi.

ADUCE AMINTE MARE VOROAVA A OARECARUI TRIMIS
LA SFATUL RIMULUI, PÂRÂNDU PRE GIUULCATORII
CARII ERA ISPRAVNICI PRE MOŞIIA LUI

La anul al 73 după ce au dobândit Pompeau cel Mare Ierusalimul, fost-au trimis de râmleni la ocârmuirâa acei tari Valérie Grachus, om ştiut şi la războaie şi la isprăvi cu sârguiala aprinsu şi preaîntreg la viaţă şi la facirea dreptăţii mai neînduplecat. Şi vădzindu-să jidovii nu numai supuşi romanilor, ce şi nu cum că s-ar cădea a să cinsti de dânşii, aşădzară să trimiţă sol la Râm, pentru să facă ştire senatului de asuprelele târai. Şi trimisără pre oarecarele den jidovi cu vârsta căruntlaţălor, de cinste, şi întru cărţile jidoveşti, greceşti şi latineşti foarte învăţat. Că jidovii den fire sintu la învăţătură prea deprindzitori. Deci acel jidov, dacă au mersu în Râm, avut-au oraţie într-acesla chip în senat:

De vremea ce aşea, nărocirea voastră, părinţilor adunaţi, şi niamul cel norocos au vrut, sau pentru să dzic mai adevărat, căci rămasăm părăsiţi de domnul nostru de Ierusalimul, a tuturor oraşelor Asiei stăpân şi a tuturor jidovilor în Palisti (na) mumă, sosindu acum la robie şi să făcu birnic romanilor, primejdiia aceasta nice noa A întru mirare să nu fie, nice voci A să nu vă adaug (e) pricină de viaţă desfrânată trebuie; că cu cât sintu mai nalţi copacii, cu atâta mai tare să asuprescu de vânturi. Prea mare oşti au fostu cu Pompiau, hatmanul ce m-au supus, iară cu mulţumai mari au fostu păcatele noastre, care ni-au agonisit părăsire de la Dumnedzăui nostru; că noi, jidovii, avem Dumnedzău care nu ne supune socotelii norocului, nice celui bun, nice celui împotrivnic, ce cu dreptaţia sa ne chiverniseşte pre noi. Şi aş vrea ca să ascultaţi de la mine un lucru, a căruia ispita să o luaţi a fi poftă; adică, că avem Dumnedzău aşea de bun, cât de s-ar fi prilejit den 50.000 ce-am fostu, măcar 10.000 să fie fostu buni, aţ şi vădzut, râmilaninilor, precum au vădzut eghiptlanii, pre Dumnedzăul nostru, unul, decât toţi dumnedzăii voştri mai

mare şi mai putlarnic. Noi, jidovii, numai un Dumnedzău avem, pre unul cinstim, întru unul credem, unuia de nu slujim, iară a-i sluji râvnim. Iară de am sluji aşea dumnedzăâaşte, cât nice dănăoară să nu-l mâniem, aşea îaste de bun, cât nice groaza mânii sale să simţim nu ari lăsa, nice rodul nostru să fie în robie, precum am cădzut, nu ari lăsa, nice Dumnădzăul nostru pre noi a ne amăgi, nice scrisoarea noastră nice într-un lucru a greşi nu poate. Până când ne vom afla în păcate, până atunda vom fi supuş stăpânei voastre şi cât de mulţu va trăi mânila lui Dumnedzău asupra niamului nostru jidovăscu, atâta de mulţu va trăi putería romanilor. Că nu ca unor slugi, sau ca unor moştinitori drepţi au dat voci A Dumnedzăul nostru săraca crăiţa noastră, ce ca să fiţi armaş păcatelor noastre. Deodată şi vrerii Dumnedzăului nostru îndestul, până nu se va face şi până nu se va lua mânila lui şi până nu se va îndrepta vina noastră şi până mine va prăvi însuşi, cu ochii miloserdiei sale, până atunce claie pierdute nu le vom răscumpăra şi până atunce voi, cíale rău agonisite, nu le veţi pilarde. Iară se va putla tâmpla ca precum faceţi voi acum porunci ale voastre, aşa să vie vremea, care să ne slujiţi voi noao. Iară de vreme că unde noi jidovii, altele voi râmlenii aţ aşedzat, nu mă volu putla face nice eu, de voi ca să cinstescu pre dumnedzăii cei mulţi, nice în tărie nu faste să vă silescu pre voi a crâade întru unul Dumnedzău, la Dumnădzău făcătorful a toată lumfa, cu a căruia putiare suntem făcuţi şi cu a căruia bunătate ne otcârmuim, tot lucrul las.

Iară să viu la pricina soliei mele. Unde den vremile vechi, pace că au avut Râmul cu Ţ (a) ra Jidovască şi că au Fostu Ţ (a) ra Jidovască Râmului priâatină ştiţi, cât şi noi. La oştirile voastre agiutorâu v-am fostu şi voi pre noi în pace ni-aţi apărat; şi niciun lucru mai de poftă tuturor în lume nu-i, decât pacia, nice un lucru mai urât decât războiul. Cu ochii noştri prăvim şi dentru cei mai mari şi dentru scrisorile de pre mormânturile lor cunoaştem că de pururia au fostu între oameni pace şi odihnă. Că măcar că cu a mulţi suspinuri videm că să poftiaşte pace, iară pre

mai mulţi videm că la războiu’ aliargă. De a (goni pre aceia carii indiamnă ura voastră spre noi şi noi de n-am crede pe pricinătorii răscoalelor, nice Râmul aşa cumplit nu ari fi împotriva Târai Jidoveşti, nice Ţara Jidovească spre Râm n-ari fi cu urâciune.

Pre mare semnu şi temelie păcii iaste, pre învrăjbitorii păcii să-i lepede den mijloc. Că ades să strânge priiateşugul şi să aţâţă vrajba nu aşea pentru folosul amândurор părţilor, cum pentru neştiinţa şi nesocotiala vestitorilor. Când să aprinde vreo tară împotriva altei târî, nu poate sta îndelungu urâciunea, de vor fi însă lepţi cei ce sintu la mijloc pentru pace; iară de vor fi aceia vrăjmaş ce-s la mijloc a isprăvi cele cu poftă, mai mulţu neprieteşug se va aţâţa.

Aceştia li-am dzis pentru aceasta, râmlenilor, că, după Arhilau, feciorul a marelui Irod, cel trimis în urgie, pre Pomponie şi pre Marco şi pre Annie Ruf şi-n locul lui prevalerie ni-aţi trimis ispravnici şi giudecători, carii, patru, ciumia şi ne fură.

den care cea mai mică scârnă spre a tot Râmului vătămare, nu numai biata crăie a Palistinii ar fi agâunsu. Ce lucru de mirat faste, decât gludecătoriul rău pentru să depărtâadze pre cei răi, cu obicfafurile celor răi, să trimit den Râm, a fi singuri aflători răutăţilor celor noa A? Ce lucru faste împotriva dreptăţii mai de ocară, decât gludecătorii carii ar certa greşelile celor tineri şi ei povăţuitori oamenilor celor de nemică? Ce lucru oraşului Râmului, mai cu ocară, decât accfa ce ar fi să arate deplin direptatfa şi aflătorfu tuturor răutăţilor? Ce lucru faste mai deschis de nebăgare de sam (a) a voastră, de mărturifa şi tiranii, decât ce să sună la proşti în Asia, cum tâlharii jidoveşti de tâlharii râmleni că să spândzură? Ce, au acum puţini tâlhari (şi jacaş), carii tâlhuescu în codri, socotim de vom potrivi pre aceia cu gludecătorii carii pradă caşale noastre?

O, ce tâmplări nenorocoasă ni s-au tâmplat noa A în dzua ce am cădzut suptu gfugul romanilor! Căci acum nu de jacaşii carii ne făcuescu pe drumuri, nu de focul carele

înghite folosurile noastre, nu de tiranii carii ne dau noa A războfu, nu de asiriâanii carii ne pradă ţ (a) ra, nu de văzduh stricat ce aduce omor de ciumă, nu de singură ciuma, caria pe la pre noi den viaţă ne tâamem, ce de cumpliţi gândecătorii voştri ne tâamem, carii aşla stăpânila noastră o tulbură, cum cinstia noastră o fură. Nu în zădar învrăjbitori de obşte îi număscu pre dânşii; că acella ce dzic, carele scornescu, carele apucă, cu tăcâare trecându-le, pentru să se amestece presine, nu cele ce află întru cei bătrâni mai bune, ce cele ce văd întru cei tineri greşâale le scriu la senat. Carele, audzindu-le aice, nu le vediţi, senatorilor, căci aceluia mai mulţu daţi credinţă, care de trei luni să află venit în ţ (a) ră, decât acelora carii acum de treidzăci de ani să află la cârma ţ (a) râi.

Voi, în senat, sunteţi sf (e) tnici ca acela carii prea cu înţelepcâuene), cu întregire, cu ţineria lucrurilor, cu înălepciune întreceţi pre ceia la lti – fără adevăr întru aceasta mai mulţu decât a tuturor va străluci înţelepcâuniia voastră, de nu veţi crede tuturor. Că prea multe şi prea despărţite niamuri sintu, care năzuescu la voi, iară cu mai mare despărţire îaste a sfaturilor şi a hotărâtor carii, grăind cu voi, să mărturisescu. De mincâunos să mă aveţi de nu vor fi făcut gândecătorii voştri mari sile dreptaţii; şi aşea de tare au volnicit certare, cât au învăţat feluri de răutăţi noa A pretinerii jidoveşti, carii nice de la mai marii noştri nu s-au audzit, nice în cărţi nu s-au cetit, nice în vecii noştri nu s-au vădzut.

Voi dară, romanilor, cei ce aveţi tărie şi putfare, de la oamenii cei slabi a lua sfat nu primiţi care nice voi suferiţi, nice pre prilatenii voştri a sfătui nu sunteţi datori; că prea înţelepcâunia şi averea n-au deprinsu a sta, a să afle la un loc. Pentru sfaturile claie multe, care au luat jidovii de la râmleni, acum ce sfat să primască râmlenii de la jidovi? Că stăpâniile cele mai multe cu vărsare de sânge li-au agonisit hatmanii voştri; acelia, gândecătorii voştri nu cu vărsare de sânge ce cu blândeţe, împăcâuind inimile celor biruiţi trebuie să păzească. Aducându-le aminte, poruncindu-le,

poftindu-i, rugându-i pre gândecătorii râmlenilor, pre carii îi puneţi deregători ţărilor streine, învăţaţi-i ca mai mulţuminţile plecate spre binele împărăţii, decât mânuie spre adăugiria visterâului vostru întinsă să aibă; că într-altu chip va fi acelora de la carii să trimit defăimare, iară acelora carii sintu ispravnici, de scădere va fi. Nu pentru altă pricină să face neascultare gândecătorilor voştri, săvai şi întru lucrurile cele diriapte, căci că multe de mai nainte vreme nedirâapte au poruncil; stăpâniile cele diriapte fac inime blânde, iară cele nedrepte fac pre oameni den plecaţi şi blândzi, tari şi neînfrânţi. Aşea îaste deprinsă cu poftă a stăpâni nebuniia oamenilor, aşia faste de supărată voia acelora a face porunca, cât şi celor ce poruncescu cu blândeţe, cu rău ascultă. Pentru ce, dară, poruncilor noao de rău le vom sluji bine?

Un lucru, rimilanilor: nemică îndoindu-vă să mă credeţi; adică cfa prea mulţu întru gândecători liane şi cfa mai mică sârguiala a fiecui, întru cei supuşi, puţină frică şi multă ruşinare. Oricare domnu', la slujba gândeţilor, însămnializă pre acela pre carele nevrednic îl vede de slujba aceia; nu că ar fi îndestul vrednic întru facirea dreptăţii, ce spre înmulţirfa avuţiilor isteţu: pre acela pria de iscoditorfu să-l aibă. Când cugeta de tâmplarfa scăderii cinstii sale, atunce credinţa pierdută, averile împuţinate şi casa lui cu mare vină vătămată vede.

Iară şi altele în taină rămân a vi le spune; iară carele au fostu de dzis, la ivală le închidzu, ca să fie soma a ţoaţei voroavei miale. De veţi crăiia noastră, pentru caria pre multe griji aţ venit să o ţineţi, arătaţi-ne noao dreptate deplin şi vom arăta voci A cinstia acea cădzută. Fiţi poruncitori ca nişte romani şi noi ca nişte jidovi vom fi ascultători. Daţi-ne diregători milostivi şi veţi avia fără grijă toată stăpânită. Mai în scurtu, de nu veţi fi groaznici întru cuprinsele greşelile slăbăciunii noastre, aşădzărilor voastre vom fi foarte ascultoi! mai întâi, de poruncă să vă slujim a ne pofti pre noi primiţi, că cu blândeţile poftii, nu cu nebunie poruncind, dragostia în noi, caria părinţii întru feciorii săi află, nu necredinţa cia nespusă, caria stăpânii

află întru slugile sale, veţi afla.

INCHIIA CARTIA SA MARCO AVRILIE ÎMPOTRIVA GÂNDECĂTORI LOR CELOR CUMPLIŢI

$1 ÎNTR-ALTELE CE S-AU TÂMPLAT CRAIULUI BOCHU ŞI CUVINTELE LUI CARE AU GRĂIT ÎN DIVAN POMENEŞTE

Aceştia, după ce grăi-jâdovul acela, mare mirare fu a tot sfatul. O, Râmul, nu Râmul, ce ţ-au rămas de a celui vechi Râm, fără zidiurile? Casă de curvărie te-i făcut răutăţilor! Ce ai făcut, te întreb, de vreme ce un strein ţi-au ruşinat şi ale tale greşiale, ţie, în mijlocul sfatului tău, ţi li-au arătat cu ruşine? Veche povfaste Taste aceasta! Că schimbarea obiceafurilor celor vechi aduce perire volniciei, a cărue lucru adevărul Taste mărtur Râmul. Că la Romii, [care] oarecând pentru răscumpă raria strâmbătăţilor sale să ducâa prea ţărâle streine, iară acum de prin la rî le streine vin la voi streinii, în casăle voastre, să vă ruşinlaliză. Deci ce răsipă au făcut dreptaţia în Râm şi cedireptate se va face, în Sichiliia mia socoteşti că va fi?

Spune-mi, Antigoane, te poftescu, de unde-ţi pare că ar fi izvorât atâtia de multe răutăţi întru nărod, atâtia de multe întru facirea dreptăţii, stricăciuni? Eu, de nu pria ştii, vrând să ascul (i it voau arăta ţie. Aceasta toată orânduială, neorânduială să face. Căci cei de casă ce-s a domnilor, amăgind şi domnii neapărându, ciia înşelând, domnul lăsându-se să se înşele, ciia prin lăcomie, domnul prin neştiinţă, celora ce era să le Ta le dau şi celora ce era să le dea le iau; carii cu sudalma îi supără, pre acela-i cinstescu; de carii să cinstescu, acelora le dau sudalmă; pre cei drepţi cu groază, iară pre cei lacomi cu blândeţe îi cinstescu; pre cei învăţaţi urăscu şi celor minc Tunoşi le dau credinţă; şi aşea nu chipurile deu isprăvnicie, ce isprăvniciile den chipuri iau aminte.

Ce ascultă ce voau dzice, Antigoane. Giudecătorii cei nepriitori, după ce să văd înălţaţi la cinste, veri prin daruri şi mâzde, cu care cinste nefiind vrâadnici, după ce s-au împodobit şi că mai mulţu cinste isprăvniciei, decât

slujbele lor, că pot de pururia la gândecăţi şi la pedepse să arată cumpliţi şi groaznici, să fac stăpâni, neuitându-se la sudorile săracilor; lipsa înţelepcâunii cu răutate plinescu şi ce-i mai rău de toate, pentru folosul său ciale de dreptate streine smintescu.

Şi aşea gândecătorii cei răi, după ce să văd! na Iţaţi întru isprăvnicii, a multe lucruri den vâslele ştiinţei şi den pândzile însă le peâu nii, şi den vetrile cunoştinţei, părăsifi cu ciale rele uşoare, că nu pot lecui, aţâţă altele mai grâale: pacia Crea.de obşte, pentru folosul său cel deosebit, o tulbură plângând scăderile sale, au durere de binile strein. Iară nemică mai de râs nu poate fi decât pre acela purtându-mi încoace, ni încolo, fără voia lor, să sufără pagubele sale. Şi aşia, unue pentru ciale ce li s-au dat lor defăimare, altuia de cele ce au cercat cu mândrilă şi fala, mijlocile zavistiei şi răutăţia, hotarăle, moarte şi perire; că nicăiuri unde sintu rădăcinile veştede, frundzile nu vor fi verdzi.

Şi aşea aş sfătui că pre acestui felâu de giudecători să nu-i primască, nice cei den casa domnilor să nu-i acepără. Şi aşea, pentru binili cel de obşte, cei răi nu numai dentru stăpâne, ce şi den viaţa să-i mântuiască; că prea mare neruşinare iaste a celora ce râhnescu să apuce diregălorie în senat, iară cu mulţumai mare iaste nesocotiala şi îndrăzniala acelor de casa domnului agâutorându-i pre aceia. Şi de amândoi putem a dzice că nice frica lui Dumnedzău pre dânşii nu-i întoarce, nice grijia domnului nu-i înfrânializă, nice ruşinia nu-i împuadecă, nice lucrul cel de obşte nu întoarce. Aşijderea nice porunca socotialii nu-i stâmpără, nice un felâu de pravile nu-i îmblândzeşte.

Şi orânduiala, de vei să asculţi, it voi tălmăci care o păzescu întru împărţiria cinstelor sfetnicii. Că uneori priiatenilor, ca o plată de binefacire, uneori dregătorilor, ca un preţ pentru slujba ce-au arătat, uneori şi datornicilor, de supărăria lor pentru să se mântuiască, fără nice o triabă le împartu. Aşa prea puţine slujbe rămân care să dau celor ce sintu întru bunătate, aleşi pentru singura bunătate. Ce

să ştii, priâatene Antigoane, că spre paza cinstii oraşului şi spre buna otcârmuiria tării, ce felluri de nevoinţe fac gândecătorii pentru agonisita cinstii lor de la domni.

Acela nevoinţă trebuie domnului să facă la cercarea oamenilor, întru bunătă (i deprinşi, cărora li să dea cinste; că slujba giudecăţii nu celui ce clare falnic, ce celula ce bine Taste slujit şi vrednic să se dea trebuie.

La anul de la zidirea Râmului 642, făcând norodul Râmului multe războac, adică asupra trachiilor, având hatman pre Cţiei Chilie, asupra sărdaniilor, având pre Cţiei Carbon, fratele lui Chelie, asupra chimvrilor, având hatman pre Iunie Silat, asupra dachilor, având hatman pre Marco Sinuţie Ruf, asupra machidonfanilor, având hatman prezervilie Ştipion, asupra fugur* thei craiul numedilor, având hatman pre Marie sfetnicul; acestui de pre urmă războau decât câalâalalle au fostu mai frumos şi mai grâau. Că având fugurtha mulţime mare de oşti, trăsese la sine şi pe a Iţii mulţi prilateni, den carii au fostu şi unul

Bochu, craiul mavritanilor. Şi fiind mare războaie între acei crai, în câteva dzile au biruit rămifanii pre fugurtha şi pre Bochu. Acel Bochu craiu, pentru să se împrieteniască cu râmlenii, cu vicleşug au prinsu pre Tugurtha şi l-au dat [şi l-au dat] râmlenilor. Pre aceşti doi crai i-au adus Marie sfetnicul la Râm şi acela veselie de izbândă, că-i duda legaţi înaintea carului celui de izbândă cu lanţuje de grumadzi şi den ochi le curia lacrămi, care primejdie nenorocoasă şi orăşenii ce priviia, cu lacrăinile şi căiala celor streini, fură clătiţi.

După ce să obârşi veselifa da de izbândă, să făcu gândecată de sfat cu pierdzare, de tăfară într-acefa noapte pre Tugurtha, iară pre Bochu, cu iertare vieţii, care pentru această pricină să făcu: de mulţu avea obicefu râmlenii ca pre nime să nu pedeapsească de cap, până nu vor căuta cărţile cele vechi, cu mare nevoinţă, să valiză de au arătat vreunul den cei mai mari vechi, vreo facere de bine Râmului, pentru care s-ari dărui vreunui lipsit cu viaţă dentru acela sământă. Şi aşea, într-o carte oarecarfa, ţinută în casa cea de frunte, aflară de moşul acelui Bochu,

priaânvăţat şi mare priiaten au fostu nărodului roman şi cum dănăoară, viindu la Râm, multe oraţii au avut în curte; fără altele ce ar fi de pomenire, aceste cuvinte grăite de dânsul lâau aflat grăite într-acia carte:

Vai de aceia împărăţie unde aşea vieţuâaşte, cât nice cei răi dentre cei buni, nici cei buni dentre răi nu’s (e) cunoscu!

Vai de aceia împărăţie unde pre toţi cei neînvăţaţi îi sălăşluiescu, iară pre cei înţelepţi şi învăţaţi izgonescu.

Vai de aceia împărăţie unde cei buni fricoşi şi cei răi îndrăzneţi să află!

Vai de aceia împărăţie unde făcătorii de pace să urăscu şi cei învrăjbitori să cinste seu.

Vai de aceia împărăţie unde păzitorii binelui să ucig, iară străjuitorii răului să încununializă!

Vai de aceia împărăţie unde răul toţi a-l face primăscu, iară binele a-l primi nu poftescu!

Vai de aceia ţară unde celor săraci mândri, şi celor bogaţi tirani a fi li se cade!

Vai de aceia împărăţie unde ce-s de urât greşeale să fac aiave, care într-alte stăpânii nice într-ascunsu n-ari îndrăzni să le facă.

Vai de aceia împărăţie unde toţi ce vor poftescu, ce poftescu agonisescu şi orice iaste rău cugetă, ce cugetă grăiescu, ce grăiescu pot, ce pot îndrăznescu şi orice îndrăznescu în faptă arată, aşea cât nice unul bun nu să află care ar sta împotrivă. Aceştii împărăţii aşea de nenorocoasă, sau a norodului aşla de nenorocos, să se feriască fieştecine să nu să facă oroşan, că în scurtă vreme sau mânia dumnedzăilor, sau turbă [bă] câunea oamenilor o va năpădi, cât se va strânge de tot de oamenii cei buni, sau se va împ (l) ea de tirani.

Era şi altele multe într-acia oraţie, care nu să atingu de vorba cărţii mele. Şi aşia pe dreptate mi să pare a fi, căci pentru slujbele însă lepcâunii moşului s-au dăruit viaţă nepotului.

Această carte ispravnicilor şi giudecătorilor în Sichilia tuturor să o ceteşti; că după ce o vii ceti, să le

spui, în taină că, de nu se vor îndrepta mai spre bună roadă, să le spui la ivală că le vom trimite certare.

Ce să atinge pentru streinătăţia ta, mai nainte ţ-am scris că-ţi voi fi priitorâu; şi aş vrea să ştii că-l sintu vechi priâaten şi credinţa dală voi ţinla şi pentru viaţa ta ce-ar fi voi cheltui. Lui Anichie, tainicului mieu, scriu ca să-ţi numere aceste mii de arginţi şi să ţi-i día, cu care ţ-ai putia rădica lipsa. Şi această carte, ţie, cu caria să-ţi învoieşedzi inima ta cea bolnavă îţi trimiţi fără ce iaste rămăşiţa, întru vreria dumnedzăilor să te odihneşti; cărel (e) ai, acelia să le petreci cu bucurie; de toate supărările slobod să petreci, de bunăvoinţa priiatinului să te bucuri.

Antigoane, priiatene, te poftescu şi voi ca cele râle a trupului, adică nepriiaicnii cei cumpliţi şi nenorocul, cíale împotrivă să lipsească. Pre femeia ta Rufa.

Favstina mea o cercetializă de sănătate, care iaste cu totul a ei. Eu, carele sintu cu totul al tău, am poruncit închinare de la tine trimisă, cu multă bucurie, cu mulţămită, amândoi o am prii mit.

jaloba lui pentru strâmbătăţile moşiei lui, cu lungimea voroavei au arătat de frumos, cât nu ştiu de ar putia mai bine sau Tulie ăcâastia să le grăiască, sau acela, Omirul, să le scrie.

Era acel ţăran la faţă micşor, la budze mare, la ochi afundat, gălbeneţi, la păr gros, la cap gol; încălţăminte avfa de piâale de capră, haină de păr de capră, brâu de viţăi de mare, barbă avia lungă şi diasă, sprâncianele lăsate pe ochi, la pieptu' şi la grumadzi ca urşii păros, purtând a mână un bătu.

Şi dacă l-am vădzut intrând în divan socotifam a fi un dobitoc cu chip de om. Iară dacă audziiu vorba.va lui socotuam a fi unul den dumnedzăi, de ar fi îmbiat dumnedzăi între oameni. Cât mi se păria că-l vădzu ca pre o minune, atâta era mirare a asculta pre dânsul grăind; şi măcar că mulţi oameni sta den afară, aşteptând să spuie nevoile sale, ce înaintia tuturor fu ascultat acel ţăran, de mirare, pentru să-l cunoaştem ce ar dzice. Că avea obiceaâu sfetnicii să asculte întâi jalobele şi greutăţili celor

săraci şi pre urmă să asculte poftele celor bogaţi.

Deci, dacă stătu în mijlocul divanului celui de sfat, ţăranul acela, pricina venirii sale şi toată nevoia cu prea lungă voroavă au început:

O, părinţi adunaţi, o, m-am fericit! Eu ţăranul Milâan, I a cui torâu 1 oraşelor râpii Dunării, voao sfetnicilor râmleni, carii sunteţi adunaţi într-aceasta curte, mă închin şi mă rog dumnedzăilor, celor nemuritori ca şi limba mea astădzi să o îndreptâadzi şi să o chivernisască cum spre a moşii mele claie ce să cuvin a le grăi aşea şi voci A spre otcârmuire bună a stăpânii voastre de obşte a ascultare să vă fie; că fără vreria şi socoliala dumnedzăilor nice bi ni le a-l agonişi, nice de rău a ne feri putem.

Cu vreria dumnedzăilor celor vătămaţi şi cu lăsaria dumnedzăilor mânioşi, noi norocul aşa împotrivă şi voi noroc aşa fericit aţ cunoscut de au supus hatmanii cei mândri a romanilor cu armele Ţ (a) ra Nemţască. Că pre care vreme sta pre noi mânila dumnedzăilor noştri că s-au lucrat aceastia; nu în zadar dzic că, de am fi avut noi pre dumnedzăi împăcaţi, în deşertu ar fi fostu a cugeta să fim fostu noi biruiţi de voi. Iară că mare faste lauda voastră, romanilor, aşea pentru izbândele luate, cum pentru triumful de izbândă lucrate despre mai multe ţări, cu mulţumai mulţu vă veţi defăima la viacii cei viitori pentru tiraniile făcute de voi. Ce că aş vrea să ştiţi de nu prea ştiţi că pe vremfa care strigătorii voştri înaintfa carălor celor de veselie strigând: Vieţuiască, vieţuiască, Roma cea nebiruită, iară cei pedepsiţi, prinşi în robie, într-altu chip dentru adâncul pieptului său, suspinându la dumnedzăi vor dzice: dreptate, dreptate!

Lăcuitorii cei mai mari ai miei la Dunăre au trăit, unde vădzind locul fără folos, pământul sac, s-au mutat la locuri umede, ca de li-ar face scădfre apa, să se întoarcă la pământu’ tare fără de grijă; că precum sintu poftele şi minţile oamenilor de multe felfuri, aşa uneori, ferindusă de altu’ loc, ne răcorim de ape, alteori înfricoşându-ne de vărsarfa apelor, ne întoarcem la uscat. Ce, precum începusem a dzice, aşa de mare poftă au fostu întru voi,

romanilor, a apuca cele streine, aşea de neodihnită mândriia a stăpâni ţările streine, cât nice cia nemăsurată adâncimia mării, pre voi a vă împlia, nice lăţimia câmpilor a vă sătura nu v-au putut.

Ah, cât de mare bucurie au cei năcăjiţi, când cugetă la dreptatea dumnădzăilor şi foarte au adeverit lucru că strâmbătăţi le luate de la cei nedirepţile vor răscumpăra. Că într-altu chip, de nu ar avea cei pedepsiţi pe dumnedzăi răscumpărători pe dâapselor sale, despre vrăjmaşii săi de bună voie ş-ar părăsi viaţa. Pentru aceasta dzic eu actastfa; vrând dumnedzăi cei drepţi, cum nădejduescu să fie aşfa, precum fără de nice o dreptate viind, mă (scos den caşale şi lăcaşurile noastre, aşfa cu prea bună dreptate, alţii pre voi, să vă goniască den Italie vor veni. Avăm de pravile prea adevărate (în) patria mea, în Ţara Nemţască, că cine apucă cele streine dreptate întru ale sale să nu aibă. Iară eu, vrând dumnădzăi (I), nedejduescu că se va tâmpla de acelia ce-s cu poveste în t (a) ra mia, va cunoaşte Râmul întru adevăr.

Pentru voroava caria am, greţoasă, şi den portul hainelor mele, lesne pu toţi cunoaşte că sintu lăcuitorfu la locul mieu, aşea de sălbatic; iară nice un lucru nu am mai vechi decât a cunoaşte cine faste direplu întru cele ce are şi cine faste tiran întru cele ce moştinfaşte. Că ţăranii ce-s de locul mieu şi de orânduiala mia, măcar că cele ce am vrea politiceşti, a le spune nu putem, iară nu suntem aşea nesirguitori a nu lăuda cele bune şi a nu lepăda cele rele. Şi făcutu îndrăznire a dzice că orice, în multe dzile cu sila, cei răi au apucat, într-o dzi acelia le vor lua dumnedzăii de la dânşii; aşijderfa, orice în mulţi ani cei buni au pierdut, acelia dumnedzăii într-un ceas le va da. Iară, pentru să mărturisescu adevărul, cei răi să îmbogăţăscu şi sintu norociţi; mai mulţu faste den lăsare decât den vreria dumnedzăilor, carii, de vom dzice că petrec îndelungat, veni-vă vreme în care vor lua certare pentru toate. Un lucru râmifanilor, neîndoindu-vă, să credeţi; dentru agonisita cia nedireaptă a părinţilor, rămâne la feciori direaptă pagubă. De multe ori să miră oamenii cei proşti ai

miei, pentru ce pricină dumnedzăii, acele ce le agonisăscu cei răi, nu îndată agonisindu-le, le Iau de la cei răi. Ce aceasta mi să pare mie a fi pricina că, lăsându-i dumnedzăii pre cei răi să strângă pe încet, îndelungă vreme, ca pre urmă, când vor petrece prea fără de grijă, deodată toate să le piardză; că nu diriapta gândecata dumnedzăilor Taste, celora ce peste măsură şi peste putâare a mulţi fac rău, săvai alţii cu dreptate li-ar face rău; că omul bun şi înţeleptu fieştecarele desăvârşit a socoti pofteşte. Ce atâta lipseşte: că pentru să poată cu dulceaţă cele streine ce le moştineşte a le petrece, dulceaţă nice dentr-un lucru să n-aibă, aducându-şi aminte de cele ce le are rău agonisite.

De-mi înţălegeti, romanilor, nu ştiur iară pentru să-mi înţelegeţi mai deschis, nu numai în mirare, ce şi în neplăcere că voau fi, mă mărturisăscu, că acela ce, oricât de puţin strein lucru de arc, măcar un ceas a să odihni sau a dormi de poate, când şi pre dumnedzăii de dânsul vătămaţi şi pre orăşeni răniţi şi pre vrăjmaş voioş şi pre priâaleni pierduţi şi pre carii i-au dezbrăcat supăraţi şi ce-i mai greu de toate, că presine însuşi se vede întru scădere. Iară căci nu aş dzice vătămat de scădere? Căci, cu vicleşug pentru să-mi apuce averile mele, altul indiamnă şi asca, de Sârgu, pre acelaşi să se omoară s-au gândecat. Acela vinovat dumnedzăilor şi defăimat între oameni rămâne, întru a căruia inimă şi cuget asca de mare rahnă au intrat şi care-i îs sloboade aşea de desfrânală povăţuite cu faptele lor, cât drept averea sa socoteşte lipsa streină şi îndestulare dreptu sărăcie.

Nemică nu socotescu, ori grec, ori varvar, ori roman, fiind de faţă, sau nefiind, ari asculta, acestââ, ce blăstămat de dumnedzăi şi urât oamenilor îaste acela şi va fi, dzic şi mărturisescu, carele Fără de nice o socotială laudă cu defăimare, dreptate cu nedreptate, cele cu cale cu sila, adevărul cu minciuna, cele streine cu o îndoială a le muta va ale sale urând, cele streine cu suspind înghiţind. Cine au aşedzat şie soroc ca acesta, ca să strângă a, YP.re ficiorilor săi, nu pentru să-i numere între oamenii cei de

laudă, acela aşea cele bune strânsă să le piardză cum, pierdzindu-şi numele, să rămâie întru defăimarea celor răi, lucru foarte cu cale Taste.

Şi voi, râmlâanilor, de vreme ce cu firla v-aţi mândrit şi cu mândrilă v-aţi orbit, pentru căci moşteniţi mai mulţu decât alţii şi mai cinstiţi decât toţi, ce într-altu chip să are lucrul; că de aţ vrea curochii deschişi să prăviţi greşelile voastre viţ (I) vedea, măcar că v-am lăuda cu stăpâniia a târî streine, iară robiile că sintu averile voastre strângeţi cât vei voia şi orice vă place faceţi, că după socotiala Tnea cea adevărată a avea casă plină de averi puţin folosâaşte de se vor moştini minţile de rahnă. Că averea strânsă pen lăcomie şi. Ţinută prin scumpete, aşea socotiala cea bună a moştinitorâului o iau, cum şi spre paza şi ţinlare vieţii, nemică acelulaş nu folosescu. Că nice vremla mulţu a ascunde, nice mulţi ani a să tăinui nu poate, de Taste să se socotiască cineva între cei bogaţi, bogat şi între cei cinstiţi, cinstit. Că acela ce iubeşte pria mult averia sa, nu poate fi să nu facă vrăjmaş numelui său, măcar de ar fi aşea de mare întru cei lacomi vredniciia lor, câtă râhnire iaste spre averile streine! Aşea să mă iubască dumnedzăii că ar fi cât nice ar lăcomiei lor molie odihna vieţii (ca să grăiescu asâa) nu o ari roade, nice cangrena defăimării n-ari mânca lauda cia bună a lor.

Ascultaţi, romanilor, ascultaţi aceasta ce am a dzice şi măcar aceştia să le puteţi înţălâage. Căci într-altu chip şi eu m-aş amăgi şi voi nice un folos de voroava mia nu veţi lua. Toţi hulescu mândriia, iară nime nu primiaşte plecăciunea. Toţi hulescu preacurviia, iară nime nu vor să se opriască de dânsă. Toţi hulescu neopriria, iară nime nu sileşte să se opriască. Toţi laudă răbdăria, iară nime n-au face răbdare. Toţi liapădă împuţicâunia şi ei şed fără lucru. Blastămă toţi lăcomiia şi pre toţi cu jocuri îi vădzu. Un lucru îl grăiescu, care nu fără lacrămi îl dzic la ivală într-aceasta curte: adică cu limba mulţi au mărturisit bunătăţile, iară cu mădulările s-au dat după răutăţi. Nu pentru râmlianii de la Iliria, ce peniţa sfetnicii pre carii îi prăvăscu în curte, că le dzic acâastia eu, să cugetaţi.

Voi, romanilor, pré stiagurile şi sâamnele voastre în loc de simvol aveţi aceste cuvinte: a romanilor datorie îaste a era pre cei supuşi şi a supune pre cei mândri. Iară mai dreptu aţi dzice: a romanilor datoriia Taste, pre cei nevinovaţi a-i jecui, pre cei lini a-i învrăjbi. Că nemică altă, voi romanilor, nu sunteţi fără numai a năroadelor odihnitoare tulburători şi apucători sudorilor şi ostenelilor streine.

C a p 2. Ţăranul, voroava sa începută urnindu, ceartă pre râmlâani că, nici de o strâmbătate nevătămindusă, au venit de au dobândit moşiia lui şi, dovedind deplin, arată căci ar hi fostu dumnedzăii mimaţi de dânşii, fură biruiţi lăcuitorii lui de râmlâani întrebu de voi, romanilor, ce lucru v-au îndemnat pre voi, cei ce sunteţi născuţi la apa Tivrului, de aţi venit împotriva noastră, carii în pace lăcuâam la râpile Dunării? Au priâateni vrăjmaşilor a fi, au gândul nostru de vrăjmăşie a arăta spre voi l-aţi vădzut? Au audzit-aţi în Râm vestindusă, precum am lăsat lăcaşurile noastre şi a năvăli la tari streine? Au înştiinţatu-v-au cineva de rocoşiturile noastre asupra domnilor noştri, cum am arăta slujba varvarilor celor neodihniţi? Au trimeţindu-ne noao, de la voi, soli, să ne îndemne spre prieteşugul vostru, sau venit-au cineva la Râm den moşiia noastră, arătându-vă voai, că unor vrăjmaş, gătire de războau? Au vreun craiu în ţările noastre murind, ni-ar fi lăsat pre noi cu testamentu voai moştinitori, ca eu voia aceia să ne supuneţi stăpânirii voastre? Au găsit-aţi vreo lege noa A, sau veche cu vreun obiciaâu, cu care ar fi Ţara Nemtască cea de bun m-am să se supue Romii voastre, cei trufaşe? Au răsipit-am cândva oştile voastre? Au prădat-am locurile voastre? Au jecuim lăcuitorii voştri? Au primim nepriâatenii voştri ca, răscumpărând strâmbătăţile noastre, am prăda ţările voastre? De am trăi în megieşie cu voi, nu ar fi de mirare de am face strâmbătate unii, altora. Că de multe ori să tâmplă ca pentru împărţiria pământului stârpu să aţâţă îndelungă sfadă între doao niamuri.

Adevărat, nice o pricină dentr-aciastia nu s-au tâmplat ca să fie războau între râmliani şi într (r) e nâamti.

Că în Ţea) ra Nemtască lot într-o dzi am simţit şi groaza voastră şi vestía. De vor aţâţa pre voi cu mânie acâastia ce li-am dzis, iară cele care voi să vă dzic mă rog cu inimă bună să primiţi, adică, că într-o dzi şi numele romanilor şi neîmblândzirea tiranilor asupra lăcuitorilor noştri au sosit.

Ce voi mai dzice altă, fără de aceştia, râmlianilor: sau dentru a dumnădzăilor nebăgare de seamă, sau dentru a oamenilor îndrăznire, de s-au făcut, nu ştiu. Că cela ce are multe, prin silă-cum vădzu – asupreşte pre cela ce are puţin, şi cela ce arc puţine şi fără voia lui slujiaşte celui ce are multe. Şi lăcomia cea nesăţioasă răspunde răutăţii cei ascunsă şi răutăţia cia ascunsă deschide feriastra jacurilor de obşte. Acestora, cine ar pune piiadecă, să nu să facă, nu-i nime; den ce să tâmp. ta, de lăcomiia omului rău să plineşte cu scăderea nărodului.

Ascultaţi, râmlâanilor, ascultaţi şi cu ascultătoare urechi mă rog, pentru dumnedzăii cei nemuritori, acelfa ce sintu să dzic să le primiţi, ce aţi lucrat cu sârguiala să ascultaţi. Că, sau dumnedzăii (I) grijia lucrurilor omeneşti au lepădat, sau niamul oamenilor curundu sfârşit va avia, sau lumii perire soseşte, sau lumia nu păzeşte cele vechi; sau norocul înfiptu stă, sau faste să se valiză un lucru care nice dănăoară n-au mai fostu mai nainte; sau ce-aţi agonisit în optu sute de ani, în optu dzile că le veţi pifarde. Că nice un lucru mai dreptu nu va fi, decât ceea ce aţi vrut prin sile să fiţi tirani, robi vrând dumnedzăii veţi fi, de nevoie, pe dreptate.

Nu socotiţi, romanilor, căci aţ luat şi aţ supus Ţ (a) ra Nemţască, că cu vrednicită oştiască s-au făcut! Că nice mai războinici decât noi, sau mai inimoşi, sau mai îndrăzneţi, sau mai tari nu sunteţi. Ce, că fiind dumnedzăii de noi vătămaţi, au aşedzat cu socotială de taină ca, pentru nepărăsitele ale noastre răutăţi, să ne certe prin voi, ca prin nişte armaş (I) cumpliţi au lăsat.

Nice căci voi aşia putfarnici, sau noi aşea slabi să socotiţi! Că, de nu ar fi vrut dumnedzăii, nu s-ar fi pulul face veselie voci A, de jacurile ce aţi izbândit. Că, de trebuie a grăi dreptu, izbânda nu cu armele rădicate din

Râm, ce cu mulţimia răutăţilor, care să afle în Ţara Nemţască aţi agonisit; şi căci am perit noi nu den neunire, slabi şi fricoşi, ce numai dentru răutăţia noastră şi den neagâutoriul dumnedzăilor am rămas. Ce socotiţi, romanilor, că vă s-ar fi întâmplat voci A, să fiţi fostu şi răi, precum sunteţi şi de ar fi avut pre dumnedzăi vătămat, cum îi aveţi?

Nice să vă lăsaţi, romanilor, întru adiverită nădejde de biruinţă, căci cugetaţi mari oşti, sau căci strângeţi grămădzi de bani, sau că aveţi mai putiarnici dumnădzăi decât părinţii noştri, sau că să faceţi biserici mari, sau căci închinaţi luminoase jertve. Că trebuie să ştiţi că nime nu-i părtaş dumnedzăilor, fără acela ce are pace cu bunătăţile.

De ari sta veselie de izbânde şi biruinţe să se facă numai întru meşterşugurili cele subţiri, oşteneşte, întru dreptaţia povăţuitorilor, întru tăriia oamenilor şi întru multimia oştilor, prea nebun lucru ar fi de nu s-ar face nevoinţă întru aceştia să se poată feri la oşti. Dară ce să mai dzic, de vreme că ispita singură arată, precum de oamenii să poată face războiul, iară izbânda numai de singuri dumnedzcii să face. Destule acum, de nu greşăscu, pentru greşcalele noastre asupra dumnedzăilor am luat cercetări, iară voi, pentru a voastră tiranie asupra noastră şi asupra dumnedzăilor, pentru nemulţămire, n-aţi luat până acum certări. Iară că veţ lua foarte grele certări, prea sintu adeverit. Şi se va pulia tâmpla ca pre adia carii acum ca pre nişte robi îi cinstiţi, oarecând să-i cunoaşteţi stăpâni.

Într-această cale, groaznici munţi, câteva ţări, multe năroade, atâţia pământuri aspre, niamuri aşea de varvare am vădzut şi câte mile de departe stă Râmul de Ţara Nemţască am numărat. Nu ştiu ce nebunie au cuprinsu pe râmliani, de au mărsu să dobândiască Ţara Nemţască. De au făcut aceasta pentru rahnă banilor, nesfârşită mulţime de bani, mai nainte de ce s-au supus Ţ (a) ra Nemţască, au înghiţit; şi acum, păzindu-să să facă cheltuiale şi că mai mulţi ani îs vor petrece şi ca mai întâi mai lesne se va piâarde ia, decât cheltuâalele ce să fac într-însa să se

plătească.

Iară de dziceţi că nu pentru altă s-au supus Ţ (a) ra Nemţască de râmleni, fără cât, supuindu-se ia, să-şi petriacă Râmul cu lauda ei, şi aceasta foarte deşertu şi prea nebun lucru îaste. Că puţin, sau niciun folos îaste, să dobândiască neştini zidiuri streine şi inimile oamenilor să le înstreinedze de la sine.

Iară de dziceţi că aţ supus Ţ (a) ra Nemtaşca pentru hotarăle şi marginile împărăţii voastre, ca să le mutaţi şi să le ţineţi, şi această pricienă) mi se pare foarte slabă. Că nu să cade oamenilor mari, pentru adăugirea venitului, să se micşuredze cinstia şi numele său.

De dziceţi că pentru aceia v-aţi oştit asupra noastră, ca să nu vieţuim suplu tirani, ce pentru să ne învăţăm a avea lege şi obiceae bune, voau muri de se va nemeri aşea! Că poate fi acia carii arătaţi mijloc de traiu altora şi voi stricaţi legile celor mai mari? Să fie ruşine acelora carii pre alţii îndreptializă şi ei multe rele pregâur sine văd, care ar trebui îndreptate! Că niceodată cel ponihos nu poftââşte povoaţă pre cel orbu.

Ce fiind lucru aşea, precum adevărat se vede, adică nice vreme, nici pricină, n-au avut Râmul cel mândru pre nevinovata Ţ (a) ra Nemţască să o strice şi să o dobândiască, daţi de faceţi cu toţii sile cu jacuri, cu tăieri, să îmblăm toţi cu tâlhuşaguri, de vreme ce aşea acum de goală şi de părăsită să află lumia de dumnedzăi, că (precum strigă singur lucrul) orice poate, fiecine să apuce şi, pre cine va să-l omoară. Şi ce-i mai rău decât toate, atâta sintu de multe şi aşea sintu de căială răutăţile carele să fac în toate dzile, cât nice isprăvniciile, pentru îndreptare, a le cerca nu vor, nice ciia ce sintu cuprinşi întru strâmbătăţi, a face jalobă de dânsăle nu cutializă. Atâta de neîntorşi spre milă astădzi, cei mai de frunte a sfatului vă aflaţi; aşfa de fără grijă de cei săraci şi asupriji, şi aceia spaimă aţi dat celor supuşi mişei, cât mai bine în caşale sale socotescu să reabde sărăciile sale, decât să vie înaintia voastră, cu jalobele sale.

Şi aceasta dentru pricină ca aceasta îaste, că cine ar

avia în moşiia şi în locul său pe vreun potrivnic şie, în senatul vostru tuturor acela va fi nepriimit. Şi aceasta pentru ce Taste? Că acela ce să jăluâaşte sărac Taste, iară cela de care să jăluâaşte bogat Taste.

După ce şi norocul vostru şi nenărocirea noastră aşea au ales, ca Râmul cel mândru să se facă stăpân Târai noastre Nemţăşti, oare gâudetul cu cale faceţi-ne şi pacia şi lineştea, în patria, păziţi-o? Adevărat, nemică, nice cât de puţini Ce încă cine vine colo, agonisilile noastre ne apucă; carii vă aflaţi aice numele nostru îl furaţi, dzicând că suntem m-am fărădelege, fără socotială, fără stăpân, ca pre nişte varvari întunecaţi de robie că nâaţi putut cuprinde.

Ce înaintia a tot cerâul greşiţi, romanilor, cât mi se pare nice cu o socotială a ne numi m-am fără minte, carii neîndestulându-vă cu Italia cea rodoasă şi avută, sângele omenescu a toată lumea pământului vărsaţi.

Ce dziceţi că suntem vrednici să fim robi, căci nice domni să ne stăpâniască, nice sfat să ne otcârmuiască, nice oaste să ne apărăm nu avem, răspundzu că nice un vrăjmaş n-am avut, nice sfat mândru să ne chivernisească ni-au trebuit; că fiecine, după prilejul său, îndestulat au fostu. Nice domni dintre noi a fi n-am prii mit, că am fostu de-a tocma, cum suntem toţi, că datoriia domnilor Taste pre tirani să-i năcăjască şi pre cei supuşi să-i t’e în pace.

Că nice o stăpâne întru patria noastră, nice o poliţie că nu ar fi dziceţi, ce ca nişte dobitoace sălbatice vieţuim, aceştia nu mai mulţu fac decât cele mai de sus, care nice o socotială n-au. Că noi, în pământul nostru, negustori minclunoş şi învrăjbitori nu avem; sau carii den locurile streini maiştrii aduc de scădere şi de curvii nu primim. Şi că aşla au fostu, cum la port cinsteş, aşla şi la mâncare, cu trezie.

Precupii multe nu ni-au trebuit şi măcar că în patrila noastră nu sintu neguţitori de la Carthagena, untudelemnu de la Mavritaniila, precupeţi de la Tiria, aur de la Hispannia, argintu de la Britaniia, oţă 1 de la Cantavria, aromate şi unsori de la Asiia, chehribarâu de la Sidort,

urşinic de la Damascu, pline de la Siculia, vin de la Cril, haină roşie de la arapi, iară nice dobitoace nu suntem întru această tara, nice de lot fără stăpâne nu suntem, ca acellaşi, ca acel feliu, mai mulţu îndemr. Otoare spre răutăţi, decât strămurare spre bunătăţi sintu oamenilor. Că aceia Taste fericită şi nărocoasă stăpâne, nu care are multe precupii, ce unde vie ţuescu întru deplin bunătăţi; nu acela care are de aglunsu averi, ce care are plăcere spre multe bunătăţi; nu unde vietuescu mulţi învrăjbitori, ce unde vic (uescu oamenii în pace. Că răpublica Râmului pentru avuţiile cu căială noa A, iară răpublica nemţască pentru sărăcâlă noa A, cu zavistie a urma ni se dă. Măcar de aţi suferi voi ca aceia inimă îndestularia, cu care inimă suferim noi sărăciia; că aşea nice voi să ne fiţi luat pământul nostru n-aţi fi mărsu alunec, nice noi, aemu, să facem jalobă n-am fi venit la Râm. Ce întru amândoa A prea mare despărţire, vădzu, râmlianilor! Că voi, măcar că audziţi lipsele noastre, iară dentru ale voastre desfătări nemică nu lăsaţi; iară noa A nice dănăoară lacrămile den ochii noştri nu le ştergem, ce a noastră nenorocire plângem fără saţiu.

Aicea închiae ţăranul voroava sa împotriva celor mai mari a giu (Jeţelor, nefăcând dreptate şi pre cât ar fi de păgubaşi stăpânirii arată. CA P 3

la ascultat nercedzute, care să nu le arăt n-am grijă despre voi; că de a nu face aceştia, nice o ruşina re nu vă va trage pre voi. Că greşeala mărturisită, la ivală, nu cerc îndreptare pe taină.

Nu mă pocâu îndestul mira, romanilor, de ispravnicii voştri ce i-aţi trimis până acum. Aşea de neînvăţaţi şi de groşi, cât, aşa să mă îmbască dumnedzăii, nice a voastre legi noa A să tălmăcească, nice a noastră să înţăliagă nu poate. A căruia rău o pricină Tastă; că nu dintre cei ce ar fi harnici a face dreptate ce dentru ceea ce au Râm mai mulţi priituri trimiteţi. Deci că dregăloriile mai mulţu, de la senat, celor îndărăpnici, decât celor vrednici, să dă. Puţine foarte sintu care s-au putut dzice în preajma acelora, cu îndrăznire le fac acolo. Că ce felâu de porunci ari lua de la

voi de aicea, nu ştiu, iară ce fac acolo voi spune. Giudecătorii voştri, orice li se dă la ivală iau şi orice pot, pre ascunsu, apucă, strângu (şi fură). Pre cel sărac groaznic îl ceartă; la greşelile celui bogat nu se uită. Multe lucruri slobod de să fac, ca eu atâta mai multă vreme de desfrânare să aibă; pen desfătări şi pen răutăţi, otcârmurile celor supuş uită ce li să cade; a opri cele rele făcute, ei mai multe rele fac. Cei mai slabi în zădar cearcă giudeţu la dânşii. Mai în scurtu răspundzindu-să: a fi râmliani ţ (a) ra aceia a o răsipi nu să tem.

Ce faste aceasta, râmlianilor? Au mândriia voastră întru stăpânire şi întru apucare nice un sfârşit nu va avea? Ce veţi grăiţi, nice ne năcăjiţi cu atâtia supărări! De faceţi aceasta pentru pricina feciorilor noştri, daţi de-i luaţi, de-i puneţi în obedzi şi-i ţineţi robi; că nu mai mulţu de fierul de care nu-l pot suferi nu-i veţi mai îngreuia şi porunci şi dări care nu le pot rădica, le puneţi asupră. De faceţi pentru agonisita noastră, mergeţi de o luaţi toată: nu într-acela minte noi, nemţii, în care voi, râmilanii, sunteţi, carii, pentru să muriţi bogaţi, săraci să vieţuiţi poftiţi. De aveţi grijă pentru rocoşiria patriei noastre asupra voastră, aceasta că aţi socoti m-aş mira. Pentru ce, dară, Fiind stânşi şi supăraţi de voi, de ni-aţi da chizâaşi, cum nu se va pustii pământul nostru, iară eu voau da chiz Faşi cum niceodată nu se va rocoşi. De nu vă îndestulializă pre voi slujba noastră, porunciţi să ne taie capetele noastre de la grumadzi, ca a celor făcători de rău. Că să mă credeţi, mai puţin va face groaznica sabie grumadzilor, decât tiraniia ce arătaţi inimilor.

Vreţi să ştiţi ce vreţi să faceţi, râmlenilor? Noi toţi, a toată stăpâniia, cei pedepsiţi lăcuitori, pentru să fugim de obiceaâu, să ne părăsim de copii, am glurat cineş fămeia, nevrând lăsăm pe dânşii suptu putería cumpliţilor şi neîmblândziţilor tirani, că vom să moară ei întru volnicie decât să vieţuiască în robie. Ca nişte oameni fără nădejde am socotit să suferim în toată vremea vieţii noastre. Pofta trupască ca herăle, pentru să nu să facă vreo muâare grea, că douădzăci sau treidzăci de ani răbdători poftim, decât

pre ficiorii noştri să-i lăsăm în robie vecinică.

De vor vrea certurile ca şi feciorii noştri să petriacă ce am cunoscut noi, pedepsiţii părinţii lor, nu numai va fi bine a nu li să dea viaţă, ce prea bun lucru va fi a nu-i lăsa să se nască. N-au trebuit, râmlâanilor, aşea să faceţi, ce să fiţi nevoit ca t (a) ra ce Faste pen silă apucată să să fie chivernisit prin bună socotială, ca cei robiţi săraci vădzind făcută dreptaţia lor, de-a tocma ari fi uitat strâmbătăţile cele trecute şi inemile ş-ar fi plecat după robie vecinică.

De câte ori venim, de strâmbătăţile asupriţi de cercătorii şi ispravnicii voştri ce sintu la Dunăre, să ne jeluim, luăm în senat răspunsu'; iară după ce ne ascultaţi jalobeie noastre aşia sunteţi de târâzii la isprăvi, cât [acum] atunce începând să diregeţi obiceaâul cel rău, atunci a să istoveşte republica. Şi aşea voau arăta voao dentracelia unde carele aşea să le cunoaşteţi, cum să le şi tocmiţi. Vini un sărac, prea lipsit, să se plângă către voi de nevoi. Ce neavând săracul bani să vă dia, nice vin să vă dăruiască, nice untudelemnu să vă tăgăduiască, nice haină să vă închine, nice mila poate, cu care să se agâutoriască săracul, nice cheltuială ca să se zăbăvască, până va încăpea în divan, să vă spuie voao nevoia sa, sau să vă poată voci A dvori, nu are cu ce. Iară deşi încape să-şi spuse nevoia sa, fără cuvinte nemică nu Ia, cum i se va cunoaşte strâmbătăţia curund. Iară, ce să dzic, fără cât ce mai are săracul, mulţu, puţin, îi caută a cheltui, măcar că dentru acele ce poftâaşte, nemică nu Ia, fără numai nădejde, cu carâa-i caută a aştepta multă vreme vieţii sale, luându de la toţi făgăduinţă de milă. Şi aşea, de la o vreme, rămâne den socotiala şi den făgăduinţa tuturor, că aude precum jaloba lui nu Taste diriaptă şi să strică de toţi, ca o jalobă rla. Aşia, săracul acela care vinisă cu jalobă, de unul mâhnit, să întoarce la moşlia sa, jeluindu-săde toţi, bănuindu-şi pe nenorocirea sa şi strigând cu lacrămi pe dumnedzăi, pentru răscumpărăria strâmbătăţii lui. Aşijderla, uneori la divan vin cu jalobe oameni învrăjbitori, mai mulţu de răutate decât de dreptate aduşi, a cărora cuvinte cu lacrămi minclunoasă spuindu-le, credzindu-i

divanul, îndată cercători orânduiescu să-i Ta sama jalobei lui, după a căruia mărsu şi întorsu, mai cu multă nevoinţă staţi, că aşedzaţi cea fără cale jatobă a lui, decât acella care prostimla săracă, fără de nice o dreptate le suferila.

Viaţa mea, voci A, râmlenilor, voau spune, unde ce fellu de viaţă petrec oamenii miei de obşte veţi vidia. Eu trăiescu iarna culegând ghinda, iară vara săcerând, pentru triaba şi pofta măă. Şi aşia, viaţa mia mai mulţu în sat sau în pădure petrec, a căriia pricină pentru să ştiţi, voi învăţa. Sântu aşea de cumpliţi cercătorii voştri, aşia pre cei mai slabi şi săraci, supărându-i, scornescu atâtia de multe netocmele întru acia crăie, cu atâtea mijlo<a) ce asuprind pre acei lăcuitori îi slor cu, atâtea de rari să află de aceia ce iubăscu cele bune şi dirâapte, cât puţină nădejde de la acestui divan al vostru vădzu, nenorocosul eu, cât nesuferindu-mi ochii miei lucru aşea nevdernic şi de scădere a prăvi, am socotit ca lăsându-mi casa şi priiatenii miei să mă înstreinedzu; că mai bine mi-e singur, într-un sat să trăiescu, decât să văd pre orăşenii miei în tot ceasul văerândusă. Şi aşia, nice herăle de nu se vor vătăma de mine, nice eu nu mă voau vătăma de iale. Iară oamenii urâţi, măcar de cunoscu de la mine facirea de bine, tot mă supără. Că, adevăr, acelor săraci îaste a cunoaşte norocul cel împotrivnic, iară mai sărac lucru îaste când să simte răul şi nice un Mac nu are. Iară decât toate, mai lipsit şi mai sărăcescu lucru îaste, când liacul lipselor şi a sărăciilor îaste aproape şi cela ce poate să folosească nu va iară cela ce va nu poate folosi lui.

O, cumpliţi râmlâani, oare acelia carele simţim noi, de le simţiţi nu ştiu. Dureria măă (cu) care le dzic aceştia cu lesne o vedeţi, care dentru singura pomenire face de umedzăscu ochii, să usucă limba, tremură mădulările, slăbăaşte mintia, ficaţii să moaie, carnia sacă.

Ce socotiţi că să lucrializă în patria mia întreb? Aceastâaşi cu ochii să prăvăscu, cu urechile să aud, cu mânuie să pipăie. Atâţia de multe şi de griale nevoi suferia cea mai lipsită Ţ (a) ra Nemţască, cât şi pre dumnedzăi să se milostivască spre noi îi voau ruga. Ca de cuvintele mele

să nu vă vătămaţi, care puţin radzimă de mine, de acestui lucru singur vă rog ca, aceştia ce le dzic, să le însă legeţi adevărate, că pentru înţelepciunia voastră, ce feţi cuvioasă, laudă viţi agonisi, iară deschis veţi vedia de ne supărăm cu supărare, după obiccaiul omenescu, care de la oameni între oameni şi a oamenilor lucruri ni s-a tâmplă noa A, nu va fi multă mirare. Ca să grăiescu adevărat şi slobod, oricâte socolescu de la acestui senat neînlălâapte şi iară sârguiala şi acelia ce cu tiranie să lucrializă de ispravnicii voştri întru acia săracă de ţară, cu ocară ar fi a le spune. Că aceştia şi spuindu-vă ari trebui să se facă ca sau eu să mă pedeapsăscu, de aş minţi, sau voi, de aş grăi adevărat, den stăpânire să lipsiţi.

Un lucru numai mă învoieşaliză, care lucru am deprinsu a vorovi cu cei nenorocoş, cum sintu şi eu. Că aşa sintu de efirepţi dumnedzăii, cât căci sintu aşa grei la pediapsă nu de aiuria vine, fără dentru răutăţia vieţii noastre, când păcatele noastre îi deştiaptă pre dânşii spre certările şi pedepsele să le luăm la ivală. Încă un lucru prea mă tulbură pre mine, în care ce ar fi socoliala dumnădzăilor a agiunge nu pocâu; adică că omului bun, pentru greşelile (nice o certare nu-i dau şi întru unii toate) uşoare multe certări, iară celui rău, pentru mai multe şi mai grele greşeli –, nice o certare nu-i dau şi-ntr-unii toate le trec, iară într-alţi nice o certare nu-i trece;

cât de mică. O, ascunse sfaturile dumnădzăilor! Şi aşia, precum sintu legate a lăuda lucrurile voastre, aşia a ocări acela voie de aş avia nu m-aş îndoi a mărturisi, precum noi cu mare strâmbătăţi suntem, de ispravnicii voştri cei trimişi la noi, supăraţi. Că de ar fi vreo dreptate pre pământu’, când ne ceartă pre noi cu mânuie sale, nevrednici ar fi aceia carii ar rădica capetele sale den grumadzi.

Aceştii strigări de iznoavă dzise la dumnădzăii cei nemuritori pricina Faste că fiind aceasta dzi a cinsprădzecea, de când am intrat în Râm, atâtea şi ca acestea întru acestui senat că să fac şi să aşaliză am vădzut, den care mai puţine de atâţia de s-ar face la

Dunăre, mai grele ar fi decât odgoanele spândzurătorii şi decât strugurii viţăle.

Luat-am foarte aminte voia graiului vostru; la portu grozav, la mâncare fără măsură, în lucruri ce le isprăviţi neblândeţe, întru viaţă desfrânare, curvii. Şi orice dentru socotiala sfatului de aice să poartă la moşiia noastră, acelia cât la biserici să le ducă, dumnedzăilor să le închine, cu capul plecat, că nu să cinstescu vădzu. Potrivindu-să cele poruncite să le Tăcem, a ne lepăda de cei ce poruncescu ne silim.

După ce am plinit eu pofta mia şi otrava inimii mele, după obiceaiu ce am isprăvit, de v-am vătămat pre voi cu limba mea, iată-mă-s aşternut la pământu': aştept bătaie; că mai mulţu voi, dându-mă morţii să agonisescu laudă, decât voi, răpindu-mi viaţa, să o dobândescu pre dânsa.

Aicea au făcut hotar voroavei sale ţăranul.

Şi aşia Marco Avrilie, împăratul, întorcându-să spre toţi ce sta împrejiur, au dzis: ce vă se pare voci A, priialenilor? Ce miedz den nucă, ce aur den povăială, ce grăunţu den păru, ce trandafir den spin, ce măduhă din os, ce inimă de bărbat ales au arătat aceasta! Ce socotială tare, câtă cazanii voroavei sale, ce cumpănă socotâalii lor, câtă deschidere adevărului şi cât ar fi de goală răutatea au arătat. Aşea să mă îmbască dumnedzăii şi den boala ce mă supără să mă mântuiască, cum ţăranul acesta un ceas întreg culcat pre pământu' au dzăcut, iară noi, mirându-ne, am slobodzit capetele gios şi nice un cuvântu' n-am putut să răspundem. Că noao ţăranul acela şi cu voroava lui ni-au adaos ruşine şi a urî viaţa ni-au dat grijă.

Făcând dară senatul a două dzi alţi ispravnici, au trimis la apele Dunării. Lui i-am poruncit să scrie voroava lui în cărţi, ca să se afle în curte, între cele mari dzisă, a celor streine, în vistieriile uricăriei. Şi aşla fu aşedzat lucrul, că ţăranul acela să fie numărat în rândul celor bătrâni, să petriacă în volnicie cu uric şi den vistierie de pururia să aibă hrană. Că Râmul, muma noastră, nu numai cele de binefacere, cu care era îndestulată, ce şi cuvintele care să grăia în curte, cu mare laudă a-i glurui aceluia, de

pururea socotlia.

C A P 9. Sfătuâaşte Marco Avrilie pre domni şi pre cei mai mari ca să sâliască de pururia spre pace şi vremla de războaie să nu dia

Să laudă cu rostul tuturor Octavie Avgustu, împăratul Râmului, că aşia dentru sine era bun, aşea tuturor întru împărăţiia Râmului Iubit au fostu, cât precum mărturiseşte Svetonie Traneval, (sic), cap 59, o seamă de boaari, de ruda părinţilor, murind, mulţămila dumnedzăilor căci au lăsat în urma lor stăpân pre Avgustu; şi aşea, cu testamentu, lăsa ca urmaşii şi feciorii lor, ducând în toţi ani jărtvă la Capitolium, să facă rugă la dumnădzăi pentru viaţa, domnului. Adevărat, acestui vac au putut a să nu-mi adevărat de aur şi pământ fericit, unde domnul în bifa republica sa şi pre domnu-său republica îl cinstita. Că prea rar să tâmplă să fie îndestulate slujbele tuturor, sau tuturor să placă otcârmuirea unuia.

Şi nu pentru altă pricină râmlenii mai mulţu viaţa domnului îndelungată, decât şie, pohtifa, fără ca păzită în lineşte republica. Şi precum taste prta lăudată bunătatta lui Avgustu chesartului, aşea taste să se cinstiască mulţămita norodului şi de bunăvoinţa; că şi el au agonisit şi norodul aşea au fostu de îndestulat către agonisitortul. De vom să mărturisim adevărul, foarte puţini vei afla carii aşea ar iubi pre alţii, cât să urască presine pentru dragostta acelora. Nime nu-i aşea de plecat, carele în lucrurile ce să atingu de cinste n-ari vrea să se întoarcă pre toţi; iară aceasta nu să tâmplă la moarte, când fieştecine ar vrea să fie cel de pre urmă, adică să moară pre urma altora. Şi de aicea se vede, după ce au murit acum domnul, acum tatăl, acum muma, acum bărbatul, acum feciorul, acum megitaşul, atunce să moară moarte streină fieştecine cu mare inimă sufere, fiind viaţa lui’s (a) n (a) toas<a). Că pre domnul blând, răbdătorâu, vrednic, triaz, curat, cinstit şi dreptu, a-l iubi Foarte dreptu lucru taste; iară de se va teme cineva, altul de sirimbătate, ales domnul, carele arată pace întemeiată bine târai sale, de nu cu vota tuturor, viaţa sa lui Dumnedzău să închină.

Ce lucru bun poate să aibă ţ (a) ra care vrajbă şi războaie are? Dzică cine ce-i placi, iară eu dzic fără pace că nime a petrece averile sale, a mânca bucate Tara supăr, a dormi cu odihnă, a face cale fără grijă, a se încrede cu megitaşul şi vecinul său nu poate. Mai în scurtu, în câtă vreme îndelungată pace nu să află, atâta în toată dzua ne îngrozim pre noi cu moarte, tot ceasul să pare a fi cel de pre urmă a vieţii noastre.

Bun lucru faste domnul să curăţască de furi ţărâle sale. Că nemica mai strâmbu nu faste decât a vieţui din sudorile şi munca săracilor şi a le petrece ca nişte rătăciţi.

Frumos lucru faste, domnul pre cei blăstămători a-i rădica din mijloc. Că prea strâmbu lucru faste sudalma, când vatămă acéia pre împăratul cerfurilor, carii pre domnul târai cu limba a-l mărturisi nu îndrăznescu. Lăudat lucru faste domnul pre cei hârjătari, gfucăuşi, a-i depărta den ţară. Că giocul faste, în chipul molii, cu prea mare scădere, caré haina noa A roade şi lemnul uscat amistufaşte. Bun lucru faste domnul dentru stăpâniile sale a rădica desfrânătura oaspeţilor şi mulţiria hainelor. Că multe în lucrurile fără tria bă cheltuind vin până la atâta oamenii, de lucrurile cfale de tria bă să iasă.

Dară ce folos, te [te întreb, faste, domnul toate relele să lepede den ţ<a) ra sa şi să o aibă supusă războaielor? Sfârşitul slujbei d (o) mnului faste să-l umflască să se facă, iară răul să-l strângă. Iară pré vrâamea războiului nice cele rele domnii a le răsipi, nice pre cei răi a-i înfrâna nu poate.

De ari înţălâage domnii şi cei mari, călă grămadă de ré le şie şi casălor sali în dzua acéia grămădescu, în care dzi să apucă de războiul! A créde şi încă a îndrăzni a mărturisi, cât nu numai s-ari părăsi de a să apuca de dânsul, ce că nice pre unul dentru coi de casă a-i pomeni nu ari suferi, sau cine ar sfătui împotrivă, ca pre un vrăjmaş, de cap l-ari gfudeca. Cine sintu pricina domnilor de pace, a o cerca, a o fubi, a o păzi, pria cu mare sirimbătate să năcăjescu, nedându-lisă lor de domni ascultare, bunăvoinţa şi credinţa. Că, carii sintu de a

sfatului, pentru fieştece pricină de indiamnă pre domnu', acela iaste ori abatorul de venin, ori Fără simţire.

Şi aşea să tâmplă de să clătâaşte domnul de mânie şi să tulbură cu inima, luând veste pentru rocoşiria vreunii ţări, sau de vreun ceambul a altui domnu', în t (a) ra lui. Asupra căni trebi, cerând sfat, sintu uni (I) sfetnici aşea fără socotială, cât îndată dau păreria sa spre vrajbă, setrâcând toate ale păcii, aşea ca când ari sta alţii cu socotială spre hotărâria războaielor. Că cerşind domnul sfat, nu trebuie de pripă să i se răspundză. Că lucrurile războaielor, cu mare înţelepciune a să cumpăni şi cu nevoinţă a să dezlega şi a să hotărî trebuiescu.

Nice dănăoară împăratul David, cel la toate preaîntăleptul, n-au scornit războiul, până nu întreba de sfat pre Dumnădzău. Nice dănăoară Iuda Macaveau n-au început războiul până a nu cere întâi cu rugile sale sfaturi de la Dumnedzău. Nice dănăoară nu să cădea grecilor şi râmilanilor a face războau cu vrăjmaşii săi, până nu gâunghia jărtve întâi dumnedzăilor săi şi până nu întreba de vrăjitori şi de proroci. Ce să atinge de isprăvile dreptăţii de desfătările domnului, de darurili celor buni, de certările celor răi, de împărţiria de binefacerilor, acelia să cade domnului a le obşti cu vreunul den casă al său. Iară de lucrurile războaielor întâi cu Dumnedăzău, până a întreba de altu' cineva sfat, datorâu Iaste să aşâadze. Că nice dănăoară deplin izbândă nu va lua domnul asupra vrăjmaşului său, până nu va da întâi în mânuie lui Dumnedzău jalobele sale.

Carii întru lucrurile războaielilor dau sfat domnilor să ţie minte această învăţătură: că acele sfaturi să le dea, când sintu în patul lor, ca când ari şi dea întru ceasul acel de giudecată, în care să cunoscu sosiţi la acele de pre urmă nevoi; că în clipala cea de pre urmă vor să grăiască cu îmbunăluri, veri să-şi îngreufadze simţirea nu să poată.

Când să vorbbşte de războiu' să cade fieştecine carii sintu la sfat să cugete ca de se va prileji rău sau să caliză domnul, atunci a vă fi de va cădea asupra lor toată sarcina, de pagubele şi de scăderile întru simţiria lor. Iară de nu

vor lua folosinţă îndestulată, întru agâutorinţa, vor dobândi pediapsă sufletelor sale, care toate le păgubâşte.

Aşea să cade feiştecărufa să îmbască pacea şi să urască războiul, cât după socotiala şi sfatul mieu, care gătire are préutul la facería sfintei slujbe acelaşi gătire ori fieşticine spre a daré sfat şi a face socotială de războfu datorfu faste a avía.

Domnii, fiind oameni, sirimbătălile omeneşti a răbda şi a vrea să se răscumpere nu faste de mirat lucru. Ce pentru acéía la sfat au oameni înţelepţi, pentru să fa deasupră-le gândurile céle tulburate şi să îmblândzască mânifă. Că niceodată sfétnicii nu trebuie să sfătuiască acelía pre domni, carele îi clătescu pre dânşii spre mânie şi pre urmă, aşedzându-să, să se jeluiască de acele ce s-au lucrat.

Ce să isprăvim graful nostru, aducându-se aminte de céle bune ce să pierdu cu nepacia şi aducându-ne aminte de cíale rele, care vin den războaie, dzic, că fără alte pagube şi scăderi agfunge şi aceasta; că pe vrémía răzmeriţei toate bunătăţile să scot la ivală şi toate avuţiile să scot la vândzare. Că aceasta faste ştiută, că decât să face războfu vrăjmaşilor, cu atâta îndată să îngreuializă cu pagube cei supuşi. Câtă vréme domnii şi cei mari fac războaie, măcar de ar fi şi stăpân cu gfudecată diriaptă ţărilor sale, iară nu sintu cu fapta, de vréme ce pe acéía vréme mai mulţu stăpânii lucrializă, pentru să facă îndestul prifatenilor ce caută la dânşii, decât prifatenii ar stăpâni, ca lucrurile lor să-l agFutonadze împotriva vrăjmaşilor, cum să fa şi bani în datorie la dânşi (I). Sau domnii urmaliză amăgiturile simţirilor sale, întru dânşi (I) potolindu-le, sau povăţ cu) iria socotelii urmaliză. De vor să urmedze socotiala, mulţu le rămâne lor; de vor să urmâadze pofta simţirilor, nemică nu Faste care i-ar îndestula. Că precum apa mării a o vărsa din mare cu neputinţă Faste, aşea de tocma greu lucru rămâne rahnile inemii toate de a le plini.

De vor domnii să facă războau pentru vreo ţară oarecaria, luată den moşiia sa, care a o părăsi nu-i lasă,

simţina sa cea întriagă să socotiască ca să nu să rătăcească întru aceia simţire; că nice un războ Fu în lume aşea de dreptu nu-i, care nu ari aduce domnilor, simţirii sale, vreo scandată.

De vor domnii să facă războ Fu pentru să-şi lăţască stăpâniia şi patriia lor, aceasta nădejde foarte în deşărlu a fi dzic; că mai de multe ori cu un războ Fu aşea să strică şi să risipăscu, cât pre urmă în toată viaţa a tocmi pagubele nu pot.

De fac domnii războ Fu pentru să răscumpere strâmbătal Fa, şi aceasta Faste în zădar; că mulţi mărgu la războ Fu numai cu un lucru vătămaţi şi să înlor cu cu multe lucruri vătămaţi şi supăraţi.

De fac domnii războ Fu pentru să-şi adauga cinst Fa, şi aceasta ostenială că-i fără folos socotescu. Că nu mi se pare a au Fa atâta credinţă norocul, cât să iasă pre mânuie lui cinst Fa, avuţi Fa şi viaţa.

De fac domnii oaste pentru să-şi lasă vreo pomenire în vecii viitori, şi aceasta, nu mai puţin decât cele dentâi dzisă, în deşărlu Faste; că de vom cerca a vecilor celor dentâi şi vom căuta de amănuntul istoriile că mulţi domni vom afla că dentru războac hulă au agonisit, decât, izbândind, au aflat şie laudă.

De fac domnii războau socotindu cele mai multe desfătări şi cuvioşii dintru ţările streine, decât dentru ale sale, numai aceasta, cum socotescu, faste dintru lipsa ispitirii, adică dentru necunoştinţă şi mai mulţu vine dentru rfa cugetare simţirii sale; că domnului nemică nu-i mai grozav, sau mai fără cale, decât, pentru să aibă mai multe desfătări şi pagube, să facă războau asupra ţărilor streine.

Să nu să rătăcească domnii cugetând mai mulţu de lucruri streine, decât ale sale; că nicăfuri nu-i nice un pământu' sau vreun m-am unde nu iarnă şi vară, noapte şi dzică, scă) n (a) toţi şi bolnavi, bogaţi şi săraci, mâhniţi şi veseli, prii-a teni şi neprifateni, răutăţi şi bunătăţi, vii şi morţi. Mai în scurtu dzic, toate aceştia să află în tot pământul, iară neplecările oamenilor în divuri sinlu.

Aş vrea să ştiu de la domni şi de la cei mari, carii înoată pre lângă sine cu desfătări şi încă a înota mai mulţu întru desfătări poftescu, ce le lipseşte lor, întru stăpâniile lor, oricât de mici? Că, de vor să vânedze, vânat prin păduri şi prin munţi au; de vor să vântadze peşte, în ape au; de vor să se plimble au izvoare şi ape, grădini şi livedzi; de vor să se răcoriască au feredee; de vor să se desfătâadze au cântăreţi; de vor să se îmbrace au lucruri scumpe; de vor să dăruiască au bani; de vor să curvască au femei; de vor osteni de năduşeală au locuri răcuroasă; de să vatămă de răceală au locuri calde. De vor să mănânce, aule. lipsăscu mesele şi băuturile? Deci aceştia toate cine cu Uneşte le are în moşiia sa, pentru ce merge cu războau să clarce între câale streine?

De multe ori oamenii dentr-o ţară, mărgând într-altă, nu pentru vreo bună facere, sau pentru înţelepciune să poată mai bine cu îmblarca a agonisi, ce pentru să-i fie mai slobod şi mai pre voie întru răutăţi;

care pe urmă toate vin împotrivă socotelii lui, cât nice cu suspin pentru cele ce lâau lăsat, nice cu plânsu pentru cele ce au cercat nu plinescu.

Aşea de rare sinlu lucrurile carele ar arăta cuvioasă priinţă în lumea aceasta, cât de s-ar afla cineva, undeva, cu ce să se învoieşedze, a să păzi i-ar trebui, ca neviclenindu-să de diavolul, să nu socotiască să ar [el vieţui aâuria mai cuvios şi mai desfătat. Că oriunde şi ori încătro vom mearge, atâta Taste de lipsă de desfătăcfune şi atâta Taste de mâhnic Tune, cât abiia dentru o sută de ani, un an, în care m-am desfătat, iară de care m-am mâhnit o mie vom afla.

Cap 10. Ai. da să numără folosurile pă. eu şi cu ce to. croială mulţi domni din pricină de nemţi. că au făcut războaie pria griale

Întrebând Tim, prea vechiul craâul Pontului, pre filosoful ce era lângă dânsul, fiind el sănătos şi în cinste şi în avuţie îndestulat, oare Taste ceva ce ar cere între oameni, fără acele ce are, sau de la dumnedzăi într-aceasta viaţă firî-ar cu cale ce va să cee, să fie răspunsu' filosoful:

adevăr ce nice dănăoară n-am vădzut vădzuâu, ce nice dănăoară n-am cetit audzu. Că sănătatea, avuţiile şi cinstia, foarte rar unuia să dau de la dumnedzăi. Şi de să împreună aceştia la un loc, într-unii, atâta Taste de scurtă moştiniria lor, cât mai mullu a plânge celor drepţi căci s-au golit de dânsăle, decât a să lăuda căci li-au moştinit pricină ari avia. Puţin ţie, împărate, îţi folosescu aceştia toate ce au dat dumnedzăii, dacă nu ţ-au dat ţie îndestulare cu dânsăle, precum nice ţ-au dat ţie, nice îţi vor da, socotescu. Că aşea sintu la împărţală dumnedzăii de drepţi, cât cărora dau inimă îndestulată cu al său, acelora avuţie nu dau şi cărora dau avuţie, acelora inimă îndestulată cu al său nu le dau.

Aceştia Plutarh în Carte 1, *De poliţie*, spune; iară numele filosofului nu-l scrie.

Cu deosebite faceri de bine dărufaşte Dumnedzău pre domni şi pre cei mari, dându-le lor's (a)nătate, averé şi cinste. Iară de nu li-au dat deodată şi inimă îndestulată cu al său, cu acelia ce li-au dat, că li-au dat ostenială şi grijă mărturisesc. Că măcar că mai mare faste osteniala săracului, decât a bogatului, iară cu nehotărâte părţi mai mare faste urâcfunfa săracului; căci socolescu oamenii sănătatea puţin, în boli cad; căci puţin socotescu avuţifa, cad în sărăcie; că nu pricep ce ar fi cinstfa, pentru acéfa cad în necinste. Aşfa domnii cei răi, zăbavnici, nu părăsăscu a socoti puţin pacfa, până când cu rane să părăsescu de războaie.

În care dzi voi, domni, porunciţi crainicilor să strige de războfu asupra vrăjmaşilor, într-acéfa dzi daţi voie supuşilor voştri să fie răi. Iară de nu vi ţi vrea (să dziccţi) că nu vreţi să fie răi, primăscu. Iară pricină să nu fie buni le daţi lor. Dară să spunem ce faste războiul. Şi de faste lucru bun, sau rău, a urma războiul se va vidfa. A războaielor fapte aceştia sintu: a omorî oameni, a prăda ţări, a jecui besérici, a goli pre cei săraci, a da voie tâlharilor, a strica pe prifateni, a deştepta pre învrăjbitori, a cărora nemică altă fără mare scadére dreptăţii şi vătămare simţirii a fi, poate.

A nu să prii mi oamenii învrăjbitori nu să poate, de vor aţâţa războfu între doi domni, măcar că amândoi s-ari pârî, precum de unul stă gfudecala. Şi aşfa, ori că ari apăra pricina diriaptă domnul, ori ne di r i – aptă, niceodată sfârşitul războiului nu-l va face nevinovat; de va fi vinovat se va pedepsi, că va fi această pediapsă ca de toate pagubele, tăierile, aprinsurile, curvifa şi jacurile carele au lucrat întru amândoa A ţările. Să dea seamă cela ce au a Hat fără dreptate războiul, carele de nu va da seamă întru această viaţă va afla gfudecătorfu dreptu, cărue va plăti pediapsă în ceâalaltă viaţă.

Domnul care cu bunătate desăvârşit şi pofifaşte să-l aibă de creştin întâi de ce va începe războiul să socotiască ce folos dentrânsul, sau ce scădere va lua. Adică, de se va prileji rău să piardză şi averia şi cinstia; iară de se va tâmpla norocire ca să se arete părtaş socotlalii, ce presemne acia socolială va fi de scădere republicii; şi aşea nu să cade a vrea el pofta unuia să primască mai mult decât folosul tuturor.

Când au aşedzat Dumnedzău domni şi cei supuş i-au primit pre dânşii stăpâni, nice Dumnedzău că nu va porunci aceasta, nici oamenii, că nu vor primi aceasta ş, să fie de credzut, de ari socoti domnii precum nu acelia spre carele sintu legaţi, ce spre acele ce sintu plecaţi că vor urma. Că oamenii, de vor urma povoata poftelor, pururia vor greşi; iară de vor suferi a să otcârmui după socotială, pururea cu norocire se vor otcârmui [bine vor cârmui] Aşiadară domnii, pentru să se depărtiadze de război, care aduce grijă simţirii şi scădere averilor sale şi cinstii, datori sintu să se clătiască, socotind datorită către tara sa, către care sintu legaţi să o păzească, cu pace şi în dreptate. Că nu olcârmuitorii carii ni-ar aduce vrăjmaşi noa A, ce domni carii ar depărta de la noi pre cei răi, ne trebuiescu.

Plato, Carte 4, *De legi*, spune că fu întrebat de oarecare căci ar lăuda aşa de tare pre lidi, iară pre lachedemoni i-ar huli, să fie răspunsu’ că pre lidi pentru aceia-i laudă că ei pururia s-au zăbăvil pregiur hrana pământului, iară lachedemonii de aceia-i hulâaşte că altă

nemică n-au învăţat fără a prăda ţări şi năroade; că lui mai norocoasă stăpâne i s-a pare a fi aceia unde oamenii au deprinsu mânuie sale a le pleca la plug, decât ceea ce ar avia umerile îngreuiate de băiata suliţelor.

Aceste cuvinte a lui Plato prea adevărate sintu, carele măcar de ar fi la porţile sau întru inimile domnilor scrisă.

Plinius într-o carte dzice să fie fostu apolhegma (adică povestea) ştiută între greci foarte de obşte, acela numai că îaste împărat carele niceodală n-au vădzut împărat. Într-acesta chip şi noi putem dzice că numai acela singur ştie a pofti pacia cea pria poftită carele ce ar fi războiul nice dănăoară n-au învăţat. Aşa de bun şi prostu' nime nu va fi carele ar mărturisi a nu fi acela mai norocos care năframa poartă pentru să ştiargă sudoana de pe obraz, decât acel ce taie năframa pentru să usuce sângele capului.

Domnii şi cei mari, carii sintu apregi cu poftă spre războau, nu numai ţuţur (or) în lume, ce mai mulţu celor buni că sintu de scădere, să cugete. Şi acestui lucru socotiala îaste foarte vădzută, că aceşti din voia lor nice trebuc să se bată, nice să se prade, nice să se rocoşască, nice să se facă tătare şi nice pagubă şi scăderile sale să nu aibă. Că aemu aceia nu sintu vrednici de războau, fără adia carii viaţa întru nemică, sau puţin, o socotescu întru simţire. De s-ari faci războau numai împotriva celor răi, cu cei răi, şi s-ari lucra cu răul celor răi, puţină scădere ar lua cei buni. Ce îaste dureria mare, că cei buni să pradă şi să răsipăscu, să ucid. Iară cum am dzis, de s-ari bate cei răi cu cei răi, puţin s-ari socoti de s-ar birui unii de alţii. Iară ce laudă, ce hărnicie, ce veste, ce izbândă şi ce avuţie cu războiul s-ari găta, den căderile celor buni în războau, nu trebuie să se socoţiască mulţu. Căci atâta de mare lipsă îaste lumii de cei buni şi atâta sintu de triabă acei buni întru lucrurile cele de triabă. cât cu lacrămi ar trebui să se întoarne den toiul războiului, nu la războau ca la măcilărie, la moarte să-i ducă.

Plinie şi Seneca întru scrisorile sale dzr cum

poftindusă un hatman să se apuce a face războau, îaste de mare grijă, cu caria să-i rămâie laudă şi veste, săvai fără Folosul republicii, să fie răspunsu' acel hatman cum nice pentru o pricină de acia grijă, că nu se va apuca, fără numai pentru paza vieţii orăşlanilor Romii; că mai bine ar vria îngreuiat de mulţi bărbaţi să se întoarne la Râm, decât plin de bani să se întoarne la casa sa. De vom potrivi domnu' cu domnu', lege cu lege, creştin cu păgân, cu mulţu şi nehotărât trebuie a socoti sufletul creştinului, decât viaţa romanului. Că a bunului roman pravilă era să moară în războau, iară a bunului creştin poruncă îaste să petriacă viaţă în pace.

Svitonie Tranevil, Carte 2, *Pentru chesari*, (gleava) 20), dzice cum dentre toţi domnii romanilor nice unul mai drag norodului, nice unul decât toţi în războaie mai norocos n-au fostu decât Avgostu. Căci acestui domnu' preabun niceodată n-au oştit, până nu vedea pricină prea gria de a să oşti. Iară de ei ţi domni am cetit şi am audzit, nu păgâni, ce creştini, lucru de tot împotrivă am audzit, carii atâta era de buiaci simţirile sale, cât niceodată n-au făcut vreun războau cu cale: cărora cu glurământu le făgăduiescu, că, făcând războiul aicia fără cale, vor lua certare pria cu dreptate ştiu.

Lui Xerxis, împăratului perşilor, dănăoară prândzind, după ce-i aduseră finice greceşti foarte frumoasă şi cu miros prâacuvios, la masă glurând pre dumnedzăi a> cei nemuritori şi mărturisindusă pre oasăle mai marilor săi, s-au apărat că nu va mânca de acele cumpărate, de nu va supune ţara aceia, în care s-au făcut, adică Ţara Grecească. Şi ce au gâurat eu cuvântul ei cu fapta au arătat că îndată să supue Ţ (a) ra Grecească, numai să se împle de fi nici le acelia au purces; şi aşea, războiul acela nu numai ca un domnu' blăstămat, ce ca un om nesăţios şi rău au făcut.

Tit Livie, Carte 5, scrie precum franţozii, gustând vinul Italiei, îndată apucând armele, purciaseră să o supue pre dânsa, neavând altă pricină oricât de mică, oricât de mare, de război. Şi aşea franţozii previnul de la I ta lila au

schimbat singile său cel adevărat, adică prisne sângele lor.

Antigon împărat, într-o noapte visând pre împăratul Mitridat cu coasa a mână, cu caria ca un cosaş cosiia toată Italia şi o răsturna, aşea de tare a să tiame începu de Mitridat, cât au aşedzat întru sine oare cu ce mijloc ar putia să-l omoară. Aşa nebunul împărat, credzind visul lui deşertu, au aţâţat toată la mia la arme.

Audzisă longobardii, cari petrecia în Ţ (a) ra Unguriască, că Italiia are bişug de poame dulci, de carne musloasă de vin cu miros bun, de femei frumoas (e), de mulţime de feluri de peşte şi că are răceli rari şi călduri blânde; cu care veste, aprindzindu-se de rahnă spre acele locuri, apucară arme să supue Italiia. Şi aşa longobardii nu să se simetască asupra vrăjmaşilor, ce ca să aibă mai multe răutăţi şi materii de desfătăciune venise la Italiia.

În multă vreme stătu prieteşug întemeiat între carthagheni şi între râmleni. Iară după ce întăliaseră de preascumpele vine de aur şi de argintu în Hişpaniia că să află, îndată să sculară cu războiu' preagroznic asupra Italiei; şi aşea, norodul acel priabogat, pentru să apuce averile streine, pustiiră ţările sale. Acestora ce am dzis mărturie sintu Plutarh, Pavlu Diacon, Verosie şi Livie.

O, ascunse giudecăţile lui Dumnedzău, lăsând aceastia! O, nemăsurată a domnului bunătate, suferind aceastia! Ce dară? Au pentru un vis a domnului, visând întraşternut pentru apucarea averilor Hişpaniei, pentru feriala răcelelor Târai Ungureşti, pentru vinurile Italiei, pentru finicile grecilor, au trebuit să se aprindză cu foc şi să prade cu fierul tot pământul? Nu cere ascuţit condeiul mieu de la domnii carii fac toţi războaie, ce de la acei ce fac războai (e) fără de cale. Că, precum dzise Train, războiul cu cale mai fără grijă iaste, decât pacea cu prepus. Pre domnii ce să află întru ţineria acelora ce au luat de la alţii nevoitori şi înţelepţi îi laud şi-i mărturisescu, carii să scoaţă dentru moştinire să învrăjbăscu cu alţi domni de-a tocma, neapărând republica cu ale sale, ca un vrăjmaş cele streine apucând, simţirea sa vatămă.

Foarte-m (I) plac mie cuvintele lui Plato, Carte 5, *De*

legi: nu ni se cade nouă a fi prea slobodzi întru lauda celor păzitori de pace, nice să fie prea fără măsură întru hula cărora fac războaie. Că lesne poate fi ca acel ce face războau pentru să dobândiască pacea şi într-altu chip, acela care păziaşte pacia, pentru să facă războau. Ce îaste mai adevărat, decât acestui graâu a lui Plato? Că războiul scurtu pentru pacia cea lungă mai destul iaste decât pentru războaiele lungi a pofti pace scurtă.

Hilon filosoful fu întrebat cu ce lucru s-ar cunoaşte otcârmuitoriul cel bun şi cel rău. Nice un lucru nu iaste mai mulţu să descopere pre cel bun şi pre cel rău, decât lucrul de care ar fi pace între domni. Că tiranul moare să apuce cele streine, iară domnul întru bunătate desăvârşit să apere ale sale pune nevoinţă.

Mântuitoriul lumii Hristos, vrând să se ducă dentr-această lume (să se suc la ceriu), n-au dzis războau las voao, războiu' dau, ce pace vă las voci A, pacia mea dau voci A, (le unde se vede că creştinului adevărat mai mult i s-a cade a păzi pacia caré o au lăsat Hristos, decât războiu' a face pentru răscumăraria strâmbătăţilor care au avut sau ar avía despre alţii.

De ari vrea domnii să păzească slujba lor şi de ar vrea să mă crializă aicea, nice pentru un lucru de sârgu n-ar fi datori să versă singile omenescu, fără numai pentru acela carele pentru noi pre cruce au răbdat sângele său a-l jirtvi; că creştinii cei adevăraţi sintu legaţi spre plângiria păcatelor sale, iară a vărsa sângele vrăjmaşilor n-au slobodzénie.

Mai în scurtu, pre domni şi pre monarşi, pre toţi îi rog, poftescu, le aduc aminte, mărturisescu, pentru cela carele îaste domnu' păcii, pacía să îmbască, pacía să păzească, pacía să ţie, în pace să vieţuiască, că în pace şi ei avuţi şi supuşii lor fericiţi vor fi.

Cap II. Cartia lui Marco Avrilie, împăratului, către Cornilie, priiatenul său, în care spune de ostenelile războiului şi de deşertare (a) triumfului

Marco, împăratul Râmului, lui Cornilie, priâatenului priitoriu, s (a)nătate şi împotriva norocului împotrivnic de

la dumnedzăii nemuritori nărocire poftâaşte.

Dzua aceasta îaste a cincesprădzece de când, obârşind războiul den Asiia, de care m-am veselit, în Râm m-am înturnat. Aducându-mi aminte de tine că mi-ai fostu oarecând tovarăş ostenâalelor miale, îndată să-ţi fac ştire ca să te bucuri de izbânde am trimis; că inimilor blagorodne mai de mare bucurie sântu veseliile priiatenilor, decât desfătările lor cele osăbite. Şi măcar că ţ-ar hi fostu ţie cu ostenială a veni pre porunca mea, iară nice o socotială nu fac că nu vei avea mare desfătare aşea vădzind mulţime avere care am scos den Asia şi gătina caria am avut în război. Pre altă parte nu te vei putea de lacrămi oştoi, vădzind atâţia de multe niamuri robite, carii mergfa goli înaintea carălor celor de veselie, înreuâati de obedzi, cât mai multă ură decât laudă că fac biruitorii.

Rar vedem vreo dzi cu soare, luminoasă, caria vara nu ar fi cu roa A, şi iarna cu brumă şi cu chide pria friguroasă. De unde vin aceştia? Voi să arăt că dentru ciale nenorocite a norocirii omeneşti şi aceasta Taste de să văd foarte rari pre pământu’ norociţi, a cărora normal noroci n-a fi izvorât dentru nenorocire şi nefericiia altora, întru a cărora averi şi cinste n-ar fi încăput alţi (I). Când sosăscu unii la sărăcită cea de pre urmă, agonisescu a Iţii averile ciale bogate. Când unii să mişălializă, iară alţii petrec mare norocire; când unii lacrămi varsă, alţii de bunăvoie râd. Nu într-altu chip, ce ca în hausturi de apă doară de nu vor putia cofele de la roate, înălţindusă în sus, desărti; şi acia să suc carii gios, la pământu’, sintu pline de apă.

De s-ari chema la sfat simţirile, viasălă ţ-ar fi ţie dzua bucuriei de izbânda noastră, când ai fi putut potrivi dentru îndestulările avuţiilor, den numărul robilor, den multe felurile dobitoacelor, dentru multimia a hatmanilor şi a măistriilor, carele au adus den Asiia şi care am intrat în Râm, cu groaza şi cu cele de primejdie care am avut în război. Că, să spuiu adevărul, cu aceia groază s-au făcut războiul, cât să-ţi pară de lucrare bună căci am ieşit cu trupurile greu rănite şi numai vinile de sânge cât le avem ne deşerte.

Aşiadară să ştii Cornilie că parthii sintu foarte războinici şi întru lucrurile războaielor ştiuţi şi îndrăzneţi şi în pământul lor cu inimă îndrăzniată, fieştecarele fasa-şi apără! Şi cine nu va mărturisi pre dânşii întru partfa bărbaţilor înţelepţi şi inimoşi, războinici, că nu plinescu slujba sa? Că noi, râmlenii, de rulargem fără socotială şi cu rahnă de cinste a dobândi cele streine, foarte cu cale lucru faste ca ei, cu socotială şi cu dreptate povăţuindusă, să se apere.

De tot rău şi de tot neîntăleptu lucru faste oricine zavistufaşte triumful de izbândă de senatul şi norodul Râmului făcut. Ca să ştie, cine nu ar şti, pentru că o dzi, care să tâmpla lăudată, de o mie de ori (celui nenorocoş) viaţa să duce în dar. Ce vofu să dzic? Fără că toţi gândecă rău de vâastia aceluia pre carii nenorocitul izbânditorâu ori în obşte îi duce cu sine, ori îi lasă în Râm; căci vredniciile chipului nu gfudecată să socotescu, ce dentru părerfa zavistiei să alerge. Măcar cât de mai răbdătorâu şi nu de tot fără măsură m-ai socoti, iară ştiu, Cornilie, că nice răbdarfa nimărufa a suferi, nice inima a răbda nu va putfa, prea mai mulţi oroşfani, carii au deplină nebunie, că niceodată n-au îndrăznit a urma oştirii, foarte lucru ştiut faste, spre zavistifa triumfurilor şi ura altora. Că viache câumă faste a celor zavistnici a batgiocuri şi a înălţa răutatea pentru împuţicfunia lor, care a o isprăvi n-au îndrăznit. Şi măcar că aşfa viaţa întru grijă de atâta ori la războfu se pune, cum şi socotiala grafului de scădere că faste, iară atâta de nebuni suntem, atâta în vântu trimitem socotfalele oamenilor, cât mai mulţu am vrea voroavele cele în deşertu, decât spre vreun folos al nostru, socotiala noastră cfa prfa cu ostenială lăsându-se grijilor, decât viaţă cu odihnă petrecând. Că oamenii cei deşărţi, numai pentru să rămâie întru pomenire oamenilor deşărţi, fieştecare acei ostenfale şi dureri de bunăvoie să pliacă.

Cu dumnedzăii cei nemuritori mă mărturisăscu, Cornilie, în dzioa de bucurie când mă purtam în carul cel de biruinţă, veselind, am cugetat întru cugetul mieu, cât ar fi de uşoară părerfa a tuturor întru această lume. Măcar că

m-am certa, de socotiala minţii a ne îndemna m-am striga, iară a asculta socotiala minţii noastre nu vom. Iară într-altu chip, săvai că de lume ne hulim, ne prim rău, ne urâm, iară a asculta şi a sluji ei vom. Sau eu smintescu, sau a oamenilor nebună fericie, sau lipsa sfatului celor bune pricina faste, cât mai bine să intre în casălc streine, fără vofa tuturor, decât cele bune cu voie în casa sa să se odihniască. Că mai lesne ari fi a urma şi a agonisi bunătate, decât (a să abate) sau a să pleca după răutăţi şi a să înălţa. Că aşa faste potrivit lucrul, cât cei ce întru toate şi peste toate vor să intre în vofa lumii să încurcă, au să înfăşurializă cu nehotărâte ostenâale şi lucrurile ei.

O, Roma, Roma, blăslămată să fie nebunită ta! Să piară cel ce au lăsat întru tine atâta mândrie! Nemărturisit să fie oamenilor şi urât dumnedzăilor. care au scornit întru tine această pombă! Căci carii au agonisit, puţini, iară carii pentru să agonisască s-au răsipit, nenumăraţi sintu. Ce lucru mai deşertu a sădzice, ce lucru mai în zădar a să cugeta poate, decât hatmanul roman; căci au prădat tari, căci pre cei întru pace i-au tulburat, căci au stricat oraşe, căci au asămânat cetăţile cu pământu', căci au jecuit săracii, căci au îmbogăţii pre tirani, căci au răsipit vistâarfurile, căci au vărsat mulţu sânge nevinovat, căci au făcut fără număr văduve şi căci pre mulţi bărbaţii) nemeşi au omorât: acesta har, pentru actaste pagube a tuturor, să fa pompa de triumfu în Râm? Vofa tisă-l spufu alte nebunii mai mari? Şi aceasta aşfa-i de mare, cât niciuna a să potrivi cu dânsa nu să poată. Că căderfa acelor fără număr, în războfu, agoniseşte numai unul laudă şie şi acei nenorocit (şi săraci) nice de îngroparfa lor să fie, neagonisind; unul numai, hatmanul, prin Râm să poartă cu veselie.

Aşfa să mă fubască dumnedzăii, că într-acea dzi a triumfului mieu, care ţie ca unui prifaten al mieu, ca să – (i fie de credzut voau, când prăvifam den carul cel de veselie spre robii cei îngreuiaţi de obedzi şi videm şi banii carii aducâam den jacurile şi prădzile a mulţi nevinovaţi, când audzilam văduvile nenorocite plângând moartia bărbaţilor

şi de atâtea nlameşi ce cădzuse în Asiia, când îmi aducâam aminte, măcar că la ivală mă arătam cu bucurie, iară într-ascunsu Iacrămi de sânge am vărsat. Că nu om care în lume se naşte, ce una dentru cele nebune, nebunie iasle, care are scaon la cei den iad, cela ce să bucură şi să desfătializă de paguba şi de scăderia streină.

Nu ştiu ce s-ari socoti de acela domnu' şi hatman, carele înturnându-să din războau, poftâaşte şi cere Intrare cu veselie în Râm. Că de cugetă cele ce să cuvin socotâalii, rănile care au luat pe trup, de cugetă banii carii i-au cheltuit, de cugetă târgurile care li-au răsipit, de cugetă primejdiile carele au petrecut, de cugetă pagubele carele li-au făcut, oamenii cei mai mulţi pre carii fără de nice o pricină i-au ucis, de va cugeta pri Tatenii pre carii i-au pierdut, de nepriâatenii ce ş-au agonisit, de va cugeta odihna caria au avut, de cugetă cât şi a câţi îaste datorâu voau dzice că cu gemutva suferi intraria şi întru multe Iacrămi că se va purta.

Ce să atinge de triumfu nice pre assiriâani laud, nice perşilor zavistuescu, nice machidonâanii nu mă îndestulializă, nice haldeii în<i) plac, nice grecii mărturisăscu, iară pre trolani îi liapăd şi pre carthagheni îi pedeapsăscu, căci nu din dragoslia dreptăţii, ce de simeţiia mândriei aţâţaţi, pentru să agonisască triumfuri şi mai multe stricăciuni ţărilor sale au adaos şi ni-au lăsat noao pricina perirei.

O, Roma, blăstămată! Blăstămată ai fostu, blăstămată eşti, blăstămată vei fi! Că doară de bârfăscu lucrurile dumnădzăeşti, sau de mă amăgeşte cugetul mieu, sau norocul roata sa împiladecă, ce prăviale ni-au arătat noao împărăţiili trecute, acelia prăviale vei arăta vecilor viitori; adică că precum prin silă ţi-ai făcut stăpână stăpânilor, aşea pe dreptate te vei face slugă slugilor.

O, Roma, nenorocită şi încă prea nenorocită! Că nu poci a doua ora ce să-l mai dzic. Dzi-mi mie, mă rog, că ci-i astădzi atâta scumpâate de întălepciune, că ci-i atâta ieftinătate de nebunie? Unde sintu părinţii tăi cei vechi, carii ţi-au şi zidit şi împodobit? Dreptu carii acum ai tirani,

carii pretine ţi-au şi răsturnat şi ţi-ai grozăvit. Unde sintu atâţia bărbaţi de cinste, cu nemeşie şi cu bunătate împodobiţi, pre carii F-ai hrănit? Dreptu carii atâtea de mulţi răi şi greşialnici ai. Unde sintu adia ce, pentru volnicila ta, sângele ş-au vărsat, în locul cărora au urmat adia carii viaţa pentru tine, să te supue, ş-au pierdut? Unde sintu hatmanii acei vitiaji, carii cu atâta pază zidiurile tale au înmulţit şi împotriva vrăjmaşilor li-au apărat, în locul căror s-au adaos adia carii şi zidâurile li-au răsturnat şi de răutăţi şi pagube ţi-au împlut? Unde sintu episcopii cei pria mari, carii de pururia în biserici să ruga şi cu jărtve pre dumnedzăi îi îmblândziia, după carii urmară adia carii nemică, fără a face silă besiaricilor şi cu răutăţile sale pre dumnedzăi a-i întăr<î) ta sintu deprinşi? Unde sintu filosofii şi ritorii, cu a căror sfaturi te cârmuâai, după carii au rămas cei neînvăţaţi şi groşi, aşea că cu răutăţile sale te calcă?

Îţi luară ţie, o, Roma, acei vechi toţi şi am urmat, carii suntem mai proaspeţi şi de ai fi cunoscut deplin bunătatia acelora şi răutatea noastră de ai priceput, în care dzi au hotărât adia viaţa sa, a te sfărma pretine, micşurând toate pietrile zidiurilor tale în cenuşe tău trebuit. Aşea ar hi fostu, cât câmpii aceia, după oasăle acelor bărbaţi buni ar fi plânsu şi trupurile care sintu acum a oamenilor răi nu s-ar fi împuţit.

Au eşti mai viache decât Vavilonul? Au mai frumoasă decât Ilada? Au mai avută de Car

thaghena? Au mai tare de Troada? Au mai cu mulţime în norod decât Thivil? Au mai cu apărare de Tir? Au mai cu bişug de

Vizantiia? Au mai naltă decât Camesanna?

Au mai nedobândită decât Acvilia? Au mai»

slobodă de Gâdele? Au mai cu multe turnuri decât Capua? Au pusă în loc mai arătos decât Cantavria? Au perit acestea aşla de mari şi nemeşe oraşe, cu atâtia bunătăţi înflorite, apărate de atâţia de mulţi aleşi bărbaţi. Şi tu, cât vei sta, îţi făgăduieşti, răsipită de atâtea răutăţi

şi de atâtia pagube adaose? Criademă, Romă maică, care veste îaste acum a ta, aceia întâi au fostu a lor; ce lor, actaâaş ţie să făgăduâaşte. Că aşea să învârtâaşte crângul lucrurilor, de ce ostenâale audzim acum de cei trecuţi, acelaş de noi vor spune cei de pre urmă.

Arată iarăşi în cartia sa Marco Avrilie plângând şi strigând asupra râmlenilor.

căci au oştit asupra Asiei şi câte de multe păgubi să fac celor supuşi „când fac domnii războau cu cei streini. Cap 12

O, mesără Roma! Nu deprinsâaseşi a fi aşia nenorocită! Ce cu cât mai păşăşti în vârstă, cu atâta te văd mai nenorocită. Că şi în cărţi cetim şi cu ochii noştri videm că la început, veri oraş, veri chip oarecare, când ar fi mai norocit, cu atâta la bătrânâaţe are mai nenorocire. Aşla şi pre vremile cele vechi şi în vecii cei lăudaţi, când erai adaosă de romanii cei adevăraţi, nu precum acum (când) ai feciori cu curvie făcuţi; i Curviia cea multă blânde era, Romo, oştili trimisă, precum era prOpă” filosofii den şcolile grecilor. De nu bârfăscu iius>, 3. lă7 scripturile grecilor, Filip, împăratul Machidonii, pentru aceia să află aşea de vestit în istorii şi feciorul său Alexandru Machidon aşea de norocit în războaie au fostu, căci avea oşti aşia de blânde, cât mai multe sânat, care ari porunci, decât şiriaguri care ar face războau să păria a fi.

Cât putem dentru Tit Livie şi dentru atţi dăscăli a culiage şi dentru dictatura lui Cvintu Cincinat, până la acel sllahteclu Marco Marchel, au fostu vremile împărăţiei Râmului mai norocite. Întâi de crai fu supărată, iară pre urmă de tirani fu asuprită Roma. Iară pre vremile acele mai fericite, dentre céle mai mari fericii carele avía Râmul, aceasta era, că învăţătura oştânilor era prea cumplită şi pre acéía vréme începu Roma a să răsipi când oş tile noastre a descreşte întru învăţătură. Că oştanul când îs dă haslă cu răutăţile, nicccum nu vor pulía orăşianii a avía pace cu bunătăţile.

Blăstămată să fie Asiia (şi) nemărturisită dzua în caré, pentru să te dobândim, am apucat armele! Şi ce folos

am agonisit, până în dzua de astădzi încă nu s-au vădzut. Iară ce rău ni s-au prilejit la tine, niceodată (a plânge) Râmul nu va părăsi.

O, nemărturisită Asiia! Ale noastre averi li-am cheltuit pretine, iară tu ne-i grămădit pagube; dreptu bărbaţii cei tari, tu ni-ai trimis desfătărili tale; a tale am dobândit oraşe, iară tu te veseleşti de bunătăţile noastre. Cetăţile tale li-am asămânat cu pământu', iară tu ale noastre, ai strămutat obiceaiuri. M-am veselit de izbânda ţărâlor tale, iară tu ai zugrumat priiatenii noştri. Războiu' cu vărsare de sânge ţ-am făcut şi tu ni-ai luat pacía cea poftită. Tu fără voie ne-ai făcut cale, iară noi, de acum, ai tăi suntem; nedirepţi stăpânitori suntem avuţiilor tale şi cu cale a răutăţilor slugi. Mai în scurtu, jialnic mormântu a Râmului, Asila, iară împuţita puşcărie a Asiei Roma eşti.

Părinţii noştri cei vechi cu singură Roma să îndestula, iară noi, feciorii lor, căci nu ne îndestulăm de odată cu Râipul şi cu Italiia, ce am trecut la Asiia, pentru să o dobândim, unde vrednicita noastră – trimitem în deşertu, şi toate averile noastre le petriacem. De au fostu rímlénii cei vechi, bărbaţi, adică întru vieţuind aşea de inimoşi şi făcând războaie aşea de vitlaj (I), întru a porunci aşia de înţelepţi, întru a moştini aşia de blândzi, cu hotarăle acele strâmte era îndestulaţi; căci noi, nepotrivindu-ne cu dânşii, nice într-o parte, nu ne îndestulăm cu ţ (a) ra cea bogată şi cu odihnă.

Nu ştiu ce nebunie ni-au apucat pre noi, de am mărsu să dobândim Asiia şi nu m-am îndestulat cu Roma? Că nice Italila nu-i aşia lipsită de averi; neîndesită de târguri, lipsită de lăcuitori, deşartă de turme, nebişuguită cu roade, lipsită de poame bune nu era, cât de aceştia de toate să nu avem mai multe decât ce au avut, ori cei mai mari ai noştri, ori noi, feciorii lor, a avia am agonisit. De mine ce să atinge, sau den slăbăciunea socotâalii, sau den nebuniia mândriei a purciade, aş fi dzis, de vom vria cu stăpâne să întrecem pre mai marii noştri, pre carii cu vredniciile slujbelor nu-i aglungem.

Nemică eu nu râhnescu întru ai miei, cei mai mari,

fără cât că au fostu mai mulţu decât să cade mândri, neodihnitori, în ce cunoaştem că le suntem feciori, den trupul lor născuţi; cându nu numai mândri şi neodihnitori, ce şi lacomi şi răi suntem, întru acele care să atingu de bunătăţi, departe, în urmă, suntem rămaşi, iară în lucrurile cele fără cale, cu multe mile îi întrecem pre dânşii.

Unde sintu izbândile cele prea mari care li-au avut în Asiia cei mai mari ai noştri? Unde-i mulţimia cea nenumărată a aurului? Unde-i mulţimea robilor carii i-au prinsu cu războiul lui]? Unde sintu dobitoacele cele nenumărate, care li-au trimis la Italila? Unde sintu avuţiile acelia care fieştecare li-au pus în casa sa? Unde sintu craii cei preaputiarnici, în oştirile acelia prinşi? Unde sintu alaiurile şi triumfurile, cu care, veselindusă, să purta Roma?

Ce aş dzice, Cornilie, aice nu am, fără ca toţi cei ce au fostu pricină războiului au murit. Oricâţi au mărsu la Asistă, oricarii au oştit asupra acei ţări sintu morţi; carii veselindusă de izbânde au intrat în Râm sântu morţi. Mai în scurtu şi visterâurile şi triumfurile carii cei mai mari ai noştri li-au adus de la Asila, în scurtă vreme amândoa A sfârşit avură; iară a răutăţilor şi a avuţiilor nice un sfârşit n-am vădzut.

Măcar de ar întălâage domnii cei mari cu inima ce ar fi a face războau în ţările streine, ce ostenâale îs a goni să seu, ce grijă în cugetile lor, ce tulbura re lăcuitorilor, ce pierdzare vistieriilor sale, ce sărăcie priâatenilor, ce bucurie nepriâatenilor, ce perire celor buni, ce slobodzenie celor răi, ce materie de vorbă celor streini arată! în scurtu, fac întru ţările sale moştinitoare sămânătură de toate păgubite şi otravă lasă moşâanilor săi adevăraţi, foarte stricătoare. Crâade-mă, de ari socoti domnii ce socotescu eu, de ar fi gustat aceia ce am gustat eu, de ar hi avut acila ispită ce am avut eu, atâta s-ar fi tâmplat, cât ar dobândi ţările pen silă cu vărsarea sângelui; cu atâta mai mulţu, cu multe lacrămi, ciale închinate li-ar lua. Că de să cade a grăi adevărul, nu faste a domnilor celor înţelepţi, numai pentru să dobândiască cele streine, să-şi piardză dentr-al

său.

Întreb, aemu, ce folos are Râmul dentru supunerea Asiii? Fost-au, adevărat, la intrat într-însa îndrăzneţu, la dobândit tare, la supunere nefolositoare, la apucare norocit. Oare fi-va întru a o (mia norocoasă? Ce nemică nesocotind dzic şi nici mă voau căi de dzisa mia, că să poată lua Asiia, iară de dânsa să se poată tinfa adevărat lucru, a făgădui, peste seamă faste nebunescu. Ce dară, au nu faste nebunie mare a-şi făgădui să poată tinfa Asiia, când nice de o izbândă, nice dănăoară nu face solie înainte de biruinţă unii părţi să se ştie? Şi pentru hranna acelui războau, au nu s-au stricat toată Italia? în Asia ai noştri bani să cheltuiescu. În Asiia ai noştri copii pier. În Asiia ai noştri părinţi au perit. Pentru Asiia ne pun dări. Cei mai buni cai îi petrece Asiia. În Asiia să duce zuharaoa noastră. În Asiia toţi furii să hrănescu, toţi învrăjbitorii de ia Asifa vin, toţi cei buni pier în Asifa, toate răutăţile ne vin noao de la Asifa. Mai în scurtu, toate vistieriile noastre în Asifa să petrec, toţi r (o) manii cei ales în Asifa moru. Această plată arătând Asifa Râmului, căci Râmul poftfaşti războfu cu Asifa.

Înaintea noastră alţi domni au bătut pre Asifa, o au dobândit, o au moştinit. Ce de la o vreme, vădzind acolo a fi pământu’, unde nice frică de dumnedzăi, nice cinste domnilor, nice podoaba gfudeţelor şi legiuirii întru nemică nu să ţinea, aşedzară să o răsipască pre dânsa, deprindzindu-să cu ispita niamului Asiei, a cărora nice trupurile cu războaiele nu să ostenescu, nice cu binefacerile inimile a să împăca că nu poate. N-au fostu acelor domni gândul să păzească Asifa pe uscat? fără noi, pre mare, socotim să le agâutorim? Părăsitu-o-au pre dânsa fiind în vecinătate, iară noi, depărtaţi, vom să o ţinem pre dânsa? Presocotialo rufa de acel ffalfu de pământu’ faste Asifa, unde toţi cei înţelepţi ş-au ispitit înţelepciunfa, unde toţi cei nebuni ş-au adaos grijfa nebuniei sale, Unde toţi cei mândri au plinit nebunifa sa, unde, prin silă, toţi domnii stătură, a căruia viaţă petrecură toţi tiranii; iară până la sfârşit nice voie, nice

înţelepciune, nice putfare, nemică acestora n-au folosit.

Nu ştiu de va putfa cineva a prii Asiei, a vrea bine Asiei, a grăi bine de Asifa, sau a fi voitorâu de bine lucrurilor asiatice; când ne dă Asifa a vorbi de dânsa, de suspinuri de noapte şi de lacrămi, în toată vremfa ne arată prea bogată materie. De s-ari putea oamenilor descoperi această taină, ca să ştie de care dumnedzăi s-au zidit Asia, nu ari osteni atâta a o supune, că suptu aceia stfa faste zidită de dumnedzăi, cât să fie păşune de obşte, unde toţi să see) pască, uliţă scoasă la ivală, unde toţi să vândză, gazdă de obşte, unde toţi să descalice, zgrenţă de obşte, unde laudă pre toţi, casă scoasă la ivală, unde să sălăşluiască toţi şi moşie nehotărâtă, unde să petriacă toţi. Şi dentru aceştia râhnescu toţi stăpâniria Asiei, iară puţini o agonisăscu; că fiindu moşie de obşte, fieşlecine, ca prea sa să o dobândiască sileşte.

Cine, întrebu, au aflat să prândzâm în foişoare la ivală, să cinăm în grădini de taină, să se îmbrace femeile în divanuri cu haine bărbăteşti, să acopăr faţa cu chipurile preoţii lui Iunon, să se ungă în feredeu cu unsori mirositoare bărbaţii ca muierile, să mirosască în curte sfetnicii unsori, să se îmbrace domnii cu purpura, împotriva legii cei vechi, de doao ori în dzi, ca Dionisie tiranul să mănânce bucate, fără mufăria sa să aibă şi ţiitori, care lucru fac tiranii, să facă blăstămuri împotriva dumnedzăilor, care niceodală nu s-au audzit la împărăţie?

Aceste dzece răutăţi au trimis Asifa dar Râmului. Că, în care vremi ardea tare cu războiu’ părţile răsăritului, atuncea dzece hatmani adusără acâaste dzece răutăţi în Râm, a cărora nume a le arăta trece condeiul, ca lumina lucrurilor făcute să nu le astupe ¡măturile cele grozave.

Înainte de ce luă cale asiatecă Roma, bogaţi, păciuitori, triaţi, înţelepţi şi cinsteşi şi decât toate, toţi, fieştecine cu al său eram îndestulaţi. Iară până aice atâta de sârguitori spre nedezvăţate învăţăturilor celor mai mari şi spre deprindirea desfătărilor Asiei au fostu, cât astădzi atâtea de multe de răutăţi în Râm să cunoscu, câte învăţături să cunoştia în Ţea) ra Grecească.

Pentru aceastia ce am dzis vor cunoaşte domnii cei războinici, ce folos dentru supuneria ţărilor streini vor lua. Iară lăsând răutăţile care să adaug pre vremea războiului şi bunătăţile şi bărbaţii cei aleşi, cărora perire le aduc războele, să grăim de banii pre carii îi cearcă aşa de tare domnii şi-i iubăscu. Aicea dzic eu, dar, nice un domnu', nice o împărăţie la mare lipsă a sărăciei nu vine, neavând războiu' cu ţările streine. N-ai vădzut, Cornilie, pre domnii din voie, sau mai mulţu decât de silă aduşi şi pierâzând întâi banii săi cei adevăraţi, să clarce cei streini, neîndestulându-să cu ai săi, să apuce munca şi ave na săracilor, vistieriile streinilor să le tragă la sine, dări mari să scornească, să dia cale voroavelor streine, pre ai săi să urască şi pre urmă să roage pre cei supuş ai săi şi nepriiatenilor să se jeluiască?

Arătând până aice pagubele războiului, ce ar fi izvorul lui vom arăta.

Nu poate fi ca, venind doftorul la bolnav, să-i dia liac, până nu va înţăliage den care venin îaste izvorât (a) boala bolnavului. Domnii, de vriame că să şi născu din oameni şi încă întru oameni crescu şi cu oamenii să sfătuescu şi cu oamenii că vieţuescu, şi ei sunt oameni. Ce atâta clătiţi de mândrie, ce atâta lipsă sfatului, care aşia singur cugetă, cum dentru alţii acâalâaş hule au, măcar căci ar avea mulţu, iară în preajma altor domni averile lui puţin pot. Aşijderia, precum având ei avuţii mari, cu mulţumai mare să aibă viaste mai mare.

Domnului bun, carele au luat moştenie de la cei mai mari, puţin să cade a socoti acelia în preajma acelora care departe mai mulţu îaste datoriu a lăsa feciorilor. Că nime, nice dănăoară, nu ş-au lăsat pomenire vestită şie, fără numai acela carele n-au făcut războau ales. Când să alegia împăratul Râmului puteria i s-a da lui a supune toată lumfa suptu stăpâniia sa.

Audzind, dară, aceste socotâale nebune domnii, precum le faste lor norocul plecat şi cugetele înalte de sârgu vestescu războau vrăjmaşilor, de sârgu deschid visterâurile, de sârgu fac oşti mari. De la o vreme, dar,

lăsând dumnedzăii, când socotescu dobânda celor streine, cheltuiescu şi pierdu ale sale.

Nu ştiu cine v-ar amăgi pre voi, domnilor, putând în pace să fiţi bogaţi, în războau a fi săraci să viţi; când şi a fi, precum aveţi datorie şi puteţi a fi, în dragoste, iată, ură vă cercaţi; când puteţi petréce viaţă fără grijă, în grijă de sârgu norocul îl aruncaţi, pentru că ale voastre care sintu multe, puţine, iară céle streine, care-s puţine, multe le socotiţi şi le preţăluiţi. Când să fiţi tuturor de tria bă aşia vă chivernisiţi, cât să vă trebuiască alţii voci A.

Aşia să ştii, Cornilie, că cu cât de ascuţit la minte şi la griji de ari birui domnul pre toţi carii au fostu în Râm, nu să poată toate céle bune să caliză în războau. Că întru mă dulările lucrurilor sântu să se isprăvască, sau de bani să iasă, sau de prifateni să părăslaşte, sau vremi să tâmplă împotrivă, sau de multe greutăţi să învălătucâşte, sau de neagâunsul zahăralii să apasă, sau véde vicleşugul hotnogilor, sau agintoriul vrăjmaşilor. Din ce aşia nenorocit să tulbură, cât mai multă groază duce gândul de cugetele sale, decât cât să cugetă să dobândiască locul vrăjmaşilor. Şi domnul, nevrând vrajba pentru vreo pricină, ce numai de nebumia ostaşilor, una pricină de părăsit războiul ar agâunge. Că, Cornilie, ce ură, ori a obrazului împărătescu, ori a împărăţii lui stingere a face vrăjmaşii, decât pre ai săi să-i valiză în locul vrăjmaşilor săi deopotrivă? Vrăjmaşa mai de multe ori marginile pradă, iară oştile noastre pradă toată ţ (a) ra. Vrăjmaşilor îndrăznim şi putem sta împotrivă, iară alor noştri nice putem, nice îndrăznim a le dzice. Vrăjmăşii, cându-i mai mulţu, într-o lună o dată fac ceambuluri şi să duc, iară ai noştri în toate dzile pradă şi şed. Vrăjmaşii, de frica vrăjmaşilor săi, să oprescu, iară ai noştri nice de frica vrăjmaşilor, nici de mila prilatenilor nu să clătescu. Vrăjmaşii de ce să duc mai departe, de acela mai slabi şi cu numărul mai puţini să văd, iară ai noştri, de ce să duc mai departe de acéía mai mulţu şi cumpliría lor şi numărul lor să adauge. Şi aşea, nu ştiu ce războau ar putia fi mai greu, decât pre ostaşii săi domnii să-i hrăniască între stăpâniile sale; că ei, precum mărturisiaşte

ispita şi înaintia dumnedzăilor mulţu vinovaţi şi domnilor nice de p triabă şi noroadelor sântu urâţi şi ca să dzic cu un cuvântu' şi cu răul tuturor şi cu binile a ni mă rufa trăiescu.

Aşia să-mi fie mie, Cornilie, Marsu cu priinţă şi mâna mea în războiu' să o chivernisască, cum mai multe pâri îmi vin în divan de jacurile a hatmanilor miei, de la Iliria, decât de toţi vrăjmaşii norodului roman. De aceştia dar, ce dzic, şi cu mulţumai mulţu de cele – ¿fe tac, mai mulţumă tem a face un stiag de o sută de ostaşi, decât a mă bate cu treidzăci de mii în războiu' prea cumplit. Că a sta într-un ceas zăbavă, ori bine, ori rău, norocul îmi va isprăvi, iară cu ceâalalţi nice în toată viaţa a isprăvi nu poci.

Iară de vei dzice, Cornilie. că fiind eu împărat Râmului, căci aceştia nu le-şi potoli, care toate în (I) smlu cunoscute şi iscodite, că spre domnu' carele trecând cu iertare rabdă vina streină, de-a tocma cu a sa să se potrivască, că nu ar fi în putinţa mia, răspundzu: ca să lămăduescu aceştia, ca dentru liacul acela să nu nască altu' rău mai greu, că nefiind tu singur domnu', aceştia ce-ţi dzic nu le vei putia urma (nice înţăliage), că domnii multe cunoscu cu înţelepciunia sa care să le facă n-au putia re. Aşia au fostu, aşa iaste şi va fi. Aşea am aflat, ţiiu, aşea voau lăsa. Am cetit în cărţi, cu ochii am vădzut, de cei mai mari ai miei am audzit. Aşia, ca să dzic cu un cuvântu', au scornit părinţii noştri, aşia ţinem noi feciorii lor, aşia celor moşiniani pre urmă, cu răul lor vom lăsa lor.

Un lucru it (I) voau spune ţie, în care mi să pare că nu greşăscu mulţu. Adică că măsurând paguba cea mai mare şi cele ce niciun folos care aduce ostaşul republicii noastre, socotescu că a-l ţinia şi a-l hrăni sau că iaste nebunie oamenilor, sau biciul dumnedzăilor. Că nemică mai dreptu nu-i decât cu slobodziria dumnedzăilor acâalc să ispitim în casa noastră, acelia carele să le plângă caşale cele streine.

Aceştia ţie, Cornilie, li-am scris, nu că să cade ţie să le ştii aceştia, ce că acele ce era să ţi le spuie inima mia li-au isprăvit. Că săcriile, precum dzice Alchiviad şi

piepturile, de pururia trebuie să fie deschisă priiatenilor.

Pavlu Anisie, tainicul mieu, cu numele mieu să valiză ţ (a) ra aceia fu trimis; această carte la tine, den cale, i-am dat lui. Doi cai ţie de in trimiţu, carii credzu că-ţi vor fi de ispită, că sintu de la Luzitania. Şi arme şi averi de la parthi, luate acum, toate li-am împărţit; iară şi ţie doua A căruţe denir-însăle it trimit.

Închină-ţisă Favstina şi fetei talc trimite o oglindă de mare preţ; aşijderia surorii tale, braţare de pietre scumpe.

Ce mai rămâne pre dumnedzei rog, ca ţie viaţă bună, mie moarte să dăruiască.

Aice învaţă pre domni şi pre cei mari.cu. cât mai îmbătrânescu den ani, cu atâta mai mulţu de răutăţi să se iasă. Cap 13

Aghelius, Carte II, *De nopţile atici* (cap. 15), dzice că la romanii cei vechi, de demultu, era obiceaâu bătrânii să se cinstiască tare. Şi aceia pravilă aşea era de neclătită între dânşii, cât măcar că întrecla cineva ori cu rudenie, ori cu averile, ori cu vestía biruinţelor, iară mai sus de cei bătrâni cu cărunţiaţe nicecum nu să socotia, ce ca nişte mai mari fraţi, de cei mai mici să cinstiia, ca cei ce-s aproape de dumnădzăi şi în locul părinţilor să avía. Fără altele, într-acéslía cei bătrâni cu cinste mai întâi şi mai mari să ţinia. Că la ospdţă în locul cel întâi şedea bătrânii; la triumfuri mergia înainte; în biserici numai singuri şedea; în divan întâi ei socotiala da; la îmbrăcat numai ei avea haine, adică cu două A haine; la mâncare numai lor li să că día în taină sara să mănânce; la mărturii pe goale cuvintele lor trebuia să se crializă. Şi aşfa, în toate lucrurile cei bătrâni să cinstiia şi nice într-un lucru nu să vătăma.

Iară după ce începu norodul roman a să oşti în Asiia, îndată obiceaâurile cele bune slăbiră pentru această pricină, că fiind oraşului de triabă sămânţa, pentru multă perina ostaşilor în războaie, au adaos râmlâanii pravilă ca să însoare toţi tinerii, văduvile, văduvei<i), slugile, slujnicele şi care cinste să dea celor bătrâni, acéia să se dea celor însuraţi, măcar mai tineri, au aşedzat; şi aşia cinstea cfa mai mare nu să dea aceluia care era născut mai

de mulţi ani, ce celuia ce avia copii mai mulţi. Această pravilă cu puţini ani mai nainte de războiul cu finii, ce au făcut râmlénii cu carthaghenii, fu aşedzată. Şi au trăit acel obicealu, ca cei însuraţi să aibă mai mare cinste decât cei bătrâni, care nice la Avgust, carele aşia de tare acele noa A urâia, cât şi zidlurile Râmului cu pietre noa A li-au înnoit, iară în răpublica toate obiceaâurile bune cele vechi ca eu o pravilă li-au înnoit.

Întru pravile sau legi carele au dat lachedemonilor au aşedzat Licurg cei bătrâni trecând cu mare cinste să se cinstiască de cei tineri; oriunde ar vorovi cei bătrâni, acolo să tacă cei tineri. De s-ari prileji, din nenorocire, să rămâie cel bătrân la lipsa cea de pre urmă, să aibă hrană din cheltuâalele ţării; şi nu numai hrană, ci ce li-ar trebui să li să dia ce şi de desfătări încă să le agâungă.

Întru *Apothegmatete* sale spune Plutarh că Cato Ţinsorinul, făcând căutare satelor Râmului, den afara unii casă au vădzut pre un bătrân suspinând şi lăcrămând. Şi întrebându-l cato ce plânge aşia cu amar, să fie dzis bătrânul: Dumnedzău te bucure, Cato, întru toate cele cu grijă, că la vréme de întristăcâune m-ai mângăâat. Că mângâierile, cine de cunoaşte, aşia sintu inimii ca hacurile trupului care, făcândusă de sârgu, scă)nătate aduc, iară cele târâzie boli adaug. Când îmi vedzi mânuie mêle zgârââate ca eu piâaptenii, picioare înflate, gură fără dinţi, faţa bugetă, barba afumată, capul căruntu şi că eşti [eşti] bărbat înţeleplu, pentru să mă întrebi, ai putut îngădui pentru ce aş plânge. Dar cine să află într-aceasta vârstă, în caria sintu eu, măcar de n-ar plânge pentru altu' lucru cât de mic, iară pentru îndelungat traiul lor li s-ar cădea să plângă şi să giamă de pururia. Ca cine iaste îngreuiat de ani, acela iaste de boli muncit, de nepriâateni vătămat, de priiateni dat uitării, de nenorociri asuprit, de ură şi de sărăcie încungiurat, care că ar pofti acela viaţă lungă nu socotescu. Că nice cu un lucru mai mare simeţie dumnedzăii asupra păcatelor noastre, care li-am făcut, nu poate a simeţi, decât când ne uită întru mulţimia şi lungimia altor care ne dau noao, întru care ani mă aflu,

acum, bătrân. Că de aş fi aşa tânăr şi aş fi supărat de vreun tânăr, nu moarte lui ce viaţă lungă de la dumnedzăi aş clare; că acelui ce vieţuiaşte mulţu cu greu iaste a asculta cele trecute.

Aşea să ştii, Calo, că sintu cu vârsta de 77 de ani şi-ntr-aceşti ani pre tată-mieu şi pre mumă-mea şi pre o moaşe şi două A mătuşe şi cinci unchi; aşijderia 9 surori, 11 fraţi şi trei muieri cu pravilă luate şi cince slujnice, carele mi-au Fostu întru desfătare şi 14 feciori voinici şi 7 fête măritate şi, neîndestulându-să cu atâta moartia, şi 37 de nepoţi, 14 nepoate am îngropat. Şi, ce iaste mai trist de-acâaste, doi priiateni am astrucat, din carii unul la Capua trăia, altul avia în Râm casă, a cărora moarte, decât moartia rudeniilor miale şi a celor de aproape, mai amară mi-au Fostu. Că nice o scădére în lume mai gria nu iaste, decât a pierde pre cel ce de la inimă îl iubeşti şi carele deplin te iubdşte.

Iară că dumnedzăii cu atâta a să îndestula au socotit că li-ar fi cu vătămare, când atâtia pedepse au grămădit asupra casii mêle şi aceasta ca pre o mai mare grămadă decât altele au adaos, că şi un nepot blăstămat să fie mie, care ar fi moştinitoriu bunelor miale şi pre mine singur, care să-mi plângu viaţa mea cea nenorocită, m-au lăsat. Şi aşa credinţii tale mărturisăscu, Cato, şi pentru dumnedzăi nemuritori te rog, de vreme că şi oroşan eşti, cu îndestulată bunătate şi a norodului ţinsor, ca dentru aceştia doua A lucruri să-mi arăţi că, sau acestui nepot să mă asculte pre mine, sau cât de curund să-mi îai viaţa să faci nevoinţă; că nemică nu mi-i mai amar, decât să fiu supus goanelor celor vii, carele având 77 de ani, acum numai pentru să plângu pre cei morţi ai miei.

Audzind Cato jaloba bătrânului, Făcând întrebare, după ce au aFlat că au spus dreptu, chemând pre cel tânăr i-au dzis aşia: de ai face tu, fiâule, slujba ta şi pre mine din dureri şi pretine singur den urâcâune ţi-ai rădica. Iară de vreme ce aşia Taste lucrul, cu răbdare orice voau porunci, vii primi; nemică că nu voau porunci lucru strein de dreptate. Adevărat ţie it dzic, că celor tineri, răi, precum

eşti tu, mai mare ruşine pentru greşâalele făcute, decât pentru certare însămnată datorâu Taste, să aibă durere. Şi aşea poruncescu întâi, la ivală ca să fii bătut cu beţă, căci în gunoau şi putoare ai pre moşu-tău. Apoi departe de hotarul Râmului poruncescu să fii izgonit, de vreme că eşti tânăr rău. Pre urmă, de toate bunele câte ai luat, să fii strein, de vreme ce nu asculţi pre moşu-tău. A căruia părâare aşea de tare socotială Taste, aşia pentru cei tineri să nu îndrsăzniască a fi împotriva celor bătrâni, necinsteşi, neascultători, cum şi pentru acela ce le vine moştinire de agâunsu să nu socotiască că li să cade a fi decât alţii mai răi.

Falaris, scriind la oarecare priiaten bătrân, dzice, cum mai mulţu scrisoarea vrednică de filosof, decât tiranului, că ar fi scrisă ca aceste cuvinte: şi mă mir şi mă vatăm priâatene, vădzându-te de ani a fi îngreuâtat, cu faptele tânăr că te arăţi şi cinstita ta în şcoli micşurându-să rău îmi pare. Şi mai multă dunăre am când cuget ce se va tâmpla cu vina ta, care arătând mintia, o pierd cei bătrâni, care deprind a să ţinia în Ţ (a) ra Grecească. Adică că toţi lâlhârii, furii, gâurătorii prestrâmbu, ucigaşii de oameni, mai fără grijă era când alerga la cei cărunţi, să apuca de dânşii cum vrea hi scăpat la oftariul bisericii. Ah, cită bunătate, deplinire, înţelepciune şi nevinovăţie bătrânilor celor vechi trebuia să fie, când, cinstindusă în chipul dumnădzăilor la romani şi cei cărunţi în Ţara Grecească, că bisericile neatinşi să socotita.

Plinie la Fabat scrie precum fu întrebat oarecare filosof de Pir, craiul Epirotelor, într-a căruia ţ<a) ră să afle acel filosof, care oraş ar fi mai bun pre pământu’, să fie răspunsu’ filosoful că ar fi Molerda mai bun oraş pre pământu’; care târguşor Ahaii are 200 de casă cu foc şi zidiurile lui de pietre niagre făcut, iară sfatul într-însul toţi cu capetele cărunte. Şi pre lângă aceştia să fie adaos; vai Romei, vai Carthaghenii, vai Nummamtei, vai Athinii, vai Eghipetului, care cinci oraşe mai bune în toată lumea pământului socotescu a fi. Iar eu, socotind într-altu chip, de vreme că le plac lor zidiurile albe, în divan sfetnicii

tineri, nu li-i ruşine. Foarte bine au grăit filosoful şi socotescu că nime nu se va depărta de socotiala mea; de pre numele bătrân, care să dzice latineşte senex, care însămnializă cu vârsta mare, să dzice sfetnic, lăţiniaşte sinato. r, carii otcârmuia ei în Râm sfatul. Că Romul, cel întâi împăratul Râmului, o sută de bătrâni au ales de cârma republicii, iară cealaltă tinerime toată să păzească lucrul oştirii i-au ales.

După ce am arătat ce cinste da în veacurile cele vechi celor bătrâni, arată lucrul ca să ne învăţăm din care an a vieţii să se ţie de bătrân, pentru să se cinstiască de bătrân. Că aşedzătorii legilor, precum au aşedzat cinstia celor bătrâni, aşia din care dzi şi an acea cinste s-ar fi început s-au hotărât.

Mulţi den filosofii cei vechi, din anul cel de naştere a fieştecui, până la moarte, şase vârste au aşedzat: adică pruncia, carfa – (I) până la al şâasăle an, copilărită, carâa-i până la 17 ani, tinerâaţile, până la 30 ai, vârsta bărbătiască, până în 55, bătrâneţele, care-i până la 80 de ai şi vârsta îmbătrânită, până la moarte. Şi aşea, după da să nu mai bătrân, că pliniia 55 de ani. A. Ghelie, Carte 10, cap 23, dzice precum Servie Tulie, împăratul Râmului, ar fi făcut întâi socotială celor bătrâni şi celor tineri întru norod, când asupra acestui lucru carii s-ar numi copii, tineri şi bătrâni, mare price era între filosofii romani. Iară de la o vreme fu ales de împăratul şi de sfat copii să se socotiască carii ar fi mai mici de 17 ani, iară până la anul 55 mai tineri, iară peste acestui an să se numască cei mai bătrâni. Şi aşa, de să cade a păzi legile râmleneşte, acum ştim den care vreme pre bărbaţi dreptu bătrâni faste să-i ţinem şi să se cinstiască.

Iară şi bătrânii trebuie să ştie spre ce cinste şi bunătate sintu supuşi, ca eu diriaptă, nu scornită cinste, să se cinstiască. Că de vom să mărturisim adevărul, de se vor potrivi acele ce au datorie între sine, mai mulţu spre bunătate cei bătrâni, decât spre slujbă cei tineri că sintu legaţi, nime nu se va vătăma. Căci dentre toate orândulalele şi din toate niamurile, mai sus şi întâi cei

bătrâni şi cei tineri spre nevoinţa bunătăţii sintu legaţi. Iară numai celor bătrâni întru aceasta mai gria vina va fi; că mai de multe ori, de greşâaş (de tânărul, den neştiinţă sau den neispită, iară de greşeşte bătrânul, denen> mulţimea răutăţii lui vine.

Seneca întru oarecare carte dzice (către Luchil): să ştii, Luchile, precum mulţu îmi bănuiescu şi mă jeluescu, nu de priiaten sau de nepriiaten, ce de mine singur, pentru aceasta pricină că mă vădzu întru ani bătrân şi întru răutăţi tânăr mă simtu, aşa cât lucru puţin a fi, ce am ascuns de dumnădzăi şi departe mai puţin cu care ar hi fostu de folos oamenilor. Şi aşa dzice: cine să laudă a fi bătrân şi cinste de bătrân poftiaşte, întru mâncare cu măsură, întru îmbrăcăminte cinsteş, întru băutură triaz, întru voroavă adevărat, întru sfaturi întăleptu, întru scârbe răbdătorâu şi de răutăţi de care să ispitâaşte, priacurat trebuie să fie.

Adevărat mare laudă agonisiaşte Seneca dzicând aceste cuvinte; iară mai mare vor agonisi bătrânii de vor îndrepta lucrurile sale spre acelia. Că de i-am vedea pre dânşii streini de ciale ce nu să cad şi-s împotrivă şi împodobiţi întru bunătăţi ar fi aceasta, că părăsind a le sluji lor, am începe a ne închina lor.

Aicea învaţă pre domni şi pre. cei mari să fie la mâncare cu măsură şi băutură treji, la îmbră. cât. cinsteş şi dentre toate la voroavă adevăraţi

Şi aşea, după învăţătura Sinecăi, să cade bă trî ni lor să fie la mâncare foarte cu măsură; şi aceasta nu numai pentru să-şi feriască cinstea, ce şi pentru paza vieţii. Că bătrânii mâncăcioşi şi beţivi aşa sinlu de boli vătămaţi, cât sintu supuşi şi cu vinile altora. Că grăiescu de cei bă trî ni carii sintu întru bunătate aleşi; i s-a cade aceluia să fie spălat şi cu cinste grijit şi a să arăta cu cinste. Că a mânca mulţu, multe felâuri de mâncări, celor tineri boli, iară celor bătrâni moarte aduc. Şi măcar că cei tineri nu ar fi aşea grijiţi şi măcar şi multe apucă de mănâncă, nu putem a-i trece cu hula; iară cei bă trî ni, de mănâncă mulţu, fără socotială, a să socoti întru dânşii hulă cu cale îaste. Că

celor bătrâni, când şed la masă, li să cade a şi dea cu aceia cinste, ca când ar fi să dea sfaturi în divan şi în curte.

Nu faste gândul mieu a sfătui pe bătrânii cei slabi ca să mănânce puţin, ce a le aduce aminte de ce trebuiaşte mai mulţu să nu mănânce. Nu le oprim lor mésele, ce le aducem aminte ca să se ferească de-acâale peste măsură. Nu sfătuim ca să se apere de mâncare care trebuiaşte, ce de toate peste măsură trebuiaşte să se ferească. Că celor bătrâni, măcar că li să cade a mânca până la săturare, iară a să îmbuiba până la vărsare foarte grozav lucru faste.

Măcar că să ruşinializă scrisoarfa mia, iară mai mulţu să cade a scrie de ceea ce averile sale, sau de la cei mai mari cu moştiniri luate, cu mâncarea şi cu băutura toate li-au petrecut, cât nice o casă n-au făcut, nice vie n-au cumpărat, nice fată n-au îndzăstrat, ce, viind bătrânâţile, mişâlele fête prin cârciume şi prin uliţă şi părinţii săraci cerşind pre la biserici îmblă. De sosâaşte cineva la sărăcie pentru că ori un. ul i-au arsu casă, ori corabifa în mare s-au înecat, ori cu vremi primejdioasă au pierdut ale sale, ori pricindu-se cu vreun vrăjmaş au făcut mare cheltuială, ori din altă tâmplare au sărăcit, au datorie aceia ca să sărăciască şi pre unul ca acela cu mare durérea inimii trebuie a-l căuta. Iară cela ce ale sale ar hi pierdut pentru că ş-au făcut haine scumpe, sau pentru mâncări şi vinul scumpu cercând, întru acela căci să află sărăcie, care o sufere şi că ar fi cu cale să pata lipsă, dzic şi mărturisescu că, decât toate durerile mai mare şi mai gria duréreîaste când neştini păţimfaşte acel ce singur ş-au fostu pricina.

Şi aşfa, după cum învaţă Sineca, să cade să se socotiască cei bătrâni că nu numai la mâncare să fie cu măsură, ce şi tréji la băutură să fie. Şi aceasta pentru să-şi păzească’s (a) n (a) ta tea şi să-şi ţie cinstea şi vrednicită. Că de credem doftorilor celor vechi, bătrâni, mai mulţu să slăbescu şi să strică trupurile omeneşti cu băutura peste măsură, decât cu mâncarea pria multă. De aş sfătui pre cei bătrâni să se părăsească de vin, ar putea dzice că acestui sfat nu-i creştinescu. Iară să lăsăm, că nice o socotială nu faste să se părăsească de vin, ce să-l bfa (că nice o

socotială nu faste). Ce eu le aduc aminte, îi învăţ, îi rog ca să bfa şi puţin şi vărsând în chip de blândzire. Că multă şi peste măsura băutură, pre cei mai tineri numai beţi, iară pre cei bătrâni şi beţi şi nebuni îi face.

O, câtă scădere din cinste şi din socotială păţimăscu oamenii cinstiţi şi bătrâni, carii la băutură nu sintu triaj; care lucru de icfa se vede, ales că omul îngreuiat de vin, măcar că ar fi mai înţeleptu decât toţi pre pământu', nebun ar fi cine l-ar aduce la sfat.

Plutarh întru *Pomenire de norocire romanilor* dzice precum în divanul Râmului un bătrân strigând în gura mare să fie dzis că atâta s-au supărat de un tânăr, cât ar fi vinovat tânărul acela ce l-au supărat cu capul să plătească. Iară după ce fu chemat tânărul ca să se îndreptfadze dentru acele ce au dzis, aşfa să află să fie dzis: măcar că vă s-ar părfa voao, părinţi adunaţi, că sintu tânăr, iară nu sintu aşea tânăr, care aş cunoaşte pre. acestui bătrân de tată, carele au fostu oroşan foarte ales şi cu megieşie de mine aproape. Iară că am ştiut pre tată-său, că şi avere şi vestfa în războaie au agonisit, iară pre acestui bătrân vădzindu-l că cu mâncările şi băutura au pierdut toate, aşea într-o dzi l-am numit şi i-am dzis: foarte mă doare, grupâne, prifatene, când audzu acelfa ce să grăiescu de line, afară, împotriva cinstii tale. Iară cu mulţumă doare mai tari de cfale ce vădzu că să lucrializă în casa ta.

Că în cinaria acéía, unde 50 de oaspeţi, de bărbaţi, într-un ceas să înarma, iară acum 100 de blide, în toate dzilele, beţi să află. Şi ce-i mai rău, precum tată-tău, celor ce viniia la casa lui, stiaguri care gătise de războau arăta, aşia tu, celor ce vin în casa ta acum, 100 de buţi de vin arăţi.

Ţi-ai jeluit de mine, cunoscutul mieu, iară într-aceasta pot suferi pre acela giudecătorâu de care m-am pârât. Şi măcar de n-ar agonisi acela mai gria certare, pentru faptele lui, decât eu, pentru cuvintile méle; că de ar fi fostu înţeleptu ar fi primit în bună parte aduceria mea aminte ce i-am dzis în taină, nu ar fi poftit să fie crainic scârnăviilor sale în divan.

Divanul, audzind jaloba bătrânului şi apărăria celui mai tânăr, această socolială déde, ca celui bătrân putiarea a chivernisi ale sale să-i ia şi puind altu' pitrop carele ar otcârmui şi pre dânsul şi rudeniia lui şi epitropului au poruncit măcar o picătură de vin să nu-i dea, care au agonisit nume de beţiv. Care giudeţ a senatului foarte dreptu au fostu. Că celui bătrân beţiv, aşia ca copilului dascăl, cum celui nebun păzitorul îi trebuiaşte.

Laertie într-o carte *De ospélile filosofilor* au scris, în care spune de une (le) ospâţe vechi, la care o seamă de filosofi vestiţi s-au fostu adunat şi măcar că bucate era, cum sintu să fie, iară ospfaţile era înţălâapte. Că nice să adunasă pentru minearía, ce pentru vreo învăţătură gria, ce ar fi de price între filosofi, să aliagă lucru adevărat. Că pre aceia vrâame era multe păreri şi era mulţi stoici, mulţi peripateci, era împărţiţi fi loso Ti < i) în multe păreri şi de câte ori să ospăta filosofii la mâncare, nu trecia măsura, nice la băut nu era peste măsură; ce de desfătare era, între dăscăli şi între ucineci, între cei tineri şi între cei bătrâni, voroava cia de price, adică care dentru. dânşâi ari arunca vreo voroavă ascunsă a Filosofiei, sau vreo ascuţită păriare să arete.

O, nărocite ospeţe, o nărocite ospătătoriu! fără astădzi nice ospătăloriu, nice oaspeţi nu să află de potriva acelor vechi. Că aemu nu să fac de filosofi ospée, ce de nebuni (şi de măscărici); nu pentru să (acă vreo întrebare, ce să se sfădiască; nu pentru să tălmăciască lucrurile, ce ar fi de îndoială, ce pentru să apuce averile streine; nu pentru să întăriască prieteşugurile cíale vechi, ce pentru să înceapă sfădzi noao; nu pentru să cunoască vreo învăţătură, ce pentru să facă vreo primejdie mâncării dezmierdate. Şi ce-4 mai rău, când să pricescu la masă cei bătrâni cu cei tineri, nu Faste pentru care ar dzice vreo păriare mai gria, ce careli ar bia mai mulţu şi mai mare păhar.

Pavlu diaconul, în *Istoriia longobardilor,* spune precum patru longobardi gătasă ospăţu în care unul altuia închina anii în carii să afle, cu această tocmală: cei

chemaţi, doi, sta împotriva celor doi, numărându-şi Fieştecare anii, să bia atâţia păhară, câţi ani ar avía vârstii sale fieştecare. De ce cel mai mic între oaspeţi, fiind de 30 de ani, cel al doilia după acela de 45 de ani, cel mai aproape de 55 de ani, cel de pre urmă de 65 ani avía. Cât vor fi mâncat la ospăţ, puţin au mulţu, nu ştiu; iară aceasta adevărat să ştie că cel ce au băut mai puţin optudzăci de păhară de vin au băut.

Această rea deprindire au dat pricină goţilor a face pravilă, caré de mulţi să cetiia, iară de puţini înţăliasă, aşea era: de va închina la masă vreun bătrân altuia, aii săi de cap să fie. Şi aceasta pentru cía ce s-au făcut; căci mai mult era băutură decât bucăţi care mânca.

Şi aşa, domnii şi cei mari dacă sosescu la bătrânâţe li să cade la băutură foarte să fie treji, de vor să aibă cinste de cei tineri. Ca să grăim slobod şi adevărat, că cel bătrân, biruit de vin, mai mulţu îi trebuiaşte un tânăr care l-ari duce acasă în braţă, făcându-i cinste, carele ş-ar lua şlicul înainte-i, să-i grăiască cu cinste.

Pentru aceia domnii şi cei mari să se feriască dacă vor îmbătrâni, ca să nu să clarté pentru îmbrăcăminte tânără. Că măcar că haina purtându-să scumpă şi poftită, nu face mai săracă, nice mai bogată pre republică, iară că spre vrednicită şi cinstia lor, că să cuvine aşfa de mulţu nime nu va dzice. Că deşertăciunfa şi grijea hainelor faste mare dovadă cugetelor deşarte.

Cu vârsta altor trebuie să fie şi vârsta hainelor, de vreme ce altu' felfu de îmbrăcăminte fetele, altu' felfu cele măritate, altu' felfu cele văduve poartă. Într-acestu chip dzic că s-ar cădea a fi îmbrăcămintfa copiilor, alteli a celor tineri, alteli celor bătrâni; şi aceasta de pre urmă, adică a bătrânilor îmbrăcăminte mai cu cinste trebuie să fie. Că oamenii carii aemu sintu cu capul căruntu, nu în haină scumpă, ce întru faptele cinsteşe trebuie ăă să socotiască vrednicită să nu apărăm să nu fie curaţi, bine îmbrăcaţi şi cu tovărăşie cinsteşe să margă, sau să călătorfască cei bătrâni şi ales cei nfameşi şi mari. Că îmbrăcămintfa poleită oamenilor şi cu câteva felâuri de mirare nu altora

ce a celor nebuni tineri faste datorită a o avea, care faste dzisă de bună vrerfa celor bătrâni. Şi aşea altu' sămnu faste a cinstii şi altul faste a celui de nemică.

Şi aşfa grozav lucru de spus, iară mai mulţu de ruşine faste. Că bătrânii pe vremea noastră fac multă nevoinţă împodobindu-şi capul cu briciul, în toate dzilele barbele rătundzind, pică făcând lucie, zgârdzi, la grumadzi să spândzure, şlice cu ţinte de aur tocmindu-le, scornind nou felfu de meşterşuguri de aur, degetile îngreuindu-şi cu inele scumpe, unsori mirositoare, felâuri de haine noa A aflându-şi; mai pre urmă măcar că li-ar fi faţa mai zbârcită decât strugurii, iară în haină măcar o zbârcilură a fi, nu sufăr.

Huleştisă de istoricii cei vechi Cvintu Hortisie, că pentru să-i şaliză bine îmbrăcat îs căuta aţa în oglindă în care, vădzindu-să haina, aşea o tocmiia pe trup, cât nu aşea zgârcilurile obrazului cum zgârciturile hainei cu meşterşug foarte le tocmiia. Acestui Hortisie, viind o dată la divanul său şi fiind tocmit la vedere, dede dzi dată tovarăşului său pentru strâmbătate. Căci tâmpinându-să, în strâmtoare, din tâmplare i s-au stricat meşterşugul hainei ce avia, de nu sta zbârcită, socoti că ar fi de cap căci s-au mutat zbrârcitura locul la umărul lui, precum scrie Macrovie, *Satur* (*nale*) *t* Carte 3, cap 12.

Sau minţu eu, sau a grăi poci, că acia nevoinţă deşartă care o fac acei bătrâni ca să margă netedzi, isteţi, împodobiţi, curaţi şi gigaţi, nu pentru altă, ce ca să le pară că nu-s bătrâni, ce tineri. Ce lucru îaste mai nevrednic, decât a prăvi pre bătrâni în chipul smochinilor, cădzind den smochin de coapte? Ce-i mai de mirat decât a prăvi pre cel ce să face cu vârsta tânăr şi el îaste bătrân? Aşeadară mai de multe ori îmi vine mie cuget o pofti răutăţile în care să află să le lepede, nu de aii carii îi au să-i apere. Iară eu pre domni şi pre cei mari, căror, din bunăvoinţa lui Dumnedzău, să tâmplă a sosi la bătrâniâaţe, îi rog, le aduc aminte, ca nice să se ruşinâadze, nice să le pare rău căci-s bătrâni; că să mărturisim adevărul, acela nu va să se valiză bătrân carele la tinereţe întru deşertări

trăâaşte.

Cătră aceştia cu nevoinţă a socoti oamenilor cinsteşi să cade, ca după ce vor îmbătrâni, către priâateni să nu fie necredincioşi, ce să se nevoiască aşea de nepriâateni, cum de priâateni să socotiască adevărat (i. Că minciuna în rostul tânărului nemică altă nu-i, fără minciună, iară în rostul bătrânului blastăm foarte groaznic iaste.

Domnii şi cei mari, ales când sosăscu la bătrâneţe, într-alt chip la dat şi într-altu chip la grăfu să se poarte. Că să cade domnilor cuvintile cu cumpănă a vinde, iară faciria de bine fără măsură a arăta.

De multe ori să jăluescu cei bătrâni de cei tineri, carii să oţărăscu de obiceaiul lor. Iară de să prilejaşte vreo vină, mai mulţu asupra lor să aruncă. Că de să strâng cândva pentru vorba şi pentru să le triacă vreme şi de începe cel bătrân prea vorovaci vreo povâaste, începând care nu ştie vreun mijloc să părăsească; şi aşa un bărbat înţeleptu mai bine ar pofti 6 mile cu picioarele să îmbie, decât trei ceasuri să asculte pre cel bătrân vorovind mult. Aşeadară, cu nevoinţă sfătuind, ca la îmbrăcăminte să fie cu cinste, niccodată voie nu le vom da ca la voroavă să fie fără socotială. Că mare despărţire iaste între nevoinţă la îmbrăcăminte şi întru răutăţia cu caria s-ari însămna din voroava lui; că haine a purta scume a puţini strică, iară cuvintilenale pre mulţi îi vatămă cu ură.

Macrovie, Carte 1, *Visul lui Stipio*, filosofului Critou pomeneşte, carele au trăit 105 ai şi până la 50 de ani era cu obiceaiuri male; iară îngreuindusă în vârstă aşea au fostu de băutură şi de mâncare oprit, la voroavă triaz şi cu măsură, cât niceodată nu s-au priceput a fi vriadnic de vreo hulă, că nice cuvântu’ a grăi nu l-au audzit nime. După pilda aceasta a mulţi li-am dat voie până al cindzăcilia an ca să fie tineri, numai de atuneia nainte, ca cei bătrâni să îmbrace, ca cei bătrâni să îmbie, ca cei bătrâni să grăiască şi a fi bătrâne să le placă. Ce îaste jiale că toată vara în flori şi începând strugurii (ca să dzic aşea) cu tinereţia trece; şi pre urmă, până a fi culesul, îmbătrânit fiind, cad putredzi în mormânturi.

Să jăluescu aşijderia cei bătrâni, pre cei tineri, că nu-i ascultă. Ce lesne Taste apărare, căci la voroavă sântu prea urâcios. Că de să întriabă de sfat vreun bătrân, îndată a vesti şi a spune încâape că trăind cutare împărat, sau craâu, sau domnu', a căruia fericire a pomenirii să fie, vieţuind aşea şi aşa, sau lucra célâa şi célia au aşedzat. Şi aşea tânărul când clare sfat cum s-ar chevernisi către cei vii, iară el sârguiaşte de-i spune viaţa celor morţi. Că în cei bătrâni pricina voroavei multă iaste. Că de bătrâniaţe nice a vedea, nice a îmbla, nice a mânca, nice a dormi nu pot, pentru că încheieturile céle cu vréme a lucra slujbele sale au deprinsu a să împiedica şi ar vria limba să îndreptiadze întru pomenirea vremilor trecute. Şi aşea nemică n-am ce dzice, fără cât să fim îndestulaţi de vor avía bătrânii, cum carnia lor, aşea limba. Ia voroavă strânsă.

Şi măcar că în toată lumia grozav lucru faste a grăi multe şi pildă foarte rea a nu mărturisi adevărul, iară mai multă răutate iaste aceia întru domni şi întru alţi bărbaţi nâameşi, a căror slujbă iaste nu numai adevărul să-l îmbască, ce şi pre vrăjmaşi să-i pedeapsească; care de nu va face, mult va cădea din cinstea oamenilor celor blagorodnici şi puliarnici, de nu se va. vedea nemică altă, fără cărunléte pre capetele lor şi în limbile lor nimică altă, fără minciuna, nu se va arăta.

Cap 14. Ai. cia pres. curtu Marco Avrilie arată unde de laudă oamenilor celor mari a le fa.ee şi de cele de hulă să se feriască

De mulţu, când eram eu tânăr şi tu bătrân, eu cu banii şi tu cu sfaturile mă agâutoriei. Iară vorba aceasta alte obiceaiuri cere; că cei cărunţi te număscu pretine bătrân, iară faptele te vinuescu ca pre tânăr. Ce să întoarcem voroava ni s-a cade; că eu să te agâutorescu pretine cu sfaturi bune, măcar de banii tăi să nu-mi dai nemică, aşfa îmi pare că eşti dat după scumpete, cât nice de un ban sfaturile şi presfetnicii romani nu i-ai cumpăra. Iară pentru a mia spre ţine de binefacere şi pentru datorită priâateşugului nostru te voau învăţa acum un sfat de folos, din care să înţelegi ce să cade omului bun a face, pentru să

se fubască de dumnădzăi şi să se îndrăgiasă de oameni şi să se cinstiască. Şi aşea, de pofteşti, Cincinate, între oameni să petreci viaţă odihnită, care scrisă către tine trimiţu de pururia să le ţii minte:

Întâi, să ţii minte binile care vei fi luat de la cineva şi strâmbătăţile care If-ai păţit a le uita să nevoeşti.

A doua, cel puţin, ce iaste al tău, să socoteşti mulţu şi cel mulţu, ce iaste (al) altora, puţin să socoteşti.

A Inia, cu cei buni de pururia să te amiasteci, iară (le tocinala celor răi să fugi.

A patra, către cei mari greu, iară către cei mai mici blând să te arăţi.

A cincea, celor ce sintu de faţă de pururia a face bine şi de cei trecuţi a grăi bine să nevoeşti.

A şeasia, scăderile norocurilor, cât de mare de ar fi, puţin să socoteşti, iară cele mici să le socoteşti pupuria mari.

Aşidirea, pentru să agonisăşti un lucru, să nu părăsăşti cel mulţu, nice, pentru ciale multe neadevărate, un lucru adevărat să nu părăsăşti.

Mai pre urmă te rog şi-l aduc aminte că să nu aibi mai mulţu de un priiaten şi prea să te voieşti să nu-l faci nice un neprifaten. Acâastia sintu să se facă de cei ce poftescu să se numere de buni.

Nu mă îndoescu dară, că, dacă vei vedea învăţăturile acâastia scrisă, că vei pricâape dentru dânsăle deosăbită desfătare, iară şi eu mai mare desfătare vom avfa dacă vom audzi că le faci aceştia. Că a da şi a scrie învăţături alèse foarte lesne ia (ste), iară a arăta întru faptele acâale ce scriu foarte cu greu îaste. Şi aşia şi pentru datoriia prieteşugului şi pentru acéia ce am priceput întru tine, spre care cu slujbe de pururia cinsteşe ca să aibi am nevoit, că cu mijlocul mieu şi ispravnic de casă şi polcovnic pre oaste şi vistâarnic şi mai mare peste călărime ţi-am pus, care slujbe cu înţelepciune If-a fi) chivernisit, cât şi mulţămita mi-au dat senatul, căci prin nevoinţa mea ai agonisit aceştia şi pomenire vecinică ţie ţ-ai dobândit. Iară acum oarece am priceput de line, care măcar de n-aş fi

nice dănăoară înţeles, nice tu să nu fii făcut, adică că lăsând slujba isprăvnicii lucrurilor de frunte, după neguţitoriia uscatului şi a mării tf-ai dat; şi cel ce dăunădzi erai călăreţu roman, acum neguţitorâu de Capua te arăţi.

Până aice, după ce am sosit, scriind puţin, am ţinut condeiul mieu spândzurat, adică când cuget, oare întâi hulirâa-şi întru tine părăsiria slujbei aşia de cinteşe, au acéia proastă şi de nemică slujbă de caria te-i apucat, de ţi-ai uitat pretine? Ţi s-au cădzut să-ţi aduci aminte de cei mai mari, carii pentru să-şi lasă copii şi nepoţii luminaţi întru stiagurile călărimei, viaţa ş-au vărsat cu osteniale, iară tu, rahnă banilor, acéia vrednicie, caria ei cu singile în câmpi vărsând au agonisit, o pierdzi.

Cei mai mari ai tăi aceştia grăind nu greşăscu, de s-ar întoarce întru viaţa lor, în care au fostu cu nevoinţă, pregiur, cinste, nu ţi-ar lăsa o dzi să trăieşti, că pre feciorii carii scot pre părinţi din cinste şi numele cel bun, cu pria bună giudecată ai mântui de viaţă ari putia. Cetăţile, târgurile, satele, casăle, munţii, fântânile, pădurile, turmele, slugile, pietrile scumpe, banii, cele lăsate de cei mai mari, cu îndelungarea vremii, de la o vreme pier. Că nemică nu-i dentr-însăle, care li-am pul Fa ţinea îndelungii, de pupuria, fără a vieţii numele cel bun care ni-au lăsat noa A părinţii. Deci de vreme ce-i aşea, feciorul întru carele să stânge numele celor mai mari, a-i lăsa viaţă îndelungu de rudeniile lui rău şi cu hulă lucru îaste.

Când în Floriia Ţitero preaînţeleptul şi toată republica cu sfaturili lui să otcârmula, a căruia înţelepcâunc şi putere pre unii îi ardea şi oarecarile probozindu-l, pentru căci ar fi el de m-am prostu, dzisă: dumnedzăilor deosăbită dau mulţămită, căci blagorodiia niamului tău întru tine să sfârşeşte; iară aşea vieţuescu, cât să fiu blagorodie celor de pre urmă a lor miei, începătura şi pilda bunătăţilor.

Nu fără mare jele şi durere cunoaştem şi videm atâtea feciori răi şi pierduţi, pre urmă a celor mulţi oameni preabuni şi blagorodnici, stinşi întru familia lor, cât aşea a celor ce-s de faţă pomenire cu hulă, cum celor mai mari

pomenire cu veste să înmulţăscu.

Nu mă poci îndestul mira, Cincinate, căci pre vrăjmaşi, după obiceaful călăreţului roman, ai părăsit de a-i supăra şi te-ai făcut neguţitoriu, ca unul din prostime! Vei tu, părăsind pre cei streini, să face rău celor de casă? Vei aceluia ce ne dă noa A viaţă să-i 7 ai viaţa şi carii ne mântuescu de viaţă pre acela să-l mântuieşti de moarte? Vei celor învrăjbitori să le dai odihnă şi pre cei întru Uneşte să-i mântuieşti din lineşte? Vei să dai acelora carii apucă ale noastre şi să tai de la acia ce dintr-al său ne dau noa A? Vei să slobodzi pre cei vinovaţi şi să pedeapsăşti pre cei nevinovaţi? Vei să fii tiran republicii tale, neapărătorâu patriei? Acestora tuturor să iasă acela ce-şi liapădă armele şi să dă după precupie.

Cu mare nevoinţă am făcut socolială întru mine ce ţi-ar fi împinsu de ai părăsit rânduiala călăriei, cărila toată lauda ai fostu dator să-i faci, şi ţ-ai primit un felâu de hulă vieţii tale? Ţie dzic a fi de hulă carele eşti om de oaste, iară celor ce-s născuţi întru acestui m-am a neguţitoriei de cinste faste în oraş.

Aşea să ştii, Cincinate, că eu nu dau vină precupiilor şi neguţitorilor; nu hulescu tocmală celor ce cumpără şi celor ce vând, că precum fără călărime războiul nu să poartă bine, aşea fără neguţitori nu poate sta oraşul. Ce nu aflu altă pricină căci ai părăsit oştirfa şi ţi-ai apucat de neguţitorie, fără cât şedzind fără de nice un lucru afară să apuci, căci pe bătrâneţe nu poţi face furtuşaguri în giocuri. Dă-i, dară de cumpără ieftin, Cincinate sărace, şi vinde mai scumpu. Multe făgăduieşte şi puţine dă; măsură la luat şi la dat nu să aibi într-altu chip, ca să nu te cineva amăgiască. Să fii triaz, încă foarte cu grijă să fii, care lucru faste de pază acelora ce păzăscu neguţitorifa. Iară eu, gâurând, mărturisăscu că mai diriaptă va fi măsura cu care dumnedzăii vor măsura viaţa ta, decât vadra cârciumei tale.

Aceia în număr ai primit, care orice soţiile tale în multe dzile au furat, tu singur, într-un ceas, cu vicleşug să apuci. Iară va fi vreme în care vrând, nevrând, nu ceasuri

care ar fi îndelungu, ce în clipa ta, care faste mai scurtă, vei pierde cele agonisite. Măcar că mulţu şi-s (a) nătoşi suntem şi avăm şi putem şi vieţuim, iară de la dreptatfa dumnădzăiască ori pentru cele rele făcute certare, cugi pentru cele bune făcute plată a aştepta trebuie. Şi aşea, din slobodzeniia dumnădzăilor, unul a mulţi faste calo; şi de la o vreme un ceas de dzi ceartă pre toţi.

Cap 15. Ai. cea Marco Avrilie arată. către

Cine ¡nat, priiatenul său, ca puţin să socotias. că lucrurile. cele rrele, învăţând. că omul de ar fi. cât de înţeleptu şi învăţat, pururia îi trebuie sfatul altuia

De aş socoti că se va aşedza dentru înţelepelunla ta acela sfârşit lumii şi deşertărilor ei, care ţ-au aşedzat ţie şi dzilelor tale lumia, a te mântui şi tu dentru dânsa şi audzirea eu dentru a nu sfătuire osteniala ta aş fi putut. Iară că atâta de mare laşte afară nebăgare de seamă, pentru acéía trebuiaşte învăţătură şi oarecare aduciré aminte. Cu ciocanul a suna, măcar că briciul laşte néted, iară trebuie a-l da pre tocilă.

Măcar că ar fi cineva cu minte prea ascuţită, iară îi trebuiaşte sfat.

De multe ori au fostu înţelepţi, iară nu întru ales, ce că lucrurile aşia sintu de crude, cât cu înţelepciunia sa a le coace acía Ha nu le pot, pentru cía voile lor, ca câikl ar fi (împave a le ascuţi, înţelesul lor a-l curaţi, socoliala cea adevărată a o face, mintia a o deştepta şi dentru toate părerile şi socotialele streine ca la o cutie trebuie să se pune.

Carii vor să facă case mari, late şi frumoasă, la pusoaria temeliei să facă foarte mare pază trebuie; că unde nu sintu tari temeliile, cu grijă sintu caşale. Zidiurile lumii, adică staturile céle’s (a) nătoasă în care ne învălătucim noi, fiii deşarta râi, sintu zidite pre năsip nestătătoriu, cât măcar că ar fi tari şi putiarnici, de vântu cât de mic să clătescu, de herbinţeală crapă şi ploile le slăbăscu şi când nu socotim, de moarte din temelie să asamână cu pământu’ (l).

Deci, vădzind oamenii că nu li s-au dat să fie vécinice,

sâlescu să-şi gâtlaliză şie lucru vâacinic, cugetându-şi case mândre şi staturi, lăsând feciorilor foarte mari, în care cum într-ailele, sântu nebuni. Măcar lopăţi de aur, ţevi de argintu, meşterii crai, teslarii niameşi că ar fi şi către aceastia Iasă patul pământului până la cel din lontrul pământului o mie de ani petrec până a sosi la fundul cel de pre urmă; iară niceodată nu vor afla scală vârtoasă şi piatră vie, pre care ar zidi fără grijă casa şi ar lăsa şie pomenire nemuritoare.

Toate dumnedzăii carii nemuritori au făcut de obşte cu oamenii cei muritori, fără nemuritorie. Pentru aceia ei să număscu nemuritori, că nici dănăoară nu mor, iară noi, muritori, că în toate dzilele murim. Deci dacă au oamenii sfârşit, averile că n-ar avea sfârşit, Cincinate, socoteşti? Ori că ar fi crud, ori coptu, ori putred, ori rupte, ori scuturate, numai ce-i caută pomului aceştii vieţi de la copăciul mişăliei, camei a să rumpe, care lucru nu vei socoti puţin. Că măcar că a muri a firii iaste, iară de multe ori aflându-ne încă în frundzile şi florile tinereţilor, chi di le bolii, sau piatra nevoilor ne vine, aşea cât, când socotim noi, încă vei să ne sculăm din pat, închidem luminile într-o noapte vecinică. Ostenitoare, cheltuitoare, nestrăbătută şi slabă de (ăsut pândză îaste ce, precum în multe dzile să ţese, aşea într-o clipală a vremii să rumpe. Foarte mâhnit lucru vederii îaste: cu atâta ostenială creşte omul, cu alata cheltuială până a sosi la statul cel cinsteş şi când ne pare puţin, aşa pierim, cât nice o pomenire nu să află.

Pentru dragostea ce faste împreună, între noi, Cincinate, te rog, pentru dumnădzăii cei nemuritori, şi poftescu ca să nu credzi lumii, a cărifa ales şi deosăbit lucru Taste, suplu pria suptire aur, a ţinta multă rugină; suplu văpsala adevărului, cu o mie de minciuni să ne îngreuâadze; cu scurtă desfătare întunerice de dureri să amestece; cărora arată pria mare bunăvoinţă, pre aceia mai curund îi amăgeşte; cu cât mai mulţu de binile ei dă cuiva, cu atâta mai curund aceluia mai mare scădere-i aduce; celora ce-i slujăscu cu şagă, plată de sârgu le dă şi de cei ce tare să iublaşte, de acela tare – şi batgiocurâaşte.

Şi aşa, din somnul cela ce-i fără de grijă, cu prea mare grijă ne deştiaptă pre noi. Şi lumea, sau o ştie sau nu o ştii; de nu o ştii, căci îl slujăşti ei, de o ştii, căci o urmedzi pre dânsa. Au n-ai giudeca a fi nebun furul acela care ar cumpăra ştiangul acela cu care s-ar spândzura? Sau ucigaşul de om care ar lucra sabie de care s-ari gâunghia? Sau jacaşul care ari arăta puţul în care s-ari îneca? S-au vândzătorâul care ieşind la ivală, unde s-ar tăe în patru bucăţi? Sau vrăjbitorâul care s-ari arăta singur giudecăţii, ca să se ucigă singur cu pietre? fără adevăr, cu mulţumai nebun eşti tu, dacă nu cunoşti lumla, lumii slujăşti şi lumii urmedzi.

Spune-l (I) – voi ţie un lucru aşea de mare şi ales, cât să nu-l mai uiţi: mai mare credinţă ne trebuie nonă, cu care am crede, care videin cu ochii, deşarlări foarte deşerte, decât să credem minunile cele straşnice care audzim cu urechile. Să nu treci fără nevoinţă, ce să le rumegi, te rog, ce am dzis şi care nu faste fără adâncime. Au tu socoteşti, Cincinate, că cei bogaţi şi oamenii cei supuşi la loc ales, căci au bani mulţi, au grijă puţine? Ce aş vrea tu să mă credzi, prifalene, că aceasta faste socoliala bunelor aceştii lumi, că mai întâi de va închide cineva nenorocos o sută de galbeni de aur în secrifu, gândul lui cu o sută de mii de griji se va învălătuci.

Vădzut-au cei vechi, de deinultu – videm noi aceasta ceşti de astădzi, vide-vor aleastaş cei de pre urmă, că banii carii agonisim sântu cu numărul hotărât, adică au sfârşit, iară grijifa şi prici le carele le aduc banii cu sine, nesfârşite şi nehotărâte sintu. Puţine neamuri în Râm, cu chipurile mari şi iscusite vedem, care în scurtă vreme n-ar fi vădzut în gândurile sale grele griji, groaznice, cu vecinii săi nepriiateşuguri, marea moştinirilor zavistie, peste măsură a priiatenilor apucări, cu primejdie a nepri Tatenilor răutate şi întâi în divan price. Deci, carii pentru să întăriască oala cu a norocirilor a patru socotiale au pus. A câţi o-éni că s-au tâmplat, am vădzut eu, în locul unui fecior al său iubit, să iasă altul că au rămas moştenitorul celor lăsate de părinţi feciorului său, de care nu gândiia,

de li-au petrecut fără de nice o grijă. Că nemică nu-i mai dreptu decât aceia carii în viaţă au viclenit pe alţii cu deşertarea cugetelor sale să cunoască la moarte vicleşugurile altora.

Foarte ar fi nedirepţi dumnedzăii cei drepţi de ar da celor răi vréme şi loc să facă orice rău ar vria cu cugetul lor. Ce aşa dumnedzăi (I) sintu de priavădzători şi preaînţelepţi, cât s-ari păria că oricum trec începăturile celor răi că ari prii şi ar suferi, iară aceştia, când cură prea mulţu, cu atâta mai cu răbdare le împrăştie.

Neîmblândziţi ar fi dumnedzăii şi ari suferi fără cale cele nediriapte de ari lăsa celor răi carii cu multă scădére au strânsu acelor mai mulţi bune, camăta cu odihnă şi îndelungată să petriacă. Prea mare nebunie ar fi, mi să pare, când ne ştim că în lacrămi ne naştem, cu gemului că murim ne vedem, iară căci suferim râsuri întru viaţa noastră. Aş vria să ştiu de la lume ce o îmbăscu pré dânsa, de vreme că intrăm în lume cu plânsu şi dentr-însa cu gemut ieşim, căci ar vrea râdzind să vieţuiască; că pravila Taste, cu care măsurăm să fie driaptă peste tot.

Socotind, Cincinate, acum vârsta ta, de m-ai chema pre mine la sfat, ai clare de la dumnedzăi moarte, ca să te odihneşti ca un bătrân desăvârşit, nu a vieţui, ca să vieţuieşti după obicéâul tânărului nebun. Pre mulţi i-am plânsu eu, cu multe lacrămi în

Râm, vădzindu-i pre dânşii că să duc din lume, iară pretine, Cincinate, ţi-am plânsu şi te plângu cu lacrămi de sânge, prăvindu-te că te întorci la lume şi cinstia ta în senat şi a celor mai mari niamuri (în senat) şi prieteşugul mieu şi vredniciia ta şi socotiala rudelor tale şi vătămarea oraşului, întru atâta rahnă a ta au trebuit să te înfrânedzi.

Cugetă, Cincinate, nenorocitule, că cei cărunţi trebuie să se cinstiască; cari cad şi cu cinste trebuie să se zăbăvască. De vreme ce eşti din m-am ales, de slujbe îngreuiat, de vârsta încărcat şi orăşianilor că ai fostu drag, au trebuit să socoteşti că mai mulţu poate folosi pe o cărare îngustă ce duce pre cei buni, decât perirea prostimei, care iaste prea lată cale celor răi. Că măcar că

cealaltă la intrat faste îngustă, iară nu-i orbeşte ochii ca ceea ce iaste plină de prav.

It (I) voau da ţie sfat, care, de va cădea rău, să nu mă mai aibi priiaten. Întrebi care sfat ar fi? Fereşti-te de avuţii rătăcite, cu care te îngreuedzi, cu oarecare groaznic şi lunicos lucru, având aşa de subţire vieţii tale sfiatnic. Că cei ce sintu în vârsta ta, deopotrivă a să strânge mai mulţu decât a lumina îi videm. Cătră acestui sfat adaug învăţătură, ca niceodată să nu credzi norocirii de aemu, ca pre o prorocie nărocului celui nenorocit. De vreme că ai păşit, ca un nebun, pe potică aşa de ponorâtă, te sfătuescu să te pogori încet, ca un înţeleptu, aşea cât mai bine să dzică că te-ai pogorât, decât că ai cădzut.

Sfârşit fac aemu scrisorii mele. Summa (aceasta), aceasta iaste, care cu nevoinţă să o păzăşti; că a-ţi fi vrednici de blăstămare şi tu şi felâul vieţii tale, căci neguţitori făcându-vă, săraci vieţuiţi, pentru să muriţi bogaţi. De blăstămare că sunteţi voi preaînsămnaţi, iarăşi poftorescu şi voau prociti, de vreme ce a unue rău râvnire cu scădere a mulţi buni iaste să se pliniască.

Aicea sfătuâaşte pre domni şi pre cei mari să se ferias. că de cele spurcate „că blândeţia şi bunătatia iaste prea vriadnic lucru chipului împărătesc. Cap 16

Pisistrat, vestitul tiran a athineilor, pentru multe vrăjmăşii ce făcea, neputându-să suferi de prifatenii lui, fu părăsit, mărgând fieştecine dintre dânşii pre acasă-şi. Care lucru vădzind tiranul şi hainile şi banii toţi în saci puind, de umere li-au dus la prifateni şi vărsând multe lacrămi înainte-le, aşea au grăit: Iată hainile, iată banii aduc, ca de vă veţi întoarce la tovărăşiia mea să ne întoarcem toţi la casa mea; iară de nu vreţi să urmaţi tovărăşiia rufa, întru ale voastre mi-am ales mie să rămiau.

Iară de vă iaste voao urâtă deprindiria mea, eu foarte a vă sluji voao poftescu, că ştiţi că nu să se numască acela priialeni adevăraţi, carii unii altora nu îngăduescu.

Plutarh, întru *Apojtegmaţele* sale, dzice că Pisistrat au fostu peste seamă de bogat şi apoi lacom de lot, cât fu pedepsit cu întuncrecile cele vecinice. Oricât aur şi argintu

o dată cădea în mânuie lui şi de-i trebuia să cumpere ceva de la aceia carii din vreria lor nu-i da, fără voia lor, din porunca lui li să lua. Şi aşea, când fu aproape de moarte, sau mai mulţu, dacă muri tiranul, socotiră acestui lucru athineii să cumpăniască trupul lui Pisistrat mortu' cu averia lui. Şi ce-i de mirare la spus, înşesit au tras mai mulţu numai cumpăna de aur şi de argintu, decât trupul lui. Fiind întrebat Lid filosoful, carele pre aceia vreme era la Athina, ce ar trebui să se facă cu averea lui, deodată şi cu trupul lui, aşea au răspunsu': Oricine dentru cei ce vieţuescu, ce va cunoaşte al său că i s-au luat de tiranul, aceia îndată să i s-a întoarcă lui socotescu. Nice să vă pare mirare căci nu vă sfătuescu ca să se pune vistiiariul lui în vâsleria oraşului, că nu din jacurile tiranilor, ce din sudorile orăşdnilor dumnedzăii vor să îmbogăţască oraşele. Iară de vor rămânia niscarva averi şi nu se vor cunoaşte de la cine sintu apucate, acelía la cei săraci să se împartă socolescu. Că Foarte lucru dreptu Faste, pre carii cei mulţi iau sărăcit tiranul, pre aceştia nu mulţi să-i îmbogăţim noi. La îngroparia lui ce să atinge, trupul lui pasărilor să-l scobască şi dulăilor să-l mănânce să-l aruncaţi sfătuescu. Nice să vă pară voci A această socotială a fi cumplită, că nice suntem legaţi şi datori mai mulţu pentru dânsul să facem, la moartia lui, decât cât au făcut el pentru sine în viaţă, carele, supărat fiind de lăcomie, n-au suferit să cumpere loc de şiapte urme de picior, care loc i-ar fi lui de îngropare. Nice voi să nu ştiţi cu câte bunătăţi au dăruit dumnedzeii pre Ţara Grecească, rumpând viaţa tiranului, dintru care bunătăţi aceasta-i întâi, că de aemu multe averi se vor ţinea în volnicie. A doua, că multe den osténtate să fac slobode limbile. Că acestui tiran avuţiia mare lipsă şi sărăcie făcia în oraş, iară a noastre limbile mai mare parte de dzi a grăi rău de dânsul era învălătucite

Acesta mic filosoful doua A lucruri că au atinsu mi să pare, den care cum cel lacom Faste pricinâtorâu întru oraş, adică că strângând mulţu aur şi argintu, neguţitoriile şi precupiile, din care să hrăneşte norodul, stau gios şi că

Faste tuturor urât; aţâţă prea multă ură şi blastăm întru inimi şi aşea dă pricină celor bogaţi a cârti şi a celor săraci a sudui.

Între legile longobardilor, aceasta încă au fost «preavrednică, aşea de ştiut, cum şi de urmat, adică au aşedzat acei ce ar avía aur, argintu, bani, urşinic, haină grecească, în toţi aii înaintea divanului le aducía, să-şi dea sama; şi aceasta spre acela hotar făcia, că pre nime nu lasă să scoată bani, ce la cumpărat şi la vândut şi la precupii între orăşeni să se împartă banii. Şi cu aceia ce nu vrea să dia banii spre creşteria casii sale, luându-i îi da la triaba ţării.

De ar Tace astădzi ai noştri, creştinii, ce Făcia oarecând longobardii, nu s-ari îngropa atâta mulţime de bani în pământu', nice atâţia lacomi de mulţi, în toate oraşele nu s-ar afla. Că nemică nu-i mai strâmbu lucru, decât a ţinia pre un avut în vistiarâu, din care ar putia trăi o mie de săraci.

Şi măcar că nime nu să poată apăra de lăcomiia cea afurisită şi nemăsurată, rahnă căreia iaste tuturor rânduialelor scădere şi ca în chipul molii, caria ori fiece haină bună o strică. Ce, ca să grăim adevărat şi slobod, nemică nu-i care mai mulţu ar negri şi ar grozăvi niamurile ciale ştiute şi pre oamenii cei blagorodnici, decât lăcomiia. Că mai de perire iaste un grăunţu de năsip intrat într-un ochiu', decât boala ce-i dzic carbucul, în picior făcută.

Aghesillau, împăratul preavestit a<l) lachedemonilor, fiind întrebat de un thevan care cuvânt ar fi împăratului mai mulţu de ocară şi care ar fi mai de cinste, să fie dzis: domnului să cade nice un lucru mai greu să nu-i pară, decât când îl număscu bogat; aşijderea de nemică mai mulţu să nu să bucure, decât când îl vor numi sărac. Că domnii cei cu bun nume şi laudă nu în bani, carii îi pune în vistiarâu, ce în mari de binefaceri care arată, să socotescu a fi. O, socotială adevărată, împărăţiască şi vrednică, care să o ţie minte domnii!

Alexandru, Pir, Nicanon, Ptolemeiu, Pompeau, Iulie Chesar, Stipio, Hanibal, Marco Porţie, Avgustu, Tit, Traian,

Theodosie, Marco Avrilie domni au fostu, mari şi priaputiarnici, iară deodată au fostu şi pricinători, carii lucrurile aliase, de dânşii lucrate, li-au arătat în cărţi, sărăcie în care s-au aflat la moarte au scris că nu le era lor aşea de laudă averile cheltuite cum le era lucrurile cele de dânşii cu putere lucrate, măcar că şi oamenii cei de gios şi prostimla şi domnii şi boiarii sintu lacomi. Iară vina amândurora nu le taste tot într-un chip, măcar că amândoi sintu de hulă, cum cei mici, asta cei mari, pentru lăcomiia că săracul de-i strânsu de frica lipsii face, iară omul blagorodnic de strânge şi ascunde cevaş, face pentru rahnă îndestulării; şi aşea ar dzice că acel blagorodnic, blăstămat să fie, carele înoată în toate averili, iară de nume bun să aibă, nemică nu poartă grijă.

Când poftescu domnii şi cei mari să aibă lauda măririei şi blagorodniei sale aş vrea să ştiu dintru dânşii ce pricină lăcomiei ar avta. De ascund acelia dzicând ca să-i agrungă hrannă, decât aceasta nemică nu-i mai surd lucru, când oricât de prea subţire (lucru) vieţuâaşte bogatul, iară mulţi sintu carii ar vrea să se dea ră mă şi ţi le mesii lui, decât din bucatele ce rămân să le ducă în caşale sale.

Iară de strângu acelia dzicând că pentru să se îmbrace şi să se împodobască strâng şi această iaste surdă. Că a celor mari podoaba nu stă întru aceasta ca împodobiţi să se poarte pentru cinstia, ce să prăvaliză ca ispravnicii lor să nu îmbie cu pândză învălătuciţi şi goli.

De strângu acelia pentru podoaba curţilor şi casălor sale şi aceasta de nemică iaste. Că oricarii den domni, intrând în curtia altuia, mai mulţu pre cei ce să află în caşale domnilor întriabă întru bunătate, decât covoarăle cari sintu în curte de mulţu preţ iau aminte

De strângu dzicând pentru zidâurile pusă împregâurul oraşelor ţărilor sale, pentru ca eu cetăţi întărind meidianurile şi acestui răspunsa, ca şi câalialalte. Că nemică mai mulţu a face ostenială domnii cei buni nu li să cade, fără cât să siliască a să afle în dragostea celor supuşi ai săi. Că de au domnii dragoste despre ai săi, nu le trebuie mai tari zidâuri decât inimile supuşilor.

De strângu acelia dzicând pentru căsătoriile feciorilor săi şi aceasta-i surdă. Că aflându-să domnii şi cei mari cu multe moşii, nu le trebuie strânsoare de mulţi bani în cămară. Că de vor fi feciorii buni, moştinirea ce vor lua vor lăţi-o; iară puindu-lisă împotrivă norocul, de vor fi răi, care li s-au lăsat pre urmă le vor piâarde.

De dzic că strângu acelia pentru oştili (de apărare) şi aceasta fără de cale apărare faste. Că războiul de nu Taste cu cale nice domnii să-l apuce, nice supuşii să-l sfătuiască; iară de-i cu cale, nu el, ce orăşenii să facă cheltuâale trebuie. Că în războa (e) le ce sinlu făcute cu cale şi primite puţin vor folosi cheltuialele domnului şi cei ce vor fi ostaşi ai lui nu vor primi a-şi pune viaţa pentru dânsăle.

De dzic că strângu pentru îndeslularia la vremea morţii să împartă şi să dea la alţii şi aceasta socotind în loc de înţelepcâune mai mare nebunie Taste. Că în ceasul morţii mai mullu folos face domnilor acele ce li-au dat în viaţa lor, decât acelia care s-ar da de alţii, ce-au stătut a multe lucruri moştiniloare. Că aşfa Tară socolială lucru şi de rău fac domnii şi cei mari, nepriimind a ieşi din hulă acelor lacomi şi scumpi, pentru se pune puţinei bani blăslămaţi în vistâarâul lor. Că, precum mărturiseşte ispita, nime nu poate fi lacom la bani, caic Taste buiac întru socolială (şi întru bunătăţi strâns).

Dzice Plutarh, de norocul lui Alexandru, că între priâatenii cei de aproape a marelui Alexandru era Perdica, carele vădzind pre Alexandru că orice ar agonisi cu mare osteneală şi cheltuială pre lesne dăruia, să fie dzis Perdica lui Alexandru: Prealuminate, prea putia mice doamne, spune-m (I) mie de vei da altora orice ai, ţie ce-ţi va rămânia? Atuncâa să fie dzis Alexandru: rămâne-m (I) mie lauda de la acia cărora am dat şi am agonisit. Şi către aceastia îmi rămâne nădejdea acelora carii sintu să-mi (I) dea şi de la carii să-mi agonisăscu. De aceasta, dzice, să mă credzi, Perdico, că de aş fi socotit, că vor cugeta oamenii cum claie ce am luat că n-aş fi luat cu aceia poftă şi lăcomie aprinsă, nice a unue târguşor cât de mic, aşa să mă îmbască Marş, un lemnu n-aş fi răsturnat şi nice un

războfu n-aş fi început den toată lumia. Ce acestu hotar să fie sfaturilor mele: mie numele şi lauda cea agonisită, iară avuţiile între alţii voau împărţi. Aceasta voroavă s-au cădzut domnului mare.

De ar fi în zadar acele care ori în cărţi li-am cetit, ori cu aceşti ochi ai miei li-am vădzut, încă cât de bogaţi de ar fi, tot li să cade oamenilor înduraţi a fi. Că domnii şi oamenii cei de cinste carii sintu la dat întru mare cugetare, accila la avut de pururea sintu cu noroc (şi precum laşte dzisa aceia a franţozilor: dzeci bani de vei da, dzece bani îţi vor veni, de vei da galbeni, galbeni vor veni). De multe ori să prilejiaşte de acela ce dă puţin îndurat şi cela ce dă mulţu scump, se numeşte, a căruia rău o pricină iaste neştiria. Că scumpâatea şi îndurarea nu rădzimă în a da veri mulţu, veri puţin, ce întru a şti a da dreptu; că de binefacerile cu sâiala şi fără vreme date, nice celuia ce Ta, de folos, nice celuia ce dă, de cinste nu sunt.

Mai mulţu dă lacomul o dată, decât aflu îndurătoriu de câteva ori (din ce s-au izvodit dzisa: de va da alata cel lacom cât dă cel îndurătoriu, toată imatura spală). Ce între îndurăria unuia şi-ntre scumpetia altuia această despărţire îasle, că cel blagorod şi-naltu la cugetare, ce dă, a mulţi dă, iară cel strânsu ce dă unuia dă. De care lucru fără folos trebuie domnii să se feriască; că intru aceasta de ari avea pre unul carele li-ar da laudă pentru îndurare, iară o mie de hulit vor avia, carii îi vor huli de lăcomie.

De multe ori să tâmplă de domnii şi cei mari la împărţirea de binefacerilor înduraţi, iară în preajma acelora căror le dau acelia, nenorociţi sintu. A cărui lucru pricina Taste că socotindusă că cele ce dau că ar da a oameni harnici şi bine obiciuiţi, să simtu pre urmă că au dat unor oameni nemulţămitori şi uitători; şi aşea nice pentru câa de bunăvoinţă ce le dau nu-i îndestul, ce luând altora dobândescu ură.

Nice Taste îndestul a îi domnilor şi celor mari la dat cu inimă blagorodnă, ce a şti le trebuie lor când, unde, cum şi cui să dia, că într-altu chip dând vor agonisi hulă şi pâră că seringe avuţie. Când au pierdut oamenii cele ce au

avut, cu giocurile, cu curviili, cu ospeţile şi cu altu' fellu de răutăţi ca acâastea, a ocărî pre dânşii foarte cu cale Taste. Iară de au cheltuit ale sale ca nişte oameni blagorodnici şi vrednici, nu Taste pentru ce-i huli. Că nu pre acela ce-i piâare, ce pre acela ce piâare rău trebuie a-l ţinia de rău. Nice cu aceia ce dă, de nu dă bine, de acea dare nu să cade omului înţeleptu să se bucure.

Dio Grecul spune de Sever, împăratul Râmului, că pre vr. emia când să sârba dzioa idolului Iunon, fiind dzi mare acia dzi, aşia alor săi ispravnici, cum celor streini împărţita daruri. Pentru aceia tare lăudându-să de toţi orăşâanii, aşea să fie dzis: Voi, oroşâani, de socotiţi că m-aş bucura eu de darurile şi binefacerile şi de la u di le care mi-aş fi) da mie că m-aş trufi, ce iară aşea să mă îmbască Marş, aşea că să ne dea an fericit Iunon, cât că mai durâarc am pentru cele ce a da nu poci, decât cele ce cu bucurie am dat.

Cap 17. Aijcia arată. că domnii şi cei mari au deosebită datorie a avea grijă să se arete părinţi văduvelor şi celor miaseri

Scrie Avrelie Macrovie, Carte 3, 1, *Saturnal*, că în vestit oraşul Athinei era besiarica ce să chema am fi) I (o) s (î) râniciei, caria aşea de cu nevoinţă să se afle de pururia încuiată cu mare pază, cât de nu era cu socotiala şi slobodzănie sfatului, nemărue nu era slobod să intre într-însa, căci acolo era pus stâlpi cu chipurile numai a domnilor celor mei) l<o) sei) rânici, adică milostivi. Aşijderia nime nu intră să se roage acolo, fără numai aceia oameni carii era milostivi. Şi iară deosăbită nevoinţă suferiia athincii ca să nu facă ceva cumplit şi neîmblândzit, ca să nu să ciarte şi însămnaţi de cumpliţi a fi. Şi aşea, de vrea să supere pre cineva cu hulă mare, nice dănăoară nu-l lăsa să margă la şcoală a filosofilor, pentru să înveţe, nice dănăoară în biserică în (I) l (o) s (î) râniciei, pentru să se roage, a nu-l lăsa porunciia. Că pre cel ce nu-l lăsa la şcoală, ca pre un gros la minte însămându-l, iară pre acesta pârându de tiran.

Spun istoricii că într-acia besiarică au fostu un stâlpu

foarte vestit a unui împărat grecescu, carele au fostu preabogat şi preamilostiv şi între toate preîndurat au fostu, carele fără visterâurile care au dat beserâcilor şi banii ce au împărţit la săraci, lua să grijă să hrăniască în Athina pre toţi meserii şi hrană să dia tuturor văduvelor cu cât mai cu dreptate să prăviia întru acia biserică stâlpul cu chipul acelui împărat în (I) l (o) stiv, care pre cei mescri hrăniia, decât prestiagurile hatmanului, care era spândzurate în biserică, care au făcutt văduvile.

Toţi domnii cei vechi, de cei vrednici şi înţelepţi grăiescu şi streini de cumpliciâunia tiraniască, măcar că era însămnati întru une răutăţi, iară de pururla laudă şie şi cinste ş-au agonisit şi au purtat, căci ar hi fostu milostivi şi buni îndurători; că cumpliría şi tiraniia caré arăta împotriva vrăjmaşilor, cu bunătatia şi milostiviria cu caré căuta pre cei mésen, plinind.

Plutarh, întru ale *Poliţiei*, spune precum rímlénii aşedzasă rămăşiţile méserilor, a oaspeţilor a numelor şi a veseliilor, toate să se dea văduvelor şi méserilor. Care obicéíu aşea să aşedzasă în Râm, cât de petrécía vreun bogat acele rămăşiţe şi nu le da la miasen, slobod era celor miaseri pre acela să-l pârască de furtuşag.

Aristid, întru oarecare oraţie de podoaba romanilor, spune că avea obicealu domnii perşilor de nu şidia mai nainte la masă să prândzască, sau să ciniiadze, până nu dzicia la porţile împăraţilor trâmbiţile, dând sămnu ca toţi méserii şi văduvile să se strângă acolo; că era pravilă între dânşii, ce ar rămínía din mésele împăraţilor să se împartă celor ce li-ar trebui.

Cuvintile lui Falared într-o carte aşea sintu, către un priiaten a lui: Cartea ta prescurtu o am luat şi cu cartia ta hulă, măcar nu lungă, iară groaznică; care întâi mi-au fostu duróre, iară după ce au sosit la mine bucurie aliasă mi-au fostu mic. Că mai mare iaste la bunăvoinţă a priiatenului certare, decât a nepriiatenului acoperita îmbunare. Între altele, ce-mi eşti pârâş, acestía le numeri că mă ai de tiran, de vréme ce nu ascultu de dumnădzăi, beserâcile nu le cinstescu, preoţii îi ucig, pre cei nevinovaţi îi gonescu, pre

cei supuş îi prad şi, ce-i mai rău de toate, nu ertu nici unuia rugămintfa şi că nice pre cei de casă nu-i lasu să intre la mine.

Ce dzic, că nu ascultu eu pre dumnădzăi? Adevărat dzic, că de aş face câte vor dumnedzăii, prea puţine de acele ce vor oamenii aş face. Că nu cinstescu bisericile? Şi aceasta că-i adevărat, mă mărturisăscu. Că dumnedzăi (I) vor da la noi inimile mai mulţu decât bisericile zugrăvite ar avia. Ce dzic că ucig preoţii? Şi aceasta mă mărturisescu că-i adevărat. Că sintu aşea de necuraţi şi răi, cât mai mare cinste fac eu dumnedzăilor, ucigându-i pre dânşii, decât ei închinând dumnădzăilor jirtve. Ce dzic că prad supuşii miei? Că aşa Faste, mă mărturisăscu. Că de vriame ce-i apăr pre dânşii de vrăjmaş, cu cale Faste ca hrană să-mi dFa şi mie şi oamenilor miei. Că în (I). dzic că-s neplecat la rugăminte? Adevărat Faste. Că aşea de nedinapte lucruri cer în toate dzilele de la mine, cât şi lor şi mie foarte lucru bun ar fi de nu li-aş da. Că îmi dzic că fug de voroavă? Adevărat dzic. Că de câte ori vin la casa măă, nu pentru să mă bucure vin, ce să ceia ceva de hrană şi pentru să fa vin. Pre urmă îmi dzic că sintu nemilostiv spre săraci şi meseri, cum nu-i ascultu? Aceasta nicecum că nu-i adevărat, mărturisăscu. Cu dumnedzăii cei nemuritori mă mărturisăscu că nice dănăoară uşile mele n-au fostu închisă celor meseri şi văduvi.

Treval Pollio, întru *Via* (*a lui Clavdie împăratului*, dzice că vinisă o făme Fa văduvă prea săracă la Clavdie împărat, plângând cu lacrimi, ca să asculte nevoile ei. AŞF a, preabunul împărat, fiind clătit cu milostivire, nu numai cu dânsa plângea, ce şi cu mânuie lui lacrimile de prefaţa ei să fie ştersu. Şi fiind mulţi boFari romani pe lângă împăratul, oarecarele dentru boFari să fie dzis către împăratul: Destul Faste, spre cinst Fa, şi mărir Fa domnilor romani, de vor asculta presupuşii săi, carii cer dreptate, măcar de n-ar şterge lacrămile lor de prefaţă, cu mâna lor. Răspuns-au Clavdie: Bunilor domni, dzice, nu să cade să se îndestuledze cu atâta, de vor face atâta şi nu mai mulţu de fac gândecătorii cei drepţi, de nu li-ar păr Fa întru a face

dreptate milostivi. Că mai de multe ori domnii mai mulţu cu bunăvoinţa carta o poartă la dânşii, celor ce vin către dânşii, decât cu dreptaţia, caria o fac lor, fac îndestul. Şi aşea dzisă: Că dzice că să micşurializă cinstia domnului, de va plânge domnul cu săraca văduva şi de va ştiarge lacrămile ei cu mânuie lui, răspundzu că aş vrea mai bine să fiu părtaş lipsurilor supuşilor, decât să fiu pricină lacrimilor lor. Vrednice cuvinte, cum de însămnat, aşia de urmat domnilor.

Între altele, cum în toate lucrurile agoniseşte laudă milostivirea, aşea întâi trebuie a o lăuda pre aceia care să arată către femeile sărace, ales spre acelia care fiind supărate de întristăciune n-au mângâiare; că femeile foarte lesne să acopăr de lipsă şi mângâiaria foarte cu greu o primăscu.

De Alexandru cel Mare scrie Plutarh şi Cvintu Curteuş, carele aşea de cu cinste au cinstit femeia şi copii<i) lui Darie împărat, carii au rămas biruiţ de insul; şi această milostivire aşea o înalţă, cât mai multă laudă dau lui Alexandru pentru curăţănia şi blândeţile lui spre copii, decât pentru izbânda ce-au făcut asupra lui Darie. Iară nenorocitul Darie împărat, cunoscând milostiviria lui Alexandru către femeia şi către copii (I) lui, trimiţând mare mulţămita-i porunci să-i dia lui pentru cele trecute, rugându-să şi de acum să facă aceiaşi milostivire că poate fi de îmblândzită mânia a dumnedzăilor şi a norocului către dânsul, parte de mulţămită lui să-i aducă; ce Alexandru presoli cu acestui răspunsu' i-au slobodzit: Să spuie lui Darie că mulţămită de la vrăjmaşi pentru bună facere arătată muierilor robite îndeşartă iaste. Că el, nu că i-ar fi lui priiaten, lui Darie ar fi făcut aceasta sau că i-ar hi vrăjmaş, ce pentru aceia au făcut ca întru acestea să facă datorie de domnu' al (a) g (o) rod. Că trebuie a arăta milă către Femei, care nemică nu ştiu, fără a plânge. Trebuie inimă mare a arăta spre domnii carii numai a face războaie au învăţat. Acestui graâu, adevărat, domnului să cuvine.

Mulţi zavistuescu porecla lui Alexandru, căci-i dzic Marele. Ce cu cale au agonistu-şi acestui nume; că cu

mare inimă era la lucrurile de care se apuca, iară cu atâta mai mare au fostu întru a dărui oraşe şi ţări.

Mulţi zavistuescu porecla lui Pompelu, căce-i dzic Mare şi de ce l-au numit aşea. De vreme ce au fostu acesta hatman romanilor, foarte vestit, 22 de ţări au supus şi în stărostiia sa 25 de crai au avut.

Mulţi zavistuescu porecla lui Stipio, căci pre preaputernicul oraş a Carthaghenii el l-au supus, care cu avuţiile întreca pre Râm, iară 11 armele şi cu putería, cu toată Evropa sa priciia.

Mulţi zavistuescu porecla lui Livie Ştipio Asiatecul, de vreme ce pre Asia cea simaţă o au biruit şi o au plecat, care până la acelfa vremi de obşte era mormântul romanilor.

Mulţi zavistuescu nemuritoarea poreclă a lui Carol, carele s-au poreclit Marele; căci fiind cralu mic, nu numai izbânde de pe mulţi crai şi crăii streine au luat, ce şi preaînălţat scaunul împărăţii Râmului pre urma lui <î) l au întru stăpâniile sale.

Iară căci zavistuescu domnii cei mândri acestor domni aşea de vestiţi nu mă mir. Ce să mă crializă că mai mulţu aş fi eu zavistuit porecla lui Antonin, împăratului celui bun, decât numele sau poreclele a tuturor domnilor lumii. Că ciâala îţi domni au agonisit acele porecle mândre, pentru multe ţări ce li-au prădat şi au stricat, multe besérici au ră şi pl t, multe năroade cu tiranie li-au asuprit, pre mulţi tirani au strânsu, pre mulţi nevinovaţi i-au supărat, pre mai mulţi buni de averile lor şi de viaţă i-au jecuit; că are această lume ca un lucru deosăbit că cu vestea unui nume a mulţi nume să astupă. Iară porecla de „dumnedzăescu” a lui Antonin nu cu acestu félíu de nevoinţă şi cu totul ş-au agonisit, ce că nemică altă nu stila fără de a fi tată méserilor, săracilor, şi nice spre un félíu de lucru mai mulţu nu avfa laudă, decât spre a fi epitrop văduvelor. Că acestui domnu’ prâaales, singur că au ascultat şi gândecat jalobele săracilor, se vede din scrisori şi uşile curţii sale de pururia li-au avut deschise celor meseri şi văduvi. Celor ce păziia uşile curţii această slujbă

era a nu apăra intrarea celor mai slabi, ce a celor bogaţi a apăra. Scriitorii aduc aceste cuvinte să fie deprinsu preabunul domnu’ a dzice de multe ori că să cade domnilor buni şi vrednici, celor orbi şi văduve, piepturile de pururia a avia deşchisă, ca să-i hrăniască, şi porţile niceodată a nu le închide pentru să-i asculte.

Să fie dzis Apolin precum nice dănăoară nu vor lăsa dumnedzăii ca să-l asculte pre domnul carele întru a asculta nevoile celor săraci nu ar fi nevoitorul.

O, cuvinte înalte şi mari, carele măcar de nu ca pren Apolin, ce ca prin adevăratul Dumnedzău grăite, să se sleiască întru inimile domnilor. Că nemică mai fără calc şi mai necinstit lucru nu-i, decât în curţile domnilor şi celor mari cei bogaţi şi nebuni să-şi afle cale, iară prevăduve şi pre cei meseri nici să-i asculte.

O, norocit, o, de câteva ori şi pururea fericit, carele aşea are întru inimă şi în minte pre cei săraci şi supăraţi, ca şi spre mângâiaria lor să le deschidză inima, cum spre a-i agâutori pre acelaş zidâurile să nu le închidză. Că acum făgăduiescu şi sintu chizaş că se va întâmpla în dzioa de gludeţ de se va întreba viaţa lui pentru milostiviria.

Aicea să arată domnilor şi celor mari că li să cade să urască lumia, de vreme că orice să află în lume vicleşug faste. Cap 18

Plato, Aristotel, Pithagoras, Epedocles, Dimocrat, Selevcuş, Epicur, Dioghenis, Thalis, Mitrodoros, atâtia de multe prici şi sfădzi intru zugrăvitura şi scrisoarea lumii şi de izvorul şi firea ei au avut, cât pentru să-şi apere fiecine păriarea sa aşea s-au pricit ei cu condeiul, ca când s-ar fi bătând vrăjmaşii cu suliţile.

Pithagoras dzicfa că altu’ lucru Taste lumea şi altu’ lucru toate. Thalis, că Taste o lume, dzicca, într-altu chip. Mitrodor astrologul, că ar fi lumâa fără sfârşit. Sta împotrivă Dioghenes, iară, că-i lumâa fără sfârşit. Selevcuş, împotrivă, că ar avia lumea sfârşit. Aristotel (Carte I, *De ceriu*, cap 5) au socotit că lumea Taste vecinică, iară Plato (la Timeu) deschis dzice că lumea început au avut, iară sfârşit nu va avia. Epicur dzice că ar

fi lumâa rătundă ca o mânce; iară Epidocles, nu rătundă, ce în chipul oului. Hilon, în muntele Olimbului, făcând întrebare, au dzis, că lumâa să potriveşte omului, adică că are suflet simţitorul şi înţelegătorii! Ce amândoao aceştia nu le primeşte Aristotel. Isocrat în şcoală au învăţat şi au scris că după 37.000 de ani toate vor fi la loc ciale trecute, cum au fostu, adică cum el iară să fie şi să se nască de iznoavă şi că s-ari învăţa şi că ari învăţa şi Dionisie de iznoavă că va fi tiran Sichiliei şi Iulie Chesar va stăpâni în Râm şi Anibal va supuni Italiia şi Stipio că va birui Cartheghena şi Alexandru că va face războiu' cu Darie şi câalealalte toate care să tâmpla să oarecând, de iznoavă se vor izvodi.

După acâastia şi altele ca aceştia, întrebări şi priveghituri; aşea deşertându-să filosofii, mulţi ani au petrecut, cărţi nenumărate au scris, minţile sale li-au ostenit, multe vremi au pierdut, multe ţări au îmbiat, ostenea (la) fără sfârşit au rădicat; iară pe urmă puţini au adeverit şi mai multe râsuri au scris şi lucruri surde. Că parte cia mai mică dentr-acelia cari n-au ştiut ce mai mare parte au fostu tuturor acelora care nu li-au ştiut.

Şi mie, când am apucat condeiul a mână să scriu pentru deşertarea lumii, nu mi-au fostu voroava a huli, sau a cinsti lumia aceasta, de materie făcută, care faste din patru stihii: din pământu', care faste stihie rece şi sacă, din apă, care faste umădă şi rece, din văzduh, care faste cald şi umăd şi din foc, care-i sac şi cald. Că socotind actastfa nu avem nemică pentru ce întreba de dânsa, că fără dânsa viaţa aceasta, trupască, a purta nu putem.

Când au venit acela meşterul şi ziditorful lumii, întru lumea aceasta, de multe ori o au certat şi o au hulit prelume, precum de credzut lucru faste. Că au hulit apa, caria o au supus să fie călcată de dânsul (Ioan 6, 19) şi vântul, care au părăsit pre mare a sufla (Mathei 27, 45) şi pământul s-au cutremurat la moartfa lui (Mathei 27, 1) şi lumina caria a lumina au părăsit (Mathei 27, 45) şi pietrile s-au sfărmat şi peştii a să vâna să lăsa (Mathei 17, 27), Luc (a) 5, 6 şi lemnele care din porunca lui au sacat (Mathei

21, 19) şi mormânturile s-au deschis (Mathei 27, 52) au cunoscut zidirfa, puterfa ziditorfului său şi au aflat ziditorful ascultarfa cea ce să cuvvine întru zidiri.

Deci în viaţa aceasta de obşte nemică nu-i mai de jalobă de actastfa: Vai, nenărocită lume! Vai, săracă lume! Vai, hicliană lume! Vai, nestătătoare lume! Că aşfa nice noi de dânsa a ne jelui nu facem hotar, nice fa spre noi a ne vicleni niceodată nu părăsâaşte. Că câţi de puţini ar fi de aceifa carii a lumii să jăluescu, cine ar putfa să tălmăcească, cine ar fi acela de care să jălufaşte? Şi trebuie să ne învăţăm ce ar fi lumia aceasta, de unde ar fi, unde s-ari afla, din ce ar fi, cine ar fi stăpânul ei, de vreme că toate câte-s într-însa, toate sinlu întrestăcâuni, nestătătoare, săraci, mincinoasă şi rele. Şi actastfa ce dzic, nu să pot înţelege de lumia această făcută den materie; că în foc, în văzduh, în apă, în pământu', în lumină, în planete, în pietre, în lemne, nice îaste trişti re, nice lipsă, nice vicleşug, nice răutate.

Lumfa în care ne naştem, vieţuim, murim, cu mulţu să desparte de lumfa acta de care ne jeluim, împotriva cârâie facem războau, de care ne păzim, între care vieţuim de pururfa cu prepuş, care nice un ceas nu ne lasă pre noi odihniţi. Ce ca să tălmăcim lucrul singuri, ce-ar fi?

Lumfa aceasta rea nemică nu-i altă, fără celor din lume viaţă rfa, în caria, în loc de pământu' să află lăcomie, în loc de foc râhnire, în loc de apă nestătătorifa, în loc de văzduh nebunifa, în loc de pietre mândrie, în loc de flori desfătările, în loc de copaci na îţi cugeţile, în loc de mare adâncă inima. Ce să dzicem mai multe? Veştii lumi soarele faste norocirfa şi luna, cia de pururia schimbare sau mutare.

Iară aceştii lumi rele stăpânul ei îaste diavolul cel rău, de carele dzice Hristos da) Ioan 12, 31; stăpânul lumii aceştifa de acum se va lepăda afară; care cuvinte spre acestui sfârşit li-au dzis mântuitorful lumii, că lumfa pre dânşii, ştie şi lumască viaţa lor lume (a) o numiia. Că, fiind robi păcatului, au trebuit a fi supuşi diavolului.

Mândriia, lăcomifa, zavistifa, blăstămurile,

desfătăcâunile, desfrânările, curville, preacurviile, împuţâcfunlle, săturarfa grumadzului, mântia, răutatea, deşertaria şi nebunifa, actastfa dzic că-s toate lume împotriva cărifa în toată viaţa noastră face războau şi unde să află cei buni, a răutăţilor domni, şi răutăţile sintu stăpâni acelor răi.

De vom potrivi între noi supărările care ne vin noa A de la stihii şi care le răbdăm întru răutăţi, vom afla de tot puţină grijă a fi de actale care ne aduce noa A pământul şi marfa, în preajma acelora care ne face noa A deşertare vieţii. Au nu mai în gria scădere cad aceia ce cad în prăpăstiia trufiei, decât aceia ce cad din stâncă pria naltă? Au nu mai de gria grijă să apucă acela carele să ispitiaşte de zavistie, de carele să loviaşte de piatră cu capul? Au nu mai cu grijă petrec oamenii întru răutăţile şi desfrânările, decât între herăle cele groaznice şi între dobitoace? Au nu mai în gria primejdie petrec cei ce să ard de herbintiala lăcomii, decât aceia ce petrec în muntele Etnii? Dară ce trebuie mai mulţu? Mai cu greu să învăluescu aceia dzic, carii să împlu de cugete nalte, decât copacii cei nalţi, carii să lovăsc de vânturile cele năvarnice.

Aşeadară această iaste lumia, vrăjmaşul nostru cel de cap, priiatenui vidian şi fără credinţă, care de pururia a ne osteni ne supără şi odihna noastră o tulbură, care de vistiariul nostru ne pradă pre noi, care celor buni groaznic şi celor răi drag să arată; răsipitoriu bunurilor străine şi celor alor sale foarte bun şi blându, aflător tuturor răutăţilor şi a tuturor bunătăţilor calo, care pre ai săi cu blândeţe şi cu minciuni agâutorializă, pre cei streini cu desfătări amăgeşte, care acelor morţi numele îl fură şi a celor vii numele şi viaţa pradă; şi aşia lumia răutăţii iaste, care are socotiala cu toţi, iară de la dânsa a cere socotială nime nu cutializă.

O, deşertarea deşertărilor, în care toate deşarte mirosăscu, sună, socotescu, în care toate să par deşarte! Ce dzic, că să par? Ce încă şi în lucrul singur deşertare sunt. De mincinoasă materie s-ari lega acela ce ar dzice că nice un lucru într-această lume nu-i scornit, ce sănătos şi

adevărat, ca când ar dzice că în ceriu nice un lucru nu-i stătătorâu, ce rău şi mincinos.

Deci să valiză domnii cei deşărţi ce osteneli ale sale în deşertu, ce cugete deşarte ar fi. Să întrebăm pre domnul cel deşert, care ar ţinia minte ce ar fi cunoscut întru deşertările lumii aceştie, aceia ce n-ar vria să crializă aceste de mine scrisă, ce ar crede celui carele ispitind au învăţat. Iată cuvintele lui Solomon, în carlia *Eclisiastis*, cap 2: Dzis-am eu, întru inima mea, ca să te ispitescu întru veselie şi să vedzi întru buni. Şi iată să făcu aceasta deşertăcâune. Râsului dziş: deşteptare şi veseliei, ce aceasta faci? Şi socotim de va slăbănogi inima rufa, ca nişte vin trupul mieu şi inima mea mă povăţ cu) şi cu învăţătură şi a birui preveselie, până unde voi vedea care-i binile fiilor oamenilor, c-au făcut suplu soare numărul dzilelor vieţii lor. Mărit-am fapta mea, ziditu-mi-am casă, răsăditu-mi-am mie vie, făcutu-mi-am grădini şi livedzi şi răsădim într-însăle tot lemnul, de toată roada. Făcutu-mi-am mie scăldători de ape, să adăp întru dânsele dumbrăvi ce odrăsleşte liamne. Câştigatumi-am slugi şi slujnice şi de casă născuţi să făcură mie. Şi încă câştigare de driadă şi de turme multe să făcură mie, mai mulţu decât a toţi ce au fosiu mai nainte de mine în Ierusalim. Adunalu-mi-am aur şi argintu şi averile împăraţilor şi a ţărilor. Făcutu-miam cântăreţi şi cântariate şi desfătăciune fiilor omului, paharnici de vin şi păhărnicfase şi m-am mărit şi am adaos întălepcâune mai mulţu decât toţi cei ce au fostu mai nainte de mine în Ierusalim şi înţelepciunea mi-au rămas mie. Şi tot ce-au cerşut ochii mei n-au fostu depărtat de către dânşi (I) şi n-am oprit inima mea de către toată veselifa. Căci inima mia s-au veselit întru toată osleniala mia şi aceasta au fostu partea mia de către toată truda mea. Şi căutaâu întru toate faptele mele, carele au făcut mânuie mele şi în truda care am ostenit a face şi iată, toate în deşertu i porci.

Aceştia dar Solomon acela prea în (cleptul au dzis, grăind de lucrurile lumeşti, careli câte au grăit cu cuvintele, toate el li-au ispitit. Deci de crédem aceştii mari

învăţături a lui, precum să cuvine a créde, ce s-ari putea adauge de mine, când mărturisâaşte, după ce au ispitit el toate, au moştenit, au gustat, au aflat, că ar fi deşertare oricé în această lumé, ori am pofti, ori am avía?

Şi aşea o, domnilor şi cei mari, mă rog şi pentru mila lui Iisus Hristos vă poftescu ca foarte cu pază întru această mare adâncă să intraţi, că duceria ei amăgetură iaste şi întru greşeală pre toţi aduce. Că oricine au fostu în calía ei, când vor cugeta a mérge fără grijă, atunci à la mijlocul căii vor cădea gios.

Nu iaste pentru ce să pricească cineva lumii aceştiia, precum ar vria să vieţuiască în casa ei, că porţile tuturor celor din lume şi în dzi şi în noapte le ţin deschisă, făcând cale să intre deschis, larg şi fără grijă. Ce o, noi săracii, de intrăm acolo! fără cu mulţumai mişăi carii se vor îngreuna cu răutăţile ei şi vor fi cu blândâţă primiţi de dânsa. După ce vom suferi o dată să ne amăgească să intrăm, măcar că ni-ar păria rău căci am intrat, iară nice dintr-o parte ieşire nu vom afla care ar fi fără primejdie şi fără griji, până nu vom plăti cârciumăriţii, gazdei de cârciume, preţul deplin.

Cine dentre oamenii cei daţi după lume că nu s-ari amăgi în toate clipélele primiaşte care cu amândoi ochii prăvind lumia şi cu inima de tot că nu o ari îndrăgi pre dânsa? Că de-ar vria să fie aşa luatori urnirile, socotind întru dânsa cum sintu de slabi, pre dânsa prăvind şi urmând-o, mai deschis decât lumina de amializădzi ari afla, precum nice dănăoară lumia cu fericiia pre nime nu îmblândzbşte, pre carele nu l-ar îngrozi cu nenorocire, precum să află în giocul zarului suptu numărul cel mai mare, care iaste şes (a), să află numărul cel mai mic de toate, unul.

Şi aşea îndemnătoriu aş fi domnilor şi celor mari ca nice lumii, nice desfătărilor ei, nice cugetelor celor deşarte ale sale, să nu le crializă; căci de multe ori cugetă după ce să ostenescu şi strângu averi multe, când socotescu roada ostenelilor sale a fi şi cât de nime să nu să supere sau să se împuadece. O, ce deşartă cugetare! Cât de împotrivnică tâmplare! Că aceia Taste ascuţită viclenie a lumii, cât întâi

cu somn şi pre noi şi pre cele ce am agonisit şi li-am strânsu le lasu cu odihnă să le avăm, iară îndată făcândusă dzică, până a nu să plini somnul deplin, ne deşlaptă pre noi întru alte înalte griji şi aemu, acestora ce le avăm află alţi stăpâni noi să le stăpâniască.

Mai arătăm aice preagroznicul vicleşugul lumii. Cap 19

Plutarh acela, preavestitul filosof, fiind întrebat de Traian împărat, căruia era dascăl, căci mai mulţi ar fi răi decât buni şi căci mai mulţi de aceia ce urmaliză cele rele decât cei ce urma bunătăţi, aşea au răspunsu': Spre desfrânare şi răutate (firla) şi mintia oamenilor iaste mai plecată decât spre curăţenie şi contenire; carii spre a urma bunătăţilor au cugete, puţini sintu, iară carii cu sloboda zăbală urmaliză răutăţile, mulţi sintu, a căriia răutăţi pricină nu Taste altă, preasăninale doamne, să ştii că norodul pre norod, nu socotială presocotială urmaliză.

Măcar că Taste fragedă şi blăstămată toată firea noastră, iară nu putem să nu primim cum nu am afla oarecare liac întru dânsa împotriva tuturor supărărilor. Că de ne supărăm de soare, la umbră alergăm. De avem cale a face cu ostenială, cu cai ne purtăm. De ne iaste a trece marea, intrăm în corabie. De ostenim de răcială, meargem la foc. De ne-i supărare de sete, cu băutură o stâmpărăm. Di sintu ploi, case avăm. De va strica ciuma vreun loc, la alte locuri mergem. De avem nepriiateni, alergăm la priiateni. Aşea cât nice o mâhnicâune, nice o ostenială nu îaste cărora nu s-ar fi aflat vreun Iiac şi vreo uşurare.

De vreme ce-i aşfa, întreb acum de toţi cei lumeşti au nu află împotriva ostenfalelor şi vicleşugurilor lumii vreun liac? Doară de mintu eu şi sintu aceştii lumi cel de tot prostu, bacurile ostenelilor carele arată lumea decât ostenâalele mai cu ostenială sintu, în chipul unsorii care nu tămăduiaşte rănile, lasă carne arsă. Când boa lele nu şintu (de tot vechite)nale şi cu grijă poftescu cei bolnavi mai mulţi a suferi friguri uşoare, decât a lua băuturi sau erbi de curăţenie, pentru să tămăduiască acea boală. Aşiadară de vidiană şi hâtră îaste lumia, cât lucrializă de

tot împotrivă; care când ne sfătuâaşte pre noi ca să răscumpărăm vreo sudalmă aşia lucrializă, cât întru răscumpărăria acela altele îndzăcite sudălmi să luăm. Şi când silim să ne mântuim de o grijă, cele fără sfârşit ni s-a adaug. Aşea povoată vidiană când socotim că ne duce pre noi pre pământu', fără de grijă, atunda, negândind de sârgu, ne aruncă întru viclenie.

Domnii şi cei mari, cugetele care au şi cuvintele care le grăiescu mulţu le socotescu şi faptele care le fac şi trebile care le lucrializă puţin le socotescu. Acestui lucru de tot împotrivă stă lumea cea rea cu care cevaş tocmală care spre toţi şi cu lucruri să arată şi cu blândeţe să pliacă la vândzări şi la cumpărări cu carii lucrializă foarte vidiană şi hâtră îaste.

De vreme ce prelume să mărturisăscu adevărul în mare preţ o socotim, iară în foarte ieftin preţ pre noi singuri ne vindem ei. Prea mare lucru îaste ce am dzis, că noi ne vindem ieftin când mai adevărat aş fi dzis că în dar ne dăm ei (fără de niciun preţ); că foarte puţini sintu carii ar lua plată de la lume, iară carii cu nădâajde deşartă s-ar oşti pentru dânsa, fără de număr sintu. Pentru ce aş vrea să vă rog şi să vă învăţ pre voi o, domnilor şi cei mari, ca să nu alergaţi a crede nice cuvintelor, nice făgăduinţelor lumii aceştila, măcar de va gaura cum va ţinfa tocmelele ei. Bine şi sf (i)nţeşte măcar că de sârgu vă dăruâaşte pre voi cu mare cinste; multe desfătări că vă adaugi, ades că vă desfătializă, multe vă făgăduiaşte, multe vă dă. Ce acestea toate numai pentru atâta le face, ca pe încet, încet, una câte una dându-vă, deodată, de sârg, într-o dzi să vă le fa.

Vechiu obiceaâu faste acesta a lumii: pre carii îi înalţă între cei dentâi între cei de pre urmă îi pogoară. Cu ce feliu de nădejde întru lume pentru desfătărili şi blândeţile ei, putem să ne întemiem, când va veni oarecând dzua aceia în care ne vom părăsi de toate de acele cugetări? Ce voi dzice? Că aceia-i ştiută deplin, pre aceştie şi pre adia a-i cinsti, întru aceia ce era aemu în vârstă cu unii şi întru carii acum să părăsească răutăţile,

cu cale era mai mult decât în alţii foc aţâţă, aşea cât mai mulţu să ardză căpăţânile cele strânsă a lor. Aşea lume rea râhnire noa A celor bogaţi trimite şi întru cei bătrâni proaspătă lăcomie şi aceasta fără vreme o face.

Şi măcar că ne trebuie durere, căci ne amăgeşte pre noi lumia, iară mai mulţu trebuie să ne fie de aceia ruşine când, socotindu-ne, (suntem socotiţi) de amăgiţi. Căci când ne socotim a fi slobodzi, atunce ne ţine cu pază într-ascuns; când (ne cunoaştem) cugetăm a fi sănătoşi, atunci a de moarte ne rănim; când ne socotim întru bişug, toate cele de triabă ne lipsăscu noa A; când ne făgăduim viaţă fără grijă intru de lungaţi ani, atunci a vicleşug pre taină ne face noa A moartia; când ne încredem că ne aflăm întru înţelepciune, atunci a cu înfăşurare ca nişte nebuni ne încurcăm; când socotim să înmulţim averile, averilor şi a simţirii cei den lontru scădere facem. Mai în scurtu, cu care viaţa laudă şi îndelungare vieţii cercăm, cu aceia singură şi numele şi viaţa fără de nice o nădejde de răscumpărare pierdem.

Hai lume necurată! în câtă de scurtă vreme şi ne primeşti şi ne goneşti! Cum ne tragi la sine pre noi şi ne ruşinedzi, ne bucuri şi ne mâhneşti, îndestulări şi supărare ne faci, ne ina îţi şi ne pogori, ne cerţi şi ne netedzăşti şi aşea ne-i nebunit pre noi şi cu farmecile tale ne-i ademenit, cât fără tine, cu tine suntem şi având între păreţii noştri furul, pentru să-l cercăm pre dânsul, ieşim afară! Şi măcar că faste mare despărţire în voroavele cele împodobite, iară cu mulţumai mare faste întru pofte despărţirfa şi netocmala. Iară lumea, fiind de atâtea veci învăţată cu ispita, dreptu tot felful de oameni cu ce s-ari deprinde, are lângă sine gata; că celui desfrânat arată cinstile, celui lacom avuţii îi aruncă, celui beţiv băutură şi mâncări arată, celui curvarfu muieri grijfaşte, celui rău dzile vesele îi grijfaşte, care toate actastfa pentru acestui sfârşit le face, ca după ce-i va prinde cu undita ca pe nişte peşti, cu mrejfa pre dânşii (ca pre ai săi de aproape) să-i cuprindză.

Însămnati, domnilor mari, actastea, însămnati bărbaţilor ce (I) preaputfarnici; că măcar de ar fi un

domnu’ oarecare singur stăpân a toată lumea, iară ar avea datorie să cugete că nu i s-ar cădea stăpâniia sa să o socotească întru nemică, de nu o va avfa întru bunătate. Că foarte puţin foloseşte să fie oricine stăpân a oameni răi (sau să stăpânească pre oamenii cei răi) de se va supune rob răutăţilor. Iară săvai că mulţi dzic că să amăgescu de lume şi mulţi cum nu să pot dezbară dentru stăpânifa lumii dzic. Ce li să poată lor răspunde? Că de ar hi vrut să stea împotriva lumii, la ispitele cele dentâi, nu s-ari putea cutedza la de atâtea ori să vie asupra noastră; că cu lene a stare împotrivă să întăreşte îndrăznirea lumii.

Ce aş dzice nu ştiu. Au să trec, au cu tăcere să acopăr, au să dzic, că pre cât gândescu pre atâta să supără de dunăre cugetul mieu, cât mai aproape a fi ochii miei spre plânsu, decât gata spre scrisoare degetele mele vădz. Iaste dar lucru mişăl a prăvi; că atâta sântu mai toţi lumii la un gomon de deget a ei (cum să dzice) de supuşi cu ascultarea, ca când n-ari avea pre nime un Dumnedzău în ceriu, sau că nu s-ar fi făcut creştin pre pământu’, nice dănăoară n-ari întreba. Că ce lumfa va vom; ce urmaliză, urmăm; ce alege, alegem. Şi ce-i mai cumplit, că de ne ferim de vreun rău, aceia nu cu povăţuirea firii să face, ce căci lumea a ne porunci noa A de aceia n-au vrut.

Ce uşoare sintu aceştia, de se vor potrivi cu cele ce am a dzice! Adică că aşia lumia ne are pre noi gata şi vrednici spre plăcâarea ei, cât a tuturor gustul în această viaţă în tot ceasul ne schimbă noa A şi-l mută. Că face să urâm astădzi ce iubiiam ieri; în cestu an să hulim care în anul trecut lăudam; să lepădăm acum care puţin mai nainte am prii mi t şi am poftit; să avem pre acia întru urâciune noa A cu carii avem viachiu prieteşug. Mai în scurtu ne face lumia ca în viaţă să urâm acelia care la moarte totdeauna le plângem.

De ari da lumia iubitorilor săi vreun lucru deplin şi desăvârşit, în scurtă vreme că i-ar fi slujit bine ei, puţin ar socoti. Iară că toate lucrurile în lume sântu nu ca un aşedzământu, ce numai să petriacă i-au dat puţină vreme, care a doua dzi iaste să-l întoarcă.

Nu mă poci îndestul mira de nebuniia aceluia care vreun lucru vâacinic de la lume ăştiaptă. Că orice dă, cu această lege dă ca când le va cere lumia, nu când vor vrea ei să le întoarcă.

Au viaţă viacinică poate Iumia să ne dea noa A? Nu-i nimică, că în ce vreme pe Taste noa A prea dulce viaţa noastră, de sârgu ne strânge pre noi moartea.

Au cele bune la vreme îndestul poate Iumia să ne dea? Nice aceasta nu-i, că nime, nice dănăoară n-a avut atâtea de multe averi, care mai multe nu i-ar fi lipsit de ce nu i-au agiuns.

Au bucurie care ar fi îndelungată Iumia poate să ne dea noa A? Nicecum, că de am scoate dzilele carele ne trebuiescu la plânsu şi ceasurile care-s la gemut de triabă, nice o clipală de râs nu ne va rămânea.

Au sănătate de pururea poate să ne dea noa A lumea? Nicecum, nice unui neam, că oamenii cei ce trăiescu mullu, cu mulţumai multe boli de care să supără, decât anii carii vietuescu numără.

Au doară odihnă şi pace de pururia poate să ne dea noa A lumea? Eu nu primăscu; că de sintu dzile puţine care le videm fără nuor, mai puţine sintu ceasuri în care ne vedem inima a fi fără lucru. Că dară în lume nenorocită nice odihnă, nice sănătate, nice avuţie, nice bucurie, nice viaţa vecinică Taste.

Aş vrea să ştiu ce ar pofti Iumia <să ştii de la lume, de vreme ce nimică bun a ea) cea nu pricep, ce ari avea să le dea lor? Că orice dă lumea ori în datorie, ori nălucire (de-i în datorie suptu chizăşiia vieţii a plăti Taste luat); de-i nălucire nu cu camăta banilor, ce cu plata răutăţilor să socoteşte.

O, fiilor deşertării! O, ispravnicilor uşurării! Dacă vă s-au ales voci A să ascultaţi şi să slujiţi lumii, nemică de la lume, fără cele lumeşti nu aşteptaţi. Că nemică nu-i în lume, fără mândrie, zavistie, curvie, mânie, ură, blastăm, lăcomie şi nebunie. Iară de întrebaţi oare în puteria sa are vreun lucru împodobit cu bunătăţi, nici dănăoară acestui felfu de negoţ n dughiana ei că au nemerit, va răspunde.

Să nu socotiască cineva că-i va da ceva lumia, care singură nu le are. Şi când va să facă vreun schimbu vreunui lucru între noi, asca faste la vândut de hierbinte, marghioală, aşea la cumpărat de sârguitoare, că ce fa grămadă ia, iară ce ne dă noa A nice cu cumpănă diriaptă, nice cu măsură adevărată dă.

Datori sântu domnii şi cei mari a-şi aduce aminte că sintu muritori, ca nice pentru cele multe desfătări ce le petrec în viaţă să nu părăsească a cugetare de cele ce s-ari face după moarte. Arăta-să-vor într-acest cap socotele foarte de ţinut minte, precum nu trebuie domnilor să se tiamă de moarte. Cap 20

Clevios şi Viton, feciorii vestitei muieri care era preutiasă a idolului înnon, appropiindusă dzua sărbătorii ce era să fie la Arghiv, gătiră un car cu care ar merge muma lor, preutiasă aceia, la capişte. Că avia obiccfu grecii la sărbătorile cele mari şi la jirtvile aşedzare, de sau cu lecticile, sau cu carul, mergea popii. Că asca de cu sf (i)nţenie cinstfa, bisericile sale, aşea de mulţu socotfa jirtvile sale „aşea avia întru cinste pre popii săi, cât de ar fi atinsu de pământu' popa cu piciorul nicecum nu primiia într-aceia dzi să jirivască. Deci, mergând acia preutiasă cu feciorii săi, Cleov şi Viton, degrabă cădzind, dobitoacele care trăgia carul crăpară, fiind cale de dzece mile de la capiştea bodzului înnon.

Dacă vădzură că au crăpat dobitoacele şi că nu să poată mumei lor să margă pre gios, nici alte dobitoace nu era să tragă carul, ce s-au cădzut feciorilor buni a arăta au arătat; că luară giugul în grumadzi şi hamurile pregâur sine încingând au socotit ca nişte dobiloaci să ducă ci carul să tragă pre muma lor. Şi aşea s-au prilejit că precum dzece luni fură purtaţi de mu mă-sa în pântece, aşea dzece mile şi ei dusără pre dânsa cu carul. Deci că foarte mulţi vinisă de multe părţi acolo, la jirtva lui Iunon şi vădzind pre Cleovis şi previton înhăma (i la car şi trăgând pre mumă-sa la capişte, fiind clătiţi de mirare toţi, dzicea că să cuvin acelor tineri deosebite daruri. Aşea de mulţu Taste să se socotiască pilda care au arătat acei doi tineri cu

mumăsa, ca fieştecare fecior părintelui său să arate aceasta cinste care o au făcut ei trăgând cu carul pre muma lor.

După ce să isprăvi jirtva, neştiind muma lor (plină de bucurie) ce plată ari pofti feciorilor săi pentru aefa faptă lăudată, lăcrămând ruga pre Iunon ca să isprăvască de la ciialalţi dumnedzăi soţiile lui ca ce au obici (n) uit a da pânatenilor săi mai bun, acelfa să dea feciorilor ei, pentru buna faptă ce au arătat. Aşeadară i s-au răspunsu' ei de Iunon, precum rugăminţile ei sintu primite şi plăcute şi va scoate cu pofta de la toţi cilalaţi dumnedzăi plata feciorilor ei, pentru fapta bună care au arătat Cleov şi Viton mumei sale. Care plată şi dar aceasta au fostu, că după ce să ospătară şi veseli cu mumă-sa, adormind amândoi sănătoşi, a doua dzi statură morţi.

Deci, muma plângând cu amar moartea feciorilor săi şi bănuind pre dumnedzăi, dzis-au către dânsa Iunon, căci plânge fără cale face: că ţ-am dat ţie ce ai cerşut şi ai cerşut ce ţ-am dat. Eu sintu dumnădzăiasă, tu a mea preutiasă eşti. Pentru acela dumnedzăi au dat ce au mai ales şi mai bun, adică moartea. Că acestui feliu de răscumpărarare mare Taste, cu care supărăm pre nepri Tatenii noştri, când pre dânşii îi lăsăm întru trăâu îndelungat; iară ce-i mai bun, care ţinem pri Tatenilor noştri, aceasta Taste ca să-i facem să moară cu rund.

Aceştia le scrie Deţiarh întru a *Poliţiei* şi Ţitero la *Tuscul*, 1 întrebare.

La Delii, unde arăta Apollo vrăjile sale, era capişte foarte scumpă, cu mare cheltuială făcută, iară că fiind de demultu, vlachi, slăbindusă, începu să a să răsipi, pentru că era şi făptura mare, era şi zidiurile, turnurile, cetăţile şi caşale cu meşterşug făcute de grăia; şi laie să jeluia căci nu să direg, aşea ca cei bătrâni, când nu să cinstescu, au bănat. Aşa Trifonie şi Agamed, vestiţi fiind de înţelepţi şi de avuţi între greci, să dusără la capiştea lui Apollo, care ei din temelie, cu prea mare a lor ostenială şi cheltuială au făcut-o. Sfârşind dară lucrul, răspunsă Apollo, mulţămindu-le pentru lucrul cuvios ce au arătat, dându-le voie să ceae

plată pentru ostenială şi de sârgu le va da lor, după pofta lor; că a dumnedzăilor iaste datorită slujbă puţină a plăti cu multe de binefaceri.

Trifonie şi Agamed răspunsără lui Apollo că nu vor altu’ dar pentru osteniala şi cheltuiala să aibă, fără cât să le dea ce ar putia mai bun lucru a da omului şi care ar fi mai bun omului. Că oamenilor nice a să feri de rău, nice de a-şi alege lucru bun mintea nu-i agâunge. Cărora, arătându-le Apollo că le va da lor şi pentru slujba ce au făcut le va plăti şi ce au poftit că le va fi pre voie, a triia dzi, după ce s-au lucrat aceştia, veselindusă cu băutura Trifonii şi Agamed, Fiind voioşi, degrabă amândoi la uşile ca peştii cădzură morţi! Aşa li-au fostu plata ostenelii, ca să-i mântuiască pre dânşii de ostenială.

Aceste doua A pilde am vrut să le spulu, ca toţi cei muritori să socotiască că nemică nu-i aşea de bună în viaţă, fără când să sfârşeşte viaţa, care a o lăsa de nu-i drag, iar Iaste adevărat foarte cu folos. Că cine nu ari pâră de nebun pre acela drumăţu mărgând în cale, asudând şi merge cântând şi obârşind calea, îndată ari lăcrăma? Au nu faste nebun carele mfarge brudind pre mare, iară căci au sosit la uscat i-ar părfa rău? Au nu faste nebun acela care, după ce face războfu şi după izbândă geme? Au nu prea deşertu va fi acela carele fiind în grijă de primejdie i-ar părfa rău de agfutorfu? fără ca mulţumai neînţeleptu, mai nebun, mai bezmetic şi mai deşertu faste acela carele când faci cale la moarte, căci ar cădea în moarte, îi pare rău. Că moartea faste adevărată sprejeniala, desăvârşită sănătate, scală fără de grijă, izbândă întriagă, carne fără oase, peşte fără soldzi, grăunţu fără paie; ca să dzic cu un cuvântu’, după moarte nice faste ce să plângem, nice ce aştepta avăm.

Pre vremea lui Andrian împăratului, după ce au murit o grupâniasă de cinste, rudă împăratului, Secund filosoful au făcut cazanie la îngroparea ei, la care multe rele pentru viaţă şi multe bune pentru moarte au arătat în voroava sa. Şi întrebându-l împăratul ce-ar fi moartea, moartea, dzice, faste somnu vecinic, despărţirea trupurilor, frica celor

bogaţi, pofta săracilor, neferită tâmplare, neadevărâla călătorie, tâlhărful omului, a somnului tată, umbra vieţii, dusul viilor, tovărăşie morţilor, a tuturor dezlegare, a ostenelilor hotar şi a rahnelor rătăcită întristare. În scurtu, moartfa-i celor răi calo şi prea mare dar celor buni faste.

Deci dreptu au grăit filosoful şi nice ari greşi cela ce dzice lui lâar lua aminte. Că precum picătura, cădzind, găureşte piatra, aşea nu poate fi ca cugetarfa de moarte să nu îndreptedză viaţa.

Seneca, Carte 30, spune că întrebând pe Baslu Avsidie, ce rău ar avfa moartea, căci s-ar teme oamenii aşea de tare de dânsa, ce scădere sau frică întru acel lucru ar fi să fie răspunsu' că răutatea acelui ce moare nu a morţii faste. După această socotială putem şi noi dzice precum surdul, dulceaţa cântării şi cel orbu, văpselele carele între [lori ar fi, nu poate să gândece. Aşea că nu poate acela, carele nice dănăoară moarte n-au gustat, nemică rău de moarte a mărturisi poate. Că den câţi au murit, nime nu să jeluiaşte de moarte, iară dentru puţini ce vieţuescu, toţi să jăluescu de viaţă.

De ari învila cineva din cei morţi şi ari vorovi cu cei vii şi ce rău că ar fi vădzut în moarte, de ar spune că au priceput rău, cu cale ar fi noa A a ne teme de moarte. Iară pentru căci grăiescu oamenii rău de dânsa, care nice au vădzut niceodată, nice au audzit, nice au simţit, nice au gustat, să ne oţărâm de moarte şi să o avăm în ură?

Trebuie să fie făcut oarece rău în viaţă carii să tem de moarte; că în dzua aceia de gândeţul cel straşnic şi cei buni să cunoscu şi cei răi să descopăr. Pre nime din domnii al (a) gorodnici, din bogaţi sau din săraci, din cei sănătoşi sau den cei bolnavi, din cei norociţi, au din cei supăraţi, din toţi cei ce vieţuescu nu vădzu carii nu s-ari jelui pre norocul său, fără numai cei morţi carii, în mormânturi.cu odihnă şi lineşte petrec. Mai mulţu nu-s lacomi, nu-s îmbunălori, nu-s trufaş, nu-s lianeş, nu-s îndeşărţi, nu-s desfrânaţi, nu-s rătăciţ.

Den ceia că statul celor morţi a fi foarte fără primejdie cu cale ¡aste; că pre nime nu vedem

neîndestulat. Căce cei săraci cearcă cu ce s-ar îmbogăţi; cei mâhniţi cu ce s-ar învoieşia; cei bolnavi cu ce s-ar însănătoşea. Iară cei ce să tem de moarte aşia nu cearcă vreun liac ca acela, ca să nu să tiamă de dânsa.

Iară eu îi spuâu liacul: să vieţuiască bine care nu va să se tiamă de moarte; că viaţă bună aduce moarte fără grijă.

Fu întrebat de Socrat, Plato dumnedzărescul, cum s-ar fi chivernisit în viaţă şi cum s-ar chivernisi la moarte. Să ştii, dzice.

Socrate, că am nevoit în tinereţile mele ca să vieţuescu bine, în bătrâneţe ca să moriu bine. Căci dacă-mi Taste viaţa cinstită şi moartea cu bucurie o aşteptu; nice de viaţă durâari nu-mi Taste mie, nice de moarte frică nu-mi va fi.

Cu cale, voroava lui Plato. Prea mare durere au oamenii înţelepţi când socotescu că s-au ostenit şi pre nime nu au care li-ar plăti sudoarea lor; că fiind priitori şi-ntru dânşii nu-i priinţă care ari răspunde pentru slujbele cele multe nemulţămitori fiind priâatenii, că fiind vrednici de cinste nime nu le arată loc de cinste. Că cei ispitiţi şi cinsteşi cu inimile nu le pare rău, căce n-ar lua folos oslenélelor sale, ce că osteniala lor nu să vâade, de nime le Taste cu <su) parare.

O, fericiţi carii mor, carii fără această voie rea şi duriare petrec în mormânturile sale! Că la divanul acela aşea tuturor se va arăta dreptatea cât care loc în viaţă m-am agonisit, întru acela după moarte ne vom afla de vom şedea. Nice dănăoară n-au fostu vreun gândecătorâu, nice Taste, nice va fi şi păzitor Tu de dreptate, ca să aşbdze darurile cu cumpăna şi certările cu măsură; ce de multe ori cei nevinovaţi să pedeapsăscu, iară cei răi să slobod; să asuprescu carii n-au vină, iară vinovatului să dă iertare. Cu puţin sfadnicului folosâşte a să îndestula întru dreptate, de va lipsi gândecătorâului simţiria cia din lontru. Iară la moarte nice unde de acâastia nu se întâmplă. Ce adevărat să ştie că cine va avea pricină diriaptă că va fi întru socotială bună fără grijă să fie.

Făcând cercare în Râm Cato Ţinsorin, oarecare orăşean preavestit, murind, prea mare tărâţa inimii sale au arătat la moarte, a căruia tărie şi cuvinte ce le grăisă le lăuda ciiâalalţi orăşdni. Iară Cato Ţinsorinul şi de cele grăite şi le laudile acelia au râs, de pricina a căruia râs fiind întrebat, Cato dzicea-Voi, dară, căci vă miraţi de râsul mieu, iară eu rid de miraria voastră; că socotindusă nevoile şi grijla cu care vieţuim şi cia fără grijă şi odihnă cu care murim, dzic că mai mare tărie şi virtute trebuie vieţuind, decât îndrăznială murind.

Scrie de acestea Plutarh întru *Apoftegma*: Nu pociu să dzic că n-au grăit preaînţelepteşte Cato Ţinsorinul, de vreme ce în toate dzilele videm precum oamenii cei ce întru bunătate petrec viaţa, în foame, în siate, în răceală, în osteneală, în sărăcie, în năpăşti, în mâhnicâuni, în neprieteşuguri, în nenorociri, a cărora sfârşit mai bine ar fi a-l prăvi într-o dzi, decât în toate ceasurile acestâaş nevoi să le petriacă. Că celui rău moartia aşea îaste de necinstită, precum în viaţa ce îaste supărată.

Cât de necosoţitori sântu oamenii, necugetând că o dată le-i a muri; că în dzua ce ne naştem şi ieşim în lume să începe moartia şi în dzua cia de pre urmă părăsim a muri. Deci nu îaste altă nemică moartea, fără duciria sau ieşiria din viaţă şi hotar a tot lucrului să cade a dzice. Că a noastră şi pruncie şi copilărie şi tinereţile şi vârsta vonicească moare şi bătrânâaţile că mor şi vor muri. Din ce să pricepe precum noi în toţi anii, în toate lunile, dzilele, ceasurile şi clipele a muri; şi aşea când socotim că petrecem viaţă fără grijă de pururia avem moartea tovarăşe.

Nu ştiu pentru ce s-ar teme oamenii de moarte că dentru aceia dzi ce am vădzut lumina, am intrat în calea morţii. Că nemăruia nu i-au lipsit nice dănăoară vremea a nu muri, nime dentru această viaţă a rătăci n-au putut.

Seneca, într-o carte, spune de o fămee de cinste, romană, care îs plângla moarte (a) fără vreme a feciorului său, precum fu întrebată de un filosof căci ari plânge pre feciorul său, să fie răspunsu' căci au custat numai 25 de

ani şi ia ar hi vrut să cuşte 50

de ani, pentru aceia plânge. Că aşea de cuvios îmbăsu mumele pre feciori, cât nice a-i prăvi nu să satură, nice a-i plânge niceodată sfârşit nu fac. Ce să-i fie răspunsu’ filosoful: Spune-mi mic, te rog, muiare, căci nu-ţi bănuieşti pre dumnedzăi căci n-au vrut să – (fie născut feciorul tău mai cu mulţi ani înainte, precum te jelueşti că nu l-au lăsat să fie mai custat 25 de ani, să fie plinit cindzăci de ani. Căci au murit aşia curund îl plângi şi căci l-au născut aşia târâziu nu plângi? Crede-mă, muiare, că de socoteşti această de pre urmă, căci n-au custat mulţu, nu-i de plânsu, aşia nice cia dintâi, căci au murit, nu trebuie să plângi. Că fără voia dumnedzăilor nice moartea a ne sârgui, nice viaţa a lungi nu putem.

Cu aceasta-şi socolială Plinie, într-o o carte, grăiaşte că cia mai bună lege (pravilă) care au dat dumnedzăii firii omeneşti Taste, ca nime să n-aibă viaţă vecinică. Că pentru pofta cea peste măsură a vieţii cei de lungate, nice dănăoară n-am vrea să ieşim dintru această mişălie.

Întrebându-să doi filosofi la marele Theodosie, unul de dânşii tare sta cum ar fi lucru bun a-şi cere moarte, celălaltu aşijderea, cum de triabă, dzice, ar fi să se urască viaţa. Apucând voroava Theodosie, dzis-au: aşea, nice un liac de ură sau de dragoste nu ţinem muritorii, cât pentru că iubim viaţa petrecem viaţă rea şi aceia pentru să păzim viaţa o suferim, cât mai bine ar fi a o pierde pre dânsa. Şi dzisă: într-acolo au purces oamenii cei deşărţi şi nebuni, cât de frica morţii ar nevoi să le vie mai curund moartea. Ce aşia socotescu că omul nice viaţa pria să nu-şi iubască, nice pierdzind nădejdea să nu-şi ceae moarte. Că oamenilor celor pulâarnici şi mari nice viaţa să nu o urască, trăind, nice moartea când soseşte să cade să nu o sufără cu greu.

Grăiască cine ce-i voia şi sfătuiască filosofii ce le place. Iară eu cu pricepiria minţii mele aşea socotescu că numai acela fără durere va primi moartia, careli a o primi pre dânsa, cu mulţumai nainte au grijii. Că toată moartea grabnică nu numai celui ce o gustă amară, ce şi celui ce

aude groaznică iaste.

Aşea trebuie să vieţuiască omul, dzice Lactan Ce, Carte l, la sfârşit, ca când iar îi luă după un ceas să purcealiză. Căci carii vor purta moartia înaintea ochilor săi nu poate fi ca să dea loc gândurilor rele. Aceia nebunie mi se pare mie a fi cu Apuliiu de un lucru, ce a te feri nu poţi să fugi şi ce n-ai putea să agoniseşti să râhneşti. Aceasta pentru aceia să dzice, care-i calia morţii. În caré-i caută a merge, ia ra inlur n-are către aceiaşi calc că ar fi neputincioasă dzic.

Carii purceg în cale gria, lipsindu-le ceva, cer de la tovarăşii săi în datorie. De uită ceva la gazdă (să ceae), mărgu sau la priiateni scriu. Iară duriare mare iaste, că de unde vom muri odată nice o înturnare pre urmă nu ne va da noa A, nice a grăi, nice a scrie, nu vom putia; ce precum ne vom afla, aşa ne vom gândeca şi, ce-i cu groază, tot într-o dzi socotiala se va cere şi a să îndrepte îi vor porunci.

Să mă crializă domnii şi cei mari, şi ce pot face în via (a, până la moarte, să nu urmaşcă, nu într-acéle ce au poruncit, ce ce-au făcut nădejde se pune, nu faptelor streine, ce alor sale să nădăjduiască, că mai mulţu un suspin a lui, decât toţi priiatenii în lume, va folosi. Şi aşea pre toţi oamenii înţelepţi, încă şi pre mine însumi, deodată pomenescu, rog, poftescu, aşea să vieţuim, cât în ceasul morţii să putem dzice că vieţuim. Iară nu putem dzice că vieţuim când nu vieţuim, că orice din vréme vieţii noastre cheltuim fără folos, dreptu nemică nu se va socoti.

Cap 21. Trebuie să facă nevoinţă domnii
ca să cunoască sfârşitul slujbei sale;
aşijderia cine au fostu thales şi de
12 întrebări ce s-au dzis de dânsul şi la toate ce au răspunsu’

Sunată dzisa şi veche de păgânul Aristotel, de multe ori pricită îaste, că toate sintu pentru oarecare sfârşit. Că nice un lucru, ori bun, ori rău, nu-i, care nu s-ar socoti de sfârşitul său, de care să începe. Că de vei întreba pre vreun grădinariu, ce socoteşte de curăţâaşte cu sârguială pomii, va răspunde pentru să strângă din roadele lui bani.

De vei întreba pre pârâul căci ar cură aşea repede şi degrabă, va răspunde că pentru hotarul lui faste să se întoarne în mare, de la care au luat începutul său.

De vei întreba pre Ifamnele cele roditoare de ce pricină vara înflorescu, vor răspunde pentru acela sfârşit, ca să aducă toamna roadă.

De videm pre vreun călătorul călătorind pre omăt, apele că trece cu grijă şi vara pentru herbintiala făcând cale înde sară şi căldurile verii şi undele iernii suferind, care călătorâu de s-ari întreba cineva de hotarul căii sale, de ce ari suferi atâta greutăţi, cu supărare ari răspunde că hotarul căii sale aşea ca şi noi îl ştie şi pentru ce s-au apucat de acta cale că ştim, întreb ce ar dzice omul înţeleptu de acel călătorâu nebun? Au nu dintr-acel răspunsu', aceluia nu l-ari certa de nebun pre acel om? Că nenorocit faste carele nice o plată ostenelii sale nu nădăjdufaşte.

Ce să vinim la rândul nostru. De s-ari întreba vreun domn, care aşea ca toţi oamenii şi făcut şi născut şi hrănit faste şi ca toţi oamenii vieţufaşte şi moare, iară deodată stăpânfaşte pre toţi oamenii, de s-ari întreba într-acestu chip, din ce pricină au luat el de la Dumnedzău stăpânifa, nimică mai mulţu de n-ari şti a răspunde, fără ca din datorită

(stăpânei) moştinirii că au luat, au nu s-ari socoti acel domnu' nevrednic de acia stăpâne? Că nicecum acela a otcârmui dreptaţia nu poate, care ce-ar fi dreptate nu ştie.

Să audză acestui cuvântu' domnii şi cei mari şi să-l pune întru simţirile sale cele din lontru, adică că acela vecinicul meşter, pre care vreme au aşedzat împăraţi şi domni acestui vac, n-au făcut pre domni mai mulţu decât toţi, sau să se bucure, sau să se desfătâadze. Ce când au aşedzat ca să poroncească mai mulţu decât toţi, cu această (poruncă au) pravilă au aşedzat, ca să fie mai bun decât toţi. Că lucru fără cale şi a multe vătămări întru republică pricină faste a vedea cu câtă cinste pulâarnicul, oaricare, pre cei cu bunătate şi înţelepciune împodobiţi i-ar stăpâni şi să-l valiză pre dânsul întru atâta necinste că s-ar purta

ca o slugă tuturor răutăţilor.

Nu vădzu cu ce socotială pre lăcuitorâu pentru o greşeală, că l-ari omorî epitropul şi ale lui toate lucrurile vrladnice de pedeapsă le-i vedea. De potrivă faste mirării cela ce faste de tot orbu, de ari vrea pre cel ce are numai un ochfu să-l grijască şi să-l poarte.

Cato Ţinsorinul fu întrebat cum s-ar cădea a fi domnului, ca să fie bun, aşfa cât să-l şi fubască şi oamenilor să fie frică de dânsul. Răspuns-au: domnului bun a fi Ire bue să fie de potriva celui ce face tiriacul, care de nu se va vătăma de otravă, cu lesne va afla cumpărători de tiriac; niceodată nu va avea credinţă tiriacul, de nu se va ispiti întâi de bun. Din ce să dă a înţelege precum nemică altă (întru domnu') viaţă nu să laudă mai mulţu a fi, decât tiriacul cel ales, spre grijfa republicii sale. Şi ce altă a socoti mai mulţu, fără cât cu o mână otrava care nu are viaţă şi cu alta tiriacul care stă împotriva morţii; cu limba bunătăţile să trimbitealiză şi cu răutăţile toate virtuţile să le smintească? Ca să se arate deplin domnului slujba întru toate, orice ar porunci, singur să facă trebuie, că de la faptele bunătăţilor nice un domn a fi neîmbândzit, nice poate, nice i s-a cade.

Acestui răspunsu' de la Cato Ţinsorinul, ce au dat, mie mi să pare că mai mulţu de creştin decât de râmlian au fostu.

Dumnedzău acela întrupatul, Hristos acel adevărat, când au vrut să vie către noi pre pământu', treidzăci de ani numai lucrând au petrecut; iară alţi doi ani şi giumălate lucrând şi învăţând au petrecut. Că mai mulţumintea omului cu lucrul care vede, decât cu socotiala care aude, să sfaluiaşic. Înveţisă, dar, stăpânii de la acela care adevărat îaste stăpân! înveţisă domnii să ştie căci sântu domni. Că nice dănăoară bun nu va fi corăbiâariul carele niceodată n-au brudit pre mare cu năvarnice vânturi. Iară de ar vria să ştie de la mine domnul pentru ce ar fi domnu', îi răspundzu: pentru otcârmuiria republicii prea bine şi cu dreptate, tuturor într-un chip să arate. Şi aceasta nu cu cuvinte groaznice şi cu lucruri de pildă rea, ce cu cuvinte

blânde, care ari trage inimile şi lucrurile cinsteşe, carele ari îndemna spre urmare, că multă al (a) gorodă *a* celui ce povăţeşle blând nice cu un mijloc a lepăda poruncile poate.

Hiarăle câale sălbatice şi cumplite din păduri cei ce vor să le îmblândzască, de le ameliţă de o sută de ori cu spaimă, iară abia de le vor lovi o dată. Şi măcar că le pun în legături, iară cu alte mijloace de blândeţe, cu anevoie, să îmblândzeşte cumplirea herăi. Aşiadară, neînvăţându-ne din ispită, cum cu blândeţe să îmblândzăsc luarăle cele din pădure, cu mulţu oamenilor, cari-s împodobiţi cu minte, trebuie a arăta blândeţe, ca eu blândeţe să se îndemne spre ascultare; că nime nu îaste aşea de ne (î) mblândzit, care nu s-ar pleca după blândea. Cu un cuvântu' să dzicem voci A domnilor şi celor mari ce lucru bun ar fi domnului şi celui mare a face întru stăpânifa sa. Oarecare domnu' are rostul plin de adevăr, mânuie spre a face bine întinsă, urechile de către minciuni închisă şi inima plină cu milă deschisă şi el fericit şi stăpânită căruia i s-a tâmplă a avea preafericită se va putia chema. Că unde râste în domnu' adevărul, binefacere şi mila, nice un loc de nedreptate şi de tiranie în republică nu să iasă; iară oricare domnu' are tiranie înfiptă în inima sa, gura plină de minciuni, mânuie crunte de cumplire, urechile gata a audzi îmbunături, acela şi singur preanefericit iaste şi mai mulţu norodul lui, ce-i supus stăpânei lui.

Anul mai nainte de întruparea lui Hristos (CCCCXL), care era anul de la zidirea Râmului (CCXLIV), împărăţind Darie împărat perşilor, Brut şi Lilie Tarevinie sfetnici fiind în Râm, era vestit pre aceia vreme în Ţara Grecească Thales, mari filosof, domnu', den cei 7 preaînţelepţi a Ţării Greceşti unul, a căror veste toate ţărâle greceşti li-au luminat. Că mai mulţu cu şfapte preaînţelepţi Ţara Grecească, pre carii îi avea, decât Râmul cu hatmanii carii îi avea, să lăuda.

Mare price pre acele vremi era între greci şi între râmleni, poftindu-şi grecii locul întal, pentru mai mare îndestularea lor, a mai mulţi preînţelepţi, râmlâanii la dânşi (I) trăgând locul cel întâi pentru mai mari oşti. De

iznoavă ani (n) când grecii că nu să poată întemeia legia aiurea, fără în Ţara Grecească să izvodescu, iară nu aiurea, fără în Râm să păziia. Mai pricind grecii cum Ţara Grecească are şcoli prea mari de învăţătură a preaîntălepţilor, iară râmlenii dzicia că sunt. u fericite biserici în Râm, întru cinstia dumnedzăilor; că cu mulţumai mulţu trebuie a să socoti o cinste care să dă dumnedzăilor celor nemuritori, decât toate folosurile care să întoarnă la oameni.

Oarecare niameş thevan fiind întrebat ce s-ari părea lui de Roma şi de Ţara Grecească, mie, dzice, nice râmlianii pe greci, nici grecii pre râmléni nu mi să pare a întrece; că grecii laudă în limbi, râmlénii în suliţă socotescu, iară noi toată lauda în bunătăţi socotim. Că o faptă de cinste decât toate armele râmlénilor şi decât toată voroava grecilor meşterşugită mai tare îaste.

Ce să mă întorcu la voroavă. Thalis întâi să socotdşte să fie însămnat sté le le carului cerescu celui mai mic, carele iau aminte cei ce îmblă pre mare. Întâi împărţiria altor şi măriria soarelui şi a lunii au aflat. Întâi au mărturisit a fi sufletele nemuritoare şi lumia că ari avea suflet. Şi din toate n-au primit să-şi fa muâare, că hrana de muiare şi grijfa creşterii copiilor, dzice, tâmpăscu ascuţiria minţii întru cei învăţaţi.

Aşijderea Thalis era prea sărac şi unii râdzind de sărăciia lui, (pentru să se ariate a fi mai bogat decât toţi) au adus de toate oloiurile pentru anul viitorâu, că au cunoscut din stèle că va fi mare lipsă de untudelemnu (într-aciali locuri) la al triilia an; pentru ce au căutat tuturor a mérge la dânsul să cumpere untudelemnu, pe carii îi omeniia după cum îi era socotiala. Şi aşea au arătat celor ce era împotrivă că din bună vrérea lui unaşte avuţiile şi primăşte sărăciia. Că cine din vréria sa să lipseşte din bunele lumii, nicecum nu trebuie să se numască sărac; că nu-i sărac acela care de bunăvoia lui să lipséşte de binile a ceştii lumi.

Fost-au acestui filosof ca o oglindă între toţi a Ţării Greceşti cei preaînţelepţi şi de toţi craii Asii cinstit şi

cunoscut. Aşijderia numele lui şi în Râm era preavestit; că întru învăţătură aşea era desăvârşit, cât la toate întrebările, nezăticnindu-se nemică, răspundea. Că era foarte ascuţit la minte şi vrâadnic de mirare. Că mai mulţi din oamenii muritori nice a învăţa vor, nice a-l întreba, sau să răspundză n-au învăţat.

Fiind dar multe şi felfuri de întrebări de Thalis, precum spune Dioghen Laertie, întrebate, cu răspunsurile lui şi prea bogate, preaîntălepciune şi (miarea minte şi minte prea ascuţită au arătat.

Întâi fu întrebat, ce ar fi Dumnedzău? Dumnedzău, dzice, îaste cel preavechiu a celora care sintu a lui Dumnedzău; nice cei ce au fostu începutul n-au vădzut, nice carii vor fi sfârşitul nu vor vedea.

Aşijderea fu întrebat ce-ar fi mai frumos? Lumia, dzice, că toată oricât de meşterşugită zugrăvită, nice o parte cât de mică de a ei de cum o au făcut-o fina a agâunge nu poate.

Iarăşi fu întrebat ce ar fi mai mare? Locul, dzice, că locul care toate le cuprinde, [care] faste mai mare decât toate.

Şi iară întrebându-l ce ar fi mai preaînţeleptu, nemică, dzice, mai înţeleptu de (cât) vremea nu-i, că numai vremea şi cele noao le află şi cele trecute înnofaşte.

Şi iară-l întrebară ce-ar fi mai iute? Mintea, dzice, că mintia nice osteneşte alergând pre pământu’ (sau încungiurând), nice grijă are trecând marea.

Iarăşi fiind întrebat ce ar fi mai tare, omul, dzice, când are apăs de nevoie faste prea tare, că nevoia ascute înţelesul celui neînvăţat (şi prostu) şi pre cel nebun întăreşte la grijă.

Aşijderea, întrebându-l ce ar fi mai cu greu, răspuns-au: a să cunoaşte presine singur, că nice o price în lume nu ar fi de s-ar cunoaşte omul presine, singur.

Întrebându-l ce-ar fi mai dulce, acela lucru, dzice, care-l râhneşti să-l agonisăşti, că mare desfătare are aducirfa aminte de durfarea trecută.

Întrebându-l, aşijderla, cu ce tocmală fieştecare ari

putea pre lesne suferi nava lirea norocului celui împotrivnic, de l-a vedea, dzice, pre nepriiateni sau stinşi, sau rău agfunşi; că adevărat fericirea nepriiatenului ascuţită sabie faste inimii cei mâhnite.

Aşijderea, întrebându-l cum ar vieţui oamenii mai bine şi mai cu dreptate, ce vor vedea, dzice, de hulă întru alţii ei să nu Facă; că întru aceasta toţi muritorii greşăscu că îndestulându-să întru sfaturi care li-ar putea da altoia şi ei, un lucru bun care l-ari petrece nu au.

Mai întrebându-l ce lucru bun ari avea acela ce nu-i lacom, acestui felâu de bine, dzice, că-i scos slobod şi de muncile lăcomiei şi prifateni şie îs face; că pre cel lacom şi gândurile-l muncesc, căci nu le strânge şi oamenii îl supără, căci nu cheltufaşte.

Aşidirea, întrebându-l cum s-ar cădea să fie domnului otcârmuitorfu celoralalţi, întâi, dzice, presâne singur, apoi prea Iţii să-i otcârmuiască; că nu poate fi să fie umbra diriaptă, de va fi strâmbu lemnul ce aruncă umbră.

Pentru răspunsul acestui de pre urmă mi s-au părut a scrie toate întrebările, pentru să valiză domnii şi cei mari că fieştecare dintre înşele sântu ca un arătătorul de dreptate şi că – nemică nu-i altă republica, fără umbra acta aruncată de acel lemnu arătătorul de-umbră, carele trebuie să fie prea drept; că îndată din umbra republicăi se vede de faste dreptate şi viaţa diregătorfului de faste întoarsă.

Aşâadară pentru să închidem toate ce s-au dzis până acum, de mă va întreba pre mine vreun domnu’, căci ar fi domnu’, cu un cuvântu’ îi răspundzu: acela ce faste adevărat domnu’ ţi-au pus pretine domnu’ aceştii lumi, ca să faci răsipire ereticilor, certare tiranilor, plată celor buni, bici celor răi, pitrop şi acoperemântu şi apărătorfu bisericii şi preafubitorfu ţării; şi decât toate să fii desăvârşit întru a face dreptate, începând întâi din casa şi chipul tău.

Nu în toate lucrurile să poată suferi să fie mai de viţă domnii, fără cât întru singura dreptatea, care de tot să cade şi trebuie să fie de tocma între domnu’ şi între republică.

Cap 22. Cine au fostu Plutarh filosoful cel mare, care cuvinte au grăit către

Traian, împăratul Râmului, şi că domnul bun iaste cap republicii; care fiind capul sănătos, sănătoasă faste şi republica.

Şi pentru cinci pravile a rodiâanilor, de pedcosăle celor răi şi. că suptu stăpâniia domnului dreptu mai bine faste a vieţui, decât suptu pravilă diriaptă în curtea lui Traian împăratului era Plutarh filosoful preavestit, om aşea la viaţă curat şi întru învăţătură preaînvăţat, cum în mare cinste la rímléni. Că Traian de mare laudă socotifa a avea mulţi preaînţelepţi şi învăţaţi în curtía sa şi oriunde mergea, să rădice făptură de casă mari, îi lua cu sine. Acesta au scris cartea care să cheamă *Paralela* lui Plutarh, adică viaţa grecilor şi a romanilor celor preavestiţi. Fără alte cărţi, şi o carte au scris pentru otcârmuirfa împăraţilor, căiifa i-au dat titfuluş *învăţătura domnilor*. Şi acâfaş carte cu numele lui Traian au făcut, în caria carte arată cea adevărată al (a) gorodiia inimii, osăbita dragoste republicii, izvorul voroavei cei frumoasă şi lumina a preînţelepefunii. Că au fostu aşea preaiscusil la scrisoare, cum şi la voroavă foarte cu dulceaţă. Între a l-ai te carele ar fi scris, vrladnice de însămnat şi de cugetat, era scris în cartea acéía une socotele care trebuie să le scrie cu slove de aur, unde aşfa să începe:

Să ştii, împărate Trafane, că tu şi împărăţifa ta nemică altă nu-i, fără trup plăsmuit sau sleit în chipul trupului viu şi adevărat, că la aceştia, într-un chip să cuvine cuvioşie, ca şi împăratul să se bucure căci ari avea supuşi ca adia şi împărăţia căci ari avea domnu' ca acela să-i paie bine. Ce, dară, trupul sleit care Taste împărătiţa, ca să le ticsim către pilda a omului viu, capul tuturor Taste domnul, preg Tur care toată soma împărăţii stă (sau stăpânei Taste); ochii cu carii videm sântu bărbaţii cei întru republică să a (f) la buni, a căror povoaţă urmăm. Urechile care aud céle ce grăim sintu cei supuşi, carii céle poruncite le fac; limba cu caré grăim sintu cei întru învăţătură aleşi oameni, de la carii legile şi învăţăturile

audzim; perii capului sintu cei asupriţi şi de strâmbătate supăraţi, carii fac jalobă la domni; mânuie şi umerile sintu călăreţii şi nén-ii carii supără pre vrăjmaşi; picioarele, care toate mădulările sprejenescu, sântu plugarii carii hrană grijăscu tuturor orându Talelor; oasăle céle vârtoasă, care sprejenesc carnia cea fragedă, sintu oamenii cei întălepţi, carii poartă greimea republicii; inimile, carele nu le videm la ivală, sântu credincioşii cei de caz (a), carii în taină dau sfat senatului, iară grumadzii, de care să tine capul, Taste dragostea împăratului şi a ţării, din cana să face republica.

Acestea au grăit către Traian acela, marele Plutarh, şi adevărate pândzile lui şi ţesătura (ca să dzic aşia) şi aţăle céle subţiri arată ascuţirfa minţii. Că trei ale sale adevărate le are: capul, cu care otcârmuitorii republicii de amănuntul le tixescu întâi; precum în trup capul decât toate célelalte încheieturi Taste mai sus, aşea cinstea domnilor mai mare Taste decât altora a tuturor; că numai singur domnul are putere a stăpâni: ciâalalţi sântu datori a asculta. Şi măcar că mulţi în republică cu niamul şi cu avuţiile şi cu bunătatea ari întrece, iară pre domnul de pururea îl cunosc. Că domnii cei blagorodnici din robie pre mulţi, în mai toate dzilele, îi slobod.

¡ară credinţa cea priiteniască (niceodată), nemăruia, niceodată nu o slobod. Pentru ce, carii întru împărăţie să biruiesc cu putere şi cu cinste, într-acela loc a trăi, în care să îndestulializă. În cetate socotesc care de nainte zidiurile sântu mai nalte, iară cu prăvala mai gios (au mai plecată); de faste vreo trecire la prostime, sau putere (aceia domnului i s-a cuvine, care la toţi o are). Că omului de cinste şi întăleptu nu i s-a cade a prăvi pre domn ca prin oglind (a) lucind (un lucru vofu să dzic), ce ca cel ce-i denaintea zidfurilor şi şanţurile, carele sintu dârjiile norodului. Un lucru vofu dzice: nesocotind în ce parte se va lua acela, de ar fi datoria să poroncească boiarii şi domnului şi republicii, nu va fi alta, fără cât ca când ar rădica de pururia umerile şi mânuie asupra capului.

Că multe lucruri am şi audzit – şi am cetit şi în vacul mieu am ispitit, tuturor vecilor viitori ce vor fi, dzic şi le

mărturisăscu: de vor să-şi petriacă în averile sale, de vor să petriacă viaţă fără grijă, de vor să fie slobodzi fără tiranie şi a vieţui fără grijă în răpublică, să nu sufără mai mulţi de un domnu' întru stăpâne şi în tară a fi poruncitori. Că iaste pravila mare, de vor stăpâni mulţi în republică şi cestuia şi celue că va veni perire, de la o vreme, adevărat iaste. Cu ispita care iaste dascăl lucrurilor ne învăţăm cum noi, din fire, din multeânchieturi oaşa, carne, dinţi suntem adunaţi şi din toate aceştia un trup să face şi iaste şi se numeşte unul. Aşea şi republica din multe orânduiale să adună, ce numai de un domnu' iaste să se stăpâniască.

De ar fi în mânuie oamenilor a face domni, ari avea şi putere să-i lepede pre domni. Ce că iaste un lucru prea adevărat că de Dumnădzău sintu puşi domnii, aşia nime a-i lepăda pre dânşii nice pot, nice să cade, fără numai Dumnedzău. Căci care lucruri prin mijlocite giudecătii lui Dumnedzău să măsoară, din socotiala omeniască să se potrivască nu să cade.

Nu ştiu cu ce desfrânare cei de mijloc, cu ce zavistie cei mai mici, cu ce mândrie cei mai mari s-ari îndemna de ar vrea poruncitori să fie, iară a ascultăria nu. Că într-acestu trup adunat a republicii, care să socotâaşte mai mulţu, atâta trebuie să socotiască, precum un deget scos de la mână, sau unghia uscată tăiată de la picior, sau un par ruplu din cap. Să vieţuiască fieştecare cu lineşte întru republica să şi slujba ce să cuvine să arate domnului, caria cine nu va face, sau se va pune împotrivă să ştie că, precum vina se va începe de la dânsul, aşea va fi şi pediapsa întru dânsul; că veche dzisă iaste: cine va rădica lancia asupra domnului, capul lui să-l pune la picioare.

Pentru aceia domnul cu cale să asamână capului, căci capul iaste vieţii omului începătura şi izvorul; celialalte toate care să hrănescu de fire în sus, după tăriia sa să înălţă. Că videm că pământul aburii săi în sus sloboade, erbile în sus crescu, mările în sus înalţă valurile sale, lâamnele în sus ramurile sale crescu, focul în sus para izbucniaşte; iară singur omul, săracul, în gios creşte. Că carnia omului, caria nemică altă fără pământu' şi din

pământu’ născută, pre pământ vieţuiaşte la pământu’, ca la scaonul său, din fire să pliacă. Bine au dzis Aristoatel, că omul faste copaci cu orânduiala îndărăptu ultuit, căruia rădăcina iaste capul, trupina trupul, crengile umerele, scoarţa carnia, nodurile oasăle, măduha mima, cariul răutatea, răşina dragostia, florile cuvintele, roada faptele cele bune. Că orânduiala, unde sântu picioarele, acolo capul să fie fostu şi undei capul, acolo picioarele să fie fostu, trebuia. Că capul rădăcina Iaste, picioarele vârvurile, sau ramurile, iară aşea să mă iubaşcă Dumnedzău, cât răspundem noi începutului nostru; că de iaste carnia ultuită îndărăptu, cu mulţumai mulţu îndărăptu viaţa să socoteşte.

Iară pentru să nu mă depărtedzu (de adevăr) mai departe de voroava noastră cea aşedzată, că nu mai puţin dzic că să cade începutului său a otcârmui stăpânită, de cum să cade stăpânei domnului. Din ce se vede că domnul legile şi studiaţile dă, iară nu le ia de la stăpâne (sau de la ţară) şi darurile şi dăruinţile de la domnu’ la ţară, nu de la ţară la domnu’ să aduc. Că războiu’ a însămna, tóemele a face, pace a face, a dărui pre cei buni şi a înfrâna pre cei tirani, la a domnului socotială, nu la a ţării rămâne.

Că numai singur domnului să cuvine să şed za şi a porunci, iară republicii datorită Faste a să uni către cinstia domnului şi a asculta. Precum curţii mari mai multă scădere aduce o piatră din temelie slăbită, decât şase sute de cărămidzi din acoperământu cădzule, aşea mai mare hulă agoniseşte o greşeală ce vată mă cinstea domnului, decât o sută de greşcale făcute de orăşeni. Că den mică îndărăptnicire foarte multe am vădzul întru republică şi de perire că să aţâţă pagube. Atâta să cade domnului să se Fubască de ţara sa, cât de mulţu să cade ţării a să teme toţi de domnu’. Că nice domnul, carele nu are dragoste spre ţara sa, nu poate vieţui în pace, nice cel ce nu să teme de domnu’ nu să poată bine otcârmui.

În Ţara Ter) inăcria, caré să cheamă astădzi Sichiliia, domnii de pururea au avut vreun osăbil lucru. Că în vremile céle vechi, Sichilia sau de domni preabuni şi

priaputernici, sau de tirani cumpliţi şi neîmblândziţi să domniia. (între carii), pe vrémía lui Sever împăratului Romei, fost-au ispravnic în Sichilia Lelie cel Bun, ales întru bunătate şi în mare cinste la toată împărăţiia Râmului era. Ca să tocmăscu la voroava noastră pravilile care s-au făcut într-acea ţară, pe vrémía lui.

De se vor face de-a tocma strâmbătăţi, întru cei de potrivă, o seamă dintr-înşii să se clarté şi o seamă să se iarte. Că unde vor face neprieteşugurile rădăcină, acolo mai bine-i a împăca voile, decât a certa pre oameni.

De să vatămă cel mai de cinste de cel mai de gios, acele vătămări cu certare uşoară să le clarté şi groaznic să-l pedepsească, că îndărăptniciile şi neruşinaria slugii nu altă, fără decât de cumplită certare.

Cine ari îndrăzni a sta împotriva poruncii domnului la ivală curund capul să-i taie. Că porunca cia fără cale cu plecăciune trebuie să se (e) ceae deertăcâune, iară nu cu nebunie a o urî.

Pre cel ce va scorni vicleşug împotriva domnului a-l ucide, fieştecui să i s-a caliză. Că după vina lui cu capul său să dea plată, carele poftdşte capete multe în republică.

Aceştia (ce) li-am dzis până aici să află la Herâan, Carte 5, *De împăraţii rodiianilor*, unde aduce multe şi mari pravile şi obiceaele celor vechi cu mare hulă acestor de acum. Că adevăr, ei nu numai cu faptele cele alèse, ce şi cu socotelele cele mari ni-au întrecut pre noi.

Să vinim dar la lucrul nostru. Prea mare nevoinţă au oamenii pentru apărarea capului. Că mai bine va suferi altul să-i frângă mânuie, numai să nu-i rămască capul. Din ce voau să se înţăliagă că scădéria republicii făcută, ca o rană faste, caré sluţéşte, iară slujba către domnu' îaste rană caré cére zugrumare.

Cine m-ari întreba pre mine cu ce legătură domnii şi ţărâle între sine să lingă, aşea prescurtu aş răspunde: eu dzic că toată sănătatea ţării şi a domnului atârnă de aceasta, ca să placă domnului obicéâurile celor buni şi nice un loc de răutăţi să nu primască a fi. Că nicecum nu se va putia Iubi domnul de cei supuş, de va avea întru sine vreo

răutate. Cătră acâastia dzic că domnul cu tot de-adinsul taste datortu tara sa să o tubască, iară ţara taste datoare fără vicleşug să slujască domnului. Că de se va cunoaşte ţara că să iubeşte de domnu', nemică aşea de greu nu va fi, ce n-ar face pentru dânsul, cu mare sârguială.

Aşijderea să aibă domnul ca pre nişte fii presupuşii săi, iară cei supuşi ca unui părinte să-i slujască. Că nice cu un feltu de mijloc nu va suferi părintele cel bun să valiză pre feciorii săi întru netocmală, cum şi feciorii cei buni nu pot a nu arăta slujba tătâne-său. Şi aşea trebuie domnului a fi şi cei supuşi cătré domnu', aşijderea, în slujbe credincioşi. Că dreptu lucru taste a vieţui suptu pravilă diriaptă, (dar) cu mulţumai bine taste suptu domnu' dreptu a petrece. Şi iarăşi domnul pre cei supuşi ai săi, să-i apere de vrăjmaşii lor, iară ei dări şi cele de agrutortu domnului cu bună credinţă să plătească. Că domnul, carele tara sa o apără şi o curăţeşte de tirani, cu cale taste stăpân tuturor folosurilor.

Cătră aceastta pace ţării sale domnul să arate şi (ara cu mare cinste să aibă a cinsti pre domnul lor. Că domnul năsâlnic şi prietalnic niceodată nu va Intra în vota stăpânei şale. Pre urmă a bunului domnu' taste a străjui ca să fie desfătare ţării, iară şi ţara credincioasă a să păzi, ca toată durfarea să rădice de asupra domnului. Că nu poate a să nu-mi nenorocit, au fericit domnu', acela ce-i priiaşte şi-i voaaşte bine tara lui.

PARTIA CĂRŢII A DOOA

„Ceasornicul domnilor".

Cap 1. Precum ia cap să află simţirile mirosului şi audzului, aşea domnul, carele Taste cap republicii, a audzi datoriu

Taste, pre cei supăraţi de strâmbătăţi, pentru să cLarté pre cei răi şi a cunoaşte pre cei ce slujăscu, să le mulţămască pentru slujbe; pre cei inţălepţi cu dragoste să-i ascułte şi la darea socotelii să-şi păzească marină sa

După ce am dzis că domnul Taste capul tării, trebuie a socoti că precum capul Taste scaon a tuturor simţirilor, aşea în domnu', în chipul tuturor orânduâalelor trebuie să

fie. Că bunătăţile ce-s împrăşliâate în mulţi, în domnu’ să fie (împreunate) sau adunate, cu cale Taste. Precum dar datoria picioarelor nu le Taste a vedea ce a îmbla, nu le Taste slujba să audză ce să lucredze, nu Taste slujba umerilor a mirosi ce a rădica, (aşea) toate aceştia orânduâale nu a încheieturilor care sintu supuşii ce a unue domnului slujesc; şi acestea nu vor alta, fără ca singur capul, nu altu’ mădularâu a trupului, Taste cu ochi. Şi aceştia nimăruia altuia, fără unuia domnului, ca stăpânului tuturor, că să cuvin să ştie toţi. Precum Iulie Chesarâul pre tot<i) ostaşii săi, întru oştile sale îi cunoştea şi pre anume îi ştia şi pre toţi pre nume îi chema, aşeadară poftescu pre domni carii sau vor audzi aceştia, sau vor ceti, ca când vor cerceta şi se vor cerceta de alţii la videre lesne şi la voroavă blândzi tuturor să fie. Că care lucruri nu le videm cu ochii, acelia a le îndrăgi din inimă nu putem.

Aşijderia de însemnat vrednic lucru iaste precum numai singur capul are urechi. Din ce să dă a înţelege că datoria domnului Taste, iară nu a altuia, a asculta pre toţi şi a dişchide porţile acelor ce orice triabă ari avea; că nu puţin bine îaste ascultarea cea pre lesne la domni.

Elie Sparţianul tari mărturiseşte pre Traian împăratul că, înjălecând acum pre cal să margă la oaste, iară numai pentru să asculte jaloba unii femei sărace au descălecat de pre cal; care faptă mare laudă au agonisit lui Traian la rimifani.

De n-ar fi deşărţi oamenii, mai mare laudă domnului ari da pentru o faptă a dreptăţii, decât pentru izbânda ce-au făcut la războfu. Şi aşea, nu numai lucru fără calc, ce şi cu ostenială şi la norod de urât îaste de va şi dea domnul de pururfa încuiat; că unde închid domnii uşile supuşilor săi, acolo supuşii nu deşchid inimile sale domnilor.

O, câtă de mare şi câtă de multă vătămare între republică pricină Faste un cuvântu’ negrăit de domni (şi apărata supuşilor ascultare)!

Era Iulie Chesarâul întru supuşii săi preabun; iară înălţândusă acum la stăpâne foarte greu să arătă celor ce viniia la dânsul. Căci şi nişte cărţi viclene asupra lui le

apucasă, care tâmpinându-l acela să-i spuie căci n-au primit să le ceţiască, cu 23 de rane rănit, fu rănit şi omorât în curte.

Iară Marco Avrilie împăratul, într-altu chip era tuturor. (Aşia să citeşte) că să arăta de cuvios, cât fiind monarha şi trebile carele împărţisă în multe să le facă, rădzimând numai de dânsul singur, niceodată în curtea sa nu avea portarâu (sau ispravnic la uşă), sau păzitorâu patului său. Pre nime care ar hi avut vreo triabă la dânsul nici într-o dzi nu-l lepăda.

Prea de nimică îaste domnul acela şi nevrednic să aibă dragoste despre alţii, care, către adia ce ar fi vrednici a multe slujbe, nice cele de folos a vorbi nu vor. Că domnilor celor stătători şi mari le trebuie să fie gata a audzi pre toţi şi a le isprăvi trebile sârguitorfu să fie. Mulţi viind la domni pentru vorba, măcar că ar şti că nice sfaturile lor că nu se vor asculta, nice rugămintelor lor că nu le va da loc, ce poftescu numai ascultare să aibă, care faste datorfu stăpânul decât să le dea; că inemii cei asuprite şi supărate mare uşurare are, când i s-a ascultă spuindu-şi nevoile sale.

Aşeadar întreb, căci numai în cap ar fi mirosul a mirosi şi nu în mân (a), sau în picior, sau într-altă parte a trupului. Pentru aceia faste numai domnului să cuvine, ca unui stăpân, ca unui cap a tuturor, a cunoaşte pre toţi şi a şti viaţa tuturor.

În pădurile cele mari şi dese dulăii mai mulţu cu mirosul decât cu viderea arată pre luară. Aicea să înţelege, neputând domnul, fiind singur, să cunoască pre toţi şi să audză pre toţi, pentru aceia trebuiaşte să întrebe, de viaţa tuturor să ştie; că nu poate deplin stăpâni domnul ţara, de nu va avea ştiinţă a tuturor desăvârşit. Trebuie domnul să cunoască pre cei buni, pentru să le facă cinste, că mare ocară faste ţării a nu cunoaşte nice pre cei răi, nice pre cei buni a-i cinsti; ce trebuie de domnu’ să se cunoască cei răi, pentru să se facă buni. Că de mare scădere faste ţării să se sufără fără ruşine şi fără certare răutatea celor răi.

Aşijderea de triabă faste domnului cunoştinţa celor

înţelepţi şi învăţaţi a sfătui. Că romanii cei vechi nice numita, nice cinstifa sfatul care nu era aşedzat de filosofi şi de bătrâni. Trebuie domnului să cunoască pre cei ce ar fi vrfadnici de dat învăţătură altora, că în curţile domnilor romani să afle de pururfa trebuni, polcovnici, învăţători armelor şi bărbaţi învăţaţi.

Trebuie domnul să cunoască pre cei lipsiţi întru stăpânifa sa, să-i agâutoriască şi să-i rădice. Că aşea li să cade a face, ca când ari împregfura ţara sa, cât nice să se îndestulfadzi cei bogaţi cu răutăţile, nice să lipsească săracilor agfutorful pentru hrana lor pe dzi ce li-ar trebui.

Trebuie domnilor să cunoască pre cei trufaş, îndărăptnici şi pre cei răi, ca să-i plâace; că cu zavistiia cei săraci şi cu trufiia cei bogaţi, curund aduc răsipă ţărilor.

Trebuie domnului să cunoască pre cei ce Tubăscu pacía, ca să se păzească în pace. Că datorită a bunului domnul (să dzic aşa) a smulge pénele celor învrăjbilori, trufaş, iară celor priitori păcii să le adaugă aripi.

Trebuie domnului să cunoască pre cei ce i-au slujit bine şi pre cei ce-i priescu să-i hărăzască cu daruri vriadnice, că mare pinten îaste inimii al (a) gorodii la lucrurile céle tari, oricât de mică plată ar avea.

Trebuie domnului să cunoască pre cei al<a) g<°) rodni ce să află întru stăpânită sa pentru să-i aibă la vréme întru slujbele sale, că pre omul cel ales întru bunătate şi-n blagorodnie cinste mai mulţu a avea întru republica decât pre toţi cu cale lucru îaste.

Mai pre urmă că îaste de tria bă mărturisăscu să cunoască domnul pre cei şoptilori ca nice dănăoară să nu-i crializă, iară pre cei ce îmbăscu adevărul să-i aibă pururia în dragoste. Că pre nime domnului celui bun nu să cade a avea întru priinţă şi ţinta de casă, fără pre cel înţeleptu şi dreptu. Aşijderea nime urât, fără omul cel mincâunos.

O, cât de triabă lucru îaste domnului a avea deplin cunoştinţă a toată stăpâniia sa (şi a lucrurilor ei), ca pre urmă să nu să amăgiască, precum să tâmplă de multe ori. Ce, adevăr, mulţi din domni cad în vicleşug nu pentru altă pricină, fără numai că n-ar primi învăţătura oamenilor

înţelepţi şi învăţaţi. Că mulţi grăiescu că domnii li s-ar părea-şi acelía dzic – care după deprindirea domnilor ar fi şi ei altele au în socotiala sa, ca viclenind cu acea vorbă pre domni, să îndreptédze lucrurile către folosul său.

Elie Sparţianul spune cum Alexandru Sever, al doua Adzăcişicinci împărat Romei, era om bun şi între altele îi dau laudă căci pre ostaşii săi oriunde şi când pre anume îi ştiia. Că şi în pat avea izvoade şi numărul şi vremile celor ce oştia şi pre cei ce era să-i înă Lţă la diregătorie îi însămna; iară de rămâne vreun loc deşertu, îndată acela i s-a da în ştiinţă. Că acela preabunul împărat nu pre cei ce îmbla după diregătorii îi hărăzită cu daruri, oricine ar hi fostu, ce pre carii dintru socotiala sa că ar hi fostu denălţat la diregătorie îi cunoştiia. Şi eu încă nu mă îndoiescu, că domnii carii vor greşi întru a da plată pentru slujbe, cum nu ari greşi dintru îndărăpnicie vor mărturisi, iară nicecum nu vor putea dzice că nu greşescu greu când nu primăscu să le spuie, sau de le şi spun, nice dănăoară nu vor face; că nime, niceodată, domnului nu va da sfat sănătos, carele va socoti, sfătuind numai folosul său.

Tot bi ni le domnilor într-alâta stă ca dintru céle fericite, céle mai bune şi dintru céle împotrivă, céle ce-s mai fără grijă să se aliagă. Şi la împărţiria darurilor celor buni să ştie cu care lucru mai mult” Taste să arate domnii slujbele celor ce au agonisit cu bine, decât supărările céle a dése dregătorilor. Că într-altu chip cei ce iau binile mai mult” către céle ce au isprăvit, dintru a cărue trécire s-au isprăvit acel bine, decât către domnu’ de la care i s-au dat binile va socoti.

Oricare Ţi-am dzis până acum de aceasta radzirnă, ca să arătăm că, fiind domnul stăpân tuturor, foarte cu cale Taste ca să ştie de statul tuturor, care cum să ţine, care, de nu se vor şti de domnul, se va hicleni, de oameni mai răi, carii să află întru stăpâniile lui. Ce, ca să închidem aicea voroava, iarăşi dzic: de nu va şti domnul viaţa tuturor, va fi ca coaje în fiinţă, os în măduhă, tărâţa în făină, zgura în aur, paie în grăunţă, drojdii în vin, hiâare în miâare. Se va întoarce adică la împărţala darurilor, când se va socoti că

au sosit la ţeanchiu, atunefa se va vedea că au rătăcit departe.

Cap 2. Foarte lu’. cru bun îaste ţara nu de mulţi „ce de un domnu’ să se stăpâniască.

Că nu-i. altu’ vrăjmaş mai mare ţării, decât acela ce îaste pricina mutărilor domnilor dintru stăpânire

De multe ori am socotit în gândul mieu, de vreme ce dumnedzăiască priâadvedere toate cu număr, cumpănă şi măsură li-au făcut şi li-au orânduit şi că de la acelaş predvidere, iară nu de aiurea, toate zidirile să chivernisăscu şi să cârmuiesc şi că de toate Dumnedzău nu socoteşte chipurile căci ar faci pre unii bogaţi, pre alţii săraci, pre unii înţelepţi, pre alţii proşti, pre unii sănătos, pre alţii bolnavi, pre unii norociţi, pre alţii nenorociţi, pre unii slugi, pre alţii stăpâni; de carii nime să nu să miiarc. Că despărţiria orânduâalelor între oameni îaste izvorul netocmelelor. Iară mie, după obiceaâul omenesc, socotind mai bine, mi s-ar părea a fi cu toţii şi la haine şi la putere deopotrivă. Că de n-ari moştini unul mai mulţu decât altu’ şi de s-ari îndestula toţi cu un feliu de hrană, lăsându-să poruncile şi ascultăria, aşijderia scoţândusă din mijloc sărăciile unora şi fericiile altora, atunci a mărturisăscu că n-ar fi în lume nice un loc de zavistie.

Ce lăsând socotiala omeniască, care nu trebuie a o potrivi cu sfatul dumnedzăescu, întreb, acum, ce socotială cugetând s-ari putea da de doi fraţi, de Iacov şi Isav, feciorii preasfânţilor părinţi? Pentru ce ar fi vrut dumnedzăiasca predvidere, pre unul să-l aliagă, pre altul să-l urască; pre unu) să-l fac (a> poruncitoriu, pre altul ascultătorâu, pre unul măcar cu naştirea mai mare să-l lepede şi pre cel mai mic să-l fac (a) moştinitoriu, întru naştiria cea întâi ce s-au tâmplat lui Iacov şi lui Isav? Aceiaşi întru ciâalalţi feciori a lui Iacov şi cu Iosif, carii fiind a unufaş tată feciori toţi şi fraţi şi patriarşi şi între sine deopotrivă şi aleşi, au prevădzut Dumnedzău şi au orânduit ca să slujască lui Iosif, carele era mai mic, cei unsprădzece fraţi şi să-l asculte, precum fără vofa fraţilor s-au lucrat, nemică folosindu-le cugetile lor. Că nu poate

răutatea omeniască să răstoarne cele ce au aşedzat dumnedzăiasca predvidere. Ce lucru altul în toate învaţă ispita, fără cât ce au aşedzat omeniasca părere, întru o clipală de vremi, să răsipeşte cu dumnedzăiasca socotială? Şi aceasta, adevărat, cu bună socotială s-au aşedzat; că omul, fiind om, în puţine lucruri de la ţenchfu poate rătăci, iară Dumnedzău, fiind Dumnedzău, nu poate greşi nice într-un lucru.

Prea mare de binefacere a zidâtoriului Taste a vrea să tocmească şi să diriagă lucrurile zidirilor. Că de nf-ari lăsa Dumnedzău pre noi, în socotiala noastră, în toate am fi împotriva socotelii lui. Nu fără mare taină au aşedzat Dumnedzău, întru o sămânţie, unul să fie tată a sămânţiii norodului al<a) gorodn, să fie poruncitoriu oroşan, ţ (a) ra ca să aibă un ispravnic, stăpâniia cât de lată să se stăpâniască de un domnu', oaste cât de mare să asculte de un hatman şi decât toate unul împărat, monarh, să fie şi stăpân lumii.

Asestia într-acestu chip sintu ca să vie la videre şi să nu să cunoască, să se audză cu urechili şi să nu să priceapă; să grăiască cu limba şi să nu să înţăliagă. Că atâta Taste de puţin înţelesul omenescu, cât cu nehotărâte părţi sântu mai multe de cele ce nu le ştii, decât le ştii.

Apolonie Thianul petrecând cu îmbletul partea cia mai mare a Asiei, a Africăi şi a Evropii, adică izvorul Nilului, unde au fostu Alexandru, până la Gades, unde era stâlpul lui Iraclie, fiind într-o dzi în Efes, în capiştea Deanii, fu întrebat de popii Deanii de ce lucru s-ar fi mai mulţu în toate ţările mirat. Că aşea să prilejâaşte de ce au vădzut multe de acele, unde mai cu nevoinţa decât altele le însămnializă şi măcar că Apolonie mai mare laudă-şi socotiia în lucru decât în spus; iară acelora de sârgu la întrebări le răspunsă: Aşea să ştiţi popii Diianii, că am petrecut ţările franţozilor, a britanilor, a hişpanilor, a niamţilor, a italilor, a lidilor, a jidovilor, a grecilor, a parthilor, a midilor, a frighnilor, a cori (n) tnilor, a perşilor şi decât toate nemăsurata împărăţie (a) indilor care o număscu împărăţie a tuturor împăraţilor, că numai aceia

faste mai putfarnică decât toate împărăţiile.

Şi aceştia stăpânii întru prea multe lucruri au despărţire, adică în limbi, în oameni, în luară, în madeamuri, în ape, în cărnuri, în obiccaiuri, în ţări, în casă, în îmbrăcăminte, în hrană şi din toate în dumnedzăi şi în bescrici; că nu iasle aşea între limbi, câtă iaste între dumnedzăi şi întru bisericile Evropii şi a Asiei despărţire.

Iară dintre toate lucrurile cari am vădzut câteva, de doao lucruri numai ce m-am mirat. Întâi că în toate ţările în care am petrecut am vădzut pre cel păciuitoriu că-l stăpâniaşte cel învrăjbitoriu, pre cel plecat cel mândru, pre cel dreptu cel tiran, pre cel blându cel cumplit, pre cel îndrăzneţu cel blăstămat, pre cel înţeleptu cel neînvăţat. Şi decât toate că am vădzut că cei mai mici furi, de cei mai mari furi să spândzură. Aşijderia m-am mai mirat că în toate acâali lăţimi de locuri, care am îmbiat, pre nime dintre oameni n-am putut vedea a fi vecinic, ce toţi muritori şi de-a tocma, cum cei de sus aşea cei mai de gios, cei mari ca cei mici, au toţi sfârşit. Că mulţi înnoptializă în mormânturi, carii cugeta că îndzuind vor petrece fără grijă. Ce să nu dzicem nemică de gândecata dumnedzăiască. Adevărat, subţire li-au grăit aceştia, care li-au dzis filosoful; că de râs faste a cugeta cu ce tocmală ari otcârmui oamenii lumfa.

Ce să venim la lucrul singur. Trebuie să ştim pricina acâştii veche înnoiri, că va Dumnedzău unul să stăpâniască pre toţi şi toţi de unul să asculte. Că nu putem actale toate care Dumnedzău le face, a cărue, măcar că neştiută nf-ar rămânea noa A pricina, să nu ştie socotiala predvécinica înţelepciunea lui Dumnedzău. Şi aşea aicfa, după obiceaful creştinesc grăind dzic: de ar fi vrut Adam, tatăl nostru, să asculte de poruncă numai, care i-au dat Dumnedzău lui în răfu şi slobodzi şi stăpâni ar hi fostu lumii. Iară de vréme ce unii porunci a să supune n-au vrut cu ascultară, ca să fim supuşi a multe porunci de acum ne face. Şi, ca să dzic cu un cuvântu’, pentru o poruncă nepriimită a unui stăpân, m-am făcut robi a mulţi stăpâni.

O, blăstămat păcat, dintru a cărue una pricină au

intrat robifa în lume! Nu fără lacrămi dzic, ce voau să dzic, că robi păcatului cei întâi părinţii noştri să făcură. Noi am pierdut stăpânifa şi împărăţifa lumii. Că când să lingă cugetul a fi rob păcatului, puţin folosăşte, de să şi paré slobod trupul.

Mare price au fostu între şcoala Pithagorii şi a lui socrat. Şcoala lui Socrat dzicea ce pree bun lucru ar fi de ar fi toate de obşte şi de ar fi toţi oamenii deopotrivă. Întraltu chip pithagorénii. Prea bună, dzice, ar fi republica, în care fieşlecare pre al său şi de unul toţi să asculte; aşea, unue nume de slugă socotiia, allue de stăpân.

Dimocrat, precum spune Laertie, Carte 9, *De viaţa filosofilor*, au urmat pre pithagorfani, iară socotita că s-ar chivernisi bine norodul când s-ari rădica numele stă pinilor, de vréme că ciia, rihnind să stăpâniască cu mândrie, ceştelalţi nevrând să stăpâniască tiranăşte varsă sânge nevinovat, luând puterfa celor mai slabi, noroadelor celor al (a) gorodne perire fac. (Pre filosofi îi go-ÎSI

nesc din mijloc), să meţăscu pre tiranii ce<i) răi (ca să apuce toate), care nice unde nu s-ar face de n-ar fi nice domnie, nice stăpâne, nice robie în lume.

Ce lăsând aceştia, după cum dzice filosofull Aristoatel, în Carte 1, *De poliţie*, cap 5, cu patru socotâale să pot arăta, precum foarte de triabă faste între oameni porunca şi ascultarea. Socotiala cea înfii să ia dentru stihiile cele proaste şi amestecate, cum mărturiseşte ispita. Că pentru să se împreune între sine stihiile şi să strângă la un loc trupurile cele amestecate de triabă faste ca pregâur o stihie porunca să fie în celialalte. Şi aşea se vede precum arată ispita că în trupurile cele griali stihiile apei, a focului şi a văzduhului ascultă, iară stihiia pământului porunciaşte şi pre aceste trei stihii, împotriva firii sale în gios le trage. Că dară ascultă stihiile cele mai aliase, ascultă de stihiia cea mai groasă, pentru să formulască trup amestecat cu mulţumai cu cale faste să asculte toţi de un om împodobii întru bunătate, pentru să se olcârmuiască bine oraşul.

A doua socotială să arată din suflet şi din trup. Că într-acfastea fiind între sine unire firiască, ca un stăpân

sufletul porunceşte şi trupul, ca o slugă, ascultă. Că trupul nice aude, nice simte, nice înţelege fără de suflet; iară sufletul, fără trup, aude, simte şi înţelege. Din ce dă socotială filosoful că cei prea înţăiepţi, povoţuind firfa, trebuie pre toţi pre ciâalalţi să-i stăpâniască; că nemică nu-i mai de mirare decât cei neînvăţaţi să stăpâniască în oraş.

A triia socotială să arată dintru cele însufleţite. Că învaţă ispita cum multe dobitoace numai cu singura a oamenilor înţelegi re că să chivernisăscu. Şi aşea prea cu cale lucru faste ca cei muţi, carii mai mulţu sunt dobitoace, decât singure dobitoacele a să chivernisi de cei înţăiepţi (şi ştiuţi) să sufără, ca mai de folosu-i oraşului dobitocul, decât omul ce nu are simţirea cia din lontru.

A patra socotială să dă dintru femei, care, măcar că sintu făcute spre chipul şi asămânarea lui Dumnedzău, iară din porunca lui Dumnedzău supusă bărbaţilor sântu. Că mai puţin decât bărbaţii înţelepţăscu; de ce cu cale lucru faste ca să slujască bărbatului şi să-l asculte şi fiind de tot mai gios decât bărbatul. Care lucru fiind aşea, căci mulţi bărbaţi carii cu mulţumai puţin decât femeile înţelepţăscu, s-ar socoti şie a fi mare norocire de nu li se va porunci de unul care ar fi deplin întru bunătate.

Că dar (din fire) omul fiară tovărăşitoare faste, adică născut spre tovărăşifa orăşască, iară tovărăşifa naşte zavistie, zavistifa netocmală face, netocmala războfu aţâţă, războiul tiranie aduce, cu tirani să răsipască republica şi pierâzându-să republica, a tuturor viaţa s-ar pierde. Iară prea de triabă lucru faste ca întru toată adunarfa mulţi de until să (asculte) să chivernisască; că nice a stăpânire bine nu să chivernisfaşte de nu se va otcârmui numai de unul bun şi înţeleptu. Multe scăderi şi pagube care s-au prilej it oarecând celor vechi şi aşea de la o vreme li-au căutat a veni la acela că să asculte de unul toţi în republică. Că la oşti unui poruncitorfu, toţi, în corabie unui cârmacfu, toţi, în mănăstire unui egumen, în biserică unui episcop, toţi, în ştfubefu toate albinile unui d (o) mnu a sluji videm. Deci că albinile nu sântu fără cap în ştfubefu, nu faste cu cale oamenilor a fi fără domnu’ în republică; că într-altu chip

ce-ar avea ştfubeful albinelor mifare, în republică oamenii ar avea hifare de agfunsu. Deci oricine nu va să aibă d (o) mnu republica, nemică nu să desparte de trântori (I) cei (ce) fără ostenială mănâncă mifare în ştâbefu; că acei ce nu primăscu stăpânită unuia, ca nişte vrăjmaşi a binelui de obşte, dintru gloata oamenilor mi s-ar părea la ¡va I a să-i izgoniască. Că nime nu-i mai mare vrăjmaş a republicii, decât acela ce-i pricina ca să stăpâniască mulţi întru dânsa.

În stăpâne unul bun având grijă de toţi şi toţi de unul bun ascultând, întru împărăţie Dumnedzău să cinsteşte, norodul folosuri cunoaşte, cei buni în cinste şi în preţ, cei răi să înfrânializă, tiranii să supun. Că nice dănăoară uniria a mulţi nu să tovărăşeşte, de nu se vor lăsa după socotiala a puţini sau a unuia. Câte noroade şi ţări, căci n-au vrut să se supue cu ascultarea celor drepţi stăpâni sau domni şi a celor mai mari, au cunoscut silnice stăpânii a cumpliţilor tirani şi năpăşti prea cumplite. Că prea cu cale lucru îaste acei ce au urât scripturile şi puleria a domni blândzi să cunoască bătăile a cumpliţilor şi neîmblândziţilor tirani.

Pururia aşa au fostu, de pururia îaste şi pururia va fi, de va avea lumea care ar porunci şi cui să se poruncească, care să otcârmuiască, care să chivernisască şi cine să se chivernisască, nice aice să nu dzică cineva a fi neîmblândzit; că până în dzua de astăzi nice domnu', nipe vreun nemeş nu s-au vădzut care n-ar fi arat suptu acesta gâug.

Pentru ce pre toţi oamenii iubitori de bunătăţi îi rog, îi poftescu, le aduc aminte ca să nu le fie greu a fi slugi credincioasă care să ne învrednicim a avea toţi domni buni. Că aşea s-au tocmit, de domnul rău face rocoşâalnic pe slugă, iară sluga rea Face prestăpân tiran; (şi aşea) mai mulţu în mâna supuşilor îaste ca să fie ori buni, ori răi, ispravnici. Că nice un domnu' nu îaste aşea blând ca să îarte de pururea pre cel rău supus, nice un ispravnic aşea de tiran, care n-ar cunoaşte de la o vreme că îi a face bine.

De multe ori Dumnedzău sloboade monar<h) i

împărăţiilor, crai crăiilor, domni stăpâniilor, stăpâni ţărilor, preoţi bisericilor, nu după pofta lor cia bună otcârmuiria supuşilor, ce după agonisita a mulţimei păcatelor. Că pre mulţi astădzi videm în biserici purtând grijila sufletelor, carii nice oile în munte a le paşte nu era vrâadnici, precum se vede singur lucrul. Că acestui felau nu chivernisăsc, ce tulbură; nu acopăr, ce vatămă; nu stau împotriva vrăjmaşilor, ce pre cei nevinovaţi îi dau vrăjmaşilor; nu giudecători, ce tirani; nu milostivice armaşi; nu înmulţitori de ţări, ce răsturnători de dreptate; nu păzitori legilor, ce aflători de dări; nu îndemnători de bunătate, ce scornitori de tot felâul de răutăţi sântu. Mai în scurtu, Dumnedzău pre domnii ce (I) răi nu ca nişte diregători legilor sale, ce ca pre nişte armaşi să răscumpere răutăţile noastre îi aşaliză.

Cap 3. Nice un lucru mai de stângirea ţărilor nu faste de cât a de să le schimbări a domnilor dentru dânsele. Aşijderfa statul slugilor, decât a stăpânilor câtu-i de fără grijă

Cartia întâi a împărăţiilor, cap 18, dzice *Sf (i)nta Scriptură* că Samoil proroc, dacă au îmbătrânit, au aşedzat pre ficiorii săi, pre foii şi Avie, cârmuitori norodului în locul său; că din fire au bucurie părinţii când lasă în cinste şi în vrednicie pre feciorii săi. Şi având lăcaş şi gfudecând preversavai, iară bătrânul Samoil s-au mutat la unghiul cel de pre urmă a Iudeii, să petriacă la Ramatha. Şi aşea bolarii cei mai bătrâni a israeltâanilor s-au strânsu şi aşedzară să trimiţă solie la Samoil, să margă cei bătrâni a sinagoghii, că aceia socotială avea atunci a ca nice dănăoară (a) întru trebile de obşte să nu ţie socotială celor tineri.

Dacă merseră cei mai bătrâni la Ramatha, aşea dzisără Samoil: după ce ai îmbătrânit, Samoile, şi că pentru bătrâneţile şi slăbăciunia nu poţi să chivernisăşti norodul, de aprinsu cu dragoste a bun părinte către feciori, ai lăsat Feciorilor cârma norodului. Iară vom să ştii că feciorii tăi cu totul s-au plecat spre lăcomie: apucă mite de la cei sfadnici şi multe cu nedreptate arată celor mai slabi.

Pentru aceia împărat ne dă noao, care ni-ar otcârmui, care ar purta oştile noastre; că nu poftim gfudecători di-acmu, care ni-ar arăta noao gfudetul, ce domni care ni-ar apăra pre noi.

Samoil, audzind soliia, s-au tulburat tare de cuvintele acelfa, cum pentru răutatea feciorilor săi, aşfa, pentru depărtaria din gândecătorifa lor. Şi adevărat, pre cale, s-au ruşinat Samoil şi s-au mâhnit asupra aceştii tâmplări; că a feciorilor (tineri) răutăţi şi nebunii săbii ascuţită sântu, care pătrunde inimile părinţilor bătrâni. Vădzind precum cu tot deadinsul au aşedzat jidovii să lepede pe feciorii lui din diregătorifa norodului (şi acela ce pururia era în cinste până acum, să rămâie în necinste), nemică altă n-au ştiut Fără cât să spuie lui Dumnedzău jaloba pentru strâmbătalea făcută de jidovi.

Dumnedzău, audzind jaloba lui aşea i-au răspunsu’ lui: nu-ţi pară cu durâare, Sămoile, (pentru strâmbătate ce ţi s-au făcut ţie, de norodul mieu), că dacă poitescu ei împărat, nu le liapădă pretine, ce urăscu prevederfa măă, nice te mira căci ar lăsa pre feciorii tăi, de vreme ce sintu nedrepţi şi răi, că pre mine, Dumnedzăul lor, m-au lăsat şi slujăscu idolilor. Şi de vreme ce cer cu tot deadinsul împărat, am aşedzat să le dau lor împărat. Ce întâi, de ce li-i arăta lor împăratul, le gfură lor aşea: împăratul, carele îaste să vâl dau voci A, (acela) va lua pre feciori voştri, deodată cu carăle şi cu dobitoacele şi va face trăgători de sarcini şi a umallelor den casă. Iară nice cu atâta nu se va îndestula. Va porunci să fie feciorii voştri olăcari pre drumuri, polcovnici şi sotnici la războaie. Pre feciorii voştri la pluguri şi la săpatul (viilor), grădinilor, la sécire pre dânşii şi lucrători la măistriile oştineşti tot pre dânşii îi va pune a lucra. Fête frumoas (e) să viţ avea (şi tinere), iară rod dintr-însăle rău veţi pricépe. Că împăratul ce-l voau da voao le va face pre dânsăle unsori de lecuit rănile celor răniţi în războau şi le va da preseamă grijia cuhnei şi a jitniţii împărăteşti. Şi de va ţinea rău împăratul, carele-l voau da voao, pre feciorii şi pre fêtele voastre, cu mulţumai rău va (mia folosurile voastre că cele mai bune

ce le veţ avea câmpii, turmele lui îi vor paşte; cei mai buni în viile voastre struguri îi va rumpe; din oloiu, din untudelemnul cel mai bun şi maslânile le va culege şi orice roadă va rămânea pre pământurile voastre, nu de voi, ce de ostaşii lui se vor culiage. (Şi aşea cei streini roada ostenelii voastre vor apuca). Şi împăratul care-l voau da voci A vă dzăciui grâul vostru, care aveţi măsură şi din fieşcare a voastră cireada, vacă, şi din fieşcare turmă a voastră, oaie, de a dzécia va lua. Aşijderfa din toate roadele a dzécia parte măcar peste voia voastră, împăratului vostru viţ strânge. Aşijderea slujba slugilor şi a slugnicilor voastre mai mulţu împăratul va avea, decât voi toţi lucrătorii strânşi cu plata voastră. Şi toţi boii ce ară hotarăle voastre şi samână va lua şi cu dânşii va lucra. Pădurile şi pometţii lui, voao folosul, numai plătindu-le; iară lucrurile lor împăratului vor sluji. Acâastea care li-am dzis toate le va face împăratul, care îl voau da voci A.

Aceasta ce o am arătat historié nu îaste povéste a lui Ovidie, nice egloga lui Vergliilie, nice scorniturile lui Omir, ce socotiala şi voroava a lui Dumnedzău celui viu şi adevărat, care nice a greşi, nice a sminti nu poate.

O, ascunsăle a lui Dumnedzău gândecăţi! O, necunoştinţa muritorilor, ce derie rugăm, nice ce, pentru ce, de la cine, unde.

sau când că clarem nu ştim, care noao pricină faste a multelor rele. Ca să nu greşască la ales şi la cerşut (ca să grăiescu aşfa), ca să nemeriască ţinta a prea puţini oameni să tâmplă. Cer jidovii liacuri şi mai multe pagube le făgăduiaşte lor Dumnedzău. Cer pre acela de la care s-ar otcârmui şi le dă Dumnedzău lor de la care s-ari strica. Cer împărat şi le arată lor tiran. Cer care li-ar face lor dreptate, şi-i i-grozéşte cu robie. Cer pre cel ce nu i-ar îngreufa şi le dă lor pre cel ce i-ar prăda. Cer pre carele ari mântui pre feciorii lor şi le dă pre cel ce, în loc de robie, pre dânşii să-i aibă. Aşijderea jidovilor, carii, socotind că luând de la dânşii daruri vor fi slobodzi, Ii-au dat Dumnedzău împărat carele prin silă li-au luat actalea.

O, de câte ori şi cu câtă nevoinţă trebuie a ne ruga lui

Dumnedzău, ca stăpâniilor domni şi beséricilor păstori, nu spre cumpăna vieţii noastre, ce spre măsura milosârdii sale să dea!

Plato, Carte 1, *De gândéfite sichinilor*, carele avea întru perublica sa prea bune, carifa dzicând cum cu nevoinţă păzind întru oraşile sale, să nu fie vreo mutare întru otcârmuire, care aşedzare şi cu socotială să păzifa de acei varvari şi preaînţelepţeşle de Plato fu lăudată. Că nice o ciumă a ţărilor mai mare nu faste decât adése-lc schimbări întru stăpânii, că pré cât adevărat ispita jidovilor arată, carii n-au fostu odihnitori întru multe félfuri de chipuri întru otcârmuire. Că întâi s-au otcârmuit de pătrifarşi, cum au fostu Avraam; de ea) cu de proroci, cum au fostu Moisi şi îndată de bofari, cum au fostu Iisus a lui Navi; apoi de gfudecători, cum au fostu Ghedeon; de (a) ei de împăraţi, cum au fostu David, apoi de (n) preoţi, cum au fostu Avdie; pre urmă, după ce nu Intrară toţi în voia jidovilor, din lăsarea lui Dumnedzău cădzură în mâinile tiranilor, lui Antioh Ptolemefu şi a lui

Irod, care îndestul facere pentru vina lor cu caii li s-au dat lor de la Dumnedzău, că prea cu cale lucru au fostu; că adia ce n-au ştiut a petrece volnicită tării jidoveşti să guste groaznică robie a Vavilonului.

Aşijderia aceia socotială au fostu a neodihniţilor jidovi; aceia au fostu a trufaşilor râmleni întru otcârmuire, carii la începutul împărăţiei sale otcârmuitori au avut întâi crai apoi dzece bărbaţi, deci sfetnici, apoi poroncători, deci cercători, apoi trivuni, deci sinatori, şi aşea de la o vreme, suptu supunere a împăraji tirani. Toatia aceste mutări şi feliuri de chivernisele li-au aflat stăpânită Râmului nu pentru altă pricină, fără cât să ispitiască oare putea s-ar mântui din robie şi de stăpânită streină. Că aşea era de mândri romanii într-aceasta, cât moarte cu slobodzănie împreunată iubiia şi cu ură viaţa cu robie avea. Iară ce au aşedzat Dumnedzău aşea şi vădzind voia lui Dumnedzău împotrivă, după ce făcură hotar romanii, răsturnând împăraţii, şi târî a toată lumia, începură de ea) cu a gusta singuri ei robie cumplită în Râm. Căci după ce începură a

să muta fiii deşertării, nieci) într-o parte, ni (ci) într-altă atunci a măcar cu pila a-i freca obedzile robiei, când credinţa cei supuşi strică, ascultarea părăsăscu cei mai mici, războaie aţâţă cei supuşi, tari a dobândi craii, stăpânii a călca împăraţii; săvai că ar vrea şi n-ari vria cei întâi şi cei de pe urmă, cei mari şi cei mici trebuc să se mărturisească a fi sârbi... Că îaste lege nemutată când petrecem viaţa muritoare, nice dănăoară de tot nu putem să ne dezbatem de suplu gâugul robiei.

Iară nice pre voi domnilor şi oamenilor aleşi, pentru lăţimea stăpânirilor voastră să nu vă socotiţi a fi slobodzi de suptu robie. Că cu multe părţi mai nesuferit lucru îaste a avea cugetul cu grijă şi cu gânduri îngreuiat, decât grumadzii şi picioare cu her îngreuiate. Că robul, de va fi [n] bun să sloboa de din robie, iară voi, domnilor şi stăpânilor, cu cât sunteţi mai mari cu atâta mai în mare grijă vă aninaţi. Că domnului de care radzimă sănătatea republicii; nice o soroacă de ceas nu-i lipseşte, în care! s-ari odihni gândul. Robul, fiind în robiei trage nădejde că se va slobodzi, iară voi nice o nădejde de slobodzenie, până la moarte, nu aveţi. Robului obedzile să pun cu o cumpănă ştiută, iară voci A fără nice o cumpănă grijea să adauge. Că mai greu faste inimii mâhnite un dram de grijă, decât dzece ocă de fier trupului. Robul singur obedzile frânge, sau cu pila le strâcă, iară întru voi singurimia cu o mie de grijă cugetul îl tulbură; că locurile singure grădină sintu minţilor celor supărate. Robul când va îndestula pre cineva cu slujba lui, tuturor va face îndestul, iară voi, domnilor, datori sunteţi pre toţi să-i îndestulaţi; că a bunului domnu' faste prea scurtă vreme a vedea îndestulare şie, că celfalalte care are, să fie binile tuturor.

Ştiută faste aceasta a lui Plato, că cea mai mică parte a domnului trebuie să fie a domnului, că pentru să fie domnul cu totul al său, nice o parte a sa să n-aibă. Robul de lucrializă dzua, fără grijă noapte odihneşte şi doarme, iară domnii dzua ascultând pârâlc, iară noaptea cu neamistuite suspinuri petrec. Pre urmă, veri bun, veri rău ar fi robul, sfârşindu-şi viaţa să sfârşfaşte şi vina,

nerămâindu-i nice o pomenire, iară de bietul d (o) mnu ce va fi când moare? Că de au fostu bun, scurtă pomenirfa bunătăţii lui rămâne, iară de au fostu rău, nice dănăoară nu să astupă defăimarea numelui lui.

Aceştia li-am dzis, pentru că cei mari, cum şi cei mici şi de gios, slugile şi stăpânii, numai întru acela că ar fi stăpâne să cunoască, care singur pentru să ne facă pre noi stăpâni, care ca o slugă făcândusă au venit în lumea aceasta.

Cap 4. Ce începătură au avut puterea tiranilor, când au început oamenii a porunci şi a să supune ascultării omeneşti şi că puteria şi stăpâniia domnului asupra supuşilor din porunca dumnedzăiască radzimă

Ca să lăsăm acum historiile poeticilor şi basnele claie vechi, de vom să arătăm adevărul după istoriile sf (i)nte, cel întâi a lumii Tubitor Tu au Fostu tată-nostru Adam, carele au gustat din pomul cel cu poruncă. Şi aceasta au făcut nu aşea, pentru să nu facă porunca dumnedzăiască, cum ca să nu mâhniască presoţul său, pre Eva, pre care mulţi astădzi urmând multă vreme sufăr întru socotiala sa a ţinia ca nice într-o dzi să nu-şi valiză mâhnită pre muia rea sa. Aşijdirea, cel întâi ucigaş de om în lume au fostu Cain şi întâi în lume fu ucis Avei. Întâi în lume Lameh avu doua A muieri; întâi în lume oraş să zâdi Enohia, în câmpii Edem. Întâi în lume musicos stătu Tuval. Cel întâi în lume corăbilariu au fostu Noe. Cel întâi în lume tiran au Fostu Nevrod. Cel întâi în lume preot au fostu Melhisedec. Cel întâi în lume crăâu stătu Amrahim, cel întâi voievod Moi şi, cel întâi în lume să nu-mi împărat Iulie Chesarâul. Că până la acela vreme carii otcârmuia republica să numita sfetnici, cercători, poruncitori, iară de la Iulie Chesarâul până acum împăraţi să cheamă. Războau întâi în lume, care cetim, că s-au făcut în valla cea cu pădure unde Taste astădzi marea cea de sare. Că meidian foarte mare şes, care era atun (ci) pământu’ viu, astădzi iaste Marfa Moartă.

Nu poate să ne amăgiască pre noi *Scriptura*, caria (-i) plină de tot adevărul. Dintracla dară 1800 se vede chiar că

au trecut de la începutul lumii, carii nice dănăoară nu s-au strânsu norodul să facă războau între sine; până când desfrânare şi rahnă n-au avut lumea, până atunci a ce ar fi războiul n-au ştiut. Şi aicea am socotit a fi bine de vom arăta pricina războiului ce s-au făcut în lume, pentru să ştie şi domnii şi cei ce râhnesc să-şi facă îndestul. Aşeadară, s-au lucrat.

Fiind aceşti 5 crai: Vara, craiul Sodomii, Ghersa, craiul Gomorâi, Sane avus, craiul Adamii, Semever, craiul Sevoimilor şi Vala, craiul Sigorii, birnici lui Hodorlaomor, împăpatului elamiţilor, toţi deodată să lepădară de dânsul, nevrând să-i mai dea bir, nice să-l mai asculte. Deci nu trebuie a să mira că ţările birnice de pururea au fostu învrăjbitoare. Prilejitu – s-au această dezbatere la al treisprădzecelia an a împăratului Hodorlaomor şi îndată la anul Amrahim, craiul Senaar şi Antioh craiul Pontului şi Thadal craiul năroadelor să împreunară cu Hodorlaomor şi toţi deodată şi războiu' a face şi a prăda pământul nepriiatenului său începură. Că vechi rău faste a războiului, că cela ce nu poate strica vrăjmaşilor celor vinovaţi, pradă norodul şi sărăceşte pre cei nevinovaţi.

Decii unii pentru să vatăme (norodul), alţii pentru să se apere, puind tabere, fac război, între sine vrăjmăşăscu şi aşea cei mai puţini bătură pre cei mai mulţi şi cei mai puţini luară izbândă despre cei mai mulţi. Care lăsând Dumnedzău de să tâmplă într-acel dintâi războiu' pre pământu', de să se înveţe domnii cu această ispită; că tâmplărili ce vin împotrivă la războaie, nu de aiurea ce din nepază dreptăţii întru războiu' (făcându-s (e)) vine. Că de s-ar hi fostu Hodorlaomor îndestulat cu hotarăle sale, precum făcusă cei înainte de dânsul, nice în ţările vecinilor săi n-ar hi intrat, nice birnice şie pre dânşii nu i ar hi făcut, nice el nu s-ar fi ruşinat de dânşii, nice războiu' cu dânşii a face n-ar hi trebuit. Că dentru desfrânarea a unora şi dintru rahnă altora să aţâţă neprieteşuguri între noroade. Şi că am spus de acia carii pentru stăpânită întâi au făcut război, să vedem, dară, care au fostu izvorul cel dintâi a robiei.

Izvorul a robiei şi numele de slugă şi de stăpân fost-au în vecii cei vechi? Oare cu porunca celor aleşi întru bunătate au fostu aţâţată în lume robila, au pentru desfrânarea a tiranilor fu aflată? Că unul să po (ru) neească, altul ca să asculte, orice să pare a fi lucru nou în lume. Deci începătura robiei în lume să începu de la cela ce fu întâi în lume vânătoriu, precum mărturiseşte dumnedzăiasca *Scriptură*, care aşea s-au tâmplat: Noe patriarhul trei feciori au avut: pe Sim, Ham şi pre Afet, dintre carii cel mijlociu. Ham, au născut pre Huş, pre tatăl lui Nevrod. Acestui Nevrod mare vânătorâu să făcusă de luară de pădure. Şi întâi începu acesta tiranâaşte a porunci noroadelor şi silă făcând trupurilor şi cu sila apucând folosurile, unde *Scriptura* îl numeşte pre dânsu dintru a oamenilor cei asupriţi, care pre oameni îi supără şi-i căzneşte. Că oamenii cei cu viaţă rea de pururea supăraţi şi grei sintu republicii. Acesta pre haldei i-au învăţat să cinstiască focul, acesta au aflat deplin stăpânită, pre carele toţi cei supuşi a lui să-l cunoască; acesta şi tiran blăstămat făcu hotar vieţii cei de aur omeneşti, în care nime nu vieţulaşte într-ascunsu; că cei vechi numai viaţa deosebită o avea a sa, iară voia şi folosurile toate de obşte.

Mare răutate îaste a fi tiran de sine, iară mai mare rău îaste a fi tulburătorul ţărilor sale, iară cu mulţumai rău îaste a fi răsipilorâu legilor celor bune a patrii săli; iară peste toate mai cu asupră rău îaste obiceaâul cel rău, odată adus într-o ţară, să-l lasă trainic, că foarte vrednic de hulă îaste acela de pururea care nu numai rău între ai săi au fostu ce şi următori în vecii viitori au nevoit să aibă.

Eusăvie încă, mi să pare, că însămnializă pre Nevrod că, pustiindusă ţara lui de câumă, cu optu feciori oameni aleşi, au venit la Italiia şi acolo au făcut Cămeşa, care pe urmă, în dzilele lui Saturnu fu numit Valente, iară

În d zi lele lui Romii să nu-mi, precum şi acum se numeşte. Roma. Şi de Taste aşea nu trebu Taşte mirare, căci în vremile trecute fu Râmul încungfurat şi dobândit de tirani, de vreme ce au avut ziditori tirani vestiţi. Că precum au fostu Ierusalimul fată a împăraţilor celor

păcluitori în Asia, aşia Râmul au fostu mumă domnilor celor mârwlri în Evropa.

Iară istoriile noroadelor carii n-au ştiut cărţile sf (i)nte altă seamă dau de stăpâniia robiei intrată în lume. Că închinătorii de bodzi nu numai prevă di tonul lumii n-au cunoscut, ce şi a multelor lucruri în lume începăturile nu li-au ştiut.

Dzic dar, că între alţi feciori a lui Nevrod (Iranul au fostu unul, anume Vei. Acesta Vei au stăpânit întâi în Siriia şi acela întâi au fostu aflătorâu de războaie pre pământu' şi întâi au făcut monarhia între assiriâani; şi împărăţind 60 de ai, au murit în Aşila, lăsând toată ţara de războaie învrăjbită.

Întâi, dar, pre pământu' au fostu monarhia asinilor, care au trăit ani 1302 şi cel întâi împărat au fostu anume Vei; iară cel de pre urmă împărat, de la care avu sfârşit împărăţila Asirii, au fostu Sardanapal, pre carele când îl ucidea, între turmele curvelor, purtând purpură, în portul femeescu l-au aflat şi foarte cu cale i s-au făcut moartea aşea ocărită. Că nu să cade domnului a socoti acele (ce au făcut), ce-au lucrat cei mai mari cu sabiia.

Nevrod au născut prevel, carele au avut minare presemiramis, muma lui Nin, carele urmă şi tiraniia şi împărăţila tătânesău. Iară muma şi feciorul, socotind a fi lucru puin a face tiranii, au aflat stâlpii dumnedzăilor noi. Că mai de sârgu deşăptarea cea omeniasc (a) urmaliză cele rele agonisite dentru cei răi, decât cele bune începute de cei buni.

Vrul-am să arăt pre moşul, pre tatăl, pre muma şi pre nepotul, cum toţi aceştiia şi închinători de idoli şi tirani au fostu. Pentru domnii şi cei mari stăpâniile săli nu de la cei ce Tubăscu pacfa şi bunătatea, ce de la cei desfrânaţi şi tulburători că au luat începătură să ştie. Aşeadar să fie Nevrod cel întâi, aflătoriu războaielor, să fie Hodorlaomor cel întâi pricinătorfu războaielor, fie şi alţii pre carii nu-i pomeneşte *Scriptura*. Iară săva i că i-aş număra câte unul, sau pre toţi deodată, aceştia ce s-au pomenit, am arătat pricina lucrurilor celor rele, care căci-i aşla prea cu hulă

la. ste deşertarea noastră, că de cei ce află răul mulţi sintu, iară carii ar avea putere să facă binile puţini să află.

Cap 5. Aicea se va dzice de vacul cel de aur şi de lipsa omeniască cia mesiară de caria ne asuprim întru vremea cea dintâi şi în vacul cel de aur toţi în pace vieţuia, fiecini locurile sale ara, ale sale măsline ultuia, ale sale roade culegia, ale sale vii culegea, ale sale ţarini săcera şi ai săi feciori hrănila; pre urmă, grijind fiecine, hrana din sudoarea sa trăia, fără scădere streină.

O, răutate omeniască! O, lume fără credinţă şi blăstămată, care nice dănăoară nu sufere să stea lucrurile la un loc! Care căci o număscu fără credinţă nu trebuie a să mira; că în ce vreme ni s-a arată noa A norocul priitoriu, îndată aţa vieţii noastre o rumpe.

Nu fără lacră mi dzic ce am a dzice; că trecând 2000 de ani, în care ce ar fi războiul lumea n-au ştiut, slobodzind Dumnedzău şi socotind răutatea omeniască, plugurile s-au întorsu în arme, boii în cai, strămurările în lance, oticile în sâneţe, hainite în dzeale, sacii în praştii, prostita în răutate, osteniala în lene, odihna în tulburare (rocoşire), pacia în război, dragostea în ură, iubiria în tiranie, dreptatea în silă, folosul

În scădere, milostenila ui furtuşag; şi decât toate, legia întru închinăciunea idolilor, în scurtu, sudoarea care vărsa pentru agonisită sosi la vărsarea sângelui, cu scăderia ţărilor şi lucrurilor de obşte.

Lumea, adevărat, într-aceasta lume Taste şi de pururea răutatea omeniască tine vechi obiceaâu, care sileşte să bolnăvască acesta, ca să moară celălaltu; se pune piedecă acestuia, ca să caliză celălaltu; sărac să fie acesta pofteşte, pentru să nu fie cela avut; în ură să fie acela îi bucuros, pentru să nu fie celălaltu în cinste. În scurtu aşea sintu de răi, cât binile îl depărtializă dintru caşale noastre, pentru să intre răul în caşale cele streine.

Când au zidit ziditoriul această mamină, lumea toată, fieştecarele locul şi lăcaşul ş-au ales şie. Că ceriul empirlului, cel mai sus decât toate cerâurile, de lăcaş îngirilor au dat; stelelor, ceriul ce să dzice tăriia planitelor,

crângurile stihiilor; lumea pasărilor văzduhul; pământului chentrul; peştilor apele; şărpilor găurile; hilarălor munţii, aşla cât nice unuia nezidit n-au lăsat Dumnedzău loc în care nu i-ar hi însemnat odihnă. Şi aşea, domnii şi cei mari să nu să simetască cu lauda deşartă, numindusă stăpâni pământului, de vreme ce a tuturor lucrurilor făcute unul Dumnedzău Taste stăpânul cel adevărat şi nemică fără a petrece roada bietului om nu i s-a iasă. Şi aşea, de ni s-a pare noa A dreptu a petrece folosurile zidirii, cu mulţumai dreptu lucru Taste ca să se cunoască Dumnedzău de noi, ca un stăpân mai mare a toată zâdiria.

Atâta numai dzic că Dumnedzău toate li-au făcut pentru să slujască omului, cu această tocmală ca să slujască omul lui Dumnedzău. Iară cu cât s-au lepădat omul de Dumnedzău, cu atâta şi zidirile s-au rocoşit asupra omului; şi pe cale Taste a nu să dea omului nice o ascultare. Nevrând unee în porunci a lui Dumnedzău a asculta, şi în câte de multe lipsă au încăput zidirla, pentru o pri cină numai cu neascultarea zâditorâului. Că de ar fi păzit omul în ralul cel pământescu porunca dumnedzăiască, Dumnedzău ar fi păzit în lumla aceasta domniţă lui; iară zidirile pre carele li-au făcut spre slujba sa, a mai mare mulţămită pricină sântu. Că nemică mai cu jeale nu iaste inimii celui înţeleptu, decât nemulţămita pentru binele făcut.

Meser şi jialnic lucru faste a vedea cine au fostu în rafu omul şi cum ar hi putut fi în ceriu; aşijderfa, a vedea cine ar fi acum în lume şi ce-i mai cu grijă decât toate; cine va fi pre urmă în mormânt. (Că în raiul pemintescu) au fostu cel nevinovat, în ceriu au fostu cel fericit, iară acum, în lume, să află, săracul, învălătucit de grijă şi de primejdii şi în mormântu se va roade de vierme şi se va mânca.

Vedem, dară, ce feliu de roade, pentru neascultarea poruncii dumnădzăeşti, în lume cunoaştim. Că deplină nebunie iaste, carele îndrăzneşte a face o greşeală, din care neavând nice o nădejde, dentru dânsa nice o bucurie trupului său. leu, după socotiala mia, dzic că pentru păcatul făcut în rafu de părinţii noştri cei dintâi, aceasta

robie s-au făcut între noi, ficiorii lor, în lume. Că, de intru în pârău, mă înec; de mă atingu de foc, mă ard; de mărgu spre dulău, mă muşcă; de mă răstescu pre cal, mă loveşte cu piciorul; de stau împotriva vântului, mă oboară; de calcu pe şărpi, mă otrăvăscu; pe ursu de-l gonescu, mă omor de dânsul. Pre urmă, cela ce vrea să înghită pre oameni, când vieţuia, neîmblândzite maţile lui în mormânt viermi le rod.

Pentru ce voi, domnilor şi cei mari, vă îngreuiaţi presine cu haine attalice, strângeţi multe averi, faceţi mari oşti, cugetaţi felâuri de price, de batgiocuri, vă grijiţi de desfătări bune, vă izbândiţi de pre vrăjmaşi, de cereţi slujbele de la cei mai mici, însuraţi feciorii voştri întru late ţări?

Voi, vrăjmaşii şi tiranii, cu multe desfătări vă împleţi trupurile, multe ţ (a) rî lăsaţi moştinitoare feciorilor voştri, aţâţaţi casă frumoasă pentru pomenire! fără eu, aşea să mă îmbască cela ce taste să mă gândece, că cu cât vă zavistulaşte viaţa cea desfrânată, cu atâta mi-i milă de sufletul vostru cej supus păcatului. Că în puţină vreme vă vor părăsi desfrânările şi pe urmă vet f mâncare viermilor celor flămândzi.

Măcar de ari cugeta domnii că s-ar naşte domni şi ari creşte întru prea late puteri, îndată din ceasul naşterii sale, sau dintru pântecile mâne-sa, că li-i a muri şi a vicleni moartea viaţa lor, care aşia pre cei sănătos, cum pre cei bolnavi îi apucă. Şi aşea, cădzind, altă dată sculându-i, nice o cirtă de ceas nu-i lasă, până nu-i închide pre dânşii întru întunecată strâmtoria mormântului.

Ce moştinescu domnii întru această viaţă, puţin; iară întru ce ăştiaptă să vie, mulţu sintu. Ce mă mir şi mi-i mânie a tălmăci cele mari pompe, a voastră mândrie, domnilor, pre carii moartea întru mică gaură îi închide. Că nu să cade oamenilor a să mândri căci ar fi avuţi, căci ar fi cinstiţi, sau căci ar fi putâarnici, de vreme ce, precum a fi de fragedă petrecaniia oamenilor o pricep. Că viaţa ca pre un lucru trecătorul, iară moartea ca pre o pravilă vecinică o avăm. Moartea moşie îaste, care moştinitorii de la cei

mari o iau; iară viaţa Taste o datorie slobodă, până unde vâaţuâaşte, care în toate dzilele să răsuflă. Că aşea ne are pre noi moartea' ai săi, cât ades şi fără veste ne cercetializă; iară viaţa aşea ne are pre noi drepţi streini, cât, neîntrebând (sau nedându-şi solila) să duce de la noi.

De vreme, dar, ce-i aşea, adevărat căci domnii şi cei mari să încredinţaliză întru atâta, ca într-o casă streină, care Ta Ale stăpâniască, aşea viaţa aceasta în casa sa care Taste gropniţa.

Lăsând, dar, părerile care li-am pus aicea, prin unul singur păcatul că au intrat în lume robiia (ca un lăcaş înfiptu între noi) mărturisăscu că de nu ar fi fostu nice unii păcătoşi, de credzut faste că n-ar hi fostu nime, nice stăpâni, nice slugi. Şi iar, măcar că robifa au intrat în lume prin păcat, iară stăpânifa domnilor că ar fi din porunca dumnedzăiască dzic, că aşea au dzis la *Pilde*, 8, seti) h 15: Prin mine împăraţii împărăţăscu şi prin mine domnii fac dreptate.

Să fie, dară, soma aceştii voroave de acum, de vreme ce de la singur Dumnedzău sântu puşi domnii la cârmile lucrurilor. Noa A ni s-a cade în toate şi cu toate a-i asculta pre dânşii, că nice una mai de cap ciumă nu-i întru republică, decât slujba caria să cuvine domnilor a nu o face.

Cap 6. Nu să cade domnilor şi celor mari a să mândri pentru că-s de-a firea şi frumoşi. (Thevanii în mare ură avea pre bărbaţii cari era preafrumoşi şi pre muierile carele era preagrozave.) Că domnii nemuritori nume şie, nu dentru frumuseţia chipului, ce dentru lucrurile cele ales isprăvite ş-au agonisit

Pe care vreme la jidovi făcea izbânde (Iisus), pre acta vreme Dar (danus), din Ţara Grecească cia mare să dusese la Sămotrachia; feciorii lui Aghenor să-şi caute presoru-sa la Europa, în Trachifa Sucul stăpânifa, după a căruia nume s-au numit Sichilia. Pre acela, dar, vreme, în Eghipet, în ţara Asiei cei mari, s-au zidit oraşul ce să chema Theva, foarte mare, de Visind împăratul, de care multe scrie Diodor Sucul, Cari tfa 1, *Vivlio* 9. Plinie, Carte 36, *Istorie*

de firi, cap 14 şi Omir, *Eliad*, 1 şi Stathie minune spune de Thevaidi, oraşul thevanilor, carele mulţu trebuie să se socotiască. Că istoricii mari ca aceştia ce au scris, nu basne, ce că-s adevărate să se crializă.

Împregfu Tarfa Thevaidei cuprinde stadii [140], zâdfurile 30 de stadii de nalte, iară de 6 stadii de late dzic să fie fostu. Aşijderfa oraşul avea 100 de porţi şi tari şi mari dzic să fie fostu; şi la fieştecare poartă dentrânsă le 200 de oameni nalţi, călări şi cu cară, pentru strajă avea. Apă curătoare mare curând prin mijlocul (târgului) oraşului, cu multe mori şi cu bişug de paşte i porci. Fiind oraşul Thevii aşea de vestit, că spun să fie avut ca 200.000 de casă şi cea mai mare viaste de acel oraş era acolo mormânturile a toţi împăraţii Eghipetului, şi precum spune Strabo (*De pusoarea lumii*), după ce să strică Thevile de oarecând de vrăjmaş, să afle acolo mormânturile împăraţilor ca la 77. Şi să pomenescu că toate acele mormânturi era a împăraţilor celor aleşi întru bunătate; că avea preaveachlu obiceafu eghipténii că împăratului rău, dacă muriia, de nu i se făcea cinste la îngropare.

Mai nainte de ce s-au zidit preaputâarnicul oraş Numantea în Europa, bogatul oraş a Carthaghenii în Africa, Râmul cel norocos în Italia, Capua cea frumoase în Campanila Arghitina cea mare în Ţara Nemţască, Ierusalimul în Palistina, numai singur oraşul Thevii, îi tot crângul pământului era preavestit. Că era thevanii la toate niamurile mai aleşi, aşea pentru averé, cum pentru frumuséfea ca să lor, aşea şi pentru multe deosăbiri ce avea întru legile şi dumnădzăirile lor; că pre oamenii cei deosăbiţi, măcar nevrând, îi face ştiuţi deosăbirea lor.

Omirul spune că thevanii 5 obiceaâuri avea despărţite de la toate niamurile. Întalul obicéâu avea că după ce să împila al cincile an, tuturor copiilor cu her aprinsu le făcia semnu în frunte, în chipul aceştii slove: T, că vrea ori în ce loc ar fi thevanul, dintru acestui semnu să se cunoască la toţi.

Al doilea că tuturor copiilor thevi, după al doilea an scăfârliile de la genunchi le scotea, pentru să fie mai

sprintini la mărsu. A cărui lucru era pricina că eghipténii dobitoacele le avea dreptu dumnedzăi şi ori de câte ori făcia cale vréun eghiptian, nice dănăoară nu mérgia călare, sau în car, să nu li să pară a încăleca pre dumnădzăii săi.

Al trefle, că orăşânii thevanii nu numai că nu suferila împreunare cu muieri streini, ce şi rudă pre rudă lua, ca între sine să fie mai tari cununii şi legătură de prieteşug mai strânsu.

A patrule, nice unui thevan nu i s-a cade să-şi facă casă întâi de lăcuit, până nu-şi făcea mormântu în carele îl îngropa după moarte. De am gândi noi, creştinii, măcar în dzi câte 2 ceasuri a ne face mormânt, tot am avea vréme în cané am gândi de viaţa noastră să o dregem.

Al cincelţa, că pre toţi copii<i) cei prea frumos, parte bărbătiască, în fâs (a) înnăduşila şi pre copilite cele prea grozave le ucidea şi le jirtvula dumnădzăâasele lor, dzicând că când părăsăscu dumnădzăii a avea grijă de lucrurile omeneşti, atuncea să nasc bărbaţii frumoşi şi femeile grozave. Că bărbatul frumos nemică altă nu-i, fără umbra muierii şi mularea grozavă nemică nu să desparte de hiara sălbatică.

Preast (î)ntu dumnedzău ţinia thevanii pre buhai negru, carele să cheamă Isis (sic), la apa Nilului hrănit. Şi avea pravilă bărbaţii şi femeile, câte era sméde, sau în floare mohorâte, pre toţi îi gâunghia şi pre toţi în besérica Isidului îi jirtviia. Iară întru dobitoace fiind buhaiul cel negru de dumnedzău la dânşii, nemăruia nu i s-a cădea nice o luară niagră să o ucigă. Aşijderea la Thevani să cădea pre oameni să-i ucidă, iară luarăle, dobitoacele a le ucide nu li să cădea.

Aceasta că ar fi făcut lucru cu cale nu laud; căci ucidea thevanii pe prunci nu laud. Căci pre oamenii cei la peliţă smoliţi îi gâunghla, nici căci făcea cinste dobitoacelor celor nègre nu laud, ce hulescu; de atâta ură pentru frumusétea a bărbaţilor şi grozăvirea femeilor mă mir, că de pururea, la toate vacurile şi cele de mai nainte şi céste de acum şi cele viitoare au fostu şi sântu şi vor fi şi

frumos şi grozavi.

Ce aşea, dându-să acei varvari după basnile minefunoasă, bărbatului căruia i s-a tâmpla frumuseţe dintru vreria dumnădzăilor lor, îndată-l omoriia. Cu cât mai cu cale faste noa A creştinilor ca frumuseţea trupului puţin să o socotim, pre care o urmaliză grozăvirea sufletului. De multe ori suptu gheată cristală dzace tina; în zidful curat se naşte bălaur groaznic; în lontrul dinţilor curaţi putregâunea roade; cu cât mai scumpu postavul, cu atâta mai mare stricăciune are de molii; cu câtu-i mai suptire pândza, cu cât să spală, des, cu atâta să rumpe mai curund şi cu cât mai buiac copăciul, cu atâta mai mulţu să asupreşte de viermi. Adică, suptu trupul cel neted şi suptu faţa cea preafrumoasă multe şi cumplite răutăţi dzac; şi întru cei tineri ce sintu slabi de întălepcâune nemică altă de-a fine şi frumuseţe nu iaste, fără cât muma a multor răută (i şi a tuturor bunătăţilor maştihă.

Un lucru să-mi crializă mie domnii şi cei mari; aceia, dzic, să trufăscu pentru căci-s de-a firea şi frumoşi, unde să află mare îndestulare a darurilor şi a binelui trupului, acelia să le păzească. Mare bişug de bunătăţi trebuie a face, că cu cât sintu mai înalţi copacii, cu atâta mai mulţu de vântu să izbăscu. A să afle cu vreun bine aceştii lumi, oricât de mare şi desăvârşit că ar fi deşertarea deşertărilor dzic; iară de a trupului frumuseţe a nebuni uşurare a fi a iuşiurărilor dzic. Intru toate care au dat firea muritorilor, dragi, nemică nu-i în om mai deşertu şi nemică mai de netriabă [şi] decât de-a firiile şi frumuseţile; că ori frumoşi ori grozavi de suntem, nemică nu suntem mai dragi ziditoriului şi cu nemică mai mulţu nu ne părăsim de a nu a-i fi zidirile urâte.

O, orbire lu’mască! O, viaţă nice dănăoară vieţuind (că niceodată nu va vieţui)!

O, moarte fără sfârşit! Nu vădzu pentru ce dentru frumuseţe ari îndrăzni cineva să se înfle în trufie şi-n mândriia că toată frumuslaţea şi iscusirea cărnii la mormântu mişăl să amistuâaşte şi toate desfătăcfunile a muritorilor de frământdzii viermi să răsipeşte.

Să batgiocuriască şi să râdză cei mici de cei mari, cei frumoşi de cei grozavi, cei sănătoşi şi întregi de cei sluţi la faţă, cei netedzi de cei negri, cei drepţi în sişt de cei gârbovi, urifaşii de pl [f] tici, iară sfârşitul cel de pre urmă, tuturor, numai unul faste. Şi după socotiala mea, măcar chiparoşii cei preadirepţi, dafinii cei preaînalţi, fagii cei preaumbroşi, chedrii cei preafrumoş, ffnicii cei fragedzi, bradzii cei preamări, iară pentru aceia, căci-s nalţi, nu-s mai rodoş. Pentru ce? Aceştia pentru ca să arăt că bărbatul măcar că ar fi de-a firea şi blagorodnic, trupul preadireptu, cu stema preaînălţată, cu mila preaumbroas (a), cu faţa foarte frumoasă, cu vestia preamirosind, pentru republică preaînaltu şi preaputiarnic, iară cu acestea nu fac bunătate vieţii. Că cei supuş nu dintru prostimla ce-i neînvăţată, care ară cu plugul, ce dintru bărbaţii cei dezmierdaţi, desfrânaţi şi amăgei să indiamnă.

Suptu cei săci mi să pare şi tufoşi stejeari, gliganii şi altă luară vieţuitoare să hrănescu şi să îngraşe. Că lemnul cel mai plecat întâi Tace roadă; între spini înghimpoşi să fac trandafirii cei cu bun miros; castanul suptu coaje înghimpoasă face gustului dulci căstane. Adică oamenii cei grozavi şi mici mai de multe ori sintu de folos republicii, că obrazile mici şi smede sintu de inimi tari şi îndrăzneţi.

Ce să potrivim aice de oamenii cei trecuţi, carii sintu sleiţi din carne putredă şi fragedă şi să vorbim de caşale cele luminoase şi mari, carele au fostu făcute din piatră iscusită, în carele când intrăm să le prăvim cum ar hi fostu, putem vedea semnele mărimei şi înălţimii lor, iară a frumu setei cei vechi nice un chip nu videm. Că aceia putere are vreme cât şi celor preafrumoasă le la frumuseţia lor şi cele ce să par a fi îndelungate în scurtă vreme le strămută şi le strânge toată pomenirea.

Iară să lăsăm şi casă la cele vechi, să venim la caşale vacului nostru şi nimăruia nu ni se va părea, că vom face casă aşea de tari şi aşea de frumoasă, cât a lui frumuseţe, oricât de scurtă vreme ari moştini, să nu priceapă că s-au răsturnat. Mulţi oameni mari, din temelie li s-au părut a face casă mari şi frumoasă, pre care pre urmă li-au vădzut

cădzute şi părăsite. Acestui lucru că-i aşea îl adivereşte ispita că sau îi slăbăscu temeliile, sau îi cad păretâi, sau că să strâmbaliză grindzile, sau că să lărgescu încheieturile, sau picăturile ploi (I) le putredzăscu acoperemânturile, sau putredzăscu fereştile, sau că li să frângu uşile. Care, oricât de mică întâmplare li să strică caşale, dară de cămările, sahniseile, cu atâtea văpslale zugrăvituri, de curţile cele zugrăvite, de cerdacurile nălbite, ce vom dzice? Carele toate, veri de cărbunii copiilor, veri de măistriile meşterilor, veri din luminare, sau de cu ele cele încărcate, din fumul hornurilor, sau din painjinile paingilor aşea să grozăvăscu şi să vechescu, cât mai mare se vede grozăvirea decât oarecând frumuslatia.

De vreme că-i aşea lucrul, întreb acum den ce poate omul nedejdui frumuseţe stătătoare a trupului, de vreme că videm sfârşit ca acesta a frumuseţii lui, care din piatră, din lemnu, din cremene, den părţi să face?

O, domni împuţiţi! O, fii, nădăjduindu-vă desărtării! Au nu vă veni voao în minte că toată iscuseniia voastră, de înflarea splinii, de căldura malului, de durerea stomahului, de înflarea picioarelor, de netocmala veninurilor, de clătirile cerâurilor, de împreunarea lunii, de întunecările soarelui, de supărarea verii şi de năvala iernii că să strică. Aşea să mă îmbască Dumnedzău pentru ce aşea în simeţiia v-aş fi) nebuni voi, oamenii cei frumos, de vreme că o frigură vă Ta nu numai frumuseţea, care în nemică vă întoarce, ce şi fata vă se face văzutedă, care era înainte rumănă.

Un lucru îmi face mie mirare şi-l voau dzice cum clăteşte stomahul, adică că toate câte radzimă de trup ari vrea oamenii să fie curate şi netede, cumu-s haina, epigeaoa, aşternutul, masa, iară numai bietul suflet, a fi împuţit suferi. Aş îndrăzni a dzice şi prea credinţa creştiniască a mărturisi că cela ce ar vrea casa a fi curată, care o au făcut omul şi cela ce ar suferi sufletul său a fi împuţit, care l-au suflat Dumnedzău, acela ori că-i prea lipseşte înţelegirea, ori că-i prea nebun.

Aş vrea să ştiu cu ce lucru cei îndzăstra (i din fire cu

frumuseţe ari întrece pre ciia ce nu li-au dat firea aceiaşi frumuseţe?

Au doua A suflete are omul frumos şi un suflet cel grozav? Au cei frumoşi sinlu sănătoşi şi cei grozavi slabi? Au întru cei frumoşi întălepelune şi întru cei grozavi nebunie Taste? Au numai cei frumoşi sintu norocoşi şi cei grozavi nenorocoşi? Au numai cei frumoşi sântu fără de răutăţi şi cei grozavi cu răutăţi? Au numai cei frumoşi sântu să moştiniască de pururea viaţa şi cei grozavi sintu însămnati să petriacă în mormânturi?

Nice unde de aceştia nu-s. Care fiind aşea, căci râd uriâaşii pre cei mici, cei albi de cei negri, cei drepţi de cei gheboşi, cei frumoşi de cei grozavi, de vreme că sau astădzi sau mâne frumuseţea de care să batgiocurescu va avea sfârşit. Că cela ce întrece cu frumuseţea şi cu vredniciia nu-i pentru aceia mai ales întru bunătate şi acela care Taste cu chip nenorocit şi grozav nu-i pentru aceia mai rău; că până într-atâta nu radzimă nice bunătatea dintru hărnicie trupului, nice răutatla dintru putoarea gurii (şi grozăvie) nu se naşte. Că ades şi în mai toate dzilele videm grozăvie a fi împodobită de bunătăţi şi frumuslaţca spurcată de răutăţi. Nu fieştecare cu statul neted Taste întru fapte bune şi drepte; şi cu mult mai grozavă Taste o răutate întru obiceaâuri, decât patru gheburi a avea din dos. Şi aşea nice deafiriia nemică în tărie statului, nice micşurare la micşuriia acelulaş nemică nu face; nice Taste pravilă săbornică de obşte ca trupul oamenilor mari dă inimii înalte, sau statul cel mic dă inimii mică. Să fie dovadă că ispita pre mulţi, cu cât sintu mai de-a firea, cu atâta mai nebuni şi pre mulţi cu cât sintu cu statul mai mic, cu atâta la inimă mai nalţi şi mai aleşi a fi mărturiseşte.

De David să fie fostu la faţă roşu, la trup nu mare, ce de mijloc la stat; *Sfânta Scriptură* mărturiseşte, iară (asupra lui) Goliaftu, uriâaşul cel preamarc şi preatare, făcând biruire, oborându-l la pământu’, cu sabiia i-au tăiat capul. Iară nice să pac cuiva mirare căci de un păcurăraş de nemică fu ucis cel preatare uriâaş, de vreme ce din

cremene mică izbucneşte scânteia preaiute, iară din stânca prea mare nice măcar o scânteie nu Taste. Iară ce au arătat lucru preatare David, care şi la stat era mic şi la vârstă tânăr, iuţimea leilor o fărâma, miei scotea din gurile urşilor şi, ce-i mai mulţu decât toate într-o dzi, cu mâna sa şi cu suliţa, optu sute de bărbaţi într-un războau au omorât; şi măcar că pre acela vreme nu vieţuiam, iară lesne putem socoti că dentre cei optu sute de bărbaţi, cât de mai puţini trii sute vor fi fostu, carii şi cu blagorodiia niamului şi cu mulţimea avuţiei şi cu frumuseţia gurii şi de-a firea la trup îl vor fi întrecut pre dânsul; iară cu inima nime şi cu tăriia nu l-au agâunsu pre dânsul, că el singur au ieşit sănătos din războau, iară ciia *pu* cădzut toţi.

Iulie Chesarâul măcar că la trup era mare, iară la chip au fostu grozav. Că au fostu la cap de tot pleşiv, nasul ca de hultur, o mină mai scurtă, uscat, de punirla îmbla descinsu sau să încingea foarte slab; că bărbaţii cei ascuţi (ţi) la minte rar au grijă de trup. Fost-au Iulie Chesarâul la trup aşea de neîmpodobit, cât, după războiul ce s-au lucrat la Farsalia, oarecare oroşan râmlian, căutând pre acel mare orator, pre Tulie, să-i fie dzis căci: tu, Marco Tulie, fiind aşea prea preaînţeleptu ai urmat lui Pompelu (căci cu Pompelu au avut războau Iulie Chesărâul, amândoi rímléni) şi n-ai prevădzut pre Iulie Chesarâul că va fi stăpân şi monarha lumii. Căruia răspundzind Ţitero, crâde-mă, dzice, prilatene, când videam pre Iulie Chesarâul în copilărila lui aşea de rău încinsu, puţin socotiâam. Iară mai bine l-au cunoscut pre dânsul bătrânul acela Sella, carele vădzind pre Iulie Chesarâul, copil, că îmbla rău încinsu şi îmbrăcat fiecum, de multe ori aducía aminte bolarilor ca să se feriască de copilul cel încinsu rău, că, de nu se va ţinea calea faptelor lui, va face şi va călca norodul romanilor.

Şi aşea. Iulie Chesarâul, precum, spune Sfetonie Tranevil, Carte 1, *De chesari*, era la chip grozav, iară aşea de spăimos şi singur numele lui în tot locul; că de să întâmpla între domni şi-ntre împăraţi vorbă la cina lor de Iulie, toată noaptea nu vrea ea) dormi de frică, până în dzuă.

În Galia Belghica, făcând războau Iulie Chesarâul, în care războau prindzindu-să de vrăjmaşi pre calul lui, într-armat, îl purta; şi aşea, alergând unul din vrăjmaşi, care îl cunoscu pre dânsul, şi sărind au dzis: ţecos Ţesar, ce să înjálége pre limba franţuzască: slobod. Acolo, într-acla dată, audzind numai de numele lui Chesarlu că s-au pomenit, aşea fu franţozul cuprinsu de frică cât slobodzind pre rob numai pentru una această pricină au cădzut de pre cal.

Vădză, acum, domnii şi oamenii cei mari cât de puţin poate spre gătirea puterii, grozăvirla au frumuseţea; că numai de numele lui Iulie Chesarâul pomenind, măcar că era grozav, şi luarăle cele cumplite să cutremura de frică; că cu mulţumai mulţu pre domnii vacului aceluia nebuniia inimii ocărâla, decât fa (a lui Iulie Chesarlul Iui o grozăviia.

Anibal, acela, preafericitul hatman şi domnul Carthaghenii, mirare au fostu nu numai pentru mărirea lucrurilor lui ce-au arătat, ce şi pentru multă grozăvire trupului lui se numeşte. Că ochiul drept nu-l avia; piciorul cel stângu, strâmbu; şi sprâncenos şi mic la stat şi la căutare groaznic era. Iară acestuia faptele şi stricările, ce au lucrat râmlenilor, pre largu le spune Tit Livie, din care un lucru numai a lui voi spune, care istoricul lucrurilor râmlenilor nepriind cu trecirea spune, care aşea îaste. Fronto, Carte 17, *De măriria Thinilor*, dzice întru acei ani în carii au făcut Anibal războiu' în Italia, atunci a fură mulţi râmleni uciş de dânsul, cât de s-ar hi prefăcut bărbaţii acila stânşii de dânsul, în boi şi singile cel vărsat în vin, ar hi fostu de agâunsu mâncare şi băutură a cincisprădzece mii de pedestrime, ca (re) era în tabără şi a şeaptesprădzece mii de călărime, care era în oaste.

Întreb, acum, câţi vor fi fostu pre acela vreme bărbaţi la trup iscusiţi şi la gură frumos, a cărora astădzi cu îngroparea frumuseţia s-au dat uitării? Şi precum îaste nemuritoare şi va fi pomenirea acelor hatmani, că nice un domnu' nu ş-au agonisit nemuritorie numelui său căci au fostu numai frumos, ce căci cu mina într-armată au făcut preamări lucruri.

Alexandru cel Mare nice mai iscusit nice mai de-a firea decât cilalalţi n-au fostu. Că pomenescu scriitorii vacului aceluia că era la grumadzi supţi re, la cap mare, la faţă smad, la ochi cam urduros, la trup mic şi la mădulări nu neted; care grozăvie nu l-au putut împiedica să nu răstoarne pre Darie a perşilor şi a midilor împărat, şi pre toţi tiranii i-au supus suptu gâug şi au dobândit toate cetăţile, mulţi împăraţi au prinsu şi prestăpânii cei puternici şi din viaţă şi din norocul lor i-au lepădat; noroadele cele prea avute li-au prădat, toate visterâurile li-au jecuit şi tot pământul să cutremura de numele lui „cât nice a căsca, nime nu cutedza.

Cap 7. Domnii şi cei mari oarecând au fostu priiteri celor învăţaţi şi înţelepţi şi cu mare nevoinţă îi cerca să-i aibă pre lângă dânşii între altele carele au adus laudă vecilor celor vechi şi a numelui nemuritorul celor ce otcârmuia atunce era nevoinţă domnilor întru cercarea înţelepţilor şi să-i lipsa scă către dânşii, întru cele ce le aducla aminte era ascultoi supuşilor. Că puţin Foloseşte întrebarea domnului de cei învăţaţi, pentru otcârmuirea lor numai, iară ţara şi cei supuş vor fi de răutatla lor cu neascultare. Domnii cei ce nu socotescu sfaturile celor înţelepţi adevărat să ştie că se vor tâmpla cu ură despre cei supuşi poruncilor lor; că legii, a căriia temeliia. mai mulţu puteria îaste decât datorită, nice o ascultare nu i s-a cuvine.

Ciia, carii istoriile am cercat şi li-am descercat, nu putem dzice că n-au fostu râmienii den fire mândri; iară precum era întru războaie cumpliţi, aşea întru isprăvile republicii blândzi. Şi nu putem a le apără cu măsură aceasta în care lucru şi înţelepţia sa şi puteria au arătat Râmul; că precum de hatmanii cei viteji şi îndrăzneţi să stângu vrăjmaşii, aşea de bărbaţii cei înţelepţi şi învăţaţi în pace să otcârmuescu cei supuşi şi ţările.

De multe ori am cugetat întru mine de unde s-ari aţâţa atâta între lăcuitorii cei supuşi şi între ispravnici, între domni şi între cei făcători de bine, netocmală şi făcând între amândoa A socotială şi pre cita şi pre ceştiia

aflu că ari rădzima din socotiala aceasta. Că cei supuşi să jeluiescu pe (ntru) neîmblândzirea ce să află în stăpâni, iară stă pinii jeluescu de multă neascultare care să află întru cei supuşi. Că neascultarea are tovarăş pre răutate şi porunca povăţuitoare urmaliză pe lăcomie. Şi aşea au aţâţat nevrerea ascultării, aşea de neînfrânată (şi năvarnică) au ieşit neputinţa a poruncii, cât celor supuş gâug de plumbu şi domnilor, împotriva ţânţarlului zburând, sabie ascuţită s-ar părea că li-ar trebui. A cărui rău şi scăderii de obşte un izvor îaste, pentru căci nu au domnii pre lângă sine oameni învăţaţi cărei i-ar sfătui în taină; că niceodată n-au fostu vreun domnu' bun care ar hi avut sfetnici răi şi nice dănăoară n-au fostu domnu' rău, carele ar hi avut sau ar hi ascultat de sfetnici buni.

Doa A lucruri sintu între domni şi între boaarii carii şed la otcârmuirea lucrurilor: vredniciia cinstii şi minte chipului. Acum, dar, poate fi, ca să fie bun oarecare la chip şi rău la otcârmuire şi iar să fie altul bun la otcârmuire şi rău la chip. Pentru acela dzice Tulie că nime nice dănăoară n-au fostu, nice va fi sau de potrivă lui Iulie Chesarâul ce să atinge de chip, sau de-a tocma otcârmuitorâu rău, precum au fostu el întru acel ce să atingu de stăpânirea de obşte.

Adevărat, mare bine îaste a fi domnul bun şi iarăşi mare rău îaste a fi om rău, iară cu mulţumai rău a fi domnul rău. Că omul prostu, de ¡asie râu, şie îaste rău numai, iară domnul râu şi şie şi altora îaste rău. Cu cât să varsă veninul în trup mai lat, cu atâta mai de sârgu aduce vieţii perire şi cu cât cineva îaste mai putâarnic în republică, cu atâta mai multă scădâare vieţii cu dreptate aduce.

Nu ştiu pentru ce domnii şi cei mari.

fiind aşea cu nevoinţă să afle doftori preabuni pentru grijla trupului, n-ar fi aşea de nevoitori spre a cercarea şi a aflaria a oameni învăţaţi la otcârmuirea ţărilor şi stăpânilor sale. Că cu nehotărâte mijloace mai grea scădere faste în stăpâne pentru chivernisala cea rea, decât boala a domnilor sau a otcirmuitorilor. Până acum nice am cetit,

nice am vădzut dintru lipsa de doftori, sau să fie perit împăratul, sau împărăţifa lui pentru lipsa doftorilor; iară dintru lipsa celor înţelepţi şi învăţaţi sfetnici, nenumăraţi împăraţi şi prea multe împărăţii am vădzut că s-au pustiit, s-au răsipit şi s-au răsturnat. Că dintru lipsa doftorilor, sau a doftorului, un om numai poate peri, iară dintru lipsa omului înţeleptu mare netocmală poate intră întru norod. Că aţâţândusă vreo gâlceavă între norod, mai mulţu poate un sfat sănătos, decât sute de curăţenii de reventu.

Scriind Isidor, Carte 4, *De vrerrua mânuirilor*, dzice că 400 de ani au trăit râmlenii fără doftori. Că cel de pre urmă, unul, era doftor în Ţara Grecească Esculapie, feciorul lui Apolin; şi a lui Arhagat doftorului preavestit era pus stâlpul cu chip în casa lui Esculapie. Că era aşea de cu dragoste râmlenii (spre cele vrednice), cât aceluia carele în vreun lucru ar fi arătat mare lucru de cinste, sau cu bani îi plătifa preţul, sau stâlpu cu chipul aceluia (întru pomenire) punla, sau gludecata pe seamă de clinci îi da. Iară după ce îmbătrâni Arhagat au fostu strânsu mare avuţii, tăindu-şi umerile şi fluierele pentru rănile ce avea netămăduite. Acestea socotindu-le râmlenii a fi mare cumplire a lui, trăgându-l din casă cu sila, îl astupa cu pietre în câmpul lui Martie. Care lucru să nu fie mirare nemărui, că de multe ori mai uşor rău faste durerile în boală a le suferi, decât cumplitile hacuri ce le fac bărbifarii a le suferi.

Dzică dar cineva cum pre care vreme n-au avut Râmul doftori pentru acela era râmifanii stricaţi şi pierduţi; iară eu mărturisăsc că nice pre une vremi aşea de fericiţi n-au fostu rímlénii, decât într-acei patru sute de ani, în carii au fostu fără doftori; că atunda au perit Râmul după ce, primind pre doftori, goniră pre filosofi.

Nu dzic acestía ca doar aş huli pre doftori, sau că aş socoti cum au trebuit să-i depărtâdze de lângă sine domnii; că slăbăclunla cărnii noastre trebuie în toate dzilele să se cerce cu agâutorâu. Şi adevăr, ne mică altă nu-s doftorii cei înţelepţi şi învăţaţi, fără sfetnici buni, că nemică altă nu ne sfătuescu pre noi, fără cât că în băutură şi în mâncare,

în somnu, la herbintéie, să fim tréji şi să păzim modul sau măsura.

Aceştia spre acela sfârşit să grăiescu, ca, fiind sfătuiţi, cu aceste socoteli domnii şi ispravnicii şi bofarii, o parte de nevoinţă, care prea mare o fac întru cercătura, domnilor şi banii, carii prea mulţi cheltuiescu cu mierticile şi cu darurile lor, să fie spre cercarea oamenilor învăţaţi, pre carii singuri să-i sfătuiască şi să-i adune către sfatul curţii. Că de ari mţătege oamenii cât iaste de bine a avea pre cei învăţaţi îndreptăţorul caşii, numai pre un înţeleptu şi învăţat ari cheltui toate averile sale. De jeluit sântu foarte domnii şi cei mari carii la mése multe dzile şi în dzi multe ceasuri pierd, făcând voroavă de războaie, de case, de arme, de ospeţe, de dobitoace, de vânătorii, de doftorii, şi de viaţa altora şi acestea le vorbăscu cu oameni ce nu sintu împodobiţi nice cu bunătate, nice cu ştiinţa învăţăturii care-i de lucruri, nice ştiu dezlega, nice a atége lucrurile cu înţelepcâune.

De multe ori, să prilejlaşte de face domnul voroavă în mijloc către acela carii prea cred şi eu aminte, ca când ar fi toată viaţa lor cheltuit întru învăţătură; a cărui lucru pricina Taste neruşinarea şi neomenila. Că priâatenilor celor de casă a domnilor au voie să li să crializă ce vor grăi, iară măcar cât ar fi de casă, ori să aibă voie, ori nu aibă, cu obrăznicie socotiala sa nu li să cade să see) apere.

Elie Sparţianul, întru *Viaţa lui Alexandru Sever*, dzice că întrebând de Sever împăratul un sol grecesc, ce ar suferi mai cu greu în Râm, să fie răspunsu' împăratul: nice un lucru nu faste care m-ar clăti mai mulţu. Ia mânie, decât când să pun împotrivă cu îndărăpnicii, socotelii mêle, ispravnicii miei; nice zavistuescu, nice urăscu să se cérce lucrurile cu întrebare, pentru să se arate mai deschisă, ce numai pentru căci unii sintu îndărăpnici, pricind, măcar că n-ari avea nice un temeiu acelia ce le grăiescu, că cela ce-şi dă socotiala dzisălor sale nu să poată numi obraznic.

Fu întrebat dănăoară Theodosie cel Mare, împăratul, ce ar trebui domnilor să facă să fie buni? Domnul, dzice,

întru bunătate şi înţelepefune însămnat, când face cale, să aibă tovarăş cu sine în cale pre cei învăţaţi, cu dânsul vorovind şi sfătuind; când mănâncă bucate datori sintu cei învăţaţi să dvoriască la masă, făcând întrebare; taină când face, cei învăţaţi să se afle lângă dânsul, cu carii să aliagă lucrurile. În scurtu, orice vréme ar fi, cu voroava celor învăţaţi să o petriacă. Că nu mai puţin lucru faste, oştianul fricos, fără armă, a încépe războiul, decât domnul, neavând sfaturile a celor preaînţelepţi, a vrea să otcârmuiască republica sa.

Lampridie, (în) carte *De lucrurile romanilor*, dzice că Marco Avrilie, împăratul, ori că mânca bucate, ori că mergfa să se culce, ori să scula dintr-aşternut, ori cale făcea, aşea la ivălă, cum şi pre ascuns, nice dănăoară oameni de nemică, ce pururea învăţaţi şi aleşi oameni întru bunătate avea pregâur sine. Care lucru, adevărat, înţelepţeşte făcea. Că nemică, ori cu şagă, ori îndeadinsu în lumfa aceasta nu să poată pofti (sau a petrece), fără numai ce să arată mai bine de cel înţeleptu, iară nu de cel nebun. La vremile împotrivă, au nu va putea mai bine sfătui cel învăţat pre domnu'.

cu dzisăli *Sf* (*i*)*ntii Scripturi*, decât cel nebun cu dzisăle blăstămate?

În vremile cele fericite, au spre paza norocului fericit, nu va fi mai de folos deprindiria celui înţeleptu, decât gembaşiile celui întru răutate?

Credzând în strânsoare, de lipsa banilor, au nu va arăta mai bună socotială cel învăţat, decât cel nebun, care de pururea cască să-i dea?

De va pofti domnul vreo desfătare, au nu-i va arăta şi-i va dezbate toată întristăcâunea, mai bine, socotiala celui învăţat, arătându-i preacuvioas (e) istorii, bătrâne şi vechi, decât orbirea celui giambaş, vorbind cuvinte rele, de vremile de acum?

Cfale ce am dzis de doftori, acelâaş dzic cei îmbunători măscărici; nu dzic când s-a tâmpla vreodată, pentru şăgile, măcar că mai mulţu îi videm pre dânşii pierdzind vremea şuguind, că slujăscu vremii, că cu cale

dzic că-s pierdvremea, când nice de lauda lui Dumnedzău, nice spre hrana celui de aproape nu să aceia vreme petrece. Iară nu mă mir, sau mai mulţumă mâniiu, nu pentru că pot aşea de mulţu la oamenii cei ş. leşi, geambaşii şi cei nebuni, ce căci pot puţin şi puţin că să socotescu oamenii cei înţelepţi şi învăţaţi. Prea fără cale îaste a să primi în curţile domnilor cei nebuni şi până la pat, iar pre cel învăţat nice până în tindă nu-l primăscu; şi celor nebuni nice o uşă nu li să închide, iară celor învăţaţi nice una nu li să deschide.

Carii vieţuim acum, cu cale pre acela carii au fostu înainte de noi îi mărturisim; nu pentru altă pricină, fără ca în vecii trecuţi fiind mare lipsă de învăţaţi, iară de varvari peste tot locul, ei singuri, varvari, de mare preţ îi avia şi în prea mare cinste au cinstit pre cei învăţaţi. Că multă, vreme au trăit acestui obicelu în Ţara Grecească, de să scula înaintea filosofului grecul, când trecea, şi când grăia cu dânsul nu i s-a cădia să şaliză. Iară câţi de mulţi vor fi în urma noastră, pre noi carii suntem astădzi, ne vor huli; căci fiind atâta mulţime de filosofi astădzi, carii nu între varvari, ce între creştini vieţuind, aşea a-i prăvi cu greu şi mărturie grozavă Taste, cât de puţin să socotescu cei învăţaţi. Că astădzi, pentru păcatele noastre, nu cei ce ar avea vrednicie întru ştiinţa învăţăturilor, ce carii ar avea avuţii multe, stăpânescu mai mulţu ţării.

Ce nu ştiu de i-au stricat pre dânşii învăţătura au doară lumea aceasta tot gustul învăţăturii au luat, de vreme că deabla astădzi vei afla învăţat căruia singură învăţătura i-ar agiunge la petrecire a vieţii cu cinste şi nu ar fi spre gătire de hrană scornitorâu?

O, lume, o, lume! Nu vădzu cu ce ar putea cineva scăpa den mânuie tale, sau să scape din primejdiile tale omul prostu’ şi cel neînvăţat; că abila de să află în toată învăţătura vreo apărare de oameni învăţaţi şi înţelepţi ca să intre la vreo scală fără grijă; că orice au învăţat preaînţelepţii vieţii aceştiia, ca să fie fără grijă de răutăţia sa, le trebuiaşte acela.

De câte ori cetescu ce s-au lucrat în vremile cele

vechi şi cele ce vădzu că să lucrializă în vremile de acum, multă îndoială îmi fac. Oare mai mare grijă au avut domnii cee în mari întru cercatul a oameni învăţaţi, cu carii să sfătuia? Au altora domni întru lăcomii, destuparea comorilor şi vinilor, mademurilor, spre a grămădi bani? Ce ca să dzic aicea ce mi să pare, să mă crializă oricine şeade la cârma lucrurilor, veri fie domnu', veri boaarfb, veri credincios domnului, că va veni oarecând vremea întru care ar avea să aibă pre cel învăţat pre lân (gă) sine (care ar vrea să fie preaînţeleptu), decât toate câte au strânsu visterâuri. Că sfatul bun de pururea folos şi dobândă naşte, iară visterlul mare niceodată nu Taste fără grijâa primejdii.

În vacurile cele vechi, fiind aproape de moarte, domnii cei aleşi, de lăsa pre urmă moştinitori pre feciorii săi domniei, carii pentru vârsta socotind că ar fi nevrednici a otcârmui trebile (arilor, mai multă nevoinţă punea cum vor pune lângă dânşii ispravnici de la carii ar lua deplin învăţătură şi cinste feciorii lor, decât carii ar adauge avuţiile lor. Că pentru să se apere ţara cu bani, nu cu altă fără să se otcârmuiască cu sfaturi bune. Multe greşlale a să face domnilor celor tineri, care greşeale pe o parte vârsta o aţâţă, pe altă parte cinstea porunceşte, care greşeale la mari primejdii îi aduc. Pentru ce trebuiescu oameni preaînţelepţi, cu a cărora învăţătură sănătoasă s-ari putia feri de acelia; că prin tânără vârsta a învăţăturilor şi pentru mare volnicie certare nu sufăr. Că mulţumai de triabă lucru faste ca pre lângă sine să aibă domnii oameni înţelepţi şi învăţaţi, cu care să se sfătuiască, decât cu altora suppuşii. De vreme ce, petrecând în lumina şi viderfa tuturor, mai puţin i s-a cade decât fiecare den supuşi ari face greşeală; că de prăvăscu ei spre toţi şi de au putere a gândeca pre toţi, fără voie ei încă să prăvăscu şi să gfudecă de toţi. Că de să cade cu mare nevoinţă domnului a lua minte cărora a da preseamă isprăvniciile ţărilor, cărora ar da oştile, pre carii i-ar trimite soli la cei streini, căror ar da preseamă lucrurile casii, iară cu mulţumai cu nevoinţă a cerca şi a lua sama trebuie domnilor, pre carii ar fi de casă şi sfetnici i-ar alege şie. Că

cum va fi în curte şi în sfatul domnului tovărăşie, aşea va fi între cei streini şi în cei supuşi socotiala.

De vreme că domnii măcar nevrând audu şi cunoscu viaţa a tuturor supuşilor ţărilor sale, căci de vrerea sa n-ar vrea curtea sa să o cerce şi să o diriagă, să se înveţe domnii, de nu ştiu, că dentru întregifa ispravnicilor, dintru luarea aminte a sfetnicilor, dintru înţelepefunfa deosăbită a domnilor, dintru orânduiala şi tocmala curţii tot bi ni le republicii spândzură; că nu poate fi, fiind rădăcinile copacfului veştede, să videm pre ramuri frundze vlarde.

Pentru Theodosu împăra [ra] tul, carele aproape de sfârşitul vieţii sale au ales pentru fii<i) săi Arcadie şi Onorie să petriacă între oameni învăţaţi şi să se (e)

Înveţe. Aşijderea se vor spune a epitropului şi a filosofului oarecărue voroave şi pentru dzece feluri de răutăţi carele sântu di (n) curţile domnilor să se (e) stârpască şi să se înfrânedze. Cap 8

Ignatie istoricul, în cartea în care de doi Theodosii, de trei Arcadii şi de patru Onorii au scris, de cel întâi şi de cel mare Theodosie spune precum Theodosie Marile, fiind de cincidzăci de ani, al II-lea împărăţii sale fiind aproape de moarte, de care atuncea şi au murit, chemând la sine pre fiâusău Arcadie şi pre Onorie, li-au dat presteli (c) on şi pre Rufin tocmitori ţărilor şi stăpâniilor otcârmuitori. Că măcar că mai nainte de moartea lui Theodosie era însămnaţi feciorii împărăţiei, fiind şi tineri, din carii nice unul nu păşisă peste 17 ani, iară că să părea bătrânului Theodosie pentru vârsta că nu ar fi vrednici de otcârmuirea atâta de multe şi mari ţări, pre aceşti pitropi şi învăţători li-au adaos.

Nu se întâmplă aceasta de pururea ca cela ce împle 25 de ani să fie mai înţeleptu şi de cârma ţărilor mai vrednic, decât altul având numai 17 ani. Că aceasta învaţă ispita în toate dzilele că întru unii 10 ani să laudă şi mărturiseşte, iară întru alţii de 50 de ani că să hulescu şi să defaimă. Mulţi domni vei afla tineri, iară cu mintea întriagă şi alţi domni la vârstă bătrâni şi cu mintea ca de copii.

Murind Vespezian, prea bunul împărat, împărăţiia trăgea la sine şi Tit, feciorul lui Vespezian şi altu' sfetnic bătrân. Şi nemică nu să socotiia, fără nevredniciia, că era prea tânăr. Şi după ce să strânsără sfetnicii, dzis-au oarecare sfetnic, anume Roserie Patrocle, în divan: eu poftescu domnu' tânăr şi înţelept. decât bătrân şi nebun.

Ce să mă întorcu iară la feciorii lui Theodosie. Steli (c) on, păzitorâul lui Arcadie, întru una de<n) dzile, cu un filosof grec, om foarte învăţat, anume Epimund, vorovind: ştii, dzice, Epimunde, nice această cunoştinţă între noi nu-i de acum, că şi în curtea lui Theodosie împăratului, stăpânului mieu, amândoi am avut isprăvnicie şi murind el, noi trăim. Iară cu cât ar hi fostu mai bine să fie trăit el şi noi să fim murit; că carii sintu ispravnici domnilor, mulţi sântu, iară domni buni prea puţini sintu. Mie, adevăr, nemică în viaţă nu mi să poată tâmpla mai cu amar, decât adésele schimbări a domnilor. Că cel ce au vădzut în viaţă pre mulţi domni, acela au vădzut şi multe în republică înnoiri şi asupréle. Ştii pre Theodosie, stăpânul mieu, carele la moartea sa aceste cuvinte au dzis către mine, cu adése suspinuri şi cu multe lacrămi: căci pre mine aproape de moarte mă vădzi, Stelico, şi gala să trec în céía¡allá lume, unde deplin îmi caută a da seamă de toate, pre câte stăpânii am fostu mai mare. Căci când cuget păcatele méle, cu mare frică mă tulbur, iară când socotescu a lui Dumnedzeu în (I) l (o) – s (î)râniţie cu mulţumai cu mare nădejde mă înalţu. Că prea dreptu lucru Taste ca întru a lui în (I) l<o) sei) rânicie să nedejduim, iară ni s-a cade să ne temem de straşnica a lui dreptate, de vréme că nu sufere légfa creştiniască ca să vieţuim ce facem noi, domnii, într-această lume, întru aţâţe desfătări şi pre urmă, fără de oarecare mai grea îndestulare, dreptu în raiu că vom intră, nădăjduim.

Când socotescu celor prea multe de binefaceri care li-am luat de la Demnedzău, cu céle prea multe, când cuget, că am făcut păcate; când gândescu anii cei mulţi, carii am vieţuit, când mă domirescu cât de puţin folos am făcut, când prăvăscu că fără de nice un folos am petrecut

vremea, pre o parte n-aş vrea să morfu, căci mă tem (a mă arăta la divanul lui Hristos), pre o parte n-aş vrea să trăiescu mai mulţu, că de acum nemică nu folosescu; căci omul cel cu viaţă rea ari pofti mai mulţu să vieţuiască. Acum şi hotărâtă faste viaţa mea şi spre dregi rea ei vremea rămâne foarte scurtă. Ce că nemică Dumnedzău nu cere, fără inimă înfrântă. Cu tot pieptul pocăinţă fac şi de la dreptate la mila lui mă duc. Că pentru multe greşfalele noastre, cu carele suntem vinovaţi lui Dumnedzău, ca să ne dea noa A a sa slavă da vecinică dintr-al său, să gfuruiască ca un lucru prea mulţu trebuie.

Eu întru sf<î)nta credinţă catholicească că morfu, mă mărturisăsc şi [şi] lui Dumnedzău sufletul mieu, trupul pământului. Ţie, Stelico, şi ţie, Rufine, voao dzic, credincioşilor ispravnicilor miei, pre feciorii miei cei preaiubiţi îi dau. Că mare semnu faste de dragoste aprinsă că pre feciori când între durerile morţii nu poate tatăl să-i uite. Între altele un lucru numai vă aduc aminte, un lucru cer de la voi, de un lucru mă rog, un lucru vă poftescu voci A, adică ca să nu cutedzaţi a înmulţi stăpâniile feciorilor miei, ce întru aceasta toată nevoinţa să puneţi, ca să le adaugeţi lor ispravnici buni. Că eu nu cu altă socotială atâtea' ţări am dobândit şi am ţinut, fără ca de pururea pre lângă mine am avut oameni cu bunătate şi cu învăţătură aleşi. Mare bine faste a avea domnul hatmani viteji la războfu, iară cu mulţumai bine faste în curte a avea oameni învăţaţi; că în războfu izbânda în tarifa a mulţi stă, iară otcârmuirea republicii de multe ori a unuia înţelep (ciu) noi şi socotelii să dă preseamă.

Acestea cu aşea mari (şi pline de priinţă) voroave li-au grăit Theodosii, stăpânul mieu, către mine. Acum, dar ce socoteşti, Epimunde că mi-ar trebui a face să urmedzu porunca lui? Că nice o cugetare mai mulţu nu învălulaşte gândului decât socotind oare feciorii strica-vor, au înmulţi-vor republica. Tu, Epimunde, şi grec eşti şi filosof şi înţeleptu şi curtian vechi şi mie prilaten credincios; deci dentru aceste pricini cu una te legi, ca să mă agfutoreşti pe mine cu sfat bun şi sănătos. Că de multe ori am audzit

de domnu’ mieu Theodosie că nu trebuie să se numască învăţat carele sau multe ari avea, sau ari fi răsturnat cărţi, ce care sănătoasă sfaturi şi ar ştie şi cu folos împarte.

Aşeadară au răspunsu’ Epimund: ştii, Stelico, că cei vechi şi mari filosofi această învăţătură mi-au lăsat mie că să cade filosofilor adevăraţi să fie scurţi la voroavă şi largi la faptă; într-altu chip, a grăi multe şi a face puţine mai mulţu să cuvine tiranului, decât filosoful (ui) grec. Theodosie împăratul, stăpânul tău, au fostu şi priâatenul mieu; prilaten îi dzic, de vreme că volnicla a filosofului grec, ca pre nime să nu cunoască stăpân mai mare; că nu poate a avea ştiinţă adevărată, a căruia gură spre a certa cele rele stă închisă.

Un lucru mi-au plăcut în Theodosie, peste toţi domnii câţi au avut împărăţila romanilor, căci de toate lucrurile şi trebili foarte bune şi socotiia şi vorovila şi întru a le isprăvi acelia era foarte gata. Că aceasta îaste prea mare vina întru domni că întru a cerca cele rele şi cele bune sintu prea herbinţi, iară întru acestâaş sau a le certa, sau a le arăta foarte timpavi sântu. Că, ca acestea domni nice a sta întru bunătate, care o ar fi lăudat, nice a sta împotriva celor rele carele li-ar fi hulit nu pot. Aşea, pre Theodosie de potrivă dreptu, mei) – l<o>stiv, vrednic, triaz, tare, adevărat, groaznic, cuvios, bun; aşijderea în toate lucrurile şi în toate vremile preafericit că au fostu îl mărturisăscu. Că mulţu domnilor celor buni şi norociţi, dintru socotiala minţii şi peste nădejde le să pliacă norocul şi că adevărat Taste ce grălaşte singur lucrul; că de pururea norocite vremi au fostu lui Theodosie. Iară foarte mă îndoescu, oare norocirea cea de pururea, acelaşi, trece-vă şi întru feciorii lui. Că aşea de cu rătăcit crângu să împreglură omeniasca norocire, cât întru a unuia tovărăşie, o mie de ori în toată clipala să mută şi cine va fi chizaş să rămâie şi al doilea rând la urmaşii lui stătătoare şi trainică. Din cai blândzi şi învăţaţi, mândzi neîmblindziţi şi sirepi, trântitori, deprind a se naşte. Aşea, den părinţii împodobiţi întru bunătate deprind a se naşte feciori rău deprinşi şi îndărăpnici; că feciorii din naştirea lor ce-i mai ieftin, adică averile,

moştinire Iau de la părinţi, iară a lui ce Taste prea mai scumpă, adică vredniciia, nemoştinitori sintu.

Iară cum din tatăl cel mortu’, cum de feciorii rămaşi, aşea socotescu şi Theodosie întru bunătate deplin au înflorit şi feciori aşea buni cum spre rău sintu isteţi. Pentru aceia trebuie acum pre dânşii pre cale să îndreptedzi (cu care cale s-ar face buni), că în mare netocmală să află domnul tânăr, când tinereţele lui stau în cale înfăşurată cu greşeală. Nu Taste pentru ce mai deschis, de Arcadie şi de Onorie să mai dzic, Stelico, sau să gândeşti că voau zăbovi mai mulţu aice; de vreme că aşea Taste de lunecos lucru a vorbi de domni, a cărora precum faptele deschis a le mărturisi pe Taste noa A slobod, aşea greşelile a le trece trebuie.

Theodosie dară, ca un părinte preaînţeleptu, ţi-au rugat ca pentru feciorii săi să aduni tovărăşie bună (aşedzindu-le bună învăţătură); iară eu, ca un priâaten, te învăţu de cele rele să te fereşti. Că măcar că amândoa A rele sintu şi cu cei răi a se aduna şi pre cei buni a-i depărta de la sine, iară mai multă scădere dentru acei răi când se află de faţă, decât dintru acele bune depărtare se naşte şi poate fi ca să vieţuiască cineva singur, fără amestecătura celor buni, şi să fie bun. Iară de se va tovarăşi cineva cu cei răi şi să fie bun, mulţumă îndoescu că în care dzi adună la sine pre cei răi, într-aceâaş dzi supus răutăţilor rămâne legat.

Deci că râhneşti Stelico aşea de tare să urmedzi poruncile lui Theodosie stă pinului tău, de nu vei putea arăta să vieţuiască Arcadie şi Onorie, domnii tineri, şi să se întovărăşască cu cei buni, în care tovărăşiia celor răi de la dânşii să o depărtedze; că în curţile domnilor nimică altă (nu Taste) sintu oamenii cei răi, fără ispravnici, pre carii îi are acolo lumea ca să siliască să arate slujba răutăţilor. A câte felluri de niamuri amândoi am vădzut în Râm diregători, care uitând trebile domnilor săi de pururia era numai întru răutăţi şi întru desfătări, precum au fostu oarecând ispravnicii domnilor nu volu spune, iară cum au trebuit să fie fieşticărui a spune lesne Taste. Atâta voâu

spune pre acela nu carii cu domnii ari avea datorie să vorbască înţelepţeşte şi cu îndrăznială, ce pre cei ce în caşale şi în curţile împăraţilor nicedecum a să suferi nu trebuie. Că ispravnicilor şi celor de casă a domnilor aşea le trebuie să fie desăvârşit din tot numărul, cât niqe cu foarfecile (ca să vorbăscu aşea) nemică din viaţa lor să nu să poată taâa, nice degetarâu, nice ac, spre a îndreptare viaţa lor (să nu trebuiască). Că dară ai audzit cele ce am dzis, Stelico, şi carele volu să dzic ascultă şi le ţine minte: poate cândva să-ţi fie ţie de folos.

În curţile domnilor nu trebuie să se afle nice a priâateşugului a-i avea, nice pre oameni mândri şi trufaşi; că prea surd lucru Taste să fie cei de priinţă a domnilor, de casă cărora nice spre a porunci bine cuvintelor, nice minţile spre a lua porunciria nu sunt plecate.

În curţile domnilor nu trebuie să vieţuiască nice dintru cea din lontru tovărăşie, să nu fie oameni zavistnici; că de stăpânâaşte între oamenii domnului zavistiia, totdeauna, cum în curte, aşea, în republica, vor fi netocmele.

În curţile domnilor nu trebuie să se sufere nice dintru cei dintâi priiateni a să ţânta oamene mânioşi, că de multe ori să tâmplă şi ispravnicii cei dinlăuntru nerăbdători; pentru acela domnul nu are dragoste despre cei supuşi ai săi.

Nu trebuie aduş nice între cei de priinţă priiateni; nu trebuie ţinuţi în curţile domnilor oamenii lacomi şi fără saţiu, că mare pricină Taste domnilor despre cei supuş, când vor vedea pre ispravnicii săi că li-s mânuie de pururea întinsă spre apucări.

În curte, nice aduşi, nice a avea de la domni locul cel întâi nu trebuie oamenii cei curvari; că neputând să se îndreptedze din curvie, ispravnicul de pururea domnului va fi, sau trebuie să fie, în prepus pentru defăimarea faptelor sale cele de curvie.

Nu trebuie să se sufără cei de curte nice traşi la locul cel de aproape a prieteşugul (ui) domnului beţivii; că aliasă acelora carii sintu pre lângă domnu’ Taste ca să dea lor

sfaturi bune, datorie (este). Deci, după socotiala mea, de la omul cel beţiv şi plin de băutură, mai curund râgâituri neamistuite, decât sfaturi de folos, vor ieşi dintr-însul.

În curţile domnilor nice a vieţui, nice a-i avea de priiateni aproape nu trebuie, oamenii ce-s împotrivă lui Dumnedzău, blăstămători. Că ispravnicul carele numele ziditoriului său, cu hulă a-l defăima îndrăzneşte, cu mulţumai lesne pre domnu-său, pre ascunsu, îl va huli.

În curţile domnilor, nice între ispravnici, nice în gloata prilatenilor să nu să afle cei leneşi şi cei desfrânaţi; că precum Taste previderea dumnedzăiască, spre adăugirea puterii domnilor, mai mulţu nemică nu face decât ispravnicilor celor din lontru credinţa şi vrednicifa.

În curţile domnilor nice aduşi, nice între cei de sus ispravnici să nu să primască cei cu nume defăimat şi rău; că nu va putea de vina şi bănatul său mântui domnul, când între cei de casă vaavea pre oarecare cu nume de hulă la toţi.

Domnilor nice ispravnici, nice priâateni să nu aibă pre cei neînvăţaţi; că nu mărgu îndărăptu stăpâniile căci sintu domnii tineri, sau desfrânaţi, sau răi, ce căci-s sfetnicii lor neînvăţaţi, răi şi zavistnici, în toate gralurile şi faptele lor. Vai, vai, vai, tării, unde-i stăpânul rău, supusul învrăjbitorâu, diregătoriul lacom şi sfertnicul neînvăţat şi rău! Că atuncla-i istov de ţara acela, când în domnu' şi în otcârmuitorâu neştiinţa şi răutatea lor stăpâneşte.

Aceştia voroave au fostu între Stelicon, bărbat foarte rodnic, şi între Epimund, filosoful, pentru învăţătura şi îndreptarea domnilor, lui Arcadie şi Onorie, cercate şi întrebate. Şi pentru să ştie diregătorii şi ispravnicii, ce sintu puşi la cârmile lucrurilor, încât au socotit cei vechi tovărăşie cu oamenii cei învăţaţi, fără acestea ce am dzis, voi aduce aice unde pilde mari şi vechi.

Aicea se va arăta precum au avut mare desfătare Crisu, împăratul lidilor, de cei învăţaţi; aşijderea cartea lui către

Anaharsi filosoful şi acestuia şi filosof răspunsu'. cărţii lui Cres; aşijderea pentru şapte rele de a cărora

deprindire sintu datori cei înţelepţi să fugă. Cap 9

În anul de la zidirea lumii, la al triilea vac a lumii, împărăţind Asiriia Sardanapal, la jidovi stăpânind Ozie, patriarhul cel mare, în Ierusalim Elchia, vieţuind Rea, muma lui Romul, al doilea an a olimpiadii întâi, pre acela vreme mare şi preavestită împărăţie a lidilor să începu. Precum dzice Plinie, (*A> firţii*) *istor ţie*), cap 5 (cap 9), Lidiia îaste ţara a Asii cei mai Mici, care mai de demulţu Meoniia, pre urmă Lidiia să nu-mi;

astădzi să cheamă Morea. Avut-au această împărăţie oraş foarte mare anume Efesul, Colofon, Clasomeni şi Fochia. Cel întâi împăratul Iidâlor au fostu Abdesus, om mare la cuget, de m-am grec, şi au împărăţit ani 36. Al doilea, Aliactis, au împărăţit ani 14. Al triile, Melis, au împărăţit ani 12. Al patrulea, Candalis, au împărăţit ani 4. AI cincile, Gheghes, au împărăţit ani 5. Al şaselea, Ardis, au împărăţit ani 6. AI şeaptelea, Sadiatis, au împărăţit ani 15. Al optulea, Hiliatis, au împărăţit ani 37. Al noaolea au fostu Cres, acesta, care au stăpânit ani 14.

Pre acesta Cres îl mărturiseşte Xenofontu (*Pad. Chir.*, Carte 7), precum au fostu în lucrurili războaclor mai îndrăzneţ şi la trup grozav, di un picior şchiop, de un ochlu tras, la cap pleşuv, la stat mic, cât abila de trecla de un logoş, iară la fire au fostu foarte om dreptu, înţeleptu, blând, îndrăzneţ şi nepriâaten celor neînvăţaţi şi prilaten celor învăţaţi. Pre acesta şi Cres îl mărturiseşte Seneca că au fostu aşea de priitoriu celor învăţaţi, cât grecii pre lângă carii să afle pre acea vreme, izvorul voroavei, nu priâaten, ce Iubitor învăţaţilorâl numita pre dânsul. Că niceodată nu s-au arătat altul aşea de cu dragoste ca să agonjsască cele cu dragoste, cât au arătat el, pentru să tragă la sine pre cel învăţat. Şi că stăpânila multe niamuri varvare, carele mai mulţu îi făcia îndemnare spre a vărsa sânge nevinovat, deci cu înţelepciunea celor învăţaţi Cris, ca un domnu’ ales, aşea pentru desfătarea sa, cum pentru să îndreptedză cu lucruri bune stăpânila sa, au socotit să-şi clarce în Ţara Grecească oameni preaînvăţaţi.

Era pre aceia vreme Anarhasis, filosof preavestit şi

preaales, carele între tătari fu născut şi hrănit; lăcuia în Athina, că de la şcoala Athinei [nu] pre carii era răi îi gonila. Şi aşea au trimis Cresus la Anarhasi sol cu multe porunci şi cu daruri, carele l-ari îndemna pre dânsul, l-ari ruga, şi cu darurile trimise l-ari pofti să vie la dânsul să-l cercenice a unui învăţat; că pre acela îl socotescu a vieţui viaţa vieţuitoare, care Taste încărcată de oameni învăţaţi.

Iarăşi te rog ca să vii la mine. Pre dumnedzăii cei nemuritori mă rog să nu te aperi a vini; iară de nu vei vrea să faci pe rugăminţile mele, fă după datoriâă ta. Că de multe ori spre a face un lucru, care nice a să audzi încă nu era cuvios, nu să apară oamenii; aşea pentru să facă îndestul poftele streine, cum să arate datoriâă inimii cei al (a) gorodnă. Careli, din porunca mea, solul mieu ori le va da, ori le va spune, aşea să-l primeşti cum să-l şi credzi. Iară eu, de vei vini aice, cu această scrisoare (a mia) mă închizăşluescu că te vei face cheltuitorul vistierilor mêle şi unul singur sfétnic în trebile şi în lucrurile mele, tainelor tainic, părinte feciorilor, dregător ţărilor, învăţătorâul ţărilor, republicii mêle cap şi povoată. Şi aşea, Anarhasis va fi Cresis, ca Cresu să fie Anarhasii. Într-altele pre Dumnedzău rog ca să te păzească şi venirea ta să o fericească. Fii sănătos!

Purces-au solul cu cartea la Athina, ducând cu sine mulţu aur şi pietre scumpe. Şi aflând pre Anarhasis în şcoală învăţând, la arătare ş-au dat soliia; darurile i-au arătat şi cartea i-au dat. De care (solie) mirare au fostu tuturor ascultătorilor cum domnii cei varvari pre filosof poşte nu pentru să le fie de folos chivernisirii sale, ce pentru să-i omoară (şi să-i rădice din mijloc) mâna lor îi cerca.

Audzind Anarhasis soliia şi vădzind darurile şi luând cartea, neschimbându-şi nice faţa, nice cu inima înălţându-să, nice limba zăticni (n) d, nice de pofta averilor aprindzându-să singur ţuţur (or) filosofilor au dat răspunsu' şi întru acea socotială cu mâna sa au scris carte.

CARTIA LUI ANARHASIS LA CRES

Anarhasis, mai micul filosofilor, lui Cres împăratului

celui prea mare a li di lor şi preaputiarnicului, sănătate şi creştirea bunătăţilor.

Multe lucruri aicea aşia de împărăţia ta, cum şi de tine să vestescu şi multe ascultu lucruri, aşea de şcoala noastră, cum de mine să înţeleg. Că de mirat paşte cugetul omenescu minţile şi a vieţii tuturor, pre pământu' cunoştinţa a pofti şi a nevoi să cunoaştem toată viaţa acelor răi, pentru să diregem a noastră, de lăudat lucru Faste. Iară ce să facem? Cei răi nu poftescu astădzi să cunoască viaţa acelor răi, fără numai să apere şi să acopere răutăţile lor, nice a cunoaşte viaţa celor buni, fără numai să-i supere pe dânşii poftescu.

Aşea să ştii Crise, că filosofii greci nu atâta de multă ostenială fac pentru să fie buni, cât de multă ostenială rădică, pentru să fie fără grijă deceirăi. Că bunătatea numai decât de-ai meliţa cu ochjiul a să deprinde să iasă, iară cel rău nice cu une de binefaceri de care să împle nu să pleacă. Din ce lesne mă domirescu a crede cum nu stăpâneşti tu tiraneşte, precum să aude aice, aşea nice tu, că aş fi cu bogat întru bunătăţi să nu credzi, precum s-au înţeles acolo. Că mie adia carii în (I) spun lucruri noa A din ţărâle depărtate, de popotrivă a fi mi să pare cu ceia ce cer. milostenie, carii poartă cergi cu multe peteci însărcinaţi, pe carii sintu mai multe bucăţele cusute de pâine, decât capete de peteci, din care s-ar cunoaşte începătura hainei.

Fereşti-te, Crise, să nu urmedzi pe domnii cei varvari, a cărora cuvintele oricât de bune, iară [aptele sintu rele. Că cu dulceaţa voroavei grozăvi rea faptelor sale a acoperi silescu. Nu te mira de noi, de filosofi, căci fugim de tovărăşiia domnilor, carii stau la cârma ţărilor; că domnii cei răi nu spre altu' sfârşit pre lângă sine vor să aibă pre cei învăţaţi, ce să aibă căci s-ar apăra întru greşelile sale. Căci când faceţi multe fără cale şi ce nu să cade, viţi să se pară că acelia s-au făcut dintru sfatul celrr învăţaţi. Iară tu aşea să ştii, împărate, că nu face îndestul domnul care va cu nume lăudat să otcârmuiască pre ai săi supuşi, să ţie numai pre unul învăţat în casa sa. Că nice un lucru nu-i

mai nedireptu decât otcârmuirea a mulţi să se lase numai pre pàrérïa şi sfatul a unuia.

Ce au arătat solul tău cuvintele, aceliaş în carte să închid. Adică că ai înţeles precum în toată Ţara Grecească mi se dă mie laudă de învăţat, care fiind aşea, te rogi ca la otcârmuiria târai tale să nu mă apăr a mfarge. Ce faptele tale nu să potrivăsc cu cuvintele, care îmi arată că m-ai socotit foarte de învăţat a fi. Căci ai socotit aurul tot că-l volu lua şi de l-aş fi luat ce ar hi fostu altă, fără fiinţa neştiinţii mêle şi a nebuniei? Aceasta îaste piatra Lidii, cu caré să iscodbşte filosoful cel adevărat; adică de urăşte cu tot dinadinsul lucrurile cele rele netrainice. Că niceodală nu să tocmescu (nice în scaon să zăbăvâsc) volnicifa inimii şi grija de binile vieţii aceştila.

Nu Taste să se cheme, mă crede. Crise, învăţat acela ce ştie foarte bine clătina ceriului, ce acela carele nu ştie lucrurile pământului; că filosoful cel adevărat mai mulţu folos dentru necunoştinţa răului, decât pentru pricâaperea binelui pricépe.

Să ştii că sintu de 67 de ani, în carii nice dănăoară nu m-am clătit de ură, fără acum, după ce mi s-au dat solila ta, am vădzut la picioare pusă atâta averé. Că aceasta ce s-au făcut sau den neînţeleşul înţelepelunii tale, sau din lăcomila bişugului întru mine ai socotit. Şi aşea, aurul tău la tine, care m-ei trimis îl trimit, iară solul tău ca un mărtur de faţă va spune câtă de mare întăr<î) tare au fostu a loatei Târai Greceşti. Că nice dănăoară nice s-au vădzut, nice s-au audzit în şcoala grecească să intre aurul. Că filosofii greci nu numai având avuţii s-ar socoti întru răutăţi, ce şi rahnă între dânşie în pentru dânsăle de ar suferi ar fi de hulă.

De nu ştii, Crise, trebuie să te înveţi că noi.

În şcolile greceşti; am deprinsu nu a porunci, ce a asculta; nu a grăi, ce a tăcia; nu a sta împotrivă, ce a ne pleca; nu a pofti multe, ce puţin, bune a sfătui; nu a răscumpăra cele întării) tate, ce a era strâmbătăţile; nu a apuca cele streine, ce a da ale noastre; nu a pofti lauda, ce a urma bunătatea. Aşijderea m-am învăţat a urî acele ce

alţii le îmbăscu, adică avuţiile şi a iubi ce au urât alţii, adică sărăcită.

Tu, dar, aurul acela sau că-l votu lua, sau că-l votu întoarce socotitai. De ai gândit că-l votu lua, cu cale ar hi hostu pre urmă să nu mă fi primit în curtea ta, că prea mare ocară taste domnului a primit pre omul lacom. De ai gândit că nu-l votu lua, ne în (ălepteşte ai Făcut, care ai luat grijă şi ostenială a-l trimite aice. Că nice dănăoară domnilor nu să cade a trimite Ce ar socoti că ar fi de micşurare ruşinării supuşilor (de către dânşii).

Cugetă, Crise, că puţin foloseşte nevoinţa a cerca pre doftor, de va părăsi sârguiala învăţăturii lui a nu asculta; aşea, nemică nu-mi va folosi, ce mai mulţu va strica republicii tale vinirea mea, de nu va asculta nime învăţăturilor mele. Că prea de perire lucru taste de se vor clăti prin băutură veninurili din trup şi nice une liacuri pentru să se curăţaşca nu se vor apleca, cu care liacuri s-ar scoate acele veninuri.

Iară ca să dau sfat stăpânei varvare şi să fac îndestul voii tale cei preaînţăltapte, rugămintelor tale a da loc şi poruncilor a asculta, gata sintu, cu această tocmală, de mă vei feri de lucrurile care ţi s-a scriu pre urmă. Că nu trebuie plugarului să semene întâi, până nu va ara şi va cură (i pământul.

Întâi trebuie să rădici şi să părăseşti deprindirea cea rea, care deprindeţi împăraţii, şi domnii cei varvari a strânge, nu a urî (şi a cheltui) banii; că cugetul domnului cu rahnă spre mulţi bani nu poate să fie plecat ca să fie isteţu pe bunele învăţături. Aşijderea nu numai din casa ta, ce şi din curte, să lepedzi pre toţi îmbunătorii; că domnul ce Taste prilaten îmbunătorilor nu poate să fie prilaten adevărului. Cătră aceştia trebuie să te jjă rasă şti de războiul cel nedreptu, care îl face (acum) cu corinthenii, că domnul ce axe dragoste spre războaie) le streine trebuie să urască pacia republicii sale.

Iarăşi, din casa ta şi din tovărăşie să înfrânedzi pre cei scornitori de basne şi măscărici; că domnul carele ades să zăbăveşte cu lucruri giucăuşe (şi blăstămate ascultând)

rău va aşădza lucrurile cele de folos şi bune de sârgu când va trebui şi vei avea nevoinţă, ca să nu te tovărăşeşti cu cei (râdzitori), zăbavnici şi mincâuiipşi şi casa de dânşii să-l fie închisă; că împuţiclunfa şi nebunie, cei mai de frunte vrăjfhâşi sintu învăţăturii.

Aşijderea, vei depărta şi din curte şi din casa ta pre toţi învrăjbitorii şi minclunoşi. Că când să sufăr în casa domnului minclunili şi împăratul şi împărăţila că se va da îndărăptu şi să „va răsturna faste semnu.

Mai pre urmă vei adeveri cât vei trăi de mulţu că nice dănăoară nu mă vei supăra ca să iau ceva de la tine; că în care dzi mă vei îmbuna cu banii, va trebui ca şi eu să te îmbunedzu pretine cu sfaturile/ că nu faste să aştepţi sfat sănătos (şi înţeleptu de la altul), fără numai de la cel nelacom.

Cu aceste tocmele, de pofteşte Cres pre Anarhasis, tovărăşifa lui Cresu primeşte Anarhasis. De nu, mai bine vofu să fiu ucinic (învăţaţilor) filosofi, decât a proştilor şi a varvarilor.

Fii sănătos, norocite împărate!

Pentru Falared tiranul, om foarte învăţat, carele au ucis pre un aflătoriu de o caznă noa A şi (a) acestuâaş Falared păreri şi pentru mare dragostea a lui ce avea spre cei învăţaţi şi carte la filosoful de carele fu cunoscut de tiran.

Cap 10

Anul cel de pre urmă a împărăţii latinilor şi în anul întâi a romanilor, când împărăţiia la jidovi Ezihii şi preot mare fiind Azarie şi proroc în ludea Avvacum şi în Vavilon stăpâniia Merodoh, când să făcu de lachedemoni Vizantila (care-i) acum Ţarigradul, vieţuia Falared acesta, preavestitul tiran. De acestui Falared spune Ovidie că atâta era la gură împuţit, la ochi încruciş căutând şi prea râhnitoriu la bani; acesta şi la făgăduinţă necredincios, către prilateni nemulţămitorâu, asupra a neprilaten (I) foarte cumplit, cât câte răutăţi era în toţi tiranii toate întru unul să afle adunate. Iară că prea multe rele cugeta, prea multe făcea tiraneşte, numai cu o bunătate era împodobit

acestui tiran, adică precum era vestit între toţi tiranii cu deosăbita neîmblândzire, aşea cu deosebită dragoste spre filosofi şi spre cei învăţaţi şi cu cinste era împodobit.

În toţi 36 de ani în carii au stăpânit, nemărue barba să o raliză n-au credzut, pre nime la masă, la voroavă în taină, nice la aşternutul lui n-au primit, nice să fie căutat asupra cuiva cu faţă vesălă nu să ceteşte, fără numai spre filosofi şi oamenilor învăţaţi, a cărora credinţei, aşea norocurile sale, cum viaţa cu îndrăznială le credea. Şi de multe ori să fie dzis Falared: domnul carele depărtializă de la sine pre cei învăţaţi şi Iubeşte deprinderea şi tovărăşiia celor nebuni şi neînvăţaţi, către lăcuitorii domnu', iară către sine singur tiran Taste neîmblânzit; că mai cu greu iaste între cei neînvăţaţi şi groşi a vieţui, decât a muri între cei învăţaţi.

Plinie, Carte 6, *De lucrurile romanilor* „dzice precum oarecare zugrav au făcut o tablă foarte iscusită şi preafrumoasă lui Octavie, chesarâului, în care tablă era zugrăviţi toţi domnii şi domnu' acelora pre Octavie au zugrăvit. Iară pre marginile tăblii era toţi tiranii scris şi între dânşii cel întâi Falared. Vădzind Octavie tabla, meşterşugul zugrăvâlii au lăudat, iară aflatul n-au lăudat, dzicând, nu mi să pare mie cu cale până sintu între cei vii, să mă fac cap domnilor celor întru bunătate aleşi, carii-s acum morţi. Că trăind încă sintu méser aceştii vieţi, suntem de pururea supuşi răutăţilor, cărnii ceştii fragede. Cătră aceasta cu strâmbul mi să pare mie pre Falared domnu' şi cap a-l pune tiranilor tuturor, fiind cercetătorfu (şi vrăjmaşi) celor neînvăţaţi şi celor (învăţaţi) filosofi aşea de mare iubitorul.

După ce să împlu toată Ţara Grecească cu veste de neîmblândzirea lui Falared, Perillie, oroşanul Athinii, foarte cu minte meşter de aramă, viind la Falared, că va osteni să facă un felfu de meşterşug pentru caznă, dzise care ar fi şi de desfătarea răscumpărării şi de pediapsa acelor răi foarte vrednic. Făcut-au, dar, acel meşter un bou de aramă, în dosul căruia cu meşterşug au făcut uşă, în care pre cei vinovaţi i-ari închide şi puind foc suptu dânsul, să areate

răget ca de buhalu aâavea, cât nu numai cu caznă lungă şi pe ascunsu să se muncească cei vinovaţi, ce şi de singură groază să se sparie ciia ce vor prăvi. Din care să nu ne mirăm, că inima cea milostivă cu atâta Taste de îmblândzită dintru privire cu durere, ca când ar pătimi cazne şi munci, singur are durere.

Vădzind Falared aflatul meşterşugului de cazná, aştepta aflătorâul să la mari daruri şi laudă. Atunce au poruncit pre aflato râul de meşterşugul buhaiului de l-au închis, ca întâi el să valiză straşnic lucru a meşterşugului său; care lucru nu de tiran cumplit, ce de domnu' preamilostiv şi de filosof preaînvăţat. Că care faste mai de rahnă cumplirea, decât întâi să ispitiască aflătorful cel ce au găsit acea neîmblândzire?! S-au sunat, dar, vestea de bine voinţei lui, cu care îmblândzisă Falared pre cei învăţaţi şi aşea veniră să-l valiză pre insul filosofii greci, pre carii foarte cu cinste i-au primit, măcar că mai mulţu folos ei dintru averla lui, decât el dintru învăţătura lor lua.

Între altele Falared nu numai celor învăţaţi şi înţelepţi deosebit priitorfu era, ce şi singur foarte învăţat (era). Întâi, întru a filosofiei de obiceiuri învăţătură, foarte învăţat era, care dintru scrisorile sale, cu mâna sa scrisă, iară nu dintru viaţa, caria o au petrecut după obiceaful tiranului se vede, cât nu ştiu, oare mai mare au fostu acele scrisă cu condeiul, cu socoteli şi cu învăţături, au cele fără blândeţe şi cu tăieri de sabie făcute?! Oare câţi de mulţi tovarăş) întru aceste au avut Falared, în vremile cele trecute şi măcar de nu ari avea nice pre unii în vreme de acum, carii cu cuvinte dulci urmealiză pre Nero! Nemică altele de cele trecute n-am cetit, nice între ceşti de acum n-am vădzut, fără de mulţi trâmbiţaş şi fără de număr următori de răutăţi; că cu limba prea gata, iară cu carnea prea slabi suntem.

Iară măcar că cărţile lui Falared tuturor celor ce ştiu limba grecească şi lăţiniască ştiute sintu, iară acelora carii nu ştiu limbile acelea mi s-au părut pentru socotelele carele s-au strânsu dintr-însăle să le spufu aicea, pre limbă româniască, pentru doua A sfârşituri: întâi pentru să valiză

domnii cât de bun lucru ar fi învăţătura şi ştiinţa, de vreme că şi tiranii să laudă căci ar hi fostu învăţaţi şi cu mari învăţături să poată pre alţii învăţa apoi, să valiză norodul cât ar fi de lesne a grăi bine şi cât de greu a face bine; că nemică în lume mai cu mulţu nu să gătializă, decât sfatul. Deci socotelele din scrisorile lui Falared le vom spune, precum s-au putut, prescurtu şi prea bine a să arăta.

Voinţa cu care domnii, o seamă, nu le arată; deosăbit de altele toate, de multe ori Taste amare clătiri întru stăpâniile sale pricini. Că dintru a unuia dragoste şi a altuia nedragoste se naşte ura; din ură strâmbe să aţâţă gânduri; din gânduri strâmbe izvorăşte zavistila; de la zavistie soseşte la cuvinte rele, apoi la mai rele soslaşte fapte; prescurtu, domnul (şi oamenii cei înţelepţi) pre cei de potrivă necinstindu-i atocma, nemică altă nu face, fără cât aruncă foc republicii sale.

Domnii şi oamenii cei înţelepţi a înfrâna să cade şi a nu suferi pre oamenii cei învrăjbitori să tulbure şi să aţâţă pre cei supuşi, ce petrec în Uneşte; că tulburându-să norodul, îndată izbucnlaşte rahnă, creşte lăcomila de bună voia sa, cade dreptatea, stăpâneşte sala, împărăţăscu apucările, slobodă îmblă curvila, es deasupra cei răi, să asuprescu cei buni. Deci fieştecine de paguba streină să bucură, dacă-s socoteşte fieştecineş, şie, osăbit folos cu) l.

Mulţi oameni deşărţi, învrăjbitori şi gâlcevitori, aţâţă între cei supuşi odată simeţindu-i cu lucrurile, creştinle norocurilor să nădăjduindusă în cinstea carâa-i în scurtă vreme nu numai dintru aceluia lucru nedejde, care cerca, cad, ce şi aceluia carele aemu îl avea din moştinire cad. Că dreptu şi încă prea dreptu lucru Taste, ca dintru ispita lucrurilor să crializă acila pre carii nu-i lasă oarba răutate să se înveţe.

Foarte sănătos lucru Taste celor supuşi a avea otcârmuitori nenorociţi, ce cu noroc dintru a firii dar petrecând cele fericite; că cu îmblândzirea norocului multe, domnilor, din socotiala gândului vin, iară mai mult bune de cum gândita Îi să tâmplă.

Domnii mari cu firea şi preaputernici, la împreunare

cu alţi domni, sau cu mulţime adunată de bolari, volnicila inimii, lăţimla stăpânei, vredniciia capului său, dragoste republicii sale şi, peste toate, a curţii învăţătură şi a sfatului său şi a sămânţiei cinste să arête. Că oamenii cei învăţaţi şi cu minte, nu hainile în care-i domnul îmbrăcat să socotiască, ce oamenii de la carii să dau sfaturile trebuie să la aminte.

Oamenii cei înţelepţi şi streini de lăcomie, când silescu pentru sine să grijască bani, spre (bine) a-i strânge pre dânşii, toate cugetele să întoarcă, că nime mai nenorocit decât acela carele întru puţin (bine) banul lui. singur şie a-şi stăpâni, nu ştie.

Nărocul Taste stăpânul a tuturor lucrurilor şi toate lucrurile cele bune şi cele rele la dânsul să răduc; singur numai de stăpân agoniseşte tit Tuluşuri, care orice mutările ari fi a norocului nebiruit să se arête. Că prea adevărat a isteaţă inimii bărbat Taste, a căruia inimă tărie sala norocului nicecum nu o înfrânge.

De vréme că lăudăm pre cel ştiut, căci ştie a băla suliţa, nu pentru ace Ta îl lăudăm căci are coada suliţii frumoasă şi a căruia codărişte Taste frumoasă, nu pentru acéâa are limbă bogată; care cu limba bogată nu îndată are şi învăţătură sănătoasă, şi a căruia învăţătură Taste frumoasă nu pentru ace Ta are veste norocită şi vestea, de să socoteşte norocită, nu pentru acéïa petrece viaţă nevinovată. Că a celor mulţi ce scriu învăţăturile să se primască nu viaţa care au petrecut ei să se urmédze. Între toate sluj –, bele nice o ţară nu-i mai trainică decât a avea slujbă, a lua aminte la păcatele altora, ce aşea, nu într-altu chip, ce ca de o ciumă să fugă de acela slujbă toţi cei înţelepţi să cade. Că e lua aminte mai adevărată tovă (ră) şie Taste ura întru cel ce ceartă, decât dirégerea celui certat.

Mulţu bine are cel ce are prilaten bun;

că mulţi pe prilateni, când au putut i-au agâutorit şi mai mulţu îi vor aglutori de vor putla. Că dragostea cea adevărată nice părăsâaşte a nu Iubi, nice agâutorind nu ostenlaşte.

Oamenii înţelepţi, măcar că au pierdut multe, iară că oarecând li se vor întoarce, nădejdea să nu piardză; că nice vremile, nice mutările, care deprind a aduce nu părăsăscu, nici a priâatenului slujba a o face nu lasă (nu părăsăsc).

A celor trufaşi şi mândri mai de multe ori sfârşiturile sântu triste, a cărui lucru foarte ia videre faste liac, de se vor învălătuci de primejdii împotrivnice; că nevoile adaug negrijea omului înţeleptu şi primejdiili le micşurializă.

Măcar cât m-am apăra de tovărăşila vinii (greşelii) (iară nice) cel descoperit întru greşeală şi nice o greşeală nu-i care nu ar fi vrednică de pediapsă privederi (I); că carele de mânie grabnică au făcut vină, rău au făcut, iară care din voie şi deadinsu au greşit, mai cu mulţu gria vină au făcut.

Toate a vrea a le face cu socotială bun lucru Taste, iară acellaş a le obârşi cu orânduială iarăşi bun Taste, iară prea greu; că oamenii cu socotială preglur sine atâta de cu grijă trebile sale cumpănescu cu clipelele şi atâta de mare greutăţi într-însăle, atâta de multe pâadeci află, cât nice dănăoar (a) nu păşăscu la ţeanchiul aşedzat.

Cea prea mare în lucruri sârguiala şi trăgănare, doua A stânci sântu de fugit celui ce ţine cârma republicii. Iară dintr-însăle mairia Taste cea prea mare sârguială; că târâziu care s-au putut găti să pierdu, iară cele de grabă alegând, care s-au isprăvit; – asâa pier.

După câa mare grabă multe în toate dzilele pagube vin; că inimii cei nesuieritoare zăbavelor şi înălţate de mândrie tovarăşi neîmpărţite sântu tulburările, supărările, clătirile, greutăţile şi deşertările cu carele şi averilor scădere şi a chipului grijă să împreună.

De vreme ce toţi norocoşi a fi den fire pofţescu, iară singur acela norocit între toţi cei norociţi a să nu-mi poate, pre carele adevărat îl putem mărturisi, precum şi bini ni-au arătat a vieţui învăţături şi bine a muri ni-au lăsat pildă.

Aceştia şi ca acest feliu de socotele şi mai multe învăţături cu scrisorile sale Falared au sămnat, care spre plăceria sa Ţitero în multe scrisori ale sale şi Seneca în cărţile sale şi alţii mulţi în faptele sale lt-au strămutat şi le-

au prefăcut. Că au fostu acestui tiran în cuvinte scurtu şi în socotele ascuţit.

Şi, fiind Falared în oraşul Agrighinti, au scris carte la dânsul oarecare filosof grec, certând tiraniia lui prin şagă, căni cărţi Falared într-acestu chip răspunde:

CARTfA LUI FALARED LA EPIFARM FILOSOFUL

Falared Agrighintinul, lui Epifarm filosofului şi bucurie de la dumnedzăii bucurătorii. În Agrighintin am luat a ta carte, care măcar cu oarece gembăşie închid în sine, iară nemică nu mi-au fostu cu urâte; că a filosofilor şi a celor învăţaţi, precum eşti tu. Taste a nu lua cu urât cuvinte iuţi, care dzic, ce inima a socoti ce dzic. Oamenii mânioşi şi răi la cumpănă şi la măsură pun cuvintile, iară cei iubitori de bunătate şi de pace, fără de dzisa minţii, nemică nu socotesc. Că de am sili toate cuvintile câte să dzic noa A a le lua sama şi noa A înşine ură (şi durere) m-am face şi de pururea netocmele în republică am avia.

Eu şi tiran sântu şi tiranie lucredzu; iară aşea de sănătos sintu, cât niceodată vreun cuvântu' rău şi bun nu m-au clătit. Că de dzice vreun om bun ştiu că dzice pentru să mă certe; de dzice vreun om nebun, pentru desfătarla mea că s-au dzis primăsc. Că toată Ţara Grecească că să vatămă (de mine) de cuvintele mêle, care de mine să sună acolo, scrii.

Şi eu îţi scriu că tot oraşul Agrighintin de voroavele carele să aud de tine aicea de mirare să desfătializă; pentru care laudă şi véste cu mare parte îmi eşti mie datorfu. Că de nu ar fi aşea urâţi tiranii, nu ar fi aşea de dragi filosofii; tu bun să te chemi, şi eşti; eu rău, şi mă ţin, şi sintu. Ce, cum mi să pare, nice ţie pentru acéïa să nu te nebuneşti, nice mie a piiarde inima, a deznedejdui, nu să cade. Că lungă cale Faste a vieţuii şi câteva féliuri de folosuri întru dânsa. În scurtă vréme mutări a norocului sântu şi lesne poate fi că eu din tiran filosof şi tu din filosof tiran să te faci.

Socoteşte priâatene, nu cu lungimea vremii pământul în argintu şi argintul şi aurul într-un lucru nice di un preţ că să mută; adică nice dănăoară în Sichilia, sau în

Agrighintin, n-au fostu tirani carii n-ar hi fostu întâi în şcolile greceşti ţinuţi. Că toţi tiranii cei vestiţi în Sichilia că s-au hrănit, dzic, că au născut în Ţara Grecească. Iară nice tu singur nu te vei lepăda. Acum socotăşte de au fostu în mai mare vină muma caré i-au născut, au mamca care i-au aplecat. Nu dzic că va fi, iară că se va putea dzic: de aş fi eu în Ţara Grecească filosof, mai bun aş fi decât tine; iară tu, de ai stăpâni lucrurile Agrighintii, mai rău tiran decât mine ai fi. Aşijderea, iarăşi aş vrea (să cunoşti) să cugefi că tu, petrecând în Ţara Grecească, unde ai putut să fii mai bun, iară eu, petrecând în Agrighintin, unde a fi mai rău pot; că nice tu atâta de mulţu bine nu faci cât şi să cade, nice eu atâta rău că pot. Venit-au aicea Perii meşter ales şi au scornit un féllu de cazně din aramă, buha Fu făcând, decât toate câte au vădzut soarele mai cumplit. Şi aşea am poruncit să ispitiască aflătorâul singur meşterşugul răutăţii sale. Că nice o lege nu-i mai careaptă decât meşterii, carii cunoscu meşterşug nou să ucigă pre alţii, pre dânşii să se ispitiască meşterşu gurile sale să poruncim.

Foarte mă rog să vii să mă vedzi şi să socoteşti că, adevăr, silă mare Taste a tiranii ca să fiu tiran, iară mai mare silă Taste a filosofiei tale ca să mă fac bun. Că bun sămnu Taste să aibă doftorul de va descoperi bolnavul boala sa. Face-voâu hotar, de iznoavă să te rog să nu părăsăşti a mă cerceta; că de nu-mi vei fi tu mie nice de un folos, că-l voâu fi eu ţie de folos adevărat să ştii. Iară folosul tău nice dănăoară mie de scădere nu-mi va fi. Petreci norocit.

Pentru prea mare bunăvoinţa a lui Filip, împăratul Machidoniei, a lui Alexandru celui mare, a lui Ptolemeiu, a lui Arhilau şi a lui Pir, crăiul epirotelor, spre oamenii cei învăţaţi şi inţălepţi (de la cei ce lua obicealuri şi sfaturi); cinci lucruri de jeale domnilor, pentru trei lucruri să fie mulţămit Pir lui dumnedzău. Cap II

De credem lui Cvintu Curţile, Alexandru Marele, feciorul lui Filip cra Tul Machidonii, numit Marele, nu aşea pentru mulţimea oştilor cum pentru mulţimea filosofilor ce

au avut decât alţi domni în divan au agonisit. Niceodată domnul acel mare nu s-au apucat de războâu până n-ar fi ispitit de oameni învăţaţi şi în (ţălepţi) filosofi, fiind el de faţă, orânduiala cum va purta şi mijlocul cum va începe; care orânduiala, adevărat, înţelepţeşte să face. Că numai într-acele lucruri trebuie a nedejdui norocite tâmplări, carele întâi li-au socotit acifa îndelungată şi întriagă socotială.

Şi adevăr, scriitorii, aşea grecii cum latinii, de viaţa marelui Alexandru nu hotărăscu de au fostu mai mare întru Alexandru groaza asupra vrăjmaşilor, au întru plecăc Tunia lui apucarea sfaturilor. Iară măcar

(că) în curtea lui Alexandru mulţi învăţaţi şi filosofi cu numărul să afle, ce decât pre toţi mai dragi avea pre Aristotel, pre Anaxarhu şi pre Onisecrit. În ce Alexandru prea mare au arătat întălepciunla sa; că datorită domnilor înţelepţi şi a celor mai mari Taste a asculta sfaturile a mulţi, iară la ales şi la aşedzat a să odihni presocotiala a puţini nice să îndestula Adexandru, cu cei mulţi lângă sine, învaţă (i, ce şi alţi streini învăţaţi trimitea de-i cerceta şi însuşi, de multe ori, pentru să-i valiză şi să-i cercetedze şi pentru sfatul mergea la dânşii, dzicând că domnii, făcându-s (a) înţelepţi, celor înţelepţi es învăţători şi stăpâni tuturor.

Pre vremea acestuia şi Alexandru vieţula Dioghen, pre carele nici cu pofta, nice cu făgăduinţile nu-l putea a-l aduce la sine Alexandru, ca când nice a vieţui n-ar hi vrut cu dânsul. Pentru ce Alexandru să-l valiză pre dânsul să dusă şi prea mulţu rugându-l să-l primască întru ceata lui, răspunzându-i lui Dioghen, că întru aceasta, dzice, tovărăşie luându-mă pre mine, lauda ta pofteşti, Alexandre! Nu să poată să nu o pierdzu pre dânsa, lăsând şcoala mia şi învăţăturile; că de te voau urma pretine, pre mine să mă părăsăsc trebuie şi dacă voau fi al tău, al mieu a fi să mă lipsăscu. TU, lumea supuind, ai agonisit nume (de) Mare, iară eu fugind de lume mi-am agonisit nume de bun filosof. Şi de socoteşti că ai nemerit tu ţeanchiul, eu încă n-am greşitul, mi să pare; şi de vreme dar ce tu mai

mic a fi de Alexandru te aperi, să nu cugeţi că voau să pierdzu cinstea de filosof; că nice o scădere în lume nu-i mai grea, decât a piâarde volniciia.

Audzind acestea Alexandru, întorcându-să către ceea ce era împregâurul lui, cu glas deschis dzise: aşea să mă Tubască dumnedzăii şi să chivernisască mâna mea în războaie marele Matvjrsu, că de n-aş fi Alexandru aş vrea a fi Dioghen. Şi aşea dzisă: după socotiala mea nemică pe pământu' acum a să cugeta mai norocit nu să poată, decât să fie cineva Alexandru, care ar porunci tuturor, sau Dioghen, carele ar porunci lui Alexandru, ca să poruncească tuturor.

Şi precum dintre filosofi, aşea dintre cărţi au avut Alexandru unde mai dragi decât altele. Şi întâi spun cum de pururea avla de cinste cartia lui Omir, *Iliad*, în care carte să închide risipa Troadei, care carte într-un loc cu suliţa, cu sabiia, de câte ori domniia suptu perina lui de avia.

Filip, craiul Machidoniei, după ce i s-a născut fecior Alexandru, doua A lucruri au făcut de mirare: unul pentru multe şi preascumpe daruri trimisă la Delfi, la vrăjea lui Apolon, închinându-le acolo pentru să apere Apolon sănătatea feciorului său, alt lucru, trimisă carte la Aristotel, într-aceasta socotială:

„Filip, împăratul Machidoniei, lui Aristotel filosofului întru cea preavestită şcoală învăţând, sănătate şi pace!

Că mi s-au născut filu din Olimbiada mutarea să ştii, a cărue naştere şi ţie şi mie şi a toată Machidonila nespus (a) bucurie au adus. Că mare desfătare şi împărăţila şi cei supuşi au când nasc domni moştinitori. Pentru ce nemuritoare haruri fac dumnădzăilor şi mari daruri am poruncit să închine dumnedzăilor nu pentru căci mi s-au născut fecior, ce pentru că s-au tâmplat a naşte pe vremea vieţii tale, care eşti filosof aşea de învăţat şi vestit; că nedejduescu că se va tâmpla ţinut şi învăţat de tine şi Machidonia ca pre un moştinitoriu părinţăscu va avea şi a toată Asia monarhă a fi, va agonisi. Aşea şi el, feciorul mieu se va numi, şi tu părinte lui te vei chema. Fii fericit şi

iară fii sănătos!”

Ptoleme cu) Soter, împăratul Eghipetului, foarte, foarte în dragoste aşea avea pre cei învăţaţi a haldeilor cum pre filosofii grocilor. Şi între învăţaţii Eghipetului, cum era între hatmanii Râmului şi a Carthaghenii (duşmănia). Fost-au dar Ptolemeau şi preaînvăţat şi cu cei mai mari lauda lui era. Pentru acela de pururea avea tovărăşie cu filosofii. Învăţat-au şi carte grecească, lăţiniască, haldeiască şi jidovască. Fost-au 11 Ptolemei oameni prea războinici, iară acesta pre toţi i-au întrecut, nu pentru izbândele făcute în războfu, ce pentru ştiinţile învăţăturilor.

Acesta au avut mai drag filosof prestelpon megarinfanul, care într-acela dragoste au fostu la acela domnu’, cât nepomenind alte dovede a drăgostii şi buneivoinţei acestui stăpân nu numai de pururea să afle pre lângă împăratul, ce de multe ori ce rămânea în păharul împărătesc, din porunca lui bea. Într-altele, precum blândeţea domnilor spre ispravnici nu faste altă fără strămurarea a deştepta pre cei voitori de rău. Aşea, împăratul la cină, care în foişor era, dând filosofului să bea, oarecare eghiptian nemeş, nesuferind, întorcându-să către împăratul: eu, dzice, stăpâne. Iau aminte că niceodată tu nu bei să te saturi, pentru să laşi şi lui Stelpon (în păharul tău), nice el, niceodată setia nu-şi stâmpără, ce tot ăştiaptă să-i dai lui ceva. Căruia răspundzind Ptolemeau dzisă: dreptu grăeşti că Stelpon nu se va sătura cu atâta ce-i dau lui; căci lui atâta nu i-i drag a bea ce rămâne din păharul mieu, cât ţ-ar fi drag ţie de ai bea ce rămâne lui în filosofie.

Antigon, unul dentru cei mai aleşi prifateni a marelui Alexandru, au fostu cel ce mare parte de împărăţie au agonisit după moartea lui (Alexandru). Că precum au fostu norocit Alexandru în viaţă, aşea în moarte nenorocit, de vreme ce n-au avut feciori să moştiniască stăpâniile sale şi acia ispravnici au avut carii i-au astupat vestea. Şi măcar că Antigon, om pierdut şi de toate bunătăţile lepădat, iară deodată avea în dragoste pre filosofi; şi aceasta dintru

deprinderea marelui Alexandru, a căruia casă era ca o şcoală adunată de toţi filosofii lumii cei mari. Din care dovadă să poată alege cât de înţelepţeşte ari face domnii carii pun nevoinţa întru diregători carii ar fi de copii învăţaţi şi deprinşi întru învăţătură. Că nime nu-i aşea de rău şi cu minte aşea deşartă cât să nu-i rămâie lui vreun lucru bun dintru acelia ce-au învăţat în copilă riia sa.

Şi aşea Antigon pre doi filosofi mai în dragoste i-au avut: pre Menedem şi previon, den carii acesta Vion pre cât era şi mai învăţat, pre atâta şi mai sărac; că în vecii cei vechi nice unui filosof a învăţa filosofila la ivală nu să cădea, care ar fi avut în buzunariu sau în pungă vreun ban măcar.

Laertie scrie – şi aceasta şi mai pre larg învaţă Plinie, Carte 5, *De învăţături* greciloraşea era atunci de sf (i)nte şcolile greceşti, cât de ce era filosoful mai învăţat, de atâta mai puţin avea şi cu cât avea mai puţin, cu atâta mai în mare preţ să socotila şi nice cu un lucru mai mulţu nu să lăuda ştiinţa cea multă decât cu lipsa averilor.

Şi aşea, Vion, oborândusă de boală prea grea (de care boală atâta s-au supţilat şi s-au slăbit, cât numai piialea şi oasăle să vedea) Antigon trimisă pre feciorul său, care l-ar cerceta, cu carele şi bani mulţi dându-i agâutorâu; că viaţa lui să potriviia învăţăturii. Ce pentru cea mare lipsă a lui, precum era datorâu învăţăturilor filosofiei şi măcar că Vion era bătrân şi slab şi de greutatea boa lei era aproape de moarte şi că amu şi untura, sau măduha (ca să dzic aşea) cărnii ceii slabe îi lipsiia, iară cu făclila vieţii cei cinsteşe tot ardea. Adică aşa cu inimă mare s-au arătat cu ura darurilor, precum s-au arătat Antigon a le trimite acelia cu mâna întinsă. Şi aşea, urându-le toate, filosoful într-acesta chip feace voroavă către feciorul lui Antigon ce-i adusese banii:

Spune lui Antigon că eu îi trimit lui nemuritoare mulţămită, aşea pentru omenila care mi s-au arătat mie întru viaţă, cum pentru darurile trimise, acum, la moarte. Că nemică mai mulţu priâaten a pri Tatin nu-i datoriu a face decât dragostea cea bună învoită şi averilor sale de

obşte volnicie. Aşijderea şi această să dzici împăratului, tătâne-tău, că de 75 ani fiind, gol am trăit; pentru ce, acum, cu haine şi cu aur să mă îngreuedză, de vreme ce-mi îaste a o trece marea cea îngustă (viaţa aceasta) şi dintr-această lume a mă duce?

Eghiptenii, vrând să triacă pustila Ţării Arăpeşti micşurializă-şi sarcinile cămililor, nu le îngreuializă. Aşea, numai pre acela socotescu a fi neînvăluit cu mâhnicâunea vieţii cei cu grijă, care grijă a averilor liapădă. Pentru aceia să dzici împăratului, tătâne-tău, că altă dată, pre omul ce-i aproape de moarte nu cu argintu şi cu aur, ce cu întreg şi sănătos sfat să-l agiutoriască. Că aurul, pentru să se părăsească, cu dureri şi cu mâhnăcfuni viaţa face, iară sfatul bun, ca să primască moarte cu răbdare face.

Aşijderea împăratul machidonilor, Arhilau, moşul-cum dzic –, a lui Filip şi strămoşul lui Alexandru Marele, că ar fi fostu de viţa lui Minelau, a celui vechi împăratului Ţ (a) râi Greceşti, care au fostu în războiul şi răsipa Troadei, să lăuda. Şi acesta împărat au avut dragoste de filosofi şi între alţii au avut cu sine pe Evripid, music, cântăreţul. Oare pre aceia vreme, aşea de mare avea laudă de poetic, decât au avut Arhilau, împăratul Machidoniei? Că şi astădzi mai mare cinste au mulţi învăţaţi pentru cărţile care au scris, decât domnii cei mari sau pentru ţările care au moştinit, sau pentru izbândele ce-au arătat în războaie.

Deci aşea era întru cei de casa Arhilau, Evripid, şi atâin de multe arăta Arhilau lui Evripid, cât nice un lucru. În Machtdonie fără sfatul şi isprava poeticului nu se făcea. Şi că cei neştiuţi din firea sa nu primăsc poruncile celor învăţaţi poate fi; aşea au vrut primejdiia că într-o noapte Evripid, vorbind mulţu din istoriile cele vechi cu împăratul, s-au zăbăvit mai mulţu. Şi aşea, nenorocitul înto (r) cândusă acasă-şi, iară zavistnicii lui anume Arideu şi Crateu, carii au fostu iscodit aceste, au slobodzit asupra lui dulăi flămândzi, carii aşea l-au sfărâmat şi l-au mâncat, cât carnea lui să îngropă în bârdâhanile cinelor; nemică, fără oaşa goale, n-a rămas gropniţii. Care tâmplare prea mâhnită, după ce cunoscu Arhi (l-au) dintru vestitorii săi,

de durere şi de mânie de grabă cădzind, de abiia a fi viu să părea. Care nemărui mirare să nu-i paie; că din nenorocite şi din grabnice tâmplări mintea omeniască de mirat să tulbură şi precum au avut în dragoste mare împăratul Arhilau pre Evripid în viaţă, aşea nespuse durere şi mare jele de moartea lui au avut. Că din ochi multe lacrămi au vărsat, părul ş-au tunsu, barba ş-au ras, hainile cele purtăreţe de împărat machidonian li-au schimbat şi aşea, dintru toate, cu mare podoabă au îngropat pe Evripit, ca când s-ar fi îngropat acela Ulissus grecul. Nice cu acestea îndestulându-să, până. când pre ucigaşi au pedepsit cu mare pediapsă. Că strâmbătatea sau moartea, făcută aceluia căruia prim, nemică altă nu-i, fără cuptorâul în carele priinţa drăgostii să ispiteşte.

Făcând, dară pedeapsă celor ucigaş şi îngropând oasăle poeticului, oarecare grec nâameş, numind pre Arhilau dzise: să ştii, împărate preavestite, că toată Ţara Grecească laşte mâhnită pentru tine, căci pentru atâta lucru uşor te-ai mâhnit. Căruia împăratul, răspundzind, îi dzise: ştiută laşte dzisa acela a preaînţelepţilor, că inimile blagorodnice nici întru cele preanefericite (şi cât de nedejduite) tâmplări nu să înfrângu. Că plângând împăratul nu pot, sau de pot nu sintu datori, să se bucure cei supuşi. Iară eu am audzit oarecând de la tată-mieu că niceodată nu să cade domnilor a lăcrăma, fără întru unde dentru aceste cinci lucruri:

Întâi trebuie a plânge domnului bun de scăderea şi de stricăciunea republicii sale. Că bunului domnu’ să cuvine strâmbătăţile sale, şie făcute, să le larte; iară a răscumpăra oricât de mici strâmbătăţi care s-au făcut republicii şi viaţa a-şi pune cu cale faste.

Aşijderea să cade a plânge domnului bun de i se va Tace silă cinstii sale. Că domnii carii nu răscumpără călcarea cinstii sale cu lacrămi de sânge, adia de vii sintu vrednici să se pune în pământu’.

Cătră aceasta sintu să plângă domnii cei buni pre cifa ce pot puţin şi cu multe supărări să învălătucescu. Că domnii carii nu plângu nevoile meserilor, nice de un folos,

ce în zădar trăiesc pre pământ.

Şi iarăşi, domnul bun trebuie să plângă fericifa şi lauda tiranilor. Că domnul cărui nu-i pare rău (de lauda) şi răutatea tiranilor, nevrednic faste de dragostea şi de slujbele celor buni.

Pre urmă, de plânsu faste domnului bun moartea celor învăţaţi şi a celor înţelepţi oameni. Că nice o scădere în viaţă nu poate să se prilejască mă (I) mare domnului, decât de va muri omul cel învăţat, a cărue sfaturi ţine întru otcârmuirea republicii.

Acestea Arhilau (călăreţului) grecului care au fostu hulit căci au plânsu pe Evripid i-au răspunsu'.

Şi măcar că în câtă cinste şi preţ au fostu filosofii şi oamenii cei învăţaţi, aşea la râmleni cum şi la greci, ades pomenescu scriitorii cei vechi. Iară încă un lucru preavrednic de însămnat voau aduce aice. Nime nu-i dentre toţi carii au cetit istoriile – şi ales a Râmului – să nu ştie cine au fostu Ştipio Africanul, câtă laudă au pricinit romanilor. Că şi şie şi Râmului au potrivit pomenire, care nici întru une vacuri nu se va stinge, nu numai pentru biruirea Africăi, ce şi pentru vrednicită lui. Şi adevărat nu trebuie puţin a socoti, de se vor tâmpla într-un om amândoa A: şi bunătatea şi norocirea să fie. Că mulţi din cei vechi mare laudă ş-au agonisit şi cu armele, care pre urmă cu spurcata viaţă o au pierdut.

Spun scriitorii romani că cel întâi scriitoriu de stihuri heroiceşti în limba latiniască au fostu Enie poeticul, a căruia scrisori întru atâta de mare cinste li-au avut Stipio Africanul, cât murind acela, preafericitul a romanilor, au poruncit să-i pune pre mormântul lui stâlp cu chipul lui Enie, întru mărturie. Pentru care faptă (a) acelui Stipio, murind, putem culege cât au avut de dragi întru viaţa sa pre cei învăţaţi şi înţelepţi. Că au socotit că mai mare laudă va avea din stâlpul poeticului, decât dintru stiagurile şi armele luate din Africa.

Pre vremea lui Pir, împăratul Epirotelor, care era mare vrăjmaş romanilor, să vestiia în Ţara Grecească Ţinea, de m-am thesalonic, ascultătorul, cum spun, a lui

Domestin. Adevăr, istoricii cei vechi atâta socotita de Ţin<e) a, cât să fie fostu el izvodul frumuseţii voroavei omeneşti, dzic. Că au fostu la cuvântu’ foarte dulce şi la socotială foarte mare.

Acest Ţinea trei slujbe au avut în curtea lui Pir: întâi, la cină de masă cu şăgi îl desfăta pre dânsul, că era în lucrurile şăgilor de mirat şegacâu. A doua, că faptele lui Pir el le scrila, că era şi mare vorovaci şi a scrie cele adevărate drept. A trila şi cea de pre urmă slujbă avea, soliile mari şi de mare triabă el le isprăvila, că era prea ascuţit la minte şi întru a isprăvi trebile foarte norocit. Că aşea de mintos, multe lucruri le arăta şi aşea la sfat grăia deplin, cât nice dănăoar (a) nu-i trebuia orator; în lucrurile isprăvilor boaarilor, până nu de sârg, făcea îndată aşădzământuri mari, sau pace isprăvita vecinică.

Cătră acesta Ţinea, aşea oarecând au grăit Pir: trei lucruri sintu pentru care dumnădzăilor nemuritori mare mulţămită dau. Întâi căci împărat pre mine, nu slugă, m-au făcut. Că prea mare bine faste celor muritori a avea slobodzenie a porunci şi a nil şi legat ascultării nemărue.

Aşijderea mulţămăscu dumnădzăilor căci mi-au dat inimă de fire vrednică. Că acela ce în toate ostenelile osteneşte cu inima, mai bine ar fi fostu aceluia să fie murit mai timpuriu.

Pre urmă mulţămăscu dumnădzăilor căci aşea întru cârma republicii, cum întru a face războaie ţi-au adunat pretine, mie tovarăş. Că mai multe oraşe cu dulceaţa limbii tale li-am supus, care să le fiu luat şi dobândit cu arma cumplită nice dănăoară n-aş fi putut.

Acestea Pir au grăit priâatinului său, lui Ţinea poeticului. Valiză, dar, domnii şi cei mari, carii să află pre aceste vremi, cât de cu priinţă au fostu domnii cei vechi spre oamenii cei învăţaţi, carii cu puţine pilde li-am numărat, măcar că cu mai multe a adauge aş fi putut.

Cartea lui Marco Avrile către Pollio, priâatenul, întru care să închide hula împăraţilor romani, căci poftiia să fie scurţi la scrisoare şi lungi la apucat.

Aşijderea viaţa domnului că faste ceasornic

otcârmuirii republicii.

Aşijderea de viaţa lui Periandru şi pentru mormântul şi pravilile lui şi hotăra câteva, întru care lucruri cei vechi au aşedzat fericiia. Cap 12

Marco, împăratul romanilor, tribunul norodului, preotul cel mare şi tatăl moşiei, monarha marele, lui Pollio vechiului priâaten sănătate fericită şi norocire diriaptă împotriva norocului strâmb.

Cartea ce mi-ai trimis din Capua în Vitinia o am luat şi cu aşea de voioş ochi o am cetit, cât cu care inimă voioasă ai scris tu. Că ştii acea véche dzisă a lui Omir: ce să prăveşti cu ochi buni să îndrăgeşti cu inimă curată. Mărturisăscu-mă cu dumnădzăii nemuritori că eu nu ca un împărat Romei it scriu, adică ca un stăpân la slugă. Că aşea mi s-ar fi cădzut şi prescurtu şi numai acelea ce ar hi fostu de aşedzare aş fi scris, carele întru prilatinul cel ales nu să cade a face. Că oamenilor celor mari scrisorili niceodată a nu le începe, iară a pri Tatini lor niceodată a nu le sfârşi trebuie.

Scriu la tine, al mieu Pollio, ca la mare prilaten, ca la tovarăşul vechi, ca la cel ce Taste credincios păzitor tainilor mêle, ci că rue deprindire niceodată mie urâtă nu mi-au fost, întru a căruia rostu niceodată minciuna n-am aflat, întru ci că rue făgăduinţă nemică smintit n-am priceput, carele fiind aşea aş face greşeală întru legile priâatenii de te-şi feri pretine oricât de tainile mele. Că orice cu supăr să face inimii supărate trebuie cu prilatenul credincios la un loc a aşedza.

Tu pesemne, Pollio, puţin socoteşti a fi osteniala împăratului roman în scrisori, în voroave, în mers, în mâncare şi în toată viaţa a încungâura toate părţile a împărăţiei Râmului. Iară de aceasta eu nu mă mir. Că viaţa împăratului întru bunătate ales nemică altă nu-i, fără ceasornic, carele cu cei supuşi sau să tocmeşte sau nu să tocmeşte.

De aceasta mă mir eu că aşea sân tu de neînţelepţi romanii, aşea de nevrednici orăşănii, cât toţi ar mărturisi cum de apărarea maiestatului său şi de adagirea prostimei

ar fi, când ar mérge domnul încet, când ar vorovi puţin, când ar scrie pe scurtu, întru scrisorile cărţilor, arătând scurtare, zăbavă a nu face mai lungă întru a supune tari streine nebănuind.

Iară adevăr, nu trebuie să poftiască oamenii cei înţelepţi cugetând domnii, neplecându-să spre tiranii, să fie cu voroavă bună, ca tuturor de-a tocma să arete dreptate, să aibă cugete bune, pentru să nu râhniască stă pinii le streine; inimă curată să aibă, ca să îmblândzască mâniile şi aprindirile, cu inima să fie plecaţi ca să îarte strâmbătăţile sale, să îmbască pre cei supuşi, ca să poată cunoaşte slujbele lor, pre cei buni să ştie, pentru să-i cinstiască pre dânşii, să cunoască pre cei răi, ca să-i înfrânedze şi să-i opriască de rele. Că de altele ce să atinge de puţin folos ne faste: domnul să margă mai iute, a mine a mai lacom, sau a scrie mai scurtu, că nu semnele, de sintu oarecare chipului, ce nebăgarea de seamă întru chevernisala stăpânei strică.

De mare desfătare mi-au fostu mie, Pollio, cartea ta; iar mai mare desfătare mi-ar hi fostu faţa ta. Că scrisorile a vechilor prilateni înoescu aducirea aminte de lucrurile trecute. Cât de cuvios lucru Taste corăbifarlului a face voroavă de primejdiile (de pre mare), când agâunge la uscat; vânătorfului să spuie de frigul ce au suferit, când şede înaintea focului; călătonului de cale, când să află în odihnă a grăi; în dzua cea de izbândă, a spune biruitoriului de războiu'; însă peste toate bucuriile întrece acela ce au fostu vechi prilateni, la fericie vorbăscu de ostenelile cele preagroznice carele au avut în tinereţile lor.

Un lucru mă crede şi de acela să nu te îndoieşti a crede: că nime cele bune date de la Dumnedzău, nice a le mărturisi, nice a le moş ti ni, nice a le cunoaşte, nice a le petrece, nice a le păzi n-au putut, fără acela ce li-au agonisit acelia cu multă osteneală. Că acelia cu toată inima le Iubim, întru agonisita căror vărsăm sudori multe.

Un lucru te întreb pretine, care mai mulţu Taste dumnădzăilor că au fostu, să socoteşte şi mai ales între oameni: acela dreptul Traian, ţicul, cu toate războaiele

Dachiei, Ţării Nemţăşti şi Spaniei, au acela Nero, cumplitul, hrănit întru prea mare a Râmului desfătări şi dezmierdări? Au n-au fostu acela trandafir între spini şi acesta laltu urdzică între flori? Au viaţa acelui preabun Traian n-au dat miros foarte cuvios, ca un trandafir, tuturor vécilor, iară a lui Nero neîmblândzitului, defăimare va aduce, ne (ca să grăiescu aşea) de urdzică, celor de pre urmă? Nu dzic că toţi, iară mare numărul a celor buni Taste. Iară mulţi domni, moale deprinşi, au dat pricină ca pentru nebăgarea de seamă, pentru paza ţării au audzit de sine hulă rea. Că de ostenélele sale cele deosăbite nice dănăoară, nefăcând grijă, puţin grijăsc şi socotesc osteniala streină.

Nu socoteşti, Pollio, că acum, după ce m-am făcut, din voia dumnădzăilor, cârmariu lucrurilor lumii, ţi-am uitat pretine. Că precum am petrecut amândoi desimea tinereţilor, aşea volu ca la un loc să ne odihnim amândoi, în meidianul néted a bătrânăţilor. Adusu-mi-am aminte precum amândoi pen învăţăturile cărţilor în Rodos am arat şi în Capua, pin oştiri, ca o semănătură am semănat. Iară dumnădzăilor li s-au părut ca grăunţile norocului mieu în Râm să se coacă, iară ţie şi altor mai buni decât mine, măcar un spic norocul a da n-au vrut.

Nu pocâu suferi să fiu cu greşeală, la tine în prepus, când cugetul mieu de credincios prilaten laudă îl va da. Că nestătătoriu norocul, dându-mi mie preseamă culesul viei sale, nu vor lipsi ţie, mă créde, rodiţii a casii mêle struguri. Nice dănăoară acestea să nu sloboaliză dumnedzăii cei drepţi, nice dănăoară să nu es din tâmplările cele nedrepte a nebuniei, cât în doaodzăci de ani ce-am aflat eu de pururea ale tale uşi, să găseşti măcar într-o clipală închisă de către tine inima mea.

După ce m-au înălţat norocul la scara împărăţiei, doua A lucruri de pururea înaintea ochilor în sintu pusă: adică ca nice să fiu răscumpărătoriu neprifatenilor, nice să fiu nemulţămitorâu de către prilateni. Că mă rog dumnedzăilor ca mai nainte cu uitare să îngroape viaţa mea, decât numele mieu de nemulţămitorâu să se

însămnedze. Săvai să închine cineva dumnădzăilor jirtve câte ar vrea de multe, să arete către oameni slujbe, şi oricine va fi nemulţămitorâu despre priâaten, în toată lumia, de la toţi, va agonisi hulă.

Şi ca să ştii, Pollio, cât de mulţu iaste să se socotiască prilatenii cei vechi it volu spune o pildă a filosofului, care să nu-l paie greu a o asculta. Între şapte a Ţării Greceşti preaînţelepţi, în cele preavechi istoriile grecilor, Periandru se numeşte pre carele multă vreme l-au avut în loc de domnu’. Asca era de ascuţit la minte şi aşea de cu poftă a bunelor lumii aceştie, cât s-ar îndoi istoricii de dânsul a scrie, oare mai mare ar fi întru dânsul a filosofiei ştiinţa care învăţa în şcoli, au sila tiranii cu care asuprita republica. Că ştiinţa adevărului, nesupusă temelie, multe strică omului.

AL doilea an împărăţii mele, fiind în Corinth, văzdut-am mormântul în care era îngropate oasăle lui Periandru, pre carele era împregâur stihuri scrisă cu slove greceşti şi preavechi într-acest chip:

Într-această groapă, îngustă, închidesă Periandru cel Mare.

A căruia lăcomie Hellas nu-i era îndestulare, Cela ce norocurile meserilor de viu le mânca. Carnea lui, în mormânt, viermilor mâncare îaste. Şi carele cu scăderia a mulţi oarecând vieţuia. Cu a tuturor aemu, fiind moartă, iată binele dzace.

Prea nenumăraţi din binile vieţii i-au dezbrăcat, P! meuis>

fiind el viu;,<O’O> 3

Sloboade pre mulţi din moarte, fiind el mort.

Viaţa celor nevinovaţi au spartu cu vărsare de sânge

Şi din sudoarea săracilor a petrece preamare laudă avea.

Întru a face să arăta dirept, singur presine tiran;

Întru nepăzind legile neîmblândzil

Au curvit în toată noaptea şi arăta 16 mijloace de tiranie;

Iară a răutăţilor lui deschis marlur va fi Corinthul.

Era şi altele pre mormântu scrisă, ce fiind singur în câmpu, era ştearsă de apă slovele şi fugita ochii a ceti mai mulţu; că era piatra mormântului veche şi cu mare cheltuială pre aceia vreme făcută; ce den negrijă s-au stricat, de care nu-i mirare, că alata faste de puternică vremfa, cât şi pre oamenii cei vestiţi cu uitare îi astupă şi case iscusite gios le oboară.

De pofteşti, Pollio, pe ce vremfa au fostu acest filosof tiran, să ştii, când s-au făcut latină, preavestitul oraş a Sichilii, în rădăcinile Etnii, când era Perdica al patrulea împărat a machidonenilor, 1) Cardisca al patrulea împărat a Midilor, 2) Candarol al cincilea împărat a Lidii, 3) Asaradoh împăratul has (I) r (I) clenilor şi Merodah al doisprădzecilea împărat a haldeilor şi Nomma Pombilie al doilea crăfu Râmului; dzic, pre vremfa acestor împăraţi buni au stăpânit în Corinth Periandru.

Şi aceasta să ştii că Periandru măcar că nu numai cu fapta ce şi cu vestea tiran în gura tuturor era, iară cât cu viaţa rău, cu atâta iscusit cu voroava şi întru aşădzare bună republicii foarte nevoitorfu era. Că nime în toate aşea de bun nu faste întru care nemică lucru de hulă să nu să afle şi nime aşea de rău cât să nu să afle întru dânsul nemică lucru de laudă. Iară măcar că nice prea tânăr, nice prea bătrân sintu, ţiiu minte că am vădzut oarecând pre Traian împărat; stăpânul mieu, cinând în Agripina şi poate fi den tâmplare să scornisă voroavă de cei buni domni şi de cei răi, a vecilor trecuţi, aşea greci, cum şi romani. Şi oarecine au fostu, care, de mirat, lăuda pre Octavie, iară pre Nero acela cumplitul îl huliia. Că vechi obiceaâu iaste a să îmbuna domnilor ce-s de faţă şi a huli pre cei trecuţi. Traian împăratul, carele de grăia vreun cuvântula masă, mâncând bucate şi în biserică rugându-s (e) ca o minune era, întru acela dzi, vădzind pre unii şi mai pre toţi a-şi să meţi mădulările întru lauda Lui Octavie şi pre alţii pre Nero hulind, că trec modul, luând aminte, dzis-au Traian: că să laudă de voi Octavie mă bucur; iară fiind eu de faţă că să huleşte Nero mă mâhnesc. Că grozav lucru faste domnului viu a suferi înaintea sa să se vorbească de rău de

vreun domnu’ mort.

Adevăr, fost-au Octavie împărat bun, iară nu ve (dzice că n-au putut el să fie fostu mai bun. Fost-au şi Nero prea rău, iară n-au putut să fie şi mai rău? Care pentru aceasta o dzic că al cincile an a stăpânei sale Nero, decât toţi au fostu mai bun şi în noa A ani pre urmă decât toţi mai rău. Deci, de faste pentru ce să se huliască, faste pentru ce să see) şi laude.

Cadesă oamenilor aleşi, când grăiesc de domnii cei morţi, către domnii ce sintu, singură numai a lăuda bunătatea lor, în care să afle, iară nu să se sloboadă a spune de răutăţile cu carele au fostu însămnaţi; căci celui bun plată i s-a cade căci sileşte dreptu sine cu bunătăţile, iară celui rău să i s-a dea ştertăciune: că din slăbăcfune nebuneşte.

Acestea toate, fiind eu de faţă, n-au dzis Traian împăratul şi cu atâta greutate au grăit, cât oricine era să ruşinară şi toţi au tăcut. Că adevărat, nu are aşe mare durere cumplita certare a omului, pentru deznedej (lulta răutate, cât aduce omului celui ruşinos, ruşine, un cuvântu’ răstit.

Acestea ţie, Pollio, pentru aceia le spuiu, de vreme că Traian, luând epilropiia lui Nero, ar fi găsit şi întru dânsul ce ar fi de l/iudă. Aceştia şi de Periandru socotescu, pre carele de-l pedepsim pentru rele ce au fiicul, faptele pedepsim, iară pentru cuvintele carele au grăit bune şi pentru legile care au făcut bune (lucru iaste) îl apărăm. C, a nemică celui rău nu-i mai uşor, decât drept a merge înaintea altora; şi nemică necluiaş nu mai greu, decât a face dreptu (şi spre a face dreptu pre alţii să-i aducă) Şi aşea legi multe, ce-au dat Periandru corinthenilor, din care cele mai puţine le voi spune aice, carele sintu aşea:

De ar ucide cineva în sfadă pre altul, numai să nu fie fostu cu vicleşug, să nu-l pedeapsească de cap, ce a fratelui celui ucis, sau a rudeniei lui cei mai de aproape în viaci slugă să-i fie. Că mai uşoară pediapsă faste moartea scurtă, decât robie vecinică.

De ar prinde pe cineva tâlhuind, să nu-l omoară, ce

cu sămnu în frunte să se însămnddze, să se cunoască cine ar fi. Că oamenilor celor nu de tot fără ruşine mai mare rău faste defăimarea cea lungă, decât viaţa cea scurtă.

Oricare bărbat, sau fămee, întru scăderea altuia va grăi minciuni, acela, sau aceia, o lună încheiată să poarte o pietricia în gură; că nu-i cu cale a avea slobodzănie a grăi; că cel ce au bârfit faste neînfrânat.

Oricare bărbat „sau fămee, ar fi pricina lurburărilor şi învrăjbiturilor în oraş, cu sităă Imi însămnându-să, din oraş să se lepede, de vreme ce nu poate fi ca să fie priialen dumnedzăilor cel ce face prieteşuguri cu oamenii cei de aproape.

Oricare oroşan va lua facere de bine de la altul şi se va arăta nemulţămitorâu.

pentru această faptă certare cu moarte să i se facă aceluia; că omul nemulţămitorâu pentru bine nevrednic faste de agonisit camătă vieţii.

Socoteşte acum, Pollio, care ţ-am spus istorie veche cât era corinthenii de blândzi spre ucigaşii de oameni, cât de milostivi către cei vinovaţi întru furtuşaguri, iară pre cei nemulţămitori, neagonisit nemică, fără de zăbava porunciia a-i ucide (fără zăbavă). Ce mie în (I) pare căci au făcut dreptu corinthenii; că nice cu un lucru mai mulţu nu să tulbură omul înţeleptu decât când vede pre cela ce au luat bine de la dânsul nemulţămitonu.

Această istorie a lui Periandru am vrut să o spuâu numai pentru să vedzi şi să cunoşti cât hulesc şi liapăd nemu Iţă mita pentru bună facerea şi că voi nevoi să nu Iau greşeală nemulţămirii; că nu-i acela desăvârşit întru bunătate, carele tare huleşte răutatea, ce carele-i strein de dânsa.

Te rogi ca să-l scriu, Pollio, în care lucruri oamenii den vecii trecuţi ş-au socotit fericifa sa. Că aşea era de multe felâuri hotăra, unii urând viaţa, alţii poftind, alţii cercând lungimea vieţii, alţii scurtând-o; ciia pentru desfătările carii petrecia, cercând oslenelele, a cărora mulţime de felfuri nu altă pricină au fost, fără cât au avut câteva felâuri de hotăra; că pre gustu îl face despărţire, de

cearcă oamenii feluri de mâncări ştiute. Ce lăsând mai încolo graiul lui Marco Avrilie, ce au răspunsu' mai pre largu, să scrie aice prescurtu, cum au arătat Fericiile celor vechi, întru ce lucruri le socotesc.

Epicur filosoful, după ce să robi de Lisandru, tiranul Peloponisului (Moriei) şi avându-l de mare desfătare, atâta cât şi Epicur, nu acum ca un filosof, uitând învăţăturile, ce ca un dobitoc, după răutăţi dându-să, că oamenii carii din povăţuirea firii nu să pliacă spre bunătăţi îndată cât de mică tâmplare să dau după răutăţi, ce aşea au dzis acestu filosof dobitocescu, nu omenescu, cum fericiia stă, când au cei învăţaţi aşternuturi moi, cei dezmierdaţi când nice de răceală, nici de herbintială nu să asuprescu, cei curvari de au muieri frumoasă, cei beţivi de au vin bun şi ospeţe dulci (când au).

Eschil poeticul, întrebându-să în ce ar sta fericiia omului, să fie răspunsu': în somnu că faste fericie, dând socotiala aceasta că noi, dormind, nice e la ti rea cărnii ne supără, nice vrăjmaşii ne gonescu, nice priâatenii ne strigă, nice cumplita iarnă ne asupreşte, nice herbinleala verii ne dodifaşte, nice ne învăluim cu acele ce le videm, nice de durere nu ne vătămăm, nice cele împotrivă ne asuprescu şi nice a trupului durere simţim, nice a sufletului tulburări.

Pendari dzice, când sufletul cel din lontru, partea cea mai mari întru multe lucruri, să supune trupului celui den afară, aceia dzic a fi fericită (şi a să nu-mi şi a să socoti), care nice une dureri în trupul său nu are. Că fiind carnea tristă (şi trupul vătămat) nu poate stăpâni în inimă bucurie. Aceasta dară a lui Pandari socotială urmând thevanii, fără alte toate niamurile năsâlnice sintu ca să nu aibă durerile trupului. Annius Săver mărturiseşte precum ei în toate lunile îs slobodzfia sânge din vână, pentru să se curăţască de singile cel adaos şi în toate săptămânele făcea vărsări pe gură, pentru împleri le trupului. Aşi di rea ades mergea la feredeu, pentru să se (ei feriască de înflături şi felâuri de mirodenii, ca să nu simtă din locurile necurate vreun greu. În scurtu, nice un lucru nu păzila

thevanii mai mulţu fără numai în tot felini de desfătări a păzi şi a griji moale trupul său.

Zâno, cu a cărue meşterşug şi minte la făptura turnului aşea vestit şi sfatul lui, Ptolomciu, întru otcârmuirea stăpânei sale, l-au avut; că demultu domnii carii nu asculta sfaturile celor învăţaţi să socotiia în numărul celor nebuni. Într-acel Turnu ce l-au făcut Ptolemeâu, fiind cu tărie făcut, multă vreme au şi nu t Ptolemeâu pe preaiubită a sa prilatină, aşea să se păzească mai bine cum cu cuviinţă să petriacă. Că mai de mulţu perşii, sichionii şi haldei<i) lua muieri numai pentru să facă copii buni, carii ari moştini pre urma lor, iară de desfătare, de curvie, avea ţiitori. Şi aşea într-acel Turnu fiind mulţi eghipteni boinici sau luptători, între carii unul era mai mare, pre carele nime nu-l putea da gios, cu acela într-o dzi să se lupte, tâmplându-să lui Zâno, l-au trântit Zâno pre acel luptătorul mare, de care biruinţă au dat pricină lui Zâno de au socotit că fericila nu într-altu lucru stă, fără numai întru biruire cu luptătura tăriei, aşea cât să-l poată pre altul a-l da gios şi cu picioarele. Căci, dzicea Zâno filosoful, într-aceasta căci au trântit gios preluptătorâul, mai mare feliu de biruinţă că ar fi, decât pre mulţi a birui în războau. Că în războau fără dreptate unul agoniseşte şie izbândă, a căriia mulţi părtaşi au fost; iară la trântit, precum unul să luptă, aşea numai a unuia îaste izbânda.

DE ANARHASI FILOSOFUL

În dzi lele lui Erechta, al şeaptelea împărat midilor şi Tarevinie Priscu al cincilea împărat romanilor, era în părţile ştiţiei (tătarălor) un filosof anume Anarhasi din oraşul Epeminidii născut (Tiţer (o), Ţuşc (ulane) 5). Învăţătura acestui filosof cu mare laudă înălţând-o dzice că n-ar ştie, oare mai mare ar hi fostu multă învăţătură a lui ce i s-au dat de la dumnedzăii, au a răutăţii lui, cu carele-l urma pre dânsul tiranila. Că adevăr, după socotiala lui Pithagoras, cu cât cineva ar fi mai primit şi mai drag dumnădzăilor, cu atâta faste mai supus strâmbătăţilor şi răutăţilor omeneşti.

Fiind dar Anarhasi, cum am dzis, de m-am tătar, care m-am la râmleni că avea de varvari, oarecare râmlian rău vrând să supere pre filosof şi de aceasta mai mulţu den răutate Decât den neştiinţă, îndemnându-să – că voroava rea faste crainic minţii cei rele – aşcadară râmpleanul acela au mărsu către filosoful. Nu poate fi, dzice, Anarhasis, ca să fii de m-am tătar, că nice om aşea cu voroavă împodobită nu poate să nască acel pământu' varvar. Căruia răspundzind Anarhasis, dreptu, dzice, grăeşti şi cred inimceasta cuvintelor ta li, măcar că socotiala la un o mărturisăscu. Că tu pre mine şi pentru moşiia a mă huli şi pentru bună viaţa a mă lăuda poţi, iară eu pretine pentru viaţa rea şi grozavă a te huli şi pentru moşifa bună a te mărturisi cu mulţumai cu cale poci. În care lucru pretine singur gludecătorfu pot a te suferi să fii, adică carele dentru noi mai multă laudă faste să aibă întru vecii cei viitori: tu carele născându-te în Râm, ca un varvar vieţuieşti, au eu, carele născându-mă varvar, ca un râmlian vieţuescu; că întru grădina aceştii vieţi mai bine rău verde şi făcătorfu de poame să fiu, decât livan uscat şi cădzut gios.

Şi aşea, petrecând Anarhasi mulţi ani în Râm şi în Ţara Grecească şi fiind aemu mai îngreuiat cu vârsta, fiind aprins de dragostea moşiei sale au socotit să se întoarcă în ştiţia. Pe aceia vreme stăpânifa fralesău, anume Calviţia, cu titfuluşul numai de crafu, iară în singură fapta tiran; pre careli vădzindu-l filosoful plecat spre tiranie şi foarte rău deprinsă ţara lui, au nevoit cu sfaturi sănătoasă pre frate-său şi cu legi bune pre norod să-i înveţe. Care lucru socotind craiul, precum ari adauge obiceaiuri noa A a petrece, cu giudecata tuturor fu ucis;

că nice un sămnu mai adevărat şi dovadă a fi de răutăţile ţărilor să nu socoteşti, Pollio, atuncea decât sau să-i izgonescu, sau să-i omor oamenii cei înţelepţi şi buni.

La perirea sa filosoful au arătat mare groază de moarte şi dzicea cu mare dunăre inimii sale precum lasă viaţa. De care cuvinte aprindzindu-să oarecarele dzis-au: de vreme ce eşti deplin întru bunătăţi, Anarhase, şi întru

învăţătură şi cu vârsta eşti mai îngreuiat, nu mi să pare mie vreo pricină cu cale care ţ-ar aduce durere pentru părăsirea vieţii aceştii de obşte; că de pofteşti tu, carele eşti întru bunătate ale, a avea tovărăşiia celor aleşi şi întru sănătate nu-i are lumea, pre carii şi tocmala acelora, cea învăţată i altor învăţaţi, carii nice unii într-această lume nu să află; şi celui bătrân puţin i s-a cade să-şi socotiască scăderea vieţii, ştiind cu câte osteneli să petrece viaţa. Că a nebuniei lucru Taste acela care face cale şi lungă şi cu grijă, căci ar vedea hotarul căii sale şi să plângă şi să aibă durere.

Răspundzindu-i lui Anarhasi, bune cuvinte – dzice – prilatene, vorbeşti şi măcar de ari răspunde viaţa ta cu cele ce-mi grăeşti! Ce aceasta mi-i durere, căci întru această pediapsă şi minte spre a le urma acelia (şi simţirile a le gusta acelia) şi vremea şi mulţămită ţie să-l dau îmi lipseşte. Că să ştii că nice cu o voroavă omenească cele ce în ceasul morţii gândurile a le tălmăci nu le pot. Eu moriu şi, precum vedzi, numai pentru căci am nevoit a arăta bunătate mă ucig. Ce nice o durere mai mare nu am decât pentru căci nu-mi pocâu răscumpăra de pe frate-mieu Câlvid; căci într-aceasta mi se pare toată fericiia a sta, când ş-ar putea omul a-şi răscumpăra sirimbătatea cea fără cale pătimită de dânsul, până a nu muri (sau înainte de moarte). Că lăudat lucru Taste filosofului a era strâmbătăţile, precum să cuvine a o arăta celui adevărat şi întru bunătate ales filosof; iară strâmbăt-ăţilor care noi, oamenii supăraţi de strâmbătate, leertăm că vor fi răscumpărători drepţi dumnedzăii adevărat lucru faste. Că prea neharnic lucru faste să se fa viaţa omului celui bun de cel tiran şi priâatenii celui bun niceodată să nu valiză pedepsele acelui tiran. Acesta filosof, Pollio, mi să pare să fie pus mare fericie a fi întru răscumpărarfa strâmbătăţilor.

DE HILON FILOSOFUL

Al cinsprădzece stăpâne lachidimonilor, fiind crafu midilor Dioches, a li di lor Gheghes, a haldeilor Merodahas, a macedonenilor Argheu, a romanilor Tulie Histilie, olimbiad 27, fost-au în Athina filosof de m-am grec

anume Hilon, unul den cei 7 preaînvăţaţi cu carii grecii foarte să lăuda. Deci întruacele vremi, mari războaie era între athineni şi între cori (n) theni, precum cunoscut faste celor ce vor ceti istoriile greceşti. Că după răsipa Troadei nice dănăoară n-au fostu pace între greci; nice aşea de mare n-au fostu războiul care au făcut grecii troadenilor, cât au fostu între dânşii, care s-au lucrat pre urmă.

Aşea grecii, cu înţelepefunea sa, în care să afle daruri, împărţifa la ivală, după cum îi agfungea socotiala şi oamenilor celor tari oştile dându-le preseamă şi celor păefuitori otcârmuire, celor învăţaţi solie la cei streini, precum athinei (I) au trimis la cori (n) theni sol de pace pre Hilon. După ce vini filosoful la cori (n) theni, unde aflând într-aceia dzi, o sărbătoare sârba, pre toţi daţi după gioduri, că cei mai tineri alerga, ore câmpi, ce<i) mai bătrâni cu rotile pre uliţe, femeili cu gonţuri în grădini, preoţii cu zvârlituri pre arpână pre lângă biserici, sfetnicii cu puşculiţă de oaşa în casăte cele de taină; şpăgarii presuptu şpăgi în cerdacuri, copile în pe drumuri cu talgere de oaşa gâuca; mai în scurtu pre toţi cori (n) thenii cu multe felluri de giocuri i-au aflat zăbăvindusă, care vădzindu filosoful, om prea greu. măcar un cuvântu' Aice grăind, nice de pre cal descălecând, să întoarsă la moşie-şi, nedându-şi solila.

Şi aşea, înţelegând de acesta lucru cori (n) thenii îl agâunsără pre cale şi-l întrebară de ce n-au spus pricina venirii sale.

Eu, dzice, prilatenilor, de la Athina la Corinth nu cu puţină ostenială am venit şi acum de la Corinth nu cu mică vătămare mă întorcu. Care dintru acestea puteţi culege căci cu nime dentre voi, oricâţi eraţi (de mulţi) în Corinth, a vorbi n-am putut. Că nice cu giucătorii, carii nu-s nice de o socoti ăla, ce cu otcârmuitorii cei învăţaţi (şi înţelepţi) a face pace putere [nu] mi s-au dat, nice athinii nu mi-au poruncit să fac legătura cu acifa a cărora mânuie după vechiuri sintu zăbăvite, ce cu acila a cărora trupurile sântu rănite de războaie şi cu ochii de cărţi (ales) cetind sintu slăbiţi; că cei ce fac războaie cu rotiliţe, pace cu megiâaşii

nici într-un chip a avea nu pot. Acestea şi ca acestea felâuri, după ce au grăit Hilon (făcându-şi cale) să întoarsă la Athina.

Să ştii, dară, Pollio, că corinthenii de prea mare fericie avea giocurile, carele dzua şi noaptea le făcea. Şi acestea nu de şagă că să grăiescu să l-ai; că mie oarecare grec, când am fostu în Antiohia, mi-au spus că mai mare fericie îs socotescu corinthenii cu giocul a birui, decât hatmanul roman a face izbândă cu armele. Că în toate lucrurile corinthenii să socotescu că ar fi fostu cu măsură, fără în giocuri, din carele au fostu prea daţi la răutăţi.

Crates filosoful au socotit a fi fericie în fericita brudire pre mare, dzicând că nu poate acela carele brudeşte pre apă să aibă bucurie deplin, cugetând întru sine că între moarte şi între viaţă nemică mai mulţu nu ar fi decât tabla, scândura; pentru care pricină nice dănăoară nu să socoteşte inima mai norocoasă, decât după ce trece marea pe vreme rea, de pre uscat prăveşte la undele mării.

Stelpo filosoful au socotit norocire a fi în mulţimea puterii, dzicând că bărbatului carele puţin poate, puţin să socoteşte, puţin are; şi fără dreptate i s-a iasă de la dumnedzăi viaţă îndelungată. Că numai acela singur faste fericit căruia a supune pre vrăjmaşi şi a rădica şi a dărui pe prilateni îi aglunge puterea.

Samonid filosoful, întru acesta lucru au pus fericifa, de va avea cineva har la orăşeni, dzicând că oamenilor celor fără omenie şi slabi la minte în păduri trebuie să margă să petriacă, între dobitoace. Că nice o fericie întru această viaţă nu Taste să se potrivască cu acela, de va avea cineva dragoste despre toţi orăşenii.

Arhita filosoful întru aceasta au pus fericire, de va ieşi cineva în războau biruitorfu, dzicând că omul den hâre aşea faste drag şie şi cu poftă a dobândi ce (poftfaşti) râhneşte, cât ori întrucât lucru de mic giocuri şi şegi să se biruiască nicecum nu ar vrea. Că cugetul omenescu de bună voie toate ostenelile vieţii aceştifa le rabdă numai pentru să cugete că va fi oarecând dzua în care va lua izbândă.

Gorchias filosoful, întru a asculta lucruri cuvioase au socotit fericie să fie, dzicând că n-ar fi cu durere atâta a trupului pediapsă grea, câtă durere faste sufletului cuvântu’<l> răstit; că nime nice aşea urechile nu diezmiardă ca a urni voroava cuvioas (a).

Hrisip filosoful fericifa socotfa a fi întru a face case iscusite, dzicând că nerămâind nice o pomenire, nice aducere aminte, viaţa şi moartea oamenilor cu nemică nu să desparte de viaţă şi moartea dobitoacelor; de ce cele iscusite şi luminate case nemică nu-s, fără crainici nemuritori sau mărturi oamenilor al ea) g<de rodnici.

Antastenes filosoful au socotit fericiia că ari fi întru vestea ce rămâne după moartea omului; că dzice, nu să poată numi nice o scădere adevărată aceia când pilare vestea sau numele omului; că omului mare puţin trebuie a socoti moartea de va lăsa pre urmă veste şi numele bunătăţilor şi lucrurilor făcute de dânsul.

Epivrid întru aceasta au aşedza. t fericie, de va avea neştine muiare frumoasă, dzicând că mai întâi vremea, decât cuvintele, îi vor lipsi aceluia carele ar vrea să spuie urile care au cunoscut de grozăvirea muierii sale. Şi adevărat, că cine dobândeşte muiare şi cu bunătate şi cu frumuseţe împodobită nemică nu are mai mulţu ce ari pofti mai mulţu în lume.

Sofocles întru aceasta au pus fericiia, de va avea cineva feciori carii ar rămânea pre urma tătâne-său, dzicând că sărăcilă aceluia ce nu are feciori pre toate sărăciile le întrece; că prea mare norocire îaste a petrece îndestul întru cinste şi întru averile sale, întru această lume şi pre urmă, după ce le va petrece, de agâunsu feciori moştinitori să-şi lasă pre urmă.

Palimon, fericita au socotit a fi întru voroava frumoasă, dzicând că cela ce nu ştie a vorovi de toate lucrurile mai mulţu dobitoacelor decât oamenilor cunoscut; că, precum socotescu mulţi, nice o Fericie într-această (lume) meseră viaţă nu să potriveşte cu cinstea şi cu dulceaţa voroavei.

Themistocles, norocirea întru aceasta au aşedzat a fi,

de va fi cineva de m-am al (a) – gorod, dzicând că omul dentru sămânţa neştiută (făcut) născut nu să pare a fi datoriu să siliască a să arăta ales întru bunătate şi-n numele; că bunătăţile şi lucrurile făcute acelor mai mari strămurare sintu, cu carele se vor deştepta cei de pre urmă la lucruri mari.

Aristid au socotit fericita întru bişugul sau bunurile lumii aceştiia ce sintu până la vreme, dzicând că prea bun lucru îaste când cele de triabă de hrană şi de cinstia trupului rămân de să părăsăscu voioş den viaţă şi de bună voie să supun în mormântu; că numai acela Taste să se numască a fi fericit în lume, pre carele niceodată nu-l supără nevoia să deschidză uşile vecinului său.

Era clit fericita au aşedzat întru pomenirea avuţiilor; că cel buiac, dzicând, şi cel neputincios oricât va fi de avut, niceodată nemărui nu îaste de triabă, că acela să pare a fi înţeleptu carele pentru vremile viitoare ţine visteriul său.

Iară de întrebi, Pollio, de acele ce am dzis, ce socotesc şi spre care socotială mai mulţumă plec, eu întru această lume pre nime a fi fericit nu primăscu. De la (s) te cineva fericit, acum, acela cu dumnedzăii petrece; că socotind de-aicea cale netedă, uscată şi netinoasă, iară de acolo pietroase, colţuroasă şi tinoase, mai mulţu ponorătură celor răi, decât fără grijă celor buni viaţa aceasta o vom numi-o.

Un lucru numai voau dzice, care încătro ar pleca aş vria cu nevoinţă să fai aminte: de îndrăznim a dzice că ar fi vreo fericie între lurburările norocului într-aceasta lume, numai pre acela a fi fericit îl vom numi, carele cu înţelepciunea sa den prăpaste s-au mântuit şi pre urmă în vârvul fericiei s-au păzit cu mintea sa.

PARTEA A TRIE<A>

CEASORNICULUI DOMNILOR”.

Unul iaste dumnedzău adevărat şi fericită faste împărăţiia întru care stăpâneşte creştin adevărat. Aşijderea de părerile păgânilor cum pre domnii cei buni între dumnedzăi, iară pre cei răi între dimoni îi numiia, care lucru cu multe pilde vechi scriitonul aicfa dovedeşte.

Cap 1

Măcar că păreria de obşte, cum la prostime aşea şi la cei învăţaţi au fostu cum să fie mulţi dumnedzăi, iară mai multe şcolile filosofilor nu mai mulţi, ce un dumnedzău a fi, au aşedzat. Care unii pre Jupiter (Zevsu) îl numiia, dumnedzăul dumnedzăilor; alţii înţelegirea cfa dintâi (sau mintea) numiia, care au făcut toată lumea; alţii pricina cia întâi, cari a fi fostu începătura tuturor lucrurilor, în care părere şi Aristotel să pare să fie fostu, Carte 12, *Metafizica*), (cap cel de pre urmă), când au dzis: toate cele mai de sus şi cele mai de gios bine a să orândui vor şi cu a unuia socotială mai bine decât cu părerea a mai mulţi să orânduiesc.

Marco va ros, în cărţile *Methimei theolog* (*iei*) şi Marco Tulie, în cărţile *De firea dumnădzăilor*, măcar că era păgâni şi pre lângă legile dumnădzăilor foarte nevoitori, iară râd (şi hulescu) pre noroadele ce au aşedzat dumnedzăi mulţi şi au credzut şi pre Marsu, Miercurie, Jupiter şi toată acia turmă de dumnedzăi, care o socotescu paginii că au fostu oameni ca şi noi, muritori, mărturisăsc şi că nice înger, nice buni, nice răi nu cunoaşte, nice raâu spre plata celor buni, nice iad de pediapsa celor răi credea. Acestui izvod au apucat precum toţi oamenii cei buni după moarte să mută în dumned-zăi şi cei răi în draci. Şi, părândulisă atâta a fi minciună, prea puţină întru aceia nebunie i-au tras diavolul, cât socotiia pre lângă sfatul Râmului că ar fi sau un dumnedzău oarecarele, sau diavol. Că împăratul râmlian murind, de au fostu drag sfatului, îndată în numărul dumnedzăilor, iară de au fostu urât întru diavol după moarte îl număra.

Şi, ca să nu mă arăt a scrie poveşti, vom dovedi aceasta ce am scris, cu socotiala scriitorilor. Herodian spune de Favstina că au fostu fată lui Antonin celui Bun, mutarea lui Marco Avrilie, din carii acesta au urmat împărăţiia aceluia. Şi, adevărat, că dintr-aceia carii sau mai întâi, sau pre urmă au fostu, foarte puţini au fostu buni şi nice unul, cum socotescu eu, mai buni n-au fostu.

Iară întru împărat să se iasă nemuritoare pomenire,

cinci lucruri întru dânsul vieţuind sântu să se afle, adică: să fie întreg la viaţă, prea păzitoriu dreptăţii, în războaie norocos, învăţat întru ştiinţă şi supuşilor săi drag. Acestea toate bunătăţi întru aceşti doi domni mari au fostu. Aşea au fostu Favstina împărăţiasa de frumoasă, cât o laudă aşea mulţi den scriitori, carii dzic cum n-ar hi putut, să fie aşea de frumoasă, de nu i-ar fi obştit ei dumnedzăii acei puternici, din dumnădzăirea lor, care, fiind aşea, să întreabă şi întru îndoială rămâne: oare mai mare au fostu întru dânsa frumuseţea chipului, au neruşinarea vieţii la frumuseţile ei era spaimă celor ce o priviia, iară vătămare era celor ce o cunoştia.

Aşea, Marco Avrilie împăratul, biruind pre parthi şi izbândindu-i, ca să valiză ţările Asiei, ducându-să la poalele muntelui Tavrului, Favstina, de aprinsă herbintială, în patru dzile stătu moartă. Şi curăţind trupul ei cu mirodenii, tocmit, l-au dus în Râm. Şi, căci au fostu fată acelui bun tată şi femeie acelui drag tuturor împărat, de senat să dzisă sf (î)ntă şi în numărul dumnedzăilor pusă. Iară pentru vestía neruşinării ei, în care prea să afle, nime nu socotisă că i se va da alata cinste de romani. Aşea de plăcut fu împăratului acea cinste, cât nice dănăoară a mulţămi senatului nu părăsită; că cu cale agoniseşte mare mulţămilă cea de binefacere care să tâmplă celui ce nădejduâaşte.

Iară într-altu chip s-au prilejit la moartea lui Tiverie, împăratului rímlénilor al triile, pre carele nu numai l-au ucis şi cu cârlige trupul lui l-au aruncat în prăpaste, ce şi de la toate” b esericile au strânsu preoţi şi au rugat la ivală pre dumnedzăi, ca pre mortul să nu-l primască la sine, ce i-au cerşut groaza iadului, să-l căzniască pre dânsul prea cumplit, dzicând, precum foarte dreptu lucru îaste a tiranilor, carii întru viaţa lor s-au oţărât de obiceaâul celor buni, nu altă, ce cu groaza iadului după moarte să i s-a dea lăcaş.

Ce Lăsând sălbatica părere a prostimei, carii oarecând n-au avut cunoştinţa adevăratului Dumnedzău şi mărturisind socotiala lui Aristotel, carele pune o pricină,

aşijderea a stoicilor, carii pnimăscu întâia înţelegire sau minte şi a lui Ţitero, care-i suptu titiuluşul lui Tupiter, nu pre altul, ce pre unul acela Dumnedzău.

Eu, după credinţa legii creştineşti, dzic şi mărturisăscu că nu-i altul, fără unul singur Dumnedzău, ziditoriul ceriului şi a pământului, a căruia podoaba, putería, maiestatul şi slava atâta de mare, cât măcar cât de mai mică a lui parte, limba omeniască a spune nu poate. Că lucrurile dumnădzăeşti nice creierul nostru a le pricepe, nice înţelesul a le socoti, nice mintia a cuprinde, nice limba a tălmăci poate

Şi că să „cade domnilor şi celoralalli credincioşi a crede de Dumnedzău, adică, că Dumnedzău iaste prea marele bine, nemuritorul, nestricat, nemutat, nemăsurat şi atotputernic, că pre lângă puterile dumnedzăeşti toată puterea oamenilor batgiocură şi de nemică îaste.

Dumnedzău a fi numai singur, prea mare bine dzic: că de are zidirea ceva bun nu îaste acela, ce prea marele bine, că va potrivi omul vreun bine ce moşteneşte cu cele mişele şi lipsăle (ce moşteneşte) de carele să supără, nehotărât mai mare rău îaste, de care să strânge, decât binele ce-l petrece.

Aşijderea singur Dumnedzău Taste din veci nemuritorâu, carele precum început n-au avut, aşea nice sfârşit va avea. Iară în bietul om într-altu chip îaste, pre carele cum născând l-au vădzut alţii, aşea murind alţii îl vor vedea. Că nemică altă nu-i naştirea pruncilor, decât a celor bătrâni la mormântu chemare. Cătră acestea singur Dumnedzău îaste nestricat, care nice o ruptură sau mieşurare fiinţei sale nu are, iară oamenii muritori toţi în suflet sintu stricăciune cu răutăţi şi în trupuri de viermi să strică. Că nemică nu-i aşea cu uric aşădzat, ci că m[3] carnea putregâunii şi sufletul sau mântuirii sau perirei n-ar fi părtaş.

Aşijderea singur Dumnedzău îaste nemutat. Tare trebuc a crede că măcar lucrarea sa o mută Dumnedzău câte odată, iară pentru aceia nu să mută sfatul cel vecinic, iar într-altu chip să tâmplă în oameni, care de multe ori cu

deosăbilă greutate socotescu vreun lucru, iară îndată mulându-să sfatul într-o mică parte de ceas acelea prea pe lesne să iasă.

Iarăşi dzic că numai singur Dumnedzău îaste necuprinsu, a căruia nice maiestatul să cunoaşte, nice preaînţelepciunea lui a să cuprinde să poată. Iară într-altu chip se întâmplă întru înţelepcâunea omeniască; că nu-i nice un om a căruia ar fi aşea' desăvârşită şi ascunsă învăţătura lui, cât ce au însă les unul să nu fie însă les pre altă vreme altul.

Singur Dumnedzău iaste atoatputernic, carele nu numai spre cei vii, ce şi spre morţi, nu numai spre cei buni, ce şi spre cei răi putere are. Iară omul, carele nu se va cunoşti presine nenorocit spre agonisirea laudei, acela spre pedeapsă mânios se va simţi.

Şi aşea dreptu lucru Iaste, o, domnilor vacului, ca nişte supuş de binefăcătonului, unuia stăpân a ceriului şi pământului să vă cunoaşteţi a fi (şi cu cât sunteţi mai înălţaţi, cu atâta mai cu cinste să socotiţi de dânsul). Că oricât, sau aţi putea, sau aţi moştini, iară potrivindu-vă cu acel prea mare domn, într-o o nemică sunteţi, nemică moştiniţi, nemică puteţi. Că nice un domn astădzi în lume nu-i, carele nu ar putea mai puţin decât ar vrea şi carele n-ar cere mai mulţu decât are. Care de vreme ce-i aşea, precum adevărat Iaste, să valiză domnii şi cei mari că cu cale Iaste de socotit ca fiind toate zidirile numai de la unul zidite, pre unul numai singur toate zidirile să-l cinstiască. Că precum nu – sufere domnul în domnila lui dreptu domnu' să se ţie altul, aşea Dumnedzău nu va să se cinstiască altul de Dumnedzău în lume.

Mare de binefacere au fostu că ni-au zidit părintele pre noi, nerugat de nime, că fiâul ni-au răscumpărat pre noi fără ajlutoriul nemăruia şi peste toate, că d cu) – hul sf (î) ni ne face pre noi creştini, neagonisind nime; că oricare slujbă facem lui Dumnedzău, nu să socoteşte atâta de mulţu, cât pentru o facere de bine a lui, cât de mică, să facă îndestul.

Adevărat, mulţu le trebuie domnilor să socotiască,

căci Dumnedzău pre dânşii oameni, nu dobitoace, i-au făcut. Şi cu mulţumai mulţu căci pre dânşii stăpâni, nu slugi, i-au făcut. Iară prea mulţu trebuie să socotiască, căci pre dânşii creştini, nu mavri şi pagini, i-au făcut; că puţin folos li-ar fi fostu a avea scripturi şi stăpânii spre certări, sau pedepse, de n-ari cunoaşte sf<î)nta biserică den afară de care nime a să mântui poate.

O, bunătate dumnădzăiască! Că păgânii de ar hi fostu de tine întru sf (î)nta biserică aleşi, mai buni poate că ar hi fostu, de cum sintu eu; şi de ai fi vrut să fiu fostu păgân, mai rău decât dânşii aş hi fostu eu. Pre aceia i-ai lăsat carii ţ-ar fi slujit şi mai ales pre mine, cel ce te vatăm pretine. Tu, stăpâne, ce ai a face tu ştii; şi eu ce dzic, aceasta nu ştiu. Spre a lăuda lucrurile dumnedzăeşti suntem legaţi, iară aceştia şi a le lepăda nu ni s-a cade noao. împăraţii şi craii, păgânii carii au fostu buni şi întru bunătate aleşi, de carii mulţi au fostu, cu cât mai cu nevoinţă au potrivit cu slujba sa, iară într-allu chip, domnii cei răi cu cât mai multă măsură au luat a facerelor de bine, cu atâta mai cumplită pediapsă întru vecinica para de foc vor lua. Că pentru mijlocul nemulţămirii, împotriva luatelor binefaceri întru această lume şi răsplătirilor a pedeapsălor în iad cumplite se va aşedza.

Domnilor multe, căci sintu oameni, cu socotială trebuie să facă; cu mulţumai mulţu le trebuie a face, căci sintu creştini; şi iarăşi încă mai mulţu li-i a face căci sintu puternici şi aşedzaţi întru nalte stăpânii. Că mărirea cea adevărată nu Faste întru aceasta că ar avea domnii multă. Că de la pomul mic şi fraged, fără de roada la vremea sa, altă nemică nu să dare; iară de ia copac Ful naltu şi videros şi mari, să cer: că şi lemne la răceală şi celor asudaţi şi osteniţi umbrire şi celor flămândzi poame să dea şi de năvala a tot vântul să se apere. Aşea domnii, întru bunătate aleşi, datori sintu a fi umbră suptu care toţi să se răcoriască.

Spre multe lucruri să le facem ne indiamnă biserică şi spre multe a le feri ne arată simţirea cea din lontru. Şi de mi-ar făgădui domnii numai doua A lucruri că le vor

face, adică să fie şi credincioşi legii lui Dumnedzău şi că nu vor porunci tiraneşte ce lot ai săi, carii îi stăpânescu, le făgăduiescu laudă şi fericiia cea vecinică, care o poftescu; că numai singur acela domnu' moare fără grijă, carele moare întru dragostea lui Dumnedzău şi întru ITubovul celui de aproape, întru carele au vieţuit. Şi că domnii şi cei mari, carii poftescu să se socotiască de creştin adevărat străjuind (treji) li să cade a fi, ca la slava lui Dumnedzău, carele sintu toate, să se răducă, pregetând Dumnedzău (să se apuce) să se siliască, fericind Dumnedzău să purcealiză, suptu lucrarea lui Dumnedzău să se hotărască. Intru acestea când dzic că le trebuie a fi treji să mă crializă, întru lucruri rădzimătoare de credinţa înmulţind aşea le trebuie a străjui cu cugetul ca spre viaţa pentru apărarea credinţii a plini cu sârguiala şi gata toţi să se cunoască. Că de cred domnii întru viaţa cea viitoare că să dau celor buni daruri, celor răi pediapsă, nu poate fi să nu siliască şi viaţa fără greşeală şi republica să nu otcârmuiască bine.

Iară domnii cei ce de Dumnedzău nu să tem, nice ei a fi fericiţi nu să pot, nice supuşii lor; că a ţărilor veri norocire, veri lipsa, nu dentru ostenelile domnilor, ce dintru agonisitele domnilor şi a ţărilor radzimă. Şi aşea, prea de pripă în grijă să afle stăpânită a cărifa domnul iaste rău creştin, iară norocoasă şi fără grijă iaste republica a căriia domnul iaste om cu dovedită simţire din lontru; că omul cu priită simţire nemică rău în republică a face nu poate.

Voroava Sofiei, împărătesăi, către Tivirie

Constantin, soţie la cârma împărăţiei, în care voroavă ceartă Sofiia pre

Tivirie, pentru răsipa avuţiei şi a visterâului. Cap 2

Că ţilu minte, Tiverie, credzu, când erai în Alexandriia, nice dănăoară nu gândiâai că se va întâmpla că, fiind a lui Iustin păzitorâu, să te învredniceşti a fi chivernisitoriu împărăţiei; sau, de ai şi gândit mulţu, pentru să urmedzi aceasta că n-ai cugetat, că eşti om înţeleptu. Şi omul înţeleptu precum ori mai mulţu, ori mai puţin, de noroc de să înalţă aşea şie şi cugetelor sale

zăbalele sau le strâmtorializă, sau le lungeşte. Iară carii sintu cu minte deşartă şi numai cu tăriia trupului, că vor să isprăvască ca să petriacă noroc fericit, acia de pururea petrec viaţă nedulce. Că nemică mai mulţu viaţa nu scurtializă decât să se pască cugetul cu nădejde deşartă. Şi că eşti tot acela carele crai întru acelia vremi şi în mare milă la Iustin (bărbatul mieu), norodul ţi-au cerşut, sâatul ţi-au ales, oastea ţi-au lăudat şi toată împărăţiia de alesul tău s-au bucurat. Ce nu trebuie să se socotiască puţin loc de a fericirii; că rar să prilejeşte de să potrivă seu toţi cu voile, întru a nu să alegerea.

Şi mie că nu mi-au părut rău, să credzi. Aş vrea tovărăşie, că pentru nesănătatea împăratului ţi s-au dat ţie otcârmuirile împărăţiei. Şi de aş fi fostu într-altă socotială, cum am fostu, adevărat să ştii că eu nice aş fi dzis, nice aş fi stătut împotrivă (alegerii tale). Că alata de puţină trecire avăm noi, muierile, cât mai multă întru părerea altora (oarecare) trecând de sama noastră grăind agonisim. După ce dar ţi-au înălţat norocul pretine la atâta scară de naltă, aşea pretine iar şi te rog şi-l aduc aminte ca întru aceasta a te purta cu măsură să ştii; că la agonisirea cinstei agfunge sudoaria trupului, iară la paza ei trebuiescu lacră mi de sânge a inemii.

Ştii că curţile domnilor a stăpâni putere, cinste, treceri şi avuţie, mai multă desfrânării omeneşti, decât agonisitelor chipului să dau şi căci de multe ori sloboade Dumnădzău să caliză grozav, să se pogoară videm pre acia pre carii cu trufie a să sui şi a să înălţa i-am vădzut.

Tu, Tiverie, bărbat eşti, eu muâare sintu. Ţie înţelepcâune îţi socotescu, mie lungă ispita îmi iau.

Ţie minte că ţi s-au tâmplat mărturisăscu, iară eu încă prea multe în viaţă am vădzut: a cărui lucru ca să te fac a crede, că mulţi de potriva ta bărbaţi pentru doua A mijloace în curţile domnilor că au purces îndărăptu dzic: una, că să socotescu a multe vrednici că ar fi şi puţin pot, că pre cele mândre cugete tulburarea inimii de pururea le urmaliză, a doua, când cineva aşea împăratului cum şi împărăţiei a porunci va; decât care lucru mai greu a

agonisi nu îaste, care de să tâmplă cuiva, iarăşi cu ostenială se va găti şi cu grijă se va păzi şi puţină vreme va trăi. Că nu poate fi ca întru prea mare a domnilor tovărăşie să arate norocul credinţă îndelungată.

Măcar să fii înţeleptu şi învăţat, iară it dzic de la mine ca să aibi sfaturi streine de pururea, mai mulţu întru trebile otcârmuirei. Că mare despărţire îaste între a porunci dreptu şi între a asculta, a cunoaşte. Şi aceasta bunătatea minţii să tâmplă, iară ceâalaltă numai cu lunga ispită să învaţă.

Acesta, dar, canon de pururea îl ţine, carele nu cu rugăminte să poţi agonisi, poruncind eşti datorâu a face; că poruncind, înfricoşat, iară rugând, iubit vei fi.

Acestea cei ce petrec în curţile domnilor cu greu foarte le sufăr căci pot puţin, căci au puţin, căci au trecire puţină; că cela ce să pare a fi puţin mulţămitorâu, lepădându-şi inima, să veştedzeşte. Iară într-altu chip şi acestea şi acelea prilatenilor celor mari, a domnilor stingere faste a putfa mulţu şi ai să trece mulţu; şi că cu puterea mai mulţu decât (cu) învăţătura, cu trecerea decât cu socotiala; că să socotescu că nice poate să petriacă îndelungat tovărăşifa domnului, care cu socotiala sa toate chiverniseşte întru republică.

Aceasta voroavă spre acela pliacă, ca să mă ştii că eu, aşea de întălepcâunla ta prea mă mir, cum de răbdarea mia mă spăriau când vădzu visteriurile de Iustin cu prea multă ostenială strânsă şi cu mare pază păzite, aşea de fără socotială acum de tine, cheltuite, şi răsipite. De care a te mira nu ţi s-a cade; că nime, oricât de mai răbdătorul s-ar ţinea, a vedea bunele agonisite de sine cu atâta ostenială, cu mâna a împrăştiia şi a răsipi cele streine.

Să ştii, Tiverie, că va fi aproape dzua aceia, cât nice acelfa care lâar strânge, nice acelfa cil carele ar agfutora pre alţii nu ne vor agfunge bani, decât care nemică în curţile domnilor nu-i mai cu primejdie. Că vestia de bani mulţi (sau bişugului) pre vrăjmaşi fricoşi şi domnului supuşi îi face (aceia). Trebuie domnilor şi bunătate a arăta (şi cu avuţiile) şi cu bogăţiile că bunătate otcârmuâaşte pre

ai săi, iară avuţifa pre cei streini îi înfrânializă şi-i poţoale. Şi precum domnului a nu fi sărac, aşea şi republica lui a fi bogată trebuie. Că den prea mare lipsa celor supuşi (şi de sărăcie), multe lucruri de scandată izvorăscu între orăşeni; şi iarăşi, cărora de faste republica tare şi îndestulată nu faste pentru ce să se ţi-am (a) domnul de sărăcie. Iară, adevăr, nu stau împotrivă, că de tot lucrul bun faste celor săraci a-i socoti şi pre cei supăraţi de sărăcie a-i agâutori. Iară deodată iarăşi dzic că nime nu să lingă că i s-ar cădea a gfurui bani celor deosăbiţi, care bani să strângu pentru folosul tuturor; că cea prea mare slobodzănie a gfurui dintr-al său, acela de multe ori aduce pre domnu', dentru apucare cele streine, să se (e) facă tiran pre urmă.

Crede-mă, Tiverie, că puţini domni vei afla, carii n-ar fi, sau mândri, sau desfrânaţi, sau răi; că tinereţea, nepotrivirea, slobodzăniia şi avuţia prea groaznici vrăjmaşi a vieţii cei cinsteşe sintu. Că nu toţi domnii au fostu răi, dzic, iară buni n-au fostu mulţi şi carii au fostu buni, sau au fostu, cu atâta mai mare cinste că trebuie să se cinstiască mărturisăscu; că nu să pot numi vremile fericite, fără acelea în carele domnii bine au urmat lucrurile.

Să ştii şi aceasta, Tiverie, că mulţi domni, din fire nu răi şi cu minte bună, s-au făcut tirani nu pentru altă pricină, fără cât căci au fostu sosit la sărăcie; că inima suită la lipsă şi la sărăcie sosită, în vântu trimite toate.

Aşijderea şi aceasta, Tiverie, mărturisăscu pentru lipsa multă de să pliacă domnii la tiranie, cu atâta acestea şi domni, pentru prea multul bişug întru răutăţi că cad, care de îaste domnii întru singure răutăţile, pedeapsăle răutăţilor află; că de sfaturile prea multe această scădere au, că nice o roadă dentru dulceaţa lor nu lasă să se (e) cunoască.

Pentru ce, acum te întreb, oare mai bine Taste, sau să grăim mai cu adevărat, oare mai uşor rău îaste domnului sărac deodată şi tiran a fi, au bogat deodată şi rău a fi? Eu, cum socotescu, mai bine Taste a fi bogat şi rău, decât sărac şi tiran; că scăderea răutăţilor de Taste, la nime mai mulţu nu-i decât la dânsul singur, iară a avuţiilor rod la tot

norodul agâunge. Şi de-i sărac şi cumplit, cu tiraniia a mulţi va strica, iară cu sărăcită nemărui nu va folosi; că domnul sărac nice celor bogaţi a folosi, nice celor săraci a agâutora poate. Iară cu mulţumal folos îaste republicii şi mai cu sufăr celor supuşi domnul, om rău şi domnu' bun, decât domnul rău şi om bun a fi. Că cum dzice Plato (pentru să mai întăresc dzisăle mêle), athinénii dreptu făcea carii pre domnu' mai mulţu oraşului de folos, decât a fi buni poftită, iară lachedemonii au greşit carii alegea mai mulţu domnul bun, decât cu folos.

Vedzi, dar, Tiverie, că la ce fără grijă şi ia folos republicii mai mulţu să socoteşte de vor fi domnii în bani şi în avere îndestulaţi, care să împarte între diregători, decât deniru sărăcie să se dea după apucări şi; u dări să asupriască pre cei supuşi; că trebirea domnilor îaste semănătura a grélelor dări şi biruri.

Răspunsul lui Tiverie către împărăţiasa

Sofiia, cu care arată că domnii ca să fie vrednici nu le trebuie să strângă vistenuri şi arată istorie, cu ce tocmală dumnedzău au arătat lui Tiverie, căci ar fi creştin dreptu, mare vister în curte săpând. Cap 3

Această aducere aminte Tiverie cu bună inimă au prii mit şi cinste cădzută Sofiei împărătesăi, într-această socotială cu plecăciune şi cu blândeţe i-au răspunsa:

Audzit-am, preasăninată doamnă fericită; are ai adus şi aducirea aminte primăscu şi-l mniţămăscu ţie pentru sfatul arătat şi cu atâta mai mulţu cu cât mai mare şi mai cu cercat rod a da sfat ai avut. Că de multe ori să oţărăscu bolnavii de bucate, nu aşea că nu ar hi bune, ce că nu-s bine făcute.

Şi măcar pentru nemuritoare de binefaerea a lui Dumtaedzău, ci te ţie grăind, atâtea mie făcând, acestea toate să tâmplă de folos, carele să aduc de mine întru îndoială, de mirare ţie să nu-l paie; întru a lăuda sfatul bunătăţii prea tare deprindem a ne aprinde, iară întru a le face acelea foarte tâmpavi suntem. De ce cele păzite intru dzisa ta, care unii doamne mari sântu datoriu, la toate capetele voroavei tale cu un cuvântu' răspundzu; că lucru

cu cale Faste ca arătându-mi singură ce ţi s-au părut (de mine) de faptele mêle şi eu ce am urmat în cuvintele tale să-l arăt.

Că niceodată, dzici, că n-am cugetat (aceasta) când eram în Alexandria să se (e) tâmple ca să mă fac a lui Iustin păzitoriu şi otcârmuitor Fu împărăţiei, nice gândul mieu, nice dănăoară a agonisi aceasta, necum a urma, au fostu. Iară eu răspundzu: de ascultam atuncea porunca socotelii, că nu mi s-au cădzut a agonisi atâta vrednicie, necum de atâta suire să cuget. Că puţini sintu adevăraţi carii să învrednicescu a agonisi cu bunătate cea prea mari scară a cinstii şi a vrednicii şi cu mullu mai puţind) carii o ari dobândi şi cei vrédnici.

Deci de să cade a sta întru acesta lucru cu giudecata simţirilor, adevărat ţie, împărăţias (a), îţi mărturisăsc că eu nu numai a agonisi aceasta am cugetat, ce şi că vofu dobând-o nâdéjde am avut. De care lucru nu trebuie să te miri, că aşea Faste potrivit lucru cât, cu cât mai puţin sântu agonisitele, cu atâta mai mulţu aliargă (vine) Ia nâdéjde.

Ce dzice că ţ-am părut ţie eu om învăţat, care cu frâul întălepc Funii mêle cele deşi arte râhnescu să le înfrânedzi, înţelepc Funea mea că o ai cunoscut tu, răspundzu: ori întru ale mele lucruri, ori în streine; de ai cunoscut în streine, acelea neagonisindu-le nice cu une cheltuiale, de pururea am foştu Fubitorâu de dreptate. Că nice unul den muritorii nu-i aşea răscolitonu, care cu cheltuâalele cele între sine slobod n-ari vrea să-şi agonisască şie nume. De m-ai cunoscut în lucrurile mele deosăbit, caută să nu greşăşti, împărăţiasă; că aşea să ştii, nu-i nime aşea sau întăleptu, sau adevărat, sau la socotială dreptu, pre care neîntorsu clătirile sale nu i-ar fura folosul.

Oamenii carii cugetă sus şi având norocire, plecată viaţa de pururea întru osteniaia că petrec îaste şi aşea, precum dzice; iară de in vreme ce încheieturile trupului a sufletului vase sintu, după cum socotescu eu, trebuie cugetele să fie ascu (iţe şi nalte, ca eu dzicarea să nu să veştedzască oamenii. Că nice dănăoară Alexandru, Pir,

Iulie Chesarâul, Stipio şi Anibal, de nu ar fi îndrăznit la cele nalte, n-ar fi sosit ei aşea înalţi şi puternici domni şi împăraţi.

Crede-mă, împărăţiasă, că nice a cugetelor măriri, nice vredniciia inimii, nice trejiia gândului nu sintu oamenilor de perire, ce nebunie întru apucare lucrurilor, neînţelepefune întru a le lucra, îndărăptnicie întru urmare (cu prici şi cu sfădzu împreunată). Că oamenilor aleşi, a să apuca de lucrurile mari nu li să cade întru aceasta să ispitiască virtuţile sale, care mintea istiaţă supune, ce întru aceia care înţelepcâune şi socotială îl învaţă.

Ce dzici că te miri căci banii, carii-s cu atâta nevoinţă de tine şi de Iustin strânşi, i-ai vedea de mine că să cheltuiesc în curte, ce căci nu trebuie mirare îţi răspundzu; că într-o dzi să cheltuiesc banii cei strânşi în mulţi ani; că de comorâle cele îngropate în pământu' cea veche blăstămare radzimă, cu aceste cuvinte grăite de Epimenid:

Care nevoinţă a omului lacom au strânsu averi

Va sparge desfrânata dreptate a moştinitorfului rău.

Ce dzici căce chellmale fac, în scurtă vreme se va prileji, cât nice ce ai împărţi altora, nice ce ai cheltui, nice cu ce ai vieţui, de rămas nemică nu vei avea, la aceasta îţi răspundz: de ai fi avut aşea grijă de agfutorâul celor săraci, precum cu nevoinţă tu şi Iustin a jecui pre cei bogaţi aţi silit, şi tu driaptă de jalobă, şi eu de fapta mia, de bănat pricină am avut. Iară până acum nemică altă n-am vădzut fără mulţi bogaţi la sărăcie veniţi, dentru faptele voastre; şi ce-i mai rău, că nice o socotială să faceţi pentru sărăcime, cum s-ar putea sprejeni, n-aţi avut.

Dzici că multe visterfuri trebuiescu domnilor, ca să stea împotriva vrăjmaşilor. Iară eu că trebuiescu domnilor bani mulţi şi nenumăraţi, de vor fi mândri, învrăjbitori, neodihnitori şi râhnitori de ţărâlc streine lor, pentru să-şi împle râhnile cele neîmblândzite, mărturisăscu. Că un scopos (sau o proşca) la care domnul tiran îs pune socotiala (de câte) ori de li să cade, ori de nu li să cade, numai ce să se îmbogăţască; iară de faste fubitorfu de pace şi de bunătate, de faste răbdătorfu, păduitorfu şi de bunile

streine nerâhnitorfu, de-o) unui nice faste nice pofteşte să fie. Pentru ce, Iar, ca acestui felfu de d (o) mnu i-ari trebui multe ca acestea vistere? fără cumu-i lucrul vofu dzice: mai de multe ori în curţile domnilor a greşi dă cale bişu (cu) l avuţiilor, decât a le trebui.

Mai mulţu nu vofu răspunde, aducând alte socotele; că lucrî (n) ci mai mulţu decât grăind, mă desfătedzu şi aşea închid: nice un domnu' nu faste carele atâta ari cheltui întru lucrurile bunătăţii, cât să nu poată a cheltui mai mulţu; că nice un domnu' nu faste carele ar sosi la sărăcie, numai făcând cheltufale ce-s de triabă, ce cheltuind şi vărsând banul în lucrurile ce nu-s de triabă. (fără de va fi domnul slobod să dea milostenie săracului şi să răscumpere robi) prea adevărat să ştie că pentru aceia nu mai sărac, ce mai bogat se va face. Că această pravilă au lăsat legia creştiniască, că Dumnădzău ispravnicilor săi mai mulţu într-o dzi le va da, decât ei în doaâdzăci de ani (spre lauda lui) ce ar putea să cheltuiască.

Iară să dzicem aicea de Iustin împăratul, carele împărăţind 11 ani în nebunie şi în eresa lui Pelaghian, îndărăptnicindusă cu pofta tuturor întru împărăţiia romanilor, muri; a căruia nu mai puţin îi poftiia moarte, de cum îi urâsă toţi viaţa lui. Că domnul, tiran vieţuind, dă pricină lacrămilor a mulţi, iară murind, face râs acelorași ce le făcusă plânsu.

Deci murind Iustin, Tiverie Constantin luă împărăţiia, la care cu alata înţelepcâune şi dreptate au stăpânit, cât nime nice la un lucru nu l-au întrecut; că foarte rar să adună în domnu' acestea, care au fostu întru dânsul, adică de-a tocma dreptate, viaţă sf (î)ntă şi simţire curată. Că rari domni sintu carii n-ar fi însămnaţi cu une răutăţi.

Pavlu diaconul, Carte (18), *De lucrurile romanilor*, spune un lucru ce s-au prilejit acestui împărat, carele precum pre aceia vreme cu videre de mirat, aşea vrâadnic de însămnat.

Fost-au, în oraşul Ţarigradului, curtea împăraţilor romani, foarte scumpă şi vrednică de mărire; şi lăţime împărăţiei, începută pe vremea marelui Constantin. Şi aşia

precum să tâmpla, împăraţii ori răi, ori buni, aşea ori să împuţina, ori să adăugia caşale. Că a domnilor (mari) lăudaţi faste a stârpi şi a curăţi răutăţile ţărilor şi a stăpâniilor sale şi cu case iscusite a împodobi patriia sa.

Şi aşea Tiverie mulţi bani la răscumpărarea robilor, la făcutul casălor de obşte pentru oaspeţi, la zidiria mănăstirilor, la îndzăstratul săracilor cheltuisă şi pentru atâtea cheltuâale ce făcusă vinisă la alata cât lipsiia cheltuiala mesii împărăteşti; care triabă norocită au fostu că au strânsu, că numai acia sintu datori domnii pravoslavnici a crede, care au împrăştiâat pentru lauda lui Hristos. Ce de acea lipsă să ruşina împăratul, măcar că mai mulţu îs socotia de laudă acea lipsă; iară pentru certarea împărătesăi, care cu greu o suferiia. Oamenilor celor de supărare vătămaţi, nu cu atâta groază le îaste durerea sa, ce deosăbită cât Taste vrăjmaş de cap bucuriia dentru cele fără de folos.

Vrând aşea, întru una de dzile plimblândusă Tiverie prea pa taţi, vădzu în părdosala casii o tablă de marmure, în care era tiposită crucea Domnului şi Mântuitorâului nostru Hristos. Şi chemând pre oarecarele den cei de casă, au poruncit dzicând: curund să îai acea piatră, pe care-i tiposită crucia Domnului Mântuitorâului lumii; că crucia cu care ne apărăm fruntea noastră şi piepturile, ca să fim fără grijă de vrăjmaşi, a o călca cu picioarele nu să cade.

Luând şi rădicând tabla, nemică nesocotind meşterul a fi suptu dânsa şi altă tablă suptu aceia, iarăşi cu acela sămn, care scoţându-o de afund, află acolo prea mare comoară îngropată, având mai mulţu de o sută de mii de aur. Şi aşea Tiverie, împăratul cel bun şi milostiv, celui preabun şi prea mare, lui Dumnedzău mulţămind, încă mai îndurat de cum au fostu s-au făcut; că toţi banii acia i-au împărţit la săraci şi la mănăstiri.

Aicea se va arăta cu ce tocmală domnii şi cei mari sân tu datori a să purta spre femeile sale şi cum să se deprindză copiii săi. C a p 4

De cinstea însurării (a lua muâare) a căriia soţie precum celor supuşi îaste cu vrere, aşea între domni de

triabă a fi să pare. Între toate prieteşugurile vieţii aceştiia şi tovărăşiile mai mare faste viaţa bărbatului cu muâarâa-şi, într-o casă. vieţuind împreună; că celoralalte tovărăşii pricina îaste voia, iară aceştiia, voia şi de triaba. Că unde vei afla astădzi pre pământu’ pre leu aşea de cumplit, şarpe aşea de veninat, vipere aşea de otrăvită, panthera aşea de straşnică, dobitoc aşea de singur, carele măcar o dată într-un an s-ar împreună între sine, bărbat cu fămeia? Că dobitoacelor măcar că socotiala spre a vieţui le lipseşte, iară de la fire îaste dat împreunării şi prin naştere cu poftă să-şi păzească niamul. Şi aşea numai întru acesta singur lucru mai mare hulă agonisăscu oamenii, decât laudă vieţuitoare dobitoacele, a cărora femeile îndată după ce să simtu îngreuiate cu roadă, mai mulţu împreunarea bărbaţilor nu vor.

Iară într-altele după felurile niamurilor mai mare despărţire îaste între oameni, cu care unii să despartu de la alţii, adică că sintu depărtaţi cu locurile, cu limbile, cu legile şi cu obiceaiurile; iară întru aceasta toţi să tocmăscu a avea soţie împreunării, pentru că toţi primăscu însurăciunea. Şi *Sfintele Scripturi* ne învaţă că nemică de la zidirea lumii nu-i mai vechi lucru decât însurăcâunia; că în care dzi s-au zidit bărbatul, întru aceia dzi s-au făcut în raiul pământescu cu muiarea. Ia<r) scriitorii cei vechi, aşea grecii cum latinii, cu mulţu şi mare laudă au împodobit însurăcâunia (iară nice dănăoară mai mulţu de atâta n-au putut nice a dzice, nice a scrie, precum ne arată noao ispita în toate dzile). Şi noi lăsând cele mai pe deasupra, să culegem cele ce-s de triabă.

Cinci lucruri bune bărbatului înţeleptu, luând gâugul însurăâunii, carele sunt să aştepte, putem mărturisi.

Întâi binele însurăcâunii îaste aducirea aminte de feciori (sau pomenire de feciori), care, murind părinţii, rămân feciorii următori. Că după cum dzice Pithagora, că tatăl, ducându-să dentru această viaţă, dacă lasă feciori următorâu în casa lui, nu să poată numi acel tată bătrân că moare, ce că întru feciori întinereşte, fiind feciorul moştinitorâu şi cărnii şi averii şi a pomenirii părinţilor. Că

ştiută faste povestea vechi şi la toţi în voroavă că mirosul mirosurilor pâinia, dulceaţa dulceţilor sarea şi dragostea drăgostii feciorii că sintu. Că, să mărturisăscu adevărul, nice o dragoste mai mari după fire nu-i, decât dragostea între părinţi şi între feciori. Că de arată vreo groază părinţii spre feciori, aceia nu den urâcâune purcede, ce de vreme că den dragostea cu care arde părintele spre fecior, nice un lucru întru dânsul de hulă să valiză a suferi poate.

Nu numai oamenii ce au minte şi dobitoacele, ce şi buruianele verdzi şi lemnele de păduri şi de casă, traiul său nedespărţit întru alte lemne cât pot apără. Pentru aceasta deschis se vede că înainte de ce-şi dau roada de hrană, întâi sămânţile şi sâmburii spre asăinănarea vecinică să furmuiaşte. Iară că dentru povoaţa, care iaste firia, oamenii în viaţă laudă şi după moarte pomenire poftesc şic, lauda dentru faptele cele mari că trebuie să se gătedză, iară pomenire întru feciorii cei buni şi drepţi că trebuie să se iasă dzic. Că feciorii dentru alte femei, sau ţiitori, ce sintu născuţi cu păcate, cu urii să păzăsc.

Al doilea bine a însurăciunii iaste a să păzi întru curăţie despre curvie, de care. greşeală că să fereşte şi să apară omul mulţu trebuiaşte să se socoliască; că cei curvari şi spurcaţi nu numai dentru izvodirea legii creştineşti între cei păcătoşi să numără, ce şi la multe noroade defăimaţi s-au socotit.

Solon Salaminul, întru acele ce-au dat pravile athineilor, prea cumplită certare au legat, ca toţi să fie însuraţi şi să se feriască de curvie, aşedzând într-acesta chip pediapsă: feciorul născut din curvie rob de obşte să fie oraşului. Iară râimlenii, precum în toate lucrurile era de sine socotitori, pre table 12 pravile au aşedzat ca cei ce-s dentr-alte femei născuţi (sau feciori de curvă) să nu fie moştinitori bunurilor părinţăşti.

Schin oratorul, izgonindu-să den Athina, după ce vini la Rod, nice într-un lucru mai mult nu s-au nevoit, fără numai a da sfat rodifanilor să-şi fa muieri şi să se părăsească de deprindirea cu ţiitorile sale. Că acei varvari fără numai ciia ce otcirmufa slujbele obştii avea muieri

drepte.

Ţitero, întru oarecare carte spune, precum Marco Porţie Cato, fiind domnu' sfatului, nu slobodzila să se facă ispravnic călăreţilor Ruf, unchfu-său, măcar că acea cinste îi alesese lui sfatul, dzicându-i că ar avea ţiitoare şi că nemărui nu se va da isprăvniciia oşliască, nice dănăoară, carele nu va avea muiarea sa, cu nuntă luată.

Deci, de vreme ce noroadele şi păgânii acia întru atâta cinste nunta, iară curviia întru atâta ură au avut, cu cât mai mulţu creştini de aceasta trebuie să fie cu grijă şi cu socotială pregâur sine; că noroadele păgâne, fără defăimare, de nemică de altă nu să temea iară creştinilor fără defăimare şi de pediapsă trebuie să se tiamă.

Aşeadar, pentru că de triabă Taste şi mulţămire niamului şi că să biruescu oamenii de pofta curviii, singur adevărul strigă: Taste mai cu ea Je să-şi Ta muâare cu nuntă, ca să aibă grijă de şamana sa, decât şi cele de folosuri să le verse şi simţirea cea din lontru săvalăme şi să o slăbască cu deprindirea ţiitorilor. Că de multe ori să tâmplă de pentru dragostele deş Tarte oarecare nemeş atâta să cheltuiască de mulţu şi să petriacă, cât ari îndestula cea cu cinste de hranna muierii sale şi a copiilor săi.

Al triilea bine a nunţii Taste lauda şi cea cuvioasă tovărăşie, care să face între cei împreunaţi cu nunta. Filosofii cei vechi, mărturisind (hotărând) pretom, ce ar fi dzic că Taste luară, cu firea sa obştiută (adică de obşte), soţitoare (sau tovărăşitoare) şi râdzătoare. Deci, omul, carele osăbit şi singur a fi pofteşte, că ar fi fără minte socotescu. Fire blândă şi minte plecată întru oameni poftim, întru cele vieţuitoare lăudăm; că dobitocului siriap şi omului necinstit şi tulburătorâu, oricâa mâncare i s-a dă, rău să adună şi piâare. Omul Tute, neîubitorâu de adunare şi de tovărăşie, de ce folos ar putea să fie norodului nu vădzu; că de vor şedea singuri închişi în caşale sale, în scurtă vreme va pieri acea republică.

Această voroavă să îndreptializă împotriva celor neînsuraţi, celor rătăcitori, carii n-au cuprinsu nice nu m-

am a vieţii sale; de 40 sau de 50 de ani au trecut, oţărândusă de nuntă, pentru să îmbie rătăcit întru răutăţi în toată viaţa sa.

Grozav şi pobrăzit şi încă de vătămarea simţirii cei den lăuntru sintu adia carii nice un hotar nu-şi pusă întru alegerea felâu vieţii sale, să fie ori însuraţi, ori opriţi să fie, sau de lume, sau de biserică; ce precum plutirea apei, aşea ei năvala curviei pururea urmaliză.

Între cele mai lăudate şi mai sf<i)nte tovărăşii într-aceasta viaţă faste adunarea la un loc a bărbatului cu a muierii, întâi de va fi acela câştigat mufare întru bunătate aliasă. Că mufarea blagorodă şi credincioasă răsipeşte voile cele rele a bărbatului, de carele să învăluâaşte şi slujbe cu care s-ar agfutori arată. Când faste mufarea bună şi bărbatul care faste înţeleptu, amândoi să se lege întru dragoste, adevărat cu caii faste; că de vreme ce tot prepusul de la sine depărtializă amândoi şi zăloage au amândoi de obşte, nu poate fi să nu trăiască între sine foarte cu tocmală bună. Şi căci multe am cetit sau am vădzut, îndrăznescu a dzice. Că unde să tâmplă bine între bărbat şi între mufare, nu numai să se numască buni adunaţi, ce şi preast (i)nţiţi oameni a să nu-mi pot; că atâta sintu de mari sarcinile nunţii, cât a să rădica fără prea mare agonisita nu s-ari putfa.

Împotrivă dar să pot şi să cade a mărturisi acifa carii cu nenorocire sântu adunaţi, căci nu tovărăşiia sf (i)nţilor, ce tovărăşiia diavolilor îi vom numi. Că mufarea măritată după bărbat rău, că ar avea pe dracul în casa sa să socoteşte şi bărbatul, căruia să tâmplă muâare rău obiciuită, acela să ştie că au luat iadul între păreţii casii sale că femeili rele mai rele sântu decât pedeapsăle iadului; că în iad pedeapsăle numai pre cei răi îi muncescu, iară muierile cele neîmblândzite, aşea pre cei buni, cum pre cei răi îi căznesc.

Ce, ca să tixăscu ce am aşedzat între bărbat şi între muâare, cei cu norocire adunaţi cu nunta, că faste adevărată şi stătătoare dragostea dzic şi mărturisăscu; nice pre alţii fără de acestea deplin şi trainici priâateni nu

trebuie a-i numi. Că cifalalţi priâateni şi de aproape de ne îmbăscu acum pre noi, mai pre urmă ne vor urî, sau înainte ni-au urât; de ne îmbăscu de faţă ne urăsc nefiind de faţă; de ne îmblândzăscu cu bună voroavă, cu faptele rele nevalămă. Şi aşijderia, în lucrurile cele fericite ne îmbăscu tare, în cele împotrivă ne liapădă şi ne părăsăscu; iară între cei drepţi şi vrednici adunaţi acestea nu să află. Că ei între sine în casă şi afară, la fericic şi la nefericic, la avere şi la lipsă, de faţă şi nefiind de faţă, aflându-să întru bucurie ori întru mâhnicâune, să îmbăscu. Care de nu fac, a face, adevărat, datorâu sântu. Că aşea bărbatului spre muâare şi muierii spre bărbat a fi cu un suflet să cade; că de-l doare pre unul călcâiele, iară pre ceâalaltă o doare la ficaţi.

Al patrulea bine a nuntei îaste pentru căci faste mai mare a bărbaţilor şi a muierilor împreunaţi, decât hărniciia şi cinstea celor neînsuraţi. Multe legi, în vacul cel vechi şi câteva felâuri s-au făcut întru cinstea celor adunaţi cu nunta. Că Foroniau în legile care au dat eghiptenilor, aşedzând grea certare au poruncit ca nice unul neînsurat să nu se pune ispravnic, nice pre o slujbă; că acela carele n-au învăţat casa sa a o chevernisi, rău va otcârmui republica dzice.

Solon Salaminul, în legile athinilor, au dat sfat orăşenilor cu de bunăvoie să-şi la muieri, iară pre povăţuitorii (şi pre ispravnicii)) carii era mai mari în oşti, şi fără voie a să însura îi şi lila, dzicând că oamenilor fără muieri, cei cu curve, rar le dau dumnedzăii izbândi.

Licurg, domnul lachedimonilor şi vestitul aşedzătoriu de lege, hatmanilor oştilor şi popilor bisericilor muieri să-şi la au poruncil; că jirtvele celor însuraţi mai bine primile sintu de dumnedzăi, decât a celor neînsuraţi.

Plinie, cartela) în care ceartă pre Falcon, priiatenul său, căci ar vieţui neînsurat, dzice că veche era legia romanilor ca poruncitorâul, pretorul, cercălorâul, pârâşul şi ispravnicul călărimei, nime să nu fie neînsural, că dzice: diregătoriile dintre a cărora chivernisiri spândzură mântuirea norodului nu să cade să see) las (e) suptu

puteria celor tineri, neînsuraţi; că omul carele nice muâare, nice copii drepţi în casă nu are, nice o cinste nu poate să aibă în republică.

Plutarh întru cartecarea o au făcut pentru lauda nuntei spune că preoţii râmleni, însuraţi, nu slobodzifa pre cei tineri, nefiind încă însuraţi să şaliză în biserică şi fetele nemăritate înaintea uşilor îs făcea ruga sa şi numai celor însuraţi li să cădea a face rugă, şedzind şi neplecaţi, iară cei tineri şi cei văduvi îngenuncheţi să ruga.

Plinie în cartea la Fabat strămoşul, pomeneşte precum Avgustu împăratul au avut obiceaâu de nice celui tânăr, neînsurat, să-i pune scaon nu poruncie, nice pre cel însurat, stând, să grăiască nu suferiia.

Plutarh, în cartea *De laudele muierilor*, dzice că fiind mai mulţi cu ţiitori în Corinth, decât însuraţi, făcusă mari pravile cum bărbaţii şi muierile carii nu ar fi cu nuntă şi n-ar avea copii şi sămânţie, să nu aibă îngropare după moarte.

Aicea scrie pentru nunta, precum de multe ori lângă priiateşug între nepriâateni. C a p 5

Aceştia dară, carele li-am numărat şi altele prea multe dovede, carele a le pomeni le trec, deschis arată cât ar fi împreunarea nunţii, care nu numai den simţiria cea den lontru radzimă, ce şi de acelea ce să cuvin cinstei. Dzicem, dar, că al cincilea bine dentru nunta iaste pacea şi împăcarea cu nepriâatenii, făcândusă legătură de împreunări; că atâta iaste de mare oamenilor întru această viaţă pleonixia şi lăcomiia, atâta de mare netrebuire şi răutate, cât prea puţini ari petrece vacul fără învrăjbire şi nipriiateşuguri. Că aceia iaste deşertaria noastră, cât de ne aflăm întru o mie de tâmplări a neprieteşugurilor, abiia de găsim o vreme de făcut împăcare. Deci că iaste această aprindirea oamenilor, aceste nevoinţă, aceste pofte şi suspinuri nu aşea mă mir pentru că ar avea puţini priâateni, ce căci ar avea mulţi nepriâateni; că unde să arată nedejdea de folos, nice prieteşugurile, nice rudenii, nici vecinătate, nice lege nu să socoteşte; ce nesocotind simţirea şi fără ruşine fieştecine slujeşte alor sale

adaugere, măcar că ar vătăma folosurile ale aproapelui său. Ce loc de priiateşug se va da între doi mândri, dentre carii unul să se înalţă sileşte, altul să se plece nu primeşte? Ce prieteşug poate să fie între doi zavistnici, den carii unul acelia ce moştineşte altul râhneşte? Ce prieteşug poate să fie între doi lacomi, dentre carii unul nemică nu îndrăzneşte să cheltuiască, altul strângând, adunând, nice dănăoară nu să satură?

Măcar că am cetit multe, sau că am vedea multe, măcar că am petrece multe, nice vom vedea pre nime, nice vom audzi pre nime fără de niciun priialen. Ca oamenii sintu sau răi, sau buni. De sinm răi, de pururea sintu cu ură celor huni.

de sintu buni şi înţelepţi de pururea să vatămă cu goana celor răi.

Mulţi pentru filosofii cei vechi au petrecut parte bună den vreme (mulţi bani au cheltuit) şi jmcă şi ca somnul s-au viclenit presine, cu cercarea socotelelor cu ce s-ar putea aduce la împăcare neprifatenii şi cum s-ar putea aduce întru dragoste. Den carii unii au dzis, spre a strica prieteşugul, învrăjbirile mulţu foloseşte lungimea vremii; că multe carele nu le poate socotiala lecui, cu lungimea vremii să îmblândzăscu. Alţii au dzis că spre împăcăcfunea neprifatenilor mulţu folosescu darurile; că cu banii nu numai inimile mor (şi înfemeiaţi) să înduplecă, ce şi cele prea tari stânci (şi pietre) să rumpu. Alţii au dzis că faste prea bun liac ca să se pune la mijloc prifaten, întâi de vor fi oameni prea în (ălepţi şi cu minte; că oamenii cei cu rostul ruşinos şi cu inima blagorodnică să ruşinializă de banii ce li să aduc, iară cu rugămintea celor buni să moaie.

Iară socotindusă toate mijlocite şi toate lucrurile de împăcare, între sine neprifatenii cumpănindu-să, nemică mai ales, nemică mai desăvârşit nu-i decât legăturile cu nunta. Că atâta de mare faste podoaba tainei cununiei, cât între noi naşte noa A priâateşuguri, iară întru alţii cele vechi neprifateşuguri le răsipeşte.

Pre când au trăit rudenifa între Iulie Chesarful ca un socru, şi între Pompeau cel Mare, ca un ginere, nice o

sfadă şi ură între amândoi nu s-au făcut; iară după pierdzarea lui Iulie, despărţindusă Pompeau de casa lui Iulie, acelfa vrăjmăşii de cap stătură între dânşii, cât pre urmă mari războaie s-au aţâţat între dânşii şi s-au făcut şi îs pusă capul Pompeau; şi fără voia lui şi lui Iulie Chesar, fără vreme i s-au hotărât via (a.

De n-ar hi schimbat sfatul său orăşenii Râmului, răpind den câmpu fetele sabinelor, bărbaţii (râmleni) perire numelui de roman aceia faptă ar fi adus. Că s-au fostu gâurat sabinei precum strâmbătăţile lor, pentru fetele sale, sau cu izbândă, sau cu pierdzarea capetelor vor răscumpăra. Iară aşedzându-să tocmala numelor, amândoao noroadelor cu \ prea mare dragoste fură legate; că romanii, fetele sabinilor ce le răpisă den câmpu, cu nuntă le luară şie muieri.

Care ari putea fi despărţire mai mare, decât a lui Dumnedzău cu omul, prin păcatul (lui Adam), de la sine înstreinându-să. Iară nice au fostu, nice va fi mai strânsu decât între dânşii prieteşug; nu pentru altă pricină, fără cât cu mijloc de mirat a împreunării, cu care Dumnedzău om şi omul Dumnedzău s-au făcut. Şi pentru orânduiala şi întărirea nunţii, fiâul lui Dumnedzău au avut să fie maică-sa logodită. Şi aşea, pe urmă şi la nuntă au fost, la care nuntă apa în vin au prefăcut, precum astădzi cei nenorociţi nuntaşi prefac vinul în apă.

Nu grăim aice de preoţi şi de cei a bisericii, nice de adia carii pentru dumnădzăiri petrec viaţă în singurătate. Că aceia, fugind de desfătările lumii şi alegându-şi viaţă fără grijă, sufletele sale le închină lui Dumnedzău şi trupurile sale ca nişte jirtvă prii mit? lui Dumnedzău le dau. Că cele ce să lucra în sinagoga jidovască nu să primăsc a fi în legia creştiniască; că jidovii pârci şi viţăi giunghea (făcând jirtvă), iară creştinii nu altă ce suspinuri şi lacrămi jirtvăscu lui Dumnedzău, din inimă smerită şi zdrobită.

Deosăbind, dar, pre acia, ca pre nişte oameni deosăbiţi a lui Dumnedzău, că îaste sfat sf (î) ni şi lăudat dzic şi mărturisăscu, a primi taina cununiei, măcar că toţi

din vrere primăscu. Iară domnilor şi celor mari a primi şi de triabă faste; că domnul ce faste fără de roadă, de nu are cuconi, rămâne la cei supuş în mare grijă şi mâhnicfune.

Plutarh întru învăţăturile însurăcâunii dzice precum era la 1 idi legia foarte sf (î)ntă că craii şi diregătorii cu lot deadinsul să fie însuraţi. Care lege aşfa de tari să păziia, cât de murila d (o) unui, lăsând fecior măcar că cu vârsta ar hi fost vrednic de otcârmuire, iară nu să punia la cârmă întâi, până nu să însura. Şi ce era mai mulţu, că în care dzi muriia muâarea, deodată cu moartea ei şi cârma şi cinstea crăiască părăsită, cât de rămţnea craiul multă vreme văduv, multă vreme era şi fără crăie.

De vreme ce domnii sintu puşi în loc ales şi că ar prăvi pre toţi şi să prăvăscu de toţi spre cinstea vieţii şi contenire sintu datori, care nice cum a arăta nu vor putea, de nu se vor însura cu nuntă; că supărândusă la cea de pre urmă de curvie, va trebui (sau să piară caşale orăşenilor sau în crâşme să petriacă necinsteşe). Şi aceasta cu ura şi cu ocara cum a sa, aşea şi celor de aproape şi cu mare scădere şi pagubă vieţii.

Pentru muierile de cinste, ales doamnele datoare sintu să asculte de bărbaţii săi şi bărbatului a să stăpâni de muiare grozav lucru şi de ocară Taste. Cap 6

Foarte multă vreme au şi asudat şi au cheltuit şi încă şi cărţi multe au scris oratorii cei vechi, mărturisind unii stăpâniia bărbatului la muiare să rămâie, iară slujba bărbatului că s-ari cuvânt socotiia. Şi aşea când unii vredniciia bărbatului laudă, alţii slăbăc Tunea muierii apără; la acele fără cale lucruri au socotit, cât cu mulţumai cu cinste If-ar hi fostu de ar hi tăcut cu voroava şi cu scrisoarea. Că nu poate hi să nu greşască scriitori<i) a scrie acelia, aşedzind cu cugetul nu acelia carele le arată socotiala, ce celea ce li să pare că s-ar tocmi părerea. Cu ciia ce apăra părţile muierii, fiind mufarea tot dentr-un felfu de trup şi suflet cu bărbatul şi că ari avea socotială de potrivă ca şi bărbatul, că ari avea viaţă şi moarte de obşte cu bărbatul, că ari naşte nu mai puţin decât bărbatul, a trage firea li s-au părut a dzice, cum nice o stăpâne

bărbatului asupra ei (de cum să fie a ei asupra bărbatului) nu să cade. Că nice faste cu cale ca pre acifa ce i-au făcut firea (cu minte) slobodzi, să-i facă vreo lege robi şi supuşi.

Aşijderea dzicea, arătând această dovadă, cum pentru înmulţirea rodului omenescu au făcut dumnedzăii toate lucrurile. Aicea cia mai mare parte a femeii faste, decât a bărbatului; că bărbatul numai cu puterea a naşte faste vrednic şi aceasta fără grijă şi den afară de ostenială, iară fămefa cu grijă a naşte pruncul şi cu ostenială şi cu supărare a-l hrăni. Şi aşea, neomenifa cia de pre urmă şi mai mulţu cumplire ar fi pre Temei, care din pântece cu grijă au născut, care cu ţâţele cu prea mare supărare şi grijă m-am aplecat, în loc de slujnice să le avăm.

Cătră aceştia dzicea că bărbaţii fac scornituri, aţâţă vrajbe, fac războaie, arată neprieteşuguri, poartă arme, sânge omenescu varsă şi de tot felfu 1 de tulburări aţâţă. Iară femeile de acestea, de toate, sintu nevinovate; că nice scornituri nu primăscu, nice lăeri fac, nice ţin calea, nice armă poartă, nice sânge varsă, ce de câte videm că sârguescu bărbaţii la sfadă, fale la slujbă şi la hrană mărgu. Ce de vreme ce faste aşea, să slujască bărbaţii, de carii să împuţinializă oraşul mai cu cale faste, decât femeile, de la carele să sporeşte creştirea oraşului. Că nice o lege, nice dumnedzăiască, nice omeniască, nu porunceşte bărbatului nebun şi muierii înţelepte slujnică sau supusă să fie.

Această părere primind şi cu această socotială împluţi fiind aheii au avut obicefu de asculta bărbaţii şi muierile poronciia. Însă cu această tocmală, precum dzice Plutarh, de veselie au fostu; că bărbatul să măture casa şi să o curăţască, aşternutul să ăştiarnă, haina să spele, masă se pune, bucate să facă, apă să aducă, iară mutarea triaba casii să poarte, neguţitorie să isprăvască, bani să agonisască, iară mâniindu-s (e), nu numai cu cuvinte rele ocărâfa şi îmbăia pre bărbat, ce şi mânuie rădica, de-l loviia (şi-l certa). Den ce au ieşit veche poveste de mulţi cetită şi de puţini înţăliasă, adică viaţă ahaică, de să lăsa vreun bărbat în Râm să se stăpâniască de muâare, îl

ocărâia vecinii lui.

Plinie, întru oarecare carte, prea tare ceartă pre Fabat, priâatenul său, că ar avea mutare care întru toate şi peste toate l-ar stăpâni pre dânsul şi cum că fără vota şi ştirea ei nice a scrie nemică n-ar face; a cărue lucru în nehărnicie şi împuţictune, ca să adaugă mai mulţu şi să-i arate la ochi, la sfârşitul cărţii dzice: foarte îmi pare rău căci tu, unul, numai, în Râm urmedzi viaţă ahaică.

Iulie Capitolium dzice că vădzind Antonie Caracala o fată perşe foarte frumoasă şi neputând-o dobândi pre dânsa i-au giuruit că, de va merge după dânsul, va vieţui viaţă ahaică cu dânsa. Ce mai cu mare înţelepcâune fa la răspunsu', decât el la cerşut şi la giuruinţă, i-au arătat dzicând că ta a să mărita nice poate nice va că s-au dat călugării (I), în mănăstire închinată; şi mai bine pofteşte slujnică dumnădzăilor, decât stăpână oamenilor.

Într-altu chip au avut obicefu parthii şi trachii, la carii aşea era de ieftine muierile, cât pre dânsale nu într-altu chip, ce ca preslujnice le avea bărbaţii, aşea de fără măsură voie avea, sau, ca să dzic mai adevărat, după ce făcta 12 copii mutarea, oprind copile în casă, vindfa mutarea afară; şi câte odată p riimind copiii vândzarea mumei sale, sau cu schimbu, cu alta mai tânără, schimba. Cu care obicéíu bărbatul, ca când ar fi întinerind; că pre muierile careleâmbătrânisă şi nu făcusă copii, de vie le îngropa, sau în chip de roabe, slujind, le ţi nía.

Dionisie Halicarnasul spune că avea obicéíu lidii şi cu midii, muierile în casă şi bărbaţii afară, sta de porunciia. Iară eu, cu ce minte subţire a sa, s-au putut ţinea acea pravilă nu vădzu. Că nice muiarea afară din casă a ieşi că i să poată ei porunci de bărbat, nice bărbatul să intre în casă streină să poruncească muierii, nu era cu cale.

Licurgu, dătătoriul legilor lachidimonilor, au făcut poruncă, bărbaţii afară din casă să aibă grijă, iară muierilor să împărţască, să orânduiască şi să păzească. Cu această socotială Licurg, om preaînţelept, osteniala între bărbat şi între muâare au împărţit; iară stăpânila bărbatului neclintită să fie i-au lăsat. Că de vom să

mărturisim adevărul, ca o mirare neaudzită Taste să poruncească muiarea mai mulţu în casă, decât bărbatul.

Întru preast<î>nta credinţă, creştiniască, nice o pravilă, nice dumnedzăiască, nice omeniască arată să se cinstiască mai puţin bărbatul decât muiaria; iară ce au vrut o seamă de filosofi să mărturisească, cum şi noroadele să aşedze unele, care mie nice a le lăuda, nice a le primi nu mi să pare. Că nemică nu-i-mai surd lucru, nice mai deşertu a fi poate, decât stăpânită muierilor, caré nu li s-au dat de fire, cu vreo pravilă omeniască să se radzime de dânsăle. Că muierile sintu slabe, fricoase, singure, fără socotială de dânsăle, gingaşe şi (mai mulţu decât bărbaţii) să poruncească nu întru îndestul învăţate (şi neharnice) ispita mărturisâşte. Că la otcârmuirea lucrurilor, nu numai ştiinţă şi ispită, ce şi tărie (şi inimă), la apucarea lucrurilor mari întălepcâune a le cunoaşte, putere a le face, grijă de a nu le părăsi, răbdare a le suferi, agâutorintă a le sprejeni toate şi, dentru toate, deosăbită a inimii trezie (şi de faţă credinţă) de a le face aceleiaşi să arate. Căci, dară, a lua stăpânifa bărbaţilor, întru care toate să adune şi să le mute la muieri ace ari vrea, care sintu depărtate de toate acelfa.

Acestea toate carele Ţi-am dzis, pentru acela s-au dzis ca rugând, sfătuind, aducând aminte să învăţăm pre femeile creamne şi gâupânese alese dintr-altele să asculte de bărbaţi, de vor să petriacă norocită adunare. Că, să dzic adevărat şi slobod, cele ce socotescu, ori în fieştecare casă muiarea mai mulţu decât bărbatul să stăpâniască, acolo pre dânsa bărbat şi pre bărbat muâare îl vom numi. Că tare greşăscu muierile acelia carele stăpânind pre bărbaţii săi, ari socoti că li-ar fi măi cu cinste şi că ar fi vrednice. Deci fieştecine va dzice, oricine va vedea aceasta, precum ar fi muiarea de nemică şi bărbatul nebun şi prostu.

Ştiu pre o seamă de bărbaţi a fi aşea de cheltuitori, aşea în obiceiuri slobodzi, cât nu numai că ar fi bine să nu asculte muierile de poruncile lor, ce şi sănătos lucru ar fi când i-ar putea înfrâna de la acelia. Ce oricum, mai bine şi mai cu răbdare iaste să piară toate averile, decât să se rămască minţile omeneşti cu rannă nevindecată. De nu va

avea feciori muiarea, pot alţii să se nască; de va piiarde moşiia, altă moşie poate să-şi nemeriască; de vor fugi slugile, altele să pot afla; de se va supăra de mâhniciune, Dumnedzău o va învoieşea-o; de se va bolnăvi, Dumnedzău o va însănătoşea; iară de nu se va tocmi cu bărbatul, muiarea, ce să fac nu ştiu; că muiarea, lepădându-şi bărbatul, dă pildă de voroavă norodului.

Iară că femeile din firea lor sintu plecate spre zavistie bărbătiască şi cu acela şi prepuitoare sântu; de vor să nu greşească întru acestea nemică despre bărbaţi, ca să nu-i vatăme (şi să-i mânie) să se feriască. Că a căruia bărbat inima muâarei adună către sine, aceia trupul său la altul nu-l va da; că fiind oprit se va înfrâna de ruşinarea acela, de la care abila l-ar putea opri pre irisul simţirea lui cia den lontru. De multe ori bărbaţii den afară de daturile sale, fiind aprinşi, tulburaţi, învrăjbiţi, mânioşi şi întărtaţi, vin la caşale sale, care fiind întru acâastla iarăşi trebuie pază muierilor, ca să nu se pune împotriva bărbatului; că într-altu chip nu se va putea a răbda să nu să certe de bărbat ori cu sudalma, ori cu minute, sau cu bătui să nu să bată (să nu să certe). Şi aşea şi lucru grozav şi de tot fără folos va fi să se sfădiască femeile doamne şi glupânăsele cele alese cu bărbaţâî-şi. Şi mie mi să pare că nice de un lucru nu să cade muierii să se pricească cu bărbatul, că lesne poate fi şi în mai toate dzilele să tâmplă de pricia, din şagă, vine la sfadă cu ocară.

Muierii întălepte şi bune trebuie să cugete întru sine că bărbatul ori pricină diriaptă de price, ori nediriaptă, că v-ar avea. De are pricină diriaptă, a suferi îi dzic; de nu are diriaptă, a le trece trebuie. Că într-altu chip, lesne fiind, minarea aprinsă de price dentru cuvintele ei vătămătoare, împotriva bărbatului său, măcar ce ar aţâţa la va da pricină bărbatului, iară pre urmă va cădea toată vina asupra muierii, iară bărbatul va fi slobod.

Nice un lucru întru carele ari arăta mutarea mai mulţu înţelepelunla sa, decât suferind pre bărbatul său cel neînţeleptu. Nemică nu-i cu care ari arăta mai multa răbdare, decât acoperind nebunită bărbatului său. Nemică

nu-i cu care ari mărturisi mai cinsteşe, decât a suferi pre bărbatul desfrânat. Nemică nu-i cu care ari arăta mintea sa, decât a tăcia împuţiciunea bărbatului. Adică, de va audzi: are puţin, ştie puţin, poate puţin, să-l socotiască de scumpu pre (a fi şi cât de i-ar fi sfatul de învăţat, să facă pre toţi a crede că aşea ce cinste va da la bărbatului, cu acela cinste şi să se va cinsti.

De tot socotescu că s-ari sfătui rău muierile, ce cu hulă supără pre bărbat. Că sudălmile lor presine singure vatămă; adică, care, numind p, re bărbatul său nebun, îi dzic mutarea celui nebun, numind pre bărbatul său beţiv îi dzic mularea celui beţiv şi de ce-i mai greu, de toate silindusă bărbatul ei spre di regi re, atunce mai mulţu să rămâie întru mulare ocara. Că mularea, pentru voroava ei cea fără cale, în loc de dar Ta palmă, iară pentru ce face nalgiosul bărbatului, cuvinte necinsteşe şi moarte-şi agoniseşte.

Iară de să prilejfaşte vreun lucru den afară de dreptate să poruncească bărbatul muierii, trebuie să-l asculte, nu să-i ştia împotrivă socotescu. Iară după ce se va slăbi de mânie şi se va îndupleca din aprindirea veninului, atunda poate să dzică şi să arete nesocotiala lui întru po/oncă şi a muierii întru ascultare înţelepciune. Că într-alt chip de ari răspunde mularea la toate cuvintele bărbatului, nice o dzi de pace şi de tocmală între dânşi (I) nu va fi.

Şi aşia, la cele ce ori li-am cetit, ori IT-am audzit, ori Ţi-am vădzut, am aflat, că nu să cade muierilor să poruncească bărbaţilor, iară bărbaţilor dzic şi-i învăţu să nu să iasă să se stăpâniască de muieri; că stăpânila muierii nu-i altă, cără cât cu picioarele să mănânce şi cu mânuie să îmbie.

Nice să dzice aicea împotriva femeilor doamnelor şi celor mari, carele moştinescu în moşiile sale oraşe cetăţi prea multe; că acelora nu dzic că nu li să cade slujbă de la cei ce au bine şi de la cei supuşi, ce ca să arate Tale Slujba şi ascultare bărbaţilor săi, pentru cununie, dzic şi le sfătuiesc.

Femeile cele proaste şi de ţară, de să sfădescu şi nu

să tocmăscu cu bărbaţii, nu-i mirare; că norocurile carele pierd sântu puţine şi cinstea caré o liapădă puţină au. Iară femeile alèse şi doamnele carele a mulţi poruncescu, căci ascultării unuia să nu să supue. Că aş vrea să dzic, fără strâmbătate nemărui să fie, că prea mare nebunie şi puţină pricepire faste întru aceia femeie, care îs trage către sine vredniciia otcârmuirii ţărilor şi – aceia ce nu ştie a suferi pre bărbatul său, nice-are răbdare

Seneca, întru oarecare traghedia sa, spune că în vrémea războiului cu Mitridat, sfetnicii Râmului au trimis véste ostaşilor celor vechi ca toţi să margă cu Şi 1 la sfétnicul la oaste. A căruia dzise vestitorâul viind la oarecare casă, nefiind bărbatul de faţă, s-au spus către feméia aceluia porunca ce era să dzică bărbatu-său. Ia să fie răspunsu' precum bărbatul ei la oaste nice i s-a cade, nice poate să margă şi, măcar de ar vrea să margă, nu-l va lăsa ia nicecum, că iaste slujit şi îmbătrânit şi pentru vârsta iaste slobod de oaste. Cu acest răspunsu' aşea înspăimat să dusă vestitorâul; iar după ce au spus în divan răspunsul muierii aceluia, mulţu vătămându-să sfatul, porunci bărbatului ei să se ducă surgun (izgonit) şi muâarea să fie în pază, ducând-o la locul ce să chema Marmutin, suptu muntele Tarpiiului, nu pentru că s-au lepădat de Oaste, ce pentru că ar stăpâni muâarea pre bărbat şi el ar suferi să se stăpâniască de muâare; aşijderea ca să nu îndrăzniască muâarea a să lăuda că ar fi îndreptat pre bărbat întru orânduială şi nice un bărbat atâta voie să nu dea muierii.

Foarte mare pază trebuie femeilor şi mai mulţu doamnelor şi celor atâasă, ca ieşind ades la plimblări să nu caliză în hulă, nice pentru prea multă şi diasă cercetare să încapă în voroava oamenilor. Cap 7

Între învăţăturile care să pot a să dea şi să cuvin femeilor doamne şi celor alesă grupânesă, cea întâi faste să se afle în casă cu Uneşte, să nu îmbie prin case streine. Că aceasta femeilor celor bune (spre adăugire) spre adăugirfa cinstii, iară celor rele feriala a nu i s-a da vreme de păcătuit foarte de folos. Că ori de faţă, ori dus de va fi

bărbatul şi de triabă şi de cinste lucru Taste ca femeia mai multă vreme să se afle în casă). că aşea şi lucrurile de casă mai bini se vor chevernisi şi cugetul bărbatului de multe prepusuri se va odihni. Că a bărbatului faste a adauge avuţiile şi visterfurile iară a femeii (acelfaş) a le ţinea şi a le păzi.

De câte ori den casă fase mufarea să ştie că de atâtea ori se va tâmpla de slujnicele ei pe afară se vor sminti, de slugi se vor desfrâna (şi ispravnicii) se vor rătăci den loc în loc. Şi aşea vor face pre megifaşii lor cu îndrăznire să vorbască şi le vor lua uniimânule de la norocirea casii sale şi alţii vor arunca foc numelui muierii.

O, norocit faste acela ce dintru mila lui Dumnedzău au dobândit mufare bună, care cu bunăvofa ei să se afle în casa sa de pururfa cu bucurie! Că acela aşea faste de depărtat şi de cele multe supărări şi bani mulţi strânge; că acela nice cu hainile împuţinializă cheltuiala casii, nice de gâudecarfa rea a oamenilor nu dă pricină. Că mai mulţu (scăderfa casii şi mai multă) între bărbat şi între mulşi re price să aţâţă, căci el pofteşte să cheltuiască banii pentru hrana şi îmbrăcămintea trupului şi învăţătura copiilor i porci, iară Ia, împotrivă, în haine şi în podoabe să cheltuiască toată avuţifa ar pofti. Aşea sintu la podoabe muierile de cu sârguiala şi cu nevoinţă aprinsă, cât nice o sărbătoare n-ar vrea să triacă să nu aibă Ta haină noao; să fie flămândă pofteşte, numai haină să aibă. Că din firea lor vremeile sintu luatoare aminte lucrurilor carele să atingu de podoaba trupurilor, cât în două Adzăci şi patru de ceasuri ce sintu în noapte şi în dzi, în toate aceste ceasuri ar pofti a să schimba şi a să îmbrăca în haine noa A.

Nu faste aşedzarea mea a grăi de haine, ce numai a învăţa. Că de vor vrea să şaliză în păreţiei casii sale, femeile cinsteşe se vor feri de cheltufalele cele fără de cale; că femeia vădzând pre megifaşa sa mai frumos îmbrăcată, atunefa ca o leiţă să zburleşte asupra bărbatului-şi.

De multe ori să prilejeşte, care măcar să nu videm nice dănăoar (a), cât de se va gata vreo prăvală care nu s-

au vădzul, sau vreo sărbătoare mare să se apropie, nu va părăsi mai nainte mufarea a supăra pre bărbat, până nu-i va face haină noa A la acela dzi. Şi de nu are ticălosul prelej să o cumpere haina, îi caută a să îndatori. Şi după ce trece acta deşertare prăvală, când vine la plătit sorocul, puindu-şi zăloagele, cu mare ocară să află. Şi aşfa, un an întreg, cheltuiala de o dzi şi râsul cu plânsu îl premenfaşte.

Foarte rar să tâmplă între muieri zavistifa pentru frumuseţe, pentru putere, pentru netocmala nunlelor, şi mai puţin den toate pentru: bunătate. Iară mai multă zavistie să aţâţă dentru îmbrăcăminte, cu care podoabe una pre alta întrece. Că ce să atinge de haine, nice o femeie nu-i care sau de cele mai de gios de dânsa să fie de potrivă, sau de cfa de potrivă să întriacă nu rabdă.

Licurg, aşedzind grea certare, nu lăsa să iasă femeile sparţiane afară, fără numai la sărbătorile cele mari peste an. Dzicea. precum femeile în capişte să se închine dumnedzăilor şi în casă să-şi ţie copiii trebuie. Iară pre câmpi a merge la plimblare, sau pre uliţă a să uita, nice lor cu cinste, nice lucrului de casă folos.

Şi eu aş dzice că mai cu cinste Taste femeilor celor mari şi alesă, decât celor proaste, ca să se zăbăvască să şaliză în caşale sale, a carie datorie socotiala Taste că* şi mai mare îs agonisăscu cinste şi nu să asuprescu de nevoie; că nice o bunătate mai mare cinste femeilor nu naşte în oraş, decât când or ştiu toţi că şede în casă-şi.

Aşijderea pentru acela dzic femeilor celor de-a firea şi avute, ca să se ţie în casă, căci mai puţin decât alte femei au nevoie; că muâarea săracă şi proastă, de să iveşte pentru să-şi agonisască hrană să arată, iară doamnele cele avute şi al (a) gorodnice îmblând ni încoace, ni încolo, slobode, şi îmblând cu ochii, îndată dă sudălmi megiâaşilor şi cu limbă înveninată îs scornescu ¡mătură; că lucrurile umerilor desfrânate fac între orăşeni gândecăţi nesocotite. Căci bărbaţii îs Tubăscu muierile sale, căci le învoieşaliză, căci le ţin în desfătări şi căci le cred mulţu, laud şi mărturisăscu de lucru bun. Iară căci a li se pune împotrivă muierilor, căci îmblă Tale prin case streine, bărbaţii nu

cutializă, sau căci nu vor, aceasta hulescu şi certu; că măcar că ar fi întru sine bune, iară pentru că să socotescu de alţii desfrânate le dau voie.

Seneca întru oarecare carte spune că c'ato Ţinsorinul cea mai aliasă a romanilor au făcut lege, ca nice o gâupâniasă râmliancă să nu iasă singură din casă şi noaptia nice singură, nice cu soţie, să nu păşească pragul, nice să i s-a dea voie să-şi aliagă Ta soţie de a ei, ce dentru a bărbatului, sau a rudeniii lor de aproape să se iasă socotiala. Că aşea cu care ochi, acum, fără ruşine prăvim femela, cu acelaş, atunci a, plimblându-se să prăviia.

Gâupânesăie alesă şi a cărora cinste Taste dragă, iarăşi să socotiască şi să cugete cele de scădere, ce feliu de buicituri acele gâupânesă pot lua; că acel fial de muieri, împodobite a fi cu mare cheltulale vor şi la podoabe aşea multă vreme pierdu şi cu acele cheltulale ce fac, multă vreme ar ţinea casa sa. Că acea mare voie ce au de la bărbaţi, a face plimblări şi neaflându-să în caşale sale şi trebile casii stau gios şi în voroavele aşea a priâatenilor, cum a nepriâatenilor, cad de hulă. În scurtă scădere şie, mai mulţu cu plimblările afară mularea îs adauge, cum cu dureria, aşea desfătarea, care-i cu zavistie.

Şi mai multe de aceştia trec a le mai scrie, căci câte am dzis agâunge femeilor celor bune şi întălepte, iară vom şi mai arăta mai nainte.

Ce scădere sau folosuri iau femeile alesă şi doamnele dentru plimblări şi den şederia acasă. Cap 8

Lucrăţiia, acea vestită mulare râmliancă, întru muierile cele alesă a râmlenilor mai aliasă, nu căci cu chipul şi cu niamul, cu înţelepcâunea, ce întrecea pre toate, ce că de pururea să afle în casa sa. Că aceia muiare era, cât dentru bunătăţile doamnelor nemică nu-i lipsiia, iară de răutăţile muierilor aşea depărtată, cât nemică întru dânsa de vină nu să putea afla.

Prea ştiută faste istoriia Lucreţiii cei curate, dentru Tit Livie, Carte 1. Că viind mulţi ostaşi de la ernatec (mulţi ostaşi) în Râm, unii pre muierile sale le vedea prăvind preferesiri, alţii la uşă vorbind, alţii pre câmpu îs vedea

îmblând muierile, alţii în grădini, alţii în târgu precupind, alţii ducându-să muierile la altele, depotrivă-le, să le cercetedze. Iară prelucreţiia cea preaaliasă, noaptea lârdziu, între sluj nici le sale lina lucrând, în mijlocul casii o aflară. Aşijderea, fugind de adunarea a mulţi în toată lumia mai ştiută şi mai vestită rămasă.

Alt sfat voâu da eu Femeilor doamne şi celor alésa care, precum faste de mine arătat lor, aşea lor de primit, de tria bă şi de folos faste. Adică, de vor să se vestiască de înţelepte, să se feriască de tovărăşifa cu prepusuri, că necurăţiili şi putorile, măcar că gurii, căci nu să mănânce nemică, nu strică, iară cu putoarea sa numai de să atingu, vatămă nările. Căci vestfa şi preţul muierilor, aşea-i de fragedă şi supusă strâmbătăţii, cât de nu li să dă slobodzenie den casă să iasă, să cercetedză pre acele de potrivă şie, cu mulţu nu le trebuie să li să dea voie să se cercetedză de altele. Că adunările între sine a femeilor mari, făcute, pot să se numere, de bunătate, iară a să cerceta muierile de bărbaţi, mare necinste faste. Fiind de faţă bărbaţii, sau rudeniile de aproape, să vie şi să cercetedze muierile, de suferit lucru faste; ce de chipurile cele cinsteşe şi curate să se înţăliagă vofu aceştia să dzic. Iară de a fi dus bărbatul de acâş (a), furtuşag de sine că ar fi, dzic, oricine pragul uşii ar îndrăzni să treacă pentru cercetaré.

Plutarh, carte *De laudele muierilor*, mărturiseşte precum muierile midilor, neiiind bărbaţii acasă, ce duşi, de pururea avea uşile încuiate a casălor (şi uşile tindzilor cu încuietori); că preast (î)ntă pravilă (dată) păzifa, cât oricine bătea la uşa cea închisă, mâna diriaptă i s-a tăia.

Ţitero, carte *De lege*, dzice (prea veche) prea ţinută la romani lege au fostu ca, de era vreun oroşan cu bani altuia datorfu, în netâmplarea bărbatului, nu să cădea, nice să putea datornicului să margă la mufare să-şi ceară datorifa, pentru ca eu mijlocul datoriei să nu să scorniască întinarea cinstii sale. De vreme, dar, ce nu s-au cădzut datornicului să-şi cerce lucrul său de caz<a), în netâmplarea găzdoaului, cu mai multul că nu ţi s-a vă era

ţie, dzic (prifatene), cercetând mufare streină; că mai mulţu s-ar cădea să intre în casa datornicului, care i-au făcut bine, pentru lucru său, decât tu, numai pentru să-ţi pierdzi vremea, mergând la casă streină.

Plato dumnădzărescul, în cărţile *De republice*, cu socolială sfătuind, foarte vrednice nevofaşte pre femeile greceşti ca să nu să abată după osăbite prieteşuguri, osăbi ce sfătuiaşte să n-aibă nice un prifaten (sau prieteşug), fără numai pre bărbatul său ales. Că nice trebuie să se dea slobodzănie muierilor ca să-şi adune şie pri Fa teni, nice aşea să nu vieţuiască, cât să-şi facă nepri Tateni.

Să cugete întru sine femeile, doamnele şi gâupânesăle, precum toate ale sale, bărbaţilor săi, şi trupul şi averfa şi slobodzăniia sa că o au dat. Şi fiind aşea, împreună cu slobodzănifa şi voia că le trebuie să dea bărbaţilor dzic. Că puţin foloseşte să aibă mufarea, de obşte cu bărbatul, averile, iară voile şi minţile între sine împărţite să aibă. Cât şi pre Dumnedzău să-l cinstiască şi celor supuşi să folosească cu pilda ca întru o casă să petriacă, la o masă să mâncc, într-un aşternut să doarmă, unu! prea la 1 tu să tubască trebuie. Că despărţirea dragostelor între bărbat şi între femeie nice o tocmală a vieţii nu sufăr (şi nice pace).

Şi aşea, aduc aminte, rog şi le gfur pre toate muierile carele poftescu a avea fericite împreunări, ca toate cu o inimă aceleş ce vor bărbaţii, acelfa ce vor laudă, acele ce le place lor, acele ce Tubăscu ei. Şi aşea nemică să nu fubască, ce nu îmbăscu ei; că într-altu chip lesne se va tâmpla, mutarea aruncând ochii spre altul, bărbatul va avfa inimă zălojită spre alta.

Plutarh întru a *Poliţiei* dzice că muâarea, după ce se va mărita, nemică al său nu are; că în care dzi să lingă cu nunta, într-acefa şi trupul şi dzestria şi slobodzănifa şi voia şi presine şi toate ale sale suptu stăpâniia şi puteria a unuia bărbat le supune. Pentru ce, de va îndrăzni muâarea a vrea alta decât bărbatul, sau alta să-i placă decât lui, nu istiaţă sau iubată, ce tâlhăriţă o vom numi. Că nu atâta pagubă dau furii bărbaţilor, furându-le banii, cât muierile

înstreinându-şi inimile de la dânşii.

De va muâarea să petriacă în pace cu bărbatul, foarte cu nevoinţa să se ia aminte încătro să pliacă voie lui: îaste vesălă, Ta încă să fie voioasă; de-i mânios, ia să fie plecată; de-i mai îndărăpnic, la să fie blândă; de-i buiac, să-l triacă; de-i mai neomănos, să-l acopără; de-i prepuitoriu, să nu dea vreme de prepus. Că muierii înţelepte şi alese, de nu poate ceva, i s-a cade a vrea ce poate; ori de ar fi bărbaţi la minte groşi, ori plecaţi la fire, acum fac giurământu că mai în rea parte vor lua ei de vor avea muierile deosăbiti priâateni. Că măcar cât ar fi bărbatul de m-am de gios, iară numai el, unul, nu toţi, va să iubască de muâarea sa.

Aceasta nu o pociu trece cu tăcere, căci Dumnedzău să vatămă cu această vădzu. Adică că multe gâupânese mari să fac că li-i rău, nemărgând într-o săptămână măcar o dată la liturghie, carele în toate dzilele le videm destul de sănătoasă la cercători şi la plimblări. Şi ce-i mai rău că diminiata pentru frig li-i greu a merge la biserică, iară pre urmă să năduşăscu de sudori gâucând şi plimblândusă până în noapte. Şi eu aş vrea femeile cele mari şi alesă să cugete înainte de ce vor păşi din casa sa, pentru să margă să cercetedze pre cineva, sfârşitul cercetării care ar fi aşedzat. Că de es să privască şi îale să se prăvască să ştie adevărat că de la puţini ce le vor prăvi, pentru chipul, vor lua laudă, iară de cei mai mulţi, ca nişte îmblătoare (şi alergătoare) se vor huli.

Aşijderea, în casa aceia în care să strângu câteva doamne sau gâupânese alesă îaste să se lucredză lucruri mari; care pofteşte plimblare-şi pentru aceia pofteşte ca ori poame să mănânce la un loc, sau anii naştini sale să spuie, sau să vorbască poveşti de bărbaţi, sau să-şi schimbe în de sine lucrul ce-au lucrat, sau să-şi numere hainile, sau pre cel prostt îmbrăcat să-l huliască, sau pre cele frumoasă să le întărite, sau de cele grozave să râdză, sau de megiâaşe, să se jeluiască. Pentru ce vrednic Taste de însămnat aceasta, că Tale singure, carele de blastăm le strângu la un loc, prin zavistie, una pre alta roade. Rar fac adunare o seamă de gâupânese, carele după ce s-ar

întoarce de la plimblare, n-ari avea materie împotriva bărbaţilor, una de alţii să nu grăiască rău. Că de va grăi vreuna rău de alta, ce-i îmbrăcată mai prostu, la încă singură se va huli de alta, pentru limba cea rea; unele să însămnializă de nebune, altele de neştiinţă şi aşea nu pentru cercetarea (sau pentru învoieşeria), ce pentru să iscodiască şi să pârască una pre alta să adună.

Foarte departe de aceştia cugete să cade să fie feméia ce-i aliasă, de ar vrea den afară de casa sa să-şi cerce desfătări, a căriia bărbatul s-ar tâmpla acasă, cu caré s-ari tâmpla feciorii carii i-ari învăţa, fetele care Ii-ar îndrepta, rudenila cu care şi-ar petrece, lucrul casii care ar chivernisi, casa tare o ar păzi şi părinţii căror li-ar sluji, deci că ar avea în casa sa atâţia folosuri de a petriaci vréme, căci primăscu cercetări între oameni streini.

Aşeadar, de vor avea femeile măritate deosăbi prieteşuguri şi a cerceta şi a să cerceta de alţii vor iubi, aceştia roade vor naşte: întâi Dumnedzău se va întărta spre mânie, bărbatul se va asupri, de strâmbătate norodului va arăta cale; şi mula rea măritată puţin folos dentru aceştia va lua şi cia nemăritală nu agoniseşte cununie bună; că unde ca acelia, măcar deşi mulţi, pentru averile ei o poftescu, iară mai de mulţi pentru neruşinarea lor să huleşte de femeie rea.

Aicea se va spune de Marco Avrilie, pre care îl ruga Favstina, împărăţiasa lui, să sloboaliză preluchiila, fata lor, să iasă la plimblare, la privală. Cap 9

Avea obicei râmlenii de in luna lui ghenar Făcea mare adunare împăraţilor. Prilejitu – sau de întru aceia dzi de adunare trimite împărăţiasa Favstina soli să roage pre împăratul să facă slobodzănie den pază fetei sale, să vie să privască şi ia. Aceia fată, cu numele Luchiila, mai mare decât Comod era; Ia voroavă cinsteşi, la trup iscusită şi îmei, pentru sămânarea frumuseţii îi era dragă. Iară măcar că era rugămintea cu cale pentru dânsa, aşea prin cei de casă soli, aşea acelta de care să ruga tatălui fetii, cele ce ruga mumă-sa, de care să ruga fata, iară abila s-au putut aduce ca să facă pe rugăminte împăratul, tatăl fetii. Şi

aşea, fiind foarte vesălă Favstina, luându-şiertăcâune, îndată porunci de trimisă prefaţă-şi acasă din pază.

Sosind, dar, dzua prăvirii, într-aceta dzi de sărbătoare şi veselitoare, ca din pază ieşind Luchiila şi fără nădejde luând voie şi nedejduindusă întru nevinovăţiia sa, nice păzându-se de răutate streină, către cei ce râdea fa încă râdea, cei ce vorbiia către dânsa ia le răspundea, prăvind-o, ia încă prăvind, de alte gândecăti era fără grijă, că nice ia pre nime nu giudeca. Şi era pre acele vremi ruşine fetei râmlence a râde cu bărbaţii, aşea ca când ar hi făcut greşeala curviei cu preoţii. Aşea de tare să socotiia gâupânesălor râmlence ruşine şi aşea era de grozavă desfrânarea fetelor, cât îndoit mai rău să pedepsita neruşinarea la ivală, decât păcătuinţa într-ascunsu.

Şi fără altele de 7 lucruri să ferita giupânesăle râmitance, cumu-i: să nu-şi scorniască prăvire multă, să nu să împle de bucate la masă, să nu bea vin mulţu, să nu vorbască în taină cu bărbaţii, să nu-şi rădici ochii în biserici, să nu prăvască mulţu preferiastră şi să nu iasă den casă fără de bărbaţii săi; care de să însemna vreo femei ce face într-altu chip, de pururea rămânea defăimată.

Aceştia pentru acela li-am dzis, căci şi Luchilla, dându-i să puţină voie, fiind tânără şi Favstina, mumă-sa nu aşea bătrână, aşea pe gios, cum cu carâtele, aşea tiptile, cum şi la ivală, aşea singure, cum şi soţii, aşea dzua cum şi noaptea pre uliţi le oraşului, rătăcind, cum şi pre câmpi, plimblândusă la apa Tivrului ni poame prin pometţii lui Saturnin culegea, ni s-a le aducă apă pretineri trimitea şi ca acestui fâal de desfătări, la care şi den demnarea vârstii şi veselila vremii de primăvară, măcar că nu li să cădea acelora femei doamne, petrecla v re mia.

Aceasta a nu aduce aminte, trecând cu tăcere să nu spuâu a multelor femei ales nu pocfu, adică nu ştiu, oare mai mare va hi foslu a Favstinii şi a Luchilii, pe ulitiie (Râmului) oraşului, îmblând, desfrânarea, au a celor rele obraze, carele arăta îndrăznială? A le cinsti aşea, precum în femei dragostea singurimij (adică să fie drag a şedea

singură), frâu îaste de înfrânat limbile norodului; aşea a femeilor ce nu să t>n în casă, numele faste stricat de hulă; că minarea cu numele rău mai bine n-ar fi născut.

La romani niamul Corniliilor de pururea să număra fericit; că nice între Cornilii, nice dănăoară, niciunul nebun, nice între femeile Cornilie, nice unde defăimate n-au fostu. Iară istoricii, de oarecare femeie de niamul acesta, numai pentru căci au fostu nest (i)ntită, cu mânuie părinţilor spun că o au zugrumat; că nice faste cu cale defăimarea unei femei să fie necinste a tot niamul.

Şi aşea Marco Avrilie împăratul, ca un prevăzătorfu şi învăţat corăbifarfu, careli pre vremfa ceriului sănin, temându-să de furtună să păzeşte, în cea prea mare slavă aceii pompe tare să îngrijiia, temându-să ca să nu la vreo întinăciune acele femei doamne şi cu cale făcia. Că acesta obicelu Taste de pururea a norocului zăvistnic; că norociria noa A ca un sămnu de perire grabnică ne dă, aşea poartă firea lucrurilor, cât foarte rar să prilejeşte pre mare linişte care nu o ari tulbura furtuna gria de pripă. Aşijderea de multe ori săninul ceriului de diminiată faste semnu de tunet în de sară. Pentru ce s-au dzis aceştia? Pentru să arăt căci când ne învoieşaliză pre noi norocul cu desfătări, atunci a fără veste ne pune lanţuh în grumadzi. Ziditoriul cu mare îndrăznire zidiuri gătializă, căsaşul şi ţăranul când nu ploa A pune acoperemântu, cugetând că va fi oarecând dzua, îndesindusă nuorii, va plooa. Aşea şi bărbatului înţeleplu trebuie a cugeta în toată viaţa sa cum, pentru să aibă folos cu priinţă, să cugete cele împotrivnice ca o moşie moştinită.

De au fostu cineva, cândva, care au deprins a petrece cele fericite şi a suferi cele împotrivnice, acesta Marco Avrilie au fostu; carele nice celor mai fericite a norocului credzindu-le a să supune n-au putut, nice de cele împotrivă suferindu-le mai mulţu în viaţă nu ş-au înfrântu niceodată inima.

Pentru greu bănat şi aducerea aminte a lui Marco Avrilii către Favstina, muiarea sa, şi către Luchilla, fata lui.

Cap 10

Sfârşindusă a giocurilor, de carele am dzis, veselie, preabunul împărat, vrând să aducă aminte Favstinii şi pre falǎ-şi să o înveţe, pentru să se Feriască de vicleşug, chemându-le la sine, gonind pre alţii, aşea li-au grăit:

Nu-mi plac mie, Favstino, carele veri fata, veri tu, muma, faceţi. Fetele, ca să fie bune, cu sârguiala să asculte pe mumele sale; (mamele) ca să fie bune, a învăţa dreptu pre fetele sale trebuie să ştie. Socotind înainte, den ostenială, lesne a părăsi poate tatăl, dacă faste bună muma şi ruşinoasă fata. Grozav lucru faste tatălui, fiind bărbat, a lăsa, de muâarea sa, care-i femei, să-i certe feciorul. Aşijderea muierii, prea grozav lucru, fiind fa mumă, de bărbatul să se darte fata. Că rodifanii avea pravilă ca nice tatăl de fată, ca de o muâare, nici mu mea de fecior, ca de bărbat, grijă să n-aibă; de barbă (i feciorii, de femei fetele să se înveţe trebuia, care pravilă aşea de sf (î)ntă o păzifa, cât trăind la un loc în casă, nice tatii fete, nice mumele feciori să părea că nu ar avia.

Eu, o Roma, aşternuturile căilor prăvălite, acoperemânturile de ploi sparte, căpriorii cădzuti, pădurile tăiate, numărul oroşenilor împuţinate nu plângu. Că actastâă tvreme<a> şi i-au dat şi îţi fa. Ce acesta plângu şi niceodată a plânge nu vofu părăsi, căci atâta văd de mare împuţinarea părinţilor celor buni şi den temelie răsturnată învăţătura casii lor, aşea s-au strânsu moşiia, după ce s-au început a să înveţi învăţătura feciorilor şi a fetelor, că aşea sintu aemu de desfrânaţi feciorii şi de fără ruşine fetele, aşea şi mumele necinsteşe, cât ce agâungea mai de demultu la două Adzăci de feciori un tată şi la treidzăci de fete o mumă, iară aemu doua Adzeci de tati pre un fecior şi treidzeci de mume pre o fată dreptu a o învăţa nu pot.

Aceştia dzic, de vreme ce şi tu, Favstino, ai uitat a.fi mumă mai mare decât să cade Volnicifa fetii slobodzi; şi tu, Luchillo, tu necugetând a fi fată mai mare de cum să cade copilii de împărat, ai desfrânare. Prea mare dar care au dat dumnădzăii femeilor alesă râmlence aceasta faste, ca cugetându-să a fi muieri plecate şi că a fi românce ruşinoasă să fie. În care dzi frica dumnădzăilor dentru

muieri în taină şi ruşine de către bărbaţi la ivală piere, să mă credzi, toate că se va tâmpla de sau Tale lumii, sau lumea lor, perire va aduce. Că de-a tocma să cuvin oraşului femeile ce are întru dânsul, cum dentru acelaşi oraş carii es hatmanii, să fie tari. Că hatmanii născând dentru oraş bărbaţi 600 apără oraşul, iară muierile petrecând întrînsul, îl păzăscu pre dânsul.

Al patrule an faste acesta după părăsirea dumii care o aţi vădzut. Am poruncit să numere norodul şi den o sută de mii de muieri cu viaţă bună, la câteva mii au pe rit; iară den dzece mii de curve mai toate că au ieşit cu viaţă am aflat. Şi aşea, nu ştiu de faste să plângu de lipsa femeilor celor bune, de care să tescufaşte oraşul, au perirea care fac întru tinereţă romani<i) neruşinările? Nu atâta scădere fac aprinsurile cu foc a Etnii Sichiliei lăcuitorilor, câtă o femeie rea face ţărilor oraşului.

Femeia necinsteşe dobitoc groaznic şi vrăjmaş de perire în oraş faste. Că spre a face rău destul de înţăliaptă, iară spre a binelui adunare nemică nu ştie. Câte împărăţii şi împăraţi, dentru răutatea a unifa femei că au perit, cetim, care să nu să fie ră şi pl t, sfaturi a mulţi bărbaţi înţelepţi au trebuit, cu grijă să se facă, cu avuţii şi cu tărie.

Toate răutăţile în femei în chipul unii vergi viarde sintu, care a să îndupleca poate; iară desfrânările şi neruşinarea faste în chipul parului uscat, care să frânge. Aşea (muierile) mai mulţu şi mai tare a să învârtoşa pot, iară a să îndrepta niceodată nu pot.

Nice un lucru nu-i, Favstino, carele ar fi mai cu rahnă spre cinste şi spre a găti aceia cinste neştiută, decât mufarea. Care că-i adevărat te rog să cugeţi cu mine. Bărbatul, rugându-să lui Dumnedzău, scriind, cale făcând, laudă şi nume îs gătializă şie; iară femeia cum ar putea ieşi curată, fără nevorbind, nelucrând, nu vădzu. Că în porhfalnicile acelor vechi, până acum, sau nice pre una, sau foarte puţine, cu scrisul, cu cetitul, cu lucratul, cu torsul, cu Inertul, cu ţesutul, cu meliţatul, că nu ş-au ales nume bun de laudă, am cetit. Iară de aceştia carele dzic căci s-au aflat întru casă-şi, făcându-şi slujba sa, la cuvinte

blânde către bărbaţi cu priinţă, pregiur sine bine obicfuite, cu cei de aproape împăciuitoare, între ai săi cinsteşc, între cei streini ruşinoasă fiind şi nume bun au agonisit şi după moartea sa pomenire vecinică ş-au lăsat.

Istorie voi spune voci A, lăsând răutăţile noastre cele fără folos, cum era atunci întru-n-mulţi [îi] rea bunătăţilor. Precum spune Plato, împărăţiia lachidimonenilor aşea desfrânată foarte au fostu preacurviia femeilor, cum de hulă, prin tiranila bărbaţilor au fostu, cât de tot norodul să numita varvari şi ima lor, Ţara Grecească, să numita şcoala filosofilor. Iară Licurg filosoful, pentru învăţătura ce-au avut, preaînvăţat şi domn pentru ştiinţa otcârmuirii, foarte drept lauda aceia aş. ea dintru priinţa învăţăturii, cum dentru viaţa cea bună agonisind, pravilă au dat aceii împărăţii a lachidimonilor, cu care şi răutăţile toate li-au răsipit şi au sămânat toate bunătăţile, cât nu ştiu, sau de s-au aflat vreun craâu mai norocit, pentru ascultarea deplin a norodului, sau vreo crăie căriia s-ar prileji a avea vreun craâu ca Licurg, păzitonu adevărului.

Între altele au aşedzat pravilă mare foarte de femei; nice un părinte dzestre fetii nice la moarte să nu lasă, nice în viaţă să nu-i dea; adică că nu cu avuţii, ce cu bunătate, nu cu frumuseţe, ce cu înţelepciune numele vrea să tocmească. Şi aşa, precum multe pe această vreme videm nemăritate, pentru sărăciia, aşea atunce nemăritate pentru defăimare şi pentru răutăţi rămânia.

O, vac poftitoriu, pre care femeile nu cu avuţiile părinţilor, făcute din ostenială, ce cu înţelepciune, cu mintea sa agonisite, nedejduia! Fost-au acel vac, ca să dzicem de iznoavă aceasta, adevărat de aur, când nice fata pentru neîndzăstrarea tătâne-său viu nu să temea, nice tatăl murind, pentru că i-ar rămânea fata neîndzăstrată, nu avea durére.

O blăstămat să fie acela ce întâi au adus, o Romo, aur în caşale tale!

O, blăstămat să fie acela ce întâi în cămări au strânsu bani, care lucru au făcut pre Roma aşea de bogată cu avuţii şi aşea săracă de bunătăţi!

Cine au făcut Fetele ţăranilor lesne să se mărite şi a sinatorilor să rămâie ne măritate? Cine au făcut, de fata celui bogat, nerugat să o Ia, iară celui sărac, ce are bunătate, nice rugându-să să nu o Ia? Cine au făcut mai întâi céla ce cu un ban să se mărite, decât céïa ce iaste cu mii de bunătăţi? Nu vom dzice aici, carne de carne biruită să fie, ce de răutate deşertare că s-au biruit; că cel lacom mai mulţu socoteşte a avea astădzi muâare bogată, şi grozavă, decât săracă şi bună.

O, nenorocite femeilor care născu, mai nenorocite fetele ce să născu, cărora la măritat nemică blagorodie celor mai mari, nemică voie părinţilor, nemică minte părinţilor, nemică frumuséjă chipului, nemică întregie vieţii nu Foloseşte!

O, vac afurisit, în carele fata omului bun de nemică nu să iscodeşte, fără de ar fi bine bănoasă, niceodată că nu va a Da bărbat. Iară în vacul cel de demultu nu vieţuia aşea. Că pe vremile cele de demultu, la tocmala numelor, întâi de chip, pre urmă de folosuri era întrebare. Iară pe acestui vacinti<i) de avuţie, apoi de chipuri întrebare iaste. Aşijderea, pre acela vac de aur întâi de bunătate era voroava şi pre urmă, isprăvindusă numele, can cu şagă să întreba de averé

Camill, după ce au luat izbândă de pre franţoji, având un fecior ca acela, carele aşea pentru multă frumuséjea chipului său, cum pentru numele tătâne-său, mulţi crai a-l lua fecior de suflet şi mulţi boaari sfetnici poftiia să-l aibă ginere, carele fiind de treidzăci de ani şi tată-său mai mare de 60 de ani, cum sfetnicii şi bolarii, aşea craii şi streinii, ca să se însoare, mult îl supăra, iară el şi de aducirea aminte a priâatenilor şi de supărarea streinilor neclătinându-să, toate le lepăda. Şi întrebându-să Camil căci n-ar alege feciorului său muiate, în care şi lui întru tinereţa viaţă cu odihnă şi şie la bă Trâneţă odihnă ar nădăjdui, eu, dzice, mufare feciorului mieu nice dau, nice volu da. Că unii fetele sale bogate, alţii al (a) gorodnice, alţii tinere, alţii frumoasă mi-au arătat; iară care ar dzice că-i va da fată aliasă întru bunătate nice unul nu s-au aflat.

Aşea Camil, precum întru biruirea lucrurilor cu tărie lucrate, aşea pomenirea cuvintelor sale vecinică agoniseşte.

Pentru aceasta, Favstino a mea, am dzis aceştia, de vreme ce-l aduci fata la meidian, în Capitolium o arăţi, între cei ce să bat la sabie a prăvi şi la oră vi tu 1 giocurilor a fi o slobodzi. Şi ce-i mai nevrednic lucru, pre dânsa Fiind cu vârsta prea tânără şi tu, nefiind aşea bătrână, cugetând pin căile amândoa A a oraşului şi râpile râului petreceţi. Măcar că aceasta nu hulescu că aş socoti a fi fata ta rea, ce căci îi dai slobodzănie ca să nu fie bună te vădz. Crede-mă, Favstino, de dragostea cărnii ce să atinge „nice celor prea tineri a crede trebuie, nicede cei bătrâni a nedejdui bine nu trebuie; ce foarte fără grijă întru amândoi ca să fugă de tâmplările păcatului toţi. Pentru aceia fetele călugăriţile între zidfuri închisă să ţin, ca tâmplările careli să ivaşcu pre uliţă să le feriască nu ca cele mai nebune, ce îmbăscu a fi osăbit, ce ca cele mai înţelepte ce de adunare fug.

Să nu dzică cel tânăr că Taste tânăr şi-i dragă bunătatea. Să nu dzică bătrânul că faste bătrân şi ostenit, că şi cei săci butuci să înlor cu în cărbuni şi parul verde în para focului să afumă. Adică măcar (de) ar fi oarecare mai tare decât diamantul, când petrece între bărbaţi şi unde să apropie de foc, adică muiarea ca o ceară să moaie. Nu putem a nu primi, măcar că s-ar pune suplu foc lemnele, cărbunii că s-ari stinge. Iară pietrile de pururea ard, într-acestaş chip şi carnea această ruptă (stricată), măcar că s-ar supăra de boli, de multe osteneli că s-ari usca şi de îndelungaţi ani că s-ari petrece, iară de pururea focul simţiri den lontru, încremenit întru oaşa petrece.

Ce folos Faste bunătate a lepădă şi a nu primi firea? Care cal aşea de slab şi stricat, vădzind Tapele, nu o dată, ce şi a doua (ca) ră, nu nechializă? Care bătrân aşea de femelatec, care tânăr aşea de curat, carele vădzind copilele, nu o dată, ce şi a de (un) ora, să nu suspine? întru lucrurile voii, că ar fi buni ori carii nu dzic; iară întru a firii, fieştecare slăbăciuma sa să o mărturisească trebuie.

Focului, de vei depărta lemnile, a arde va părăsi. Sosind vara, părăseşte groaza iernii. Pre mare, dacă încetializă vremea cea rea şi să face lineşte, părăsăscu valurile. Dacă apune soarele nu mai luminializă pământul. Aceştia aicea radzimă, că atuncea se va păria că au părăsit carnea despre a nu ne aduce noa A supărări, când o vom vedea în gropniţă adunată. Den carne ne naştem, întru carne vieţuim, întru carne murim. Şi aşea, mai curund viaţa cea bună, decât carnea cea rea sfârşit va avea. De multe ori bucatele cele mai bune să strică în cuptorâul cel împu (it şi vinurile cele bune iau miros greu din vasăle cele necurate. Adică oricât de curate şi de avute ar fi faptele vieţii noastre, iară de pururia slobod vântu împuţit a cărnii slabe.

Aceştia pentru aceasta dzic, Favstino, că de n-au putut pre pârăul curătorâu şanţul (ca să grăiescu aşea), cu năsipul celor bătrâni făcut să-l poţoala, cum va sta împotrivă pârăului gardul moale îngrădit? Giugul care vaca nu l-au purtat, cu mulţumai puţin nu-l va purta viţeaoa. Tu, care eşti mumă, de nu sprejeneşti carnia intru adetâul, nice aceasta, fiind fata, aceiaşi nu va face.

De vor să deprindă bine pre fetele sale grupânesăle romanice, aceste pravile să le păzească foarte. De văd pre fetele sale că a îmbla li-i drag, flucrile să le frângă. De îmblă cu ochii vânând, să-i scoaţă ochii. De le mănâncă urechile, să le astupe. De li-i drag a şopti, să le coasă gura. De vor să dea ceva, sau să ia, mânuie să le taie. De îmblă rău desfrânat, de vii să le îngroape. Că felii céi rele, pentru dzestria, moarte, pentru haină, viermi, pentru casă, gropniţă să cuvine.

Şi aşea, Favslino, să fii sfatul mieu şi de pofteşti să te bucuri de fata ta, vremea ei cu care s-ar putea strica să nu-i dai. La propriala casii multe poprele trebuiescu, căriia, de vei lua o propria, toată propriala cade. Adică, aşea sinlu de slabi femeile, că abiia de o mie de păzitori de să pot străjui; iară de o mică clipală a vremii să strică. Câte de multe au fostu rele, nu căci au vrut să fie aşea, ce că singure au deşchis vremea sau tâmplarea, cât într-altu

chip nu pulía, în putería mea îaste a face război, iară în putería mea nu îaste a lua izbândă. În putería mea îaste a intră pre mare, iară în putería mea nu îaste a ieşi din primejdiia ei. În putería muierii îaste a să arăta vremii, iară după ce s-au arătat ei, în putería ei nu îaste a să feri de vină.

Urneşte Marco Avriii, împăratul, voroava, sfătuind pre Favstina împărăţiasa ca să nu lasă fetii vreme de păcătuit. Cap II

Iară, Favstino, nu vei dzice că fata ta cu nime nu grăiaşte, ce n-ai audzi-o tu; sau cum n-ari vedea pre nime, pre care nu l-ai vi dea tu, sau că nu s-ari ascunde să nu's (e) afle de tine, sau ari putea face vreo tocmală cu cineva să nu ştii tu. Ce? Au tu nu ştii că ei plini de răutate cu sudalmă să pricescu între sine, iară cu dragoste de-a tocma aprinşi cu minţile între sine vorbăscu? Dragoste noa A, caria întru primăvara vârstii dentru sângele proaspăt izbucneşte, venin faste ce cură prin vine, otrava care de sârg pătrunde matile, roşură de care mădulările de pripă să usucă, năduşeală care îndată zugrumă inima (omului) şi a minţii cei bune duma şi moartea.

Ce aş dzice nu ştiu, măcar că ce aş vrea să dzic aş şti. Nice dănăoară dragoste în limbă n-am avut, să nu fiu simţit durere prea grfa în lontru, în pieptu'.

Ovidie, carte *De meşterşug lubostelor*, dzice: Iastef uboste nu ştiu ce, vine nu ştiu de unde, să sloboade nu ştiu de unde, se naşte nu ştiu cum, să aprinde nu ştiu cu ce, să simte nu ştiu când, pita re nu ştiu pentru ce. Aşi di rea ibostea otrăvitoare, scoţând carnea afară, singile cel din lontru den mâţă ne varsă noa A. Ce ar vrea Ovidie pentru actaste cuvinte nu înţeleg; iară când au grăit acestea cuvinte, întru acela socotială, ce şi eu acum sintu, că au fostu, ştiu. Carele între sine au iboste, Favstino, den inimă ca nişte oglindzi fumaliză, în somnu vorovăsc, cu semne grăiescu. Că multe cuvinte denn afară, a prea mare în lontru drăgostii semnu faste; că a marei dragoste în lontru, tăcere denn afară face. Aprinsă cele den lontru, cu dragoste, fac mută limba den afară, carele pentru cfa întru

iboste viaţa că ari avea, gura închisă trebuie.

Iară pentru să nu socoteşti că-ţi spuâu ţie poveşti, acestea ce dzic le voi arăta deschis, cu istorii vechi.

Pre mormânturile vechi, de la zidirea Râmului ani 270, aflăm pre Hestroscul, tânărul roman mut şi preverona, fata latinllor preafrumoasă, mută să fie fostu, carii tu giocurile ce să făcusă în muntele Chellii, vădzindu-să amândoi, să aprinsără de dragoste între sine amândoi. Că fiind mintia lor aşea sloboade spre dragoste, cu limbile spre voroave legate (erau); care lucru cum la videre de mirat, aşea de spus acum necredzut ar fi. Că copila den Solona la Râm şi tânărul den Râm la Solona 30 de ani vreme şi încoace şi încolo îmbla, cât nice lua sama nime, niceodată ei nu voroviia, până după ce au murit bărbatul latinii şi muâarea lui Hestruscu, cunoscându-să lucru, amândoi să luară cu nuntă. Dentr-aceşti muţi s-au născut fecior, pricina a preanoroci tu lui m-am a Stipionilor noştri, carii mai mulţu cu armele, decât cei mai mari cu limbile, mai vrednici au fostu. Socoteşte, dar, lucru deosăbit, cum muţilor, neavând limbă să grăiască, nu IT-au lipsit mintea, a căriia scaunul îaste inima, cu care n-ar fi grijit de ale săli dragoste.

Ce voau dzice (de) Masanessa, feciorul de craâu a numidinilor şi Sofonesba, femeie aliasă a Carthaghenii, carii întru marginia tâmpinându-să între sine şi el arătându-şi pofta sa şi la înţelegând acela, rumpând vâsla fricii, lepădând cârma ruşinării, de sârg slobodzіră vetrilile inimilor şi corăbiile trupurilor între sine să adunară. Din ce şi prăvala cea întâi a ochilor şi cunoştinţa amândurora şi a dragostelor împreunare şi a trupurilor adunare şi lipsa cinstii şi scăderia nimelui, într-o dzi, într-un (n) ceas, în clipală, întru trecirea acelui vas, că s-au isprăvit, deschis lucru îaste.

Ce vei mai mulţu decât atâtea să ţi s-a spuie? Au nu ştii că Elena griaca şi Partid troian cu niamurile aşea de despărţite, cu ţărâle aşea de depărtate fiind, dentru una vidâari, într-o capişte oarecare cu voile aşea s-au încicit, cât măcar că Partid spre (a) o apuca pre dânsa puţină

inimă avea şi tărie, iară ia, nesocotind că s-ari prinde şi acum îndemnându-l că va (isprăvi) izbândi, nemică nezăbăvind, Paris perirea tătânesău, Elena bărbatului său ocară şi amânduror moarte, a stăpânei stingerii, a tot vacului vorbă, numai dentru o videre au arătat pricina.

La Alexandru Marele, carele duela oşti asupra amazonilor, doamna şi povoaţa amazonilor şi la chip şi ia în (ălepelune aliasă, poftind să margă şi să valiză pre Alexandru, au venit într-o râpă a oare cărui pârău, unde vreun ceas zăbăvind, unul spre altul cu tăcere prăvind, să întoarsără la taberi-şi, lauda hatmanilor întru desfătările dragostelor întorcându-să.

Pir, acoperitonul neclintit a fi re n ti ni Io r şi a Epirotelor împărat vestit, făcând războac în Ţara Italiei, au venit la Neapolim, unde nice mai întâi, nice mai pre urmă, nice o dzi că n-au mai fostu să ştie. Stăpâniia atunda în Neapolim Ghemelicâiia, de m-am aliasă şi la chip foarte frumoasă, a cărifa, săraca, şi îngrecarea şi nume rău în Ţara Italiei şi izgonire şi după naştirc şi moarte, care de mâna fraţine-săli zugrumare într-ada dzi i-au adus.

Pre Marco Antonie, ibovnicul său, Cleopatra în Vithinifa, în pădurea ce să chema Sethem l-au prii mi t, cu mare ospătu. Care, măcar că ia nu era aşea cu nume bun, avea lăcaş femcescu foarte smerit. Şi aşea, făcândusă ospăţul îndelungat noaptea, pădurea foarte diasă, această pădure au fostu a copilelor de să ascundea şi a tinereţii romanilor acoperire, istiaţă socotială. Că fiind 60 iele a sinalorilor, 55 între tufele acei păduri era grele, care lucru au fostu şi pildă foarte rea către cei supuşi şi defăimare au adaos Cleopatrii şi i-au mieşurat cinstea lui Marco Antonie.

Ce dzic de aceşti puţini, acestlaş de alţii aş putea dzice. Nice bărbaţii toţi bărbaţi, nice femeile toate femei nu sintu. Care pentru aceia ce am (a) dzice, dzic, care

În muşca ales pre acelia care ar nerrieri şi ar iiiţălitige de la adia, de la carii ar putea şi n lu’ corăbii n ni le asca de uşoare, cât de pu (în virilii să clătescu Sintu mori unde aşea de sprintine, că de apă cât de puţină să învârtescu Aşea une femei sintu atât de fragede, cât ca o

steclă, atingându-să de un deget, să frânge şi ispitite fiind, întru subţire baligă dzac.

Şi de-mi vei răspunde, Favstino, cum fata ta, vorbeşte numai cu verii şi cu rudele, den slobodzenifa ta, iară eu la aceştia dzic că şi muma să amăgeşte şi fata întru primejdii de faţă să află. Au nu ştii că din herbintiala prunului cădzut, nu numai lemnul verde şi sac îaste cu grijă, ce şi pictrilc cele vârtoasă să istovăscu? Au nu ştii că dobitoacele de mare asuprit foc, cu dinţii îs mănâncă copiei cărei i-au făcut? Au nu ştii pre dumnedzăi, carii sintu pricinile în toate lucrurile că, fără celor iubitori, nu s-au dat legile? Că nice o lege cei iubiţi nu sufăr. Ce, adevăr, cu cale faste, că cu cei nebuni, ca eu nişte deşărţi de minte să se potrivească legile romane, şi celor iubind, iarăşi, ca unor (lipsiţi) deşărţi de simţire, nice une pedeapsă să nu le dea dumnedzăii.

Au ui la l-a i când întru cercarea mea, de tată, fata, de fecior, muma, de unchiu', nepoata, au fătat şi cu giudecata mea s-au pedepsit, părinţii ca să se arunce dobitoacelor, feciorii ca să se îngroape de vii, copii mici ca să se ardză în Câmpul lui Martie? Care lucru aşea au fostu de groaznic la audzit, cât nice cu ochii a prăvi pre acei de urât oameni n-am suferit şi di pl poruncă mai mulţu a nu să aduce aminte de dânşii am poruncit. Care cumplire precum au adus frică bărbaţilor, aşea femeilor romane, în loc de certare trebuie să fie. Că de s-au aprinsu de foc tatăl, şi fata de pară, şi cei de aproape de fum. Au socoteşti că parăle poftii curviei, aşea de ageră, va stâmpăra să nu să atingă ruşinea de rudă, au mătuşia, au vară?

De ar asculta carnea aşea prea îndărăpnică de socotială, tovărăşiiai Fetei tale cu rudeli ar putea suferi. Iară că întru aceasta să pliacă socotiala poftei curviei, fata nice cu frate-său a o lăsa, a crede nu socotescu. Că de ca rfu făcut în lemnu să miştuâuaşte lemnul şi de molie făcută în haină să strică haina; ispita dascălul învaţă într-acestu chip: de multe ori, lângă păreţii, hrăneşte oarecare pre acela de a căruia răutate şi din viaţă şi din cinste să goliaşte.

Orice am dzis până acum, Favstino, am dzis pentru să-l aduc aminte, carie aceste cuvinte de pre urmă în loc de sfat le adaug: de vei şi pretine, Favstino, de grijă şi pre fata ta de primejdii să o mântuieşti, socoteşte ca de pururea să lucredzi cevaş cu mânuie; în lucrare de laudă zăbăvindusă, sintu deşarte inimile lor de cugetile rătăcitoare. Că toate greşelile tinereţilor, toţi de cetatea vieţii noastre (ca să grăiescu aşea) căpriorii răstoarnă. Iară zăbava neînvăţată/ oriunde intră, ca un vrăjmaş deschide porţile tuturor răutăţilor.

Posteşte să ştii, Favstino, de unde s-ari izvodi aceasta astădzi, întru copilite romănce stricăciune, care de abia ieşite în lume, cugetă acum de iboste! Eu, de vei să asculţi voau dzice: a taţilor nebăgare de seamă şi a mumelor slobodzănie face de fugu sărăcuţile de ostenială cinsteşi şi să apucă de cuprinderile necinsteşe. Prin zăbăviri (sau şădzind fără lucru) de împuţite şi deşearte gânduri, ochii a rătăci, mintea a să tulbura, voia a să strica deprind. Mai pre urmă, când socotescu a fi numai o clipeală de iboste, la care să pliacă, iată, rămâni de obşte tenchlul a tuturor răutăţilor. Ce să hotărăscu, nemică nu-i care ar zvârli mai tari mincia (ca să dzic aşea) într-acestu gioc a gândului, decât mânuie depărtate de lucru.

Grijea lui Marco Avrilie împăratul, pentru măritatul fételor sale. Cap 12.

Marco Avrilie împăratul, precum era preaascuţit la minte, aşea la poftă prea cu măsură, aşea şi la lucrurile cele trecute prea luator aminte, întru cele de faţă era preaînţeleptu şi de cele viitoare foarte socotitorul pregfur sine. Şi aşea, socotind stângirea domnilor, având grijă numai de lucrurile streine şi de ale sale neavând, sau păzind numai lucrurile sale şi cele streine uitându-le de tot, aşea cu cugetul gata spre toate să nevoia, că nice cele grêle treabe a împărăţiei, pentru lucrurile casii sale să nu le strice, nice lucrurile casii sale să nu le împiâadece pentru o tria bă a împărăţiei.

Deci, având Marco Avrilie 4 fête, preluchilla, pre Persena, pre Macrina şi pre Domenchia, carele mai mulţu

semăna mumei sale cu frumuseţile decât tătâne-său cu cinstea şi cu înţelepcâunea vieţii, pre care, săvai că aiurea, afară, în nevideria tătâne-său le ţinea, iară din gândul lui niceodată nu ieşiia; şi de câţi ani era fata, atâtea de multe griji aducia cugetului tătâne-său şi deodată şi vârsta copilii de măritat să apropiia şi aşea aflasă liac tată-său.

Era, dară, nu lege, ce obicei de lăudat, ca ciia ce era suptu slujba sfatului până a nu lua voie de la împăratul nu să însura şi fetele de împărat cu socoliala sfatului să se mărite. Aşeadar, una dentre fêtele lui şi cu vârsta şi cu voia fiind de căsătorit, Marco Avrilie, ce socotisă de oarecând întru inima sa, să apucă să isprăvască. Fiind slab şi de sănătate, au poruncit Favstinii, împăratésii sale, să facă voroavă de obşte cu sfatul. Iară fa şi lila cu mare nevoinţă, având gând pre ascunsu, cu altu' chip să-şi căsătoriască fata-şi. Dzicea, apărândusă într-acestu chip, că copila-i tânără de vârstă şi din mila dumnădzăilor, fiind tată-său viu nu va lipsi vrémfa de căsătorie fetii; care vădzind împăratul, fiind în pat bolnav, dzis-au către

Favstina: Multe lucruri întru oamenii cei de gios lepădăm, a cărora nice un lucru, cât de mic întru dânşii, ca într-o oglindă aşedzaţi străjuescu, pentru sănătatia tuturor nu răbdăm. Niceodată nu să dă ascultare bună domnului, care are puţină cinste la cei supuşi Aceştia pentru acéia dzic, căci tu unde la ivală porţi, altele într-ascunsu făcând, cât şi credinţa a unei doamne aşea de mare să micşurializă şi cinstia aşea de mare împărat să liaf>ada. De a nu să ţinea într-o nemică socotelcic mêle clasle preast (i)nte, spre sănătatea copiilor tăi, ce bine de la tine se va aştepta spre folosul copiilor streini? Au cu cale a fi îţi pare ţie să se dea fata acelora carii o cer de la mumă-sa, iară carii îi alege lată-său să nu să primască? Ca unei femei ţi s-a cadeertăcâune, iară ca o mumă îţi adauge pediapsă. Au nu ştii a numelor că ar fi povoaţa norocul şi înţelepcâunea? Carii pre iele de la părinţi ceru, ochii, crédemă, mai mullu spre folosul său, decât inimile spre binele strein neclintit pun.

Oaricând ţi-am audzit pretine dzicând cum tu sileşti

ca fetele tale să le mărite dumnedzăii carii li-au îndzăstrat pre dânsăle cu frumuseţe nespusă. Au nu ştii că frumuseţile femeilor rahnă celor streini, prepus vecinilor, silă de cei putâarnici, zavistie celor de gios, părinţilor defăimare şi a vieţii grijă aduc? Că greu lucru îaste, acela ce-l poftescu mulţi a-l păzi (sau paza). Adevăr, frumuséjea (ca să dzic iarăşi) femeile nemică altă nu-i, fără celor rătăcitori blândeţe şi celor uşori deşteptare. Den ce din rahnile streine radzimă veste adevărată. Că oamenii cei uşori întru pofta a avea muâarea frumuseţe, mai multă că o socotescu decât viaţa cea întriag (a) dzic. Iară feméfa care să la pentru singura frumuseţea nemică altă nu-i, fără la bătrâneţă viaţă necuvioasă mărturisăscu; că aşea s-au potrivit lucrul, cărue au împărţit frumuseţia dragoste mare, aceluâaş i se va împărţi gria grozăvire

Câte de mari supărări (du rmiedzăilor buni!) rădică acela carele îs Fa muâare frumoasă! îi trebuie a suferi mândriia ci, că tovărăşia frumuse (îi faste nebunila; a suferi holca ei, că nebunifa în creieri şi în faţă frumuseţea doi viermi sintu, carii şi viaţa rod şi norocul înghit; a răbda gâlceava, că toată femeia Frumoas (a), singură în casă, să stă – pâniascâ va; a tăcia desfătările ei, că toată muia rea frumoas (a) viaţa să-şi petriacă întru desfătări poftăşte; a răbda trufiile, că nice o muâare frumoasă nu sufere pre nime mai mare; a răbda hâtrâia, că toată femeia frumoasă va să întriacă pre toţi. În scurtu, tot cine ia muâare frumoasă trebuie să aibă grijă de multe nenorociri.

Întreb, căci nu aşea de tare au fostu încungiurată de S (ipioni Carthagena, precum casa femeii frumoasă de oamenii cei uşori de minte. O, nenorocit bărbat, a căruia, când odihneşte inima şi doarme trupul, nemerescu acia carii îmblă pregâurul casii, carii să supun cu vicleşug vieţii, carii prăvăscu preferestre, carii pătrundu păreţii, carii scriu balgiocuri, carii dzic în cobuz, carii străjuescu la uşă, ca (râi) prin amăgituri ispitescu, carii acoperemânturile liapădă gios, carii stau supuşi la chiotori, carii toate le îndreptializă ca la o t’ntă spre frumusâţea muierii şi toate să plinescu cu ocara nenorocitului bărbat.

A căruia lucru mărtur deplin sintu şi eu, carele cu frumuseţe însurându-mă, cu numele micu’ am împlut Râmul.

Multe dar dzic, iară mai multe mă crede că socotescu. Nime să nu să jeluiască pre dumnedzăi căci din vreria lor au dobândit muâare grozavă. Argintul prea luciu să faci smoală niagră; copăciul tânăr de scoarţă zgrunţoasă să păzeşte; bărbatul cu muiarea grozavă iasle fără grijă de nume. Şi aşea, fieştecui casă lasă sloboade alegerea. Aşea dzic că bărbatul carele ia muâare frumoase şi numele suliţii şi viaţa primejdii supune.

La cei mai mari, de demultu, tinereţile cu armele să înfrângia. Iară astădzi tinereţile Râm. ului, copilelor slujind, vremea petrec.

Deodată, cât s-ar fi sunat veste de frumuseţi vreunifa, de sârgu, îndată, de toţi să poftâaşte că şi cei tineri silescu pre copile să le dobândiască şi fale a să prăvi să iasă Nice dănăoară nice pre o copilă, Favstino, n-am vădzut romană, la faţă frumoase, care n-ar hi fostu părtăşită ocării, sau prepusului dată

Măcar că n-am cetit multe, iară aceasta am luat aminte: de câte Temei frumoasă a grecilor, a latinilor, a spartanilor, a eghiptenilor, a romanilor, să face pomenire, (nu) pentru frumuseţea lor (pomenire), cu scrisoare pre mormânturi sf (i)nţite, ce pentru primejdiile lor Toarte grele şi tâmplările, care pentru frumuseţele lor pe acel vac unii au pătimit mişel când şi cu frumuseţi pre mai mulţi au amăgit şi în tot locul prea mare defăimare au cădzut.

Pre care vreme oraşul Carthaghenii prea puternic, cum cu avuţiile, aşea cu armeli preanorocit, cu sfaturile filosofilor preaînvăţaţi să otcârmuia şi să îmbogăţita cu nevoinţa neguţitorilor fără lene. Întru aceia cinste la fini să afle Armenie filosoful, în care să aflasă la greci Omirul şi între romani Ţitero şi din vremile acelia, din vreria dumnedzăilor, până astădzi de când au schimbat viaţa cu moartea au trecut ani 122, den carii 80 ani dentru socotiala acelui bărbat foarte blând s-au ocârmuit acel vac foarte cu mare norocire. Că şi spre muieri cu ură şi spre

cărţi cu mare dragoste fiind, sfatul vădzindu-l pre dânsul şi de grijia lucrurilor de obşte şi de desfătările ce să cuvin firii părăsit, au stătut asupră-i cu rugăminte ca să-şi la muâare (să se însoare) pentru pomenirea lui, ca unui bărbat preaînvăţat, la cei de pre urmă să se tragă.

Şi aşea, stându-i împotrivă cu multe aduceri aminte sfatul, nu voau, dzice, să mă însoru; că de voi lua muâare grozavă, ură, de voau lua bogată, robie, de voau lua săracă, cheltuială, de voau lua frumoasă, ostenială întru paza ei în \, a rămânia; din care cRumă fieştecare a omorî o mie de bărbaţi destul iaste.

Aceasta apărare au avut acel preaînvăţat, carele, de la o vreme, cu mare nevoinţa întru învăţături, a ochilor slăbită lumina la bătrâneţă, părăsind dulcia tovărăşie a cărţilor, au primit supărata tovărăşie a muierii, care au născut pre fata aceea, den care fată au născut Amilcarii Carthaghenii, împotrivnicii a şti pioni lor romani nu mai puţin întru apărarea Carthaghenii isteţi, de cum au fostu ai noştri întru adăugirea Râmului norociţi.

Iară voau dzice, Favstino, că întru fetele laie nu cad prepusuri ca aceştia, pre carele şi bunătatia lor din grijă le va scoate şi cinstea vieţii le va face de grijă. Iară eu o taină îţi voau descoperi ţie: nemică nu-i care de mai multe meşterşuguri s-ari înveli, decât muiarea, aşea cu pază curată, cum cu ruşine femeiască încinsă; iară ce să pofteşte cu lene şi cu lene să întriabă, lesne să dobândeşte. Nemică mai iscoditorâu nu-i decât folosul altora să fie pricină răului său.

Au nu ştii, Favstino, că fieştecare preacinstită că să ispiteşte mai mulţu de răutatea noastră? Adevăr, a lor ruşinare şi opriala zvârlitură sintu spre răsipa întregiii noastre Nice podoaba niamului, nice averea, nice frumuseţea, că n-au fostu deşteptări, cetim, care ar fi îndemnat pre cineva asupra Lucreţiei acei nenorocite, ce mai mulţu cu săniniia feţii, cu cinstia obiciuirilor, cu bunătatea vieţii, cu învăţătura groaznică a familii, cu înţelepciunea înfrângerilor, cu socotială între orăşeni şi cu vestia între cei streini luminoase, aţâţândusă Tarevinie

acel nebun, de i-au făcut silă ei. De unde s-ar izvodi aceasta, eu îţi voau arăta ţie. Aceia iaste a celor răi răutate, cât binile celor buni rău le petrecem; şi aceasta nu cu scăderia fetelor românce. Că cinstita a vieţii lor bunătate, vinovată va arăta la Dumnedzău, păcătuita răutăţia noastră.

Pentru vârsta dzici, Favstino, că nu-i fata de măritat. Au nu ştii, a bunului tată că

Taste din copilărie a învăţa pre [ecior şi din faşe a da seamă pentru fete? Că de ar plini datorila sa tatăl, cum şi muma deodată, de cum s-au ivit în lume fata ta, taina întru inimă, până încă (cum vorbăscu) nu s-au cădzut să adune pre aceia să nu să dezlege, până când ar alege fetii bărbat. Căci când tatăl, lacom, nu va să îndzăstredză fetele şi mumele hâtre poftescu mai bogate nunţi şi el una, ia altă pricinescu; trece vremea şi atunci a îmbătrânescu fetele. Şi aşea, ca să se mărite bătrâne, pentru să păzească singură pre copile, pentru să slujască, nu sintu aşea deprinsă. Deci şi singură viaţa necuvioase şi părinţii grijlivi şi aproape, ca să nu agonisască, de vreo întinare temându-să, cu grijă viaţa petrec. Câte fecioare, a marilor senatori fete, nu pentru lucrurile niamului, cu lipsă pentru dzestre, sau căci n-ar hi foslu întru bunătate, ce numai pentru singura nebăgare de seamă şi urnire, degrabă murind părinţii, la acia adusă pre fete am vădzut, cât nemică mai pustiire lor, că ei stânşi în pământu’, iară fale de uitare fură îngropate.

Voi minţi de mă voau apăra că n-am cetit aceste cuvinte în pravilele rodilanilor, (unde) pentru căsătoriia feciorilor, de însuratul a dzece feciori, tatăl nice o dzi, iară de măritat o fală, întru bunătate ştiută, sau dzece ani să osteniască, sau de s-ari înfunda în apă până în grumadzi, a asuda păcăluri de sânge, sau pre pântece să se tragă pre feciori a nu-i îndzăstra, avuţiia a piâarde şi scăderia întru viaţa sa a cunoaşte ar trebui.

Aceştii pravile cuvintele precum spre fete foarte blânde, aşea împotriva feciorilor» nu sintu groaznice; că dzece ieciori, singură averla bărbaţilor, a încungiura

crângul pământului agiunge, iară pre o falâ singură legia cinstii nice dintr-o casă, măcar a ieşi, nu sufere.

Ce aş dzice? Că toate câte sintu rele şi spre răsipă plecate, acelia ales femeilor tineri să tâmplă, cărora toată vremea, până la dzua de nuntă, ca un lucru deşert şi fără folos piiare.

Omirul dzice că giupânesele grece deprinsese a număra anii vieţii nu de atunci de când ar fi născut, ce din dzioa den care să mărilasă. Şi aşea, fiind întrebată o femeie griacă câţi ani ari avla, răspundea: 20, trecând atâtea ani după ce s-au măritat, nu anii carii trecusă de când născusă, mărturisind, adică, de când ar fi început a chivernisi şi a purta casă, de atunci a că ar fi început viaţa.

Pepenile, după ce să coace în grădină, sau să rumpe, sau să fură. Aşea şi Tata caria vieţuiaşte mulţu nemărilată, sau să răpeşte, sau să defaimă. Den tâmplare voau faci hotar adăugând aceasta că de cum să coace vifa, deodată cu strugurii îndată pândar şi colibi fac în vie. Aşea fala, precum dzice Virghilie: aemu coaptă de bărbat, aemu crescută cu anii plină, îi trebuc bărbat şi pază, pre carele îai, carele îl alege tată-său şi casa de grijă o mântuâaşte şi gândul său de grijă îl uşurializă şi lucru preacuvios face fetii.

Femeilor grele şi mai mulţu doamnelor şi giupânésalor alésa, trebuie cu nevoinţă a să feri ca să nu aducă vreo primejdie pruncului, precum oarecând unele femei grêle, să-şi pliniască pofta nestimpărată, au avut perire mişele.

Cap 13.

Cela ce va să facă cale de lungată prin tari depărtate şi cu munţi, înainte de ce va intră pre cale, datorâu îaste toate căile să cerce cu nevoinţă; că şi cu ură şi cu grijă îaste, când nedejduindusă, după multă ostenială a căilor să se odihniască, de iznoavă să trudeşte. (Deci) toată viaţa omului că n-ar fi altă, fără lungă calc, nime nu va dzice, a cărui începătură, dzua naştini şi sfârşitul dzua morţii îaste. Că a avea viaţă ori lungă, ori scurtă, nemică altă nu-i, fără a sosi la mormântu, ori mai tadziu, ori mai curund.

Şi asca, eu socotescu că pre toată nebunită întrece această nebunie, că niştine socoteşte sfatul său că ari îndestula, pre toţi agfutorind, iară a altora sfaturili cari ari ţinea acela îi par de nemică, precum am vădzut cu ochii şi am audzit în ţara noastră pre câtva domni (carii curund ş-au vinit la sfârşitul său), că cu cale agoniseşte acela să se numască de nebun, carele socoteşte că toţi ar fi nebuni şi numai presine înţeleptu, ştiut şi învăţat s-ari face, după cum dzice o poruncă a oarecăruei; fie ce eşti; ce sintu alţii, lasă pre fieştecare să fie. Şi de-i va părea cuiva, şie, că-i de tot înţeleptu, să nu să încrializă a face nepriiaten nebun; că nime nu-i aşea de îmbrăcat cu înţelepciune, care n-ar fi altul mai cu mare înţelepefune, nime nu-i aşea de învăţat, a cărue învăţătură ar trebui tuturor. Că pre nime, nici dănăoară, aşea ori cu vârsta, ori cu obiceaiu împodobit, cât să nu-i trebuiască lui sfatul altuia, carele ar fi plin de învăţătură şi de credinţă. Că de vine în socotială celor bătrâni, ce se va tâmpla tinerilor săi, a cărora carne nu uscată, ce plină de mustu (şi verde), singile nu rece, ce hierbinte, căldura nu strânsă, ce vie, poftele sabinii nu încremenite, ce foarte deşteptate sintu? Den ce îaste de cei tineri, de socotiala sa să miră şi socotiala streină de o liapădă.

Lemnele când sintu tinere, pentru să se rădice dreptu să lingă de par. Caii, ca să se (e) di prindă la frâu, când sintu mândzi li să pun frâu. Pasările, pentru să se îmblândzască mai curund, să iau din cuib. Hierăle, aşidirea, când sintu tinere să vânializă, pentru să se înveţe a sluji voii oamenilor. Într-acesta chip, din faşe, copiii a vieţui bine.

trebuie învăţaţi. Şi aşea şi părinţii, acelora feciori şi mumele a cărora fetele sintu, să ştie aş vria, (că) foarte bun Hac Taste a feri pre copii de rele deprindiri, de se vor înfrânge den pruncie cu învăţătură groaznică. Că de sârgu foarte primejdie celui rănit vine, de nu i se va trage din rană singile.

Ce să vinim la lucrul nostru, de vreme ce în toate lucrurile să cade a păzi orânduiala şi modul, cu ce tocmală

Taste să păzească pruncul vom dzice. Şi mai întâi de toate vom arăta că trebuie mare pază a avea femeia.

După ce s-au zămislit pruncul şi încépe a vieţui şi a mişca în pântecele femei (I), să cade femeilor doamne şi celor alésà a avea pază pururia pregâur sine. Măcar că aceştia s-ari păria a nu le scrie, ce căci am şi cetit unde şi am audzit, socotescu că mi s-ar cădâa ca eu îndrăznială să arăt părerfa mea. Că de multe ori, mai bine de vreun lucru cel învăţat, ce-au cetit, decât cel neînvăţat, măcar că ar fi ispitit, acel lucru dezliagă; ce are lucrul cu pilda doftorului şi a bolnavului a să dovedi poate, den carii bolnavul simte durerea boalii, iară doftorul ce ar fi boala, cu ce nume s-ari numi, ce liac ar fi să întriabă Deci mai mulţu doftorul dentru meşterşugul, decât bolnavul dentru ispita că cunoaşte, deschis lucru Taste.

Aşea femeile doamne şi cele alese supărările îngrecării şi grijia naşterii, cu ispita că ar şti, nime nu va apăra; iară izvorul răului şi rădăcina şi Hacurile ce i s-ar cuvânt nu ştie. Că mulţi sintu carii să jăluescu de furtuşaguri, iară pre furi nu-i cunoscu.

Şi aşea, după socotiala mea, întâi să cade celor grêle a îmbla încet şi blând şi să se feriască de toată alergătura şi de a păşi tare. Că deşi neştine puţină grijă soaşte că ar fi ei uniia, iară trebuie să socotiască sănătatea pruncului. Că cu cât Taste mai scumpu mustul şi vasul în care să ţine de-i mai fraged şi-i gingaş, cu atâta mai mare

Frică Fasle de primejdie. Aşijderea că nemică mai fraged nu-i de fire celor îngrecafe şi mai scumpu decât sufleţălul pruncului nemică nu-i că ari trebui paza foarte cu grijă, cine n-ari vedea? Că toate vesterâurile Indeei nu treime să se potrivască, cu acela carele apiiacă în pântece da grea.

Cela ce ultuâaşte viţă, îndată cu şanţu, sau cu gard o îngrădeşte, ca fiind tânără viţa, să nu o pască dobitoacele, sau drumeţii să nu culiagă strugurii, cocându-să. Aceasta, de o face căsaşul, pentru să culiagă roada, şi vinul, nu de pururea sufletului şi trupului foloseşte cu cât mai mare întru sine cu pază trebuie să aibă femeia cea îngreuiată

nevoinţă, caria şi zi di tonului de zidirea sa şi bescricii de creştini şi tatălui de feciori seamă a fi datorâu să dea. Şi după socotiala măă, cu câtă mai deschisă îaste să se dea la moarte seamă cu atâta mai cu grijă în viaţă să se păzească; că aşea de deschis Dumnedzău ştie lucrurile vieţii noastre, cât nime nu va fi ca acela ce într-o dzi l-ari amăgi întru datul sămii.

Cine are aşea de mare răbdare, cât să sufără? Cine-i aşea de împietrit ca să erle, de va şti pre femeia sa gria şi pre urmă (după ce să apropie naştirea) pentru pofta nebuniască, căruia puţin i s-ar hi folosit, dacă i s-ar fi făcut îndestul şi pre biata mumă să o siliască a muri şi pruncul nevinovat a se naşte că n-ari putea să valiză? Când îaste femeia sănătoasă şi la îngreunatul pântecelui nemică nu simte, întru hulă cade cu cale (şi vină are prea mare), de va da pricină vreunii periri cu alergalul, cu gâucatul şi cu săritul şi pricină mare bărbatului, acea tâmplare nenorocită, de durere şi de jalobă aduce. Că cu mare durere şi întrestare să supără grădinarâul, când den pom îngreuiat primăvara de flori şi apoi de brumă arsu, nice o roadă nu ia.

Şi nu numai de scădere îaste femeilor grele alerga tul şi săltatul, ce şi Fără caii) şi cu ruşine îaste, ales femeilor alesă că femeile săltătoare (şi desfrânate) de pururea ascultă lucrurile rele, iară femeilor tuturor şi întâi doamnelor şi celor alese cu blândeţe ci că le-a şi cu linişte la îmbiat a fi li să cade. Că clătirca trupului blând arată minte a fi plecată şi cinstită. Înfiptă faste tuturor femeilor den fire pofta spre cinste şi spre vrednicie. Să ţie, dar, minte că nemică spre agonisiri a cinstii între orăşeni mai uşor nu iaste, decât de vor fi la voroavă socotitoare pregiur sine (şi blândă) şi la mărsu cu blândeţe şi încet. Că într-altu chip nu poate fi, ca femeia la mărsu iute şi la limbă ageră, să nu fie necinstită şi urâcioasă.

La anul de la zidiria Râmului 466, Curie Dentate fu trimis împotriva lui Pir, care stăpâniia Tarentul şi prea multe pagube făcia râmlenilor că râmlenii, precum era inimoşi a stăpâni (arî streine, aşea stăpâniile sale să se

supue de streini nu suâenia. Acesta Curie Dinţa te şi pre Pir, de la o vreme, l-au biruit şi cel dintâi au fostu carele au adus pili de izbândă în Râm, a cărora groază mare mirare şi spaimă au fostu râmlenilor că a prăvi râmlenii pre crai de obedzi îngreuiaţi nu socotiia întru nemică, iară pilii legaţi a-i vedea mulţu socotiia

Acesta Curie Dinţate numai osor (a) dragă avea, că având părinţii lor 7 feciori, doi în războiu' au perit şi trii de ciumă au murit; numai singură soru-sa rămăsese, care pentru acela foarte-i era dragă. Că moartea feciorilor celor ţinuţi în desfătare, deşteptare iaste cu dragoste spre feciorii cei înainte urâţi. Şi aşea, fiind sora lui Curie măritată după un sfetnic a Romii şi de şapte luni îngrecată, în dzua care făcia veselie de izbândă frate-său, poate fi den tâmplarea giocurilor şi a săltăturilor, noaptea, urmând triumful frăţine-său, pentru dragostea frăţine-său, aşea cât pierdzind pruncul, cu care tâmplare nenorocită s-au limplat, deşi muma au murit şi pruncul şi veselifa treumfului hotar avu şi tatăl pruncului de mare durere stătu mut. Că lovirea mâhnicâunii grabnică toată simţirea fa.

Această istorie Tivul Grec (ul), Carte 3, *De primejdiile războ* (a) *celor*, mai pre largu spune.

Al noa Ale an după ce Iepădară pe crai din Râm, făcândusă silă de curvie Lucreţiei de Tarevinie, alte noa A isprăvnicii făcură romanii, care au chemat dectatura, adică otcârmuirea şi carii otcârmufa acea isprăvnicie era otcârmuitorfu pre lângă toată tarifa a ţoaţei republicii.

Că au vădzut romanii precum nu să poată republica otcârmui, ce numai cu a unuia socotială (şi voie) şi de vreme că otcârmuitorii fiind întru isprăvnicifa, acelaşi putere avea, care au acum împăraţii, pentru să nu să facă tirani, mai mulţu de şase luni nu li să cădea a ţinfa acia isprăvnicie, care trecând, să punfa altul. Care hotarăle de şase luni, adevărat, a preaînţeleptu sfat au fostu, că de multe ori îndelungaria cinstii mai mulţu nebăgare în seamă aduce domnilor întru a face dreptate. Şi aşea, cel întâfu otcârmuitoriu în Râm au fostu Larghie Mammilie,

împotriva volscilor, sabinilor celor prea cumpliţi vrăjmaşi a romanilor, pre aceia vreme pus. Că dintru acela voinţă dumnedzăiască fu zidită Roma, cât a puţini dragă, iară a mulţi urâtă, de pururea au fostu.

Tit Livie scrie precum Larghie Mamilie au biruit pre volsci şi s-au veselit de izbânda lor şi cu hotarul acelui războau, Coriol, cetate prea tare şi alte cetăţi şi oraşe, aciei ţări li-au răsipit. Că inimile cumplite nu numai pre oameni ucid, ce şi presingure pietrile mânua sa o varsă. Şi aşea, după ce făcu mare pierdzare volscilor, Larghie şi strânsă mulţime de oameni, apucând prea mare sumă de bani şi robi foarte mulţi aducându-i la triumf, între carii era şi o fată foarte iscusită la chip şi de m-am aliasă, pre care să o aibă în casa lui de desfătare o au adus; că râmlenii cei vechi averile agonisite în războiu' le da toate ostaşilor, iară măiestriile răutăţilor şi desfătărilor, la caşale sale le ducea. dară dacă au îngrecat Larghie pre acta copilă, ducând-o în grădină cu poame, pentru desfătăria, unde să cocia poamele cele de vreme, unde dentru pofta îngrecării mâncând multe poame, cât s-au săturat de dânsăle şi de pripă vărsând, au pierdut pruncul. S-au tâmplat aceasta în pometţii lui Vulcan, a trifa dzi după triumful lui Larghie Mammelie.

O, lucru mesăr de spus! Şi pruncul arătându-să den naştere şi muma din care s-au născut şi tatăl den care s-au zămislit întru aceiaşi dzi întru astrucare de obşte au foslu, nu cu puţine lacrămi a tot oraşul Râmului. Că de s-ari putea răscumpăra viaţa cu tărila lacrămilor, dentru acei trii nice unul n-ar hi fostu în mormântu.

Cel întâi din oraşul Roma au rădicat războau asupra mumei sale, Romei, Tarevinie cel Mândru. Al doilea Cnei Martie, carele de la Lucani, împotriva ei cu arme s-au sculat. Al triilea Sâlla Cumplitul, den Campanila purcedzind, au asuprit-o. Carii trei orăşeni cu atâtea de mari periri au asuprit pre muma lor, pre Roma, cât, potrivindu-să cu dânşii, pagubele acelor trei războaie (punice) ca penele uşoare să par. Că vrăjmaşilor nice zidlurile Romei a vedea nu li s-au putut, iară acei orăşeni

măcar piatră pe piatră n-au lăsat.

Şi aşea, dentru acei trei romani, Martie de trei ori au foslu consol (sfetnic), o dată otcârmuitorâu şi de patru ori cercătorfu. Şi la cia de pre urmă, trimiţându-să în urgie, cu mare năpăstuire, răscumpărându-şi strâmbătatea, cu şăraguri de oşti au venit asupra Râmului. Că inima rea şi mândră nu va odihni înainte, până nu va stinge şi-s va răscumpăra de pe vrăjmaşi. Şi aşea, viind mai până la porţile Romei, nice cu une felfuri de solii ca să îarte oraşul Romei, rugându-l a să pleca nu s-au putut, până ce mumă-sa şi nepoată-sa, pre care foarte o iubiia, ducându-să la tabără, cu lacrămi şi cu rugăminte l-au biruit, cât, lăsând mânia, au părăsit încungiurarea oraşului. Că a mulţi inimile mai curund cu lacrămi jfalnice, decât cu rugăminte şi cu socotele drepte să înduplecă.

Deci mare palie de podoabă întru aceasta socotita a fi romanii de-şi vor lăsa părul lungul şi smad şi lăsat pre umere şi pre pieptu' să se ţârâiască. Şi aşea, fiind grea nepoata lui Martie, în care dzi s-au făcut pace între unchiu-său şi între romani, strângându-să cu brâul, pentru frumuseţia, prea strânsu, au pricinii piâarderea pruncului. Den care tâmplare jealnică şi nenorocită, aşea pruncul întru acea vârstă a vieţii să strânsă, cum şi muma au murit. Şi aşea, prăvind moartea mumei şi singură mătuşia, de sârgu, moartă au cădzut. Den ce toată desfătarea şi veseliia întru plânsul s-au întorsu. Că aşea au potrivit vacul cel vechi de când să află oamenii întru prea mare bucurie, cât pre cei nenedejduindusă (nemică necugetând ci), norocul îi stinge. Vei afla această poveste la Trivul şi Porfiric, dăscăli greci.

De se va tâmpla vreo femeie gria, doamnă sau altele alesă, care va pierde pruncul den vina şi nesocotiala ei, i s-a cade a îi de mustrare şi de hulă. Că aceia mai dobitoc va fi decât toate dobitoacele. Că nice un dobitoc în pădure, în munţi şi pustie nu îaste aşea de strein de socotială, cât să nu priciapă cele ce-s cu scădere vieţii sale. Ursoaia, leiţa, lupoaia, după ce să simt de îngreunate, din bârlog şi din sirinmmile sale foarte rar es, numai pentru să fie fără grijă

de vicleşugurile vânătorilor şi a păstorilor. Care lucru, de fac dobitoacele şi herăle sălbatice, cele ce fac scădere oamenilor cu naşterile lor, a cărora ţinci fiind flămândzi apucă turmele nevinovate, cu cât mai mulţu de aceasta femeile cele grele trebuie să facă, cu a cărora năslire nărocilă norodul creştinescu să adauge. De nu naşte femeile, de nu s-ari naşte pruncii, măcar de ar fi pământu’, iară nime n-ar fi care ar îmbla pre dânsul. Că toate li-au făcut Dumnedzău ca să slujască omului, iară pre om l-au făcut să slujască lui Dumnedzău.

La castane, la alune, la ghindă, ca într-o oglindă să se prăvască femeile grele, cu câtă grijă şi pază plodul lor ca o zămislitură de floare firea îl ascunde, îl acopere, îl apără; că căstanile ca eu un păhăruţ înghimpos, ghinda cu acoperământ ca de nucă, aşijderia şi aluna, pentru să nu să ude nice de ape, nice de vânturi să se scuture. Deci, de vreme că lemnele care au numai viaţă crescătoare şi dobitoacele ce au numai suflet simţitorfu, cu atâta pază să apară cele îngreuiate, pentru ca, în vremea sa să-şi dea roada sa în lume, cu cât mai multe muierile, carele sintu cu suflet înţelegătorâu li să cuvine să aibă pază pentru să nu facă pierdere de prunci cu nepază lor.

Aşeadar, pentru ca bărbatul să valiză roada blagoslovirii dumnedzăeşti şi femeia grea ca să nască cu norocire, aşea bărbatul ca să nu asupriască pre muiare, cu multă ostenială să se păzească şi muiarea de desfătările peste măsură să se Feriască. Că faste pravilă neminefunoase, femeile îngrecale, pentru prea multă ostenială, că pierd, pentru desfătare prea multe vin la primejdii. Că fără de omenie şi nevrednic de nemică om acela faste, carele pofteşte ostenială de la femeia gria, deopotrivă cum vei mai nainte de ce să îngrecasă; că nu într-un chip aliargă cel încrosnat cu cel dezbrăcat.

Scrie Aristotel, Carte 7, *De luară*, că leoaei îngreuiate nu numai leul den vânat şie şi leoaei grijeşte de mâncat, ce şi dzua şi noaptea să străjufaşte pre dânsa. Cu acela femeile doamne şi cele alesă, în vremfa îngrecării lor dragoste şi cu slujbă ce faste să se cinstiască de bărbaţi

foarte cu cale faste! Că nu poate muiarea înainte de ce naşte a strânge atâtea de mari desfătări de la bărbat, cât după ce naşte ori făt, ori fată. Că de se va potrivi grijea care are femeia la naştire şi întrestările pentru lucrul carele are bărbatul, cu mulţumai greu faste aceia care are ia, decât a bărbatului; că muiarea la născut mai mulţu, ticăloasa, decât poate, arată, iar bărbatul, oricât ar sluji el, mai puţin face de ce i s-ar cuvinj.

Aşijderea să cade bărbaţilor a păzi tare ca să nu întărite cu mânie pre femeile sale ce sintu îngrecate, nice să o sparie cu mâhniciune, că mai de multe ori de mânie aprinzându-să, decât de herbintiala bucatelor agonisăscu pierdzare pruncului. Şi de se va prileji bărbatului să-l mânia muiarea lui pe vremea îngrecării ei, cu înţelepciune să sufără, socotind mai mult” pentru pruncul ce-l poartă ia în pântece, decât strâmbătale ce greşeşte după socotială; că nice dănăoară nu poate fi aşea de mare vina îmmei, cât n-ar fi mai mare nevinovăţiia pruncului.

Aşijderea să se ferească femeile grele şi mai mult” celor alesă de blăpie şi de săturare, că şi cele ce nu sintu grele femei, încă trebuie întâi a avea dragoste spre trezie; că femeia cu multe mâncări şi băuturi abiia de va putia fi curată. Deprind femeile grele fără măsură a să împlea cu mâncări lacome, părându-le că li-ar cădea bine şi şie şi pruncului. Ce aceasta-i fără cale şi aşea necinste şi mumei şi pruncului cu scădere; că mumei la îngrecare nesocotiala mâncărilor multe boli face copilului în toată viaţa lui.

Nu trebuie să cetim în cărţi, ce videm cu ochii că toate vieţuiloare (le) sau mai mult”, după ce să îngrecaliză nu poftescu împreunare (sau părăsăscu). Într-acesta chip şi oamenilor celor aleşi, şi la blagorodnici li să cade de a să împreunare cu femei crede) să se părăsească. Că cu cât cineva mai devreme va face de se va feri de împreunarea femeii sale, când iaste gria, cu atâta mai bine se vor conteni şi vor face uşurare femeii; nu pentru că ar hi păcat, ce pentru că s-ari deprinde a fi cu dragoste întru înţelepciune; că unde a face triaba porunceşte şi altele cinstea sfătuâaşte.

Spune Diodor Şicul că Mavritanila aşea era de lipsită de bărbaţi şi bogată de muieri, cât cinci muieri dreptu un bărbat să afle; şi aşea s-au fostu aşedzat legla ca tot bărbatul să-şi ia câte trei muieri şi iarăşi era altă lege mai mare că murind bărbatul, de rămânea vreo muâare de bărbat, îi căuta muierii de vie în mormântu cu bărbatul să se îngroape, caré de nu o făcia până într-o lună aceasta, sau de nu muriia şi ia până într-o lună după moartea bărbatului său, la ivală o pedepsita de moarte; că cu grijă dzicia că ar fi văduva singură să vieţuiască în casă, fără a se pune într-un mormântu cu bărbatul său socotiia a fi cu cale.

Într-altu chip să prilejisă în ostroavele Baliâarii unde mai mulţi bărbaţi să năştea şi aşea de puţine femei, cât 7 bărbaţi la o femeie era şi aşea era obiceiul întâi, între cei mai proşti, că cinci bărbaţi să se însoare cu o muâare, iară cei mai bogaţi şi mai de cinste, den ţările streine îşi lua femei. Aşea corăbiile le încărca neguţitorii de muieri vândzătoare, precum le încarcă acum de alte precupii. Şi aşea era obicéiu într-acele ostroave ca femeile îngrecqte fiind aşea de puţine, al şeaptele sosind lună îngrecării ei, despărţindusă de bărbaţi, le încuia în biserici şi din vistieriia ţării să hrăniia. Că aşea de tare cei vechi cinstiia pre dumnedzăii săi, cât pre nime nu suferită să facă gustare pre ascunsu în biserică, ce pre acia ce era închinaţi la biserică a-i hrăni dintr-al său li să cădea. Şi aşea, acei varvari muierile sale pre aceia vreme le închidea, aşea să aibă ide binevoitori pre dumnedzăi, întru a cărora biserici să încuia la naşterea lor, aşea pentru să rădica toată frica la vrémia de grijă, cum şi că socotiia că ar fi lucru prea grozav a să împreună după obiceiul bărbaţilor cu dânsăle.

Public, filosoful preavestit. Carte 5, *De obiceăiurile celor vechi*, spune (că) în Panonia, care iaste acum Ţara Unguriască, întracéia cinste avea pre muierile cele grêle, cât de ieşiia den casă fiecare femée gria, oricine o tâmpina îi căuta a-i da cale şi a o petréce; care cinste să dă acum tainei cumenecăturii, acăiaş cinste varvarii făcia muierii

grêle.

Prea mari aşedzământuri cu urice avea în Carthaghena, când înflorila acel oraş, femeile cele grele. Că precum astădzi ucigaşii de oameni în ţintirimurile bisericii scăpând, hălăduiescu de răscumpărarea giudecăţii, aşea ei, fugind la vreo femeie grea şi apucând pre dânsa, era volnici şi slobodzi de vina lor.

Franţozii transalpinii, precum scrie Fronton (în cartea) *De cinstea dumnedzăilor*, nu numai dzice că cinstiia pre muierile grele foarte cu cinste, ce şi naşteria (fericită) norocită să fie cu mare pază să nevoia. Că puţin foloseşte corăbii caria, după ce trece îniriagă toate, să se (e) fărâme la uscat, ieşind la scală. Că noroadele cele vechi, de demultu, toţi avea pre dumnedzăii săi cei mai mari, în capişte, iară încasă fieşlecarele avea pre cei mai mici dumnedzăii, a cărora agiutorâu şi apărare le trebuia, de câte ori năştea vreo muia re a cuiva. Lăsând alte basne a lor, dzicem că, de vreme ce ei, fiind păgâni, cerea agiutorâu de la nişte idoli muţi şi surâzi, pe vremea naşterii muierilor sale, cu cât mai mullu noi, creştinii, carii avăm pre Dumnedzău adevărat, ziditoriul nostru şi a toată lumia, suntem datori a ruga pentru bună naşterea femeilor noastre.

Pentru Pist filosoful şi de a lui învăţături şi socotele, carele au dat celor grêle. Cap 14

Împărăţind în râm Octavie împăratul, era în Râm Pist filosoful pithagoric, carele cum lui Octavie chesariului era drag, şi credincios, aşea norodului foa (r) te primit, cu acia era mullu lăudat; că de multe ori cine iaste domnului drag şi credincios, acela iaste celor supuşi urât. Cu atâta de mare omenie era Octavie şi dat în tovărăşie, cât, prândzind cu hatmanii, de pururia de lucrurile războaielor şi cinând cu filosofii de învăţături şi de dascălii vorovifa şi nice un cuvântu’ grozav nu suferila să se vorovască fiind el de faţă. Şi aşea, fiind Pist în lucrurile cele cinsteş (e) foarte socotitorâu, la şăgi foarte cu dulceaţă, pe felâuri de vremi de felâuri de lucruri fu întrebat de împăratul, a cărue întrebări şi răspunsuri aicea puţin le volu spuni.

Întâi, întrebându-l, pre carii ar socoti dentru acei ce trăiescu pre pământu' a fi mai nebun decât toţi, răspuns-au: eu socotescu că mai nebun decât toţi, acela dentru a căruia voroavă nice un folos a să pricepe nu să poată; că nu-i aşea nebun acela ce pietre, ca cela ce cuvântu' aruncă fără Inabă.

Întrebându-l, ce lucru bun ar trebui cu cale să se poftiască, să vorovască şi ce faste cu cale să se poruncească să tacă, răspuns-au: aluneca iaşte lucru bun să vorbască, când dentru voroava deosăbeşte folosul şi atuneia iasle bine a tăcia, când den voroavă iaşte grijă de scădere, căci când unii a apăra binile, alţii a apăra răul silescu, în toată lumia războau să aţâţă.

Întrebându-l de care lucru sintu datori părinţii a depărta pre feciorii săi, răspuns-au: nice de un lucru, după socotiala mia, mai mult" a păzi părinţii nu trebuie, decât ca să siliască să nu iasă copiii răi; că a bunului părinte iaşte mai mult" a pofti ca să moară cu nume bun feciorul, decât să trăiască cu viaţă rea.

Întrebându-l de iaşte de Inabă să se facă dentru aceste doua A ca, sau adevărul grăind cineva să le strice, sau grăind minciuna să iasă sănătos, care iaşte să se aliagă dentru aceştia; bărbatul, dzice, carele iubeşte bunătatea, mai mult" va vrea cu adevărul să see) biruiască, decât cu minciuna să biruiască; că nice poate fi ca a omului mincâunos să-i fie îndelungată moştinirea fericiei.

Întrebându-l bărbatul înţeleptu ce ari trebui să facă ca să moştiniască odihna, mie, dzice, nu mi să pare că va fi părtaş odihnii fără acela carele va fugi de gâlceavă şi de isprăvnicie; că a celor supuşi cu multe trebi, multe întovărăşăscu griji, iară a multelor grijă slujnice sintu minciunile cele mari.

Întrebându-l cu ce lucru cineva ar putia prea cu lesne să-şi aplece către sine socotiala celui învăţat, nice un lucru, dzice, mai mult" de toate lucrurile nu arată pre cel învăţat, decât întru a suferi pre nebun cu răbdare; că, spre a suferi strâmbătăţia, mai mult" înţelepciunfa inimii, decât ştiinţa foloseşte.

Întrebându-l, ce s-ari cădea omului împodobit întru bunătate a-şi pofti, măcar, dzice, că orice lucru bun şi nemărui ce nu-i de scădere a-şi pofti cu cinste (Taste), iară după socotiala mea, numai aceia să cade a-şi pofti ce fără ruşine şi la ivală a pofti i s-a cade.

Aşijderia, întrebându-l cum ari trebui să se ţie de la bărbaţi muierile cele grele, pentru să nu piardză pruncul, nice una, dzice, mai vârtoasă ţară <nu-i>, decât a păzi pre mutarea îngrecată; că de va sluji hamalul muierii, îi va fi lui cu ostenială (şi cu ură), iară de nu o va îndestula, primejdie Taste femeii. Şi aşea întru aceasta, dzice, mare grijă să cădea bărbaţilor a avea pentru femeile romane şi întru a le sluji lor care am dzice grijă a avea, care mai mult" pentru să dau sfat, decât pentru să poruncescu dzic, măcar că nu mai puţin întru cel fubitorâu de (dreptate), de bunătate sfatul sănătos, de cum în cel rău porunca groaznică cu cale Taste; că eşti, Octavie, preamilostiv şi preablând şi că ai pre Cosuţiia, vară-ta, grea şi că şi îngrecaria şi naştirea să i s-a tâmple cu norocire ai pofti, vei fi părtaş poftii tale de vei lua aminte ce-l vofu spune.

Întâi, de da îngreuiată, giocurile, săltările şi alergăturile la sărbători depărtate să fie. Că de multe ori, pentru giocul, bărbaţii graiul şi femeile grele viaţa pierd; nice Taste cu cale ca, pentru nebuniia mumei să se dea întru primejdie cu îndoială vieţii şi a morţii feciorul.

Aşijderea, să se feriască cea gria ca să nu intre în grădina cu poami multe, ca săturaria multă de poame să nu fie, au să nu dea pricină pierdzării pruncului; că nice faste cu cale, pentru blăpiia mumei, să plătească pediapsa feciorul nevinovat.

Aşijderea, să se feriască femeia grea să nu să prea strângă cu brâul; că multe doamne râmlence, pentru să se arete mai frumoasă şi gingaşe, poartă haine aşea de strâmte, cât să omoară pruncii săi. Că prea nedreptu lucru faste pentru să se arête muma frumoasă singură, să piardză viaţa copilului.

Către aceştia trebuie să se feriască ca vreo femeie gria la mese sau la alte veselii să nu îndrăzniască a şedea;

că de multe ori numai singură săturarea de bucate peste măsură au fostu pricină de sârgu pierdzării de pruncu. Că peste seamă faste de strâmbu lucru ca pentru desfătarea a scurtei cine şi muma şi feciorul viaţa de tot să-şi piardză.

Aşijderfa să se feriască ca nu cumva cu vreo vâaste de întrisiăcfune de grabă să vie la primejdie femeia grea; că mai multă scădere dentru audzirfa lucrului de grijă, decât dentru boală îndelungată trebuie să se tiamă. Nice faste cu dreptul ca pentru vestiria a unui lucru mic de puţină triabă a-l şti şi muma de pururea şi feciorul ce-i să iasă în lume, cu mare durere a toată familiei să-i vie primejdie într-o clipală.

Iarăşi trebuie să se păzească cele îngrecate (ca să nu iasă la privală) nice să se amfastece cu mulţi oameni; că de multe ori să tâmplă cei îngrecate, strânsă, sau lovită, până a striga primejdie, moare. Deci ce lucru mai nevrédnic şi încă mai nedreptu decât femeia vădzind feciorii streini, cu rahnă părăsească ai săi feciori săraci.

Mai pre urmă să se feriască bărbatul ce va avea mufare grea (ca să nu-i apere cuvintele), sau să nu-i apere ei vreun lucru ce cére cinstit; că poate fi ca un lucru lăsat de mică clipală, iară apărat să tâmpla pricină netocmită. Nu ce-ar fi cu cale, când naştirea spre podoaba oraşului şi creştirea să facă a pătimi oraşul, ca nice o muia re grea să nu supere de vătămare

Aceştia au şi răspunsu’ Pist la întrebările date şi lui Octavie împăratului ca să poronccacă celor grêle au dat sfat, care, de se vor ţinea, făgăducsc că va fi de femeile cele alese cinsteşe se vor mântui de multe grijă şi primejdii şi bărbaţii se vor mântui de mâlinăciune.

Ca să adaug acestora hotar dzic că femeilor doamne şi alese pe vreme când au în pântece le trebuie să aibă mai mare grijă de sine decât alte femei de gios şi proaste; că unde faste mai mare nădejde de folos, acolo trebuie să se facă mai mare nevoinţă

Aceştia ce le scriu le dzice Pollibio, Carte 4, *De obiceiurile celor vechi* şi Sextus Herones, Carte 4, *De legile ico no mi ce ţii*. Iară de Pist multe scrie Plutarh.

De învăţătura Feciorilor pre ce vreme sintu să se dea la învăţătură şi cită nevoinţă trebuie să aibă părinţii întru diriaptă învăţătura copiilor săi, care se va arăta cu multe şi mari istorii. Cap 15

Pentru învăţătura feciorilor, pe care vreme sintu să se dea la învăţătură, oricine dentru muritorii (adică oamenii) şi a osteni şi rod bun ostenelii sale poftesc, întru osteniala sa datori sintu pre acela vecinicul întru podoaba lumii cel întâiul ziditoriu să-l urmedze. Că omul ce ştie pre Dumnedzău şi-l pune otcârmuitoriu lucrurilor sale, nu poate rătăci întru acelia (sau a greşi). Aceasta şi dentru credinţa cea adevărată ştim şi dentru sf (i)ntele Scripturi ne învăţăm; că meşterul acela preavecinicul în scurtă vreme lumia cu puteria sa au zidit, iară cu preaîndelungate vremi pre aceasta şi lume cu preaînţălepciunea sa o păzeşte şi o ţine. Den ce se vede şi să cunoaşte osteniala cea scurtă a face cevaş şi cfa îndelungată grijă şi cugetare a păzi acia oslenială; că precum hatmanul, îndrăzneţ, făcând războiul, după care şi izbânda de la o vreme cu aglutoriul lui Dumnedzău să agonisască. Acum, de vom întreba de biruitorâul acela, oare mai mare ostenială au avut şi mai cu grijă a lua biruinţă de pe vrăjmaşi au agonisit biruinţa lui dentru cei zavistnici şi răi a o păzi, aş îndrăzni a glura nicecum osteniala războiului aceluia nu iaste să potrivască cu osteniala întru grijia şi paza acelor agoniste cu războiul; că într-un ceas cu sabiia cruntă gătializă izbânda, iară aceiaşi izbândă, pentru să se (e) ţie şi să se păzească întriagă şi neclintită, în toată viaţa trebuiescu sudori.

Laertie într-o carte, *De viaţa filosofilor*, spune care şi Plato acela dumnedzărescul <în) *De republică* pomeneşte precum thevanii, audzind că lachidimonii au pravile prea bune, cu a căror bună facere şi dumnedzăilor dragi şi între oameni Foarte cinstiţi era (den păreria tuturor), aliaseră ca să trimiţă la dânşii un filosof ce era mult” vestit între dânşii, anume pre Fidon, cu aceste porunci ca şi legile de la lachedimoni să cec şi cu mare nevoinţă să ia aminte obiceiurile şi legea lor.

Era pre acia vreme thevanii oameni al<a> gorodnici şi preaputernici spre acesta hotar, socotindu-şi pentru că şi mărirea cu zidirea casălor (veste de laudă numeluiş) slavă să-şi agonisască şi pomenire numelui său cu înfrâmşăţarea bunătăţii să înfrâmşeţealiză; că era întru zidirea casălor nevoitori şi spre bunătăţi învăţaţi de dăscăli aleşi.

Fedon, purcegând de la Thevea la lachedemoni, au zăbăvit mai mult" de un an, socotindu-le toate întru acia stăpâne grozave şi de scandală; că oamenii proşti socotescu numai lucrurile spre ce ari avea, ce paşte ochii, iară cel preaînţeleptu ia aminte şi cele ascunsă ale lor. Deci, după ce petrecu dentru socotiala sa, folosurile toate a lachedemonenilor, cu prea mare nevoinţă au socotit să se întoarcă la thevi unde, după ce au venit, tot norodul ca să-l valiză pre dânsul şi să-l asculte să strânsără. Că întru aceia deşertare să afle prostimia, cât de pururea să urmedză cele aflate de curund (proaspete) şi cele vechi să le urască şi să lepede au deprinsu. Şi aşea, dacă să adună tot nărodul, unde Fedon în mijloc, aflară puse cruce, foarfece, sabie, biciu, obedzi, cătuşe, de carele nu aşea vătămându-să toţi thevanii, cum mirândusă, într-acesta chip au făcut voroavă filosoful: Trimisu-m-aţi acolo, thevanilor, la lachedemoneni, pentru să cunoscu legile şi credinţa lor, unde mai mult" de un an am zăbăvit. Vădzut-am de scandată toate; că a filosofilor iaşte nu a lua aminte numai ce ar fi, ce şi a şti pentru ce ar fi. Să ştiţi, dară, thevanilor, că acesta răspunsu' vă aduc dentru soliia mia, adică că lachedemonenii pre această cruce spândzură furii, cu această sabie taie pre cei vicleni şi vândzători de oameni, cu aceste foarfece muncescu (pre cei blăstămători şi pre mincinoşi) pre cei ba la muţi, pre cei fliară la gură, cu acestui biciu bat pre cei îmblători rătăciţi; într-aceste obedzi lângă pre cei rocoşitori, întru aceste câtuşi pun pre hârjetari. Pre urmă, dzic, că nu v-am adus voci A legile scrisă, ce măisiriile de paza legilor că vă aduc dzic. Şi aşea, înspăimaţi fiind thevanii cu această pravilă, îi poruncíră să-şi aducă aminte că nu l-au trimis ei la lachedemoni să aducă măistrii de moarte, ce pentru legile

cele bune de otcârmuit republica l-au trimis. Răspundzând Fedon, voi, dzice, thevanilor, de aţi şti atâtea câte ştim noi filosofii şi cât de departe să depărtializă ale voastre socotele de la adevăr, aţi cunoaşte şi aţi vedea că nu atâta sintu înălţaţi cu bunătate lachedemonenii pentru legile ce li-au aşedzat cei duşi din viaţă, cum întru paza lor. Cu socotială de au aflat ceşti vii că cinstla legilor mai mult” întru a le isprăvi şi a le păzi pre dânsele, decât întru a le da şi a le aşedza radzimă. Că legile a le da lesne-i, iară acelfaş a le păzi greu faste.

Şi aşea, puţin lucru faste ce ştim noi ce vieţuim acum, de vom potrivi cu cele ce au ştiut cei vechi; iară după puţină priceperea mia acele legi alèse că vofu da voci A, thevanilor, de cum au sparihanii, mă mărturisăscu. Că ce lucru mai uşor faste, decât a aşedza bi ni Ie? Ce lucru faste mai de primit la toţi, decât răul ar urma? Adevăr, ce folos faste de se va afla ca acela ce ar aşedza legfa şi nu va fi altul carele ari înţelege? nice s-ari afla carele li-ar face, de va fi cine le face, şi nu va fi cine să le ţie? De va fi cine să le ţie şi nu va fi cine să le păzească? De va fi unul ce li-ar păzi şi o mie cei ce li-ar huli şi li-ar strica? Că nehotărâţi, mai mulţi sintu cei ce vor grăi de rău, de lucru bun, decât carii s-ari abate de la rău şi i-ari sta împotrivă.

Vă vătămaţi cu actasifa, thevanilor, care am adus măistrii. Ce să mă credeţi, de vă veţi lepăda de cruci şi de sabie, întru paza acelor orânduite şi tablele pline de legi şi republica voastră încărcată de răutăţi o vi ţi avea. Că mai mulţi, aşea să mă fubască dumnedzăi (I) thevani, ca acifa sintu carii a urma desfătările lui Dionisie, decât bărbaţi aleşi întru bunătate, carii ar asculta de legile lui Licurg. De veţi, thevanilor, cu tot deadinsul să ştiţi cu care legi lachedemoniifu păzăscu republica sa, toate acelia le vofu arăta voao, şi de veţi acelíaş legi să le cetiţi scrise le vofu arăta. Iară cu acesta aşedzământu toţi la ivală şi fieştecare cu gfurământu să mărturisiţi, precum numai o dată; cetindu-le, le veţi prăvi cu ochii, iară pentru să le păziţi în toate dzilele, cineş pentru sine să aibă nevoinţă. Că mai mare laudă îasle domnului pentru paza unii legi păzite,

decât pentru a o mie de scripturi vestire.

Nu taste pentru ce să socotiţi mullu (thevanilor), căci cu inima sunteţi nevoitori spre bunătate, căci cercaţi cu gura bunătate, căci cu picioarele mergeţi spre dânsa; ce aceasta să soeco) tiţi mult” (thevanilor), de va fi vreo lege a bunătăţii, să o cunoaşteţi; de o veţi cunoaşte, îndată să o faceţi şi de veţi nevoi cele făcute, să le păziţi. Că nu stă bunătatia cea deplină într-o faptă, numa unită cu bunătatia, ce întru cia de pururea nevoinţă spre paza ei.

Aceasta voroavă au avut călră thevani Fedon, carele, precum dzice Plato, mai mult” au socotit cuvintele grăite de dânsul, decât legile carele li-au adus lor.

Ce, să venim la voroava noastră, şi la lucrul singur de carele avăm a scrie aicia, întreb aemu, ce folos au domnii şi cei mari, luând de la Dumnedzău domnii şi stăpânii prea mari, întru însurări fiind prea norociţi, de toţi în prea mare cinste cinstindusă, celor de pre urmă strângând visterâuri şi din toate să-şi valiză muierile îngrecate şi naştirea pre urmă cu oslenială, cu norocire, îngropate să-şi hrăniască pruncii mumele cu ţiţili sale, sau mamcc dentru socoliala inimii bune (sănătoasă şi cinsteşe) să agonisască? Aceştia toate ce folos fac, de nu se vor da feciorii crescând presama a buni învăţători, de carii s-ar învăţa carte şi să se tovărăşască cu buni dăscăli, carii (viaţă să petriacă vrednică) şi pravilile a al<a) – gorodiei cei adevărate a păzi să-i înveţe?

Părinţii carii cu suspinurile, numai cât nu rumpu cerâurile cu rugăciunile, pentru agonisirea feciorilor făcând ostenială, mai întâi datori sintu a cumpăni pentru ce ari cere feciori; că cu prea bună gândecată să apară acel lucru carele să cere spre sfârşit rău. Iară mie mi să pare că trebuie să aibă poftă părintele a avea feciori pentru

mieu că, fiind el bogat, iară eu sărac, el, tatăl mieu şi eu, numai unul, fecior lui, încă fiind el viu, m-au lepădat de sine şi pre altu’ fecior de suflet l-au făcut moştinitorâu; care lucru tată-mieu nice au fostu datoriu, nice au putut să

facă. Că pentru ce sintu aşfa cu firfa fragedă, să-mi dea avere ca să otcârmuescu slăbăcâunia firii mele.

La aceştia tatăl aşea: eu, dzice, mă jăluescu pre feciorul mieu că nu în loc de fecior, ce de cap vrăjmaş mi-au fostu. Că în toate lucrurile îndată, din faşe mi s-au pus împotrivă de pururfa şi cu aceia fiind viu încă l-am lepădat. Şi nemică nu mi-ar fi mai cuvios decât, precum l-am lepădat eu dentru ale mele, de l-ar lepăda şi dumnedzăii din viaţă, că prea cumplit iaşte pământul carele de viu nu înghite pre feciorul urât, a cărue nice o ascultare şi cinste nu să face spre lată-său. Şi ce-mi dzice că mi-am luat altu' fecior de suflet, aceasta că-i adevărat mărturisăscu. Iară ce-mi dzice că l-am lepădat de la moştiniria alor mele fiindu-mi născut din singile mieu, răspundzu că nu mă liapăd eu de feciorul mieu, ce răutatea şi curvifa lui să liapădă de a moşii ni rea osteniala mia. Că nemică nu-i mai fără cale şi mai strâmbu decât den trupul tatălui bătrân, cu sudoare picând, să se dizmilarde şi să ţie, ca dentr-un feredeu, fecior tânăr şi rău.

Răspuns-au feciorul: nice că am fostu tătâne-mieu cu supărare nu mă apăr şi că am vieţuit curveşte şi rău mă mărturisăscu. Iară de ari trebui să se grăiască adevărul căci m-am ales curvarâu şi rău, vina tătâne-mieu iaşte; căci când am fostu copil nu m-au îndreptat şi de să liapădă de mine pentru aceia, mare strâmbătate îmi face. Că tatăl carele pre filu-său de tânăr nu-l învaţă bine, fără cale şi cu strâmbul la bătrâneţă îl liapădă.

Răspundzi. îi'd tatăl, dzise: adevărat iaşte, fătul mieu, că ţi-am ţinut când ai fostu micşor foarte dezmierdat. Iară şi aceasta ştii că de multe ori ţi-am şi învăţat şi ţi-am certat, după ce ţi-ai Făcut mai mare; şi căci nu ţi-am înfrântu întru învăţătură, pentru aceia am făcut căci întru acia tânără vârstă nu erai isteţu la învăţătură, iară când te învăţam pre line şi cu învăţătură şi cu înfrângere bună atunda şi mintia isliaţă spre învăţătură şi vârsta spre lucru harnic şi virtuţile spre deprindere tare era; că celui ce şi isteciunia şi virtuţile îi lipsăscu, aceluia în zădar să cheltuâaşte osteniala la învăţătură.

Răspuns-au feciorul: căci eşti tu bătrân şi eu tânăr, tu tată-mi eşti, eu feciorul tău, tu la barbă şi la cap eşti căruntu, eu fără barbă, (tu-mai multe ai ispitit, ca cel ce ai vădzut mai multe, eu mai puţine am ispitit, ca cel ce-s cu vârsta tânără) foarte cu cale să pare să ţi s-a crializă ţie şi eu să mă pedcosăscu. Că de multe ori întru viaţa de obşte să limplă de cel ce are mai puţină trecire întru pricina cea prea adevărată, mai de gios rămâne. Mă mărturisăscu, tată, că când eram copil ai nevoit ca să învăţu carte. Iară nu le vei apăra, când făcâam vreo greşeală, că nu vreai să mă cerţi şi căci mă răbdai să fac acele ce-mi plăcia mie, când eram copil. Pentru aceia m-am făcut neascultătorâu ţie, după ce m-am făcut mai mare. Şi aşea, pre cale adaug aceasta de mă pârăsc pentru vină, întru aceştia ce am dzis, nice tu nu eşti fără vină, care eşti pricină vinii mele. Că nu să cade părinţilor ca întru vârsta cea tânără să-şi inveţe feciorii a întreba cea ar fi bunătăţile, ce ca întru nevoinţa bunătăţii să-i deprindă şi cu daruri să-i îndemne. Că mari bine iaste noi ceşti tineri, sosind la aceea vârstă în care vom putia cunoaşte răul, de ne vom deprinde spre a face binile.

Ascultând dar (şi cumpănind cu mare nevoinţă) a amânduror părţilor socotelele

Solon Salaminul, eu, dzice, această părere dau ca tatăl – acestui tânăr, de vreme ce când era copil nu l-au certat pre dânsul, după ce va muri să nu să îngroape; şi-i poruncescu ca acestui tată, feciorul, de vreme ce n-au credzut tătâne-său, nice l-au ascultat când era tânăr, până când va vieţui tatăl să nu moştiniască nemică, cu această gândecată, ca după moartia lui să se facă moştinitorâu feciorul lui. Că prea nedreptu lucru ar fi nevinovăţia feciorului să se pedepsească pentru răutatea tatălui. Aşijderfa, ca toate cele bune ale lui să se dea în sama unui om de credinţă, carele dintru acelia să dea hrană tatălui, până când va fi viu şi astrucare să facă feciorul lui după ce va muri.

Această părere care şi viaţă şi moarte cuprinde nu fără pricină o au dat-o, că nu vor dumnedzăii să fie doua A

certări unii greşeli; ce pre unii din viaţă, luându-le cinstea şi averiia, pre alţii la moarte, luându-le pomenirea şi îngroparea, îi ceartă şi-i pedepseşte.

Foarte cu socotială au fostu acea părerecarea o au dat filosoful acela şi măcar de am avea în vecii noştri ceşti de acum gândecătorâu pre acela. Pre câţi de mulţi ar afla astădzi feciori pre carii i-ari lepăda den moştinire, pre câţi de mulţi taţi pre carii i-ari certa? Cât nu lesne aş putia dzice: oare mai mare ar fi neruşinarea feciorilor, întru ascultarea părinţilor, au a părinţilor întru învăţătura şi certaria feciorilor negrijia?

Spune Sext Hersones, Carte 2, *De dzisăle filosofilor*, precum oarecare oroşan de la Athina au făcut întrebare cu Dioghen într-acestu fellu: spune-m mie, Dioghenes, ce voau face ca şi pre dumnedzăii cu bine şi pre oameni nevătămaţi să-i albu? Că de multe ori audzu că dziceţi voi, filosofii, că mare despărţire au acelia, carele vor dumnedzăi<i), de la acelia carele poftescu oamenii. Căruia au dzis Dioghenes. mai mult”, dzice, grăeşti decât socoteşti, când mărturiseşti că altele dumnedzăii vor şi altele oamenii poftescu, de vreme ce dumnedzăii nemică altă nu sintu, fără chentrul sau ţinta în (în l«o) sirdniciei şi nemică nu-i altă a oamenilor, fără prăpastie răutăţii

Trei lucruri trebuie să le faci, de vrei să-ţi petreci viaţă cu lineşte şi fără grijă, spre toţi să ţii nevinovăţie. Întâi pre dumnedzăii tăi sf<i)nţeşte să-i cinsteşti; că oricine pre ai săi dumnedzăii nu-i cinsteşte întru toate lucrurile nefericit faste. A doua, prea mare nevoinţă să aibi întru învăţătura feciorilor tăi; că nice un vrăjmaş mai mare a să întâmpla nu poate, decât feciorul cel al tău rău învăţat şi deprinsu. A triia, să fi mulţămilorfu spre cei slujiţi bine şi prifateni, că vrăjea lui Apolin au dzis: oricine va fi nemulţămitorfu urât va fi tuturor. Într-altele îţi dzic ţie, prifatene, dentru acele trei căi, precum faste vieţii foarte cu folos, aşea prea cu supărare bărbatului faste învăţătura cea cinsteşe a copiilor săi.

Acestui răspunsu’ au dat Dioghenes la întrebarea oroşanului alhineu.

Cât de tristu lucru faste (şi necuvios) a prăvi pre cei tineri herţi de singile ardzofu, de carne a-i îndemna, de la pofte a-i depărta, de vicleşugurile lumii, de ispitile diavolilor, de amăgiturile răutăţilor a să prinde, iară tatăl, ca când n-ari avea nice un fecior, să-şi petriacă vacul nebăgând în seamă. Iară aşea fiind bărbat şi cu bunătate şi cu anii îngreuiat, dentru puţine bunătăţi ce-au avut la tinereţă, oarecând lesne se va putea socoti de câte răutăţi se va învălătuci feciorul său; că cei învăţaţi nice dănăoară de n-ar hi fostu proşti, taţii de n-ar hi fostu feciori nice dănăoară, cei tari de n-ar hi foslu nice dănăoară slabi, cei cu pază de nu s-ar hi amăgit vreodată, puţină mirare ar hi de n-ar avea nevoinţă părinţii întru învăţătura feciorilor săi; că cel ce n-are ispită puţin bănat face greşelii omeneşti.

Iară că tu, carele eşti acum tată, înainte ai fostu fecior; carele eşti bătrân, mai întâi ai fostu tânăr. Şi aşea, degrabă ţi-au supus mândrifa, ţi-au nămolit desfrânarea, ţi-au rănit mânifa, ţi-au adormit Ierna, ţi-au răsturnat lăcomfia, ţi-au biruit grumadzie.

Spune-m mie, prea cumplitule tată, de vreme ce ai avut atâta răutăţi, căci nu primeşti în pază pre feciorul tău, născut din tine, care de vei vrea să faci căci faste fecior ţie, ai avut datorie să faci căci faste cel de aproape al tău? Că acela tânăr, carele se va pârî de mulţi pentru răutăţi şi părăsindusă de agfutoriu, nu poate fi să nu caliză pre urmă din stepină şi să nu să biruiască, cu prea mare defăimare şi ocara tătâne-său; că nu poate carnea să fie trainică şi să-şi ţie mirosul bun, de nu se va săra. Neputincios lucru faste a trăi peştile den afară de apă, neputincios lucru faste trandafirul smultu den spinul său de oarecând să nu să veştedzască. Aşijderea nu să poată părinţii să aibă îndelungu bucurie de feciori, de nu-i vor fi deprinşi şi învăţat bine. Şi ca să plinescu mai bine vrednicită lucrului dzic: în sf (î)nta credinţa creştinilor, oriunde faste buna învăţătură, acolo de pururfa să află bună simţire.

Foarte ştiut lucru faste, dintru cărţile scriitorilor, precum pre Ishim filoso Ful, izgonindu-l cu casa-şi şi cu

copile în lui den Athina, s-au dus să petriacă la Rodos, a căruia lucru pricină au fostu între dânsul şi între Demostenes prea groaznice price în republică, şi aşea athineii, depărtând pre unul, socotiră să ţie pre altul. Şi foarte înţelepţeşte au făcut; că dentru netocmala filosofilor deprind a să aţâţa războaie între noroade. Şi aşea, petrecând în izgonire în Rod, între altele au avut o voroavă foarte dovedită, în caria tare ceartă pre rodâani căci întru învăţătura şi diprindirea copiilor săi erau foarte nevoitori, certându-i cu aceste cuvinte:

Voau ca să ştiţi voi, rodiâanilor, că cei mai mari ai voştri să lăuda şi-şi ţinea de laudă şie căci ari avea rădăcină (sau începătură) de la lidi, care lidi decât al. te niamuri mai multă grijă avea, pentru învăţătura copiilor săi. A cărui lucru pricina era legfa care o avea cu această părere: de va avea un tată mulţi feciori, numai carii sintu buni, acia să moştiniască binele părinţilor; iară de vor fi toţi răi, toţi să fie lepădaţi de moştiniria a bunurilor părinţeşti; că nu-i cu cale a celor bune agonisite să le moştiniască feciorii răi.

Aceştia au dzis Eshim în divanul rodifanilor şi măcar că şi altele multe ar fi dzis întru acla voroavă ce-au avut, iară altele le las, neatingându-să de vorba noastră. Că între scriitorii cei mari multă scădere de cinstfa ostenelii lui, când să lăţeşte mai mult den afară, de voroava de care să voroveşte.

Iară, mărturisăscu adevărul, nu mă mir căci feciorii domnilor şi a celor mari sintu mândri, nu mă mir căci-s preacurvari, nu mă mir căci-s desfrânaţi; întâi căci tinereţea faste mumă şăderii fără lucru; apoi căci puţinarea ispitii (puţina ispita) mare apărare faste răutăţii lor; pre urmă că, murind părinţii, rămân moştinitori, de răutăţi îngreuiaţi şi spurcaţi. Că de ar ţinfa cei tineri pravila li di lor şi de ar fi buni, ar moştini bineli părinţilor, iară de ar fi răi nu li s-ar da a le moştini, şi aşfa s-ari nevoi la roade bune a face.

Nu dzic că nu faste mare despărţire a plecăciunilor în feciori, după cum faste despărţirfa părinţilor (adică a

despărţire unii feciori de la acelfa ce ar vrea şi ar fi părinţii, într-altu chip că sintu feciorii plecaţi); că unii, urmând povoaţa firii, sintu buni, alţii, nestând împotriva poftelor, răi sintu. Iară cu mult” mai rău întru aceasta că nu stă atinge de lucru dzic; că părintele bun, de va învăţa bine pre feciorul său den pruncie, aşia cât răutalia, den fire sleită cu învăţătura cea bună o va îndărăpta. Că de multe ori plecarea cea rea dă cale deprinderii cei bune.

Domnii şi cei mari, ca să nu părăsească datorâia sa întru învăţătura copiilor, trebuie să cunoască dentru dascălii şi otcârmuilorii spre care răutăţi şi spre care bunătăţi să pliacă feciorii şi care faste de triabă să se facă, pentru să se păzească întru bine şi ca eu mai multă pază întru lucrul cel rău să se feriască, înfrânează (şi să se (e) abată); că nu să fac cei preacurvari fără căci li s-au cădzut a face cându au fostu copii, acele ce li s-au plăcut.

Sext Hersonicul, carte 2, *De dzisăle celor vechi*, spune că oarecare oroşan thevan cumpăra într-o dzi în târgul Athineii multe lucruri, după cum îi era vi ni tu I chipului său, mai multe cumpărând fără de triabă, în ce (mai mult) să nebunescu cei săraci decât cei bogaţi şi cei bogaţi decât cei săraci. Că firea omeniască cu atâta de puţin să îndestuliază spre urnirea vieţii, cât nime nu se va afla aşea, de tot să aibă puţin, cât, cumpănindu-le bine acele ce le are toate, să nu aibă oarece de prisosit. Şi aceia, pre acela vac şi oraşul şi politifa Athinei lumină era în toată Ţara Grecească. Lege avea athinei (I) ţinută tare şi prea veche, de nemărue nu i s-a cădea nice o precupie la ivală, ori a cumpăra, ori a vinde, până nu să alegia preţul întâi de vreun filosof; care lege, adevărat, foarte bună era, măcar de s-ar ţinia şi în vacul nostru. Că nemică republicii nu-i maj de scădere, decât a lăsa acelora să vândză ca nişte tirani şi să cumpere ciia ca nişte nebuni.

Şi aşea, dacă cumpără acelia toate

Ihevanul, au nemerit un filosof şi aşea, cu aceste cuvinte, certă pre thevan: de ce chelluâaşte pre acelfa banii, carele nice casii laic de triabă, nice le de folos nu-l sintu, spune-mi, te întreb. Răspuns-au thevanul: aceştia

toate, să ştii că li-am cumpărat să le dăruescu feciorului mieu, carele-i de 20 de ani acum, carele nemică, nice dănăoară, n-au făcut pentru care l-aş fi ţinut de rău, niccodată n-au cerşut de la mine vreun lucru care i-aş fi oprit.

O, fericitule, dzise filosoful, precum eşti lată, de ai fecior şi ce dzice de fecior tatăl, aceasta de tatăl ar mărturisi feciorul. Iară foarte mă yatăm de dzisăle tale, că până la 25 de ani nice feciorul nu să cade a sta împotriva staturilor tătâne-său, nice tatălui bun nu să cade a slobodzi poftele feciorilor săi. Şi aşia, acum, te număscu tată nenorocit, de vreme ce îmbli după voia feciorului tău, nu feciorul după voia şi părerfa ta... Şi aşea răstorni orânduiala firii, când tatăl feciorului său fecior şi feciorul tătâne-său tată iaşte. Şi aşea mă mărturisăscu pre dumnedzăii nemuritori că se va prileji de după ce vei îmbătrâni, singur te vei tângui, căci ai râs feciorului tău când erai tânăr.

Aceste cuvinte a filosofului, măcar că au fostu puţine, iară nime nu va fi aşea cât de puţin nebun, carele n-ari cunoaşte dzisele lui a fi cu mare socotială.

Soma toată Taste ca domnii şi cei mari, cu mare nevoinţă să împreune către feciorii săi otcârmuitori, carii să-i deprindă pre dânşii şi a sa diezmerda cu poftele sale să-i deprindză şi aşea, să-i depărtedză dentru păreria lor şi să-i întoarcă la socotiala streină; că feciorii oamenilor celor aleşi, căror li să dă putere a face orice ar vrea, nu poate să se păzească cu cinste.

Cu mare nevoinţă să păzească domnii şi cei mari ca să nu să înveţe feciorii lor dezmierdaţi şi gingaşi; (că de multe ori aşea de răi să născu feciori, cât părinţii lor nu numai groaznic a-i certa, ce şi îngropaţi să fie cu multe lacrămi ari pofti. Aşijderea că mulţi domni de cei de demultu au ieşit preaputernici, căci au avut învăţătură mare, carii se vor pomeni aice), ca să nu să aliagă îndărăptnici.

Cap 16.

Învaţă ispita că în oşti, pentru mulţimi-a vrăjmaşilor,

să grijeşte apărătura şi şanţuri fac. Corăbiiarii (ferindu-s (e) de primejdiia mării) îşi aleg corabie tare, după firea mării Aşijderia şi toţi bărbaţii înţelepţi, după grijea ce le vine asupră, liacuri gătializă

De multe ori mi-au vinit în minte a cugeta, oare putea să-va afla vreun stat, vreo vârstă, vreo ţară, vreun norod, vreo crăie, sau vreun vac, întru care nice un om ce s-au născut întru această viaţă, nice dănăoară să nu fie cunoscut împotrivire norocului? Că dă s-ar afla vreunul ca acela, mirare nevădzută, credzu în toată lumia, că s-ar păria şi cu cale tuturor ar fi, celor vii şi celor morţi, întru zavistie. Iar adevăr făcându-se socotială (sau numărândus (e)) pre acela carele ieri era avut, a doua dzi sărac îl vădz, carele oarecând era sănătos, pre acela acum îl vădzu bolnav; carele ieri râdea, astădzi îl aflu plângând; carele socotiia că lucrializă frumos, pre acela acum jeluindusă pre noroc; pre carele acum înflorit, acum cădzut îl vădzu: pre urmă, pre carele îl ştiu viu, acum mortu' îl videm: nice că s-au îngropat nu agâunge, ce şi că aşea dia curund s-au uitat; că atâta faste de neadevărat prieteşugul omenescu, cât pre cel mortu', de cum l-am astupat cu pământul, de tot îl lepădăm den pomenire. Un lucru mi să pare foarte meser şi ticăit şi care prea diriaptă face, prea diriaptă celor înţălăpţi durére, adică că într-această lume răscolitoare nu întru de-a tocma lipsă să împartu, ce de multe ori grămadă de nevoi şi sărăcie să descarcă asupra unue; că aceia nenorocire a noastră iaşte, cât lurnia desfătările sale şi veseliile, numai gustul ne dă noa A, iară osteniala şi durerile, până la săturare le încarcă asupra noastră. Să se chiame astădzi vreun bărbat înţeleptu, carele ar fi ştiut a petrece viaţă de mijloc şi să i s-a poruncească să spuie ce ar fi priceput de la vârsta de trei ani, în care au început a grăi; până la al cindzăcile an, carele Taste începutul bătrânâaţilor, ce lucruri împotrivnice va spune el, carele i s-au tâmplat! Adică acelia toate carele vin: supărările de feciori, vicleşugurile nepriâatenilor, neplecărili muierilor, rău obicfuite fetele, boalele sale, pagubele grêle a averilor, foamete prin toată

ţara, moşie de ciumă strânsă, prea grêle iarna răcele, triste a priâatenilor morţi, zavistnică a nepriâatenilor fericire şi ca atâtea de multe şi de mari că i s-au tâmplat la ivală va arăta, cum mai de multe ori va tângui viaţa cea în lipsă petrecută şi-şi va aştepta moartea cea plăcută să-i nemeriască.

Aceştia şi ca acestui felâu i porci, vărsând afară săracul om, dar, ce ari dzice de cele ce-au răbdat în lontru? Ce ari dzice de cele ce li-au suferit în taină, carele oamenii cei blânzi măcar că cu simţiria pricep, iară mai multe nemăruia a spune nice pot, nice îndrăznescu? Că adevărat, ostenelile ce le rădică trupul peste 50 de ani într-o dzi să pot povesti; iară cele ce le sufere inima şi cugetul într-o dzi abia într-o 100 de ani a să număra pot. Nime nu va dzice că nu ari trebui să se socotiască acela fără de minte carele, apucând trestila, a merge în tâmpinarea celui ce poartă suliţa; şi acela dreptu nebun se va socoti carele, vrând să margă prin spini, desculţu din căiţăminte fără cu nehotărâte părţi mai nebun şi mai mult” fără minte se va socoti cela ce cu carne dezmierdată atâtea de multe vremi rele că ari putea a le petrece mărturiseşte. Că prea adevărat lucru iaste că omul prea mult” dezmierdat, între multe supărări petrece viaţa.

O, fericit acela ce nice dănăoară ce ar fi desfătarea n-au gustat! Că tinerii, den fire, numai întru desfătări s-au ţinut şi n-au înţălăpelune spre alegeria binelui şi virtuţile slăbăscu spre a sta împotriva răului. Din ce să prilejeşte, de feciorii oamenilor celor mari (de multe ori) cad întru prea mare greşeală de grozăvirc; că faste canon foarte adevărat, cu cât cineva să dă după desfătări, cu atâta mai mult” acela cu răutăţili întru vicleşugul lumii să împinge.

Şi de însămnat lucru prea vrednic şi de prăvit foarte mâhnit, cum cu socotiala oamenii noştri află lucrurile rădzimând de vrednicie, cum de cu inimă să apucă de dânsăle, cum de tare să împingi spre dânsăle, cu ce norociri le agonisăscu, cu ce înţelepciune le apără pre însăle şi cu câtă lipsă pre urmă le lasă. În ce, prea multă durere trebuie a avea; căci nu să părăsăscu vrednicia şi

lipsa norocirii ostenelilor întru tată, ce a desfătărilor întru feciori îndestulare, în scurtu, prea să ştie bărbatul cel bogat că se va limpla că cele ce le străjufaşte singur cu grijă, acelia dormind feciorul le va piâarde întru deşertările carele radzimă astădzi întru oamenii veacului acestuia, nu iaste de pre urmă aceia deşertare care să socoteşte că ar fi dovadă prin dragostea adevărată perire spre feciori: dezmierdăciunia şi ţineria cea moale; că acela părinte nu nume de tată bun, titiuluş de vitreg cumplit agoniseşte. Că cine va apăra unde se vor afla aceştia: tinereţă, volnicie, desfătare şi banii, acolo scaon (şi gazdă) toate ale lumii răutăţi să adună?

Şi Licurg filosoful, marele crafu al parthilor (sic) şi dătătoriul de legi, au aşedzat ca toţi copiii născuţi în oraşi şi-n târguşoare, până în 20 de ani să-i ducă la sate să-i ţie. A cărila legi hotarul era ca întâi trupurile tinerilor cu osteneli rădicând, decât ochii prăvind desfătările, să se deprindă. Şi adevăr, preaînţelepţeşte aceasta au fostu aşedzală de Licurg. Că mai lesne iaşte lucrătorâului a învăţa răutăţile oraşului, decât nemeşului a să deprinde cu ostenelile ţărăneşti.

Niamul licurilor, precum spune Livie, oarecând era priâateni Capuii şi mari vrăjmaşi Râmului. Şi era la dânşii pravilă ca nime să nu poată lua liafă în războau fără de acela ce sau în oşti s-au ţinut, sau în munţi păstoriu au fostu. Adică căci cu amândouă mijlocite trainic trupul împotriva răcelelor şi ploilor mai lesne ari rădica ostenelile oşteniii. Iară în anul de la zidiria Romei (440) greu războau rădicară râmlâanii împotriva ligurilor, trimiţând cu oştile hatman pre Cneau Fabrichie, care de la o vreme fu biruitorâu peste dânşii. Şi a doua dzi, după ce au făcut veselie în Râm de izbândă, aceste cuvinte în divan au grăit, dzicând: Războiul, părinţilor cinstiţi, strânşi aici, cu ligurii cinci ani l-am făcut, iară aşea să mă îmbască dumnedzăii, cât toată acea vreme, nice o săptămână n-au trecut în caria n-am hi fostu cu şiriagurile în tocmală, sau cu cumplită bătaie cu vrăjmaşii să nu ne fim bătut. Şi, ce-i mai mult” de mirare că nice dănăoară vreun sămnu de inimă

înspăimată sau de slăbăciune nu ne-au dat varvarii; şi aşea, strânşi de nevoie, pace cerşură de la romani. Că aceia groază au făcut războau licurii, cât mai de multe ori ne lua nădejdea noa A de dobândit biruinţă asupra lor; că între oştile puternice biruind virtutea unue, mare frică face de pururea cita la Ite fără un lucru voci A, părinţilor adunaţi, voi spune: ca ispita dentru această dzisă a mea să ia tinereţile Râmului. Că fiind licurii din copilărie păstori şi trupurile la sate cu ostenéle deprindzindu-le, atâta sintu de obiciuiţi, cât fiind acia ţară cumplită în geruri şi straşnică în călduri, în toţi acei cinci ani, adevărat, nice pre unul dentre dânşii iarna la foc să se apropie, nice vara la umbră a odihni n-am vădzut. Iară nice să socotiţi, părinţilor carii sunteţi adunaţi aice, că acestea am vrut să le spuiu în divan, pentru să-mi mai adaug mai mare laudă izbândei mêle, ce acestea mai mult” spre acesta sfârşit am făcut, ca mai mare întru ostaşul vostru să aveţi pază de pururia să fie întru lucrare, nice să-l lăsaţi cu dzăcare să se veştedzască; că mai gria gri je va adauge oştilor râmleneşti de vor fi biruiţi de răutăţi, decât asupriţi de vrăjmaşi. Ce, ca de iznoavă să dzic, mai nalte mie mi să pare a vedea şi a porunci ca celor mari, celor bogaţi, să nu li să cadă a-şi deprinde şi a-şi învăţa feciorii săi răi şi dezmierdaţi. Că, ca să dzic cu un cuvântu’, nu poate fi ca tropşoarele cele mult” dezmierdate să agonisească multe cu mânuie sale biruinţă.

Aceştia ca să le grăiescu, părinţilor, m-au silit ca pre liguri nu aşea cu vârfuţea romanilor, cum cu nemilostivirla nărocului că s-au biruit să înţălâgeţi; că nice un lucru nu-i în carele ş-ari arăta norocul da mai mare nestare a sa, decât în lucrurile războiului. Deci măcar că acum să par ligurii bătuţi şi biruiţi, iară că trebuie cu milă a-i cinsti şi în legături de pace cu blândeţe a-i primi socotescu; că nu iaste a celui preaînţeleptu a lăsa ades socotelii norocului, carele prin tocmală să pot isprăvi.

Acestora ce am dzis dovadă iaste Iunie Prat, Carte 3, *De tocmala ţărilor*, unde pre Cnei Fabrichie nu mai puţin înţeleptu şi preaînţeleptu pentru acelea ce am dzis, de cum

îndrăzneţu şi tare pentru acele carele au isprăvit, că l-au socotit mărturiseşte în vacul cel vechi tăcuitorii ostroavelor Baliarilor, carii-s astădzi Maiurica, Manorica, măcar că nu înţelepţi ce varvari varvarilor să socotiia, iară întru creştirea copiilor nu era neînvăţaţi. Că aşea din copilărie îi osteniia cu lucruri de pururia şi în deprindiria oşteniei aşea să arăta de vrednici, cât pre 5 robi râmleni dreptu un rob den Miâurica schimbară carthaghenii.

Scrie Diodor Şicul, Carte 5, că întru acele osiroave mumele nu da cu mânuie sale pâne copiilor celor mici ai săi, ce în streaşină sau diasupra unii stânci punía pâinea, ca eu ochii să prăvască copiii pânia, iară cu mânuie sale să nu o poată agiunge. Iară de vra să mănânce pâinea copiii le căuta din praştie, cu piatra a zvârli să o oboară.

Fost-au, adevăr, acestui lucru şi învăţătura copilăriască; iară singur aflatul aminte de bărbat den care s-au făcut de s-au socotit baliarii bărbaţi prea aleşi, cum cum tăriia la luptă, aşea şi cu praştiile la zvârlit. Că pre atunci aşea cu zvârlitul praştiei bărbaţii, precum acum cu săgeţile trăgând, împroaşcă să bătfa şi să gâuca.

Lăcuitorii Britaniei cei Mari, care acum să numişte Anglia, nu putem să dzicem că n-au fostu între varvari mai mult” decât varvarii; iară trebuie a mărturisi că prevacul de pre urmă acia ţară, între céle preavestite s-au numărat, fiind adesă biruiţi romanii de britani. Că atâtea de multe schimbări tuturor lucrurilor vremea aduce; că pre cei ce i-am ştiut de demultu împărăţind prea late stăpânii, peste puţină vréme îi videm slujind altora

Spune Erodian, întru *Viaţa lui Sever împăratului*, că întru oarecare dzi solul britanilor, nemică lucru bun neputând isprăvi în divanul Romei, să fie grăit aceste cuvinte: Cu prea mare încredinţare, de vréme ce şi pacía nu primit şi tocmala de împăcat nu veţi, rău îmi pare. Ce acestía amândouă mai diriaptă noa A pricină de războiu’ ne vor arăta, că odată, rădicând războiul, nime nu altu’ sorţu, fără acela ce-au însămnat norocul, nu va putea agonisi, că aemu dezmierdatele trupuri a romanilor au ispitit războiul săbiilor britanilor.

Şi aşea, mărturiseşte istoria britanilor (şi aceasta faste adevărată) că ţara aceia are răcele mari şi ades îngheţuri de ape. Şi avea obiceau muierile de-şi ducia copiii la ape (le) cele îngheţate şi, zdrobind gheaţa, freca trupurile pruncilor cu gheaţă, socotind, că vor fi întru osteneli trainici feciorii lor şi, adevărat, varvarii înţăliapţeşte au făcut, că ce lucru poate mai mult" a îndestula pre oamenii cei dezmierdaţi, decât a li să porunci iarna înaintea sficliţii să dzacă şi vara la umbră să şaliză. Şi de faste adevărat, precum să dzice de britani, cu calc credem pre Iulie Chesariul în *Cărţile sale de pomenire* (Carte 5), ce spune precum mare grijă au tras întru supuneria pe britani Căci ei pre lesne să slobodziia şi să ascundea în bahnele îngheţate [şi] precum altul, fiind ostenit, lesne să culcă la umbră

Lucan şi Agăpian Alexandrin, între alte noroade carele au dat agiutoriu marelui Pompeiu în războiul de la Farsalica, pomeneşte pre Massaghet, carele pruncilor să sugă lapte de cămilă şi pâne de ghindă făcută să mănânce le da, pentru pricină ca aceasta ca şi cu trupul să fie la lucru mai tare şi cu fluierele picioarelor la alergat mai uşori, întru care lucru mai mult" înţelepţi decât varvari să se socotiască, că cu mâncare prea multă, cela ce-i deprinsu să îmbie, a fi sprinten nicecum nu poate.

Veriat, de m-am hişpan, domnul lusitanilor, mare împotrivnic şi vrăjmaş romanilor şi în războaie norocit şi aşea de îndrăzneţ au fostu, cât râmlenii 13 ani ce făcia războiu' cu dânsul, vădzându-l nebiruit, aşedzară să-l otrăvască şi după ce vini veste de mortia lui veriat în Râm, mare veselie s-au făcut în toată împărăţiia Râmului, ca când ar fi dobândit toată Ţara Lusitanii. Şi, adevăr, nu fără cale s-au veselit, că de nu ş-ar fi pierdut viaţa Veriat, nice dănăoară romanii nu s-ar hi făcut stăpâni Ţării Hişpanniei

Scrie Iunie Rustec (ţăranul) precum la copilăriia sa Veriat au fostu păstoriu de boi la marginia apei ce să cheamă Ana Pre urmă, după ce-şi vini la vârstă, el au început a tâlhui şi a ţinea drumurile şi, sosind la vârsta de (40) ani, stătu hatman şi împărat lusitanilor, nu prin silă,

ce prin ales. Că norodul, aflându-să încungâurat de vrăjmaşi, pre oamenii cei cu veste întru tărie (şi cu virlutia inimii şi a trupului), nesocotind răutăţile lor, alegea povăţuitori şie şi de faste să se crializă istoricilor celor vechi, pre vremfa lui, Veriat tâlhari mai puţini ca la 100 avea pe lângă sine, carii purta ciubote de plumbu şi când era să fugă atunefa să desculţa de acele ciubote cu această socotială făcică îngreuindu-se picioarele cu plumbu dzua, iară noaptea, când să desculţa, ca cerbii era de ageri că aşea au potrivit firea, cu cât sintu mai deznodate împreunările încheieturilor, cu atâta să aleg pulpele, fluierele, la alergat.

Carte 4, *De lucrurile făcute a longobardilor* spune Pavlu Diaconul, precum oarecând au avut campanii pravilă neasuprită, de părinţi (I), feciorilor săi, până a nu să însura, nici pat nu le da, în carele ar dormi, nice la masă la un loc cu dânşii nu-i prima să şaliză, ce mâncarea cu mânuie ţinia şi pre păruitnu sau pre rogojini dormiia care pravilă, adevărat, au fost prea bună, că odihna şi plimblaria nu pentru cel tânăr ce-i încă fără barbă, ce pentru cei bătrâni cărunţi s-au aflat.

Cvint Cincinal, al doilea dectatoriu (otcârmuitoriu) în Râm, au fost preavriadnic, de vei lua aminte slujbele lui de stăpâne al toată lui mă Acestui bărbat prealăudat, atâta de mare şi de cu groază au fostu (crescut şi) ţinut, cât mânuie încremenite de amurţitură, umerile îngreuiate de plug, faţa acoperită de sudori avea. Ca fiind otcârmuitorâu Romei să jălla că oamenii cei vechi mai mult” socotita de sine ascultând poruncile acelora carii nemică, fără a ara la sate, decât acelora carii nemică, fără a dezăcia sau a şedea fără lucru (a se desfrâna) în Râm, n-au învăţat.

Caligula, al patrulia împărat a Romei, aşea întru cheltuială şi întru dezmierdăcâuni au fostu din vârsta tinereţilor sale ţinut, cât să îndoia romanii, oare mai mult” tală-său, Chesar Ghermanic, în războau au cheltuit pe oşti, sau Caligula, feciorul său, din faşe pe desfătări.

Acum dar aş vria să ştiu dentru domni şi dentru cei mari oare mai mult” spre părţile lui Cvintu Cincinat s-ari

pleca, carile au supus atâtea de multe ţărî cu bunătatea sa, au spre părţile Caligulii, carele cu prea aprinsă curvie a lui nice de surorile sale cele adevărate nu s-au oprit (carele pentru videre viind, nu li-au dat răbdare). Ce după socotiala mia aş răspunde de sârgu că aceluâalaltu faste bunătatea şi acestuia răutăţia. Că Cvintu Cincinat niceodată n-au avut războau în carele să nu fie ieşit biruitor, iară Caligula blăstămatul nice un feliu de răutate n-au trecut care să nu o fi plinit.

Sfetonie Tranevil, Carte 2, cap 56, *De chesari*, spune precum Octavie Chesariul, vădzind în divan feciorii lui, încă fiind tineri, s-au sculat înaintea lor sfetnicii şi li-au dat cinste tinerilor, foarte i-au părut rău şi jeluindusă tare şi întrebându-să oarecând în divan căci ar fi spre feciorii săi mai fără omenie, cu aceste cuvinte să fie răspunsu' Octavie Chesar, spun: De vor fi buni feciorii miei, unde şăd eu acum şi ei vor şedea; de vor fi răi, nu voi ca să se întăriască cu isprava sfatului răutatea lor, că nu să cade isprava şi cinstea celor buni să se supue isprăvii celor răi, înmulţindusă.

Al 26 împărat romanilor au fostu Alexandru, carele măcar! că era tânăr, iară pentru bunătăţile sale de-a tocma s-au socotit la romani ca Alexandru cel Mare la greci. Într-altele nu dzicem de acestui preabun împărat precum cu bunătatia fiind ispitit să fie agonisit ştiinţa acei lungi a chivernisirii republicii. Că, precum dzice Irodian, Carte 6, în care dzi să rădică de ostaşi la împărăţie [şi] aşea era de mic cât îl purta a lui în braţă, iară având acestui împărat norocit mumă anume Mamea, de caria aşia fu crescut de bine, cât, de toate părţile închidzind curtiia, nu suferită să vie cineva la copilul ei, socotind hulite obiceiurile oraşului. Care grijile aciei doamne aleasă să fie urâte nicecum nu trebuie; că de multe ori pricepiria cea bună a domnilor den sine deprinsul celor răi să strică. Şi aşea, arătând aceia pază care am dzis, femeia acia preaaliasă să intre sau să vie cineva la copil cu vreo îmbunătură sau cu meşterşug de minciuni (sau îmbunături) nu suferiia. Şi aşia, întru una de dzâle, oarecare roman să-i fie dzis: nu mi să pare mie a fi

lucru drept, doamnă preavestită, căci te afli aşea de grijlivă întru paza feciorului tău, iară dintr-altă parte eşti atâta de negrijlivă întru paza stăpânei; că nu să cade domnilor a să ascunde aşia de vederia tuturor, cât să le fie mai lesne a nedejdui ascultare să aibă de la dumnedzăi, decât a grăi un cuvântu' cu domnii să aibă slobodzire. Căruia, Mamea doamna, să-i fie răspunsu': Carii, dzice, sintu puşi întru isprăvnicie poruncii împărăteşti, departe mai mult" de răutăţile împăratului, decât de vrăjmaşii împărăţii, trebuie să se tiamă; că vrăjmaşii cu un război să pot istovi, iară răutăţile în viaţă trăiescu. Aşijderia, vrăjmaşii numai moştinirile pământului pradă, iară domnul rău obiceâurili cele bune a republicii le răstoarnă.

Acesta răspuns au dat acia blagorodă doamnă. Pentru aceste istorii ce-am spus şi dintr-altele, carele las, mai mullu au putut cunoaşte toţi bărbaţii cei aleşi cât le iaste a ţinia strâns şi întru învăţătură pre feciorii săi, au a-i lăsa moale şi în dezmierdăciune. Şi acum poruncesc că se va tâmpla, de acia carii vor ceti aceştia le vor mărturisi, ca pre nişte scrisori dirâaple scrisă, iară a-i avea pre feciori întru dezmierdăciune nu vor părăsi. Că adevăr, cela ce cetescu multe şi fac puţine în chipul clopotelor sintu, care pentru să vie alţii la biserică sună, iară laie niceodată în biserică la slujbă nu vin.

Ce să fac a spune carele sintu chiar, adică cinste ce să cuvine lui Dumnedzău, cinste părintelui şi folosul feciorului, sau pentru aceia ca să nu să aliagă feciorii lor bolnavi au trebuii să-i depărledză de la desfătări (şi a-i trage); că Feciorii prea desfătaţi şi dezmierdaţi mai de multe ori să aleg bolnavi şi neputincioşi.

Dar ce? Au nu videm copiii plugarilor cu cămeşile, neîncinşi, cu sucmanul spartu şi dezmăţat, descultii, cu capul gol, iarna fără cojoc, vara de soare dzua arsu, noaptea boii de plug păscând, mâncând pâne de orzu şi pre pământul gol dormind? fără cu toate acestea osteneli atâta iaste copilul de sănătos la trup, cât toţi ar vria să aibă copii aşea de sănătoşi.

Într-alt chip să află deprindirea întru copii (I) celor

mari. Căci au nu videm pre feciorul celui bogat, învelit cu două A învelitori de pândză subţire, liagănul făcut în pildă noa A, pentru laptele şi şase sute de mamce pregiur copil aduc de-l dezmiardă. Şi de se va tâmpla să boliască mamca, îndată se schimbă mamca şi până a schimba, toate nopţile şi dzua tatăl şi muma fără somnu petrec şi a străjui toată rudeniia strânge; nemică mâncare nu-i dau, fără dzamă de găină; ca să nu caliză de prescări de pururea are pază; nemică nu-i apără, orice ar cere copilul: ce până a clare îi dau. Pre urmă, nice un lucru vremea să nu-i triacă, ce de pururia să-i slujască lui. La nemică să nu dea banul, fără să-l ţie în dezmierdăciune: aiurea nu; ce de pururia ochii la dânsul prăvindu-l pun, la nice un lucru nu să uită, fără cugetul, pentru dragostea lui, tot la dânsul.

Ce să mă crializă că va veni oarccând vremea de acia ce-şi cheltuiescu banii pentru să se ţie copiii în dezmierdăciune vor vărsa lacrămi plângându-i pre dânşii. Că de multe ori s-au vădzul întru bărbatul deşertu, carele îşi ţine desfrânat feciorul, crescând oarece mai mare şi după pofta lui [feciorul], după ce cheltuiaşte câtâva avere la vreme cu ţineria fecioru-său iată că de la o vreme îi caută a-i griji de căsătorila lui. Şi ce lucru-i mai rău de toate, aceia ce-l rămâne mai mult; de ce i s-a împrăştie pentru desfrânările, că ar fi împrăştiâat la lucru bun; iară o bucăţea de pâine săracului de vei da, să socoteşte de lucru pierdut (adică că ai pierdut ce ai dat săracului.) Şi, au cele multe a părinţilor cheltuiale, şi cele cu prea mare nevoinţă a mumelor grijă, şi cele deplin a mamcelor desfătări, şi cia multă grijă şi pază a slugilor face de trăiescu mai cu cinste copiii? Ba! Ce încă cu câtă mai mare nevoinţă să grijăscu, cu atâta mai mult” să bolnăvăscu; cu cât mănâncă mai mult”, cu atâta sintu mai lingeţi; cu cât mai mult” să cheltuiaşte, mai puţin folos iaste, care, adevărat, nu fără deosăbită slobodzănie a prevederii lui Dumnedzău să tâmplă. Că nu place lui Dumnedzău pândza cia subţire a pruncilor să fie mai scumpă, decât îmbrăcăminţia săracilor, nice iaste osăbită fără taină căci pre feciorii săracilor îi hrăneşte şi-i păzeşte Dumnedzău, iară feciorii bogaţilor să

se criască şi să se hrăniască nu lasă. Că săracul pre feciorul său fără scădere bogatului şi spre folosul republicii hrăneşte, iară bogatul pre feciorul său cu sudoria săracului şi spre scăderea republicii hrăneşte. Care fiind aşea, precum singur lucrul arată, mai dreptu faste să moară lupul carele ne mănâncă şi să trăiască oaia caré ne îmbracă şi ne hrăneşte.

Şi mai de multe ori părinţii întru învăţătura cea bună a ficiorilor săi nu vor să arête vreo groază spre feciorii săi, dzicând că sintu încă copii şi au destulă vreme de învăţat. Şi pentru să apere mai mult greşeala lor dzic că mare grijă de sănătate vine copilului de se va certa întru acta vârstă copilăriască de care negrijă a părinţilor de feciorii săi, mâniindu-se Dumnedzău, sloboade atâtea de multe vătămări asupra oraşului, atâtea de multe sudălmi asupra niamului boierescu, de esu aşea de neascultători feciorii de părinţi, aşea de răi la minte şi cu obicfaâuri proaste şi necinsteşe, neştiuţi la învăţătură, nerăbdători învăţăturii, iubitori de minciuni şi vrăjmaşi adevărului, cât părinţie în lor nu numai ari pofti să-i fie prea cumplit certat, ce aşijderea prea multe lacrămi vărsând ar fi fostu bucuroşi de mult” să fie feciorii lor îngropaţi în pământu’.

Vine şi altu’ lucru preavriadnic de însămnat şi de tânguit, cu mult” mai vriadnic, adică părinţii şi mumele acoperind blândeţia copilăriască ţin pre lângă dânşii mincinoşi şi limbuţi (şi măscărici), care lucru pre urmă, viind vrémia, cu mare ocară bietului tată şi cu primejdie feciorului să plineşte. Ca tânărul din copilărie deprins fiind a face măscăriciuni, ce poate să se nedejduiască alta, decât să se facă la bătrânăţă măscăriciu şi blăstămat?

Ce de vreme ce iaste aşea lucru rău ce-am dzis, cu mult” mai rău iaste care voi să dzic: adică că părinţii încă învaţă pre învăţători şi pre mamce ca să grăiască copii (I) grozăvii şi cuvinte de ruşine, care nice vârstii copilăreşti a grăi nu să cade, nice cinstii bătrâne de ascultat nu-i de suferii. Că niceodată, nice unii bărbaţi nu ar fi fără ruşine (cu minte slabă şi cei ce urăscu defăimarea), de nu s-ari slobodzi măscăriciuni şi şegi copiilor săi.

Şi aşea, carii cu tot deadinsul fau asupra sa putere a învăţa copii trebuie să socotiască după putere ca să nu să tiamă acela de copii şi copiii să-i asculte foarte, nici să asculte pre copii de vor dzice că au dzis părinţii că-i vor îndestula; că părinţii prin dragoste cu care urmaliză pre feciorii săi, sau măscărici, sau rău obicâuiţi de se vor face prea de mare ură sinlu. Iară de se va tâmpla, precum să tâmplă de multe ori, ca tatăl să nu lasă pre dascăl să clarté pre feciorul său, aceasta, dzic, de va fi, dascălul de faste om înţeleptu, aşea pre tatăl iaste datorâu a-l ţinia rău şi a-l huli, cum a certa şi întru slujba sa a ţinea pre copil; carele de va folosi puţin l-aş sfătui pre dânsul să se lepede de acea slujbă. Căci cărora li-i socoliala sa lipită de inimă, orice vor prunii odată, mai bine viaţa să-şi piardză, decât să nu-şi facă îndestul slujbei sale le trebuie

Nu pricescu că nu-i cu cale ca feciorii domnilor şi a celor mari oameni la ţinere şi la copilărifa lor să se ţie mai cu blândeţe şi mai cu cinste, decât feciorii celor proşti. Că mai gingaş creşte migdalul ce face migdale de le mănâncă oamenii, decât stejarul ce face ghindă care mănâncă porcii.

Iară să se feriască domnii şi cei aleşi oameni să nu le fie socotiala aşea de slobodă spre feciori, să-i lasă atâta cât să caliză între lanţuvurile lumii, stricaţi de boala ce-i dzic focul iadului. Că feciorii prea moale ţinuţi şi deprinşi, sau sintu neascultători părinţilor, sau la trupuri bolnavi, sau, ce-i, mai rău, cu obiceiuri rele, cât mai bine ar face părinţii de i-ari îngropa de vii, decât să-i învăţă răi.

Cu câtă nevoinţă domnii şi oamenii cei mari sintu datori a alége păzitori feciorilor şi pentru dzéce bunătăţi a bunilor dăscăli, carii sintu să se afle intru acia carii iau grijia asupra sa să înveţe feciorii a celor mari. Într-acestu cap întâi tatălui de însămnat trebuie, care [şi pre fecioare şi] poftăşte să aibă feciorul său învăţătoriu bun. Cap 17

Când au vrut acela, sfârşitul fără sfârşit, să dia lumii începătură, aceasta întru dânsă orânduială i-au plinii: în dzua duminicii ceriul şi pământul l-au făcut, luni tărifa, marţi planitele, miercuri soarele şi luna, gioi pasările în

văzduh şi peştii în mări, vineri pre Adam şi pre Evva mufa rea lui. Şi, adevărat, cum în zidiri, aşea şi în modul (mijlocul) zidirii, dumnădzăirea sa Dumnedzău au arătat că isprăvind casa îndată căsaşi au pus întru dânsa.

Iară lăsând preziditorâu, de zidire să grăim. Ispita învaţă, căsaşul ultuind viia, îndată cu gard o îngrădeşte, ca să nu să strice viţa de dobitoace. Iară după ce să coc strugurii, îndată pune păzitoriu să nu o mănânce călătorii. Aşea, cât de mice fiind viţile noa A, sau cu gard să îngrădescu, sau de vier să păzăscu. Bogatul ce face neguţilorie pré mare, după ce face corabie tare, cu multă cheltuială, acesta dar, de iaşte om înţeleptu, întâi îşi caută corăbiâariu carele să chivernisească corabifa, decât negoţ cu care o ari încărca. Că în vremile, cele rele şi grêle, a fi corabiia tare puţin folosiaste, de nu va fi cârmaci ştiut şi învăţat.

Căsaşul (sau plugarlul bogat) ce are de agfunsu şi oi şi boi şi dialuri şi câmpu de păscut, nu numai păsloriu caută, ce şi dulăi grijâaşte de paza bucatelor sale şi ocoale face, unde s-ar aciua de noapte; că somnul păstorilor şi foamea lupilor nemică altă nu-i fără meserniţă dobitoacelor.

Puternicii şi domnii cei mari, carii la marginile ţărilor sale fac cetăţi pentru vrăjmaşi şi de pururia a paznici credincioşi, (ari, le dau preseamă acele cetăţi; că într-allu chip mai mult” rău faste de se va asemăna acia cetate cu pământul, decât să caliză pre mânuie vrăjmaşilor.

Ce vofu să dzic acum voci A, domnilor şi celor aleşi, cine faste aşea gros la minte, carele n-ari înţelege spre ce radzimă aceştia căror li-am adus potriviri? Adică ca să fie deschis şi neted aceştia dzic: cărora le sintu dragi feciorii, acelora li se pune datorila ca să aibă şi să puie buni învăţători şi otcârmuitori, de carii să se inveţă. Că finicul, cându-i tânăr, lesne să arde de ger (şi piiare), adică copilul cela ce nu are din tinereţile sale dascăl foarte lesne să amăgeşte de lume.

De iaşte vreun domnu’ oarecare înţeleptu, nice să socoliască aşea de mult” corăbiia, nice cetatea cia prea

tare, nice turma cia plodnicioasă, nice viia cia rodită, cât să nu socotiască mai mult” a avea Fecior bun, decât toate aceştia, încă şi decât toate câte le are lumia mai scumpe. Care de iaşte aşea precum arată, în singur lucrul a fi aşea, că la apărat turma trebuie să se cerce păstorâu bun, a păzi viia să se afle bun viiariu, la cârmuirea corăbii să fie bun corăbiiariu, de apărarea cetăţi<i) trebuie buni căpitani; iară la învăţătura feciorilor săi, căci nu să cearcă oameni înţelepţi şi buni.

Ce am dzis acum voci A, domnilor şi celor aleşi, aceasta şi mai dzic: de aţ osteni un an ca să lăsaţi feciorii bogaţi, cindzăci de ani trebuie a asuda ca să lăsaţi feciorii voştri buni, învăţaţi şi înţelepţi (şi obicâuiţi); că puţin foloseşte a duce grâu mult” la moară, de va fi moara stricată şi fărmată, adică în zădar să strâng şi să iasă bani mulţi, de nu va avea feciorul moştinitoriu (şi nevoinţă) la cheltuială. Nice să se socotiască acela cu mintea mică a alege învăţătorâu vestit; că foarte înţeleptu iaşte domnul carele cearcă ca acela dascăl, iară cine-l află (feciorul) prea fericit faste. Că după socotiala mea, nu de lucru prostu’ să apucă acela care ţ (a) ra a o tocmi dreptu (şi a învă (a) pre domnul moştinitorfu să apucă.

Bărbatul preaînţă leptu, precum dzice Seneca, Carte 3, faste datorâu toate să le vorbască de obşte, ca prifatenul cel adevărat; iară întâi trebuie să ştie cine ar fi prifatenul acela Pentru ce aceasta? Pentru să arăt că a bunului tată faste lucru bun să cerce feciorilor săi, tuturor, învăţătorfu şi otcârmuitoriu şi pre încredinţarea lui a-i lăsa. Iară întâi să ştie, trebuie, ce felfu şi cine ar fi acel dascăl; ca a omului nebun faste a cumpăra vreun dobitoc, pre carele dă preţ, şi nu l-au vădzut întâi, nice l-au cercat de vreo metiahnă.

Între altele multe lucruri de cinste şi bunătăţi să află întru acela cărue să dă preseamă învăţătura feciorilor domnilor şi a oamenilor mari; că într-altu chip să cinstescu pomii cei ultuiţi în pometi şi într-altu chip să grijăscu (şi crescu) pomii cei sălbatici în munţi. Şi aşea, nu va fi fără lucru a arăta aice une lucruri ce radzimă de dăscăli, carii

învăţători de feciori a oameni mari şi aleşi, care lucru vor isprăvi, deşi cinste li se vor da lor mai mare şi vor ieşi ucinicii lor bine învăţaţi. Că corona ucinicelor lauda dascălului faste.

Întâi, trebuie aceluia ce faste să fie dascăl feciorului de om mare cu vârsta nici peste măsură cfa diriaptă să fie trecut: adică nu mai mare de 60 de ani, nice mai mic de 40 de ani. Că vârsta mai de gios puţină trecere are la poruncă, iară mai în mare vârstă puţină tărie la certare.

A doua, foarte de triabă faste ca învăţătorii şi dăscălii cărţii să fie cât mai curaţi. Şi aceasta nu numai la curăţănifa simţirii cei din lantru, ce şi priinţa cfa den afară a vieţii, că nu poate fi a dascălului desfrânat ucenicul să fie blând.

A trifa, trebuie otcârmuitorii şi dăscălii domnilor şi oamenilor celor mari să fie prea iubitori de adevărul nu numai în cuvinte ce vorbăscu, ce şi în trebile cele ce le lucrializă. Că, să mărturisăscu adevărul (nu numai în cuvinte) prea fără cale faste limba aceia ce de pururea sloboade minciunile, să se aliagă a fi ispravnic adevărului.

A patra, trebuie otcârmuitorii şi învăţătorii domnilor şi a celor mari oameni, cu firea în (I) l<o) sei) rânică şi blând să fie. Că de multe ori lăcomiia dascălilor şi scumpiatea vatămă inimile domnilor, ca să fie şi ei lacomi şi scumpi.

A cincea, trebuie dascălilor şi chivernisitorilor domnilor şi celor mari, să fie la cuvinte prea scurtu şi la aşedzat cu mare cumpăt şi măsură; să vorbască copii (I) puţine şi multe să audză să se deprindă. Că foarte lucru cinstit iaste întru domnu’ a asculta cu răbdare şi a răspunde cu înţelepciune.

A şeasia, trebuie dascălilor şi învăţătorilor domnilor şi a celor mari să fie bărbaţi înţelepţi şi păciuitori şi lini, aşea cât cu îndestularea dascălului şi cu răbdarla ucinicului să se înfrânédze nesocotiala şi uşurare (a); că nemică nu-i mai mare ciumă a ţărilor, decât domnii tineri şi dăscălii a fi nestătători şi uşori.

A şeaptia, trebuie păzitorilor domnilor şi a celor mari

oameni să fie ştiuţi cu mare nevoinţă întru cetitul cărţilor, cum dumnădzăeşti, aşea lumeşti, cât care va învăţa cu cuvântul dascălul pre domnu’ întru pomeniria cărţilor aceluiaşi să arête dentru fapta făcută de alţi domni. Că mai mult” cu pildile celor trecuţi din viaţă, decât dentru voroava cestor vii să clătescu minţile omeneşti.

A opta, trebuie dascălilor a domnilor de la toată desfrânarea să fie depărtaţi; că cei tineri şi cu slăbiciunea vârstii şi cu a firii răutate fiind plecaţi spre curvie, nice cu bunătalia nu să pot face curaţi, nice cu înţelepefunea să fie feriţi (şi nice să sufără a nu greşi). Cu aceia trebuie dascălilor să fie Toarte sf<i>nţi; că nice dănăoară nu va fi ucinicul curat vădzind pre dascăl rău.

A noa, trebuie otcârmuitorilor şi învăţătorilor domnilor şi oamenilor mari să aibă direptate şi blândeţe, căci de multe ori feciorii oamenilor celor mari, învăţaţi, dezmierdaţi fiind, au oarece întinare spre mânie şi spre răutate; care de otcârmuilori mai mult cu blândeţe să-l apere, decât cu groaza învăţăturii să-l ştiargă. Că de multe ori să tâmplă căci iaste olcârmuitorful la obiceaâuri groaznic, pentru aceia nu să alerge domnul cuvios.

A dzecea, cei ce ţin pre domni şi pre cei mari (adică învăţătorii), nu numai să fie vădzut şi cetit mult”, ce şi să fie ispitit multe mutări a norocului, trebuie şi aceasta pentru ce? Căci adăugândusă feciorii domnilor din vrerfa dumnedzăiască cu prea late stăpânii li-ar trebui lor şi le trebuie, cu mulţi a vorbi, a mulţi a răspunde şi cu mulţi a lucra; pentru aceia foarte de folos faste lor deprindirea şi prieteşugul a oameni învăţaţi şi ştiuţi. Că cel ce n-au ispitit norocul tuturor de sârgu şi gata la sfat arată lucrul.

Aceste dzece pravile mi s-au părut a adauge aceştii cărţi, pentru să le ţie minte părinţii carii vor să-şi cerce dăscăli pentru învăţătura copiilor săi, precum să cuvine. Că, după socotiala mia, mai mare vină are părintele, alegând dascăl rău, decât dascălul învăţând pre ucinicul rău; că de am ales eu croitorfu neştiutorfu, vina mea faste de să strică haina

Şi încă fiind romanii, cum în toate lucrurile. pre

prevăzători, aşea foarte li s-au părut vrednică învăţătura care o avea ei cu mare nevoinţă întru învăţătura feciorilor orăşeni lomdmeşi. Că nu să poată să fie în vreun oraş bună republica, de nu va aveg nevoinţă întru certarea şi învăţătura copiilor.

Sabellic, întru *Rapsodiile* lui, dzice: la anul după ce s-au zidit Râmul 409, fiind sfetnic Cvintu Servilie şi Gunutie, când făcea războau împotriva volscilor preafericitul hatman Camil, s-au izvodit în Râin prea gria price între prostime şi între nemeşii Râmului pentru diregătoriile. Că vechi rău Taste în cele mari republici cea prea mare desfrânare între nemeşi a porunci şi ura a asculta întru prostime. Că au vrut nemeşii să facă în divan polcovnic carele ari purta grijfa tuturor călăreţilor, aşca celor duşi aiurea, cum celor e: e era acolo; că, fiind ei ostaşi, de pururia în oastea la prostime că era toată cârma dzicia.

Sta împotriva dintr-altă parte şi cerea prostimea' să facă diregătorie noa A, a cărue orânduială noa A ar fi a cerca şi a iscodi cu ce tocmală s-ari ţinea feciorii orăşenilor; că prostimia să jălufa de nemeşi că fiind multă vréme în oşti, iară feciorii în Râm să stricasă. Ales-au dară gfudecata ca să facă polcovnic oştescu, cu putere şi cu trecirea sfatului, carele ari arăta toată orânduiala (călărimei) oştiască. Însă această diregălorie n-au trăit mai mult" de patrudzăci de ani, până când s-au înturnat, după ce au isprăvit războiul, Camil; că, carele nu să fac din socotială, din sine singuri cad (şi să răsuflă).

Şi aşea, nemeşifa Râmului tare stând pentru putería sa şi nice prostime numai cu lesne stând împotrivă, de la o vreme Camil povăţuitoriul, pre ales chemând pe patrichi şi pre cală rime pre toţi, au făcut această oräţie:

Marc ruşine-mi Taste mie căci au cădzut dentru acela podoabă călăreţul roman, ca să vie la price cu prostimea cea de gios. Că nu atâta de mare Taste lauda celor mai de sus biruinţa de pe cel mai de gios, câtu-i a celui de gios cu cel mai de sus pricia. Aşijderea dzic că foarte mă doare de aceste sfădzi între orânduâale; că pentru ca întăriţi vrednicita voastră, călăreţilor, pre dânşii sau trebuie să-i

biruiţi, sau să-i ucideţi A birui nu puteţi, căci sunteţi puţini; a-i ucide nu vă să cade, căci de tot sintu ai voştri. Şi aşea nice un liac mai în pripă nu-i acestui rău, decât trecirea (adică iertarea); că în lucrurile carele nice silă nu sufăr, nice potrivire primăscu, foarte fără griji lucru faste cu meşterşug a să isprăvi.

N-au făcut dumnedzăi (I) cei nemuritori pre călăreţi (I) romani ca să otcârmuiască pre năroade, ce ca să supue ţărî şi ca să procitească dzisăle. Nu ni-au făcut pre noi ca pre ai noştri legile să învăţăm, ce pentru să dăm legi streinilor. Şi de am fi feciori de naştere părinţilor noştri şi a romanilor vechi următori nu m-am îndestula noi cu stăpâne pomei, ce am vrea să stăpânim pre adia carii silescu să stăpâniască pre Roma. Că inima adevărată de roman puţin trebuie să socoliască stăpâniia a tot crângului pământului, agonisită de sine, de nu va ştie şi altă lume a o supune.

Voi aţi făcut pre polcovnicul de oaste pe vremea ce oştifam noi, carele mai mullu acum nu-i de triabă, după ce stăm în pace. Pentru aceia diregătorifa aceia mai mult" a fi în republică nu voi suferi; şi aceasta pentru pricina aceasta care nice averi, nice vrednicie în Râm a fi nu vădzu, cărora pentru slujbele nemeşiei Romei s-ari putia plăti. Iară de dziceţi că polcovnic faste de cinste, căci acia diregătorie toţi a o chivernisi nu puteţi, socotescu că toţi să nu aveţi acia diregătorie; că între bărbaţii nemeşi şi ales prostimea rar să sufere cu inimă diriaptă, că ce au agonisit şi agonisăscu mulţi, aceia numai unul să stăpâniască şi să petriacă.

Această istorie Stabillic, cum dzicem, spune, aducând prescriitorâul Pollio, Carte 4, *De diregătoriile romanilor*. Şi pentru această faptă aliasă ce-au făcut în Râm Camil, adică tocmind pace între cei de sus şi cei de gios, aşea de drag să fie fostu el romanilor spune, cum i-au fostu groaza vrăjmaşilor. Şi această nu fără prea diriaptă pricină. Că, după socotiala mea, mai mare laudă faste a aşedza pace între ai săi, decât pre cei streini a-i dezbrăca şi a-i ucide.

Între altele ce să atinge de această diregătorie a

polcovniciei, pentru care atâta de mare price au stătut în Râm, nu ştiu, oare mai mare au fostu a şifahticilor întru aşedzarea ei nesocotiala, au a lui Camil întru stricăcfunfa ei întălepcâunia. Că, de vom să mărturisim adevărul, de apărat mai mult” republica s-au aflat orânduiala călărimei, decât să şaliză acas (a) şi să fie ispravnic pe gfudecată. Că mai lăudat lucru să pare călăreţului tare a fi îngreuiat spre răsipa vrăjmaşilor, decât plini de cărţi, spre gândecata pârăloi.

Ce să mă întorcu la lucrul mieu şi asupra a cita ce s-au dzis mai sus, că să jeluia prostimea de oamenii ostaşi. Cu o voie a tuturor au fostu de s-au ales ca să se facă în Râm diregătorie, a cărie slujbă ar fi să îmbie tot oraşul, să fa aminte şi pentru să cunoască cine ar fi întru învăţătura feciorilor săi leneş; şi de se va afla vreun fecior a orăşeanului rău obicâuit şi feciorul să certa, iară tatăl să izgonita. Care cercătură, adevărat, era foarte cu cale; că mai mare vină agoniseşte tatăl slobodzind, decât feciorul făcând greşeală. Pre care vreme înflorifa prea tare Roma şi prin toată lumia republica aceia era cinstită, feciorului celui mai mare şi întru bunătate mai ales, a oroşanului slujba era învăţăturii copiilor şi a vieţii luare aminte. Care dentru aceasta deschis se vede că cela ce slujba aceia într-un an o purta, la al doilea an la sfetnicie, la otcârmuitură sau la cercălură să se (e) înalţă avea nădejde, precum să poată vedea întru Marco Porţie, carele fiind dascăl şi cercătorâu, tinerilor cercătorâu, sau mai mare pre cercarea dreptăţii să făcu că romanii slujba giudecăţii numai aceluia slobodziia carele întru toate slujbele era ştiut.

Patrichie Sinenul, întru cărţile *De republica*, dzice precum oraşul Carihaghe (na) mai nainte de ce să supuse cu războaielc suplu romani şi întru bunătate era deplin şi republică avea foarte cu aşedzământuri bune. Iară că a războiului de multă datorie adevărată iaşte a zugruma pre oameni, a amistui norocurile omeneşti şi decât toate noa A a aţâţa pofte şi cele vechi şi frumoase obiceiuri de tot a le strica. Şi avea obicei carthaghenii că copii. (I) şi întâi

feciorii a oamenilor celor de cinste de la 3 ani până la 12 ani în biserici să se ţie, iară den 12 ani până la 20 de ani meşterşuguri să se înveţe a lucra. Deci, plinind 30 de ani, gândiia de căsătorit. Că era pravilă la dânşii nesmintită, bărbatului înainte de 30 de ani şi fetii de 25 de ani nu să cădea să se căsătoriască, iară după ce să căsătorita la vreme îi căuta a şedia în divan o lună şi să-şi aliagă acolo întru ce feliu de meşterşug ar vrea să vieţuiască: vreri-ar să fie preot la biserici, au oştian să se pune, au pre mare să neguţiloriască, au hrană cu plugul a-şi căuta, au meşterşugul ce l-au învăţat să-l păzească? Şi care feliu a vieţii sau meşterşug primiia într-aceia dzi, întru acela în toată viaţa a petrece şi a sta trebuia. Care pravilă fosl-au adevărat bună. Că feliu meşterşugului şi a vieţii mutându-să la vreme face de mai mulţi oameni în lume nice de un preţ nu sintu:

Toţi cei aleşi şi mari domnii cei vechi, pre filosofii cei mari îi avea dăscăli, din ce să cunoaşte deschis, căci Darie au avut dascăl pre Lihanie filosoful, Alexandru pre Aristotel, Artaxerx pre Minandru'; Polemon, hatmanul athineilor cel prâafericit, dascăl şi învăţălorfu au avut pre Xenocrat filosoful; Xeniad, unul a corinihenilor împărat şi el dascăl au avut pre Dagol; ieciorilor săi au dat pre Hilon; Epaminondas, domnul thevanilor, au avut dascăl şi sfetnic pre Li şi d; Ahiles, precum spune Omirul, au avut dascăl şi tovarăş ostenelilor pre Hiron (sau Finic); Pir, craiul Epirotelor şi marele patron a taranlinilor, au avut dascăl şi istoric pre Antimon, cărue Ţiţero, către Atic scriind, mai ascuţită de războfu suliţă decât mai scurtă voroavă la scris îi numără.

Ptolemeau Filadelf, marele împărat, nu numai au ascultat pre filosofii cei aleşi a Ţării Greceşti, ce şi, făcândusă împărat, 72 de filosofi, trimiţând soli, au cerşut de la jidovi. Chir, împăratul perşilor, cel ce au răsturnat acel mare Vavilon, au avut dascăl pre Pitarh. Octavie Avgustu, al doilea împărat romanilor, între alţi dăscăli au avut pre Palimon filosoful şi poetic foarte vestit. Traian împăratul au avut dascăl pre Plutarh, carele nu numai la

copilărie l-au învăţat, ce şi carte au scris la dânsul pentru cârma sa şi a republicii. Pentru puţine aceste pilde carele am arătat şi dentru altele multe, carele a le număra, le părăsăscu, au putut să valiză domnii vacului nostru câtă de mare grijă au fostu domnilor celor din vacul de demullu, ca să dea feciorilor săi buni şi învăţaţi dăscăli.

Şi măcar voi, domnilor şi cei mai aleşi, ce sunteţi aemu, că aşca socotiţi de voi, cum şi cei vechi de dânşii au fostu, de aţi lua sama ce lucru i-ar fi rădicat pre dânşii la atâta mărire şi ce lucru li-au agonisit lor nume vecinic! Că oamenii aleşi lauda numelui său nu prin desfătări, care din răutăţi au cunoscut, ce prin ostenială, care pentru bunătăţile au rădicat, au agonisit. Şi aceste nu dentru altele, fără numai că părinţii lor

30 N. Cosiră, vol. (I

buni şi aleşi dăscăli, când au. fostu copii li-au dat şi că pre lângă sine mari sfetnici au avut.

Laertie, *De viaţa şi obiceiurile filosofilor* şi Bocatie, *De niamurile dumnădzăilor*, spun că au fostu obicei la filosofii Athinei ca nice unui filosof ni s-a cădea a învăţa în şcoală până n-ar fi arătat întâi dovadă întru învăţăturile fisicăi şi ethichii. Că era la greci veche tocmală a nu să cădea în şcoala Athinii să intre om rău, nice să cădea acolo a vorbi vreun cuvânt rău, nice a slobozi filosofului neînvăţat a învăţa acolo. Iară odată, din tâmplare, strângându-se filosofi mulţi de la Olimb, între alţi filosofi athinei a prăvi au venit oarecare, de moşie thevan, bărbat, precum s-au arătat pre urmă, întru filosofiia de fire şi de obiceiuri preaînvăţat, careli vrând să se zăbăvască în Alhina fu ispitit şi de multe felâuri de lucruri întrebat, între care întrebări aceştia i s-au aruncat:

Întâi, întrebându-l ce pricină ar fi răutăţii în femeie, dându-i-se ei din bunătatea firii ruşine, nice dănăoară, dzice, nu-i femeia rea, fără întru multă slobodzenie şi (urmând-o pre dânsa) lipsă ruşinării.

A doua, întrebându-l cu care lucru să strică cei tineri, stricăciunile, dzice, întru cei tineri pricina iaşte a şăderii

fără lucru şi spre a Tace rău, îndestulare şi a dascălilor de carii să silescu spre a lucra dreptu, lipsa.

A triia, întrebându-l ce ar fi de să înşală bărbaţii înţelepţi de-a tocma cum greşăscu şi cei neînvăţaţi, nice dănăoară, dzice, nu să înşală omul cel înţeleptu, fără de la omul acela al căruia cuvinte să par bune, iară sfaturile (şi faptele) sintu rele.

A patra, întrebându-l de cine ar trebui să se feriască omul mai mult", nu iaşte, dzice, între oameni vrăjmaşi mai mare decât acela carele vede la tine ciale ce să nedejduia să le aibă el.

A cincea, întrebându-l căci (prea) mulţi domni prea bine ari începe şi foarte rău ar sfârşi, pentru aceia încep bine, dzice, ¿omnii, căci mintia iaşte bună, iară rău obârşăscu, căci nu-i nime care i-ari ţinia întru slujba lor.

A şase, întrebându-l căci ar fi aşa de mare neplecarea domnilor, pentru mulţimia acelora, dzice, carii cu îmbunăturile sale vatărul şi pentru împuţinarea acelor carii, grăind cele adevărate, Folosescu, adică puţini sintu de cei ce folosescu cu graiul său.

A şeapţia, întrebându-l căci cei vechi au fostu aşca de înţelepţi, iară a vacului acestuia oameni sintu aşea de nebuni, căci, dzice, a celor vechi grijă era numai a înţelepţi, iară a acestor de aemu numai o grijă iaşte: (a apuca) a a via.

A opta, întrebându-l căci în curţile domnilor şi a celor mari ar ieşi atâţia de mulţi răi, căci, dzice, stăpâneşte acolo desfătarea şi să liapădă sfatul.

A nooa, întrebându-l căci mai mulţi a vieţui neodihniţi şi foarte puţini carii ar petrece viaţă lină, nime, dzice, nu-i neodihnit, fără acela ce râhniaşte cele streine, iară ale sale puţin le socoteşte.

A dzecia, întrebându-l cu ce semne s-ari putea cunoaşte cia aproape perire a oraşului, nice dănăoară, dzice, nu trebuie a să teme de perina oraşului, fără acolo unde sintu cei tineri blăstămaţi şi cei bătrâni răi.

A unsprădzecea, întrebându-l cu ce lucru s-ari păzi oraşul, nu poate, dzice, să piară oraşul întru care să face

dreptate săracilor, tiranii să pedeapsăscu şi cumpăna şi măsura întru bucate (şi-ntru cele de vândzare) şi peste toate unde să află groaznică învăţătură celor tineri şi puţină lăcomie celor bătrâni.

Acestea mai cu multe cuvinte le spune Afer istoricul, Carte 10, *De lucrurile athineilor*. Ce mie cuvintele filosofului puţine mi să par, iară, socotelele prea multe. Nice pentru altă pricină nu s-au cădzut a mărturisi aicea istoriia aceasta, fără cât să tocmăscu la aşădzământul mieu răspunsul cesiu de pre urmă, unde dzice că toată viaţa republicii întru aceasta stă, de vor fi domnii carii ari răsipi lăcomiia celor bătrâni şi învăţătura a dascălului copilăriei, învaţă ispita că de nu se vor lega dobitoacele, sau de nu se vor îngrădi sămânăturile, nice dănăoară nu se va culege plinea coaptă. Care s-au pus pentru să arăt că de pururia se va limpla între orăşeni gâlceavă şi price, de vor părăsi părinţii, copiilor, dăscăli buni de carii s-ar ţinia întru slujba sa şi să se înfrânedză de acei învăţători înţelepţi de carii s-ar şi certa. Nime nu va apăra că nu trebuie sabiia, oricât ar fi de oţăl bun făcută, să nu să ascută. Într-acesla chip şi copilul: până îasie în vârstă copilăriască câteodată, măcar fără de vină, trebuie certat.

Adevăr, nu ştiu, domnilor şi cei mai mari oameni, pre cine adunaţi la sfat când va se naşte voci A fecior şi aceluia îl daţi olcârmuitorfu şi învăţătorâu. Că nu om întru bunătate ales, ce prea bogat; nu prea învăţat, ce prea neştiut; nu plecat, ce amestecătorâu întru toate trebile alegeţi. Şi aşea pre hiul vostru nu acelui ce mult” vrednic, ce celui desfrânal vădzu că-l daţi preseamă. Iară eu încă vă mai aduc aminte, domnilor şi cei aleşi, ca să nu lăsaţi pe credinţa acelora pre fiii voştri, carii ochii mai mult” la agonisita sa, decât mintia la slujba voastră radzimă. Că unii ca acia, după ce să îmbogăţăsc, că s-ari alege domnii răi dintru învăţătura lor nu le-i cu ruşine.

Nice să cugete domnii că ar fi puţin lucru de vor fi ori fericiţi la alesul învăţăturii lor, ori de n-or fi; că oricarii dentru acei oameni mari (cari) întru aceasta să află nebăgălori de seamă, mare şi grea hulă agoniseşte şi

pentru să nu-şi acopără neştiinţa trebuie să se ferească de acela ce-i iaşte viaţa cu prepus şi poftde-i sinlu fără măsură.

În curţile domnilor, după socotiala mea, slujba dascălilor nu aşea ca alte slujbe iaste să se ariate; adică care slujbe să dau, ori din rugăminţi, ori cu banii lor, ori cu neînţelepciune, sau cu prifaleni şi nice slujba aceasta, ca un dar pentru slujbă, nu trebuie să se dea. Aşijderia nice vreun sol întru ţărî streine, sau vreun hatman pre oşti mari de se va face, sau căci va agonisi daruri multe şi mari în curlia împărăţiască, nu trebuie să se socotiască pentru aceia vrednic a fi cela ce ari învăţa feciorii celor mari şi i-ari îndrepta. Că pentru să fie hatman, vrednic, oricare a fi om tare şi norocos, agâunge-i; iară să iic dascăl şi îndreptăţorul trebuie să fie cu bunătate împodobit cum şi cu inima păciuită.

Otcârmuitorilor şi dascălilor domnilor, carii ucinici au, prea mare pază să aibă trebuie ca tinerii den vârsta tinereţilor să nu iasă răi. Osăbit de la acele patru răutăţi trebuie traşi. Capul acesta vrednic faste să-l cinstească părinţii şi feciorii să fa aminte. Cap 18

Barbiâarii cei vestiţi şi ştiuţi întru cele grele şi cu grijă rane şi bube nu numai fumuri şi pliasturi, pentru să deschidză răni [ni] le şi bubele, ce şi liacuri curăţiloare şi-npotriva aprinsurilor lecuitoare către celelalte adaug că de-a tocma nevoinţă trebuie de la acea fragedă carne de aprinsurile cele mai grele a feri, cum şi rana a griji (cea putredă) ca să se vindice. Într-aceasta chip drumeţii (sau călătorii) îi videm grij-Iivi a întreba cu nevoinţă calfa până a nu purcede pe drum, ca să nu aibă râpi şi ponoară şi dialuri mari, sau trecători strâmte, sau păduri grele şi cu grijă de tâlhari; de carele cine are grijă de înţelept faste a-l socoti. Că pentru mulţimea primejdiilor în lume nice ce pofteşte fără griji a avea nu poate, fără acolo unde acum cunoaşte grijea (în care a încăpea şi a cădea ar putea).

Acestea potriviri acolo radzimă ca să arăt că nu Taste îndestul ca otcârmuitorii şi învăţătorii domnilor şi a celor aleşi să cunoască cu ce ştiinţă, cu ce obiceau, cu ce

învăţătură şi cu ce bunătate sintu să se împlă (şi să se înveţe) ucinicii, ce aşijderea mai cu mare pază trebuie a le cunoaşte cu ce lucruri de la răutăţi şi de la obicea Turile ciali precelnice să-i depărtâaliză. Că copacii când sintu mici şi tineri mai mult" cu seciria să taie ramurile şi crengile céle dése, decât cu coşc Tugile în carele să culeg poamele.

Ciia ce multe lucruri de preţ mare duc şi poartă şi ciia ce îmblândzăscu caii (I) cei frumoşi, precum pun toată nevoinţa ca să iasă în buesiri, iuţi şi gâucăuşi şi gata la frâu, iară mai mult" să nevoescu să fie blândzi şi priia 1 nici, întâi să nu dobândiască vreun nărav rău; că dobitocul neîmblânzit (şi nelin), prea mare nebunie va avea acela ce-l va socoti cu preţ. Care lucru fiind asâa, precum se vede că Taste aşea, întreb acum: de vreme ce călăreţii a oamenilor celor mari năravurile calului, care Taste dobitoc, silescu să le îndreptedză, cu cât mai cu multă nevoinţă trebuie a sili dascălilor, de sintu buni, ca să nu l-a domnii cei tineri vreo întinare de răutăţi mai rea? Că nu atâta folos den toate bunătăţile care învaţă, câtă scádére dintr-o răutate, în caré cad adese iau copile în (şi nu să ceartă de dascăli).

Şi măcar că lucrurile céle proaste, de la carile sintu datori chivernisitorii – şi dăscălii pre ucinici a-i depărta, sintu multe, iară patru răutăţi sântu alese, din carele de se va însămna vreuna, sau de se va defăima întru oarecaré domnul, foarte grea certare agoniséşte povăţuitorâul sau dascălul de care să învaţă domnul acela. Că după pravila şi obiceiurile oraşului, tot furtuşagul şi paguba viii făcută de dobitoace trebuie să dea seamă viiiariul ce faste pus de paza viei.

Întâi, dar, aşea să înfrânializă dăscălii limbile ucinicilor cât pre dânşii nice cu şagă nice fără şagă, a vorbi minciună să nu sufără: că nemică mai grozav nu-i vreunui om de cinste, decât a fi plecat spre minciună; nemică mai de lepădat şi mai de gios lucru nu-i, decât a fi bogat la minciuni.

Merula, Carte 5, *De chesari*, spune că întâi războiu'

făcuse Ulpie Traian împotriva lui Decheval, craiul dachilor, carele s-au fostu rocoşit asupra romanilor şi cu războiu' Făţiş biruisă pre Domiţian, împăratul romanilor. Că, precum dzice Nasica, că nu atâta desfătare avea Râmul ca să biruiască ades, câtă durere şi scădere avea odată de cădia. Şi aşea, după ce făcu războiu' Traian cu Decheval nu numai biruit rămase Decheval, ce prinsu şi legat înaintea lui Traian fu adus. Pre carele întrebându-l Traian de ce s-au rocoşit asupra râmjenilor, carii nice dănăoară pre râmleni că nu i-ari putia birui ştia, au răspunsu': de nu să pot romanii birui, cum am biruit eu pre Dometţian, împăratul romanilor? Răspuns-au Traian împăratul, împotriva a tot ceriului, dzice, greşeşte Decheval, carele biruind pre un împărat socoteşti că ai fi biruit pre romani. Că pe vremea ce au aşedzăt Romii Râmul au aşedzat dumnedzăii ca de s-ari tâmpla să se biruiască vreun împărat în războiu' cu aceia să nu să socotiască că s-ari fi biruit împărăţiia Râmului.

Cu mare de mirat laudă înalţă istoricii cuvintele lui Traian, cu care au arătat nebiruită a fi împărăţiia Râmului. Iară după moartia lui Decheval şi după ce s-au strânsu, pentru greşelile lui, crăiia lui, Dachiia (unde iasle acum Ţara Moldovii cu Bugiagul şi cu Ţara Românţască), Traian împărat au luat pre un copil a lui Decheval în curtia sa să-l criască şi să-l înveţe carte ca, de se va alege bun tânărul, să-i dea lui stăpânită aceia pentru rocoşitură. Că era pravilă în Râm (prea veche) că orice piiarde tatăl pentru rocoşirea lui, aceiaşi, feciorul, aflându-să întru priinţă, răscumpăra. Deci Traian, fiind în grădini la plimblare, au vădzut pre copilul lui Decheval cu alţi copii romani, înirându într-o grădină pentru poamele; care lucru nu faste de mirat, că nu mai mari scădere în pâine lăcuştile, de cum copiii, intrând în grădini, în poame fac. Şi întrebându-l mai pre urmă împăratul pre copil de unde ar vini, răspundzind copilul) că au venit de la şcoală, unde învăţa la ritorica şi audzindu-l împăratul că spune minciuni, ştiind că au venit de la poame, pre carele vădzindu-l a fi copil mincâunos, atâta s-au aprinsu de mânie cât de tot îl făcu strein de a să

înlurnare la stă – pâniia tătâne-său şi lipsit. Că gândind multă vreme Traian asupra acestui lucru, aşea de la solii cei streini, cum de la sfetnicii săi rugându-l ca să-şi mute socoliala cea Iute, căci multe poruncescu domnii cei mânioşi, iară după ce să dezmâniie părăsăscu, [şi] dzise Traian: de ar hi fostu Decheval, tatăl acestui copil, domnu' adevărat, nice viaţa şi stăpânită nu ş-ar fi pierdut, nice de atâtea ori pre mine şi împărăţiia nu ar fi adus în grijă. Ce că tatăl fiind minefunos şi feciorul lui neadevărat. Ce i-aş da stăpânită lui, Toarte nedireptu lucru ar fi. Că şi mie şi mumei noastre Romei prea mare ruşine ar fi, fiind Roma muma adevărului, de ar da tară feciorilor minciunii. Aceştiia şi Traian li-au grăit şi cu feciorul lui Decheval s-au lucrat.

Marco Avrilie, al şeaptesprecilia împărat a romanilor, doi feciori au avut: pre cel mai mare, anume Comod, vrul-au tată-său să-l lepede de moştinire şi pre cel mai mic, Velissim, să-l lasă pre urma lui prea tare poftiia. Care lucru nu numai socotise, ce şi la ivală prea de multe ori grăia; că cu greu să trece ce să râhnfaşte cu mare poftă. Şi aşea, oarecare sfetnic bătrân şi de casa împăratului, ieşind amândoi întru o dzi din curte, au grăit călră dânsul: miru-mă de tine, doamne, prea (luminate) nălţate, căci lepădând pre feciorul cel mai mare vei să faci pre urmă-i moşlinitorâu stăpânei pre cel mai mic, fiind amândoi feciorii tăi, nedând ţie dumnedzăii mai mul (i. Că a bunilor părinţi datorie îasle a certa pre fiii săi, iară nu să cade a-l lepăda den moştirp re. Căruia Marco Avrilie răspundzi (n) d au dzis: de ai fi filosof grec precum eşti oroşan roman, şi cât Taste de dulce dragostea de feciori de a-i în (alege, nu de feciorul mieu cel lepădat den stăpâne, ce de mine, carele îl liapăd pre dânsul pre calc, ţ-ar fi milă. Că tânărul ce ar piâarde abiia de înţelege, iară eu, tatăl, scăderea care-i aduc lui plângu. Că, adevăr, nu îasle astădzi tată în lume aşea de cumplit care ar lovi pre feciorul său (cum dzic) cu latul sabiei, nu ari avea mainle el durere deniru inimă, aşea ca când ar pătrunde cu sabiia trupul său. Pre dumnedzăii nemuritori întru acesta lucru mărturisescu că

fac ce n-aş vrea să fac şi dau ce nu aş vrea să dau şi iau ce n-aş vrea să iau. Că atunce acela stăpânul şi socrul mieu nu pentru altă pricină mi-au dat mie împărăţia, fără ca niceodată n-au aflat întru mine minciună; şi eu pentru aceia liapăd pre ficiorul mieu din stăpâne că nice dănăoară intru dânsul adevărul n-am aflat. Că nice iaste cu cale ca împărăţia caria îmi iaste mie dată pentru căci eram adevărat să sufăr a face moşlinitorâu mineâunos. Că mai bine iaste pre fecior a-l lepăda den norocuri, decât a Tace scădere întru cinstea tatălui.

Deniru aceste doua A pilde vor lua aminte chive Hiisitorii şi dăscălii domnilor şi a oamenilor aleşi, călă grijă le trebuie a avea pentru să nu iasă mincinoşi tinerii pre carii sunt puşi mai mari, care trebuie a păzi ca nice cu şagă-şi cevaş aducând, fiice fără şagă a răspunde, sau vreun cuvântu’ a grăi să nu-i şufără pre dânşii; că prin şagă în copilărie grăind minciuni, cu deadinsu, fără şagă, la bătrâneţă a minţi deprind. Aşijderea, pre ucinici să-i feriască de giocuri, ca din copilărie a fi hârjătari să nu să deprindă. Că mare sămnu faste de se va prileji, deşi pre dânşii şi stăpânifa va pifarde domnul, de se va deprinde den tineri ani a avea dragoste la hârjătărie. Pentru ispita care faste dascăl neînvăţat, cu râhna giocului faste boală care, precum mărturiseşte Seneca, în chipul dulăului turbat faste, carele de va muşca pre cineva odată (de nu va face de sârgu liac) până la sfârşit rămâne turbat, aşea cât turbăcfunia îi aduce moarte. Nice în zădar hârjătarii cei pierduţi să asamănă cânilor turbaţi; că pre câţi trag întru tovărăşifa sa, pre toţi îi aduc întru scăderia cinstirii şi no rocuri lor.

Să tâmplă de multe ori că între acifa de carii mai mult” sunt datori a avea grijfa chivernisirii, prea sintu neştiuţi şi fără de tocmală. Adică căci pentru odihna gândului ucenicului oarece vreme le lasă să îmbie slobodzi la hârjătărie; care nice copiilor a face, nice a slobodzi dascălilor nu li s-au cădzut. Că socotiala acelui rău faste că acela carele la copilărifa sa îndrăzneşte a lua, iară la vârsta de bărbat trebuie a să teme şi haina şi epigeoa să

nu o apuce.

Şi pentru să mă mai zăbăvăscu aicfa să cercu mai mult” acestui rău, aşea aşedzu şi mărturisăscu; când giocul hârjătărescu feciorii domnilor şi a celor mai aleşi nu trebuie a socoti, sau mai mult”, sau mai puţin, agonisita aceluia, ce pierdzarea. Că, dară, ce lucru faste mai fără cale şi încă ce-i mai plecat şi mai nevrednic, decât de a-şi apăra giocul lor să nu-l facă? Că nu trebuie înfrânaţi copiii de la gioc pentru bani (I) care-i pierdu, ce pentru răutăţile carele culeg (şi obicefa rele ce le învaţă).

Lui Octavie, al doilea împăratul Râmului, unuia dentre împăraţii cei mai fericiţi, carii până în dzua de astădzi au fostu întru cele prea multe bunătăţi ai lui, un lucru s-au fostu prilejit, carele s-au părut a fi lucru rău; căci avea dragoste mare din copilărie la mince; care lucru nu numai s-au hulit, ce i sau şi poruncit să se părăsească. Că, precum dzice, Carte a doua, *De pravilă*, când să însămna împăratul de vreo răutate de obşte, slobod şi cu îndrăznială să-l huliască. Deci Octavie, pentru acia vină hulindusă în divan, aşea să fie răspunsu’ să ceteşte: Foarte prestrâmbul astădzi mă purtafi, părinţilor adunaţi, împiedicându-mi mie cele ce sintu cuvioase. Că ăglunge să fie domnii aşla cât să aibă multe pentru să se laude şi puţine pentru care să se huliască.

Cuvios glas şi preavrednic a celui preaînă Iţat domnu’. Că domnii deprindzindu-se prea gingaşi şi având voie prea mare, trebuie a le mulţămi pentru faptele careli fac, ales întru bunătăţi şi cu mult” mai multe pentru răutăţile care n-au.

Ce să mă întorcu la voroava noastră, între răutăţile acelia carele trag copiii cu hârjătăriia din tinerejă, aceştia număr că să deprind cu grozăvii şi cu minciuni; că banii cu carii ar giuca a cere de la părinţi, ruşinându-să şi dentr-al său neputând lua, ce fac alta, fără cât îi caută să fure?

Al treidzăcilea şi şase împărat romanilor au fostu Clavdie Lugan, om la mâncare foarte cu măsură, la îmbrăcăminte prea cinsteş, întru arătaria dreptăţii foarte cu socotială, într-un chip, precum celui bogat, aşea şi celui

sărac, la arme foarte norocit. Aşla nu numai pre goţi den Iliric i-au scos, ce şi războiu' făcând cu nemţii, a 100.000 de vrăjmaşi au strânsu; fost-au acestui războau cu nemţii la locul ce să dzice Benat, la şanţul ce să numita Lugan; pentru acela i s-au dzis Clavdie Lugan; că deprinsese sfatul romanilor, după fapteli, ori de laudă, ori de hulă, a pune porecle domnilor, ori cu cinste ori cu hulă. Avut-au acestui împărat un Fecior foarte de-a firea la chip şi cu minte mare şi la fire ascuţit, iară la cele rele aşa de plecat, cât pre cât avea minte, caria i-au dat firea lui cia bună, mai mult" gluca în cărţi cu alţi tineri, decât ascultând pre filosofi ostenita. De care mirare nu Taste. Că cei ce sunt împodobiţi cu minte, de va lipsi să nu aibă de cine să se înveţă întru bunătăţi, de sârgu răutăţi a face deprindu.

Şi aşea acel tânăr, neavând cu ce să se mai gioace, au furat din şcatulşca tătânesău o brăţare de aur foarte de preţ mare, însă cu ştirla dascălului său. Iară după ce au oblicit tată-său cel prâabun, să lepădă de feciorul său şi pre dascălul lui au poruncit de l-au tăiat şi pre toţi Feciorii câţi era hârjătari i-au trimis la izgonire; care faptă tuturor mare frică au adus, că cei buni le socotescu de laudă pedeapsăle, adăugându-le inimă ca să fie mai bună, iară celor răi aduc frică să nu's (e) facă mai răi. Merula scrie, *De chesari*, Carte 10, în care dzice că mai mulţi hârjetari au fostu pre aceia vreme izgoniţi den Râm, decât golii den 1 liric.

Aşijderea, trebuie nevoinţă celor ce păzăscu şi învaţă să nu lasă pre copii a fi marghioli, obraznici, desfrânaţi, nestătători şi neruşinaţi; căci tânărul ce iaste în vârsta tinereţii sale ne stătătorul la vorba vă şi la lucru, acela la bătrâneţă de tot ce să-l va strica foarte ştiut lucru iaşte. Dzic sărţu-i lasă să fie obraznici, căci tinerii carii şintu răi, obraznici, ce pre urmă oameni învrăjbitori.

Aşijderea, că nu trebuie să se sufără a fi, dzic, copiii neruşinoşi; căci tânărul ce iaşte fără de ruşine, să alerge pre urmă om rău şi fără înţelepciune. Că mare lucru iaşte a socoti domnii şi cei aleşi a avea grijă pentru feciorii săi, ca să-i dea suptu învăţă tori ca acila carii i-ar deprinde pre

dânşii a fi ruşinoşi şi lini. Că nice mitra în cap, nice capul întru umere, nice leftu la pieptu', nice schiptru a mână, nice alaiul ostaşilor carii are întru stăpâniia sa mai mare laudă nu face craiului, decât blândeţia inimii şi lineştea care întru tânărul, den tinereţe, izbucnâaşte; că ori de ce orânduială ar fi cineva, cinstia care o poartă înaintia sa, la ivală, multe semne ascunsă întru acela descopăr.

Aşijderea, mai pre urmă dzic că prea mare nevoinţă să aibă dăscălii şi învăţătorii domnilor ca, după ce es copiii din vârsta copilăriei, să nu-i sufără a-i vedea sau a-i pricepe plecaţi spre spurcăcfunia curviei, ce poftelor acelor proaste şi grozave a tinereţilor să le pune căpăstru şi liac cu înţelepcâunia a dascălului bun. Că aşea iaşte potrivită mintia cărnii aceştie a noastre, blăstămate, cât prea devreme bate în uşă; cărui, de i se vor deschide odată, de-acii, până la suflarea cea de pre urmă, a să închide nu se vor vrea.

Den pomii carii arată roadă înainte clevreme şi fac frundză fără roadă, pre acila îi ăştiaptă vara. Aşea, dentru cei tineri ce îndată, din copilărie, să dau după curvii, nu iaşte de la acila ce aştepta alta, fără cât că şi ei şi oricine se va întovărăşi cu acia, cu cât vor merge mai nainte, cu atâta mai mult" să fac răi şi depărtaţi de bunătăţi; căci de pururea creştinle răutăţilor face descreştire bunătăţilor.

Iară ce vom face vădzind că a mulţi părinţi le place astădzi, de vor fi mari, iubiţi de muieri feciorii lor, ca când ar fi împodobiţi întru învăţătură şi în războau prea viteji. Şi încă ce-i mai rău de toate, că aşea dezmierdat ţiu pre nepoţii săi cei făcuţi din curvie, ca când li-ar fi nepoţi născuţi din cununia feciorilor săi. Dar ce vom dzice de mume? Mai ruşine a spune ce era mai mult datoare să se ruşinedze Tale a face; care pentru să nu înţălâagă bărbaţii răutăţi le feciorilor, le acopăr, nevoescu de hrănescu feciorii cei den curvie născuţi şi altele, carele trec a le mai scrie spurcăciunile ce izvorăscu den nesocotiala părinţilor asupra feciorilor săi. Că părinţii răi sintu părinţi trupurilor, iară vitreg şi maştihă sufletelor.

Ce, pentru să sfârşescu aicia, dzic: ce liac am lua ca

să lecuim boala noastră? Adică de vom vedea pre cel tânăr curvarâu ce, adevăr, nu altu' liac aflu, fără numai focul cel aprinsu, cu pământu' umăd să se năruiască, ca aşea să se stângă şi tânărului rău să-i împuadece vremea în care ar vrea să curvască; care dofrorie va fi foarte aliasă, că în războau stând cu îndrăznire veste agoniseşte, iară fugind de răutatea curviei izbândă face.

Voroava lui Marco Avrilie împăratului către cinci dăscăli a ficiorului său, face pentru alţi 14 dăscăli, pre carii i-au fostu adaos dăscăli feciorului său; pre acia pentru nevrednicifa lor i-au depărtat de la curtia lui în dzioa sărbătorii ce sârba ei a îngerului. Cap 19

Măcar prifalenilor şi a aşedza de ce nu poclu să mă ferescu şi voci A a porunci ce am a porunci, de nil m-aş strângej de nevoie. Măcar de ar fi domnedzăii şi mie întru agâutorâu şi întru dreptate de vor păzi pre voi. Măcar de ar întoarce de la mine şi de la voi răul; că bărbatului având pre dumnedzăii împotrivă mai bine Taste să se ducă către cei morţi, decât între cei vii să se zăbăvască. Adevăr, luându-vă pre voi cu prea mare nevoinţă, cercaţi cu acela cuget ca să fiţi dăscăli fiâului mieu, lui Comod. Pre dumnedzăii cei nemuritori fac mărturi că dentru inimă am durere şi ruşinarea voastră ruşine îmi aduce mie şi din vina voastră mai mari parte vine la mine. Ce într-altu chip a fi nu să poată. Că nu să cade a fi aşea strâns între oameni prieteşug, cât să se socotiască pentru dânsul la scăderea cinstii. Şi aşea, pre carii preaînţelepţi cercu, nu numai să înveţă pre Comod, ce şi să îndreptedză pre acia ce vieţuescu rău, în curtea mea îi poftifam a avea, într-altu chip de cum vream că s-au întâmplat vădz; că carii den nebuni înţelepţi li să cad a fi, acia de-nţălepţi nebuni că sintu îi vădzu.

Au nu ştiţi că aurul curat în foc curăţăniia nu-şi piâarde? Şi a omului înţeleptu înţelepciunia, într-acestu chip blăstămăţiile că să ivăscu? Că în cuptorul să ispiteşte curăţănifa aurului şi întru al astă mâţii le nebunului să dovedăşte înţelepcâunea celui înţeleptu? Au nu ştiţi că nice cel preaînţelept, între cei preaînţelepţi, nice cel nebun

între cei nebuni că nu să cunoaşte? Ce între cei înţelepţi că să acopăr cei nebuni şi între cei nebuni că să ivăscu cei preaînţelepţi. Că acolo preaînţeleptul îşi arată preaînţelepcâunia sa, unde să află toţi întru nebunie şi singur numai stă neclătit întru înţelepcâune. Au nu ştiţi că la rănile cele de grijă îşi arată ştiinţa sa bărbiiarâul, în boală deznedejduită meşterşugul său că arată doftorul, la războau de grijă vârfuţea sa şi îndrăznirea inimii sale că arată hatmanul şi la furtuni grele ispita sa că arată corăbiâarâul? Într-acesta chip întru prea mare a prostimei bucurii (şi veselie) trebuie să-şi arête cinstea sa preaînţeleptul.

Au nu ştiţi că de la inima cea pătimitoare izvorăşte în om ascuţirea înţelesului, a minţii istecâune, socotiala voroavei dulce, liniştea chipului, curăţăniia numelui şi dintre toate blândeţia limbii? Că acela agoniseşte nume de preaînţelept, carele aşea întru fapte socotitorâu pregâur sine, cum în cuvinte blând iaşte. Au nu ştiţi că de puţin folos faste a avea limbă grabnică, înţeles ascuţit, ştiinţă bogată, voroavă multă, scrisoare dulce, ispită multă? Săvai cu toate aceştia vrând să fiţi dăscăli, de veţi fi oameni la fapte răi şi desfrânaţi. Că adevărat, prea grozav lucru iaşte împăratului cu deplină bunătate să facă pre acela dascăl feciorilor săi, carii sintu ucenici marghiuliilor nebune şi minciuni giambaşilor.

Au nu ştiţi că fiind toţi ceşti muritorii datori spre cinstia vieţii pre pământu’, cu mult” mai mult” sunt acia legaţi cu datorie spre cinstia aceia, carii-şi socotescu şie mai mare ştiinţă şi carii cu voroava sa socotescu că vor înfricoşea lumla? Că faste pravilă prea adevărată că pre faptele cele rele de pururla micşurializă credinţa cea cu cuvinte bune.

Şi ca să nu vă pară că scornescu ceva, volu aduce voci A aminte cea prea veche pravilă a romanilor, pe vremea lui Cinna aşedzată într-aceasta socotială: cu mai mare pediapsă pentru greşeala ce o face la ivală cel învăţat, decât pentru Furtuşagul cel ascunsu ce-l face cel neînvăţat, să se pedcoşască. O, pravilă driaptă şi încă prea

adevărată! O, drepţii şi fericiţii romani oroşeni, căci aţi Fostu aflători aceştii pravile făcute! Că cel neînvăţat nu mai mult” decât pre unul cu stabila prea mânie să-l ucigă, iară cel învăţat pre mulţi cu pilda cia rrea a vieţii ucide. Că precum dzice Plato dumnedzărescul, mai mult” cu pilda greşăscu domnii şi cei învăţaţi, carii o dau (rea), decât (cu vina) şi cu greşeală care fac. Cu nevoinţă am luat aminte acestui lucru şi nice într-un chip despărţită de acelia ce dzic nu mărturisăscu scriitorii. Atunce au început a să pleca Roma cea nenorocoasă spre răsipă, când, izgonindu-să den curtia curăţeniia porumbului, începu a stăpâni căldura şlarpelui. Că nice un lucru nu-i care mai tare ari sârgui domnilor perire, decât socotindţusă a fi plini de oameni învăţaţi, cu carii să sfătuiască fel acia să se afle răi şi vicleni.

Câtă plăcere au avut vacul cel vechi a vedea poliliia romanilor, până a nu să ră şi pl cu răscoalele Silii şi a lui Martie, de Calilina şi de Lentul până a nu să tulbura, de Iulie şi de Pompiiu până a nu să răsipi, de Tiveric şi de Caligula până a nu să spurca, de Nero şi de Domichian până a nu să vicleni. Că mai mulţi dentr-aceşte domni, măcar că au fostu bărbaţi aleşi şi au supus multe stăpânii suptu împărăţiia lor, iară mai multe răutăţi ni-au adaos noa A decât ţări ce li-au supus. Şi, ce-i mai rău decât toate, că acum ţărâle stau pierdute, iară răutăţile stau neclintite.

De iaşte să credem lui Livie şi altor istorici, oricând era ce vedea în divan, orăşenii cei mai bătrâni, aşea de cărunţi şi de cinstiţi oameni, aşea de ispitiţi bătrâni, aşea de blândzi, cât nemică nu era mai de cinste lucru (decât) a prăvi întru dânşii, nemică mai de mirat la voroavă nu să putia cugeta. Iară cine se va ostoi de lacrămi vădzind în locul bătrânilor celor vechi că am stătut tineri limbuţi şi mândri, aşea de răscolitori şi răi, cât şi cu scăderia republicii şi cu vătămarea oraşului sintu? Că prea nenorocită ţara şi adusă la cele de pre urmă strânsori trebuie să fie aceia care să ţine întru acea neputincioasă stăpânire a celor tineri, cât să clarce cum ar vini la viaţă cu suspinurile a tuturor bătrânilor. Carii credem acelora ce

grăiescu cei bătrâni nu putem să dzicem că Roma n-au fostu muma a tuturor faptelor celor lăudate, precum au fostu de demult Ţara Grecească izvorul tuturor ştiinţelor, aşea cât lucrul grecilor era a vorovi şi a romanilor laudă a face. Iară acum într-altu chip cu nenorociria noastră să lucrializă. Că Ţara Grecească pre toţi mincâunoşii i-au izgonit la Roma şi Roma pre toţi cei învăţaţi i-au izgonit la Ţara Grecească. Care lucru fiind aşea voau să fiu izgonit cu toţi cei învăţaţi în Ţara Grecească. decât a petrece cu cei nebuni în oraşul roman.

31 N. Costin, vol. II

Aşea să mă iubască dumnedzăii, priâatenilor, cum am vădzut eu, fiind copil în Roma, un orator a stăpâni-mieu, a lui Andrian, chivernisitorâu curţii sale, anume Aristonic, la stat de mijloc şi la faţă uscăcios, a căruia şi moşiia nu să ştiia. Iară era cu aceia voroavă deplin, cât ar hi făcut trei ceasuri voroavă în curte, nime n-ar hi fostu carele ari aţâţa vreo gâlceavă. Că de multe de era cuvios, acela făcia oraţie în divan, aşea ca pre Apolon îl asculta pre dânsul. Şi aşea Aristonic acela aşea de dulce era la voroav (a), cum şi la viaţă slobod, cât nice un cuvântu' în senat n-au dzis nice dănăoară, care cuvântu' n-ar hi fostu vrednic să se pomeniască în veci. Şi după ce ieşie de acolo, nemică, nice dănăoară, nu s-au vădzut el să facă care n-ar fi vrednic de preacinsteşe socotială. Iară măcar că eram aşa cum am dzis şi tânăr, iară ţiiu minte că a prăvi pre acel filosof, rău filosof a tot norodului era urât; căci era decât toate mai rău lucru, nice o nedejde nu era de îndreptare şi aşea din dzi în dzi mai mult" şi mai mult" să micşură cinstia lui. Că nime nu-i carele ari agonisi aşea de mare veste grafului său, carele cu necurata viaţă a sa nu ş-ar agonisi mai mare defăimare.

Întreb acum de voi, prifatenilor, de vreme ce vă socotiţi de învăţaţi, oare mai bine, au mai deschis vofu grăi? Oare mai mic rău ar hi fostu filosoful acela să hie fostu neînvăţat şi cu viaţă bună, au învăţat mare, cum au fostu la voroavă (şi cu viaţă rea) şi cu nume rău să fie? Adevăr, nu poate să fie într-altu chip. Ce de ar fi îndrăznit

el de mine a dzice, ce am audzit eu de multe ori de dânsul, ar hi fostu el pricina mie; şi de aş fi făcut acele ce făcia el, m-ar fi îndemnat ca mai bine să mă îngrop de viu, decât aşfa, cu hulă, precum au vieţuit el, să poftescu în Râm a vieţui. Că nevrednic faste acela carele între oameni să petriacă, a căruia cuvinte unii le laudă, iară faptele toţi le hulescu şi liapădă.

Cel întâi dictator în Râm au fostu Tit Larghie şi cel întâi povăţuitoriu de călărime Spune Cassie. Şi de atunce, de la vremea acelora carii întâi otcârmuia acia diregătorie, până la Sila şi la Iulie, carii întâi să apucară de tiranie, 415 ani au fostu, în care toată vreme nice un cuvântu' prostu' grăit de vreun filosof şi nemică vrednic de hulă lucru să să fie făcut rfu cetim. Că de ar fi primit Roma altele, care înflorila pre aceia vreme, nevrednică s-ar fi arătat de acela veste şi laudă. Că nice poate fi ca să se otcârmuiască bine cei supuşi, de vor vieţui cei învăţaţi, carii îi otcârmuescu, desfrânaţi.

Aşea să albu cu bine pre dumnedzăii, aşea să mă socoliască de om bun, cât de câte ori mă socotescu cu gândul mieu, aşea acelfa ce li-am cetit pentru Roma, cum aceştia ce acum le vădzu cu ochii nemică altă nu pot, fără a geme pentru cele trecute şi a plânge pentru cfaste de acum. Că vădzu precum atunefa să bătia oştile, poruncifa numai cei bătrâni. De sintu ani ca să fie roadă tânără vădzu; aşea de bine stăpânifa domnii, cum de bine asculta cei supuşi. Aşijderea vădzu ce faste mai de mirare tuturor, în câtă volnicie şi dragoste petrecia cei învăţaţi şi preaînţelepţi, în câtă plecăciune şi ură vieţuia cei neînvăţaţi. Iară acum, fiindu-ne dumnedzăii poate fi împotrivă, împotrivă lucruri videm pre aceste vremi răsipite, cât mai nu ştiu, oare înainte să plângu bunătăţile şi faptele cele putiarnice a celor morţi, au răutăţile şi neştiinţa cestor rămaşi? Că nice un mijloc nu era de a părăsi a nu mărturisi bunătatia celor buni şi nice un hotar nu era să se facă a nu huli răutatea celor răi.

O, cât de dulce lucru era a prăvi acele vacuri vestite, iară împotrivă, acum, cât iaste cu durere şi cu ruşine a

prăvi, aşa pre filosofi desfrânaţi, cum şi pretineri îndărăpinici şi fără zăbală, care a tot Râmului scădere, cum şi a toată Italiia Sintu vătămare şi ruşinare. Că oamenii răi, cu mulţimia răutăţilor supără republica şi cu lipsa bunătăţilor răsipescu moştă a. Ce, pentru să dzic aceştia de iznoavă, priâatenilor, 415 ani ni-au trăit noa A fericiia şi atâta de mult” au înflorit Roma, până când ş-au ţinut cinstfa întru fapte şi credinţa în cuvinte. Şi cel prea mare bine a ei au fostu căci de cei buni avută şi de cei răi săracă era. În scurtu, norocos nu să poată numi oraşul carele ari mulţi oroşeni, ce acela ce are puţini răi.

Ce să viu la lucrul mieu mai aproape. Pentru aceia am socotit să vă slobodz pre voi, căci vădzindu-vă eu că în dzioa de sărbătoare a îngerului, fiind faţă sfatul, nu v-aţi arătat prea păcâuitori şi lini, cât ochii tuturor s-au întorsu spre vorba voastră, decât spre acelia ce sau le făcia, sau le grăia făcătorii de giocuri (sau pehlivani). Care blăslămăţii de vă par că vă s-au cădzut, căci ştiaţi că sunteţi chivernisilori casei împărăteşti, nu mai puţin mă credeţi, acelia cugetând, de cum făcându-le, aţi greşit. Că nemârui nu să cade a să sili foarte spre prieteniia domnilor, cât sau într-adinsu, sau în şagă, să socotiască nemică a arăta cinstea domnului.

Şi aşea, că sunteţi slobodzi de mim, de care mai mulţi bani decât învăţături multe de la mine că poftiţi am cunoscut, iară cu amândoa A pre voi, adică şi cu bani, care cheltuind pre cale şi cu învăţături, care să le ţineţi întru viaţa voastră, petrecând voau învăţa. Nice să vă miraţi că dau sfat acela ce au (obiceaiu) a da altora; căci mai de multe ori să prilejaşte de doftorul tămăduâaşte boa le streine şi ale sale nu le cunoaşte.

Fie, dar, acestui cuvântu’ cel de pre urmă şi sfatul cel de apoi acesta, că când veţi merge spre slujba domnilor şi a oameni mari, să nevoiţi mai mult” să vă socotiţi întru orânduiala oamenilor cinsteşi, decât a celor învă (aţi, celor plecaţi, decât celor trufaş, celor tăcuţi, decât celor vorovaci. Că în curţile domnilor de nu va avea cel învăţat nemică, Făr-învăţătura, mare norocire va avia de va plăcia;

iară bărbatul cinstit nemărui nu va fi urât.

Voroava a praânţăleptului garamanţilor către marele Alexandru, în care dovedeşte că mai mult” pot carii cu măsură socotescu de sine şi moştinescu puţin, decât Alexandru, care moştineşte multe şi cu mândrie socoteşte de sine; şi că prea mare nebunie iaste a vrea a stă pl ni lungul şi lat, care are scurtă căruţă a vieţii sale. Cap 20

Obiceaâu iaste între garamanti, Alexandre, de rar unul cu altu’, iară de aproape cu cei streini nice dănăoară să nu vorbască, de vor fi ei cei întâi pricina amestecăturilor şi a răutăţilor; că limba omului rău nemică altă nu-i, fără crainicul inimii cei rele şi neîubitoare.

După ce ne-au vinit vestea de tine, că vii într-această ţară, îndată nice să ieşim întru întâmpinarea ta pentru cinste, nice de apărare n-am grijit, nice ochii să rădicăm spre tine să te videm, nice gura a deschide pentru să vorbim, nice mânuie pentru să te mâniem nu m-am clătit, nice războau pentru să te vătămăm n-am sfătuit să facem; că cu mult” mai mare urâcâune faste întru noi de cinste, carele le iubeşti tu, decât dragostea laudei şi avuţiilor întru tine, carele le urâm noi.

Iară după ce-l plăcu ţie, ca să le videm pretine, pre carele a vedea n-am poftit, pentru să-l slujim ţie, căruia a sluji nu vom, pentru să vorbim cu line, cu carele a vorbi nu poftim, nu ni-a fi noa A cu lene a face aceasta. Iară cu această tocmală, ca eu răbdare să ne asculţi pre noi; că carele le vom dzice ţie mai mult” fţ vor folosi ţie, pentru să-ţi dregi viaţa ta, decât să părăseşti de a supune patrila noastră. Că prea cu cale faste domnilor a cunoaşte vecii viitori; că şi pre noi puţin să ne socotiască, care ar fi a noastre, decât lumina mai deschis faste şi pretine că te ostenfaşti şi te zăbăveşti a stăpâni cele ce-s streine, iar deschis faste.

Un lucru te întreb, Alexandre, la carele de vei putfa a răspunde nu ştiu, că oamenii mândri deprind a fi la minte tulburaţi; spune-m mie, te rog, unde mergi, de tinde vii, ce gândeşti, ce vii, ce pofteşti, ce cugeţi, până la care craii şi ţărî să rătăcescu neodihnitile rahnele inimii tale? Nu în

zădar te întreb pretine aceştia, ce ar fi ce vei, ce ar fi ce ceri, ce ar fi ce cerci? Că nice ce ai cerca tu socoţescu că nu ştii tu; că cugetul mândru şi învrăjbilorâu nice ştie, nice înţelege ce ar putfa să-şi facă şie îndestul. De vreme că eşti învrăjbitorâu, te treci pretine cu lauda; căci eşti desfrânat, rahnă a avea te amăgeşti pretine; căci eşti tânăr, te amăgeşti cu neştiinţa; căci eşti mândru, încarcă asupra ta lumfa, ca adică să urmedzi pe prostime şi să nu agonisăşti socotială, ca să ţii părerea ta şi sfatul strein să-l lepedzi, ca să iubeşti îmbunătorii şi să depărtedzi de la tine pre cei învăţaţi şi înţelepţi; că domnii şi oamenii cei mai de sus mai mult" vor den minciună să se laude, decât să se darte pe dreptul.

Şi aşea a greşelii voastre, o, domnilor, pricina nu înţeleg, căci în curţile voastre împărăteşti (în stăpâniile şi-n ţărâle) giambaşii şi îmbunători (şi minefunoşi mai mulţi decât bărbaţi înţelepţi) ţineţi. Că în casa domnilor de va fi unul trâmbiţorfu de fapte aflase, iară şase sute împotrivă sântu hulitori de silnicie. Şi aşfa, acum prevădzu, Alexandre, că se va prileji de mai curund vor aşedza dumnedzăii sfârşit vieţii tale, decât tu să aşedzi hotar războiului; că omului învăţat cu tulburările (şi cu sfădzile), pentru odihna neodihnă iaste.

Te vădzu pretine plin de ostaşi şi de tirani împregiurat. Te vădzu că pradzi bisericile şi bani fără de folos că împraşlii. Te vădzu că omori pre cei nevinovaţi şi că nu laşi în odihnă pre cei păciuitori. Te vădzu că tuturor eşti nepriiaten şi că n-ai prifaten, ce-i cel de pre urmă rău din toate relele. Iară aşea de cumplite oslenele, precum sintu aceştia, nu poate fi să le rădici doar sau de eşti nebun, sau de ţi s-au descărcat asupra ta certare de la dumnedzăii. Că de multe ori din slobodzeniia dumnedzăilor, oamenii, petrecând zăbavă cu lineşte şi odihnă, să învălătucescu cu supărate şi grele lucruri, nu ca dentr-însăle să agonisască cinste, ce să răsplătiască vina pentru cele trecute. Că aşea de mult" sintu drepţi dumnedzăii, cât ori mai târâziu, ori mai curund, nice un rău necertat sau nepedepsit nu lasă.

Spune-mi mie, te rog, au nu faste mare nebunie a sărăci pre mulţi, pentru să te îmbogăţăşti numai pretine? Au nu faste cea de pre urmă nebunie pentru să stăpâneşti tu, ca un tiran, să vei a-i goli pre toţi de stăpâniia moşiilor sale? Au nu faste nebunie prea mare că vei să aşedzi răsipa vieţii noastre şi multe mormânturi pre pământu'? Au nu faste nebunie prea mare a vria ca să arete dumnedzăii neodihnite poftele tale şi să piardză vrerfa şi socotiala a toată lumfa? Au nu faste nebunifa cea de pre urmă ca eu lacrămile săracilor şi a văduvelor, aşea de sângeroasă biruinţă a vrea să agoniseşti? Au nu faste nebunie să înoate pământul în sângele celor nevinovaţi, pentru să dobândeşti veste cu blăstăm între oameni? Au nu o să pare se mare nebunie când împărţind dumnedzăii lumea între aşea mulţi, să vei tu numai (¡e să ţi le dea dumnedzăii şi să ţi le răpască?

Nu sintu, Alexandre, aceştia zidiri între oamenii muritori născute, ce sintu faptele de nebuniile diavoleşti, între peşterile iadului născute şi ţinute. Că nu trebuie să se socotiască oamenii dentru bunătatea minţii, care o ar avea, ce dentru a faptelor bunătate care o fac, ori bune ori rele.

Blăstămat Taste de au fost aşea şi blăstămat va fi de Taste carele viaţa ce vieţuiaşte în perire tuturor o întoarce! Pentru aceasta una pricina ca la vecii viitori de bărbat tare laudă să agonisască; că foarte rar slobod dumnedzăii ca în pace să le păzească cineva acelia ce sintu dobândite cu războau nedreptu.

Voau să ştiu de la tine ce ar fi acta nebuniia de care ţi-ai îndemnat, de le-ai rocoşit asupra lui Darie, stăpânului tău, carele, murind, a supune toată lumia ai silit şi aceasta nu ca un domnu' de moşie, ce ca un tiran nemernic? Că acela să cheamă adevărat tiran, carele peste ce nu să cade şi nu-i cu cale apucă bunurile streine. De vei dzice că cerci sau dreptate, sau pace, sau avuţie, sau laudă, sau odihnă, sau folos priâatenilor, sau răscumpărare de pe vrăjmaşi, nemică de aceştia. Aşea să mă iubască dumnedzăii, nu vei afla cu aceasta calc; că fagurii cei dulci între hiâare amară nu să fac

Dară cum te vom crede că cerci dreptate, dacă asupreşti toată lumia împotriva socotelii şi împotriva dreptăţii, cu tiranic? Cum cerci pace, că ori căli le primăscu îi faci birnici şi pre cei ce-ţi stau împotrivă, cu vrăjmăşie îi primeşti? Cum cerci odihnă, când faci semănătură în toată lumea cu tulburări? Cum cerci milă, când a gingăşii omeneşti eşti calo? Cum cerci avuţie, când ţie mee averile tale, nice acelia carele Tai de la cei biruiţi, nice celia ce ţi s-a închină de la cei biruitori nu-l agâungu? Cum vor crede că cerci folosurile rudeniilor, sau a priâatenilor, când den priiateni vechi îi faci vrăjmaşi noi?

Să ştie, Alexandre, că dătoriia celui mai mare Taste a învăţa pre cei mai mici şi a celui mai mic a asculta pre cel mai mare. Între cei de potrivă şi de-a tocma taste prieteşug, iară că nu suferi pre nime pre pământu' de potrivă şi de-a tocma ţie nu ai pentru ce să te nădejdueşti în lume vreunui pritaten. Că de multe ori domnii, cu nemul ţămirea, pierd pritatenii foarte de credinţă şi cu râvna cinstii îşi gălializă de cap vrăjmaşi

Şi cum le vom crede ca îmbli să-ţi râscumperi de pe vrăjmaşi, când mai cumplit de pretine însuţi slobod îţi răscumperi, de cum ş-ari răscumpăra de pretine vrăjmaşii, robindu-te? De taste pentru adia ce ş-au agonisit oarecând răutate despre talălău Filip, sau şi ţie acum, feciorului lui căci ar fi neascultători, au nu ar fi mai cu sfat a te trage prieteşugul lor decât a întări neprieteşugul? Că inemii milostive şi blagorodne decât fieştece răscumpărare, mai cu greu îi taste a răscumpăra de pre alţii. Iară nice ostenelile tale spre agonisiria laude<i) temeinici că le faci pre cale nu putem să dzicem, când petrecire aşea de răsturnătoare (şi streină de bunătate) petreci; că lauda era adevărată nu întru voroava îmbunătorilor, ce întru fapta domnilor stă. Nu să gălializă lauda răilor cu tovărăşie, ce cu diprindiria celor buni, că cea prea mare tovărăşie cu cel rău, prepuiloare Toarte face viaţa celui bun

Nu să gălializă lauda cu bani la moarte împărţind, ce în viaţă împărţindu-i, sau împrăştiindu-i bine; că taste pravilă prea adevărată că cela ce numele său socoteşte

multe, aceluia banul puţin trebuie să socotiască şi carele socoteşte banul, puţină dovadă taste că-şi socoteşte numele său.

Nu să gălializă lauda ucigând pre cei nevinovaţi, ce pre cei tirani stingându-i; că toate melodiia acei bune olcârmuiri a domnilor întru a pedepsi pre cei răi şi întru a plăti celor buni taste aşedzat.

Nu să gătializă lauda apucând cele streine, ce ale sale dăruind; că nemică nu împodobeşte maiestatul domnului, decât a împărţiria de bune faceri (şi daruri) a sa arată mei> l<o>sei> rânicie întru a primiria slujbelor (şi a darurilor) nice o râvnire nu primeşte. Învaţă-te, dar, cine ar fi acela care laudă întru viaţa aceasta ari şi cumpăra şi ari avea, adică nu cela ce petrece viaţa în războfu, ce pre cela ce în pace îl apucă moartia.

Tânăr pretine, Alexandre şi râhniloriu de mare laudă a fi le pricep şi aşea aş vrea să ştii că nemică nu-i cu care ai fi în grijă mai mult” de laudă, decât poftindu-o pre dânsa fără măsură şi râvnind-o; că oamenii cei trufaşi, de nu agonisăscu ce vor, dobândescu hulă şi pentru să se facă mai mult” părtaşi poftii sale nemică nu sintu mai cinstiţi. Crede-mă, Alexandre, spre cia adevărată şi întemeiată laudă, agonisind nume bun, despre toţi trebuie bună nevoinţă, nu cu meşterşuguri rele a sta împotrivă; că laudei cei agonisite pen silă, de la o vreme să hotărăşte cu – bula.

Şi mie îmi Faste milă de line, Alexandre, că te vădzu pre line neavând dreptate, căci iubeşti tiraniia. Te vădzu pretine că nu ai pace, căci îţi faste drag războiul. Te vădzu pretine că nu eşti bogat, de vreme ce lumea o ai sărăcit. Te vădzu pretine că nu ai odihnă, de vreme că urmedzi ostenelii şi tulburărilor. Te vădzu pretine că nu ai laudă, de vreme că cu calea defăimării alergi la dânsa. Te vădzu părăsit de priiaţeni, de vreme ce i-ai făcut pre dânşii vrăjmaşi. Aşijderea te vădzu pretine că nu-ţi răscumperi de pe vrăjmaşi, de vreme ce tu, întru tine, lucredzi slujba de calo, care o râvnescu ei. Care fiind aşea, pentru ce petreci în lume părăsit de acele bunătăţi, pentru care iaste să se

(e) poftiască viaţa? Că cela ce fără folosul său şi cu scădere streină petrece viaţa vrednic iaste, care, pedepsindusă, de cap să moară; că nemică nu-i „altă care ar răsturna oraşul decât a suferi – întru dânsul pre oamenii cei fără folos.

Ce pentru să grăiescu cele adevărate, pentru căci sunteţi domnii aşea săraci, pentru aceia că pofteşti tu stăpânită pământului cred Zu, pentru să nu aibi vreun stăpân în lume. Şi pentru aceia să goleşti aşea de pre mulţi pofteştu tu, pentru ca eu moartea lor să-ţi agoniseşti nume nemuritoriu.

De ari moştini domnii cei războinici şi cei cumpliţi precum eşti tu singur, viaţa acelora pre carii îi ucid ei, pentru să-şi lungiască viaţa sa, precum cu agonisita averilor îşi îmbogăţăscu casăle, măcar de nu ar fi nice dreptu, iară i-ari fi războiul de răbdat. Dară ce foloseşti astădzi a omorî presluga, dacă va omorî mânc moartia pre domnul şi prestăpânul lui? Acei prea mare nebunii trebuie să se numere, Alexandru, s-au lipsit de înţelepcâune, a vrea cineva să stăpâniască îndelung, având scurte vremi de viaţă. Oamenii mândri şi trufaşi, care faptele sale nu cu împuţinarea dzilelor, cu care sintu să vieţuiască, ce cu mulţimia gândurilor, carele cugetă de stăpâne, le măsură. Şi aşea viaţa cu osteneli rămâne şi moartea cu grijă, a căruia Macul iaste ca bărbatul preaînţeleptu şi bun, de nu agoniseşte ce pofteşte, să se îndestuledză cu atâta cât poate.

Aş vria să ştii, Alexandre, că nu sintu oameni deplin, carii văd multe, carii aud multe, carii cunoscu multe, carii moştenescu multe, carii pot mult”, carii poruncescu a mulţi, ce (carii intră în voia vrerii şi plecării dumnedzăeşti). Pre acela îl mărturisăscu deplin a fi; orice are nu socoteşte sfatului său şi cu mult” mai mult” de acela ce are socoteşte sfatului strein. Noi nevrednic a fi de laudă îl socotim, care socoteşte a fi vrednic de dânsa. Şi aşea, Alexandre, îţi agonisăşti, care ai fi rob tuturor, că te socoteşti a fi vrednic de stăpân spre toţi. Aşea să mă îmbască dumnedzăii nemuritori, cum nu ştiu căci nu ţ-au

plăcut ţie să-ţi fie prifaten şi voitorâu de bine Darie, cum nu ştiu ce folos vei lua dentru aceia căci pofteşti stăpânită lumii. Căci mult” mai mare cinste faste robifa în pace, decât stăpânită în războfu. Şi cine va dzice împotrivă acestora care li-am dzis, acela că ar fi pierdut gustul adevărului (şi că-i bolnav) dzic.

Înţeleptul garamanţilor arată că mulţimea banilor şi averjlor nu să poată face să fie viaţă îndelungată; şi pentru

7 pravile a varvarilor le numără şi stăpâniile carele au dorfinit sau le agonisăscu că sintu ho ţările, iară grijile carele-şi iau că ar fi fără sfârşit mărturiseşte. Cap 21

Nu le vei apăra, Alexandre, a mărturisi că mai bine petreceai când erai craiu Machidoniei, decât acum, când te-ai Făcut stăpân a tot pământul; că ostenelile cele neastâmpărale oamenii nemică a îi le socotescu.

Nu vei dzice, Alexandre, că cu cât mai mult” agonisăşti şi ai, cu atâta mai mult” (a) agonisi şi a avia pofta adauge; că inima de para râhnii (aprinsă arâzând), nu cu zmicele sau cu If. arunc trebuie să se astupe, ce cu pământul mormântului trebuie să se năduşască.

Nu vei dzice, Alexandre, precum al tău ce-i mult”, puţin, iară ce-i strein puţin, mult” îţ pare. Că aceasta pediapsă au aşedzat dumnedzăii inimii trufaşe şi râvnitoare, cât nice de puţin, nice de mult” (ce are) nu să satură.

Nuj vei apăra, Alexandre, că-i aşia: de ce ţ-ai g (atât bani mulţi, de atâta că ai pierdut mulţi şi credincioşi priiateni; că iaste ca un lucru dumnedzărescu acesta celor bogaţi, de iubim averile lor şi-i urâm pre dânşii.

Nu vei dzice, Alexandre, de vei desface cu tot deadinsul învelirea râhnii inimii tale, că vei afla de mai curund va avia hotar viaţa ta cea dezmierdată, decât rahna cea al a stă – mată. Că de fac răutăţile mai sus rădăcină în inimă, numai cu moartia să pot rumpe şi scoate.

Nu vei apăra aceasta. Alexandre, că având mai mult” decât alţii, mai puţin decât fieştecare petreci. Că domnii având multe, trebuie să fie cu totul îngrijit să le păzească acelia, iară cela ce are puţine îi agâunge multă vreme în

care lâar petrece acelia.

Nu vei dzice într-altu chip, Alexandre, că orice lucru faci dentru acela că eşti stăpân, nemică fără numele că îai, iară ciâalalţi, fiind supuşi voitori ţie de bine, toată roada culeg. Că inimilor potcite de veninul rahnii agoniseşte şi culege desfătări, iară a le mistui şi a le petrece a morţii iaşte datorie.

Mai pre urmă nu vei dzice, Alexandre, că de ce ai agonisit cu aşca îndelungată cale, puţin şi cei ai pierdut den preaînţălepcâunia ta şi odihna mult” că iaşte. Că stă – pâniile carele li-ai supus, cu numărul puţine, iară cu grijia cu care ai năsipit inima ta, nenumărate sintu.

Aş vrea deplin să – ţ socoteşti ţie precum mai săraci sinteli voi, stăpânilor bogaţi, decât lăcuitorii săraci; că nu iaşte mai bogat carele are mai mult” decât i s-a cade, ce cre, decât are, mai puţin poftâaşte să aibă. Şi aşea voi, domnilor, nemică nu aveţi; că măcar că sinteli plini de bani, iară sunteţi deşărţi de pofte bune.

Daţi să punem socotială, Alexandre, şi care ar fi hotarul căii tale, să vedem sau om eşti sau Dumnedzău. De eşti vreunul den dumnedzăi, fă să fim nemuritori; şi aceasta dacă o vei face şi pre noi şi ale noastre le stăpânâaşte. Că veciniciia vieţii nice cu une avuţii a să cumpăra nu să poată.

Aşea să ştii, Alexandre, că noi pentru aceia a-l Tace ţie războau părăsim, căci şi ţie şi noa A aproape că ne soseşte sfârşitul vieţii videm. Că ce altă, fără nebunită ştie, care îşi grijeşte şedere şie şi gazdă în caz (a> streină?

Iară de ni – i da, Alexandre, ca un Dumnedzău noa A viaţă vecinică, fieştecine s-ar oşteni pentru apărarea casii sale. Ce că ştim că curund vom să părăsim a vieţui, puţină datorie ne taste a ştie, ţie, ori altuia de vor rămânea uneltile fioastre; că de Faste nebunie în casa streină (ca când ar fi în casa sa) lăcaş vieţii şie să-şi pune, departe mai mare nebunie Faste acela ce părăseşte viaţa dentru cădena norocului să aibă durere.

Iară de eşti tu om, Alexandre, şi nu Dumnedzău, vieţii Faste pentru dumnedzăii, te rog (Şi poftescu) cei

nemuritori; ca un om păşeşte, ca un om vorbeşte, ca un om te poartă, dreptu un om te îndestulializă, nu mai mullu decât un om să vei, să ceri şi să pofteşti; că de la o vreme se va tâmpla de vei muri ca un om şi te vei îngropa şi, pus în mormântu, scurtă pomenire îţi vei lăsa ţie.

Dzis-am mai sus că mi-au fostu durere căci ţi-aş vedea îndrăzneţ, înţeleptu, frumos şi tânăr; iară acum mi-i jeale căci te vădzu aş Fa de lume suduit. Şi aşea socotescu de tine adică că va fi, de atunc Fa vei cunoşti boala ta, când acum boala (şi scăderia) nice un liac nu va avea; că tânărul mândru înainte de ce simte lovitura, acum au dobândit în inimă venin.

Voi, grecii, pre noi, lăcuitorii acestor munţi, varvari ne numiţi; iară noi, mă crede, la limbă varvari şi la fapte greci a fi, ne place, nu de-a tocma cu voi carii, adevărat, limbile grecilor, iară faptele a varvarilor aveţi. Că nu Faste varvar care face bine şi gră Faste rău, ce carele Faste bogat la limbă, iară cu viaţa Faste rău. Şi de vreme ce am început a spune, pentru să nu trec ceva, care ar fi leg Fa şi viaţa noastră îţi vo Fu spune. Iară nice să socoteşti mult” căci mă vei asculta acele ce am dzice; că acelia ce le ţinem vei vedea, multe să le socoteşti; că lucrurile bunătăţii ci Fa ce le mărturisescu nenumăraţi de mulţi sintu, iară ci Fa ce le ţin şi le fac, foarte puţini. Să ştii, Alexandre, că viaţa noastră-i scurtă, m-am puţin, hotar îngustu, lipsite norocuri, poftă aşedzată, puţine pravile, case rare, puţini priâateni şi la un loc, frăţeşte şi în pace şi, decât toate, că nu avem nepriâateni; că să cade omului înţeleptu a fi prifaten unuia şi nemăruia nepriâaten. Şi la un loc, frăţeşte şi în pace şi în dragoste şi-n lineşte vieţuim; şi fieştecari cu al său se indeslulializă, că mai bună iaste odihna celor morţi, decât viaţa inimii cei neîndestulate cu soarta sa.

Pravilele noastre puţine sintu şi după socotiala noastră bune, care să încheie în şase capete:

Feciorii noştri, mai multe legi fără de cele ce am luat de la părinţi, să nu primască; că legile noa A pre cele de laudă obiceiuri vechi le astupă.

Cei după urma noastră mai mulţi dumnedzăi decât

doi, den carii doi, unul a vieţii, altul a morţii poartă grijă, să nu aibă; că mai îndestul Iaste pre un Dumnedzău tare, decât pre mulţi prin batgiocură a cinsti.

Toţi cu o pândză să se îmbrace; încălţăminte tot un felâu să aibă; nice mai multe haine să nu poarte cineva, decât ciâalalţi; că dentru mulţimea hainelor nebunila izvorăşte întru năroade.

Nice o muiare mai mult” să nu aibă bărbat, fără până când va naşte trei copii, că mulţimea copiilor Tace aprindire de lăcomie întru părinţi; care de va face vreuna mai mulţi înaintea ochilor ei să-i jărtvască dumnedzăilor.

Toţi bărbaţii şi îemeile, dentre toate, adevărul să îmbască şi să ţie; iară de se va însămna cineva în minciună, măcar că într-altele ar vieţui nevinovat, căci au grăit minciuna (de sârgu) să moară; că un mincinos aglunge de pierdzare norodului.

Muierii mai mult” de 40 de ani şi bărbatul mai mult” de 50 de ani a vieţui să nu i să cadă; deci, carii nu vor muri atunci, dumnedzăilor să se jărtvască; că mare aţâţare răutăţilor Iaste cugetarea de îndelungarla vieţii în mulţi ani.

Aicea să dzice de vias, cine au fostu şi de stătătorila lui întru toate strămutările norocurilor şi voroava ce-au făcut către ciia ce la lup sa lui îl mângâie. Aşijderea dzece pravile ce li-au lăsat domnilor, foarte de triabă a le însămna. Cap 22

Între toate noroadele şi niamurile omeneşti, carii să socotiia a avea dragoste întru înţelepciune, grecii au fostu, carii dentre altele pre filosofii săi cei mai vestiţi nu numai dăscăli în şcoli, ce şi ordrmuilori stăpânii sale îi alegia şi-i avea. Că, precum dzice, Plato, pre acele vremi şi întru acele stăpânii, sau filosofii era stăpâni, sau cei ce stăpâniia era filosofi, precum scrie Laertie, întru cele vechi lucruri a grecilor. De mare cinste îşi socolescu grecii căci (dintru lot niamul omenescu câteva mari şi alese chipuri au avut, cumu-s 7 mucri preaînţelepic, 7 crăâase preacinsteşe, 7 oraşe preavestite şi nea meşe, 7 crai aleşi întru bunătate, 7 hatmani preaîndrăzneţi, 7 făpturi de casă preascumpe, 7 fi

Io se fi preaînvăţaţi. Şi filosofii au fostu: acestui Thalis, carele întâi au aflat carul cerescu cel mai mic, cu ale lui stele, cum ar fi de triabă înotătorilor pre mare au însămnat; Solon Salaminul, carele întâi au dat pravilă albi noilor; Hi Ion, carele fiind sol athineilor au îmbiat la răsărit; Pithac, carele nu numai filosof, ce şi hatman au fostu minimilor; Cleov, trăgându-şi niamul de la Iraclie; Periandru, carele multă vreme au stăpânit Corinthul; Vias Pricncul, domnul priâanilor.

De acestui Vias voi scrie aice, acelia ce radzimă la voroava noastră. Şi întâi trebuie a şti că pre ce vreme în Râm, Romul şi în Ţara Jidovască, Iezichiil stăpâniia, pre aceia vreme stă tusa războau mare şi greu între mantinei şi între prieteni şi aşea prieneilor Vias de era) şi filosof şi domnu' şi hatman; carele cu cât pentru învăţătura sa în şcoală învăţa, iară pentru tarifa (şi vredniciia lui) povăţuitorâu războiului şi pentru înţelepefunfa lui domnu' oraşului se făcu. Care lucru nemănui să nu pară mirare, căci cum am dzis, pe aceia vreme, cei învăţaţi aşca era nevoitori la învăţătură şi la înţelepciune, cât filosoful care să afle vrednic numai unui lucru, acela întru oraş puţin să socoti ia.

Şi aşca, după călăva price, cu multă vărsare de sânge să bătură mantineii şi prieneii, în care războiu' fiind poruncitoriu Vias, au izbândit; şi această izbândă întâi în Ţara Grecească să făcu de Filosoful hatman de care izbândă tare s-au simeţit Ţara Grecească, căci pre filosofii săi aşca norocoşi cu snliţăle, cum cu limbile dulci că ar fi i-au cunoscut. Iară după ce s-au isprăvit războiul, adus-au la dânsul multe fele roabe care, după obicefu, să le vândză şi el să le puc preţ pentru folosul său. (Aducându-şi aminte de oprirea sa), nu numai fără sâlă lăsându-le, ce nice a le vedea nepriimind, li-au făcut slobode; dându-le şi haine li-au trimis pre toate la locurile sale, fără de nice o strâmbălate. Că nu trebuie a socoti de lucru mic de curăţănie a slobodzirea robilor şi paza Fetelor în curăţănie; căci de multe ori cei biruiţi de cei biruitori, cu armele, să biruescu iară singuri biruitorii dentru desfătările lor şi

dintru răutăţile au pe rit.

Fosl-au această Faptă între greci aşea de vestită şi aşea de mul tu socotită şi de vrăjmaşii lor cât pentru să fa pildă trimisără mantineii soli de pace la prenei, carii au aşedzat pace vecinică între sine, cu aceasta tocmală în vecinică pomerire să se pune stâfpu cu chipul lui Vias, a cărue faptele şi cu; bunătatea lui să rădică războiul dentre dânşii. Şi aceasta, adevărat, preaînţelepţeşte s-au lucrat; că mai mullu agoniseşte cela ce primeşte pace, îmblândzindu-şi inimile vrăjmaşilor, decât cifa izbânditori vărsându pre câmpi singile lor cu tiranie. Că cei blagorodi cu inima şi cei tari, precum în

(poate dzilele îi vedem că mai lesne mulţi de unul cu bine că să biruescu, decât unul de mulţi cu rău că să înaltă. Precum aşea dzic de Săver, împăratul Râmului, să fie dzis: pre mine cu bine, săvai de pică legat cel mai mic, fieştecare copil al Râmului să mă ducă, iară cu rău nice toţi cei mai puternici a Italiei nu mă vor pulía clăii; că inima mia slugă mai bini celor buni, decât stăpân celor răi a fi poftâşte.

Vallerie cel Mare spune precum oarecând oraşul Prieneii fu dobândit şi răsipit de vrăjmaşi, aşea cât ucigând şi pre muâarea lui Vias şi copii (I) luându-i în robie şi bunătăţile lui răsipite, moşiia lui răsturnată şi casa lui arsă, iară el fugisă la Alhina, să scape cu viaţă. Şi aşea, întru acea cumplită, primejdie, nu numai că nu arătă filosoful vreun sămnu de întristare, ce mergând pre cale, vesăl cânta şi tuturor celor ce să mira de dânsul, le grăia aceste cuvinte: Oricine căci n-am moşie, căci am pierdut muâarea, casă, copii (I) şi pre toţi oamenii miei, că am pierdut dintr-al mieu ceva (pentru ce mi s-ar cădea a mă mâhni), dzic, acia nice ce ar fi norocul ştiu, nice dreptul de filosofi nu să socote [cote] seu. Că pierdzarea de ficiori şi de folosuri nu iaste să se numască scădâre, aflându-să viaţa întriagă şi numele netrăgând nice o vătămare. Şi aceştia ce le dzic pentru să se pară că-s dirépte, lucrul singur mai desăvârşit să-l luăm aminte.

De au lăsat dumnedzăii cei drepţi ca întru mina

vrăjmaşilor şi a tiranilor neîmblândziţi să vie oraşul acesta, lăsarea au fostu prea driaptă. Că nice un lucru mai mult” cu cale a fi dreptu ţie nu-i, decât să ispitiască cumplita certare a tiranilor acia, carii învăţăturile céle alesă, a celor preaînţelepţi, nu le gustă.

De au ucis vrăjmaşii pn muâarea mia, nu fără a dumnedzăilor clipală şi voie că s-au făcut aceasta. Adevărat, sintu carii a tot celor născându-să de sârgu; soroc vieţii hotăriiscu. Căci dară să plângu moartea ei, de vreme că dumnedzăii au înfiptu acest soroc vieţii ei? Căci socotim aşea de mult” viaţa face, deşi moartia noa A grabnică şi fără vreme şi de sârgu viaţa, de moarte încungfurată ni s-a pare, Ce aceasta faste vorba oamenilor celor deşărţi, când, vrând dumnedzăii, moarte ne cercetializă şi, nevrând oamenii, de bunăvoie ne părăseşte pre noi viaţa. Iară feciorii miei sintu deplin filosofi Intru bunătate şi măcar că să află în mina tiranilor, iară pentru aceia nu-i vom numi robi; că nu acela ce să îngreuiază de obedzi, ce cela ce-i cuprinsu de răutăţi trebuie să se numască rob.

Cătră acestea că au arsu focul casa mea, nice pentru aceasta nu-mi trebuie să plângu, căci aemu să vechise şi, de vânturi, den acoperemântu cădzusă căpriorii, din ce, slăbindusă şi păreţii, de ploi cădzusă şi temeliile slăbindu-s (e) aşea cât era să mă tem ca să nu caliză fără veste asupra mea; că zavistifa, răutatea şi casa veche, fără veste, nedând ştire, deprind a să descărca asupra omului. Venit-au, dară, stihiia focului şi cu trei mijloace au arătat vredniciia sa. Întâi, că a o drege casa de iznoavă, mi-au luat grijia; a doua, că a o face din temelie, m-au mântuit de cheltuială; a triia, că au ridicat pricea de a o moştini cineva pre urmă, căci de multe ori, pentru moştinirea unii casă mici, chelluâale făcându-se, casă frumoasă s-ar putea face.

Pre urmă, de dzic că mi s-au luat cele bune, de vreme ce, precum dzice lucrul, nu am cele bune, adia ce dzic aceştia şi socotescu, n-au socotială. Că nice dănăoară norocul bunile aceştia până la vreme nemărui roabe nu le dă cela ce nu-i place şi până când îi place le lasă acelia;

iară după ce vede norocul pre aceia la carii li-au Toslu pus zălog, cum că să poartă să se facă moştian acelor bune zălojite de noroc, le ia de la acela şi le dă la altul; pentru acela n-am pricină dreaptă a cerca că aş fi pierdut ceva de al mieu, de vreme că bunile cu vicleşug li-au dat norocul altuia, iară răbdarea cu mine şi filosofifa portu şi dentru cele streine dessărcinat, de nemică fără de mine-mi singur portu grijă.

Laerlie, Carte 5, *De d zisă le grecilor*, spune precum mersese Vias la giocurile o limbului, unde să seringfa toate noroadele de prin toată lumea (şi) atâta podoabă minţii sale au arătat, cât de cât toţi filosofii carii venisă acolo era mai lăudat şi au agonisit laudă de adevărat filosof. Şi aşea, zăbăvindu-s (e) la giocurile Olimbului, ciialalţi filosofi, une întrebări i-au aruncat, care că era multe şi de multe feluri de lucruri, acele ce sinlu mai vrednice le voau spune, ce vin pre urmă aici.

PROVLIMATA LUI VIAS ARUNCATA

Întrebându-l ce ar fi întru această lume răsipitoare mai nenorocos, au răspunsu' Vias: mai nenorocos în lume că faste acela ce nu poate suferi nenorocirea; că nu lucrurile cele ce-s împotrivă oamenilor ucid, ce căce întru dânsăle avem nerăbdare.

Întrebându-l ce ar fi între oameni mai greu a gfudeca, nernâcă, dzice, nu-i mai greu a gândeca, decât pricia între doi prifaleni a alege; căci între doi neprifateni gfudecând, pre unul îl vei face priâaten, iară între doi prifaleni, pre unul îl vei face neprifaten.

Întrebându-l ce ar fi mai greu de măsurat, decât vremea nemică, dzice, nu faste în toate lucrurile care ari trebui nevoinţă mai mare la măsurat; că atâta trebuie să se măsure deplin, cât nice din socotială nemică să nu rămâi spre a face bine, nice nemică din râhnire să nu rămâie spre a face rău.

Întrebându-l ce lucru ar fi în care aşea să se facă cât să nu rămte nemică loc de apărat în care s-ari lucra oricât de puţin, lucrul făgăduit, dzice, că unde sintu inimile blagorodne şi Feţi Te ruşinoase, orice (de bunăvoie) să

făgădufaşte, cu toi deadinsul trebuie să facă, după făgăduinţă, care, de nu s-ari face, mai multă scădere ari face cari ari piiarde credinţa întru cuvinte, decât care ari face scădere făgăduinţei.

Întrebându-l cine ar fi din care s-ari cădea celor buni şi celor răi mai mult” a avea grijă, nice de un lucru, dzice, nu să cade muritorilor a avea grijă, fără de a cerca sfaturi şi sfetnici; că nice lucrurile fericite a să păzi, nice (la cele împotrivnice) a sta împotrivă nepriiatenilor, mai mulţi nu să poate, fără cu bărbaţii cei copţi şi cu sfaturile.

Întrebându-l ce ar fi în care s-ari lăuda mutarea socotelii oamenilor, într-un lucru numai, dzice, să cade oamenilor a fi târâzii, adică întru alesul priâatenilor; că trebuie prea târâziu a să alerge prifalenul şi nice dănăoară, nicecum, a-l părăsi.

Pre urmă, întrebându-l ce ar fi care mai mult” ari pofticel supărat de lipsă, mutarea, dzici, a norocului; şi ce ar fi de care mai mult” s-ari Spania cel norocos, a cugeta, dzice, de schimbarea norocului; că cel supărat de lipsă, de i s-a.va muta norocul vreodată nedejduiaşte că va petrece vreo parte de a lui, iară norocosul să teme că cu o schimbare a norocului (va cădea şi) se va lepăda den şăderile sale.

De aceştia şi întrebat fu şi răspunsul au dat Vias la giocurile Olimbului, olimbiad. 60, de ani trăit-au dar Vias. care fiind aproape de moarte, vădzind mare durere a prâeneilor pentru paguba de bărbat ca acesta, fu rugat de dânşii foarte ca să le dea une legi, care, scrindu-le să le aliagă domnu’ şi povăţ uitorâu pre urma lui. Care lucru înţelegând (şi lăudând) Vias, li-au dat lege care să scrie pre urmă, cu scurte cuvinte închisă, care şi Plato în cartea *De legi* pomeneşte şi Aristotel.

Pre nime, tot norodul, să nu poată alege domnu’ (şi otcârmuitoriu), până nu va fi acela pre carele îl vor alege cât de puţin de 40 de ani de vârstă; că întru acéía vârstă datori să fie otcârmuitorii şi domnii norodului ca nice vârstă şi ispita mai mică a greşi întru lucruri să nu dea pricină, nice vârstă mai mare şi slăbăcâunia întru a le

ridica acelía cu oslenele să nu împiedice.

Nime să nu aşedze otcârmuitoriu norodului, până nu se va dovedi de socotelele a tot norodul de om bun; că nice dănăoară nu-l vor asculta deplin întru slujbe cela ce se va socoti de toţi de om rău.

Nime din prieteni să nu să aliagă otcârmuitorâu, până nu va fi deplin învăţat întru cărţile greceşti; că nice o ciumă mai mare republicii nu-i, decât a părăsi otcârmuitorâul învăţătura şi înţelepcâunia.

Nime din prieteni otcârmuitorâu să nu aliagă, până nu va fi petrecut cât de puţin dzece ani în oşti; că numai singur acela ştie a păzi pacía cea poftită, carele având singur ispita, ce ar fi ostenelile oştii au învăţa L

Nime din ciia ce sunt însămnaţi cât de puţin, sau cât de mică de tiranie, să nu să aliagă a fi otcârmuitorâu norodului; că într-altu chip nu poate fi, acela ce are dragoste spre tiranie, să nu iasă tiran.

Otcârmuitorâul prieneilor, îndrăznind trei legi a le strica a norodului, aşea din isprăvnicie să se părăsească, cum şi din oraş să se lipsească; că nemică mai de perire republicii nu-i, decât a scorni obicine noa A, iară celor bune, vechi, obiceaâuri stricare.

Dările domnului şi otcârmuitorâului prieneilor pe orânduială să se plătească fără de vor covârşi mai multe cheltuiale pe dări întru casa otcârmuitorâului, îndată dentru otcârmuirele republicii să-l depártédzá; că domnul, puţine moştinind şi multe cheltuind, sau stăpânifa o va pilarde, sau tiran se va face.

Carele faste să fie domnu’ prieneilor, să fie dumnedzăirescu, cinstind pre dumnedzăii nemuritori şi să fie mare apărătorâu casălor dumnedzăeşti; că într-altu chip de se va socoti, domnul puţin în cinste pre dumnedzăi, nu faste pentru ce să se nădăjduiască oamenii că vor avea de la dânsul dreptate.

Domnul prieneilor, cu moştinirfa lăsată de la cei mai mari să se îndestuledze, nici să facă războfu pentru să ia ţărî streine, care, de va să le facă. nime, nice cu bani, nice cu oameni să nu fie datorfu a-l agfutori şi a merge cu el; că

am vădzut vrăjile lui Apolin: oricine va apuca cele streine, îi vor lua ale lui dumnedzăii.

Otcârmuitorful prieneilor de două A ori în săptămână să margă la ruga dumnedzăilor şi bisericile să le cerce. Carele, de va face într-altu chip, nu numai din isprăvnicie să se lepede, ce şi murind să nu-l îngroape; că domnul ce nu cinsteşte în viaţă pre dumnedzăi, oasăli lui, unde s-ari îngropa, a să cinsti şi a să lăuda nebunescu lucru faste.

De lauda lui Bruxil între cei de demultu şi viaţa lui ce-au petrecut şi voroava către râmleni ce-au avut la moartea lui.

Aşijderea de 280.000 de dumnedzăi ce-au dat rimlenilor să-i ţie. Cap 23

Farasmanes, Carte 20, *De volniciia dumnedzăilor*, pre carii Ţiţero, *De firea dumnedzăilor*, îi pomeneşte, pe vremfa ce-au dobândit franţozii Râmul şi au încungfurat Capitolium (casa cfa de frunte în Râm), să fie venit cu franţozii un filosof, anume Bruxil. Şi gonindu-i pe franţozi din Italia, au rămas acel blosoi pre lângă Cărnii. Şi că pe aceia vreme nu avea râmlenii filosofi, în mare cinste îl avea pre dânsul toţi râmlenii, aşea cât el au fostu cel întâi den cei streini, căruia, vieţuind, i-au pus stâlpu cu chipul lui râinlenii, în curte, că a via obiceau râmlenii de punea stâlpi orăşenilor încă fiind vii, iară celor streini numai după moarte.

Acesta Bruxil, vieţuind ani 113, den carii 60 de ani în oraşul Roma au petrecut, fără altele, să pun aicea 7 lucruri de viaţa lui, pentru pomeniria.

Întâi, că într-acei 60 de ani nime dentre râmleni afară din uşea lui nu l-au vădzut niceodată; că în vacul cel vechi puţin să socotiia acia ce era deplini întru învăţătură şi prin înţelepelunc îndrăgiia viaţă singuratecă.

A doua, că într-acei 60 de ani nime, nice dănăoară, de la dânsul n-au audzit cuvântu’ deşertu; că mult” micşurializă cinstia oamenilor voroava cea multă, deşartă.

A triia, că într-acia vreme nime nu l-au vădzut să fie pierdut vremla; că întru cel preaîoţăleptu mai gria greşeală să pare a fi de va piâarde o clipală de vreme

A patra, că într-acea vreme toată, nime nu l-au însămnat, nice dănăoară de vreo greşeală, care nu îasle fieştece lucru prostii, că rari siritu cu ani îndelu. ngaţi carii nu ar fi în sămnaţi cu vreo defăimare.

A cincea, că peste toată acia vreme nemăruia pricină de mâhnicâune, sau de pâră, nu i-au dat, care nu-i mai mică laudă decât cia din sus; că, ca o mirare firii s-ari putia chema care ar petrece viaţă aşea, cât pre nime să nuvalăme cu mâhnicâunla şi cu vreo durere.

A şeasia, că trei sau patru ani aşea au petrecut, că nice dănăoară n-au ieşit din biserici, cu care faptă au arătat sf (i)nţenila vieţii şi curăţăniia; că nu. Taste destul a nu avea răutăţi omul bun, ce să şi fugă de tovărăşiia oamenilor răi

A şeapţia, că mai de multe ori cu dumnedzăii, decât cu oamenii voTQviia. Şi aşia, sosind la hotarul vieţii şi viind tot sfatul să-l valiză şi să-i mulţămască lui pentru căci atâta vreme ar fi petrecut cu dânşii în laudă şi în prieteşug şi să-i are le călă de mare dunăre ar fi a tot oraşul, pentru părăsirea vieţii a omului aşea ales întru toate; deci filosoful acel preabun, ascultându-le toate, aşea au răspunsa sfatului:

De vreme, părinţilor adunaţi, că sunteţi bărbaţi preaînţelepţi, nu vă să cade voci A, după socotiala mea, de moartea care o prirmăscu eu, cu inimă vesălă, să vă întristaţi. Că nu moartea care o răbdăm, ce mai mult tr viaţa care o am petrecut trebuie plânsă. Că prea nebun să pare acela carele pentru aceia să teme de moarte, căci părăseşte desfătăriili vieţii aceştiia, de vreme că nu iaşte cu cale să se tiamă de moarte căci să ia via (a, ce căci moartia groaznică nu la.s. te attă nemică fără calo a vieţii cei rele. Iară eu, părinţilor adunaţi, vesăl morâu, întâi căci nu mi s-au dat pre nime în toată viaţa mea într-acestu oraş să vatăm şi adevărat sintu că aceluia carele nemărui în viaţa sa rău n-au făcut, la moartea aceluia că nu-i vor face dumnedzăii rău

Aşijderea voios morâu, căci câtă durere ar fi romanilor de ducirea mea vădzu; că nemică nu-i mai

nenorocit decât acela pentru a căruia via (a toţi plângu şi la moarte a căruia prea mulţi râd. Şi iarăşi vesăl morâu, aducându-mi aminte că în GO de ani, ce am vieţuil în Râm, de pururea am nevoit de am fostu de folos republicii. (Putem dzice că numai) că dumnedzăii cei drepţi mi-au spus mie că nice o moarte nu iaşte cu periref fără acia ce au petrecut viaţă re, a înainte.

Pre urmă voios morâu, nu aşea pentru ffitosurile carele am arătat de pururea spre oameni, cum pentru cinstea care o am făcut dumnedzăilor. Că, când căutăm ce viaţă cheltuim cu lucruri fără folos, putem dzice că numai pre aceia vreme am vieţuit, în care am dat laudă dumnedzăilor

Ce lăsând care radzimă de mine, o taină, părinţilor adunaţi, caria radzimă de republica voastră, voau descoperi. Romul, t, atăl nostru, au zidit Râmul. Numa au lăsat Capitolium (casa da de frunte). Alco Martie cu ziduri au împreglurat oraşul. Brut de tirani l-au mântuit. Camil, acel preabun, au – gonit pre franţoji din oraş şi Cvintu Cincinat o au adaos cu ţări. Iară eu dumnedzăi de voie vă las, carii mai bine decât toţi şi decât zidâurile şi decât bărbaţii vor apăra. Că mai mult" voia unui dumnedzău, decât tărila a tuturor oamenilor, poate: Pre care vreme am venit la Râm mare ocară era a prăvi oraşul, aşea lipsit de dumnedzăi, că numai cinci avea, adică pre I u pl te r, pre Marsu, pre Ian, pre Berecintia şi prevestea. Iară acum într-altu chip se vor ţinea lucrurile, având fieştecine apărarea sa; că prea nedreptu lucru iaste a fi visterlul plin de bani, iară bisericile a le prăvi deşearte de dumnedzăi.

Precum 280.000 de orăşeni sunteţi, aşea să ştiţi că vă las 280.000 de dumnedzăi. Şi prii}acei dumnedzăi vă rog, râmlenilor, ca să se îndestuledze fieşcarele cu dumnedzăul său, nici să aibă voie a-şi chema alţi dumnedzăi a oraşului; că la dumnedzei vino (va) t şi la oameni urî) Iaste, care ce Iaste de obşte a mulţi pre ascunsu îl face al său. Şi aceasta socotială să o păziţi, de nu vreţi să greşim preglur lauda dumnedzăilor. Vet avea mumă pe Bereţintia, pentru să împace pre dumnedzăii cei mânilaţi. Veţi avea prevestea

pentru îmblândzirea norocului vătămat. Lui Iiipiter veţi închina cârma republicii voastre şi pre dânsul veţi aşedza a fi domnu’ tuturor şi în ceriu şi pre pământu’. Că de nu ari îmblândzi Jupiter mânia şi zavistiia dumnedzăilor în ceriu, de mult” s-ar fi ştersu de pre pământ pomenirea oamenilor.

Iară, ce să atinge de ciâa la îţi dumnedzăi, pre carii deosăbi îi las voci A, cineş şie să aibă deosăbi şi aceasta să o aveţi înfiptă întru inimă râmlenilor, de veţi pricepe cândva norocul împotrivă, ca să nu să caliză nemărula a mânia pre dumnedzăul său cel din caz (a), că mie dumnedzăii mi-au poruncit cum, măcar că nu se vor cinsti dumnedzăii altora, nu se vor mânia ce vor era strâmbătăţile şi nici înşivă voi să nu vă amăgiţi dzicând că sintu dumnedzăii deosăbiţi şi nepriimiti; că aşea să ştiţi că nu iaşte vreun dumnedzău aşea de slab, care n-ar avea putere îndestul a-şi răscumpăra strâmbătatea. Deci cu cale iaşte, râmlenilor, ca toţi voioş să vieţuiască şi adevărata nedejde de fără grijă să aibă, socotind că nu poate îi ca să vă biruiţi de vrăjmaşii yoştri, când nu voi, de la vecinii voştri, ce vecinii voştri de la voi, se vor împrumuta de dumnedzăi.

Voi, dară, că nu mă veţi mai vedea de acum mai mult, astădzi că voau muri, socotiţi. Iară eu, căci morâu astădzi, mi să pare că încep a vieţui, de vreme ce mărgu către dumnedzăi, pre carii îi las voci A şi voci A pre dumnedzăi îi lasu, către carii mă duc.

CARTEA ATHINEILOR LA LACHEDEMONI

Sfatul, norodul şi preaînţelepţii athineilor, sfatului norodului şi preaînţelepţilor lachedemonenilor, s (a) n (a) tate şi pace!

Cu dumnedzăii cei nemurito îi ne mărturisim că în războiul ce s-au isprăvit de curund, nu mai puţină durere am avut noi căci aţi rămas biruiţi, decât bucurie căci am ieşit noi biruitori că atâta de mare şi nenorocite sintu căderile războaielor, cât cei biruiţi pagubă adevărată, iară biruitorii folos neadevărat iau Am fi vrut aşea, întru această voie, să vă fiţi aflat înainte şi ce poftiţi acum, înainte să fiţi poftit. Dară ce să facem, de vreme ce aşia au

poftit norocul cel nepriitorâu, ca şi voi, într-acestu războau, să cădeţi şi noi, din căderia voastră nice un folos să luăm. Că faste pravilă prea adevărată că ori ce de dumnedzăi să aşaliză şi să alerge, nice cu o minte omeniască a să îndrepta, nice cu o putere a să împiedica nu să poată.

Ce cereţi să se părăsească războiul şi în trei luni în care s-ari lucra pentru aşedzământul păcii să se dea parola, aşea să ştiţi că nu Taste aceasta dragostea athincilor ca să facă tocmală, după care să se întoarne iar la războfu. Că prea veche pravilă avăm noi, athineii, de sârgu şi de războfu groznui să ne apucăm şi pace vecinică să primim. Noi facem nevoinţă ca în şcoala noastră bărbaţi învăţaţi să avăm în vremfa păcii, a cărora sfaturi să ţinem pe vrémia războiului. Ei dar ne sfătuescu ca să nu primim nescariva tóemele cu prepusuri, care sfat, adevărat, sănătos faste; că pacea scornită mai cu grijă faste decât războiul cel la ivală.

Euxim filosoful, solul vostru, aşea de cu podoabă şi cu voroavă bogată, în divanul nostru au grăit, cât nemică dintru acelfa a lui ce pofteşte, nu socotim a nu primi; că mai de cinste lucru faste pacea cerşută cu cuvinte de prieteşug, decât cu suliţa vătămătoare celui ce cére ai să dea.

Să ştiţi, dară, că sfatul, preaînţelepţii şi norodul Athinei cu prea dragă inimă presfatul, pre înţelepţii şi pre norodul lachedemonilor (Lăsând toată pricea şi netocmala den temelie) de războfu îl face slobod şi pace vecinică le dă lor. Şi aceasta să face pentru ca a toată lumia pământului să fie ştiută că atâta faste inimile athineilor, aşea împotriva celor îndrăzneţi, cum către cei preaînţă lepţi cu bunăvoinţă, cât şi pre hatmanii cei nebuni a-i certa şi poruncile filosofilor celor înţălepţia răbda (şi a suferi) ştiu.

Iară că ştiţi pricina războiului că au fostu din price pentru molin iría târgurilor ce-s aşedzate la râpile apei Milinei. Deci cu aceste scrisori, cu dumnedzăii cei nevinovaţi mărturisim, cum noi cu toată gândecata vă dăm cale, numai să ne daţi pre Euxim, oratorul şi filosoful

vostru; că norocosul oraş (al) Athinei mai mult” un filosof spre podoaba şcoalii, decât a ţării spre folosul republicii pofteşte. Şi nice acestui lucru să nu socotiţi, lachidemonilor, spre nebunie athineilor, căci o stăpâne a mulţi porunciloare, cu un bărbat carele ni-ar porunci noa A schimbăm; că acesta filosof pre noi a vieţui bine ne va învăţa, iară pământul acela a muri rău ni-au arătat pricina. Şi ca den neprifateni aşea de curund să ne arătăm acum voci A adevăraţi priâateni făcuţi, nu numai din războfu vă slobodzim pre voi şi pace vecinică vă dăm, ce spre a ţinea pacea şi sfat sănătos a vă învăţa ni s-a pare. Că mult” mai bun faste liacul care păzeşte viaţa, decât iarba cea de curăţănie, care depărtializă boala. Să fie, dar, acestui sfat, ca precum deprindeţi înţelepteşte pretineri a să înfrânge cu armele, aşea să nevoiţi cu sârguială ca copiii de vreme să se înveţe carte. Că precum cu subtile cele ascuţite să face războiul, aşfa cu cuvintele dulci pacea să tine. Nu în zădar, lachedemonilor, socotim că vă dăm voci A sfat, ea din copilărie să învăţaţi carte pre copii<i) voştri, nice să suferiţi tinereţile lor să fie întru răutăţi. Că când aşea bărbaţi învăţaţi, a cărora sfaturili, sau paza, lipsăscu, cum între orăşeni mulţi bărbaţi deşerti şi jacaş să află, atunefa multe înde sine războaie, spre pierdzare obştii să aţâţă.

Aşijderea nu vom să vă pară voci A, lachedimonilor, precum noi prim celor vorovaci şi limbuţi că Socrat, pre carele în loc de tată îl ţinem, au aşedzat cum ciia ce să făgăduiescu învăţăturii, primindusă la învăţătură, doi ani cât de mai puţin nemică a îndrăzni a grăi să tacă. Căci nu poate fi la voroav (a) să fie întăleptu care (lucrurile cele mai grêle de toate) a tăcâa (şi a aisculta) n-au învăţat.

De vă să pare voci A aceasta şi pre Euxim filosoful vostrjj. În sfatul nostru îl vom ţinea; aşeadară să socotiţi şi să ştiţi voi că acele ce nedejduim a avea, dentru dânsul folos, sfaturi carele ne va da noa A, nu vor fi voci A de scădére; că faste preaveche pravilă, la athinei, sfatului să nu să caliză a să apuca de războau nicecum, până întâi de dreptu şi nedreptu se va socoti de filosofi. Într-alte pre dumnedzăii noştri şi ai voştri rugăm ca pre amândoi să ne

apere şi pacea aceasta noa A vécinicà o o păzi să le fie voia; că numai acela va fi vecinică, care din voia lui Dumnedzău se va întări.

Fiţi sănătoşi şi iară să fiţi sănătoşi!

Domnilor şi celor mari nu să cade a avea dragostea pehlivanilor şi giambaşilor;

unde se va dzice şi de dzece pravile, de romani făcute, pentru aceştia. Cap 24

Între acelia care au arătat ascuţirea minţii şi dragoste către orăşeni Ligurg, Promitheu, Solon şi Nomma Pombilie, aflătorii legilor şi ziditorii preavestiţi şi aceasta au fostu că acel felfu de lege au făcut, cât nu numai să le facă, ce şi cu cale era să nu să urmaşcă să fugă să învăţase. Că doftorii cei învăţaţi şi blagorodnici mai bine prevădzind de noi ca să nu bolim, decât bolind, însănătoşindu-ne, agonisăscu laudă.

Plutarh, întru (Laconic) *Apoftegmate*, de mirat laudă spre Spartiat, până au păzit legile, decât toţi grecii pre dânşii mai cinstiţi; iară după ce li-au călcat, decât toţi supuşii romanilor mai proşti că au Fostu, dzice. Nu întru aceasta stă nărocirea stăpânirilor de vor avea legi, ori buni, ori rele, ce de vor avea domni, ori buni, ori răi; că puţin de lot foloseşte legfa driaptă, de va fi domnul nedireptu.

Sex tu Heroneu, în *Viaţa lui Nerva*, dzice <că) pe vremea care avea războiu' între sine râmlenii şi grecii şi amândurora noroadelor solii să pricila la Rodos cineş la sine trăgând pre rodiani să n-aibă în prieteşug împotriva vrăjmaşilor de agiutoriu. Aşea împotriva râmlenilor sta solul grecilor: nu Taste pentru ce voi, râmlenii, să vă potriviţi grecilor, de vreme că de la Râm aţi venit voi în Ţara Grecească să poftiţi legi. Căruia să fie răspunsu' solul râmlenilor, că am trimis den Râm la Ţara Grecească să cerem legi, mă mărturisescu, iară nici tu nu te vei lepăda cum din Ţara Grecească aţi adus răutăţile în Râm; şi aşea mă crede, că nehotărât mai multă pagubă răutăţile voastre, decât folos legile voastre, ni-au făcut noa A.

A lui Plutarh cuvintele întru oarecare carte către

Traian: acestea îmi scrii că te zăbăveşti, preasăninale doamne, întru aşădzământurile a legi noa A. Iară eu aş vria să te zăbăveşti întru acelia ca să păzăşti şi a păzi să nevoeşti legile cele vechi; că puţin foloseşte uricărifa a fi plină de legi bune, când Taste oraşul plin de agonisite rele. Puţini domni am vădzut carii n-ar fi fără preged la darea legilor, iară întru a le păzi acelia prea leneşi să arată. A cărui lucru dovada Nero arată, cari au făcut în Râm prea bune legi, iară viaţa au fostu prea spurcată; că de multe ori vrând aşea dumnedzăii, din sila celor răi aâurea, undeva, să află buni. Şi aşea de vei, p. reasăninate doamne, să suppui cugetul tău cel deosăbit sfatului mieu, care până încât ar fi cunoscu, cu foarte puţine cuvinte voau cuprinde soma tuturor legilor celor vechi, care şi scurte şi puţine şi cuvioas (e) legi, le voau trimite la tine, nu pentru să se strige pren Râm, ce să se păzească întru casa ta; că de vreme ce tuturor singur tu dai legi, acestea legi îţ voau da eu ţie.

Fie, dară, legia ta cea întâău aceasta:

aşea să vieţuieşti cu pază, cât să nu te poată însămna nime întru vreo răutate; că domnul, de are bunătate, nime dentru cei de caz (a> a lui nu va îndrăzni a fi desfrânat.

Într-un chip să arăţi dreptatia, aşea a celula ce vine din tară, cât de departe, cum celuia ce iaşte de pururea lângă tine. Că mai bine iaşte a ispravnicilor şi priâatenilor tăi să le împarţi averile tale, decât gândecata să le-o făgăduieşti lor.

Să fii de pururea fubitorâu adevărului şi să te fereşti întru voroavă să nu fii îndelungat (deşirat); că pre domnii la cuvinte nestătători şi la făgăduinţă cu credinţă îndoită, aşea priâatenii îl vor părăsi, cum neprifatenii îl vor batgiocuri.

La petrecănii blând şi la milă pentru slujbe să fii sârguitorâu; că precum (pe) domnii fără omenie şi nemulţămitori, dumnedzăii îi pedeapsăscu şi oamenii îi urăscu.

Nu într-altu chip, ce ca pre ciuma de pregfur tine, giambaşii şi îmbunătorii să-i izgoneşti; că unii ca aceia, cu

răutăţia vieţii oraşul vor tulbura şi cu îmbunăturile sale vor astupa numele şi vestía ta.

Aceste cinci legi, de vei vrea, preasăninale doamne, să le păzăşii, nu va trebui să faci mai multe; că unii ca adia cu răutatea vieţii oraşul vor tulbura. Că nice o lege alta nu trebuie întru republică, decât domnul cu viaţă bună să fie tuturor ştiut.

Aceştia, dar, au scris la Traian Plutarh, care fieştecine, bun, datoriu iaşte a le scrie întru inima sa. Şi cu aceia mi-au părut a scrie aicea istoriia aceia numai pentru să potrivăscu către istoriia mea legia cea de pre urmă, unde apără domnilor a avea între cei de casă pre cei îmbunători şi marghiuli; de carii, pentru ce să dzice, lucrul arată, de vreme ce mulţi sintu carii cu dânşii şi vremea pierd şi averile le petrec.

Pre care vreme petrecea Roma întru cele prea bune obiceiuri, doua A feluri de oameni avea întru dragoste râmlenii: adică cei bătăuşi cu săbiile, carii să bălea între sine şi să omorâia de-a valoma; a cărui gioc era pricina ca cei îi neri şi bărbaţi (I) cei nedeprinşi ia război, cu săbiile tăioase, cu suliţile ascuţite, cu praştii iuţi, cu rane late, cu singile vărsat, cu lovituri grele, cu rane grele, a prăvi pre oamenii cei ucişi să se deprindză, ca să nu să tiamă în război, bătându-să de vrăjmaşii într-armaţi, nice să se înfricoşedză de rane şi de sânge. Cine trece odată vadul, acela vad şi noaptea a-l trece nu să teme; iară cine nu l-au trecut niceodată, nice dzua a-l trece nu îndrăzneşte. Şi aşca, întălepteşte făcea romanii, carii grijile înainte arăta feciorilor săi, deci îi trimitea întru cele de grijă. Că cu aceasta inima cea fricoasă de cea tare să desparte; că cia fricoasă, vădzind numai cu ochii, îndată fuge, iară cela la 1 tă nice vădzind sabiia nu să înfricoşaliză.

Al doilea felia de oameni întru care avea desfătare râmlenii era pehlivanii şi măscăricii, precum sintu ciia ce-şi învălescu obrazile în poveşti spre învofuşarea şi veseliia norodului. Şi mai ales pentru oamenii cei ostaşi aflaţi, cărora purcegători la oşti câteva, iară întorcându-să de la oşti mai multe giocuri le făcfa. Că socotind romanii că-i vor

primi aşea de cu laudă, veri făcând izbândă cu biruinţă, veri în războiu’ murind; cu inimă purcedia.

Aşca romanii cei vechi şi cei adevăraţi era de cu pază întru otcârmuirea norodului, cât de primiia giocuri şi giucăuşi, pehlivani şi pehlivănii, nice dentru multă deşertare, nice dentru lipsa mărirei nu Tăcea aceasta, ce pentru să depărtedză pre oroşani să nu să deprindză cu răutăţi aşedzind giocuri deosăbite, desfătări vrând să aibă toţi l-ai va Lă. Nu în zădar dzic că au fostu desfătări de obşte la Ivală, că nice unui oroşan nu i s-a cădea deosăbi să facă giocuri, a face cinste de mase, a petrece poveşti şi a arăta niscări prăviri, fără de acelfa carele plăcâa a tot oraşul. Aşeadară în Râm osteneli era pre ascunsu, iară desfătările la ivală.

Care deprindere a râmlenilor aşea de mare şi lăudată, măcar de s-ari muta întru republica noastră această creştiniască! Ce, mare durere, că di-a valoma acum, cum cei bogaţi şi cei săraci, cei dintâi cu cei de h. a saturării, raia apoi, price de buhai scornescu, cu suliţă de? e naşterelas, e <fes

„R... r (rinarea. Filon, *De* vătămare să timpma, fac beţii, iac *scorarăturii*>.

nituri, cu copilile sărbători (şi şegi iac).

Ia ospeţe multe cheltuiescu, atită chip de războiu’ şi multe felâuri de giocuri scornescu; care toată scăderia în republică răsipă moşiei şi stricăciune oamenilor trag după sine; că dintru cele deosăbite desfătăciuni, răutăţi osăbite să născu între orăşeni.

Pentru ce în Râm punea nevoinţă la sărbători mari a dumnădzăilor, de arăta giocuri şi pehlivanii; că râmlenii Fiind foarte dumnedzăireşti spre cinstea dumnedzăilor săi şi spre bisericile lor cu mare nevoinţă nemică ce s-ari fi rădzimat de lauda lor nu lăsa şi aceasta lăsând Dumnedzău. Că Fiind dumnedzăi (I) lor vrednici de râs şi de oamenii cei vrednici de râs (şi de batgiocură) trebuia să se sârbedză sărbătorile lor.

Blond, Carte 3, făcând triumf în Râm unde de acele ce am dzis pomeneşte şi mai mult” de acelia carele pre

urmă avăm a le dzice; că romanii aşia au dat pravilă pehlivanilor şi glucăuşilor, carii facla giocuri în oraş, cum şi hatmanilor carii (pentru republica) făcia războac. Că măcar că pehlivanilor şi giucăuşilor să cădea a arăta meşterşugul gâucăuşi şi a des Făta pre norod, iară viaţa să păzească ei (dovedită şi) cinsteşe, pentru să nu vatăme cu pilda pre alţii li să poruncisă. Fără altele şi aceste pravile au dat romanii pehlivanilor şi măscăricilor.

Întâi trebuia să-i ispitească şi să-i cerce pre dânşii de oameni înţelepţi şi preaînţelepţi; că cu cât era mai uşoare meşteşugurile, cu atâta acelia vrea să le dea presama a bărbaţi înţelepţi. Deci poruncila să-i iscodiască meşterşugului lor de ar fi cu minte întriagă şi cuvioşi; care tocmală, ca şi cia dintâi au fostu aşedzată înţelepţeşte. Că de potrivă faste cu cel marghiul, nebun şi acela, care pre cel marghiul, fără meşterşug, ascultă.

Aşijderea, nu li să dă voie pehlivanilor meşterşugul să-şi arệte în Râm, de nu ştifa şi altele, fără a pehlivănii meşterşug. Cătră aceştia cu grea certare era poruncit glucăuşilor şi giambaşilor; că întru giocurile sale să nu arête vreun lucru grozav amestecând în giocuri, care pravilă adevărat era de tria bă acelor féllu (îi) de oameni; că mai de multe ori de adia ce să desfătializă de lucrurile lor cele uşoare puţini, iară carii să jăluescu de răutăţile lor mulţi să află.

Mai pre urmă era pravila ca să nu să caliză nice unui gfucăuş sau geambaş a face gioc, sau a spune giambaşii întru casă, pre ascunsu, ce numai la loc de obşte să cădea; că într-altu chip carii grăia acele zăbavnice, sau leneşe, ciia ce audziia ieşila oameni răi.

Aşijderea făcusă romanii pravile ca să nu la bani acei giambaşi gfucăuş şi pehlivani, ori pentru ce poveste ar fi arătat, ca să nu aibă pricină de jalobă, ce din vistierie li să însămnasă plată adevărat 1.000 de dinari; că mai cu nevoie Faste otcârmuilorâului republicii a îndrepta pre doi nebuni, decât a chivernisi pre 100 de înţelepţi.

CARTEA LUI MARCO AVRILIE CATRA PÂRAM. PRIIATENUL SĂU. MULT SUPĂRAT FIIND

Marco, orator roman din muntele Chellii, lui Paramon lugdunianului, priâatenului ales, sănătate şi inimii împotriva norocului rău, trezie!

În scrisorile tale care mi s-au dat în trei dzile a lui ghenar am înţeles cum au vi nit cărţile mele ce ţ-am fostu scris mainle; cuvintile nu le prea iau aminte, ce cele ce să închid în cuvinte socolescu câtva. Căci eu şi Fără tălmadu urmedzu socotiala ta şi că den sâamne înţeleg precum cu cale ar hi fostu să fie înţeles mintea mia că sintu aşca lungii la scrisoare. Ce aşea eşti de nebun, cât nice chemat a audzi, nice tras a simţi nu te socoteşti.

Ce, ca să vinim la lucru, cu cât suntem de rudenie, cu cât de vechi priiateni, cu cât de cu întemeiată inimă am fi de uniţi, câtă dragoste am avut între noi, câte ispite am avut amândoi, de adevărat prieteşug ştii. Că ţii minte, când eram în Rodos, cum am fostu tovarăş şi vieţuitori la un loc, orice socotilai cu cugetul., eu făciam cu fapta; orice grăiam eu, tu nice dănăoară nu priciâai. Şi aşea tu în inima mea şi eu întru baerile inimii tale am fostu înfipţii; eu, tu altul, şi tu, altul eu erai şi aşea doi ne părem a fi, întru o voie amândoi eram.

Ce lucru iaşte acesta, Piramoane, de scrii că eşti atâta de supărat de tristăciune? Căci eşti trist nu alegi; dzici că-ţi vine ţie moarte şi cine ţ-ar lua viaţa taci. De aperi să-mi scrii părlăşirea meserilor tale, pentru prieteşugul acela să ştii că-l voi mărturisi de iznoavă. Că aş vrea să ştii cum de la dumnedzăii cei nemuritori s-au aşedzat ca toate desfătările şi folosurile să iasă den casa mea, iară grijile şi boalele toate să radzimă în mine; pre urmă că sintu acela pre carele toţi cu supărări mă îngrijaliză. Şi tu, săvai că râhneşti, iară nu poţi să scapi de porunca mea; că te jălueşti cu nenorocire de nenorocit, eu nenorocire de nenorocit că sintu mă laud.

Spune-mi mie, te întreb, au vreodată, când erai flămând, pre mine sătul vădzutu-m-ai? Odihnind cându lucrai tu? Adevăr, măcar că trupurile şi norocurile tuturor sintu deosăbite, iară supărările şi nenorocirile de pururea au fostu de obşte. Un lucru să-l faci trebuie, de vei întru

prieteşugul mieu să te afli: bunile mele dreplu ale talc şi relele tale dreptu ale mele să aibă. De vreme ce spre desfătări te-ai născut, eu pentru oslenele vieţiiescu. Aceştia de mine că nu dzic cu vicleşug, tu singur eşti mărtur. Că la moartea Amarii, surorii tale cei preaalese şi preafrumoas (e), ai putut lua aminte la moartea ei, precum încă fiind viu să mă îngropi, prăvilam la vaietul tău, ochii plini de lacrămile mele (ca să dzic aşea); şi aşea, neavând tu nice o pricină a le îndoi de mine, dureria ta poţi fără grijă a o descoperi mie.

De câte ori ţi-am întrebat pretine, nice dănăoară n-ai fostu fără păreri scornite. Pentru ce iarăşi te rog şi te poftescu, prin dumnedzăi te rog şi te leg ca a supărărilor tale cumpasul să-l putu întru sânul mieu; că ori încotro vei purcéde nice cât de puţin nu mă voau depărta de la tine; de te vei duce, mă voau duce; de vei rămânea, voau rămânea; de vei lucra, voau lucra; de vei odihni, voau odihni; de-l pofteşti moarte, că nu-m poftescu nice eu viaţă, bine să ştii.

Alege, Piramoane, ce-l place şi împărţi ce să cade; că alé tale şi ale mele supărări numai o inimă păţimăscu. De vei să aibi durere, vor fi streine de mine toate desfătările; de vei să plângi, că nu voau râde nice dănăoară mă gâur; de vei să lepedzi greimea mâhnirii, eu aceia toată cu umerile mele voau rădica. De-l place singurimea, rămâie sănătoasă mulţimea oamenilor; de-l placi mulţimea oamenilor, rămâie sănătoase singurimea. Pre urmă fă-mi de toate ştire ce ai vrea şi cei ai vria de bunăvoie voau primi.

Că te jălueşti cum într-atâtea greutăţi, nice agâutorâul rudelor, nice mângâiarea lor că n-ai avea, să mă credzi, aş vria, Piramoane, de amândoa A acestía aceia lipsă iaste întru casa mea, câtă mâhnăcâune iaşte în pă reţii tăi. Agâuloriu (întru ré lele noastre) de la cei bogaţi, mângâiare de la cei preaînţă lepţi, că trebuie a aştepta ştii. De vreme, dar, că pentru nediriapta mânia norocului, împuţiciunea mi-au luat mie preaînţelepcâunea şi că nemică norocul n-au suferit să-mi rămâie mie, să ştii,

adevărat, că eu plângu şi pre mine şi pre mesărila ta şi agâutorful cel prea puţin întru a te rădica pretine.

Că scrii precum oamenii şi priia tenii întru făgăduâale bogaţi, întru dare scurţi că sintu nu mă miru. Că nu faste legată mâna înţăliaptă spre a face toate acelea care limba nebună făgăduâaşte; că la sunetul limbii (ca să grăiescu aşea), de ar sălta şi picioarele noastre şi de ar lucra mânuie (toate) în puţine dzile şi în mai puţini vestea şi numele ar peri.

Vechili rău iaşte acesta şi aemu de mult" de oamenii cei prea uşori prii mit între ţinere, că limba iute de sârgu grăâaşte, iară mânuie (târâziu sau) leneş lucrializă. Nu Taste, dar, pentru ce să te laudzi, ca să dzicem ceva mai cu sporâu în puţini că ai socotit bi ni le carele întru tine unul, mulţi au aflat; că obiceiului iaşte curund şi cu voie a lua, iară cu lene şi greu a da; a cărora iaşte aceia de laudă, aceasta iaşte lene şi împuţicâune.

Grecii dzic a fi acela priiaten bun, carele curund făgăduâaşte, măcar de ar face târâziu. Noi, romanii, preabun dzicem a fi priâaten care curund nu primeşte şi pre acela ce ar cere, slobod îl face de greşeală. Iară eu aşea socotescu: cine, când poate, nu dă, aâave acela iaşte vrăjmaş; cine făgăduâaşte curund şi dă târâziu, cu prepus priâaten iaşte. Ce, dar, priia tenii noştri vor cuvinte, dacă putem să le agâutorim cu faptele? Nu iaşte cu caii aceluia care ne cere inima, mai mult" să-i dăm limba, decât care în toată viaţa nu-i mai rău. Că ni dumnedzăii nu primăscu, nice legia prieteşugului nu sufere ca, poftind de la priâaţenul agiutorâu de sârgu, acela să-mi dea mie bun siat îndelungat.

Plato dumnedzărescul întru *Pravile* dzice: noi poruncim întru republica noastră, celor petrecând fericit să li să dea sfat să nu caliză, iară meserilor agiutorâu ca să nu-şi piardză inima. Întru care cuvinte multe şi alese păreri să închid. Ştii, Piramoane, că inimii cei mâhnite cuvintele blânde şi proaste nu folosescu, de nu se va tovărăşi la cuvinte şi faptele cele alese.

Nice aş îndrăzni a nu prii mi pre acia a fi legaţi,

cărora voile noastre, pre vremile noastre cele fericite li-am arătat, ca ale sale norocuri şi apărări întru cele împotrivă să ni le dea noa A.

Deci întreb de tine căci îţi dai voie ţie mai cu îndrăzneală a cere şi slobodzenie întru altul a nu da huleşti; că precum cel ruşinos întru cerere oricum ne strânge pre noi, ca nemică să nu-i apărăm lui, aşea cel obraznic şi Fără de trlabă iaşte nevrednic de toate de binefacirea. Învaţă-te dară, de nu ştii, Piramoane, că a lua orice să cerc, numai a dumnedzăiilor lucru iaşte, iară a da orice pofteşti a robii (a slugilor semnu iaşte); ia nu primi nemică de acele ce să cer, a celor slobodzi; a plânge, de să apară ceva, a tiranilor (sau a copii [loi] lor); a fi nemulţămilori pentru cele date, a varvarilor; cele nepriimite (slujbe), cu inimă mare a suferi a romanilor iaşte.

Pentru acelia cu care au arătat Chesarâu înălţimea inimii sale şi aceasta au fostu că „Orice i s-a apăra lui în senat, atuncea mai mult” vesăl fiind, dzicea cum în Râm nemică mai de cinste şi mai de laudă nu are, decât orice cu nevoinţă ari cere, părinţii sfatului s-ari arăta a nu primi ce cerea mai încă (ră) ptnici; căci întru agonisiria acelui lucru cerşut de dânsul, tărie, iară a sfatului, în ru a sta împotrivă a nu-i da, slăbiciune să socoteşte.

Mai fără grijă mi s-ar părea mie, care ţie aş vrea să ţi s-a pac că cu bunătatea dumnedzăilor să agoniseşte bunăvoinţa, iară cu jalobele pre dânşii mai mult” mânie Ce să fii cu inima mai bună şi mai păcâuilă, când eşti mai mult” supărat de lipsă să suferi a le urni la dumnedzăi şi la oameni cu măsură driaplă să măsuri şi cu driaptă lance să cumpăneşti acestece ţ-au dat ţie multe, cele puţine ce nu ţ-au dat.

O, nemulţămitorii (de noi), împotriva dumnedzăilor, împotriva oamenilor uitători, care cele luate cu uitare le mieşurăm, cele nepriimite cu jalobe le pricinăm! De 50 de ani mi să pare că eşti, Piramoane, întru care a lua daruri de pururea le-ai zăbăvit, pentru care nice o dzi săvai, nu ţi-am vădzut a faci cu slujbele mulţămită dumnedzăilor Ce lucru, dar, mai surd decât de optu dzile de norocul cel

împotrivnic să te jăluești, cărue în toţi anii au fostu nemulţămitorâu pentru cele luate faceri de bine5

Ce scrii că te superi întâi de zavistiia orăşenilor Adevăr, de durerea ta foarte mă doare şi de mirarea ta mă mir, că a toate i măriri pnciruifaste mulţimea necunoştinţii şi lipsa ispitii, Atâta iaşte de ascuţită mintea oamenilor, atâta iaşte viaţa muritorilor plecată spre desfătări, cât de răul apropiindusă de-biia de visaliză, iară de pururea în mână să află liacul. Flămândzind, mănâncă; răcind să încăldzeşte; îngreuiaţi de somn, dormu; ostenind, odilinescu; bolnăvind, să lecuescu; mâhnindu-să, îşi fac mângâiari Aşeadar viaţa aceasta întru aceştia să petrece; când unii fac turnuri, alţii aruncă şanţuri; unii băşti scornescu, alţii locmăscu iazuri. Adică nemică altă, lumea şi carnea ne lucrializă, fără cât să ne dobândiască pre noi. Şi noi săvai o cirtă de vreme slobodă nu avem, în care nu ni-ar fi a cugeta de a ne apărare.

Aceştia dar toate bacurile cărnii, neclătirile dragostelor sintu aflate între aceştia Deci când nu să numără zavistiia cia blăstămată, ce vom face, le întreab-o, nenorociţile avuţii, carele toţi le urăscu! şi aşea împotriva zavistiei nice o apărare nu Faste, de caic s-ar apăra fieştecine fără de grijă presine, nice o cale unde s-ari ascunde, nice un vârvu unde s-ari sui, nice uni munţi unde s-ari ţinea, nice o pădure unde ş-ar cerca odihnă, nice o corabie cu care s-ar luneca, nice un cal cu carele ar fugi, nice un ban cu care s-ari răscumpăra. Zavistiia fasle şarpe aşea de vininat, că (nice unul deniru muritorii n-au fostu, nice va fi, pe carile tiu l-ar muşca cu dinţii săi, cu unghiile nu l-ari zgârie, cu picioarele nu l-ari călca, cu venin nu l-ar otrăvi. Mărturisescu cu dumnedzăii cei nemuritori, că cu cât cineva faste de noroc mai grămădit, cu averi mai multe, cu atâta mai cu vătămare de dinţii aceştii ciume să vatămă Aşea, ca să dzic de iznoav (a) aceastaş şi mai ades Faste de zavisimcă zavistiia, cil adia ce să duc departe de la dânsa, pre acia mai cu grele lovituri îi”... zdrobeşte şi aşea, adevărat, nice un loc de lene şi de împuţiciune nu insto de urii cu zavistiia acelora carii întru prea mari

desfătări, fără grijă petrec, pre ascunsu nu le trimite zvârlituri.

Multe cărţi am prăvălit, jidoveşti, greceşti, lătineşti, haldieşti; aşi di rea şi cu prea mulţi bărbaţi preaînvăţaţi m-am sfătuit. Oare cu vreo socolială puleq-m-aş apăra de omul zavistnic, am întrebat? Ce să-mi credzi mie, mărturisitoriului de adevăr, cetind, cercând, iscodind, toate câte am cetit, a să vedea şi a să afle s-au putut; iară împotriva ciumei zavistiei nice un liac n-am aflat, fără lepădarea fericiei şi a norocului împotrivnic tovărăşie.

O, nefericiţi, dar, oamenii norociţi! O, meserii carii sintu puşi întru locul luminat, de vreme cum nu pot scăpa de holbura mării, până nu să înghite de sorbirile mării, nice a scăpa de primejdie, până nu face scădere avuţiilor Adică cu aceia boală iaşte a zăvistiei, cât, aduce moarte; ca acela otravă, cât nice un liac fără de grijia vieţii să nu să poată afla. Mie, dar, nu-m pare, oare mai bine ar fi ca să dzic mai adevărat, oare mai mic rău faste cea de pre urmă nevoie părăsită de toată norocirfa, au stăpânul cei de sus fericii, carele îngrozeşte de pururea răsipă. intru lucrul aşea de groaznic nu-mi tălmăcescu îndestul, de vreme ce viaţa întru cel nevoiaş pătimeşte în grijă, iară în cestu fericit veste nu-i fără grijă, ce cu primejdie.

Acelaş îţi vofu spune ţie, Piramoane, ce deprinde a dzice acela Ţiţero, preaînţeleptul, pre vremfa când să vedea supus zavistiei a mulţi în Râm: nice eu pre voi aşea buni, nice pre mine aşea rău nu mă socotescu, ca să grăiţi voi toate adevărate şi eu de toate să minţu. Că am cunoscut că voi nu zavistuiţi mie căci nu sintu ce sunteţi voi, ce că voi, ce sintu eu, a fi nu puteţi. Iară mai mult” vor să-mi zavistuiască mie nepriâatenii, decât prilatenii să le fie milă de mine.

Aşea, spre voia celor norociţi au grăit oratorul, necugetând nemică de liacul celor nevoiaşi. Iară să mă credzi, Piramoane, după ce-au vădzut Ţiţero câmpii Farsaliei, ori fiece sfat în Râm şi liac (cu inimă poftită) ar fi primit. Că Chesarâul, măcar că norocurile lui şi viaţa i-au dăruit, iară vredniciia şi vestia nu i-au înturnat.

Ce liac ţ-au dat ţie împotriva zavistiei nu aflu, de vreme ce vedzi toate pline de zavistie. Fii zavistiei suntem, cu zavistie ne naştem, vieţuim, murim. Şi cu cât cineva mai (murind) avuţii lasă, cu atâta mai mare zavistie îl urmaliză pre dânsul.

Vechii acei preaînţelepţi sâătuia pre cei avuţi, ca să nu aibă pre lângă sine pre cei săraci, iară spre săraci ca să nu trăiască pre lângă cei bogaţi îi învăţa. Şi adevărat, crea înţelepţeşte; că întru avuţiile bogatului sămânătura sa face zavistie săracului şi dentru a săracului lipsă şi den îndestularea bogatului se naşte întru norod netocmală. Pre dumnedzăii cei nemuritori, Piramoane, glur, măcar că cei răi ar vrea să gâur mincâunos, câţi avuţi şi desfătaţi au născut lăcomie, atâtea răi şi armaşi va face zavistiia lăcomiei. Iară nice dănăoară nu li-aş sfătui ca pentru zavistie să te abaţi de la bunătate, carele faste neprifaten a ei.

Omirul pe vreuna sa doi greci dzice să fie viefuit întru despărţite niamuri: unul pentru faptele cele alese lucrate, preavestite, iară supus zavistiei, anume Ahileu, altul mare cu răutatea, căruia nime nice dănăoară nu i-au zavistuit, anume Thersit. Iară eu aş mai vrea să fiu Ahileu, supus zavistiei, decât Thersit, depărtat de dânsa. Iară că ştii pre romani cum nemică fără odihna în viaţă şi lauda după moarte că nu cearcă şi a fi nu poate, ca pre cela ce-l zavistuescu toţi şi cetate vestită să ţie şi viaţă să petriacă foarte păduită şi aceştia amândoa A întru tine prietenii veştili de line a celor de rău voitori nu foarte grijim.

Căci scrii cum lugdunenii toţi trăiescu bine şi să bucură, fără numai tu, unul, care fiind rău supărat şi bolnăveşti nevădzindu-i tu pre dânşii a să bucura de întristăcâunfa ta, fereşti-te să rfu te arăţi cu mâhnicfune la bucurifa lor. Că, poate fi ca, oarecând, mâhnindu-se ei, tu iară să te bucuri şi aşea vet Face o cumpănă deopotrivă. Nice o răutate mai mare întru omul pierdut, nice o greşeală mai mare întru bărbatul bun nu poate fi, decât de folosurile a avea durere şi de neFolosurile streine a să bucura. Şi măcar că tot ne vătămăm cu zavistiia, iară cu

mult” mai mult” noa A priâatenul zavistnic, decât neprifatenul ne strică. Că despre vrăjmaş pot să mă păzăscu şi el temându-să să depărtializă; iară priâatenul cu legătura prieteşugului mă amăgeşte pre mine şi eu, nemică de rău neprepuind, fără gri le rămâiu. Între nepriâatenii de cap nice unul nu-i mai vătămălorâu decât priâatenul carele dreptu încredinţare zavistie îmi dă (adică fericii mêle zavistuâaşte); şi aşea de ai pază întru a te feri de nepriâalenii streini, Piramoane, între cei de casă ai tăi să te prea străjucşti îţi aduc aminte.

Căci aşea aş scrie, aşea neinică nu-i, fără cât schimbările tale dentru inimă le dor, socolescu. Că vei fi înţeles de Brixa, nepoata ta, care fu ucisă de bărbatu-său cu hamgerâul. Mi-i jele de viaţa ce au pierdut şi de nume ce au lăsat. Flavie Priscu, unchiu-tău de iznoavă stătu cercătoriu; pricea întru frate-său Formion şi frăţie o au aşedzat sfatul. Să te bucuri de împăcarea lor. Carte care i s-au dat titâuluş *Mângâiarea mişeilor* o amisprăvit şi întru Capitolium o am pus. Acum o prefac pe grecie; pentru aceia nu ţi-o am trimis. O sabie îţ trimit de mare preţ şi un brâu oştescu foarte frumos. Favstina ţie sănătate trimite şi femei (I) tale doua A roabe trimite dar.

Dumnedzăii să fie mie pa & nici şi pretine să te mângâie întru nevoile tale. Fii sănătos. Marco nărocosul, lui Plramon celui prea mâhnit.

Trebuie domnilor şi oamenilor mari a lua aminte că iaşte mişca firea omenească;

cu câte gâuruinţă sân tu dăruite dobitoacele, careli oamenii fiind cu minte nu le au. C $ p 25

Mida craiul Frighii, preaivechiul, aşea întru viaţa lui prea rău, cât şi întru otcârmuire prea cumplit, nefiind îndestulat cu hrănie asupra supuşilor săi, pre mare ca un tâlharâu şi pre uscat ca un jacaş apuca averile streine. Şi aşea, vestindu-şă în toate ţărâle răsăritului, nu să temu oarecarele din casa lui, thevan, a-i dzici: Aşea să ştii, Mido, cralulc, că tuturor ţărâlor tale şi a asi Tanilor tuturor, groaznic (eşti), nu pentru mărirea puterii ce pentru vicleşugurile şi răutăţile care le faci. Cum cei streini, aşea

supuşii tăi, s-au apucat toţi cu chizăşic ca nice dănăoar (a) în viaţa ta să nu râdză, nice la moartea ia să nu plângă.

Scrie Plutarh întru a *Politici* cum Mida, născându-să, furnicile în faşea lui i-au adus grăunţă de grâu de li-au pus în gura lui. Şi, vrând mamca lui să le scoaţă din gură-i, pruncul strângea cu budzele şi n-au lăsat să-i ia grăunţile de grâu din gura lui. Şi aşea, spăriindusă de lucru nou ca acela, a pruncului, toţi au întrebat de vrăji ce ar fi acestti lucru. Şi acestui răspunsu' luară, cum pruncul acesta închipuiaşte că va avea şi avere multă şi lăcomie mare. Că acesta închipuiaşte cum furnicile împlând gura de grăunţă, iar el măcar un grăunţii să-i ia din gură n-au promit. Şi, adevărat, prorocie au fostu. Că Mida şi prea bogat şi prea lacom au fostu şi nomă mi, nemică, n-au dat, fără cât apuca cu sila sau cu vicleşug îl amăgila.

Era pre acela vreme în şcoala grecească Silen filosofu 1, om şi cu învăţătura ales şi cu viaţa. Şi, precum era Mida vestit cu averea, aşea Silen cu ură spre avere. Acesta Silen, îmblând prin hotarăle Frighii, prinsu-l-au tâlharii carii merse se să prade acla ţară şi, ducându-l la Mida, i-au dzis Mida: tu filosof eşti, eu craâu sinlu şi aemu robul mieu eşti şi eu stăpânul tău. Deci volu să-mi arăţi ce preţ îmi vei arăta pentru slobodzănila ta; că să ştii că nice o ocară nu-mi Taste căci nu trăiaşte în ţara mea vreun filosof; că voi, filosofii, neputând dobândi avuţiile lumii aceştila, dziceţi că de bună voie vă lepădaţi de dânsăle. Răspunsu-I-au Silen: destul, dzice, se vede, împărate, precum mai mult" ştii a face tiranii, decât a socoti de filosof; că noi trupurile robite nu le băgăm în seamă aflându-să voile slo –, bode. Că ceri preţ de la mine, foarte lucru surd faci, că, sau mă socoteşti de filosof sau ba. De nu sintu filosof, căci te temi întru stăpâniia ta a mă avea socotind mai curund că mă vei face tu pre mine tiran, decât eu pretine filosof; iară de mă socoteşti de filosof, căci ceri bani de la mine, ştiindu-mă pre mine filosof, meşter poaatic şi cântăreţ, care pre acela vreme când ai petrecut tu, strângândbani, eu am petrecut întru a cunoaşte ştiinţile, argintu sau aur de la filosof cu care s-ari

răscumpăra a cere, sau şagă de marghiulie, sau silă de tiranie Taste. Că de când am luat camăta luminii vieţuitoare niciun ban, nice dănăoară, întru mânuie mêle n-am luat, nice o poftă de dânsă în mintea mea n-au venit.

De vei să mă asculţi, împărate Mido, şi cuvintelor mêle, precum să cade unui domnu' a créde, de vei să credzi, eu ce ar fi lucrul cel mai mare şi ce ar fi mai aproape de dânsul voi spune, care să poată da de dumnedzăi într-această viaţă, care tic aşea de cuvioas (a) la ascultat, cum de îolos în viaţa ta vor fi; că tu, pre mine, dentru nepriâateni şi eu pretine dentru a tiranilor număr să te sco (u.

Audzind aceştia Mida, fără voie i-au datertăcâune, să le spuie acele doua A, care că le va asculta cu inimă bună gâurând şi făgăduindu-s (e); Silen, luând slobodă putere a dzice ce ar vrea, au început a dzice în canon şi a cânta aşea:

A nu fi născut în locul cel dintâi iaşte lucru de poallt şi aceasta.

A nu vedea lumina fănarâulul lui Apolin.

Iaste aproape de acesta lucru. Născându-te curund a (rece peste lacul lui Stighis.

Şi cu (arna singură a să acoperi trupul cel în deşert.

Cu râhna vieţii nu să nemereşte pruncul.

Şi din toată partea de moarte a avea durere nu părăseşte.

Care amândoa A acestea filosoful cu atâta de tari şi întemeiate socotele li-au dovedit, cât aprinsul filosofului cântând şi priinta tiranului plângând, nime nu ari fi putut prăvi fără mirare. Şi aşea, părerea filosofului prea adâncă, foarte cu cale o au socotit împăratul. Că de vom lua sama cu nevoinţă de unde am fi, căci am fi, ce suntem şi ce vom fi, adică că din pământu' suntem, că pământ şi pentru pământu' şi încă în pământu' ne vom întoarce, nice cu gemutul, nice dănăoară, nu ne vom osteni, nice cu plânsul nu ne vom împila.

Între acelia care între fiii deşertării celui tânăr mai deşâarte nu cea de pe urmă iaşte; şi aceasta care pun

nevoinţă întru cunoştinţa osăbirilor ste Iilor, cursurilor planitelor şi a crângurilor (cereşti) clătire şi de unde ar pricepe folosurile cele mai multe să apară cum n-ari socoti. Şi aşea, dintru aceasta căci pune omul întru socotială nevoinţă, de cele streine uitare să face alor sale. De am potrivi stricăciunia din care suntem furmuiţi, necurăţenila din care suntem născuţi, supărările fără număr cu care ne naştem, ostenială nehotărâtă cu care creştim, durerile nenumărate cu care vieţuim şi ce-i mai mare capul acestora, grijă mare cu ce ne va fi a muri ar fi. Aşea să mă îmbască dumnedzăii cât o mie de pricini întru aceste tânguiri am pofti moarte şi una numai pentru de lungarea vieţii am afla.

Măcar să zăbăvască mulţi ani fiii deşertării în şcoală şi acolo să înveţe ritorica, să se înfrângă întru filosofie, pre Plato să-l cinstiască, pre Aristotcl să-l asculte, pre Omirul să-l înveţe, să deprindză pre Ţitero, să răstoarne cu cetitul pre Ptolemeau, să se zăbăvască cu Xenofontu, să asculte pre Tit Livie, să nu uite pre Ghelie, să cunoască pre Ovidie, iară eu dzic şi mărturisăscu că acela au învăţat multe carele au învăţat a să cunoaşte presine singur. Dzice Eshines – şi adevăr, cu cale – că nu cia mai mică, ce cia mai mare parte de filosofic Taste de va cunoaşte omul spre ce s-au născut, de ar lua aminte cineva mai de amănuntul ce lucru ar fi omul, prea multe întru sine singur ar afla, cu care s-ari îndemna spre plecare, docil cu care s-ari aţâţa spre mândrie.

La socotiala de despărţim deosăbit cele ce ne plac şi întru socotială de urmăm mintea ce-ar fi întru om nu vădzu. O, mişcaoa şi frageda firia omeniască, care socolindusă la singură, cu alta potrivită fiind, nu poate nemică; că multe vede omul întru vieţuitorile luară, care li-ar zavistui lor şi cu mult” mai multe în om văd luarăle, de care li-ar fi milă! Că luând frumuseţea sufletului înţelegătorâu şi nădejdea vieţii cei vecinice, de s-ari potrivi robifa oamenilor cu volniciia hearălor, cu cale am putea dzice că hearăle vieţuescu cu viaţă de plăcut, iară aceia cu care vieţuescu oamenii nemică altă fără moarte că iaşte,

îndelungată.

De vom vrea orice mai cu nevoinţă să socotim din dzua naşterii omului şi a hearălor, până în dzua morţii amândurora, cu cât mai multe lucruri vor întrece dobitoacele pre oameni. Am dzice că firea spre heară ca o maică, iară spre noi ca o maşlihă nediriaplă că Taste „cu cale am putea dzice.

Şi aşea, cu sârguială să putem să cercăm rădăcina şi cum de bini sinlu îndzăstrale dobitoacele şi rău îndzăstraţi lăsaţi mişeii oameni se va vedea.

Cartea lui Marco Avrilie către Domicilian, orăşeanul Capuii, de primejdii nenorocite a celor ce să află în lumea aceasta fără grijă petrecători. Cap 26

Marco, împăratul Romei, Chilimontianul lui Domisie, capuanului, sănătate şi mângî Tare de la dumnedzăii cei mângâitori!

De groaza răcelii de iarnă s-au aţâţat aicea vânturi mari, carele prea mare vărsare an făcut, den care multe s-au izvorât umedzele care fac feliu de boli, den care şi heragra faste a mea şi podagra. Lishin deprinsese a dzice că volnicifa inimii şi sănătatea trupului nice cu un preţ a să socoti, nice a să cumpăra nu să poată. Că cine nu are volnicie, te întreb, ce poate? Cine nu are sănătate, ce triabă face?

Trei lucruri, dzice Plato în cărţile sale *De republica*: întâi, acel ce nu iaşte datoriu nemărufa cum nu să poată jeli de sărăcie; că de sintu datorfu cu bani altuia, acela, nu eu, faste stăpân mie. Al doilea lucru, acela care neîiind nice slugă, nice rob, nu face cu cale de s-ari putea numi presine nenorocit în vreun lucru; că nice într-un lucru mai cumplit norocul, decât luândunise volnicifa vieţii aceştifa. Al triilea şi mai pre urmă, că nice un bine dentre aceste vrfamnice mai mare nu-i, nice o norocire mai deplin nu-i, decât visterful sănătăţii; căci carii sintu supăraţi de boli, măcar cât ar fi de avuţi, sintu neîndestu la re şi dintru desfătările sale nice o desfătare nu are. În veacul celor mai mari ai noştri, când să olcârmufa frumos Roma, nu numai lucrurile ce rămânea den statul republicii să aşedzasă. ce

şi care rădzima de sănătatea fireşte a căruia avea de grijă, care ar fi păzitori intru paza trupurilor, întru stârpirea răutăţilor, treji să afle. Pentru ce Patrocle şi Iunie Albu sfetnicii, vădzind mai mulţi de boli apucaţi, au Tăcut poruncă oraşului, în vremfa verii să ţie această poruncă: întâi, ca în luna lui iulie şi a lui avgust să nu să deschidză crâşmele de curvării, pentru că singile celor tineri, cu faptele curviei, să strică. Aşijderea, ca să nu să aducă în Râm poame de la Solama, sau din Campanifa, că cei mai dezmierdaţi în Râm pentru herbintială şi cei mai lipsiţi de sărăcie numai poame în vremfa verii mânca; şi aşea, şi den afară şi în târgu, toate casăle împlea de friguri. Aşijderea, ca nime noaptea pre afară să nu îmbie; că tinerii cei nebuni şi uşori de trândăvie şi dragostele de noapte boli agonisăscu şi dureri îndelungate. Călră acestea, ca nime vin de Cril sau de Hişpania, în Râm, la iveală să nu aibă vândzătorâu; că la herbinlială de vară, cându-i soarele mai aprin.su, în chipul otrăvii aducător de moarte celor tineri vinul faste. Mai pre urmă gunoaele, putoarea, să le rădice şi să se curăţască u li ţi le şi din casă să se măture baligile; că dintru văzduhul stricat deprinde a să aţâţa în oameni ciuma.

Acestea toate, când era Roma şi avulă şi norocoasă, să păziia întru oraş. Iară după ce să izvodi la li li na tiranul şi pre republică Silla şi. Marna o tulburară, Chesariu şi Pompeiu cu tiranii o asupriră, Oda vie şi Marco Antonie o răsipiră şi Caligula şi Nero o defăimară, a puţini era grijă de nea duci rea vin den Hişpania şi de la Crit, sau de nevândzare, fiind toţi mai cu pază a să feri de să bifa vrăjmaşului, decât de căldurile verii.

Nu cu strâmbătale au dzis cei vechi că Roma îasle supusă boli lor, că, adevărat, aşea îasle. Care pentru aceia dzic de vreme săvai că aş ispiti a îmbla şi măcar că aş vrea a scrie, nu pociu. Când eram în Râm, tânăr, nice capul suplu ceriu nu mă durea, nice singile de vin nu să înfla, nice de căldura verii nu mă osteniam, nice de răceala iernii nu mă vătămain, măcar desculţu să fiu îmbiat. Iară aemu, după ce am îmbătrânit, nice căldura nu-i, care nu m-ari

arde, nice răceala de care nu m-aş oţărî. Aprinsa şi neastâmpărata tinereţă aduce trup, trecut bă trî vieţii. Măcar muritorii, după ce îmbătrânescu, de la o vreme, de ş-ari putia isprăvi de la dumnedzăi să se facă de iznoavă copii, adevărat, atuneia mai mult” ar fi cu grijă întru plecatele vicleşugurile lumii şi întru paza sănătăţii mai cu nevoinţă. Iară carii întru vârsta tinereţilor au fostu răi, adia că bolescu la bătrâneţă nu mă mir. Că cei ce n-au iubit bunătatea, cât ar fi aceia sănătate, puţin o au socotit.

Acestea li-am dzis pentru să înţelegi şi să credzi că sănătatea cea împotrivă nu m-au lăsat să poci fi la scris aşca de lungul precum sau tu ai vrea, sau eu aş pofti; din ce ar fi, deşi eu durerea ta să o tânguescu şi pretine podagra mea să te doară.

Venit-au la mine în luna lui ghenar pâra de price ce s-au făcut între line şi Patrichie, vecinul. Şi aceia sfadă dentru acela să să fie clătit, cât şi bunele tale luate şi casa ta ră şi pl tă şi feciorii izgoniţi şi singur tu 10 ani din senat depărtat şi nepotul tău den orânduiala senatoriei lepădat şi tu în veci izgonit din Capua şi în pază la Mammertina dat; şi aşea, dintru acia price, prea scurtă că aţ avea pricin (a) a vă tângui în toată viaţa.

Pentru vorbite tuturor carii vin de acolo şi carii scriu de acolo cărţi, mă fac ştiutorâu cu călă mâhnicâune supăr inima ta şi cu câtă jele petreci viaţa ta, cât nice gândurile cele mai triste dintru inimă nu le lepedzi, nice mângâierile priâatenilor nu le primeşti; carele să nu socoteşti că le dzic de la mine, căci m-aş vătăma cu acel felâu de lucru. Că după multe schimbări care am cunoscut a norocului aşea de mult” ştii ce ar fi mâhnicâunia: că cela ce iaşte adevărat mâhnit dzua suspină, noaptia străjuâaşte, în tovărăşie a fi i-i cu supăr, întru singurime odihneşte, lumina urăşte, întunericul iubeşte, pământul cu lacrămi stropeşte, ceriul cu suspinurile îl rumpe, de cele trecute doreşte, de cele viitoare nu cugetă, de singurime mângâierile să întărită, de durerile adusă aminte să întăreşte, în scurtu, cel nevoiaş nice de un lucru nu ia mângâiare şi spre sine însuşi (şie) fără omenie iaşte.

De vieţuieşti ştiei, Domichie, că ai lămurit cu vorbele inima cea nevoiaşă, mi să pare, nu pentru altă pricină, mă crede, că s-au

Făcut, Fără cât căci cu, carele vrând aş Fa voile dumnedzăi lor, ispita tuturor acestora li-am avut, aşea de deschis a le scrie pe cale am urmat. Că spre lipsăle inimii şi durerile trupului, ce să atinge, multă despărţire Faste între acela care au cetit şi între cela carele au ispitit. De simţi tu, acolo, de-a tocma, precum aicea sâmtu, lucrul îniracesla chip Faste, ca eu cale şi ţie şi pri Fatenilor durere să fie, când pentru aşea de uşoară pricină şi ţie şi aproapelor tăi că ai tras răsipă cugeţi. Iară să mărturisăscu adevărul, de răsâpa foarte am durere, iară cu mult” mai mare durere am când te vădzu pretine întru aşea mică apşoară înecat. Oamenilor blagorodnici şi mari cu inima li să cade a primi de-a tocma vredniciei sale pe neprieteni. Adică când bărbatul blagorod au aşedzat să sloboaliză întru zaru şi viaţa şi norocurile, trebuie să facă aceasta întru isprava a mări clipele; că mai grozav lucru Faste de va birui pe un plugar Fu, decât de se va birui de un călăreţ.

Ah, călu-i de schimbat norocul, cât de mare primejdi Fa întru mici clipele! De multe ori să tâmplă, întru aceasta ce am a dzice, pre mine însumi mă pedepsăscu, pretine te părăsăscu, de dumnedzăi mă jăluescu, pre cei morţi îi sorocescu, previi îi chem, ca să valiză pre noi când avăm denainica noastră cele rele şi nu le cunoaştem, când le apipăim cu mânuie că nu le simţim, când le călcăm cu picioarele că nu le videm, când intră în urechi că nu le audzim, când sună glasul, îi încoace, ni încolo, că nu înţelege m, când ni s-a dzice în toate dzilcic că nu credem, în scurt, atuneia cu grijă înţălegem, când boala nice un liac nu are.

Să nu lasă presine oamenii negrijii, întru lucrurile uşoare, necugetând a fi nemică grijă; că, precum mărturiseşte ispita, de vântu cât de puţin, oricât de mici poame să scutură; scânteia mică aprinde casa; corabiia lovindu-s (e) de stâncă mică să răşi peşte; de pietricea

micii piciorul să poticneşte; cu undită mică peşte mare să prinde; de rană mică omul mare moare. Den ce să dă a înţelege că atâta de fragedă faste viaţa noastră, atâta de pripă norocul, cât din ce parte nu era nice un prepus, de acolo vine toată grija şi primejdifa.

Cuvintele Senccăi către Helvia, îmma rufa, izgonindu-să din Râm, aceştia sintu (cap. 5): tu, dar, Helvia, îmma mia eşti; eu, feciorul tău sântu; tu babă, eu încă nu bătrân; iară nice dănăoar (a) eu norocul n-am credzut, măcar de s-ar părea că lucrializă pace (sau tocmele). Toate acelia ce către mine arunca aşea de dezmierdat (banii, cinstele, lauda) într-acela loc li-am pus, cât în tot ciasul nopţii, pentru să nu mă lasă fără somn, să le poată lua acelia; şi aşc-a, din sicriu, nu de la pieptul mieii, Ii-ali luat acelia. Şi acestea cuvinte adevărate şi cu cale sintu acelui bărbat ales.

Stăpânul mieu Andrian, împăratul, purta inel în deget, carele dzic să fie fostu a lui Drus Ghermanic, în carele era pecetia într-acesta chip (tot Seneca acolo spune) aşca: acelora iaste greu norocul, cărora iaste grabnic. Adică, lesne poate acela norocul rădica, care de pururea ăştiaplă.

Mă învăţu de la ispită povoaţa lucrurilor, rana ascunsă şi nidestupală, bărbiâarâu-l u i foarte cu gjije să pare; intru ho Unirile mării, nu întru apele cele late a ei, arc grijo corăbiâarâul; de vicleşugurile cele ascunsă mai cu nevoinţă, decât de cele afavea, să păzeşte războinicul cel bun. Aşea şi omul înţeleptu să cade să se păzească nu de cei streini, ce de cei de casă; ni de vrăjmaş, ce de priâalen; nu de războau groaznic, ce de pacea scornită; nu de scăderia ivită, ce de grija cia ascunsă.

Pre câţi am văzut pre carii n-au putut norocul a-i arunca întru valurile primejdiilor nenorocite şi pre urmă, aflându-i fără grijă, i-au vedenit! Cine, dar, îşi va făgădui şie vreo odihnă? Cine va crede cândva norocului său norocit, de vreme că din pricină aşea uşoară a fi ta de mare gâlceavă s-au aţitat în Capua, atâta de mare casii tale şi ţie stingere s-au făcut? De am cunoaşte bine norocul

nu m-am jelui de dânsul aşea. Că, să mărturisăscu adevărul, de vreme ce el are socotială cu toţi şi că ari pofti să îndestuledze pre toţi, săvai că până la cia de pre urmă pre toţi îi vicleneşte; toate cele bune ale sale, că radzimă de noi că li-ar arăta şi noi acelia, ca nişte dzesire de moşie, li-am luat; care ne li-au dat noa A a le petrece ca pre nişte vecinice le luăm; cele cu şagă date, cu tot deadinsul le apucăm. În scurtu, precum faste norocul amăgeu şi pre noi de batgiocură ne are; când ne socotim că ni s-a dă de dânsul cele streine, ale noastre cele deosăbite le piâardem.

Fiindu-mi, dar, mie prea cunoscut norocul, nice de valurile supărărilor lui, mă crede, nu mă voau teme, nice de fulgerul şi tunetul lui nu mă vofu înfricoşa, nice săninului desfătărilor lui nu vofu crede, nice cu mângâierile lui cele prfa dulci nu mă vofu încrede, nice prifatenifa lui mult” nu-i vofu socoti, nice cu vrăjmaşii lui nu mă vofu însoţi, nici desfătarea dentru acele ce-mi dă mie, nice durere dentru acelia care îmi fa nu vofu lua, nice căci îmi va spune adevărul nu vofu socoti de lucru mare, nice căci îmi spune minciuni mult” nu vofu griji. În scurtu, nice vofu râde căci îmi va prii mie, nice căci mă va urî voi plânge.

O taină aemu ţie, Domichie, îţi vofu descoperi, osăbită, care aş vrea să o ţii minte. Aşea faste de cu îndoială viaţa noastră şi aşea de grabnic norocul, cât nice lovind pururea nu îngrozeşte, nice de pururea îngrozind nu loveşte. Şi aşea, cela ce-şi trage către sine lauda de om înţeleptu şi întru toate lucrurile va să fie cu pază pregfur sine, nice aşea de tot îngrijeat să nu îmbie, cât să se sparie simţind orice scădere, nice aşea fără grijă să vieţuiască, cât să cugete că şi pre loc neted poate să se poticniască, sau să se împuadece. Că norocul vidian ades îngroziaşti şi nu loveşte, uneori loveşte şi nu îngrozeşte.

De vreme că şi cu anii te întrec pretine şi a lucrurilor mai mare că am ispită, de ai însămnat dzisăle până acum, cele ce voau să le dzic, cu nevoinţă să le iai aminte. Adică, că aceia parte a vieţii Faste mai cu primejdie, care negrijea o face prea fără grijă. Vrei să-l arăt aceştia cu pildă? Ia

aminte pre Iraclie The va nul, carele de atâtea de multe primejdii pe uscat şi pe mare au scăpat, de mâna prietenii sale Dianirii fu ucis. Agamemnon, marele voievod a grecilor, în toată vremea războiului Troadei, dzece ani, n-au cădzut la primejdie, iară după aceia, în casa sa, noaptea fu omorât. Alexandru, acela nebiruitul, întru calea Asiii şi a îndiii n-au perit, iară la Vavilon, întorcându-să, de sârgu, de puţină otravă au murit. Pompeiu cel Mare, cu vrăjmaşul bătându-să în războiu' nu cădzu, iară pre urmă, de priâatenul său Ptolemeiu au perit. Iulie Chesariul. acel cu inima mare, în 52 de războaie ce au avut, nu să putu birui, iar pre urmă, în curte, cu 23 de rane fu ucis. Hanibal, hatmanul cel preaputernic a Carthaghenii, 17 ani nu să putu de râmleni birui, iară pre urmă el singur să omorî, pentru să nu caliză în mânuie vrăjmaşilor. Asclipie, fratele marelui Pompeiu, nice o primejdie nu avu în 20 de ani ce-au îmbiat, după obiceiul haraminilor pre mare prădând, iară pre urmă, bând apă din puţ, s-au înecat. Dzece polcovnici preaaleşi pre carii i-au avut în războiul Africăi, Stipio, giucându-s (e) pre pod, cădzură şi să înecară. Bibul acel preabun, purtându-să cu carul cel de biruinţă prin oraş, au cădzut o scândură de pe o streaşină şi-i sparsă capul; şi aşea acia laudă, în deşertu hotar vieţii lui cei bune au făcut. Ce voau dzice de

Luchiia, soru-mea, care având un ac la pieptu' şi având în braţă copilaşul şi gâucându-să copilaşul şi lovind cu mâna pre mumă-sa, în care parte înfigându-să acul, pre acolo i-au ieşit şi sufletul. Cnei Rufin, bărbat preaînvăţat şi rudenie mie, picplănându-şi cărunteţile, s-au rănit cu un dinte de piiaptene în cap; iară crisipela boală (ce-i dzic focul iadului), de moarte făcându-i să, în scurtă vreme i s-au sfârşit dzilele, iară nu pomenirea şi învăţătura lui.

Ce ţi s-a pare ţie, Domichie? Adevăr, precum aceste puţine If-am numărat, aşea cu dumnedzăii mă mărturisăscu, cei nemuritori, cu altele fără număr lf-aş putea aduce. Vai, cită de mare nevoie, după acta Fericire! Ce ocară după atâta de mare laudă! Ce primejdie, după atâta de mare negrije! Ce nenorocire după atâta de mare

norocire! Cită de mişia şi întunecată noapte, după dzi aşea de săninată! Gazdă rea, după atâta cale îndelungată! Ce socotială cumplită după atâta price îndărăptnică! Călă de nepriimită moarte, pentru acel început bun a vieţii!

Eu de aş fi în locul acelora, ce aş pofti nu ştiu; iar aflându-mă în locul lor, mai mult" viaţă cu oslenială şi moarte cu cinste, decât moarte desfătată şi viaţă cu cinste mi-aş a lege.

Cine pofteşte a să nu-mi cu nume de bărbat şi să nu să numere între dobitoace şi a pofti şi a să nevoi cu mare nevoinţă faste datorfu ca să vieţuiască bine şi, cu mult" mai mult", ca să moară bine; că moarlia cu îndoială face viaţă bună, iară moartea bună faste apă rari vieţii cei bune.

La începutul cărţii mele am pomenit de hiragra de care mă supăram. Aceasta de iznoav (a) dzic, că mai multe poftifam a scrie la tine şi acelea cu mâna mea. Doi ani aemu de când fac războiu' întru sine, dragostea cu care te fu bă seu şi dorirea care o am. Râhneşte inima mia a scrie la tine, iară de ge ti le-a ţinea condeiul nu pot; a căruia rău acesta iaşte liacul, că, neputând eu (spre mângâiarea ta) ce voi ca al tău, tu să vei, ce poci eu, ca al mieu. Fără aceştia nemică nu-i ce aş mai adauge, fără aceasta ce mi s-au făcut şt (I) re mie; că faci casă în Rodos şi aşea 4.000 de arginţi îţi trimit pentru agâutorâul tău.

Închină-ţisă Favstiria, carea pentru boala mia nu să arc bine şi-l trimite o ocă de balsam de a Palistinii, cu carele de-l vei unge faţa, nice un sămnu de lovitură nu va rămânea. Într-allele pre dumnedzăii nemuritori rog ca ce (le) ce-l poftescu şi ce-mi pofteşti, amânduror să ne dea. Săvai cu mina streină scriu la tine, iară din tot pieptul te lubăscu. Fii sănătos!

Cartea lui Marco Avrilic către Miercurie, arătând ce ar fi norocul aceştii lumi şi adetlurile şi că de la dumnedzău iaste norocul şi arată şi lăcomiia. Cap 2 7

Trimisul mieu mi-au dat ştire precum eşti de tot dat mâhnirii, noaptea că strigi pre dumnedzăi, că te jeluieşti prevecini, că-i deştepţi şi, decât toate, cu pâră asupra

norocului rău căci le cinsteşti pretine aşea Mă doare pre mine întristarea la că mâliniau nea singuriii piua temă, tovărăşiei neprilatenă, Iubitoare de întuneric, de voroavă fugătoare şi dezuedejduiii moştinilonrc Iaste. Doare-mă de strigarea ta cia de noapte, că Iaste semnu de nebunie, seninu de răbdare puţină, însămnare lipsa înţelepciunii, de nebunie aiave ispita. Că în care ceas lumia toată să acopere cu întunericul, singură numai inima ta să deşchide despre vaiete.

Doare-mă căci te priceşti cu dumnedzăii, dzicându-le a fi cumpliţi, carii orice pentru mândriia de ţ-au luat ţie, pentru plecăcâunia ţ-ar întoarce; că de câte ori cu greşeală mî niem pre dumnedzăi, de a fi tea ori cu răbdare îi împăcăm. Au nu ştii, priâatene Mercuric, că mai mare răbdare au dumnedzăii carii întru trecirea greşealilor noastre, decât oamenii carii întru răbdaria greşealilor sale? Că noi fără dreptate-i mâniem pre dânşii, iară de dânşii prea cu dreptate ne certăm.

Doare-mă căci cu strigările şi a Io be le taie vătămare faci vecinilor tăi; că de pururea, cum ştii, vecinul, vecinului şi mai mullu bogatului, săracul zavistuiaşte. Şi aşea, trecând durerea, bucurie şi desfătare întru toate că arăţi după tine, socotescu. Cât de ţ-au sleit ţie bogăţâia, zavistifa, să-ţi deştepte răbdarea, căială.

Îmi pare rău căci te jălueşti de noroc; că norocul fiind aşea de bine cunoscut a mulţi, nu rabdă a să defăima de unul şi norocul a-l îmblândzi cu folos de-l apără a cugeta mai bini faste. Că mulţi foarte întru arătarfa nevoilor (şi durerilor) sale grijlivi întru a cerca liac de tot leneşi vei afla.

O, neînvăţate Mercurie, carele fiind aşea nesstrăsluitorâu şi (uitit) de-ntreg acum faci price cu norocul! Pre noroc, cu carile toţi aşedzământu fac, ca la războfu – a-l chema îndrăzneşti? Noi arcile le descordăm, iară tu săgeţi slobodzi. Încă nu ştii ce ar fi războiul şi vei să fai izbândă Nime Fără vicleşug nu s-au aprinsu şi tu fără grijă a îmbla vei? Ce să dzic mai încolo, de vreme ce le vădzu tâmpinându-te cu norocul? Au nu ştii că acesta iasle

carile zidfurile cele înalte le răsipeşte şi pă re ţii cădzuţi îi apără, pustiile cele neîmbiate le îmblă şi noroadele cele multe le pustifaşte, carele den nepriâateni prifateni şi din prifateni neprifateni faci, carele pre cel biruitorâu îl birufaşte, carele den vădzători încredinţaţi, de-ncredinţaţi prepuitori îi face? Pre urmă aşea să ştii că norocul acela faste, carele stăpâniili sus şi gios le poartă, oş ti le răsipeşte, împăraţii liapădă-i, pre tirani! na Iţă-i, celor morţi le dă viaţă, pre cei vii îi îngroapă.

Nu ţii minte să în voiul carele al doi le împăratul sparthilor i-au fostu pus deasupra porţii cu aceste cuvinte: aceasta casă ¡aste unde omul Tace ce poate, norocul ceva? Cuvinte adevărat alese şi dentru aliasă minte ieşite. Şi de am vreo credinţă, trebuie de toţi cei inţălepli cu nevoinţă să se însămnedze, care-i nu deasupra porţilor, ce întru inimile sale să le scrie. Mai bine acela, decât tu, au fostu cunoscut norocul, carele presine supus, nu stăpân ales, să tace; şi de câte ori ceva, ca şi tine pierdia, nu al său că i s-ar lua, ce c-auză lojit socotim. Nemică nu-i ce ar arăta oamenilor viaţa amară, decât ce scornescu cu inima bunurile cele netrainice, carele până la vremea însămnată le zălojeşte la dânşii norocul, că li-ar fi a le ţinea şi a le moşteni peste toată viaţa. Ori den sciobodzirea dumnedzailor, ori din clipala ursitelor noa A vătămătoare că s-ari tâmpla de cu cât neştini faste mai cinstit şi mai avut într-această viaţă, cu atâta pre acela mai grele lovituri a norocului că rabdă îl vădzu, cât să îndrăznim a grăi adevărul; că singur acela numai de asuprelele norocului faste fără grijă, carele întru cetatea mormântului lăcufaşte.

Spusu-mi-au omul tău, că la viitoarea vară, la Râm a veni ai avut gând; iară acum, de iarnă, la Alexandrifa că vei să mergi. O, nenorocitule, Miercurie, spune-mi mie, te rog, când ţ-ai pierdut toată simţirea, că când îţi părăsăşti viaţa ta, de întreg lăcomifa te începe? Doa A oraşe ai aflat pentru neguţitorifa a face prea veştile, adică Râmul, omorâtoriul de cei aleşi întru bunătate şi Alexandrifa, capul răutăţilor, pre care numai de le ai în dragoste ascultă, te rog, care negoţ s-a vinde acolo? în Râm îţi vei

îngreufa trupul de răutăţi, în Alexandrifa îţ vei împifa inima de grijă. De vei cumpăra ceva care să află acolo, sau de vei vinde de acelfa care le vei duce acolo, adevărat, mai multă foame vei lua de acelea ce vei lăsa, decât inima de acolo ce vei aduce îndestu lată.

Nu ţii minte că acum şi iarna Faste şi trebuie a trece marea, în care, de nu mă vor amăgi rorăbiiarii, ori ficştecare mai Fără de grijă răutatea acei prea mari Furtună ştioa că Faste? De vei dzice că corăbiile tale vor merge deşcarte, cu aceia vor merge mai fără de grijă, răspundzi că se va tâmpla de mai mult” îngreuiate de lăcomie se vor lăsa de tine, decât încărcate de urşinic că se vor întoarce. Cât de norocită schimbare ar fi de s-ari schimba cu urşinicul Alexandriei, lăcomiia Italici; care de s-ar face cu urşinicul de (a) bi Fa o corabie s-ari orândui, iară cu lăcomi Fa noastră câte corăbii întregi că s-ari pulia încărca, aş gâura! Marc Faste rahna pre caria nice ruşinea oamenilor nu o opreşte, nice Frica morţii nu o apucă; care pentru tine dzic, carele îndrăznind pre această vreme a merge cu vasă, sau că eşti îndestulat întru lăcomie, sau că n-ai înţelepc Furie.

Pentru tine să-mi Fac mic îndestul şi să te apăr pre ţine întrebătorilor, de ţine ce aş răspunde nu ştiu, fără cât că dumnedzăilor neştiut şi mării ştiut. Îşi aşea, neodihnita inima ta, cu neodihnă te aude, inimă vârtoasă, cu vârtoasă stânci şi aşea vântu, vântului, te ştiu că eşti.

Spune-mi, mie, ce să corci (să-l mergi pre această vreme, casa ta odihnită lăsând şi la Alexandria mergând? Au în sânul Arpinului te duci, unde corăbi Farii au aruncat plunbul tău? Iarâş şi iarăşi, Mereurie, ce vei să lucredzi, caută ca, cugetând, să nu să rumpă peştilor plumbul cel vârtos; carnea cea moale să nu o laş lor de mâncat; că pre mulţi în Râm am vădzut, carii, pentru să cerce orice au pierdut, toate celelalte rămasă au pierdut.

Măcar, AAercurie, acestui cu vântu să-l pui întru simţirile cele den lontru, den care să înţelegi ce aţ cerca lacomii întru această viaţă; ţie grijă, vecinilor zavistie, strămurare streinilor, furilor deşteptare, trupului tău

primejdie, scădere numelui, pierdzare vieţii, ostenială priialenilor şi moştenitorilor blăslăm şi sfădzi cumplite cerci fiilor.

Pentru înherbintia la Frigurilor nemică mai încolo nu poefu adauge. Şi aşca, pentru ruga dumnedzăilor, mă duc la Samonit; că de vom avea pre dumnedzăi vătămaţi, puţin folosescu boalelor noastre doftorii.

Închină-ţisă Favstina şi scăderea ta de mare durerc-i faste. Şi brăţare scumpă fetii tale trimite. Eu iară îţi trimiţu, pecetluit cu poruncă, ca să-l dea ţie pentru plata plumbului corăbii talc, cu care fereşti-te să nu mergi la Rod. Dumnedzăii le păzească!

Cartea lui Marco Avrilie către Livania romană, la moartea bărbatu-său, spre mângâfarea văduvelor alesă, foarte de triabă. Cap 28

Marco Chelemâantianul, împăratul romanilor, sfetnicul cel întâi, tribunul norodului, patriarhul cel mai mare, (general) împotriva dachilor fiind ales, doamnei foarte blagorodnice, I.avenii romanii, femeii oarecând a lui Clavdin a celui preabun, sănătate şi mângâiare de la dumnedzăii mângâitorii.

De câte ori cugeţi a câte vrednică eşti şi cât aş fi dnlorfu bărbatului tău, nu mă îndoescu: cum n-ai avea în prepus şi în supărare nebăgare de seamă a rufa, de vreme că la prea grele cerlarilejale (şi prea amară gemuturi) târâzie vin ale mede ţie mângâieri. Iară când cuget inima (a de aemu, care nu o poţi părăsi şi că aş socoti cum ai ţinea în minte voia mea cía cu poâlă a-l sluji ţie de trecut, socotescu că va fi înţelepefunia ta, care nu va lăsa a fi prepus de mine. Să vai că spre mângâfare cíale de pre urmă arăt, iar să mă credzi că întru cele dintâi am avut durere de durerile talé. Şi măcar că necunoştinţa bunătăţilor neîmblândzite (ca să dzic aşea), urma tuturor răutăţilor strămurare faste, iară câte odată să tâmplă de ştiinţa cea prea multă şi tulbură pre cei învăţaţi şi vatămă pre cei neînvăţaţi, precum mărturiseşte singură ispita: carii îşi numără şie prea în tălepefune mare, întru griji prea grêle de multe ori cad.

De parte li ti ni Io r mai de folos neştiinţa răutăţilor, decât a grecilor cu neştiinţa bunătăţilor au Fostu. Aproape faste pricina; că cele ce nu le ştim, acelea pentru să le agonisim nice ne căznim, nice de le piâardem nu avem durére. Acestea li-am dzis pentru aceasta, de vréme ce am cunoscut ce n-aş fi vrut să ştiu şi am audzit ce n-aş hi vrut să audzu. Adică şi d zi le le şi ră şi pl le bărbatului tău, lui Clavdin, cum aemu au hotar, iară ale tale, care ai fostu a lui mufa re, aemu de întreg să încep.

De oarecând aemu moartea lui Clavdin, preabunului prifatenului mieu, bărbatului tău, cunoscusăm, măcar că tăcfam, nu aşea să mă fubască Mars, că n-aş fi vrut să-l plângu pre dânsul ce, ca să nu adaug boala inimii tale. Prea cumplit mi să părfa a fi mie actae care, atâta vreme netâmplarea, prea cu supărare era vestită a bărbatului prea poftită moarte, ca când l-aş fi cu mâna mea ucis. Că şi fără omenie şi făr' (a) caii era de acela de la carele luasăm atâtea de binefaceri, a audzi veste atâta de tristă.

Lege era la cei vechi carthagheni că, sau moartea feciorului părintelui, sau a părintelui feciorului, sau muierii a bărbatului, sau bărbatului al muierii, sau ori a cui moarte era, de durere şi de plânsu să arăta cuiva, acela taină avea din temniţă închidzindu-l, de cap îl pedepsifa. Că să părea carthaghenilor, care ar vesti cuiva au a fratelui, au rudenii sale, sau prifalenului moarte, pre acela să cădea sau îndată a-l ucide, sau a muri, sau niceodată la viderfa aceluia să nu iasă mai mult". De au fostu, dar, într-aceasta cu cale legea carihaghenilor, pentru să nu iau acea pediapsă.cu cale au fostu ca să nu aduc eu veste acei tâmplări triste. Că de cele ori videm vreo arătare a vreunui lucru cuvios din priva la lui de pururea să înnoiaşte certa na.

De moartea lui Clavdin, bărbatului tău, nice un ceas cu odihnă n-am petrecut; când adică cuget cu ce tocmeală aşa de tristă şi amară veste va fi vinit la tine. Iar acum, după ce vădzu că ai cunoscut tot lucrul, de două A dureri mă supăr: că şi moartea lui şi singuri mea mia şi mâlinicfunia ta nemângâiată şi pagubă nelămăduilă, care s-au adaos cu moarifa lui, împărăţiei romanilor, durere îmi

iaşte mic. Că ai pierdut oroşan de al (a) gorod, întru cele fericite, au socolială, întru cele împotrivă răbdătorâu, întru nevoi inimos, întru trebe isteţii, întru sfaturi înlăleptu, spre priâateni încredinţat, împotriva nepriâatenilor herbinte (şi ascuţit), îmbitorâu republicii şi la viaţă întreg şi, ce-i de frunte, de care mă mir foarte, carele nice dănăoară cu viaţa lui pre nime n-au vătămat, nice dănăoară în viaţa lui cu limba pre nime n-au vătămat, nice au întărtat. Atâtea şi aşa de mari bunătăţi într-un om rar am vădzul adunate. Că grăim adevărul, de s-ar cerca mai chiar viaţa a mulţi, carii socotiala deosăbit de sine întru bunătatea au îmbrăcat mai multe adevărat de hulă, decât vrednicie de laudă s-ar afla.

Pierdzind, dară, tu bun bărbat şi eu priâaten a şea de încredinţat, cu calc iaşte tu să plângi de pagubă aşea de mare şi eu cu gemut a dori de tovarăş aşa de dulce; nu pentru a lui Clavdin, carele acum în odihnă cuvioas (a) cu dumnedzăii, cum pentru a noastră pricină, carii vieţuim supuş la atâtea de multe răutăţi. Că acum morţii ca la scală, fără grijă odihnescu, iară noi îmblăm pre mare adâncă şi tulburi de furtuni.

O, inimă mişia, precum te vădzu între ilău şi între ciocan, părăsit (a) adică de tovărăşila adică a celor buni şi încugâurat (a) de gloata celor răi! Când cuget, în cugetul mieu, oare înainte aş plânge pre cei răi, carii vieţuescu, au pre cei buni, ce sinlu morţi? De vreme ce ne căzneşte pre noi răul ce l-am aflat, decât bruile ce l-am pierdut, prea cu amar faste a vedea pre bărbaţii cei buni şi întru bunătăţi împodobiţi. Iară eu mai cu amar aş dzice: a vedea a vieţui pre cei răi şi daţi după răutăţi.

Iară căci dumnedzăii pre cei buni, de carii să cinstescu, îi omor, iară [(de carii să ocărăscu)] viaţa celor răi, de carii să ocară seu, faste îndelungată, iaşte lucru, cum dzice Plato, aşca de ascunşi, cât de l-am plânge în toate dzijele, taina lor nice dănăoar (a) nu o vom agâunge.

Spune-mi mic, te rog, Lavinio, oare întâie şi aemu pre dumnedzăi a fi aşea de cu tovărăşie bună către carii dacă murim mergem şi aşca de cu minte rea oamenii cu carii trăim în viaţă, că precum cei răi să născu ca să moară,

aşca cei buni ca să vieţuiască? Că bărbatul bun măcar că ari muri, vicţuâaşte, iară cel rău, deşi vicţuâaşte moare.

Aşca să mă îmbască Zevsu, precum cu scorniturí ce faste să dzic, dzie: adică că socotind odihna care petrec ce (I) morţi cu dumnedzăii şi prăvind nevoile şi supărările de care, aicea vieţuind, ne învălătucim şi iară dzic şi mă rin risescu, că mai mullu iaşte lor viaţa noastră de căit, decât noa A a ne paria rău de moartea lor. Măcar de nu s-ari despărţi moartia oamenilor de la moartea dobitoacelor, adică măcar de n-ar fi dracii carii ar munci pre cei răi, nice un dumnedzău carele ari plăti pentru bi ni le celor buni, pentru aceasta numai mai cu bună inimă ari trebui să suferim moartea priâatenilor, căci îi videm de atâtea oslencle aemu slobodzi.

Ce bucurie arc corăbiâarâul ieşind la scală fără grijă, ce odihnă drumăţul (şi îmblătorâul), făcând cale, arc, acela au şi cei morţi ieşind din viaţa această nevoiaşă.

De s-ari naşte oamenii pentru să trăiască în veci, cu cale ni-ar fi noa A a lăcrăma vădzind moartla lor. Iară că faste adevărat lucru căci pentru să moară născu şi după moarte să-şi petriacă viaţa sa, nu pre cei ce mor curund, ce pre cei ce vieţuescu îndelungat, aş dzice că trebuiescu plânşi.

Adevărat ştiu că de ari socoti bărbatul tău, Clavdin, aducându-şi aminte acele ce au pătimit în viaţa aceasta şi odihna care petrece în cealaltă, împărat romanilor de la dumnedzăi de l-ar alege, nice o dzi că nu ari ieşi din mormântu; că înturnându-să în viaţă de iznoav (a), i-ar fi a muri, iară cu dumnedzăii petrecând, viaţă nemuritoare ăştiaptă.

Şi iarăşi şi iarăşi te rog, Lavanio, (dintre muieri cia mai rămasă), ca eu atâtea suspinuri să nu rumpi cenurilc, să nu stropeşti pământul cu aşea lacrămi amară, ştiind pre bărbatul tău Clavdin la acela loc, unde nu mâhnire lui, ce bucurie, nu durere, ce odihnă iaşte, unde de moarte nu să teme, ce are viaţă vecinică; care fiind aşea, precum adevărat Taste, cu cale iaşte muia rea văduvă să-şi mângâie mâhnicâunca, de vreme ce bărbatul ei nice o

durere nu are.

Ades a mă socoti întru mine singur deprindzu, ce ar trebui văduvilor să cugete întru supărări şi mâhnic Tuni, să goniască de la sine înşfăchmen şi voia rea; şi cu socotinţa aflu cum nu trebuie a cugeta nice de cuvioas (a) soţie a vremii trecute, nice de grijea cea prea tristă a vremii de aemu, nice de un lucru care li-au, fostu lor de desfătare în lume, ce a-şi aduci aminte de petrecirea cea viitoare care o ăştiaptă. Că prevăduva cea adevărată cu cei vii oricum Taste să se ţie, iară nu cu cei morţi să se împreune a pofti, cu cale Taste. De te îngrijiâai până aemu aşteptând pre bărbatul tău să vie acas (a), aemu să te bucuri căci te cheamă pretine întru casa sa, întru care, crede-mă, mai bine te vei primi tu de dumnedzăi, de cum au fostu el prii mit de oameni; că într-această lume, ce ar fi lumea nu înţelegem, iară acolo, ce ar fi durerea, nu să ştie.

Din Lichinie şi din Posthumie, nepoţi de frate ai tăi, am cunoscut precum tu nice plânsului hotar – faci, n-ice unei mângferi loc nu dai. Iară eu nu vădzu căci aşea singură ai plânge moartea lui Cladvin, ca când l-ai fi tu numai pierdut pre dânsul; iară că tuturor era de folos viaţa lui, cu calc faste să jeliască toţi viaţa lui. Nemică mai cu amar pre pământu’ a să tâmpla inimilor mâhnite şi supărate nu poate, decât a vidia pre alţii voios pentru durerile sale; iară nemică nu-i întru loviturile cele cumplite şi tari a norocului mai mare mângâfare şi uşurare inimii mâhnite şi supărate decât a cugeta dureria sa că o ari avea şi alţii durere. Că mă supăr eu de durere şi de mâhnicfune nu fireşte (ce) mângâiare pricep dentru prifatenul aflându-să de faţă pre carele îl vădzu a fi părtaş durerii mele; că aşea orice din lacrămi ari îngreuia prifatenul a vărsa din ochi, orice din durere pricâape cu inima, cu care ca cum ari îngreuia umerile sale şi pieptul mieu îl uşurializă.

Octavie Avgust, împăratul, precum spun istoricii, au aflat oarecare m-am între lăcuitorii Dunării, carii ţinea deosăbit obicelu, a căror asemenea nice ochiul n-au văzut afuria, nice întru cărţi nu s-au cetit. Că doi prifateni la un loc mergea la altarful bisericilor şi aşea făcea legătură

între sine, ca când s-ar hi împreunat cu nunta trupurile-şi bărbatului cu a muierii, chemând întru mărturie pre dumnedzăi şi cu mari cuvinte gfurând ca nice dănăoară să nu verse lacrămi, sau să aibă vreo durere; ce de s-ari prileji vreunuia dintr-înşii vreun lucru împotrivă, atunci a să-l tânguiască prifatenul şi să se nevoiască spre liacuri, ca când i s-ar hi prilejit şi celuâalaltu.

O, vac lăudat! O, nărocită vârstă! O, m-am vrladnic de vecinica pomenire, în care bărbaţii) era aşea de cu priinţă de porumbu şi aşea de gata priâateni cât, uitând lipsăle sale, plângea a celor streini!

O, Rolmo, nu Romo! O, vreme rău cheltuită! O, viaţă rău aşedzată la noi! O, deşartă nebăgare de seamă de toată grijea! Aşea sintu astădzi piepturile de bine depărtate, atâta sintu inimile cu răul înecate, cât oamenii, uitând niamul său, s-au făcut mai răi decât luarăle cele de pădure; că eu, ţie, ostenială puiu să-l aduc moarte, iară tu să-mi apuci viaţa mie cu sârguială cugeţi; tu plângi căci m-ai vedea pre mine râdzind, iară eu rid căci ţi-aş vedea pretine plângând; eu silescu ca să nu te rădici, iar tu ai duróre căci n-aş cădea. În scurtu, fără de nice un folos mergem spre pierdzare şi nice mai ţi]nte odihnim, până când purcédem în gios.

Créde-mă, Lavanio, că de ar fi în mâna mea a sfătui cu socotelele1 tale, precum dureria ta-i înfiptă în inima mia, nice atâta durere mie, mâhnirea ta, nice ţie, cei pierdute de bărbat singurătate, de atâta amărăciune nu ţ-ar fi. Ce, ah mie, că inima cu care aş simţi acelia Taste, iară putería cu caria aş tămădui lipseşte.

Şi aşea că nice pretine a te aglutora, nice poftii mêle a face îndestul că nu să cade, de vréme că întru putinţa noastră nu Taste a aduce pre cei morţi întru viaţa, săvai pentru vorba tot lucrul voii dumnedzăilor ca să lăsăm amândoi ne trebuie, carii mai bine ştiu ei a împărţi, decât noi a atâage.

Şi aşea, Lavania mea, iarăşi şi iarăşi te rog şi ca un priiaten îţi aduc aminte, cu sârguială te sfătuescu şi cu tot pieptul le poftesc şi te rog ca ce au făcut dumnedzăii să tai

de bine şi spre vrerea dumnedzăilor să te pleci, nice altă să vei, ce nu vor vrea ei. Că ei ştiu şi fără grijea greşealii căci ţ-au apucat ţie bărbatul cu moartea aşea de curund şi ţie, muierii lui, ţ-au urnit viaţă de lungată; că şi cu preaînţelepcâunea dumnedzăiei) şi cu putería întrec. Cine ari cutedza să fie giudecători ascunsălor tainelor lor? Prea bine ştiu dumnedzăii de cari ori să cinsteşte, ori săvalăm (a), cărue dragi şi cărue sântu urâţi, de carii să laudă sau de carii să hulescu de sudalmă şi iară carii ar fi mulţămitori şi carii nemulţămitori. Încă mai de multe ori mai primite sintu slujbele celor în mormânturi închişi, decât carii fac rugăciuni în besérici.

Acum, de vei vrea să cumpăneşti socotelele ia aminte, te rog şi cugetă rămaşii Ce feciori, de dumnedzăi, cu carii să te mângâi, rămasăle Ce averi cu carele să-l rădici lipsa – ta – rămaşii priâateni, cu a cărora apărare să te acoperi, rămaşii părinţii, cu a cărora vrednicie să petreci, rămasul numele, întru carele să te aibi, rămasa sănătate, ca să vie (ueşti. Că atâta de puţin iaste ce ne iau noa A dumnedzăii în preajma celor prea multe, carele ne lasă noa A.

Într-altul chip cu oamenii şi într-altu chip cu Dumnedzău trebuie a îmbla. Că spre oameni uneori cumplit a prăvi noa A lucrul arată, pentru să se plece, iară către Dumnedzău plecaţi să cădem la pământu’ ne trebuie noa A, pentru să-i tragem către noi pre dânşii. Că mai lesne iaste doară de ne amăgeşte vrăjea lui Apolin cu plecăciunea cu care să cinstescu, decât cu jertve scumpe care li să închină, să împacă dumnedzăii.

Deci fiind tu, Lavinio, şi văduvă şi muiare înţăliaptă (şi bună), pre dumnedzăii să-i rogi ca să păzească copiii tăi şi numele să-l apere, ca să nu te părăsească pretini priâatenii, sau să nu ţi s-a răsipască averile talc, ca să petreci sănătate fericită şi decât toate pre dânşii să-i aibi milostivi pururea. Că cu această socolială nu numai în toată viaţa, sau a agonisi, sau a piâarde nu vei putea, cât într-un ceas dumnedzăii sau a da, sau a lua, pot.

O, de ari înţelege văduva cât [cât] de puţin

agonisăscu între oameni şi cât de mult” la dumnedzăi pierd, când n-au întru lucrurile împotrivă răbdare! Că pre multă nerăbdare despre dumnedzăi îi aţâţă la mânie.

Ispita învaţă că unde în trupuri boli, care cu cuvintele ce ne să dzic noa A a tămădui râu să poată, cu buruâanele carele să pun la partea cea vătămată că să tămăduescu; iară alte boli nice cu une bacuri făcute, fără numai cu singure cuvintele (şi cu mângâiare) că să tămăduescu. Această potrivire de-aicea radzimă, pentru să arăt că oricine de boli supăraţi dzac şi să învăluescu de undele gândurilor, mai multă mângâiare iau dentr-una de binefacere şie, decât dentru multe cuvinte care vin la urechi; iară inima bolnavă mai mullu cu un cuvântu’ a prifatenului, decât cu toate slujbele a tuturor că să învoieşaliză. Iară eu, de ce mi-i durerea, nice aceasta, nici cealaltă a arăta nu poclu; că prăvind spre blagorodiia ta şi spre lipsirea mia atâta de nevrednic mă cunoscu, cât aşca spre mângâiare cu ştiinţa, cum spre agiutorinţa cu folosurile sintu părăsit. Iară durere am de agâunsu de face ceva la lucru durerea, iară nu voau plăti cu hârtie şi cu cernială ce pocâu singur cu fapta a arăta; că cine cu cuvintele numai bucură, care ar putia cu singur lucrul a agiutora, priâaten presine că au fostu înainte scornit şi că n-ari trebui să se ţie priâalin, arată.

Nu voau urma ţinutul obiccaâu a romanilor călră orăşencile céle văduve, adec (a) că, murind bărbatul, cercetializâ ades prevăduva, la văduvă scriu, nevoinţa sa arată văduvei, prevăduva toţi o mângâie, cu văduva toţi plângu, iară trecând puţintele dzile, când i-ari trebui bila tei văduve puţinia apărare în divan, de la isprava ei fug toţi, ca când nime n-ar fi ştiut pre bărbatul ei, sau ca când nice dănăoară n-au avut împreunare cu dânsa.

Şi decât vestía văduvelor romance nemică nu-i mai gingaş de vreme ce dentru curăţăniia văduvelor ori stricăciune cum numele lor, aşea vredniciia sămin (iei şi pomenirea celor morţi radzimă. Dreptu să socoteşte bărbaţilor înţelepţi ca întru cuvinte către văduvă puţine şi-ntru a face bine largi să fie. Că ce foloseşte văduvelor

aducirea sicreau cu cărţile făgăduâalelor şi urechile pline de blândeţe a avea?

Tu, dară, de m-ai avut până aemu pre mine dreptu om drag şi bărbatului tău de aproape, aşea să mă aibi, te rog; pentru bărbatul tău întru dragoste, pentru tată în sfat, pentru frate întru slujbă, cât vei grăi tu dreptu pentru agâutor în divan, care toate aşa de cu adunare se vor arăta şi cât vei grăi dreptu orice întru mulţi ani ai pierdut, întru unul, Marco Avrilie, ai aflat.

Şi eu ştiu şi tu însăţi bine ştii că cu inimile tulburate de mâhnăcâunc să tulbură cugetul, slăbeşte mintea, tremură carnea, tace înţelesul, fuge socotiala. Deci că aemu boala inimii şi mâhnicâunea, ca cum ar fi un cortu în casăle tale au aşedzat. Dumnedzăii să mă părăsească, de te voau părăsi; dumnedzăii să mă uite, de te voau uita! Precum până ce au murit Clavdin, dându-şi duhul cel de pre urmă, au fostu cu totul al mieu, aşea Marco Avrilie, până cât a trăi de mult”, cu totul al tău va fi. Şi că atâta de mult” îţ priescu ţie şi tu atâta de tare mă credzi, acoperindu-te tu aşea aemu de durere şi inima mia asuprindusă cu atâtea de multe griji, ţie, dară Lavanio, să-l rămâie putería mea a stăpâni aşea ca când aş fi al tău, iară mie a te ruga şi de acelia care de tine şi de cinstea ta radzimă, să se caliză a învăţa; că uneori nu mai puţin învăţătura cea sănătoasă văduvei, decât liacul sănătos trebuiaşte.

Pentru aceia foarte te rog ca să nu urmedzi céle fără cale a văduvelor romance, care deprind a închide uşile, a rumpe învelitorile capului, a tăia hainile, a îmbla cu picioarele goale, a zgâria faţa, bucata a mânca singure, la mormânturi a plânge, a tunde slujnicele, a strânge apa de pe streşini, noaptea pre cărări a îmbla, cu frundză a acoperi mormânturile, unghele cu dinţii a rumpe, grumadzii cu sânge de şarpe a unge. Ca aceştia şi ca acestui felâu de fără caii, nu ca unii glupânese a nu primi, ce nice a vedea sau a şti nu-i cu cale. Că nemică nefiind ne fără măsură, ce ar fi fără scădere învaţă-te, de nu ştii, Lavanio. Că văduvele carele nu ştiu a pune mijloc mâhnirii,

presine să ostenescu iară prilatenii lor întristăciune fac, pre dumnedzăi vatămă, pre ai săi îi mâhnlaşte, în scurtu nice celor morţi nu folosiaşte nemică şi celor răi de vorbă dă pricină.

Şi aşa aş socoti şi aş sfătui, ca gâupâneselor şi văduvelor acela, portu şi haină să li să caliză a primi, în care dzi au rădicat pre bărbaţii săi dintr-această viaţă dumnedzăii, care au ales, în toată viaţa să le ţie. Că ce folos face văduvei a fi încuiată în casă o lună şi înainte de ce se va plini anul să îmbie rătăcită prin toate uliţile târgului? Ce foloseşte văduvei de se va ascunde de vederia părinţilor şi a prilatenilor, iară la meidian şi împrejâur să se afle cele întâi? Ce folos Taste văduvelor la început a îmbla văduve grozave şi îndată împodobite, să vorbască cu gâupânesele cele cu bărbaţi? Ce folos au văduvele de vor închide uşile câteva dzile, iară apoi să îmbie prin casăle lor cei mulţi? Ce folos Taste să plângă văduvili după moartea bărbaţilor, când pre urmă mai mult” râd întru desfătările sale?

Foarte puţin foloseşte, dzic, de va avea prea grea mâhnăcâune femeia, după moartea bărbatului său, iară prea ascunu ş-au cercat şie altu’ bărbat. Că văduva Iubitoare de bunătate şi de cinste, de pururea, din singură podoaba hainelor ce poartă să cunoaşte.

Spune-l (I) – voau ţie o istorie mică, Lavanio, care s-au prilejit în Râm, pentru să nu-ţi paie că scornescu ceva. Fost-au în Râm o femeie oarecaria aliasă, mularea lui Marco Marchel, anume Fulviia, care, vădzind că îngroapă pre bărbatul ei în Câmpul lui

Martie şi de jeale mare, rumpându-şi obrazul, smulgându-şi părul, rumpându-şi haina, ca o moartă să tinsese pre pământu’, iară doi senatori o ţinea de umere ca să nu-şi fac (a) ceva mai rău. Cnei Flavie, ţensorin, grăie: slobodziţi mânuie Fu lui, că va într-această una dzi să pliniască tot plânsul văduviei sale. Ce nu ştiu, oare, de vrăjile s-au întrebat Flavie, au proroc au fostu, că, adevărat, cuvintele lui au răspunsu’ faptul. Că fiind Fulvie muâare a celui ales bărbat, a lui Marco Marchel, măcar că

n-aş vrea a spune lucru de dânsa nevrednic lucrat, că, după ce să îngropară oasăle lui Marco Marchel, s-au mutat la altu’ bărbat. Că dentracei doi senatori care-i ţinea umerili ei, unul, luându-i mâna cea driaptă şi la dându-şi mâna, să încredinţară întru împreunarea nunţii. Care lucru aşca de grozav să primi de toţi, cât tuturor femeilor mari pre acla vreme întinare au adus şi dede pricină ca nice dănăoară, nice unii văduve să nu să crializă.

Şi măcar că aceştia nu le dzic pentru să socolescu cum şi tu, Lavanio, le vei face aceştia, precum, adevăr, nice inima mea nu prepune de aceasta, nice vredniciia femeii mari nu sufere aceasta, că tu singură ai pătimit vina şi la mine singură ari agâunge ruşinea l-am foarte eu nevoinţă e îi raţa riila ţie, caria să cuvine femeilor alese romănce şi blândeţăle care întru aşea blagorodnă văduvă îţi închin. Că de ţi-au năcăjit pretine lipsa morţilor care plângi, te va mângâia cia aliasă părere, care o vei petrece între cei vii.

Nemică aemu nu volu adauge, fără cât să te nevoeşti ca să fii aşea întru ceşti de faţă vestla la şi aşea să vorbască de tine cei ce nu-s de faţă, cât şi celor răi gura cu zăbală să o astupi şi celor buni pinten pentru să-l sluj ască să le adaugi; că prevăduva cea cu nume rău de vie trebuie a o îngropa.

Nemică, dar nu-i pentru ce aş mai scrie către aceştia, aşea căci iaste cu grijă cu serisorile a crede lucrurile a vreunii clipele, cum căci a asculta céle noa A inima ta nu sufere. Aceasta numai a ascunde nu poci, că noi, priiâtenii tăi şi părinţii tăi ţ-am isprăvit de la divan şi slujba şi vinitul, caré avea bărbatul tău la Vizantia, să vie la feciorul tău, care vinit mult” să socoteşte şi, mai mult”, acéía ce au dzis de tine, toată să faci; adică măcar că Clavdin, bărbatul tău, n-ar hi fostu oroşan a Romei, iară şi aceasta şi cele mai multe, ţie, pentru singura vestía ta, s-au dat.

Închină-ţisă Favstina mia, de care poclu mărturisi că nice dănăoară aşea de multe lacrămi n-au vărsat, câte au vărsat pentru nevoia ta, căriia şi scăderia ta, care-i prea mare şi mâhnăcâunea mia, care nu era mică, durere i-au fostu.

Îţ trimit o mie de galbeni număraţi, care bani aşea pentru cheltuiala de tria bă, cum pentru datoriile să le plăteşti că-l vor trebui soco te seu.

Dumnedzăii, carii au dat odihnă lui Clavdin, bărbatului tău, ţie, Lavaniei, muierii lui, mângâiare ca să-l día.

Marco Chelemontianul trimite pace şi sănătate.

Pentru moartia lui Marco Avrilie împăratul şi citi de puţini prilateni sintu carii ar îndrăzni a grăi cele adevărate bolnavilor. Cap 29

Fiind aemu Marco Avrilie împăratul cum cu anii, carii avea mulţi aşea cu ostenelile, care petrecusă, pre mare ostenit de războac, după ce îmbătrâni, la anul împărăţii sale 19, a vârstii 72, iară de la zidirea Râmului 936, făcând războac în Panonia, care iaşte Ţara Unguriască şi încungâurând oraşul vestit Vendoba, fu lovit de paralis degrabă, a cărue boală să iasă viaţa singur şi Roma domn cu viaţa înainte de toţi, carii nice dănăoară n-au avut, foarte întrâagă au pierdut. Fost-au între domnii păgâni a Iţii şi cu puteria lui de potrivă, cu averla mai avuţi, cu norocirea şi cu preaînţelepcâunea de-a tocma, iară cu întregită vieţii, cu curăţănila, nice unul de potrivă nu i-au fostu. Că de s-ar cerca prea de amănuntul viaţa lui, multe fapte de stăpân ales să află vrednice de a le urma, iară puţine rele şi de hulă agonisite.

Fost-au această tâmplare a bolii lui că, îmblând pregâur străji cu polcovnicii, degrabă un umăr fu aprinsu de paralis, cât nice haina a îmbrăca, nice stabila a strânge cu mâna, nice suliţa a băla nu putea. Pentru ce bunul împărat nu mai puţin cu grijile decât cu anii fiind îngreuiat şi adăugindusă iarna cu vicole, den dzi în dzi cu mare mulţime de ape şi omeţi, acoperind corturile, să împlu şi de altă boală, ce-i tot în somnu, care aduce moarte. Care lucru îndrăzniala varvarilor şi mâhnicâunta ostaşilor au adaos foarte; că de toţi, nu într-altu chip ce ca de un tată să tânguta.

Ispitind dar, toate, veri de doftori, a să cugeta, veri care deprind întru domni aşea de mari a să adauge,

nemică spre sănătate nu purcedta. Că şi boala din sine prea greu şi împăratul îmbătrânit şi certului cu greu şi vremea fără folos fiind, decât toate grijea şi mâhniria i s-a adauge. Că cu mult” mai gria taste boala care vine den mâhnicâunia inemii, decât aceia ce să izvorăşte din frigurile a. trita dzi sau a patra dzi şi mai lesne să lecutaşte acela care să înmulţeşte cu veninurile stricătoare, decât acela ce să îngreuializ̆ă cu adânci gânduri.

Aşeadară, fiind în pat înfiptu împăratul pentru întărirea bolii, părăsit de toată grijiia cârmii războiului şi ieşind călărimta lui din tabăra să facă năvală şi ungurii aşidirta pentru să-i împingă ieşind, aşea de groaznic războiu’ dintr-amândoa A părţile să făcu, cât vărsându-să mai mult” sânge şi cu acel războau aşea de cruntu, puţin folos luând râmlenii, dintru acta năvală făcută şi ungurii cu mult” mai puţin din sprejeniala lor, care siricăciune al or săi cunoscând şi întâi pentru ce să rănisă cinci căpitani aleşi şi pentru nesănătatea lui căci n-au putut fi de faţă, aşea degrabă să mâhni, cât credea toţi că i-au sosit ceasul cel de pre urmă a vieţii lui. Că trei dzile şi atâtea nopţi aşea dzăcfa, cât cu ochii lumina n-au vădzut, cu urechile vorbe n-au audzit şi că fiind vicole mari, neodihnă pururea, strânsori totdiauna, sete neastâmpărată, mâncare puţin, nice un somnu şi, decât toate, faţa uscându-i să şi budzile negrindusă, rădica-şi câteodată ochii, uneori mânuie îşi încrucişa, pururla gemia, limba i era înnată, cât nu putia nemică şlupi, ochii fiindu-i de plânsu umedzi cât mişca moartea lui (era) a prăvi. Şi mai tristă la prăvală tulburarea casii lui şi scăderla oştirii era şi măcar că, mai mulţi de fată toate aceştia prăvila, polcovnicii, orăşenii cei cinsteş, slujitori de credinţă, prilatenii vechi, iară dentru dânşii nime nu îndrăznită să grăiască împăratului; una că – 1 şlila pre dânsul aşla de înţeleptu, cât nice a unuia sfat nu-i trebuia, alta că de mâhnăciune fiind biruiţi, plângând toată vremea petrecia. Că prilatenii cei adevăraţi şi dulci, înainte de ce moru, sintu datori să se plângă. Ce căială deosebită preavrednici sintu carii mor nu pentru căci îi videm murind, ce căci nime nu s-ari afla care ce i-ar trebui

să facă lui, nu i-ari aduce aminte.

Întâi, dar, domnii şi oamenii cei mari, murind, întru mai mare decât tot cel prostu' grijă să află. Că slujitoriul credincios, carele nu îndrăzneşte a spune domnului său că-i aproape de moarte, cu mult" mai puţin cum i-ari trebui a muri şi cele ce ar fi pentru uşuraria simţirii aceluia den lontru să facă nu-i va aduce aminte.

Mulţi pre cei bolnavi îi cercetializă, carii măcar de nu ari mai merge nice dănăoară să-i cercetializă! Măcar că ari vedea ochii bolnavului înfundaţi, carnia uscată, umerile fără de mişcare, veninul tulburat, herbintială nepărăsită, groază mare, leşinătură adese, limba înflată, virtutea slăbită, iară măcar că ar fi casa aşea de răsipită, iară tot învoieşaliză pre bolnavul întru nădejde, precum încă sinlu multe semne de viaţă. Şi că celor tineri fiind dragoste de viaţă şi celor mai bătrâni tuturor a muri fiind cu amar, săvai că ar sosi aemu la cele de pre urmă, iară nice un liac nu primăscu, nice de nădejdea vieţii nu li-i jeale; din ce să tâmplă de nenorociţii nice cu ispovedaniia de păcatele sale, nice cu poruncile pagubelor să întoarcă altora, mor.

O, de ar şti cât de mare rău fac acila ce lucrializă aceştia! Că de-mi va lua cineva mie averea, mă va goni pre mine singur, va strica numele mieu, va răsturna casa mea, va vătăma sămânţiia mia, va năcăji pre rudenifa mia, va pedepsi viaţa, care aceştia sintu faptele nepriiatenului vătămătorii! iară a da. pricină pierdzării sufletului iaşte lucrul diavolului! Că, adevărat, drepţii rău şi mai rău decât dracul iaşte cine amăgeşte pre bolnavul căruia ce i-ar fi de agâutoriu a muri bine sileşte să se îmbunedze cu nădejdea vieţii. La care cumpănă, cine grăâaşte acelia, puţin agoniseşte, iară cine crede multe piâarde în deşertu. Mai bine iaşte, pre cei murind, a-i învăţa cu ce socotială s-ar putea aFla aluneia întru bună simţirea sa cea din lontru.

În toate lucrurile puţin ruşinoşi suntem către priiateni în viaţa noastră şi la moarte poftim ruşinare a arăta către dânşii; care lucru, adevărat, nu să cade. Că de n-ar fi murit nice unii din cei trecuţi şi de n-am prăvi în toate dzilele pre cei morţi, ni s-ar părea ruşine şi frică a

grăi bolnavului, precum numai lui i-ar fi a muri. Iară că bine şi tu şi el ştiţi că pre toţi o noapte şi a călca odată pre calea morţii, căci să te temi a grăi priâatenului, care aemu au sosit la moarte?

De ari învie astădzi morţii, cât de cumplit s-ari jelui pe priiateni, numai de ce n-au luat de la dânşii nice une sfaturi în ceasul morţii! Că de Taste bolnavul priiatenul mieu, oare muri-va de volu dzice să se grija scă spre a muri bine? Nemică. Ce încă mărturiseşte ispita că ceia ce au fostu prea bine grijiji, de moarte au hălăduit, iară carii nu s-au grijit, au murit.

Carii mergu să cercetedză bolnavii, ce scădere fac, de-i va sfătui şi-i va învăţa ca să facă diată să-şi mărturisească păcatele, simţirea să-şi descarce, tainele să primască, cu neprilatenii să se împace? Aceştia toate nice spre viaţă nu fac nice o piâadecă, nici spre a muri bine nu închid uşile (sau pun pierdele). Care, dară, orbire iasle aşea de întunecată, sau necunoştinţă aşea de groasă, decât să te ruşinedzi şi să te temi a sfătui ca să facă acelfa bolnavii, care, când era sănătoşi, era datori să le facă.

Ce precum am dzis mai sus, mai mult” să amăgescu şi cei vii şi cei murind, domnii şi oamenii mari, când priiatenii şi ispravnicii fără de voie îi întristializ pre înşi, când nu îndrăznescu a le spune mărirea primejdii. Că, ca acestu fellu de ispravnici şi prifateni numai când li să dă ceva cu testamentu socotescu, iară de va muri bine, sau rău, nu poartă grijă.

O, cât de mişel lucru iaste a prăvi pre domnul murind, sau pre boierinul ales, pre nemeşul bogat, de nu va avea pre lângă sine nice un priiaten credincios, întru acea trecere prea gria agiutorâu. Şi nice a fi fără socotială, dzic, că nu să cade priiatenului credincios. Că cei ce sintu părtaş întru viaţă norocurilor noastre sintu mulţi iară carii au grijă la moarte de simţirea noastră foarte puţini.

Oamenilor înţelepţi şi preaînţălepţi, până a nu-i sili firea spre a muri, din vreria sa li să cade a muri adică înainte de ce vor sosi cele alese ceii de pe urmă nevoi, să orânduim cele ce radzimă de simţirea cia din lontru. Că de

socotim nebun pre cel ce ar vrea fără corabie să triacă marea, adevărat, nemică înţeleptu nu vom socoti pre acela care de tot negata vine la moarte. Ce piiarde omul înţeleptu făcând diata? Ce scădere cinstii pătimeşte carele înainte de moarte cu nepriâateni şi pentru acella spre care au foslu cu inimă rea să împacă? Ce scade din cinste aceluia care în viaţă era datoriu să întoarcă, căci poruncâaşte să se întoarcă la moarte? Cu ce lucru mai înţeleptu să poată cineva a să arăta, decât de se va uşura de cele presine, care pre urmă cu gândecata s-ar cere? câţi domni şi oameni mari, căci n-au vrut o dzi să petriacă făcând mărturii, Făcut-au de au petrecut ficiorii lor cei moştinitori pre urmă toată viaţa întru sfădzi?

Oricine iaşte adevărat şi neamăgeu creştin, aşea Taste datoriu să orânduiască averile sale şi viaţa în toate dzile (le) să şi-o driagă, ca când până în casă nu i-ar fi a trăi şi într-acela stat a primi noaptea, ca când nu i-ar fi a vedea dzua. Că, să grăim adevărul, spre paza vieţii nehotărâte osteneli trebuie, iară de moarte să ne amăgim agâunge. De Taste vreo credinţă cuvintelor mele, pre nime n-aş sfătui eu ca să îndrăzniască întru acela m-am a vieţii a vieţui, măcar de i-ar fi a dobândi toată lumia, n-ar vrea să moară. Bogaţii şi cei săraci, cei de sus şi cei de gios, nemeşii şi proştii dzic că să tem de moarte şi cu toţii glură cărora le aduc aminte şi prin domnul nostru Iisus Hristos răstignitul îi rog ca să ştie că numai pre acela putem a-l mărturisi că s-ar teme de moarte şi, adevărat, de carele videm vreo diregire a vieţii că Ta.

Cadesă, dar, domnilor, şi celor mari întâi a părăsi de ce s-ari părăsi, hotar să facă până ar lua sfârşit, a muri înainte de ce ar muri, a să îngropa înainte de ce s-ari Europa. Aceasta de o vor face de la sine, singuri, aşea de cu uşor vor lăsa viaţa, ca când ari ieşi dintr-o casă într-alta.

Mai toţi cu zăbavă şi cu blândeţe a scorni a îmbla, abia, a mânca, a dormi, le place. Iară la moarte numai a sârgui omul sufere. Nu fără pricină, dzic, că oamenii grăbăscu a muri, când îi videm pre dânşii de pripă a-şi

uşura simţirea cea din lontru, a sârgui a scrie diata, a să ispovedui, a să cumeneca; iară, aşea de lârdziu şi aşea de fără vreme (cumenecătura) să o ia şi să poftiâasca, cil mai curund şi pricepere pierd şi sufletul să iasă, până a să aduce sfânta cumenecătura.

Ce folosescu corăbii, adânci spartă, cârma? Ce folosescu războiului isprăvit, armili? Ce folosescu oamenilor morţi, cu unsori şi cu pliasluri să-i ungă? într-acesta chip ce folos fac duhovnicii a vini la bolnavii carii acum nu-s în mintea sa, să-şi mărturisească păcatele? Adevărat, rău se va putea ispovedui, căruia priceperea spre pocăinţă îi lipseşte! Ce foloseşte diacul a lua aminte lucrurile rădzimătoare de simţire pre aceia vreme, după ce bolnavul acum au pierdut voroava.

Nu fac greşeală oamenii dzicând: la bătrâneţă îmi voi aduce aminte de mine-mi, la moarte vom face pocăinţă, ne vom ispovedui, vom întoarce? Că, după socotiala mia, nici a oamenilor înţelepţi, nice a creştinilor buni nu faste a vrea ca să le agâungă vreme de păcătuit şi să lipsească a vini către sine. Măcar de s-ar alege a triia parte den vremea aceia ce să iasă oamenii de păcătuit şi care grijă îşi strângu întru a plini rahnele cele rele, aceia întru a tângui păcatele din inimă să aibă. Ce iaşte durerea că cu atâta fără grijă să petrece viaţa întru răutăţi şi întru greşeli, ca când n-ar fi nice un Dumnedzău, carele, oarecând ar cere de la dânşii socotială şi seamă.

Toată lumea, slobodzindu-şi frâiele la păcate, cu nădejde de înturnare la bătrâneţă la mai bun rod şi la moarte de a vini către sine aliargă. Ce eu aş vrea să ştiu de la aceia carii cu acia nădejde fac păcate, ce adeverinţă de agâunsu la bătrâneţă, pre cine va avea chizaş că i s-ar slobodzi lui vreme îndelungată, până la moarte? Că mulţi, după mărturiia ispitii, nu agâungu până la bătrânetă şi mai mulţi de moarte grabnică să răpăscu.

Nice socotelii, nice dreptăţii nu i s-a cuvine când numai într-o dzi atâtea de multe păcate şi greşeli face, cât a ne plânge pentru dânsăle să nu agiungă toată viaţa şi a plânge toate păcate (le) vieţii noastre, nu mai mult”, ce

vreme de un ceas, să cercăm. După marină în (I) l (o) s (î) rânicii dumnedzăeşti de agâunsu şi de prisosit Taste un ceas ca să facem pocăinţă, pentru viaţa cia lucrată de pierdzare. Iară eu aş dzice, deşi (I) primeşte păcătosul spre diregiria vieţii nu mai mult" decât un ceas, acela dar ceas să nu fie de pre urmă. Că suspinul din vrere slobodzil, cerâurile pătrunde, iară de nevoie, adică den nevrere Tăcut, nice prin acoperământurile casii nu trece. Şi măcar că laud pre cei ce cercetializă pre bolnavi a-i îndemna să se ispoveduiască, să se precestuiască, să cetiască sfintele rugăciuni, să se plece sfinţilor, să giamă pentru păcate, în scurtu, că aceştia toate cum li-ar face foarte bine mărturisăscu, iară cei ce li-au făcut aemu, cu mult" mai bine că ar fi, dzic, că corăbiiarlul învăţat şi păzitorâu cu mare răutate pro mare, vremii rele (a sta împotrivă) să grijeşte.

Căruia va fi voia a socoti cât de nemică ar fi binele vieţii aceştila, să margă să prăvască pre cel bolnav, aproape de moarte, când dzace în pat şi va vedea precum muâarca de la mişelul bolnavul îşi cere dzăstrile (sau darurile de la nuntă), felelor la a triia, ciâalalte a cincea, feciorul gândecata de mai mare, ginerii banii dzăstrilor, doftorul plata, robul volniciia, slugile simbrila, datornicii datoriile şi ce-i mai nevrednic de toate că cei ce vor să fie pre urmă moştinitori, nime dintre dânşii nu vine ca să-i dea un păhar de apă rece.

Cine acestea vor ceti, sau le vor audzi, aş vrea să socoliască (că) ce au vădzut a fi la moartea vecinilor săi, acelaş şi loru-şi, bolind de moarte, li se va tâmpla. Că, deodată, după ce închide bogatul ochii, îndată între moşteni să aţâţă grele sfădzi; nu care dintru dânşii ar lua grijea sufletului acelui mortu', ce care ar moştini averea lui, nevoiaşte. Întru aceştia a le înmulţi mai lungul, căci aceştia cum cei bogaţi, aşea cei săraci, în toate dzilele Iau ispită şi celor înţelepţi a le însămna întru ţinerea minte îndestul iaste, măcar de n-ari cheltui nemecă vreme spre sfat.

Aşeadară, Marco Avrilie, împăratul, avea sfetnic întru

preaînţelepcâune şi întru bunătate ales, cu a căruia înţelepciune toate trebile împărăţiei să purta. Acela, vădzind pre domnu-său sosit acum la ceasul cel de pre urmă şi pre nime din priâateni şi din cei de aproape cu inimă ca să-i grăiască lui, fiind aşea aproape, de moarte, singur socoti să facă voroavă, cu care aşea alesul voroavei şi de bunăvoinţa către domnu-său au arătat. Anume era Panusie, de a căruc bunătăţi şi viaţă Sext Herronisău, întru viaţa lui Marco pomeneşte.

Voroava lui Panusie tainicu (lu') i către

Marco Avrilie împăratul în ceasul morţii, adevărat vrednice de ţinut minte şi celor bolnavi la datul sufletului. Cap 30

Acum, dară, Marco Avrilie, stăpâne, nice limba care ar tăcia n-au rămas, nice ochii carii ar suferi, nice inima care ar răbda, nice socotiala care ari lăsa. Că mi să îngheaţă sângele, să usucă încheieturile, să deschidz perii (găurile trupului) sau răsuflăturile, să treci cugetul, sufletul îţi lipseşte; a căruia lucru pricina iaste că învăţăturile carele le dai altora sănătoasă, sau nu poţi, sau nu vei să le tixuşti spre deprinderea ta.

Te vădzu, pretine că mori, stăpânul mieu şi nu-l pociu folosi. De durere mă năduşăscu. Că de ar vrea dumnedzăii să răscumpere cu moartea altuia viaţa ta, să-l dea o dzi numai ţie de viaţă, viaţa mia cu toată voia ţ-aş da.

De ar hi adevărată, sau scornită mâhniciunla care m-au apucat, nu trebuie cu cuvintele a tălmăci, de vreme ce acestui lucru mărtur prea bun iaşte faţa mea. Că şi ochii păreae s-au făcut de lacrămi şi inima, marea cugetelor. Foarte mă doare că mă părăsăscu de deprinderea ta şi scăderea ce va lua republica ta dintru moartea ta şi singurimla casii tale, aşijderla şi paguba care o face astădzi Râmul. Ce, decât toate aceasta munceşte sufletul mieu, căci priia tine ca pre un preaînţeleptu ţi-am vădzut a vieţui, acum mori ca un neştiut.

Spune-mi mie, mă rog, stăpâne, căci să învaţă oamenii a grăi greceşte, căci ostenescu ca să înţăliagă jidoveşte, căci atâta de mult" asudă în limba lăţinească,

căci atâtla de multe vremi petrec în Ţara Grecească, schimbă dăscăli aşea de mulţi, pătrund atâtea de multe cărţi, atâţia de mulţi bani pre învăţătură cheltuiescu, pentru să petriacă viaţă cinsteşe şi de la o vreme a primi moarte, cu inimă bună, să cunoască? Să cade oamenilor să-şi pune dintre aceştia hotar învăţăturilor, ca să se înveţe a vieţui bine. Că nice una nu-i aşea adevărată ştiinţă, de nu va cunoaşte omul prea bine a-şi orândui viaţa sa. Ce folos Taste să ştiu multe, de nu voau lua nice un folos dintru acia ştiinţă? Ce agâutorâu am dintru cunoştinţa tuturor limbilor streine, de nu-m[m] i voau înfrâna eu limba mea, de la apucarea vieţii altora? Ce agâutoreşte a petrece cu ceti tu 1 cărţilor celor multe, de nu mă voau învăţa alta, fără a amăgi (priia te nii) şi pre cei de aproape? Ce-m va folosi să ştiu virtuţile stelilor şi clătirile stihiilor, de voau şti a mă feri despre răutăţi? în scurtu, foarte puţin folosâaşta de se va da cineva după oarecare înţeleptu şi pre ascunsu se va arăta ucinic celor nebuni. Că soma a toate-i filosofiei întru a sluji dumneldzăilor şi întru nevătămarea oamenilor stă.

Întreb de tine, doamne, preasăninate, ce foloseşte corăbiâarlului a şti meşterşugul corăbiii şi să se înece pre vreme rea? Ce agiutoreşte pre războinicul vestit a vorbi mult” de războau şi a face războiul să fie neştiu torâu? Ce isprăveşte povoaţa a arăta altora potica căilor, de va rămânea el de cale?

Aceştia toate pentru tine, doamne, le dzic. Că ce folos au făcut viaţa când era îniriagă, dacă primeşti moarte cu suspinuri, când, apropiindu-te tu de moarte, pentru nelungirea vieţii te tângueşti?

Între acelia cu care au arătat oamenii înţelepciunia sa şi aceasta iaste, de au ştiut şi a îndrăji şi a urî că îngustu şi prea uşor la minte aş dzice că iaste cine, ce au urât ieri să îndrăgiască astădzi şi ce cinstita astădzi mânc să urască.

Cine, sau dentru domnii cei prea nalţi, sau din prostimia cea slabă au fostu, precum socotescu eu că nu va fi nice dănăoară, care ar socoti puţin viaţa, ca tu, sau care ar vorbi aşea ales de moarte, ca tu? Care lucru, eu, fiind

ţie tainic, cu mina mea am scris la multe ţărî, în care arătai multe lucruri bune morţii, cât şi pre mine de multe ori mă duciai la ura vieţii. Ce voi dzice de carte la Clavdina, văduva romåncă, scrisă, pre care o mângâiai asupra morţii bărbatului său, perit în războau, căriia, aşea au răspuns, cum fericită meseriia sa să o mărturisească, cine s-ari învrednici a scrie carte ca aceia, precum ai scris? Cât de cu mişelie şi-nvoeşie ai scris la Antigon asupra morţii a [u] unuia iubit inul tău, Verisim, a căruia moarte măcar că aşea o ai plânsu, cât ai trecut dintru hotarul filosofului, iară pre urmă cia prea multă mâhnire cu înţelepciunia ta o ai gonit-o.

Ce păreri tainice, ce cuvinte deschise ai pus în cartea care i-ai pus titiuluş: *Liacul celor trişti*, care din războiul de la Asiia la sfetnicii Râmului ai trimis, să-i mângâi pre dânşii, după da prea gria duma, când ţ-au răspunsu' ţie tot sfatul Râmului cum nu atâtea scăderi au făcut duma, cât folos au adaos învăţătura ta! Ce feliu noa A de mângâieri ai făcut spre mângâiarea lui Elie Fabat, ţensorul, după ce i s-au înecat în apă feciorul lui, pre carele, cum am pomenit, venind la casă-şi l-am găsit plângând şi după ce am ieşit de la dânsul l-am lăsat râdzind!

Îmi aduc aminte de Cnei Rustec, bărbat preabun, fiind cuprinsu de boală, foarte cu groaz (a), după ce ai mersu la dânsul să-l cercetedzi, aprindzindu-să de herbintiala voroavei tale, au vărsat prea multe lacrămi şi, întrebându-l de pricina plânsului lui, el mi-au răspuns: eu de la împăratul, stăpânul mieu, atâtla de multe rele de dânsul carele las, atâtea de multe bune de dânsul ce aşteptu audzu, câte lacrămi nu pentru viaţa care mi să scurtializă, ce pentru moartea care mi să prelungă, vărsu.

Dintre toţi nu ţ-au foslu ţie mai drag decât Torevat, de carele ca de un părinte ascultai şi ca unui dascăl slujiâai. Acesta, dar, priâaten ţie preacredincios, fiind de moarte aproape, să ţinia cu mare rahnă de viaţă. Ai trimis carii ar da slujbă dumnedzăilor nu pentru să-i dea lui viaţă, ce să-i sârguiască lui moarte. De care lucru mirându-mă eu şi rugându-mă ca să faci îndestul al (a) gorodiia ta

nepriceperii mele, în taină ai dzis către mine: nu te mira, Panusie, vădzindu-mă pre mine jirtvile nu pentru viaţa ce pentru moartea priiatenilor a închina, că nemică altă a pofti priâatenul credincios, priâatenului adevărat nu poate, decât să-l valiză slobod pre dânsul dintru atâtea de multe oslenele aceştii lumi. Căci socolescu să ţi le aduc aminte acâastea toate, doamne preasăninate, pentru să arăt cum nu mă poci îndestul a mă mira, căci cum. de tare a lăuda de tine moartea am vădzut, atâta de tare acum, nevrând, te duci din viaţă.

De vreme ce aceasta iaste vrerla dumnedzăilor şi vârsta ta aşea cere şi boala arată pricina şi a firii trădzigâune, nevredniciile Romii nenorocoasă, socotiala norocului hicliană şi ursita da vătămată noa A aşea suFere, ca să-l fie ţie a muri, căci gemi pentru moartea ta? Ostenelile care sintu să se tâmple, cu inimă tare sintu să se aştepte. Întâi, inima cea mişca şi slabă cade, de să împinge; iară inima da mare şi stătătoare, unde să afle mai mare grijă, acolo îşi arată mai mult” virtuţii săli. Un om eşti, nu doi; cu o moarte eşti dumnedzăilor, nu cu două A, datorâu. Căci dar, fiind tu unul, pentru doi vei să plăteşti? Căci pentru o viaţă, doua A morţi vei să primeşti? Adică înainte de ce se va hotărî viaţa, să mori cu mare mâhnire? După ce ai brudit şi atâtia de multe întru brudin ai suferit griji, în care vreme te aduc dumnedzăii la scală fără grijă, de iznoavă întru mare prea cu primejdii vei să întri! Biruitorâu den viaţă te duci; întru goana morţii vei să mori! 62 ani în câmpi, cu faţa nice dănăoară întoarsă de la lume n-ai stătut împotrivă şi acum fiind închis în mormântu, ca într-un secriau, te temi! Din stânca în care tâai fostu suit, n-ai cădzut, iară acum, pre cale prea netedă şi fără grijă, le poticneşti! Ce izvorăşte dintru viaţa lungă, prea bine ştii, şi acum, cât folos iaste a muri bine te îndoieşti! mai mulţi ani sintu în carii tu morţii şi moarlia ţie, ca de vrăjmaş de cap, la poedenoc (svadă) v-aş chemat şi acum, cându-i să vă apucaţi de arme, vei să fugi a da dos? 62 de ani sintu de când faci neprieteşug cu norocul şi acum, când iaste să te bucuri, ochii închidzi?

De-aicia radzimă această voroavă, pentru să arăt de vreme ce nu te videm pretine a primi de acum moartia cu voie, prepunem că n-au fostu viaţa bună cea trecută. Că cine fără voie vine în privala şi (la divanul)

dumnedzăilor celor drepţi, că acela ar fi îngreuiat de răutăţi iaşte sămnu. Ce lucru iaşte, doamne preasăninate, ce plângi ca un pruncu? De ce ca un deznedejduitor gemi? De lăcrămedzi căci mori îţi răspundzu că nu trebuie să râdzi aşea când vieţuâai, că pre râsul fără măsură în viaţă, îl urmaliză plânsul cel mult” la moarte.

Cine ş-au strânsu cândva uneltele oraşului, ca o moştinire şie adevărată? Cine venitul împrumutat, ca o datorie vecinică a sa, va îndrăzni a-şi făgădui? De vreme ce toţi au murit, mor şi vor muri, între atâţia de mulţi morţi vei să vieţuieşti singur? Vrei să-l dea dumnedzăii, acila ce sintu demnedzăi, adică ca să te facă pretine nemuritoriu, ca pre dânşii singuri? Au singur numai ceri nume de uric, care prin fire îl au dumnedzăii?

De tine bătrân, eu cestu mai tânăr întreb, oare mai bine ar fi, sau să dzic mai dreptu, oare mai puţin rău a muri bine, au a vieţui rău? Că ostenelcic cele de pururia şi multe, carele avem în toate dzilele între mân (I), când le socotescu oare putea s-ari învrednici să vieţuiască bine, ce foarte mă îndoescu. A răbda foametia de pururia, răceala, setia, singurimia, urâcâunia, ispite, goane, nenorociri, lipsiri şi boli, nu viaţă, ce moarte vecinică să se numască, cu care am dzice viaţa aceasta moarte, de vreme ce cu mii de urî a vieţui ne asupreşte.

De ari arăta bătrânul viaţa sa dintru acea clipală când au ieşit din pântecele mâne-sa, până în ceasul când va să intre în sânul pământului şi de ari număra trupul ostenelile câte li-au pătimit şi de ar deschide inima, toate furtunile norocului celui tristu care au suferit ar fi, deşi dumnedzăi, s-ar mira şi oamenii s-ari înspăima, aşea de trupul ce li-au răbdat, cum de inima care li-au pătimit. Vădzindu-le, mai înţelepţi mi s-ar păria mie grecii (trachii), carii după naştirla pruncilor ylângu şi la moartia bătrânilor rid, decât romanii, carii la naştirca pruncilor cântă şi la

moartia bătrânilor plângu. La moartea bătrânilor prea cu cale lucru Taste să râdem noi, că spre râs mor, iară la naştirla pruncilor prea cu cale Taste să plângem, că spre plânsu să nasc.

De vreme dar, ce s-au arătat a fi viaţă rea, ce rămâne, fără cât să dovedim toţi cum moartâa Taste bună? Măcar de ţi-aş vedea pretine că poţi ţinia acea socotială care o am vădzut de tine vorovindusă! Ce Taste durere, că şi celui preaînţeleptu uneori îi lipseşte sfatul! Nemărui nu să cade a să lăsa aşea presfaturile sale, cât să nu dea cale socotelii streine. Că carele odată nu cere, întru socotiala dată, că îndărăpnicirea întru toate lucrurile ţine sfatul său, să ştii, adevărat, că se va tâmpla dintru toate, sau mai multe, să rătăcească.

De vreme că eşti, Marco, o doamne şi preaînţeleptu şi mintios şi învăţat şi bătrân, au n-ai socotit că precum ai îngropat tu pre mulţi, va fi cineva care ţi-a îngropa pretine? Ce cugetai când videai hotarul dzilelor altora? Au nu socotilai că vor vedea alţii hotarul altor tăi? De vreme ce şi bogat şi plin de priâateni şi cinstit şi bătrân şi, ce-i mai mare, capul, pentru sănătatia republicii mori, căci a te pune în mormântu te temi? De pururia ai fostu nevoitorâu să cunoşti lucrurile cele trecute, aşea cele ascunsă şi tăinuite. Ce de vreme ce ai ispitit ce ar fi cinstea şi ruşinea, ce avuţiile şi sărăciia şi nevoia, ce bucuriia şi mâhnicâunea, ce dragostea şi frica, ce răutăţile şi desfătările, nemică rămas mie nu mi să pare ce ai cunoaşte, fără ce ar fi moartâa să te înveţi, a căriia încunoştinţă mai mult”, mă crede, într-un ceas, stăpâni decât în viaţă 100 de ani, vei lua folos.

De vreme ce eşti bun, şi te socoteşti şi ca un bun că ai vieţuit, au nu-i mai bine ca unul, murind, să treci către cei mai mulţi buni, decât lunecându-te, între atâţia de mulţi răi să vieţuieşti? Că-l Taste ţie moartea amară nu mă mir; că bărbaţii înţelepţi mult” de mâhnicâune cu inima pricep, care pentru lauda afară nu le slobod. Că orice din venin stă ascunsu întru inima mâhnită, de s-ari vărsa pre toată pitate, ca în chipul râii, nice păreţi nu ni-ar agâunge

de carii m-am freca, nice unghi (I) cu care m-am scărpina.

Ce Taste altă moartea, fără uşcioara spândzurând, cu care uşcioară casa cea de oaspeţi (chirvăsărila, sau hanul), în care toate mişeliile aceştii vieţi vin, să închide? Ce scădere sau (strâmbătate) ne fac noa A dumnedzăii, trăgându-ne pre noi călră sine, căci dintru colibă proastă ne bagă în curte noa A? Ce Taste altă gropniţa, fără cetate cu care împotriva lipsilor vieţii şi năvălirile norocului ne închidem? Adevăr, ce aflăm la moarte mai mult” vădzu rahnă întru tine, decât ce vei lăsa în viaţă mâhniciune, trebuie să se aţâţă.

De ai durere pentru muâarea ta, Elia Fabrichia, căce-i tânără, nu-i pentru ce să te mâhneşti, că Ta petrece acum în Râm fără grijă de scăderea vieţii tale; şi după ce va oblici de vreme ce Ta, nu se va adauge cu moartea ta, nici căci va rămânea văduvă să nu te mâhneşti. Femeile tinere, precum Taste Ta, măritându-se (e) după bătrân precum eşti tu, murindu-le bărbaţii, întru acele lucruri ce au să apuce ochii şi spre acela după care sintu să se mărite îşi pun inimile; şi ce aş vrea să dzic pentru să fie mai cu cinste, când plângu mai mult”, cu atâta mai mult” hohotescu cu râs în pieptu’. Nice să te mâhneşti de acelia gânduri căci împărăţiasa, muâarea ta, măcar că – i tânără, nu va afla altu’ împărat, căruia să se împreune; că unde de aceştia şi ca acestora de potrivă, dreptu haina cea spartă grecească ar schimba haina cea lucie, adică pre ciobanul tânăr mai mult” socotescu decât pre împăratul bătrân.

Căci ai avea durere pentru feciori, rămâind de tine, nu vădzu pentru ce ai face aceasta. Că de ai durere pentru moartea ta, mai multă durere avea ei pentru viaţa ta. Ce Taste finixul între păşiri, ace Ta Taste feciorul, care moartea tătâne-său nu pofteşte, de Taste el sărac, pentru să nu-i hie a să hrăni, iară de-i bogat, pofteşte mai curund să se facă moşnian. De vreme ce ei (sunt) aşea, nu mi să pare mie a om înţeleptu (că) tu faci, când râd şi cântă ei, tu să plângi.

De-l pare cu durere căci părăseşti tu palalurile cele luminoase şi casăle cele mari, nu ai de ce te mâhni pentru

acelia, că, aşea să fiu norocos, cum după ce ţi s-au făcut ţie la 60 de ani moarte hotar, după 40 de ani le va amistui vremea.

De te mâhneşti căci te rădici de la deprindirea p riâa te ni lor şi a noroadelor, nice pentru aceasta n-ai de ce te mâhni, căci ei pentru tine nu se vor mâhni. Că fără altele, care să tâmplă celor morţi cu amar, aceasta încă Taste, că cât să acopere şi să astupă cu ţărna, îndată şi cu uitare să astupă despre toţi.

De-l pare rău că nu mori, ca toţi împăraţii în Râm, această părere de rău dintru inimă să o goneşti, socotescu; că bine ştii cum Râmul, spre acia de la carii iau de binefacere, a fi nemulţămitori, precum aceluia Stipion acela Africanul, nemulţămitoare patrida nice oasăle a le avea n-au primit.

De ai durere de moarte pentru ce părăsăşti stăpânită aşea de lată cumu-i împărăţiia nu pecâu crede de ţ-ar vini în cuget atâta deşertare; că bărbaţii ce-s îmbitori de lineşte şi de odihnă, când să mântuescu de acel felâu de slujbe, nu că s-ar lipsi din vrednicie, ce că s-ari uşura dintr-o sarcină prea grea, socotescu.

De vreme dar ce nice unde de aceştia nu pofteşti, căci ai durere că ar intră moartea pre uşile tale, doua A lucruri sintu care aduc moartea grea oamenilor; sau dragostea de câali ce părăsim, sau frica de cele ce aşteptăm. Iară de vreme ce nice un lucru drag viaţa aceasta şi nice un lucru de frică moartia că nu are. căci să se tiamă cineva de moarte?

Şi pentru suspinurile şi lacrămile laie, care eu aminte socotescu că vor cere sam (a) de la tine dumnedzăii; că măcar că cugetă toţi cum vor avea hotar oarecând vieţii sale, iară nime nu socoteşte că-i va veni aşea curund moartla, ce căci socotescu oamenii cum nice dănăoară nu vor muri. Pentru aceia faste de nice dănăoară nu încep a-şi drege greşelile şi aşea a vieţii deodată şi a certărilor hotar mormântul alege.

Au nu ştii, doamne preasăninate, că pre noaptea prea lungă o urmaliză dimineaţa cu umedzală; după dimineaţa

umădă răsare soarele săninat; după soarele săninat că să tulbură ceriul cu herbintială gria, că aduc nuori tulburi; după aceia să aud tunete groaznice, fulgere grabnice de tunuri să slobod primejdioase, piatra cade aprigă; iară pre urmă, după vreme rea, de mirat vine lineşte şi sănin. Şi precum în lume să fac vremi rele, acum tulbure, acum lineşte şi sănin, aşea în viaţă şi la moarlia oamenilor, într-acesta feliu, schimbare vine: după pruncie, copilărie; după copilărie, tinerâaţă; după tinereţă, bătrâneţă; după bătrâneţă, vârsta matoră, după a căriia sfârşit moartia cea înspăimată vine; apoi, după moartia cea groaznică, viaţa fără grijă aşteptăm.

De multe ori am cetit şi ades am audzit de tine cum numai dumnedzăii, precum n-au avut început, aşea nice sfârşit nu vor avia. Nice aceasta nu să cade oamenilor înţelepţi, doamne preasăninate, socotescu, ca să poftiască a vieţui ani mulţi. Că pentru ce râhnescu oamenii a vieţui aşea mult, deniru aceia iaşte căci sau ca nişte nebuni nice dănăoară n-au simţit ostenelile trecute, sau ca mai îndelungă vreme ca să petriacă în răutăţi poftescu. De aceasta, să aibi tu jalobă ca să mori, cu durerea aceasta nu ţi s-a cade. Că nu te smulgi întru floarea cea întâi, sau crud de lepădat de la pom, sau primăvara tăiat, sau înghiţit de strugur crud; adică de ar fi sunat moartia la uşile tale pre aceia vreme, pre care îţ era ţie viaţa cuvioasă), de nu jalobe, iară pricină driaptă de a te tulbura ai fi avut. Că nice un vestitoriu mai cumplit celui tânăr nu Taste, decât a-i vesti de moarte şi de părăsirla lumii

Ce lucru Taste aceasta, doamne, de vreme că aemu au rămas slab páretele (şi spre răsipă) floarea să usucă, strugurul putredzeşte, dinţii stricaţi (şi cădzuţi), haina mâncată de molii, (iaca uscată, suliţa tâmpită, sabiia slăbită? fără cu aceştia te ţii cu rahnă a te înturna la lume, ca când nice dănăoară n-ai fi cunoscut lumia? 60 de ani rob (în) închisoarea trupului ti ai ţinut şi aemu, ştergându-s (e) de vechitură, îţ cad obedzile şi tu de iznoavă vrei să-ţi lucredzi obedzi noa A1 Cine întru aceasta moarte 62 de ani vieţuind, sau întru această viaţă murind nu să satură, nice

de şeasedzăci de mii de ani nu se va sătura.

Avgustu împăratul dzicia cum, după ce împlu oamenii 50 de ani, sau de bunăvoie să moară, sau fără voie, că într-acia vârstă aemu au sosit în vârvul şi la ţeanchiul fericirii omeneşti. Orice trăiescu oamenii mai mult” peste atâta vârstă, acéia intră întru cele prea grêle boli, întru morţile copiilor, întru schimbările norocurilor, întru batgiocură ginerilor, întru îngroparia priâatenilor, întru a face sfădzi, întru a plăti datoriile, întru gemut pentru céle trecute, în plânsu pentru cele de aemu, întru a înghiţi strâmbătăţile, întru a asculta veşti rele şi alte nevoi fără număr, care toate mai bine ar fi cu ochii închişi, în mormântu, a aştepta, decât cu acelaş, deschis, întru această viaţă nenorocită a suferi. Carii la cincidzăci de ani din viaţa aceasta mişia să iau de dumnedzăi, aceia de acâale întru viaţă mai mişâle, pentru să nu valiză, fuge. Şi orice omul vieţuâaşte mai mult”, în gios să pogoară, nu mărgând, ce lunecându-să, sau şi poticnindu-să şi cădzind.

Au nu ştii, Marco, stăpâne, că pre unde intrăm în viaţă, pre acolo vinim la moarte? Au nu ştii că sintu 62 de ani de când fugo viaţa de moarte şi întru atâţia de când îmblă moartia să facă vicleşug vieţii tale şi că

pri Taten, mi-ai arătat slujbă. Lui Comod, fitului micu’, poruncescu să-l facă plată slujbelor tale, iară pre dumnedzăii cei nemuritori îi rog pentru sfaturile să-l mulţămască. Nice în zădar dzic că votu porunci inului mieu, iară de la dumnedzăii a cere dzic. Că un om poate plăti slujbele a mulţi, iară a răsplăti pentru un sfat bun tuturor dumnedzăilor trebuie. Ceii prea mari şi prea aliasă de binefacere, cu care pri Taten a pritaten poate face, acela Taste de va fi omul întru a dare sfatul la Inaba cea gria norocit, nice fără pricină dzic că ar fi fericit acela ce dă sfat. Că nu rar să tâmplă de acia ce ar vria să ne lecuiască cu sfaturi, întru mai mare primejdie ne aruncă pre noi.

Toate ostenélele vieţii aceştiia sintu grêle, iară a morţii mai grêle (şi mai înspăimate); toate mai grêle, iară

aceasta prâa gria; toate cu grijă, iară aceasta mai cu grijă; toate acelia la moarte au sfârşit de la o vreme, iară a morţii ostenială ce sfârşit va avea nu ştim. Şi acestui lucru ce dzic desăvârşit, nime a avia ştiinţă nu poate, fără acela care, precum sintu cu, Taste aproape de moarte.

Înţelepţeşte, dar, Panusie ai vorbit. Iar căci boala mia nu o cunoşti, pentru acéâa Macul nu-I potriveşti. Că nu Taste acolo durére unde ai pus profilactica; nu Taste acolo iistula, unde ai făcut fântânélele; nu era acolo nămoliria, unde ai pus unsoaria; nu era vinele acelia, de unde ai slobodzit sânge; n-ai cunoscut locul rănii, unde ş-au aşedzat buba, adică, spre cunoştinţa bolii mele, ce-au trebuit mai tare şi mai mult” să pătrundzi. Cele mai din lontru suspin urile care sloboade inima, de le sloboade inima, dzic, să nu socotiască oricine aude că ar înţelege îndată; că mâhnicâunile şi minţile inimii, de care oamenii a să lecui nu pot, să nu să cunoască de oameni dumnedzăii au vrut. Mulţi îndrăznescu cu încredinţară şi neînţelepţeşte a mărturisi, precum ari cunoaşte cugetile altora, mai mare întru această deşertare, decât înţelepcâune, arătând. De vreme ce întru mine multe sintu care îmi sintu mie necunoscute, cu cât mai puţin aceluia care-i den afară de mine cunoscute îi vor fi.

Că socoteşti, Panusie, precum m-aş teme prea tare de moarte, iară eu că nu mă. tem aşea tare, mărturisăscu, săvai că, după obiceiul omenescu a mă teme mărturisăscu; că de aş dzice că nu mă tem de moarte ar fi ca când aş dzice că nu-s sleit de carne.

Pentru ispita povoaţa lucrurilor ne învăţăm precum leul de pil, pilul de ursu, ursul de lup, de lup berbecile, şoarecile de mâţă, mâţa de câne şi omul de câine că să teme, ca să dzic cu un cuvântu’, unii de alţi (I) să tem, pentru să nu să omoară de dânşi<i). Deci, de vreme ce dobitoacele fug de moarte, care măcar că mor şi nici au frică că se vor pedepsi cu diavolii, nice cir dumnedzăii bucurie nu nedejduescu, cu cât mai mult” noi, carii murijn neştiuţi, oare pedepsele cu diavolii vom petrece, au întru scaonile dumnedzăilor ne vom primi?

Au ţi s-a pare, Panusie, că nu văd precum grăunţul mieu au cădzut? Am cunoscut acum culesul strugurilor viii mele; în toate cheotorili casii miale că slăbăscu ştiu şi nemică, fără frundzişoarele strugurilor şi peliţa cărnii că au rămas şi nemică din toată viaţa mia, Tară portul că n-au rămas, deplin ştiu. Până acum cu mult” te despărţiâai de mine, iară acum eu cu mult” mă despartu de tine; că prin steclă prăveşti războiul, din râpă arunci mrejele, din dosul gropii întăr (î) ţi buhaâul, aproape de foc te ia răceala, suptu umbră pus te loveşte soarele; adică pentru aceia aşe mărturisăşti moartea, căci ţi-i viaţa sănătoas (a).

Mişăl de mine, că peste scurtă vreme din toate care am avut într-această viaţă, nernică altă fără bărbărăcelul voi lua cu mine! Vai de mine, acum mă voi pogorî în ţărnă, unde nu de luară mă voi asupri, ce de viermi mă voi mânca! Vai de mine, întru acelia strirritori am sosit, de unde a scăpa nu poci şi, de aşteptu, pre moarte aşteptu. Nu aş vrea p; e mine, bolind, cel sănătos; pre mâhnit, cel vesel; prestreinul, cel fericit; pre cel aproape de moarte, acela ce-i den afară de grijea vieţii să mă mângâie. Ce aş vrea ca întru sărăcie, cel sărac, întru mâhnicâune, cel mâhnit, întru izgonire, cel izgonit şi a căruia viaţă Taste de-a tocma în grijă ca a mea, care mă vădzu aproape acum de moarte, să mă mângâie. Că nice un sfat adevărat şi sănătos nu-i, fără care purefade de la acela carele de-a tocma durere are ca acela ce-i dă sfat.

De vei socoti mai cu nevoinţă această socotială că am dzis lucru nou vei afla, care cu glurământu mărturisăscu. Că puţin folos mi să pare că lase de la acela ce moare de râs, făcând mângâiare celui ce varsă lacrămi. Aceştia dzic ca ce ştiu eu, să ştii, ce socotescu eu, să socoteşti şi să nu mă amăgeşti. Ca unui priiaten îţi voiţi descoperi ţie taina, din ce vei cunoaşte că mică mâlinicâime de care mă asuprescu faste, împotriva acei mari mâhnicâuni de care să mă muncescu cu cale iaste. De n-ar fi rădzimat socotiala de simţire, acum suspinurile ar fi făcut hotar vieţii mele şi întru gropniţa lacrămilor m-aş fi îngropat.

Acele noa A care li-ai luat aminte întru mine, cum

sintu lepădarea bucalelor, nesomnul, st (r) ajuirea, dragostia singurimii, ura tovărăşiei, inima întru suspinuri odihnită şi cu lacrămile petrecându-să, sâamne sintu cu ce vreme ria să tulbură maria a inemii mele, aflându-să e la ti re cu un felâu de pământu’, întru pământul trupului mieu. Ce să vinim la lucru şi vom vedea căci nice o mângâiare nu primâaşte inima mia, căci aşia ar slăbi inima şi ce ar fi mai mare duriare, care (-i) jaloba lui. Că aşea iaste de dezmierdată inima, cât asuprită de amărăciuni fiind să jeluiaşte; atâta iaste de amară inima, cât lovitura nu simte.

Să ştii, dară, Panusie, că pentru aceia îmi Taste moartia amară, de vreme ce în viaţă pre Comod, fiiul mieu, las şi încă în vârstă, aşea lui cu grijă, cum împărăţiei cu groază. Din flori, poamele, din pietre viţile, din miros vinurile, din faţă oamenii, din mândzu calul, din copil tânărul, să cunoaşte. Că nefiind de nemică până eram viu, filul mieu, cu mult” mai puţin după moartia mea, că va fi îl vădzu. Că, dară, într-un chip ca şi eu, cunoscând tu mintia cía rrea a fiiului mieu, căci te mieri de mâhnicâunla tatălui?

Comod, fiiul mieu şi cu vârsta tânăr iaşte, iară cu mult” mai puţin cu pricepirla. Şi că fiind aşea, minţii cei rele nu va să-i ştia împotrivă, după voia lui îmbla şi după socotiala sa îmblă, ca când ar fi ştiut întru ispite. Acelia ce ar fi să ştie de tria bă nu le ştie şi ce-i mai rău nu bagă în seamă. De cele trecute nemică n-au vădzul; numai cu céste de acum să zăbăveşte. În scurtu, cíale ce li-am vădzut cu ochii şi cele ce le socotescu cu inima, prorocescu că va fi de curund şi viaţa feciorului va mérge întru primejdie şi pomeniria tatălui şi a casii va pieri.

Ah, cât de fără milă au făcut dumnedzăii cu noi, poruncind ca cinstia noastră să o lăsăm întru putería feciorilor. Că destul ar hi fostu să ne fim lăsat lor averile noastre, iară cinstia să o dăm priia tini lor. Ce ei averile întru răutăţi le petrec şi căci sintu răi cinstia pierd. Că de ar fi dumnedzăii buni, cum sintu şi de ni-ar da noa A putiare averili a împărţi, căci cinstia a o aşedza nu ne dau testamentu.

Comod, fiiul mieu, are nume de folos. Iară cum iaşte nu i-ari trebui să aibă folos cât de puţin cu care n-ari supăra pe nime, în preajma celor fără folosuri, care tuturor va adauge. Că aşea să ştii că el va fi muncitorâu de oameni şi biciul dumnedzăilor purcâade. De acum singur şi fără povaţă, cărările tinereţilor fiind a trâace prin locuri înalte şi primejdioase, tiamă-mi-i că va cădea întru răutăţi rănit. Că feciorii domnilor şi oamenilor mari, ţinându-să slobodzi şi dezmierdaţi, a cădea în răutăţi lesne, neputând să iasă dintru acelía.

Ia aminte, ce-l dzic, căci nu fără lacră mi dzic, Panusie. Au nu vedzi pre Comod, filul mieu slobod, bogat, tânăr şi singur că rămâne? Fie de ce vântu, cât de mic, mă eréde, pomul cel prea mare tânăr a cădea poate. Avuţiile, tinerăţile, singurimia şi volniciia, patru ciume sintu, care omoară pre domnu', republica o răsipescu, pre cei vii îi ucig, pre cei morţi îi defaimă.

Să mă crializă pre mine cai bătrâni şi să însămnializă aceasta cei tineri: de au împodobit dumnedzăii pre cineva cu dzéstre multă, multe bunătăţi trebuiescu la paza lor. Cei mulţi, bolnavii, nebunii şi cei la trup de nemică şi cei încoş nu tulbură aşea ţările, precum acia pre carii i-au adunat firia cu mai multe dzéstre. Că pre cei mai frumoşi, cum învaţă ispita, mai mult" îi cercetializă casa cía de curvărie cei prea drăgălaş curvari, cei prea tari ucigaş (I) de oameni; cei preaînţălepţi furi preahâtri sintu şi carii sintu la minte preaisteji, prea sintu nebuni.

Iarăşi şi iară dzic şi mărturisăscu şi glur, carii sintu cugetele (ca să dzic aşa) firii îmbrăcaţi, de nu vor avía nevoinţa bunătăţilor făcute; de acia vom putia dzice că ţin cu mâna sabiia, cu caria s-ari gâunghia (şi s-ar tăia), că poartă foc pre umere, cu care s-ari aprinde, ştiangul în grumadzi, cu care s-ari spândzura (zugruma), hamgiariu în pieptu', cu care s-ari sparge, spin în picioare, cu care s-ari pătrunde, pietre la care, legate fiind picioarele, să se poticniască şi, poticnindu [nd] să caliză şi cădzuti în moarte de care să temía şi fără viaţă, caria tare o lubăscu (şi o poftescu) rămâne.

Aş vrea să-ţi aduci aminte Panusie: de au avut cineva din pruncie frica dumnedzăilor, cinstiria oamenilor, de păzeşte cineva dreptaţia către toţi şi de vietulaşte fără de a lui scădere, acestuia ca unui pom norocul groaznic coajia (ca să dzic aşia) sănătăţii îi dezlipiaşte, f loa ría tinerétii o usucă.

frundza dragostii le sacă, roade de ostenâalelor le smulge, ramul slujbelor îl frânge, voitorâul cel prea mare de binele mi Iii (domneşti) a-l pleca îl poate; iară cât de tare de s-ari trânti de toate loviturile, nice dănăoară nu se va răsturna.

Cât de norociţi să par şie a fi părinţii, căror din bună facere a dumnedzăilor le născu feciori cu minte, isteţi, frumos, neprăgeţi, gata, lari, necugetând că toate aceste daruri numai întăritură sintu de răutăţi. Şi aşea, de ar ţinia taţii sfatul mieu, aş vrea Iau feciorilor să le lipsească mădulările, decât să îmbie întru răutăţi. Iaste, dar, Comod, fiâul mieu, dintre tinerii carii s-au născut întru împărăţila Râmului mai frumos. Iară măcar de ar fi dat dumnedzăii la faţă să fie fostu prea negru, ca arapii şi cu obicélurile alèse, să fie agâunsu pre filosofi Ţării Greceşti. Că nu Iaste părintele să puc socotială şi lauda întru frumuseţia feciorului său, la faţă ori la trup, ce întru viaţa cia prea bună. Nu de tată bun, ce de vrăjmaş de cap îl va numi pre acela carele pre fiâu-său pentru copilărită că nu-l cinstlaşte, ce de ce răutăţia feciorului său nu o ceartă. De s-a îndzăstra feciorul de tatăsău cu dzestre multă şi acelia n-ar petrece toate întru răutăţi, pre unul ca acel fecior sau nicecum în lume să nu-l fie născut, sau cum l-au născut, de sârgu că ar trebui să-l îngroape aş dzice.

Cât Iaste de mişăl lucru a prăvit, părintele să-i nască fecior, cu suspinurile sale cere de la dumnedzăi, mumele pre aciâaş să-i nască cu durere, amândoi, cu greu, stau să-i hrăniască şi să-i criască, cu pază între feriala lor şi se pune ostenială întru socotelele Feciorilor săi şi pre urmă să se aliagă feciorii lor răi şi învrăjbitori, cât bieţii părinţi mai mult” pentru năcazurile feciorilor săi – decât pentru multă îmbătrânire să stângu.

Venitu-mi-au în minte a mă teme, fiind fiau! mieu tânăr şi eu bătrân, săvai că cu mare osteneală s-au tras de la osteneală în viaţa mea, că după moartia mea va urî bunătăţile.

Că-mi aduc aminte de mulţi domni tineri, carii cu această vârstă ce-i feciorul mieu, au agâunsu la moştiniria împărăţiei Râmului, cu această viaţă rea că au fostu toţi, cât au agonisit pierdzare vieţii sale, deodată cu cinstia.

v îmi aduc aminte, de Dionisie, tiranul vestit a Sichiliilor, care spun că au fostu dând daruri celor ce scornia desfătări şi răutăţi, cum coronuâaşte muma noastră Roma pre cei biruitori şi numai pre acila îi va avea de aproape, carii era prea supuşi răutăţilor; şi acestea de tiran tânăr s-au putut face.

Îmi aduc aminte de patru domni tineri carii întru împărăţie numai, iar nu întru putere, au urmat pre Alexandru cel Mare: pre Casandru şi pre Antioh, presilevcu şi pre Ptolemelu, carii pentru deşertările şi blestemăţiile, precum Alexandru împăratul grecilor, aşea aceşti tineri tiranii Asiei să poreclescu. Fost-au Alexandru întru viaţă preafericit, iară la moarte preanefericit. Că orice el au isprăvit cu preavestitele izbânde, acelía ei cu preaspurcatele faptele sale li-au pierdut oii stăpâniia lumii care o au împărţit Alexandru între patru numai, mai mult” decât a patru sute au rămas pradă.

Îmi aduc aminte de Antigon, carele puţin socotiia cele ce s-au părut stăpânu-său, lui Alexandru Marele, aşea de blăstămat la acele ce să atingía de chipul său, aşea de hulit întru trebile republicii că au fostu, cât, dreptu batgiocură, iederă în loc de coronă de aur, în loc de schiptru, thers, purta în mână; şi aşia, şedzind la divan, gândeca pre ai săi şi asculta pre cei streini. Iară cu cât mă vatăm de blăstămăţiia acelui tânăr, cu atâta mă mir de răbdarea acelor preaînţelepţi greci. Că foarte cu cale Taste ca acei-ce sintu soţie vinii, să fie părtaş pedepsii.

Îmi aduc aminte de Caligula, al patrule împărat Râmului, careli aşea de tânăr şi de neDun au fostu, cât nu ştiu, oare mai mare au fostu pre acia vreme neascultarla

norodului de stăpânu-său, au ura stăpânului împotriva norodului. Că aşia era de neîmblândzit întru răutăţile tineriei, aşia de neştiut întru groaza tiraniei, nenorocit s-au arătat presine, cât de nu ar fi păzit râmlâanii a-i lua lui viaţa, ar fi păzit el a lua viaţa tuturor. Purta în cap Caligula cunună de aur, pre care era scrisă aceştia: măcar de ar avia tot norodul numai un grumadzu scump, ca eu o lovitură să-i omor pre toţi.

Îmi aduc aminte de Tiverie împăratul, carele au fostu fecior de suflet a celui preabun chesarâu, Avgustu, carele au agonisit această poreclă, de vreme ce au crescut împărăţiia foarte. Iară nu aşea bătrânul cel preabun au rădicat împărăţiia, cât o au micşurat pre aceasta şi împărăţie Tiverie, până au trăit în viaţă. Şi aşea ura cu care goniia norodul Romii pre Tiverie, cu aceia pre urmă, la moartea lui aâave s-au arătat. Că în care dzi au murit Tiverie, sau, să dzic mai adevărat, fu ucis, tot norodul Râmului alergară să facă pâră şi sfetnicii daruri preascumpe prin biserici închinară şi mari jirtve au făcut popii dumnedzăilor pentru să nu primască dumnedzăii sufletul tiranului, ce să-l arunce întru pediapsa tartarului.

Ce să dzic de Patrocle, al doiila craâul Corinthului, carele fiind de 22 de ani, stătu la moştinire. Aşia au fostu de curvarâu, la limbă neîmblândzit, lacom la avere şi fricos, <încât) cât au stăpânit. tatăl 30 de ani abiia, de au moştinit feciorul în 30 de luni.

Îmi aduc aminte de Tarevinie cel Mândru, cel pre urmă din cei şâapte crai ai Râmului, carele la chip era foarte frumos, la războau pre tare, de m-am al (a) gorod şi la dăruit prea slobod că au fostu să află. Iară nenorocitul tânărul, dzăstrie toate date lui de dumnedzăii, pentru cinstia lor, le-au întorsu întru vătămaria lor. Că frumuseţia întru c’unie, tăriia întru tiranie întorcând, aşea cât pentru nespusa silă ce-au arătat Lucreţiei cei curate, nu numai din crăie au cădzut şi până la moarte izgonit din moşie pen ţări streine au îmbiat, ce şi a tot niarnul lui, adică a Tarevinilor, vecinică izgonire.

Vinitu-mi-au în minte şi de Nero împăratul, carele şi

moştinirea împărăţiei au adaos şi au vieţuit şi au murit tânăr şi nice în zădar îl număscu tânăr că au vieţuit şi au murit. Că întru dânsul s-au strânsu niamul şi viaţa chesarilor celor al (a) gorodni şi s-au înnoit pomenirfa celor vechi tirani. Cum socoteşti, Panusie, că va fi erlat viaţa tiranul acesta, carele au îndrăznit a face moarte mâne-sa? Care lucru, ucigând-o pre dânsa, din care el s-au născut, ţâţele ce li-au suptu el li-au despeliţat, singile din care s-au zămislit el l-au vărsat, braţăle ce l-au băiat şi l-au hrănit li-au legal, pântecele care l-au plăsmuit l-au cercat. (Ce să dzic), au nu trebuia să se mărturisească acela de tâlharâu, care au îndrăznit a face aceştia? în care dzi au omorât Nero pre mumă-sa, într-aceia dzi un orator, făcând voroavă în divan, cu cale, dzice, era să se omoară Agripina care au născut un plod de mirare norodului Râmului.

Să nu te, dară, miri de aceste lucruri noa A, care ai vădzut întru mine, Panusic. Că aclastia întru acele trii dzile, în care mă aflaâu den afară de mine apucat şi ca cum aş hi fostu strein de mine-mi, acâastea toate mi s-au arătat şi întru cugetul mieu s-au cugetat. Că oamenilor înţălepţi şi grijlivi cugetile dreptu hrană le au.

Oricare tocmele între domnii ce am pomenit s-au lucral, întru fiiu mieu Comod să află. Că de au fostu acia tineri, avuţi, slobodzi, îndrăzneţi, neîmblândziţi şi acesta Taste tânăr, avut, slobod, îndrăzneţu şi neîmblândzit. Deci de vreme ce cilalalţi au fostu răi, nu socotescu că va fi bun filul mieu. De vedem pre cei mulţi domni tineri, carii fură ţinuţi bine şi învăţaţi pre cale, de pripă răsipind moştinirile, dară de adia ce vom nedejdui, carii dintru copilărie lor desfrânaţi şi blăstămati la minte sintu? Din vinul bun, oţăt Tute am vădzut, de multe ori, iară oţătu 1 să se prefacă în vin, niceodată n-am vădzut.

M-au pus feciorul mieu întru undele fricii şi a vetrilii deznedejdii. Că şi că va fi bun nădejduescu, de vreme ce-i de mine bine, că va fi rău mă tem, de vréme ce-i rău ţinut de mumă-sa, Favstina. Şi ce-i mai rău, că-i din fire tânărul plecat spre terţ răul.

Aceştia să ţi le spuâu mă tulbur, căci cele din fire că

vor trăi şi ciali dintru învăţătură că vor peri le vădzu. Din ce mă tem ca după moarte să nu vie la acel care din fire de la mumă-sa şi nu la acele carele le are de la mine cu învăţătura.

Măcar de n-aş hi mai avut nice dănăoar (a) fecior, ca să nu mă leg a-i lăsa lui împărăţiia; că atunci a dintru feciorii a preabunilor părinţi aş fi ales, nefiind legat aceluia ce mi-au dat mie dumnedzăii. Întreb de tine, Panusie, oare mai norocit socoteşti prevespezian, tatăl cel din fire a lui Domichian, au pre Nerva, tată de suflet a celui preabun Traian? Fost-au amândoi, Vespezian şi Nerva, domni buni; iară din feciori Domichian au fostu cel pre urmă a tuturor răutăţilor, iară Traian au fostu oglinda tuturor bunătăţilor. Şi aşea Vespezian întru fericie a avia fecior, nenorocit şi Nerva, întru nefericie, a nu avea fecior, norocit au fostu.

Îţ voi mai Spune altu' lucru ţie, Panusie, care socotind deplin, puţin vei socoti, viaţa şi grijia morţii vei lepăda. 62 de ani am vieţuit, în carii mult" am cetit, mult" am vădzut, mult" am audzit, multe am poftit, multe am agonisit, multe am suferit, multe am petrecut; şi după toate, acum mă vădzu murind şi desfătărilor mele şi vieţii mêle hotar că să face. Iară dintre toate care am avut şi am moştinit şi care mai mult" li-am petrecut, de două A lucruri numai îmi Taste pârére rea: căci am întărtat pre dumnedzei şi, durere, căci am cheltuit vremla cu răutăţile. Departe mai mare Taste despărţirea la moarte a avutului şi a celui sărac, decât la viaţă; că săracul pentru să odihniască, bogatul pentru să se căzniască moare. Şi aşea, acelalaltu de ce au avut sămânţulaşte, adică de năcazul sărăcii, iară acesta lalt, ce au poftit, întru aceluia moştinire cade.

Cu grea grijă să munceşte cugetul întru cercarea averilor, răbdând mare ostenială întru a le strânge acelia; şi mai mare grijă întru paza lor, deosăbită trebuie nevoinţă, întru adăugirea şi creştirea lor; iară cu mult" mai mare durâare Taste întru împărţala lor. O, câtă de nesuferită întristăc Tune Taste omul înţeleptu, aproape de moarte, sudoarea casii sale, cinstia împărăţiei, vrednicită chipului,

apăraria priâatenilor celor de triabă, hărăziturile ispravnicilor şi pomeniri celor mai de nainte trecuţi a lăsa întru putoaria feciorului aşia de rău şi de nevrâadnic şi nice poftind vrednicie!

Intru tabla noa A a pravililor noastre cele vechi aceste cuvinte să află, să fie slobod părintelui, din socotiala tuturor, feciorul bun a-l face moştinitorâu şi pre cel rău iarăşi cu socotiala tuturor a-l lepăda. Şi aşea să adauge, feciorul carele nu va fi ascultătorâu tătânesău, de va fi făcut vreo biserică, de va vărsa sângele vreunii văduve, de va fugi din război, necredincios asupra streinului de va fi, care se va însămna întru acâaste cinci vine şi din oraşul Râmului şi din moştiniria niamului să se lepede. Şi, adevărat, bună lege era, măcar că pentru păcatele noastre s-au dat uitării.

De nu mi-ar lipsi suflarfa, precum vedzi, că de-abiia suflu, mT-aş aduce aminte câţi feciori de parthi, midi, eghipteni, assiriâani, hâdei, indiâani, jidovi, greci şi râmlâani, pre carii i-au putut lăsa avuţi, i-au lăsat săraci, numai pentru una răutate a lor, iară pre cei fiind săraci i-au lăsat bogaţi, pentru bunătatia lor. Mărturisăscu-mă cu dumnedzăii nemuritori că după ce, înturnându-mă din războiul cu parihii, mi să făcu alaâu de izbândă şi (în) împărăţie să întări fiau mieu, de nu mi-ar fi ieşit întru tâmpinare părinţii, aş fi lăsat pre Comod sărac, cu răutăţili sale şi aş fi făcut moştinitorâu împărăţiei pre altul, oarecarele, ales întru bunătate.

De cinci lucruri să ştii, Panusie, că să învălătucescu întru inima mia, care mai bini aş vrea să le fiu trecu’t, decât să le las la isprava altora. Întââul lucru, căci întru viaţa mia, nu să poată isprăvi întrebarea Drusii, văduvei cei nemeşi, cu divanul. Că fiind streină şi grozavă, nime nu va fi care i-ar face ei dreptate. Al doi Îi lucru, căci nu moriu în Râm, numai pentru să fac să fie strigare, oricine de mine sau de niamul mieu ar avia vreo jalobă să vie să-şi fa plata şi îndestulare. Al triilfa, căci făcând pediapsă a patrusprădzece tirani, carii Asia şi Italia pustila, n-am înecat în apă pre uni (I) tâlhari, carii, îmbla pre mare

prădând. A patra, căci n-am isprăvit besérica care o am început întru cinstfa a tuturor dumnedzăilor, ca, murind, să le poci dzice: de vréme că tuturor li-am făcut casă nu ar fi lucru mare cine dintru dânşii m-ar primi pre mine în casa sa. Că numai adia singuri fericiţi şi norociţi sinlu să se numască, carii dintru această viaţă dumnedzăilor dragi şi oamenilor nezavistuiţi să duc.

Cia de pre urmă mâhnicâune cu care moriu aceasta faste, căci viu şi pre unul moştinitorâu las, pre Comod; şi aceasta nu aşfa pentru frica răsipei casii mêle, cum pentru cia mare scădere cu care se va strica republica. Că a domnilor celor bărbaţi faste scăderile sale dreptu streine să le aibă, iară de scăderile ţărilor sale, aşea ca de ale sale să aibă durere.

Să fie dară, acesta cel de pre urmă către tine glasul mieu, Panusie; că nemică dumnedzăii mai bun n-au dat omului nelacom, ce fubitorfu de bunătate, decât de-i vor da în viaţă nume şi véste bună şi la moarte moştinitoriu bun.

Mai pre urmă de Taste să albu vreo parte eu dumnedzăii, pre dânşii plecat îi rog şi-i cinstescu, că de va fi viaţa feciorului mieu [r] rea, cu ocara lor, cu văţămarea Râmului, cu stricăciune numelui mieu şi cu stângiria casii mêle, înainte de ce-mi vor da moarte, să le fie voia lor a lua viaţa lui.

Voroava lui Marco Avrilie împăratul, în ceasul morţii sale, către Comod, feciorul său, vinit la dânsul, în care să închid multe învăţături şi pilde, cari părinţii, feciorilor săi, să le mărturisească la moartia lor, care sintu în patru capete. Cap 1.

Şi aşea, îngreuindusă şi adăugându-i să boala lui Marco Avrilie împăratul, cât îl aştepta într-acel ceas să-i iasă sufletul şi după ce vorbi desăvârşit cu Panusie, tainicul său, porunci să deştepte pre Comod, filul său, carele, după obiclaâul tinerilor, dormila fără grijă. Carele, după ce vini înaintea tătânesău, nespusă jeale clăti pre toţi ce sta împreglur, aşea tatălui, a căruia ochii de plânsu era stricaţi, cum şi a filu-său, a căruia ochii era de somnu îngreuiaţi; că nice feciorul, neavând a să deştepta, nice

bătrânului, pentru cia multă singurime somnul nu-l putusă aşedza. Şi, aşea, după ce luară aminte cei din pregâurce sta câtă viaţă de bună pofti tatăl filu-său şi cât de puţin socotila feciorul moarlla tătâne-său şi cia prea mare milă a bătrânului, să clătiră toţi cu ură asupra tânărului.

Atunci a, preabunul împărat rădicându-şi ochii şi începând a vorovi către filu-său aşla: când erai copil am poruncit dascălilor cu ce tocmală era să te înveţe. Iară după ce ai răsărit în vârstă, otcârmuitorilor tăi, ispravnicilor miei, cu ce tocmală tâar otcârmui li-am arătat. Iară aemu singur îţi voâu arăta cu ce soco4: → ta, tu, de acia carii sintu puţini şi toţi de tine, care eşti unul, să vă chevernisiţi, care de vei socoti mult", fiâule, aceste ce-l volu dzice, cu mult" mai mult" volu socoti eu vă vei vrea să credzi acestla; că cu mult" mai lesne noi, bătrânii, suferind strâmbătăţile voastre, decât voi, tinerii, primiţi cuvintele noastre. Căci înţelepciunia, ca să credeţi noa A, nu îndrăznială, ca să ne ocăriţi, vă lipseşte voci A. Şi, ce-i mai de urât decât toate, că precum bătrânii pentru înţelepcâunla şi otcârmuiria scaunul Râmului avia, aşea, aemu, tinerii, pentru neruşinarea şi nebunila au.

Aşia iaşte de prăvălită aemu la mia şi s-au mutat dintru acela stat care era oarecând tuturor, (încât) aemu a da sfat îndrăznescu, iară a lua sfatul nime nu sufere. Şi aşia, fiind o mie de vândzători de sfat, cumpărători săvai unul nu să află.

Lesne cred, fiâule, dintru ursitele mie cele împotrivnice şi obicéiurile tale câali rele, că puţin vor folosi ţie cele ce-l voau dzice. Că, de vreme ce cuvintele care în viaţa mea nu vei să le credzi, nu mă îndoescu că după moartia mea vi-i avia dzisăle mele în batgiocură. Ce, ori ce volu Face, mai mult" din datoriia mea şi pentru să fac îndestul republicii, decât să nădejduescu vreo îndreptare de tine fac. Că acella sintu datori oamenii foarte cu supărare a le (prii mi) suferi, care din vina altora sintu lucrate. Că de mă supăr de strâmbătatla altuia, cugetul şi mânuie puind pre dânsul, sau cu ospeţile îngreuindu-le, le plinescu; iară de-mi fac mie singur

strâmbătate, pentru să fiu srâmbu şi să mă supăr de strâmbătate, lipsindu-mi spre cine să-mi vărsu veninul, întru mine singur mă usuc şi mă supăr.

De vei fi rău, fiâule, dijgă ce te vei face moştian împărăţiei, pre aumnedzăi, Roma ima mia, care ţ-au dat ţie aşea plecări rele, pre Favstina, îmma ta, caré ţi-au ţinut aşea dezmierdat, pretine singur, care nu ştii a te apăra de răutăţi, nu pre bătrânul acesta, tatătău, căci nu ţi-ar hi învăţat cu învăţături alèse să se jeluiască. Că de ai fi credzut acelora care ţ-au spus ţie, aşea oamenii, avându-te pretine stăpân, cum dumnedzăii, cinstindu-te, ca pre un priâaten s-arf bucura.

De grăşăscu, filule, nu ştiu; iară aşea te vădzu lipsit de minte, la cuvinte nestătătorâu, la obiceiuri desfrânat, la dreptate strâmbu (şi cumplit), întru acella ce le pofteşti asâa de îndrăzneţ, întru cele ce ţi s-a cade aşia de împuţit, cât de nu te vei întoarce într-altu chip, oamenii te vor goni şi dumnedzăii te vor părăsi (şi te vor pedepsi). Măcar de ai înţelege, filule, ce lucru ar fi a avea pre oameni vătămaţi şi a să părăsi de dumnedzăi nu numai, aşea să fiu fericit, ai lepăda stăpânită Râmului, ce şi moarte cu mânuie tale ţ-ai face ţie. Că cine nice pre dumnedzăi cu bine şi pre oameni vătămaţi îi are, pâinia durerii mănâncă şi lacrămile mâhnirii bea.

Ştiu că nu-l Taste ţie atâta dunăre că vedzi sfârşeniia vieţii mele, călă desfătare ai, căci te vedzi curund a fi împărat Râmului. Şi de aceasta nu mă mir; că unde stăpântaşte pofta simţirilor, acolo socotiala să izgoneşte (şi să răsi peşte). Mulţi, multe Tubă seu, căci desăvârşit nu li-au cunoscut, care, de IT-ar fi cunoscut deplin, în prea mare ură Ii-ar avea; ce Iubirii noastre socotială de batgiocură Taste, că dumnedzăii şi oamenii de tot ni-au urât. Întru toate lucrurile aşea suntem de cu îndoială şi întru toate lucrurile noastre aşea ne încurcăm, cât ne astupă şi ne tâmpăscu şiragurile minţii noastre. Că într-altu chip, de tot slăbindusă, nice de un folos nu-i de tăiat, adică binele nice a-l audzi, nici a-l învăţa nu să cade, iară răul mai mult” îl gustăm decât trebuie şi să cade. Cu cuvinte te voau învăţa,

filule, ce am învăţat în şeasedzăci şi doi de ani, cu ştiinţa şi cu ispita, că fiind tu voinic tânăr, cu cale îţ Taste să credzi aceluia care şi tată ţie şi bătrân Taste; că domnii, când petrlacem în lume, precum vedem pre toţi, aşea ne vedem de toţi.

Căci eşti aemu să fii moştinitorâu împărăţiei Râmului, stând la moştinire cugeţi a fi stăpân ceriului şi pământului. Iară de ai priciape câtă de multă grijă şi primejdii trage cu sine împărăţila şi stăpânila, adevărat, ai pofti să fii slugă tuturor, decât să stăpâneşti. De vreme ce te las pretine, fiâule, împărat, de socoteşti că-l las ţie stăpâne mare, greşăşti; că toţi îţ trebuiescu ţie, iară tuturor trebuieşti. De socoteşti că ţ-am lăsat ţie visteriuri prea multe, prea mari vinituri a împărăţii, şi de aceasta greşăşti. Că domnii, de au îndestulare întru vistiarâuri, n-au priâateni, de au priâateni, n-au visteriuri. De socoteşti, fiâule, că te las pretine dezlegat legilor (sau pravililor) şi că nime nu va sta înaintia poruncii tale, nice aceasta, nicecum, nu va fi, fiâule, aşia. Că domnul ce are râhnă spre paza vieţii şi spre adăugiria vredniciei, departe mai fără grijă va fi de se va pleca spre voile tuturor, decât când ar vria să se plece toţi spre voia lui.

De vreme că nu ştii, fiâule, ce ar fi adevărul, nu-l vor fi urâte minciunile; căci nu ştii ce ar fi pacia, nu-l va fi ţie urât războiul; căci nu ştii ce ar fi odihna, nu-l vor fi ţie urâte sfădzile şi rocoşiturile; căci nu ştii a avia priâateni, nu-ţi va fi urât a găti nepriâateni; că de nu vei fi păcâuitorâu blând şi dreptu şi îmbitorâu nu numai împărăţila Râmului vei ruşina, ce şi de tată-tău, carele ţ-au lăsat ţie această moştinire, te vei lepăda.

Să ştii, dară, de nu ştii, după ce ţ-am lăsat ţie împărăţie, că eu nu avuţie, ce sărăcie, nu odihnă, ce tulburări, nu pace, ce războau, nu priâateni, ce vrăjmaşi, nu desfătări, ce durâare ţie îţi las. În scurtu, aceia îţi las ţie, pentru să aibi pricină de plânsu pur urla. Şi iar, de ai şi vrea să nu poţi, îţi aduc aminte, îţi dzic, îţi mărturisăscu, fiule, că orice îţi las iaste deşertare, blăstămăţie, nebunie şi aiavia batgiocură. Şi de nu vei crede a fi batgiocură,

acum, de amăgit, te mărturisăscu pretine. Mai mult” decât tu am vieţuit, mai mult” decât tu am văzdut, am ispitit, am cetit şi mai cu mare nevoinţă decât tu am petrecut viaţa. Deci, dar, între toate aceste aduceri aminte amăgit de la o vreme că mă cunoscu, tu că vei putla vieţui fără de grijă şi neamăgit socoteşti.

Când îţ va părla a fi lineşte prea bună a tuturor noroadelor, atunci a în Asia, sau în Africa se va rocoşi vreo ţară, carii de se vor lăsa, mare ocară va fi, iară să se împace multă ostenială va trebui. Când vei socoti că-l vei găti priâateni, noi, neprifateni se vor aţâţa streini, de vreme ce priâateni cu îmblândzire a-i ţinea, iară de nepriâateni nice gonindu-i a fi fără grijă nu putem. Când vei cugeta că petreci întru bucurie deplin, şi se va prileji vreo mâhnire de afure; că în curţile domnilor carii au multe şi moştinescu multe, foarte rari vestitori cuvioşi sintu, iară peste voie, în toate dzilele vin.

Când vei socoti a fi prea slobod a face ce-l va plăcia, atunci a vei fi mai strânsu şi neslobod; că bunilor şi chivernisitorilor domni nu într-acolo unde-i trag pre dânşii poflile tinere să cade a urma şi a să dea, ce ce să cuvine cinstii săli să cade să socotiască.

Când îţ va păria că nu va îndrăzni a te certa, căci vei fi împărat, atunce ţi s-a cade să te păzăşti mai tare; că pre domnii cei răi, de nu îndrăznescu a-i înspăima cu groază (ce-i supuş), iară a-i vinde îndrăznescu şi carii priâatenilor a fi nu pot, nepriâateni să fac pe urmă; de nu rădică mâna asupra trupului, cu limba numele lui vatămă.

Când te vei încredinţa întru îndestularia diregătorilor tăi, îţ vor cere platele slujbelor celor noa A, sau celor vechi; că faste vechi obiceau de adia carii sintu prea de aproape domnilor şi ţinut prea dezmierdaţi, întru slujbă mai slabi, pre dzi şi la cerşut mai neruşinoşi pre ceas să fac.

Deci având împărăţiia Râmului atâtia de multe griji şi nevoi, nu ştiu cine ar fi aşea de nebun să poftiască cu atâta greutate moştiniria ei. Că pentru să agonisască cineva mai multă stăpâne, cu mult” mai multă odihnă faste care ne

apucă noa A, decât desfătările care ne arată noa A. De ar fi aşea de aşădzată şi cinstită stăpânită Râmului, precum era oarecând, măcar că ar fi cu ostenială a cârmui, iară cu ostenială de cinste ar fi. Iară acum, fiind aşea de stricat cu rău şi asuprită fiind de atâţia tirani, mai de cinste ar fi carii ari râde de batgiocurila ei, decât carii s-ar apuca de cinstfa ei.

De ai în (alege ce preţ are Râmul, ce are, ce poate, ce ar fi, niceodală pentru domniia lui n-ai osteni. Că de faste Râmul cu turnuri nalte, de cei făcători iară, de bunătate, prea lipsit faste. De sintu orăşeni mulţi, răutăţi sintu nenumărate. În scurtu, într-o lună pietrile de care sintu făcute casăle să pot număra, iar răutăţile şi greşelile nice într-o mie de ani a să număra nu pot. Şi aşea, când începusăm a stăpâni, cu gfurământu spuindu-ţi, firule, să mă credzi, în trei ai orice au fostu stricate zidfurile în Râm lf-am tocmit de iznoavă, iară în 15 ani măcar, n-am putut direge spre a vieţui bine.

A lui Plato faste aceia dzisa prea cu înţelepefune: oraşăle cele mari mai mult” cu bunătatea arătată a oroşenilor, decât cu casăli cele mândre (şi mari) trebuie să se (e) laude.

Aşijderfa iarăşi să te fereşti, firule, să nu te apuce cumplirea vârstii şi volnicită stăpânei, ca să faci vreo răutate. Că nu faste să se chiame slobod acela care se naşte în volnicie, ce care moare în volnicie. Cât de mulţi şi am cetit şi am audzit şi am vădzut carii s-au născut supuş (şerbi) şi au murit slobodzi, pentru bunătatea lor, iară pre că (i am vădzut murind şerbi, carii s-au fostu născut slobodzi, pentru răutatla lor; până atunci a iaşte volniciia, până unde faste al (a) gorodifa.

Întru cele prea late stăpânii a domnilor nu poate fi să nu să afle multe rele, spre care a le certa trebuie să fie cu prea mare inimă. Aceasta, dară, inimă mă crede, firule, că nu vor agonisi domnii căci sintu preaputâarnici, ce căci sintu buni. Că a certa pre cei îndrăzneţi, cu viaţă care o petrec, lăudată decât cinstfa stăpânei, care au, va face. Domnul cu bunătate întriagă de va nemică nu va lăsa

necertat. Că celor bune urmând viaţa lui, iară celor răi de frica certării înfrânându-i, nemică lucru rău (şi încă nime rău) întru republică nu se va lăsa. Cine vieţuâaşte întreg, la certat faste îndrăzneţu; iară care vieţuâaşte grozav nice a căsca nu îndrăzneşte. Că cine întru altul îndrăzneşte a face certare, pentru care certare singur era să fie omorât. cu cale şi dumnedzăilor urât şi de oameni lepădat va fi.

Aceasta să o ştie domnii, că dragostfa orăşenilor, volniciia republicii, întemeâarca casei lor, bunăvoinţa a priâatenilor, supunerea nepriâatenilor şi ascultarla supuşilor. Nu cu pierdzarla armelor, nu cu mulţimla cheltufalelor răsipite, ce cu fapta lucrurilor celor cu cale întru dânşii a priâatenilor să păzeşte.

Domnului întru bunătate ales, toată lumia de bună vreria sa s-au dat, iară asupra celui rău (şi ţara lui) să rocoşeşte.

De vei să fii bun, ce ar fi bunătatia, ascultă. Bunătatea Taste cetate nedobândită, pârău netrecut, mare neînotată, foc nestânsu, vistlar nesfârşit, oaste neînfrântă, greime ce nu face ostenială, iscoditorâu ce de pururla să întoarce, păzitorâu care nu sminllaşte, cale care nu se simte, prilaten ce de pururla agiutorializă, doftorie ce prea de sigru însănătoşaliză, veste ce nice dănăoară nu pila re. De ai şti, filule, ce ar fi a fi bun, cât de bun ai fi! Că cu cât iaşte cineva mai rău, cu atâta mai mult” să spurcă de răutăţi; cu cât Taste cineva mai bun, cu atâta mai puţin să odihneşte de răutăţi. De vei fi bun, vei face dumnedzăilor lucruri cuvios, numele celor mai mari vestit vei arăta, luminată pomenire îţ vei găta ţie, alor tăi bucuros, celor streini drag vei fi; şi aşea cei buni îţi vor arăta ţie dragoste, cei răi cu frică îţ vor sluji ţie.

Întru letopiseţile altor de războiul terinlinilui. Pir, împăratul Epirolelor (arbănaşilor) cel preavestit, că purta inel cu aceste slove bătute să citâaşte: Omului rău, uşoară pediapsă-i Taste omorâria; omului bun, puţin har Taste lui dată stăpâniia a toată lumâa.

Vrednice cuvinte a acestui bărbat ales, ce nu să poată lua de bărbatul bun. Dintru bărbatul bun al căruâa

sfârşitul fericit să nu nedejduim, pre mulţi am audzic cu vestea ascunşi, cu învăţătura proşti, nici unii cinsti republicii agonisiţi, cu averi slabe, de m-am neştiuţi, iară cu aceştia toate, nemică împiedicându-să, să apucă aşea de lucruri mari, cât să părea foarte cu grijă a să apuca de dânsăle, care numai cu nevoinţa bunătăţii, până la sfârşit pre voie li-au adus.

Aşea să alb cu bine pre dumnedzăi, aşea să mă ducă la casa sa Jupiter şi-niru a mia să le aşedză pretine fiiule, precum ştiu în Râm un grădinarâu şi un olarâu, carii pentru bunătat la lor au isprăvit de an lepădat pre cinci sfetnici avuţi din sfat. Şi pricina au fostu căci unuia oalele şi alli.ua poamele a plăti n-au vrut. Că demullu mai greu să pedepsiia ciia ce apuca poamele săracului, decât cel ce răsturna casa bogatului.

Aceştia-ţi dzic, finile, căci răutatea pre domnu' îndrăzneţ, blăstămal, iară bunătatia pre cel blăstămal îndrăzneţ îl face.

De două A lucruri m-am ferit şi cu mare nevoinţă am silit să nu cadzu întru acelia, adică ca să nu pricescu împotriva dreptăţii deşeliis şi să nu mii pricescu cu omul bun.

Urnind aice voroava Marco Avrilie stătu Taşte pre fiu-său la lucruri mari, să aibă pre lângă sine oamt (ni)

ptr-a înţelepţi, de la carii să ia sfaturi bune; şi ce ar face la vremea plimblărilor şi cum se va purta ia sfatul cel de taină i! învaţă. Cap 2.

I'ina. acirui ţ-am vorbit, fiiule, pre largu, peste tot; iară acniii voi grăi ales călră tine şi cu tine, giur în Ju-l e cu dumnedzăii să asculţi cu nevoinţa ce-l dzic. De vreme ce ca un tată bătrân îl vorbăscu, cu calc Faste ca un fiiu să mă asculţi cu sârguială. De vei să petreci cuvios viaţa ta, mult" vei socoti învăţăturile mele; că niceodată nu vor da dumnedzăii lor socotelelor tale celor sănătoasă de nu vei primi sfaturile mele césle sănătoasă. Că neascultarea şi neîncredinţarea feciorilor asupra părinţilor, întru scăderia şi paguba lor cade; căci de multe ori dumnedzăii greşelile cu carele înalămă le iartă, iară necinstia copiilor asupra

noastră, părinţilor, nu iartă.

Nu poftesc, fiiule, să-mi dai bani, căci eşti sărac; nu să osteneşti, căci eşti dezmierdat; nu să răscumperi despre vrăjmaşi, că n-am nice unii; nu să-mi slujeşti, căci moriu. Căci morâu nu cer de la tine stăpâniia ca ré o las ţie. Atâţia de multe şi alese sfaturi, cu care să poţi stăpâniile tale a le păzi; că de nu vei primi sfatul mieu, simeţindu-te de mândrie şi vei urma sfaturilor tale, înainte de ce va fi carnia mia roasă de viermi, te vei birui tu de vrăjmaşi.

Eu, fitul mieu, tânăr, blăstămat, fără minte, neînţeleptu, mândru, zavistnic, râhnitoriu, curvarâu, mânios, lacom, îmbunător Fu, împuţit, desfrânat am fostu. Şi de vreme ce am cădzut întru atâţia de multe şi grele greşfali pentru aceste, învăţ pretine cu aceste învăţături sănătoasă. Că de la acela ce întru tineré (ili sale au fostu dat de tot lumii, la bătrâneţe sănătoasă sfaturi es. Cum ţi-am sfătuit până aemu şi până voau muri te vofu sfătui, a căruia sfat fă odată ispită; de-l va fi ţie de rău, liapădă-l, iară de-l va fi de bine, păzeşte-l. Că nice o doftorila aşa de cumplită nu-i, caria s-ari îndoi bolnavul a o lua, când va socoti că-i va fi de sănătate.

Pretine, fiiule, te rog, te învăţ şi-l aduc aminte ca bătrânăţilor mêle tinereţile tale, preînţelepcâunii neştiinţa, străjuirii somnul, vederii deschisă întunecările ochilor, bunătăţii socotiala, ispiti<i) îndoiala să crializă. Că într-altu chip oricând întru acele strâmtori vei încăpia, cât puţin loc de aducerea aminte, iară de tămăduire nemică loc nu vei avia.

De vei dzice, filule, că de am fostu tânăr cu cale iaşte să te sufăr pretine a fi tânăr, ce cu urniria vremii vei fi şi tu bătrân. De vei vrea de tot ca un tânăr să vieţuieşti, mă rog ca un bătrân să stăpâneşti; că domnului care otcârmuâaşte bine republica multe greşeale ascunsă i s-a iartă.

Iară precum la lucruri mari trebuiescu sfaturi coapte, aşea la rădicat sarcinile vieţii oarecare desfătare chipului trebuiaşte; că arcul pururia încordat sau să rumpe, sau să slăbeşte. Măcar tineri de ar fi domnii, măcar bătrâni, carii adună vreme întru otcârmuirfa supuşilor nemică mai

dreptu a fi nu poate, decât să-şi cerce oricare desfătăcâunia cu cinste. Care nu fără pricină adaug (cu cinste), că uneori domni (I) aşea de grozave şi de cheltuitoas (e) desfătări îşi cearcă, cât răsipescu averile, pierd cinstia şi mai mult să ostenescu decât când ar fi învălătuciţi întru isprăvile ţărilor.

Aşijderla tinereţilor tale îţi las fiii a luminaţi boaari, cu carii să-l petreci vremfa. Şi aceasta nu în zădar am grijit ca din copilărie. să se înveţă cu tine ca, făcându-te în vârstă şi moştinitoriu împărăţiei, de ai pofti lovărăşila tinerilor, să-i afli bine învăţaţi.

Purtători de oşti îţ las hatmani prealari, măcar să grăiescu adevărul, a lucrurile războaielor săvai că li-ar purta cu înţelepcâune, către hotarul cel de pre urmă norocul le poartă.

Lasu-ţi ţie oameni credincioşi să-l fie păzitori vistâanurilor tale, pre carii că-i număscu credincioşi nu în zădar dzic; că mai mult” fură socotitorii vistâarilor domnilor, decât să cheltuâaşte în curţile domnilor.

Oameni ţie, filule, îţ las ispitiţi şi de m-am mare, pre carii să-i aibi soţii la sfaturi şi la ostenlale; că nice un lucru mai de cinste domnilor nu faste decât a avea dragoste spre tovărăşifa celor bătrâni; că acela şi cinstia domnului şi cinstia casii o împodobăscu.

Meidâanurile a le afla, ezările a le unda, luară prin codri a vâna, gereturili în câmpi a alerga, a vâna pasări, a să deprinde cu arme, aceştia ţie, ca unui tânăr, nu pocâu să-l oprescu să nu te desfătedzi, ca un tânăr cu alţi tineri; iară deodată şi aceasta să o socoteşti a şti, o orândui oştile, a face războaie, a faci izbândă, a primi tocmelele (păcilor), a întări pâcla, a pune bir, a gândeca, pre unii a-i rădica, pre alţii a-i lepăda, a certa pre cei răi, a dărui pre cei buni. Aceştia sfaturile lucrurilor dzic, că de la minţile cele coapte, de la trupurile ciali ostenite şi de la capetele câale de tot cărunte trebuie să le cerci; iară nice că ar fi neputincios lucru şi supărare nebună, vremea pentru desfătarea inimii a petrece cu cei tineri şi cu cei bătrâni a sfătui; că domnii cei blândzi şi nu desfrânaţi spre toate au

vreme, de vor şti a măsura vremea.

Fereşti-te, filule, cu nevoinţă, să nu te arăţi neblând; care pentru ce îţi dzic, ca de nu ştii să înţelegi că de-a tocma grozav (şi ruşinos) lucru Taste măririi domnului, de tot şi peste tot a să otcârmui de cei bătrâni, cum a să afle de pururia întru tovărăşiia celor tineri. Nu Taste de pururea peste tot aceasta ca toţi cei tineri nebuni şi cei bătrâni înţelepţi că sintu. Şi întru aceasta eu ţi-s mărtur de vei vedea pre carele acum, îmătorit întru vârstă, să-i dai slobodzenie şi pre cel tânăr, de-l vei afla înţeleptu, să nu lepedzi sfatul lui; că mai multă miâare strângu albinele din florile câali tinere, decât din frundzile cele vârtoase. Nice pre cei bătrâni îi ocărăscu, nice pre cei tineri îi laud; ce cum din bătrâni, aşea din tineri, pre cei mai buni, de pururea, i-am ales; că nice o tovărăşie pre pământu' nu-i aşea de priitoare, cât să fie a trăi cu dânsa fără prepus, când vedem pre cei tineri că se nasc cu nebunia şi pre cei bătrâni că vieţuesc cu lăcomie.

Şi aşea, de iznoavă îţ aduc aminte, fjâule, ca nici într-un lucru să nu ieşi peste măşură. Că de vei crede numai celor tineri, vei strica obiceaiurile laie cu blăstămăţiile lor; de te vei încredinţa numai cu cei bătrâni, cu rahnile lor vei strâmba dreptaţia.

Ce Taste mai mare decât domnul, care porunceşte tuturor să sufere de unul a să chivernisi? Crede-mă întru aceasta, fiâule, că abia de să poată prileji ca otcârmuirea a mulţi să se chivernisască numai de socotiala unuia. Domnul, care otcârmuâaşti pre mulţi, i s-a cade a asculta sfaturile şi socotelele a mulţi; că nemică nu-i mai surd, decât fiind a multe ţări stăpâni, numai o poartă să aibă deschisă, prin care toţi carii au triabă la tine să intre; că oricât acela ce Taste de aproapi credzut tainelor tale că ţ-or fi dreptu şi bun şi mie nu nepriâaten, ce mă tem de dânsul căci Taste priâalin nepriiatenilor miei. Şi aşea, pentru ura, spre mine rău să nu-mi facă, ce mi-i grijă ca pentru voia altora să nu lasă a-mi face bine.

Întru letopisăţile altor a lui Pompeau îmi aduc aminte că am aflat o cărticea mică, care o purta cu sine Pompiâu

cel Mare, în care cărtiticia multe carili cetiia el singur şi învăţături bune din câteva ţări, trimise la dânsul, era scrisă. Iară fără altele aceste cuvinte era scrisă: Otcârmuilorâul republicii toată otcârmuirea pre cei bătrâni să iasă. Puţin Taste să se (e) socotiască acela ce va încredinţa republica tinerilor blăstămaţi (uşori de minte), acela carele prin sine singur o olcârmuâaşte fără minte, care prin sine şi printr-alţii Taste înţeleptu.

Aceste socotele sau a lui Pompeâu, sau dintr-altă oarecare carte luate, sau de vreun oarecare filosof grăite, sau de la vreun priiaten a lui, de la care au cerşut sâat, i-au fostu arătat. Săvai că nu poci adevărat mărturisi, iară aceasta mărturisăscu că cu mâna lui scrisă lf-am cetit cu, şi, adevărat, vrâadnice era, care s-ar fi scris cu slove de aur.

De se va prileji oarecare triabă mare, acela cu sfatul a celor mai mulţi purur însă o isprăveşti. Că de nu va ieşi fericit fiind sfatul a mulţi, de obşte va fi yina a tuturor. Vei ispiti, filule, cu lucrul şfngur, de te vei sfătui cu mulţi, va fi unui de c. el Fără folos, altul cel de grijă, altul ofel de frică, altul cel de pagubă, altul cel de felos, altul cel de liae, le vor mărturisi. Înr» curtu, atâtla de multe vor aduce greutăţi acei trebi mari, cât ce ar fi rău, ce ar fi bun, deschis vei pricepe. Vofu aşijderfa să în aminte foarte că la sfat întrmn chip, la cele de scădere ce s-or vorbi, cum la cele de liac ce s-or aduce să întorci cugetul. Că sfatul cel adevărat nu stă întru vorbă ce ar trebui să se facă, ce întru arătare ce ar naşte dintru acela stă.

Când te vei apuca, filule, de lucruri mari şi grele, atâta de mult” să socoteşti scăderile cele mici, cât de sârgu să te fereşti de dânsăle câte-s de nenorociri prea mari, cărora pre urmă să le afli leac. Că de multe ori din nebăgarea de seamă a domnului, de o scândură din streşină, toată casa cade. Nice voi să socoteşti, când îţ poruncescu să le sfătuieşti, ca să fii atâta de cu grijă, cât pentru lucruri mici să chemi la sfat îndată; că multe sintu ca acele care de sârgu treime să se isprăvască, care, aşteptând sfat, cad rele, de sintu. Ce vei putla singur, fără

de scăderla republicii isprăvi, să nu laş la altul a isprăvi.

Întru aceasta aşijderia vei fi drepţii şi ce se va cuvânt dreptăţii vei faci; când ţi se vor arăta ţie slujbele numai făcute de la ai tăi de vor rădzima platelor să li să dea de tine, unul. Îmi aduc aminte că Marie sfetnicul, întorcându-să cu războiul cu numidii, dobânda toată caria au scos, au împărţit oştlanilor, cât nice măcar o piatră n-au pus în vistierie. Pentru ce fiind pârât tare căci n-ar fi întrebat de sfatul divanului, să fie răspunsu': Care nu-i dintru sfatul altora, pentru să-mi slujască îmi sintu daţi; nu mi să cade pentru darurili şi platele lor a lua sfat.

Vei afla, fiâule, un Felâu de oameni la bani strânşi şi la sfat bogaţi aşea de gata să arată, cât şi nerugaţi a da sfat cu tot deadinsul aliargă. De carii această învăţătură vei ţinla ca nice dănăoară de la unul ca acela să nu aştepţi sfatul al doilea, carele au dat întâi sfat întru periria altuia. Că cu acel fâalâu de cuvinte, săvai că ţi s-a arată cu inima a pofti să-l slujască, iară toată triaba spre folosul său trage. Că eu, după ce mi-au dat dumnedzăii viaţă îndelungată, deplină ispită am luat acestora, a tuturor. Că să ştii că eu am fostu sfetnic, boaariu de divan, cercătorâu, gludecătorâu, meşter de casă şi polcovnic şi după aceştia toate, doua Adzăci şi doi de ani am fostu împărat Râmului. În care toţi anii aceştia mai mulţi acelia ce le grăia spre folosul său şi spre scăderia celui de aproape le îndreptam şi ca o mirare era de grăia cineva cu priinţă spre slujba şi folosul mieu şi folosul altue.

Scoposul cel ales a celor ce urmaliză curţile domnilor acesta Taste, ca să siliască pentru îndestularea casălor sale, care, de nu i se va da îndemână să arete, nevoescu să împuţinedze casăle streine. Şi aceasta nu cu nedejde ca să facă folos cuiva, sau căci s-ar fi vătămat în vreun lucru de cineva, ce cu răutăţia omeniască întru acela socotială Taste, cât folosul altuia să socotiască a fi scădere lui. Şi aşea iaşte foarte de căit domnul pre carele nu pentru dragostâă lui, ce pentru de binefacerile ce ăştiaptă de la dânsul îl urmaliză, precum deschis se vede că, deodată, după ce părăseşte de dat, îndată încep a-l urî, cât,

adevărat, pre acel fellu de diregători nu a chipului domnului priâaten, ce a averilor lui râhnitori îi videm că să număscu.

Măcar, că ţi s-a cade, fiâule, pre unul mai mult” decât pre altul a Iubi, ce aş vrea să ştii că nice ţie, nice lui, nu să cade ca să arăţi aâave dragostla aceia să ştie toţi. Că de aceasta, de nu te vei feri, de tine vor grăi de rău şi pre acela îl vor goni şi acela întru mare ostenială şi grijă să află. Pre carele dintre toţi mai ales, îl iubeşte domnul şi-l are pre lângă dânsul, căci îndată iaşte în ura şi goana tuturor. Din ce mai de multe ori să tâmplă de mai multă scădere, dentru neprieteşugurile a tuturor, decât dintru a unue (domnu’) iubire ia folos! Şi aşa şi dumnedzăii aşa lăsând şi împotrivă puindusă ursitele, săvai că domnul a-l iubi îl părăseşte, iară nepriiatenii nu-l părăsăscu căci l-au urât. Şi aşea abiia am cunoscut ce iaşte a otcârmui republica, de atunci a am avut înfiptu întru inima mia de pururea că nice dănăoară n-au fostu pre acela ce-l aveam de casa mia să nu-I fie avut în ură oraşul, am priceput.

În anul de la zidirea Râmului (679), făcând războiu’ Lichinie Lucul împotriva lui Mitridat, au aflat o tablă de aramă pusă în poarta împărăţiască, pre care era smolite aceste cuvinte, cu slove greceşti:

Tabla de triabă de ţinut minte cele ce să închid ale domnilor.

Nu preaînţeleptu domnul, lăsându-se unui priiaten, carele stăpâniile sale face griji adevărate.

Că nice dănăoară nu va arăta nevoinţa unui priiaten, ce arată dragoste norodului cu pieptul credincios.

Nice va fi înţeleptu domnul, carele pentru să dăruiască unue, câali mai multe, să n-aibă griji (a) de cei mai mulţi a avea nemică.

Nemică mai tristu nu iaşte plugariului, decât pâinea ce-au sămânat cu driapta sa, să se (e) secere cu mână streină.

Grozav lucru inemii lacome, domnul de face unue mai mult”, decât tuturor slujbe îndestulate.

Că a da plată într-un chip slujbelor poate celor buni,

iară mintea cia lacomă a celui rău nu să ştie împlia.

Sfatul tuturor nebunul domnu’ liapădă, pentru a unuia priâaten să urmedze socotiala.

Că o mână cârmuâaşte cârma caicul cel tare, iară nu cu o vâslă purdade pre cale.

Pre toţi ce urăşte domnul pentru dragostia unuia, pre acela să ştii a fi fără minte întriagă.

Precum faste frumoasă pururea viaţa blândă întru dragoste, aşea şi fără ură bărbatul al<a) gorod să petriacă.

Aceştia, dară, cuvinte întru acea tablă preavrednice de pomenire nemuritoare, de cari iarăşi îţ putu mărturie că Lucul dintr-o parte tabla în care era scrisă cuvintele acestea, dintr-altă parte au pus legile în care au fostu adus averile împărăteşti ca să-şi aliagă dintr-însăle părinţii, sau să iasă. Iară senatul visterile toate le lepădă şi tabla sfaturilor opri la sine.

Urnind voroava Marco Avrilie arată unde alese fiâu-său, făcând voroava către dânsul aşa de bună, cât nime nu va socoti a nu le scrie întru inimă. Cap 3

Arătat-am până aemu ca un părinte către fiâu-său numai cele ce radzimă de folosul tău. Rămâne să-ţi arăt ce aş vrea să faci după moartea mia. Că de vei să fii din naştere filul tătâne-tău, orice eu întru viaţă am Iubit, ace lia după moartia mea preaiubite le vei avea.

Să nu urmedzi pre mai mulţi, carii după ce închiseră părinţii lor ochii, nu i-au mai pomenit mai mult”; că săvai părinţii morţi şi îngropaţi sintu, iară să se jeluiască de feciorii săi, dumnedzăilor, pur urla sintu vii. Şi măcar că nu aşea rău să pare, iară departe mai cu primejdie faste a să sfădi cu morţii, decât a vătăma pre cei vii. Şi aceasta pentru ce că cei vii şi a-şi răscumpăra şi a răspunde pot pentru sine, iar morţilor nice unde de aceştia neputând. Iau asupra sa dumnedzăii grijla şi răspundirea morţilor şi aşia groaznic uneori pre cei vii îi ceartă, cât ar pofti mai bine morţi, decât vii, a fi.

Ţi s-a cade să cugeţi, fiâule, că eu ţi-am născut, ţi-am crescut, ţi-am învăţat, ţi-am dezmierdat, ţi-am certat şi ţi-am rădicat. Şi aceştia cugetând, măcar că prin moarte mă

lipsescu dintru prăvirea ta de faţă, iară nu-i cu cale să suferi a mă da uitării. Că cel de naştire şi mulţămitoriu fecior în ce dzi ce sloboade pre tată-său în groapa cea vârtoasă, datorâu Taste într-aceâaş dzi să-l îngroape pre tată-său întru inima sa. Între pedepsele dumnedzăeşti care vin înaintla ochilor şi aceasta iaşte ca feciorii pre părinţii săi, încă fiind vii, nu-i ascultă, de vreme că şi ei fiind părinţi n-au pomenit pre părinţii săi, după moartia lor.

Domnii tineri, după ce s-au făcut moşteni şi trecându-să tatăl lor, după ce n-au nice un otcârmuilorâu, ei socotescu că toate pre voie le vor veni. Ce să greşăscii! Că de vor avia pre dumnedzăi vătămaţi şi le vine şi blăstămul părinţilor, cu supărare vor trăi şi cu grijă vor muri. Nemică altă de tine nu poftescu, fiâule, fără cât precum ţ-am fost ţie tată în viaţă, aşea să-mi fii mie fiau la moarte.

Tţ închin ţie, fiâule, cinstea şi dumnedzăirea dumnedzăilor, de care să aibi mare griji decât a altor lucruri tuturor; că domnii ce să află în dragostia dumnedzăilor n-au de ce să se liamă de vreo tulburare a norocului. Iubeşte pre dumnedzăi şi te vei îmbi; cinsteşte pre dumnedzăi şi te vei cinsti. Teme-te şi te vor avea întru temere. Aibi-i întru cinste şi te vei avea în cinste. Fă lucrurile lor şi ei îţ vor isprăvi ale tale şi ales că aşea sinlu de buni dumnedzăii, cât nu numai întru calastiv scriu acele ce le facem, ce şi acele ce a le face râhnim.

Îţ închin ţie, fiâule, grijia casălor sfinte, pentru să nu să poarte necinstite, ce curate şi bine acoperite şi cele deprinsă întru dânsăle dumnedzăiri să se facă; care cinste nu doară pietrilor, sau lemnilor din care sunt bisericile făcute, ce dumnedzăilor cărora sintu închinate facem.

Iţ închin ţie, fiiule, cinstirea preoţilor şi te rog ca nu pentru aceia căci-s învrăjbitori, râhnitori, lacomi, desfrânaţi, nerăbdători, leneşi şi răi să se cinstiască de tine, că nu Taste lucrul nostru a gândeca viaţa care o fac oamenii, ce a socoti aceia ce arătă cu slujba de mărturie între noi şi între dumnedzăi.

Cugetă, fiiule, că dumnedzăilor a sluji, bisericile a cinsti, preoţii a-i avea întru cinstire iaste lucrul Domnului,

nu cu părere, ce foarte de triabă. Că până atunci a au trăit lauda râmlenilor, până când au avut grijă de cinstea dumnedzăilor şi de bescrici. Că nefericita crăie a finelor nu mai nebună şi mai lipsită în averi au fostu decât împărăţiia Râmului, iară rămasără biruiţi de râmleni căci era prea mari iubitori de visterâuri şi leneşi întru cinstiria biserici lor.

Îţ închin ţie pre Elia, maştihă-ta, care măcar că nu ţi-i mumă, ce să cugeţi că mi-au fostu miliare. Ce datoriu eşti Favstinii că ţi-au născut, aceia eşti datoriu Ehei, că ţi-au ţinut aşea întru dragoste, cât de multe ori când eram aprinsu cu mânie ia s-au pus pentru tine şi m-au îmblândzit despre line cu cuvinte blânde, arătându-mi ce mă vălămai tu cu faptele. Să aibi blăstămurile părinţeşti de o vei avea rău şi întru a dumnedzăilor mânie să cadzi, de nu vei lăsa să se c-instiască de alţii. Că orice va pătimi scădere aşea întru ruşinarea morţii mele, cum întru scăderia vieţii laie va cădia.

Birul de la Oştea pentru hrana şi pometţii Vulcanii, care i-am ultuiteu, pentru mângâiare, ei daţi. Fereşti-te să nu-i Tai, căci vei lua răutate, de vei lăsa ascultare; şi de vei da mai multă bunătatea ta şi îndurare vei arăta. Să-l aduci aminte, fiiule, că iaste orăşeancă râmliancă, tânără, văduvă şi din casa lui Traian, stăpânul mieu, că-l iaste muma ta de suflet şi muia rea mia cu legătură; şi, ce-i mai mult”, căci Taste de mine ţie foarte închinată.

Iţ închin ţie, filule, ginerii miei, pre carii volu ca pre nişte rudenii şi prilateni să-i aibi. Şi caută să nu fii în numărul acelora carii cu cuvintele fraţi, cu faptele vinovaţi. Aşea să ştii că eu aşea am vrut dintru inimă fiilor miei ca să aleg oameni prea buni. Din câţi mi s-au cădzut a alege într-aciaste ţări, carii aşea de buni au ieşit, cât măcar că din socotială numai gineri ar fi, iară cu dragoste nu într-altu chip, ce ca pre nişte fii i-am avut.

Iţ închin ţie surorile tale, fetele mele, pre care toate aşădzate le las; nu cu crai streini, ce cu sfetnici orăşâani, ca eu această tocmală toţi să trăiţi în Râm, unde şi ei ţie de slujbă şi tu, lor de binefacere împrumut a arăta să puteţi.

Multu surorile tale din frumusăţea Favstinii, mumei sale, ca o moştiniri au luat şi puţin de tot dintru învăţătura tatălui au oprit. Iară ca acéía, să mă credzi, bărbaţi li-am dat lor şi bărbaţii săi ca acelâa învăţături li-am dat, cât mai curund vor muri, decât vor slobodzi să iasă Tale din cinstea sa. Aşea să cinsteşti surorile tale, cât nice pentru moartla bătrânului tată să nu le lipsească apărarea, nice pentru frateli său, împăratul, să nu iasă nebune. Că muierile aşea sintu de moi la minte, cât fie de ce puţină pricină să jăluescu şi încă mai de mică să nebunescu. Şi aşea, într-acela chip, după moartea mia, le vei avea, cum le aveam eu întru viaţa mia. Că într-altu chip vorba lor şi de vătămare orăşenilor şi ţie de sarcină va fi.

Iţ închin ţie pre Padilla, soru-ta cea mai mică de toate, ce-i la fétele călugăriţă închisă şi, ţine minte, că Ta şi soru-ta Taste, şi fata Favstinii mêle, pre caré eu şi în viaţă foarte o am Iubit şi după moarte, până la sfârşitul vieţii mele, mult” o am plânsu. Şi surorii tale în toţi anii câte 6.000 de taleri pentru cheltu Tale ce i-ar fi de triabă i-am dat vrând să o căsătorescu şi pre dânsa, ca pre alle surori a ei, de nu i s-ar fi stricat faţa de bube, pre care ca pre cia de pre urmă dintre fete, dezmierdat o iubâam. Şi aşea tuturor acea vătămare de faţă au fostu cum s-au părut a fi mare nevoie, iară mie acia nenorocire, fericire a fi mi să pare. Că nu aşea arsă de bube înfocate au fostu faţa ei, ca să fie putut avea grijă vestia ei întru limbile rele. Căci ia, mă crede, fiiule, aşea spre slujba dumnedzăilor, cum spre vestia oamenilor ce să atinge, cu mult” mai fără grijă petrece în mănăstiri, cu fetele călugăriţă, decât tu cu sfetnicii în curte. Precum aemu poruncescu, că la vremla curătoare mai de mântuire va fi ci rea închisoare, decât ţie volniciia. În Lucania 5.000 de taleri în toţi anii i-am aşedzat, carii să-i adaugi mai mult”, decât să-i opreşti, să sileşti.

Îţi (în) chin ţie pre Drusia, văduva romancă, cariia jalobă II Taste cu sfatul, căci pentru rocoşiturile trecute, din cei scrişi, au fostu bărbatul ei; de care văduvă prealiasă şi preabl (a) gorodnă foarte mi-i milă. Căci jaloba

ei care adusese la mine înainte de trei luni fiind împiedicat de trebile oştilor, n-am putut să-i cunoscu. Adevărat poci mărturisi, fiiule, în 35 de ani cu stăpâne am fostu, nice dănăoară n-am suferit mai mult” de optu dzile vreo văduvă să aibă la mine jalobă. Şi aşea socoteşte şi vedzi, fiiule, că a celor meseri şi văduve să le isprăveşti trebile; că femeile supărate oriunde (den afară de casa sa să petriacă) în mare netocmală să află. Nu în zădar îţ aduc aminte, ca să nevoieşti aşea curund să le face slobode la casăle sale, cum şi dreptate să le faci lor. Că femeile decât a cărora veste nemică nu-i mai moale, de se vor prelungea jalobele, din cinste îşi pierd mult” şi de li se vor mai trăgăna mai îndelungu trebile, nu atâta bine îşi vor agonisi, cât vor piâarde din veste (nume).

Iţ închin ţie, filule pre diregători miei cei vechi, cărora aii îndelungaţi, războaie groaznice, multe trebi şi trupul mieu greu şi cu obiceiuri multe, ca şi mie, au adus supărări; carii, ca nişte ispravnici credincioşi de multe ori pentru să-mi dea mie via (a lor au sosit la moarte. Cu cale faste ca precum eu (ca să dzic aşea) am luat moartea lor, aşea ei să fie moştinitori vieţii mêle.

Un lucru Foarte să-l aibi de sfat, fiâule, săvai că trupul mieu în groapă între viermi rămâne, iară pomenirea lor de pururea o voi păzi la dumnedzăi. Aşea te vei arăta pretine, filule, bun acelora ce au slujit tătâne-tău, de le vei da daruri.

Oricare domnu’ arată dreptate plinindu-o pre dânsa, de pururea îşi gătializă şie neprifateni; că fiind triaba acelora ce sintu pre lângă dânsul, cu cât sintu ei domnului mai aproape, cu atâta sintu mai urâţi norodului. Măcar că toţi la ivală îmbăscu dreptatea, iară aceasta întru casa sa nime nu va a o faci. (Pentru ce) murind domnul, a răscumpăra de pre acela ce au Fostu dregători dreptăţii, gata Taste prostimia (norodul). Şi aşfa prea mare defăimare, împărăţiei, vătămarfa dumnedzăilor, strâmbătătea mia, nemulţămma ta a fi, aflându-să de 22 de ani piepturile deschisă a diregătorilor miei, de vor afla într-o dzi uşile tale închisă.

Aceştia, dară, fiâule, să le ţii minte, ce pomenindu-le anume la moarte dintru inimă, acea cugetare în viaţă mi-au fostu dragă.

Voroava şi viaţa care au hotărât Mar.co

Avrilie şi. cuvintele lui. cele de apoi.

Aşijderea de tabla învăţăturilor date lui Comod, Fiiului său. Cap 4

După ce obârşi învăţăturile către Comod, filu-său împăratul şi aemu Luminându-să de dzuă, ochii scăpătaţi, limba împiedicându-să şi mânuie tremurând, aproape că ar fi moartea.

39 n Costin. voi, II

precum deprinde a să cunoaşte. Pentru ce vădzind domnul acel prea bun ceasul acela neferit că acum soseşte, au poruncit lui Panusie, tainicului său, să margă la sicriele cărţilor şi să aducă şcatulca cea mai grea, care, după ce fu adusă, au scos dintr-însa o tablă mică de trei picioare de lată şi de două A de lungă, de abanos făcută şi împregiur întărită cu os de inorog şi cu două A uşcioare prea subţiri să încuia de lemnu roşu de Ţara Arăpască, pre care lemnu dzic că face cuibu finixul; şi unul faste finixul care se naşte în Ţara Arăpască cea norocoasă, aşea în toată lumea necăfuri lemnu ca acesta nu faste. Den afară pe acta tablă era scrisă chipul lui Zevsu, într-alta a Vinerii, în lontru era zugrăviţi Marş şi Difana, în partfa cea mai de sus a tăblii era un gruncu, cu meşterşug foarte făcut, în partfa cea de gios era zugrăviţi oarecare împăraţi; meşterşugul acelui preavestit zugrav Apelleu.

Şi aşea, împăratul apucând tabla cu mânuie şi puindu-şi ochii pre firu-său şi făcând către dânsul voroavă, acum vedzi, fiâule, că esu din tulburările norocului şi că în vadurile triste a morţii, unde de ispită mă vofu învăţa ce rămâne după viaţă. Nu sintu acum blăstămuri, ce de blăstămuri a plânge vremea; că într-altu chip aş întreba, căci ni-au Făcut dumnedzăii fiind atâtea supărări în lume şi atâtea ostenială la moarte. Ce nu ispitescu voia dumnedzăilor, când a fi ta cumplire asupra zidirilor socotescu. Că 62 de ani întru marea vieţii acestea (între

griji şi scăderi) învăluindu-mă, acum să mă pogor şi la casa mormântului să intru îmi poruncescu.

Acum soseşte ceasul în care spiţa să frânge, aţa să rumpe, pândza să taie, piatra să zideşte, somnul să deştiaptă, viaţa să hotărăşte şi că mă vofu slobodzi dintru această caznă mă cunoscu. Când îmi aduc aminte de cele ce am suferit în viaţă, mai mult” n-am rahnă de viaţă; iară neştiind unde ne va duce moartia, mă tem de moarte şi mă oţărăscu.

Ce voau face, de vreme ce dumnedzăii, ce mi-ar fi a petrece, nu-mi arată? Ce sfat voau lua, de vreme ce nu am nice un priâaten, soţie căii aceştia? Care poate fi mai mare vicleşug sau orbire mai deschisă, decât a iubi vreun lucru în lume, nesuferind moartia nemică a lua cu noi? Căci voau a vieţui bogat, de vreme ce sărac a muri mă silescu? Căci voau a vieţui cu soţii, de vreme ce părăsit a muri mă nevoescu? La această aşea de puţină scurtare vieţii, cine iaste care ari pofti casă, de vreme ce casa noastră cea adevărată iaste mormântul cel îngustu?

Iară măcar că de multe din lucrurile trecute am durere, iară nice de un lucru, mă crede, fiiule, mai mult” nu mă muncescu, decât căci aşea târâziu am agonisit ştiinţa vieţii aceştia. Că de aş fi putut aceasta adevărat crede, ce cunoscu acum, nice dănăoară atâtla pricini din ce am amăgiria oamenilor n-aş fi dat, nice de tăgăduit, n-aş fi avut. Adevăr, oamenii simţindusă sosiţi la cele de pre urmă însămnate asupra sa, de li s-ar prileji din darul dumnedzăilor a scăpa, îşi aşaliză viaţă nevinovată. Ce iaste durere! Că de ne videm scăpaţi vii, iară de diregiria vieţii nice o grijă a nu avia îi videm; iară aceia carii să fac părtaşi voii de la dumnedzăi nu arată ce i-au făgăduit, prea adevărat să ştie că se va prileji de când le va fi mai dragă viaţa, atunce li se va face silă a muri; că celor nemulţămitori măcar că pediapsa să urmaşte, iară vina nu să iartă.

Adevărat, să ştii, fiiule, că eu sintu sătul de a prăvi, de (a) audzi, de a jirosi, de a gusta, de a pofti, de a mânca, de a dormi, de a vorovi, încă şi de a vieţui. Că aşea

răutăţile mare ură celor ce cu lăcomie le urmaliză, cum rahna acelora carii niceodată nu li-au gustat aduc. Mărturisăscu cu dumnedzăii nemuritori că nu poftescu a vieţui, iară nice a muri. Că aşea şi viaţa supărată ca o sarcină şi moartia prepuitoare ca o spaimă iaste.

Acum, dar, de mi-ar da dumnedzăii viaţă mai lungă nu ştiu de aş avea vreo dregire; ce dată nu-i nădejde de dirâagire nice dumnedzăilor că nu volu sluji mai sfinţeşte, nice republicii că volu folosi mai mult” şi de câte ori volu bolnăvi, moartla îmi va fi părâtă. Ce acum moartea cu voie a primi şi viaţa a părăsi dzic; că viaţa aşla de mişca, de batgiocură, prepuiloare, neştiută, fără de triabă. Aşijderea viaţa, aşea de fără viaţă, prea nebun faste cine (o) poftéşte. Ce, dară, ori ce-mi va fi lepădând acele ce Il-am dzis întru, mânuie dumnedzăilor mă dau şi aceasta din bună voie, de vreme ce într-alt chip nu poate fi. Că puţină înţelepcâune faste a isprăvi, ca să aibă dreptu slujbă ce face cineva nerugat.

Nu voi să mă dau preoţilor, nice î<mi) place a cerceta capiştile, nice beséricilor nemică nu voau să făgăduiescu; nice jirtve a închina dumnedzăilor nu voau, ca mântuindu-mă de moarte, să mă scoată la viaţă, ce ca să se roage cu plecăciune, de m-au făcut pre mine spre bine, ca să nu pierdzu dzua acéfa cu răutăţia vieţii mêle.

Aşea adevăraţi prifateni şi înţelepţi întru cuvinte, aşea de drepţi întru făgădufale sântu dumnedzăii, cât de toate ce ne dau noa A, ce am vrea să ne dea noa A, nu pentru aceia fac căci nu ar vrea să ne dea acéfa ce vom, ce căci noi de aceia ce darem nu suntem vrednici şi agonisiţi. Nu fără pricină carele pierdem, am dzis că le pierdem pentru păcatele noastre. Că aşea suntem de nemică fără preţ, neputincioşi, cât multe lucruri bune spre de agonisit nice o putere n-au şi un lucru rău spre de agonisit agfunge. După ce, dară, în mânuie dumnedzăilor m-am dat, să facă ei ce le va fi lor mai drag; că să facă cât de prea rău cu mine, iară tot vor Face mai bine cu mine, de cum au făcut lumfa. Că orice mi-au dat mie lumia (hicleşug) şi batgiocură au fostu; iară ce mi-au dat mie dumnedzăii, fără

de prepus voau moştini.

O piatră scumpă ţie, firule, până la acestui ceas ţ-am fi nu t, noa A decât toate lucrurile câte am avut în viaţă mai bună, mai frumoasă şi mai scumpă. Şi mă mărturisăscu, cu dumnedzăii nemuritori, de mi-ar da putinţă aşea a ceti, precum! (mi) poruncescu a muri, aş porunci să o pune cu mine în mormântu. Socolescu, fiâule, că ştii că al dzecile an a împărăţii mele am rădicat războau asupra neîmblândziţilor parthi, pre care vreme, fiind silit de triabă, mi-au căutat a fi singur în războau. Şi după ce ieşiiu biruitorâu şi aşedzând ţara aceia toată împăcată, m-am dus la Thevil Eghipetului cel vechi, de voau afla vreun nagrobnic vechi vacului celui înainte. Şi în ea să le călugărilor în Eghipet amaflato tablă mică, care la sărbători o spândzura la uşile crailor. Şi-mi poveştila mie un preot care să cetiia într-acea tăbliţă, cum s-au scris de craiul eghiptenilor, Ptolemeiu Arsachid.

Pre dumnedzăii nemuritori îi rog, fătul mieu, ca să fie aşea faptele tale, precum îmi vei afla slovele. Ca pre un împărat moştinitoriu te las, stăpân pre atâtia de multe ţări şi ca un lată această tăbliţă îţ dau ţie de învăţătură. Cuvintele care le dzic părinţii feciorilor suptu ceasul cel de pre urmă, în toată viaţa sintu datori feciorii a le ţinia minte şi a le păzi. Fie, dar, acestui cuvântu' de pre urmă împărăţie înfricoşiat şi aceştii table sfaturile drag tuturor te va face.

Aceştia dzicând şi dând tabla, întoarsă împăratul ochii şi pierdu simţirea şi după un cifertu de ceas îi ieşi sufletul.

Era într-acea tablă stihuri cu slove greceşti, carele aşa sună:

Nice pre bogatul tiran nu l-am înălţat săvai în căflan.
Nice pre cel sărac am urât săvai în sucman.
Nice *am* apărat gândeţul săracului, încât a-i sărac.
Nice am dat iertare bogatului, încât a-i bogat.
Nice un lucru rău, necertat nu l-am suferit.
Sau vreun lucru bun să iasă fără plat (a) n-am poruncit.

Jalobele deschisă nu li-am urnit la altul.
Cum celor închise dezlegătorâu n-au fostu altul;
N-am apărat gândecata celui plecat şi dreptatla.
Nice celui slujit nu i-am oprit în (I) l<de stivăta ţi-a.
Clătit fiind de mânie, nemărui n-am făcut scăde re.
Nice daruri n-am făgăduit nemărui întru desfăta re.
Nime pre mine fără grijă la cele fericite.
Nu m-au vădzut cu grijă la cele nefericite.
Cu voie mai tristă nemărui rău n-am făcut.
Nemică fără cale celui lacom n-am slobodzit.
Nice dănăoară n-am suferit pre cei îmbunători.
Să-mi fie uşile deschise nice celor ocărâtori.
Pururea să fiu drag celor buni am silit;
Urât a fi celor răi nu m-am ferit.

Căci eram săracilor celor slabi apărătorâu, împotriva putincioşilor mi-au fostu Dumnedzău într-agiutoriu.

Conej.

„CINE VA CITI, MULT SA VA ÎNDULCI
ŞI SĂ VA ÎNŞTIINŢA DE ÎNVĂŢĂTURĂ ACEŞTII CĂRŢI...”

În cursul sintetic la *Istoria literaturii româneşti* Nicolae Iorga distingea în dezvoltarea oricărei literaturi naţionale trei faze principale: o primă fază, dominată de presiunea „modelului”; o a doua – tutelată de un „timp de desluşire a caracterului unei vieţi naţionale”; o a treia stând sub semnul net al originalităţii.

Aceste dimensiuni, fără îndoială, sunt proprii şi literaturii noastre, cu observaţia că spiritul de selecţie şi de adaptare s-a impus de la bun început, o rapidă şi efectivă sincronizare neputând fi imaginată în afara unui proces intern de selecţie, influenţele fiind subordonate unor cerinţe organice izvorâte din propriile realităţi.

Deşi tardivi, netotal sincronici cu bătrâna Europă, căci vremea „aşezării”, a liniştii necesare creaţiei, pe care a jinduit-o atât de mult un Miron Costin, va veni mult mai târziu, cărturarii moldoveni vor remodela original şi creator experienţa antică şi medievală, căutând, prin scrisul lor, să sublinieze individualitatea noastră creatoare,

dragostea de neam şi de limbă. E şi cazul lui Nicolae Costin care prin *Ceasornicul domnilor* integrează în circuitul literar autohton prima operă tradusă din literatura occidentală modernă: *Libro aureo del gran emperador Marco Aurelio con el Relox de los principes* a spaniolului Antonio de Guevara.

Tălmăcind şi adaptând după versiunea latină a lui Johann Wanckelius, N. Costin a reluat doar o parte din opera lui Antonio de Guevara, restructurând compoziţional lucrarea. Se ştie că Guevara a contopit în opera sa două cărţi: *Viaţa lui Marc Aureliu* şi *Ceasornicul domnilor*, faptul acesta imprimându-i o anumită neomogenitate. Prin selectarea sa, N. Costin a încercat o depăşire a acesteia, oprindu-se la anumite capitole, mai ales, la cele care vădeau un conţinut umanist, antirăzboinic, de promovare a conceptului linei monarhii ideale.

Cele două prefeţe ale lui Wanckelius către principele Cristian al Saxoniei şi către cititori au fost înlocuite de N. Costin prin *Predoslovie călră măriâa-sa vodă*, iar dedicaţia către Carol Quintul respectiv prin *învăţătura pentru viaţa şi chivernisala domnilor, scoasă din cărţi streine pre limbă moldovenească*. În continuare, din cartea I au fost traduse 25 de capitole, din cartea 11-a – 19 capitole, din cartea III – 41 de capitole. Desprindem aceste date din lista de corespondentă dintre cărţile şi capitolele traducerii şi cele ale textului latinesc, oferită de cercetătorul bucureştean Gabriel Ştrempel în amplul şi substanţialul studiu introductiv la ediţia critică (*Ceasornicul domnilor* de Antonio de Guevara. Traducere din limba latină de Nicolae Costin. Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel. Bucureşti, 1976).

Faptul că tălmăcirea s-a făcut după versiunea latină nu mai e pus de nimeni la îndoială. Pentru el au opinat M. Gaster, N. Iorga şi N. Cartojan, îndeosebi. G. Ştrempel vine însă cu un detaliu inedit şi convingător, consemnând în acelaşi studiu introductiv: „... Prezenta marginaliilor, a citatelor, maximelor, glosarelor... inundă textul românesc şi stabilesc fără echivoc dependenţa traducerii lui N.

Costin de textul latinesc at lui Wanckelius. Aceste marginalii sunt rezultatul muncii fastidioase a învăţatului neamţ şi ele nu figurează decât în ediţiile latineşti şi în traducerile efectuate după textul latinesc”. (Ed. cit., p. XXXVIII).

Aceste marginalii au o importantă aparte în contextul lucrării, ele rezumând într-o formă concisă şi plastică, ideile şi sugestiile pe care a ţinut să ni le lase drept moştenire cărturarul Nicolae Costin.

Până în prezent se cunosc doar cinci manuscrise ale *Ceasornicului*, patru din care sunt copii ale aceluiaşi original, în baza jpr a şi fost alcătuită ediţia critică, textul căreia îl reproducem în volumul de Faţă. Un interes aparte îl suscită manuscrisul românesc din Biblioteca Apostolică a Vaticanului. Semnalat pentru întâia dată de către Vasile Lucaciu în primăvara anului 1899 într-o scrisoare adresată lui Ion Bianu, documentul în cauză a fost redescoperit în 1986 de cercetătorul Ion Dumitru-Snagov, care, după patru ani de căutări intense îl va afla, catalogat în *Vatican Rumeno 1*, cu un titlu mai mult decât sugestiv: *Carte românească ce se cheamă Ceasornicul domnilor, scrisă şi aleasă cuvinte frumoasă din multe cărţi a filosofilor, de Dumnealui răposatul Necolaiu Costin Biv Vei Logofăt, care acum au izvodit cu cheltuială Dumnealui Ion Neculce, Vei Vornic de Ţara de Sus*, în *zilele Mariei sale Luminatu*!

lui Domn Io Grigore Ghica Voievod, în anul 7240 [*1732*] *fev*:. *29 cu mina iubitorului de osteneală Pavel Grămăticul de Vamă, pentru că cine va citi, mult se va îndulci şi se va înştiinţa de învăţătura aceştii cărţi, iară cine a lua-o fără voia dumisale sau c-a fura-o, să fie afurisit de Domnul Iisus Cristos*. Este o carie luxoasă, bine conservată, completă (262 file), copertată în carton şi legată în piele neagră. O observare nelipsită de interes: lucrarea poartă un titlu deosebit de celelalte copii. Să fi fost Neculce novatorul, sau s-a preluat textul manuscrisului original al lui Costin (nealestal până astăzi)? O întrebare, la care cercetătorii încă urmează să răspundă. Oricum, conştiinţa individualităţii noastre istorice e certă

aici, la mijloc de secol XVIII.

Surpriza cea mare a acestui manuscris o constituie însă un capitol separat (lipsă în celelalte copii, cu excepţia celei din 1750), intitulat *o seamă de cuvinte ce sâni alese dintr-acest* Ceasornic al Domnilor *care s-au scris aice, osăbi*. Gândul aleargă imediat la *Letopiseţul* lui Ion Neculce, la vestita sa colecţie o *seamă de cuvinte ce sâni auzite din om în om de oameni vechi şi bătrâni, şi în letopiseţu nu sâni scrise, ce s-au scris aice*...

Fără îndoială că acest capitol a fost realizat la sugestia lui Neculce şi, după cum remarcă I. Dumitru Snagov „faţă de letopiseţ, pe care în 1732 Neculce îl avea încă în lucru, *O seamă de cuvinte* din *Ceasornic* îşi demonstrează anterioritatea şi constituie arhetipul din care şi-a contaminat cea de a doua, a lui, *Seamă de cuvinte*, pentru letopiseţ” (*Manuscriptum*, 1986, K» 4, p. 54). Publicarea integrală a textului din Biblioteca Vaticanului, iniţiată de prestigioasă revistă (*Manuscriptim*. Anul XVII (65). – 1986, J7? 4. – p. 50 – 60; Anul XVIII (67). – 1987, JV» 2. – p. 70 – 76) Ia propunerea sus-pomenitului cercetător, va constitui un punct de sprijin în analiza operelor celor doi mari cărturari din promiţătoarea perspectivă a studiului comparat, atât în plan literar, cât şi lingvistic.

Costin – preponderent meditativ, Neculce – narativ prin excelenţă, dar şi unul şi celălalt vădind pronunţate intenţii moralizatoare. Prin *Ceasornicul domnilor* N. Costin lărgeşte sfera literaturii parenetice româneşti, preluând firul povăţuilor al *învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* (1520) şi alăturându-se înţeleptului din *Divanul* lui Dimitrie Cantemir. În ce măsură a înţeles Nicolae Costin să adapteze opera lui Guevara, pătrunsă de o pronunţată notă moralizatorreligioasă, la realitatea mediului moldovenesc de atunci? Şi N. Iorga, şi N. Carlojan, care i-a studiat traducerea cu toată competenţa, au ajuns la concluzia că N. Costin nu a

Adăugat nimic de la sine, lucrarea neavând pic de originalitate.

Cercetările mai recente (*Studiu introductiv* la: Nicolae Costin.

1 *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 şi de la 1709 la 1711*. I. Iaşi. 1976. – p. LXXV) atestă însă că traducerea cărturarului moldovean cuprinde o serie de completări şi adaptări în spiritul limbii şi al concepţiei de viaţă autohtone. Reflecţii personale, cât şi detalii despre stări de lucruri din Moldova, pe care cărturarul nu le poate accepta, vom afla presărate din plin pe tot parcursul expunerii. „Şi aşa la tâmplă de să clăteşte domnul de mania şi se tulbură cu inima, luând veste pentru rocoşirea vreunei ţări sau de vreun ciambur a altui domn în ţara lui, asupra căruia treabă cerând sfat, sunt unii sfetnici aşea de fără socoteală cât îndată părerea sa spre vrajbă, stricând toate ale păcii, aşa ca când ar sta alţii cu socoteală spre hotărârea războiului” După opinia lui C.A. Stoide şi I. La zăresc îi acest pasaj pare adaptat după *Letopiseţul Ţării Moldovei*, opera tatălui său, ca şi parabolicul citat din *învăţătură pentru viaţă şi chiverniseala domnilor*: „nici vreme, nici gândul nu mă lasă aflându-ne la vremi cumplite şi de primejdii pământului nostru; care Dumnezeu să le mute şi să le prefacă într-altele vremi mai bune şi mai norocoase”. Aceste şi alte interven (îi mai laconice, cum ar fi precizarea în pretinsul dialog între Traian şi Deceba! despre Dachia, unde, zice N. Costin, *este* acum *Ţara Moldovei cu Bugeacul şi cu Ţara Românească* (s. n.), vădesc fără echivoc preluarea critică a operei lui Guevara, traducerii imprimându-i-se o coloratură specifică peisajului autohton al epocii.

Predispus de timpuriu, prin formaţia sa la colegiul iezuit din Iaşi, iar mai târziu la Lemberg, spre opere ce promovează raţionalismul moralei şi virtutea, N. Costin, prin apelul la

Guevara, rămâne constant., preocupărilor şi dezideratelor sale.

Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601, elaborat, după cum consideră mai mulţi cercetători, în ultima perioadă a vieţii (1700 – 1712), printre

numeroasele reFerinte, le atestă şi pe cele din romanul lui Guevara. Chiar şi în *Predoslovia* acestuia transpare stilul propriu *Ceasornicului*, nemaivorbind de numeroasele consideraţii etice şi sentinţe parenetenice în care abundă *Letopiseţul*. Traducerea lui N. Costin a cunoscut, bineînţeles, o largă circulaţie în epocă, bucurându-se de popularitate printre contemporani. Elocvent e cazul lui Neculce, punctat mai sus. Cercetătorii înclină să vadă şi în

Pseudo*Muste* pasaje cu caracter etico-moral foarte apropiate de textul guevarian. Consideraţii etico-filozofice din traducerea lui N. Costin sunt depistate, de curând, şi în preambulurile unor ade domneşti, cum ar fi cel al lui Alexandru vodă Mavrocordat din 20 iunie 1785, cu referire la dotarea şcolii domneşti din Iaşi şi Botoşani, sau hrisovul dat de Mihail Sutzu Voievod, la 30 septembrie 1793, şcolilor din Moldova, exemplificat de Const. A. Stoide şi I. Lăzărescu în deja menţionatul studiu, un fragment din care îndrăznim să-l reluăm aici: „Învăţătura este pricinuitoare a tuturor bunătăţilor, ea împodobeşte pe trup, ea luminează pe suflet, că este nălţimea stăpânitorilor şi ridicarea smeriţilor, ea este podoaba fericiţilor şi scăparea săracilor, ea este comoara bogaţilor şi ajutorul scăpătaţilor, ea este înfrânarea poflilor, ea păzeşte bogăţia şi micşurează sărăcia, ea este cetatea oraşilor şi întemeierea caselor, toiagul bă t rî ni lor şi povăţuirea tinereţilor; pentru aceasta şi Solomon cel înţelept nimica alta n-au cerut de la prea înaltul Dumnezeu, fără numai pe înţelepciune şi învăţătură, de care învrednicindusă zice: Venitumi-au împreună cu dânsa toate bunătăţile şi de la mina ei am găsit bogăţie şi slăvire” (T. Codrescu. *Uricariul* II. ed. II, Iaşi, 1889, p. 54). Contaminarea cu textul *Ceasornicului* este mai mult decât evidentă.

N-am insistat aici asupra genezei şi structurii *Ceasornicului domnilor*, realizată temeinic de Gabriel Ştrempel în ediţia critică (Bucureşti, 1976), nici asupra analizei operei în contextul preocupărilor cărturarului şi omului politic, elucidată de Const. I. Stoide şi I. Lăzărescu în ediţia ieşeană (1976).

Prin aceste note fugare din finalul volumului salutăm reintegrarea moştenirii literare a cărturarului Nicolae Costin într-o realitate culturală avidă de marii săi înaintaşi. În postfaţa la volumul I remarcam efortul lingvistic al lui Nicolae Costin, care, deşi baroc prin formaţie şi expresie, ne-a lăsat un scris metaforic, cu largi frazări ritmice, cu un variat vocabular. Fără îndoială, opera sa va constitui obiectul unor serioase studii filologice, N. Costin înscriindu-se în acel secol XVIII considerat sărac în individualităţi, printre marii arhitecţi de limbă, dar şi de literatură, în acelaşi rând.

Cultura noastră s-a cristalizat de-a lungul secolelor din oscilarea între două matrice: mitul cultural şi mitul arhaic „altfel spus, între europenism şi autohtonism. Scrierile lui Nicolae Costin constituie o simbioză elocventă a acestei fluctuări, continuând în timp tradiţia cronicii artistice originale şi consacrând la noi datina tălmăcirilor creatoare.

Svetlata Korolevşchi

Corigenda la volumul I

La Cuprins în loc de: Şt. Ciobanu. Miron Costin (prefaţă) a se citi: Şt. Ciobanu. *Nicolae* Costin...

A

adetiu – dajdie, dare, obicei, regulă.

agneţ – miel; jerifă. *agonisi* (a) – a-şi atrage; *agonisitele* – averea. *aiave* – asemenea. *amăgeu*, amăgel – amăgitor. *amelifa* (a) – a ameninţa. *amistui* (a) – a mistui, a nimici. *amână* – în mină. *apuca* (a) – a Fura, a jefui, a răpi. *armaş* – executor al pedepselor. *ascuttoi* – ascultător. *astruca* (a) – a îngropa, a înmormânta.

aşa de chiar – bine. *avaiile* – veniturile.

B

bahnă – baltă, smârc; mlaştină. *balamut* – calomniator. *basnă* – poveste. *başcă* (pl. *băşti*) – val de apărare, meterez.

baia (a) – a mânui, a purta, a mângâia, a dezmierda. *bărbărăcel* – jachetă. *bănuială* (*a face*) – a se îndoi. *birrtic* – dătător de bir, de dajde. *bişug* – avuţie, belşug. *blagorod*,

blagorodnic – nobil, învăţat, blând. *bodz* – zeu.

boierie de sfat – sfetnic. *boiariu* – boier. *boinic* – luptător. *brudi* (a) – a naviga. *buiac* – sălbatic, nebun, zburdajnic, falnic.

buicitiră – trai liber.

C

cale – cuviinţă. *calo* – călău. *can* – cam.

canon – lege, dispoziţie; melodie, cântare; *în canon* – în versuri.

cap, capete – capitol, capitole. *capişte* – templu *carbuc, cărbune* – bubă rea, dala c.

carul – cursul (vieţii). *cazanie* – cuvântare; discurs funebru.

călăref de cinste – cavaler. *călugăriţele fete* – vestalele. *căsaş* – constructor de case, gospodar.

ceambul – incursiune, atac. *cehlui* (a) – a tunde, a rade; a ferchezui.

cercătoriu – controlor, inspector, cenzor, judecător. *cerşi* (a) – a cere, a reclama. *certare* – pedeapsă. *ceşcuţ* – clipă. *chentru* – centru, mijloc.

chervăsărie, chirvăsărie – ca sa de oaspei, han.

chidă – promoroacă. *chiuhăileni. chiuhuleni* – împodobiri.

chivernisi (a) – a cârmui, a gospodări, a se conduce, a administra.

cifertu – sfert. *cinsteş* – cinstit, demn. *citiani* – şalvari. *cirtă* – frântură, fragment. *clăti* (a) – a mişca, a impresiona; a se feri, a se deranja, a se produce, a se înflăcăra; *clătire* – mişcare; *clătit* – împins.

climacteric (*an*) – an nefast, cu ne no rociri.

conteni (a) – a potoli, a molcomi. *corcodel* – crocodil. *coronui* (a) – a încorona. *coşciug* – coş. *covârşi* (a) – a acoperi. *craiu* – rege; crăiia – ţara. *crilă* – aripă, escadron. *cristal* – cristalizat. *crâng* – soartă, destin. *crunt* – victorios. *cumpănă* – cântar, balan (a. *cumpliciune, cumplire* – grozăvie, străşnicie, cruzime. *curăţenie* – purgativ. *cursoare* – curgere, schimbare, mişcare.

custa (a) – a trăi, a dura.

D

darea (a) – a da. *de-a volma* – de-a valma, cu grămada.

de cap – de moarte. *de obşte* – public.

deosebiptersonal, particular. *de strigu* – degrabă.

despărţire – deosebire, distantă.

deşert – vanitos.

dezăcea (a) – a trândăvi.

diată – testament.

divan – consiliu, sfat.

divuri – feluri, chipuri.

dirjie – îndrăzneală.

domn – principe.

dositor – ascuns.

dovedi (a) – a verifica.

dvori (a) – a sluji.

dzăcare – zăcere.

E

empiriu, *iepureu* – empireu (partea cea mai de sus a cercului). *epingea* – haină, manta, pelerină. *crisipela* – brâncă, orbal), erizipel.

F

fanariu – far, lampă, făclie, fanar.

fantastic – imaginar, fals, himeric.

farmec – vrajă, atracţie, încântare.

feredeu – baie, cadă.

[*ierul* – sabia. finipuni, cartaginezi. *finic* (¡*inice*) – smochin (smochine).

fistulă – ulceraţie. *fântânea* – puncte.

¡*liar* – slobod (la gură), trăncănitor.

focul iadului – erizipel.

formul (a), *a furmui* (a) – a forma, a plăsmui.

O

gălbeneţ – blond. *găzdoi* – gazdă.

geambaş (geambaş) – şarlatan, şmeche r.

geambaşie – şarlalanie. *geret*-joc cu suliţa. *ghib* – gheb.

gigit – cochet, sprinten, zvelt. *giucăuş* – superficial.

giurui (a) – a făgădui, a promite, a repartiza; a înzestra. *gligan* – mistreţ. *gomon* – gălăgie, sfat, taifas. *gonf* – dans.

graiul voroavei – elocinţa. *greime*-povară, greutate. *gref os* – vulgar. *grilă* – v. *crilă*. *grabnic* – mormânt. *gros* – grosolan, greoi. *grozav* – urât.

H

hamger, hamgiar – hanger, sabie scurtă.

haslă – parolă, lozincă. *haust*-rezervor, ochi de apă. *hălădui* (a) – a scăpa. *heragră*-gută, reumatism (la mâini).

herăle. *herile* – fiarele (animalele sălbatice).

hicleni cu limba (a) – a critica, a comenta negativ. *hiclerişug, hiclianşug* – vicleşug *hiiare* – fiere, amărăciune. *hiresteu* – fierăstrău *hirjătoriu* – cartofor; *hirjătării* – jocuri de cărţi. *hitrie* – îndemnare.

blăpie – hâlpăvie, lăcomie. *halcă* – hărmălaie, gălăgie, tumult.

hotnop – comandant, şef.

I

Iboste, iubeşte – iubire, dragoste. *iscodit* – cercetat. *iscusit* – frumos. *ispită* – experienţă. *ispiti* (a) – a cerceta, a observa, a încerca, a verifica. *ispravă* – rezolvare. *ispravnic* – vechiul, administrator.

Istov – sfârşit.

Iubăţ – amant.

Izvodi (a) – a lua fiinţă.

I

Îmă – mamă *imătorit* – înaintat *îmbăta* (a) – a înjura. *îmbet* – umblet. *îmblător* – haimana *îmbunătură* – linguşire, măgulire, bunăvoinţă.

Împistri (a) – a descrie, a picta, a colora, a zugrăvi. *împreunare* – legătură. *Înalt cu firea* – erou. *Începătură* – început. *Încredinfare* – siguranţă. *incroşnat* – încotoşmănat. *Îngrecată* – însărcinată. *Întemeiat* – solid, statornic. *Întors* – sucit, diform.

J

jac – jaf.

jacaş – hoţ, tâlhar.

jalobă – plângere, jale, necaz, cerere.

jitniţă – cămară.

L

left – colier, salbă. *leifă* – leoaică.

lepăda (a) – a înlătura, a îndepărta, a înlocui; *a se lepăda* – a nega.

¡*ibovnic* – iubitor.

lin – calm, paşnic, molcom.

liubov – dragoste.

logoş – pitic.

luptătură – întrecere, luptă.

M

mdbem – metal, mina. *maeslat* – mărire. *magnis* – magnetism. *Înainte* – înainte, maiu – ficat. *mâncă* – doică. *mamină* – namilă, colos. *marghiol* – şiret, şmecher; netrebnic.

margine – graniţă. *marmure* – marmoră. *maştihă* – mamă vitregă. *materie* – motiv. *matoră* – matură. *mădular* – membru. *măiestrie* – meşteşug, deprindere.

mehnisiu – balcon. *meidan* – piaţă, câmp de luptă. *metiţa* (a) – a clipi. *mesărniţă* – măcelărie. *meser* – mizer, amărât. *mestecătură* – insinuare.

miertic – măsură, tain, soartă, ursită.

mierţă – baniţă. *mince* – minge. *misurcă* – coif cu cozoroc. *mişăl, mişel*-mizerabil, amărât.

mizdă – mită.

mizdialniccare ia mită.

mod – măsură.

moşie – patrie.

moştean – moştenitor.

musicos – muzicant.

mutare – mişcare, schimbare.

N

negrobnic – mormânt. *nalgios, nalgiuns*-neajuns, pagubă, nedreptate. *năimi* (a) – a angaja, a tocmi. *năsilnic* – violent *năvarruc* – năvalnic. *neamăgeu* – neamăgitor. *nebişuguiia* – neîmbetşugată. *neclătit* – neschimbat. *neferit* – nefericit. *nemernic* – om fără rost, strein. *nemeş, nemiş* – nobil. *nemulat* – neschimbat. *nepreget* – neşovăitor.

nesimţit – peste măsură. *nesirguitor* – încet, indolent. *nestătător* – nestatornic, inconsecvent.

neştine, ruştine – cineva, oarecare.

nevoi (*a se*) – a se sili; a se strădui, a face eforturi, a se chinui, a se căzni.

nevoinţă – necesitate, interes, nevoie; greutate, grijă. *nevoitor* – iscusit. *numa* – nimeni.

O *obadă* – butuc pentru deţinuţi. *obârşi* (a) – a sfârşi, a termina. *oblici* (a) – a afla, a descoperi. *oborî* (a) – a doborî. *olat* – regiune, ţinut. *olăcariu* – curier. *ometţi* – zăpezi. *osăbi* – îndeosebi. *osăbită* – deosebită, specială. *ostoi* (*a se*) – a se opri, a se potoli, a se alina. *ostrov* – insulă.

P

paralis – paralizie. pardoşleopard, ghepard. *parolă* – consimţământ, armistiţiu.

parte – provincie. *patrida* – patria. *patul pământului* – suprafaţa. *păciuil*, păciuitor – paşnic. *păcurăraş* – ciobănaş. *părăsi* (a) – a înceta. *păvăfui* (*a se*) – a înarma. *pediapsă de cap* – decapitare. *pehlivan* – saltimbanc, şarlatan, scamator. *pelifă* – piele. *perşe* – persană. – *petrecanie* – petrecere, desfătare. *pil* – elefant.

piscuiat, piscuiet, piscuit – ascuţit.

pline, pine – grâne. *ptră* – proces. *pire* – ţap.

pleonixie, ponexie – exces. *podobit* – împodobit. *poedenoc, poedinoc, poidenog* – sfadă, duel, încleştare.

poftori (a) – a repeta. *poiatic* – poet. *poliţie* – oraş, fel de viaţă. *pombă* – pompă, fast. *ponihos* – chior. *ponorătură* – surpă tură. *porumb* – porumbel. *poleit* – diform, murdărit. *poviială* – torent, apă, puhoi. *povoaţă* – sfat, îndemn, povaţă, *prăvială* – impresie. *precăciune* – decădere. *precupie* – negustorie, marfă. *predvidere, priiadvedere* – prevedere.

prepuitor – bănuitor, delăsător *prepus* – îndoială, bănuială, dubiu.

price – ceartă, pricină, necaz, neînţelegere, discuţie. *prici* (*a se*) – a se certa. *pricialnic* – certăreţ, cârcolaş. *pricinător* – acuzator. *prii* (a) – a proteja, a fi binevoitor.

priit – prielnic.

priitoriu – benevoilor, proteguitor, favorabil.

prileji (*a* se) – a se întâmpla *prisne* – curat, chiar. *privată* – priveală, privire. *privindea* (a) – a prevedea. *probozi* (a) – a mustra, a critica *prociti* (a) – a citi, a mustra, a cică li.

procopsală – folos, câştig. *profilactica* – prevenţia, leacul preventiv.

prost – obişnuit, banal. *prostie* – modestie, umilinţă. *proşcă* – ţintă. *pusoaria* – punerea. *puşculijă* – cutie.

R

rădzima (a) – a deriva, a atârna, a depinde, a se referi, a se desprinde. *rămasă* – aleasă. *răsunat* – deprins, pricepui. *războit* (*a se*) – a se îmbolnăvi. *republică* – ţară, stat, republică. *revent* – plantă medicinală. *ritorie* – discurs, elocinţă. *rihni* (a) – a râvni, a dori; *rihrutor* – doritor, amator. *risipă* – jefuire, nimicire. *rocoşală*, *rocoşire*, *rocoşitură* – răscoală. *rost* – gură.

S

sahniseiu – balcon acoperit. *săcăciune* – sărăcie. *săcriiu* – ladă.

să meţi (a), *a sime* (i-a asmuţi, a incita, a îndârji. *sâmvol*, *simvol* – deviză, lozincă. *săvai* – măcar. *scală* – port.

scandată – supărare, sminteală, turbare.

scădere – pagubă. *scopos* – scop, interes. *scump* – zgârcit. *sfadnic* – certăreţ, iubitor de sfadă.

sficlifă – simineu, cuptor; clacă, veghe.

silă – putere, pedeapsă. *silnic* – apăsător, opresor. *sirep* – sălbatic. *sili* (a) – a grăbi. *sineaţă* – flintă, puşcă. *singurime* – singurătate. *sârgui* (a) – a grăbi.

slăbănogi (a) – a slăbi. *slobodzenie* – libertate, încuviinţare.

sminti (a) – a înşela, a se duce. *smolit* – negru. *socoti* (a) – a preţui. *soma*. *sumă* – cuprinsul, sfârşitul.

soroacă – bucată de vreme; *soroc* – termen; vorbire, zicere. sotnicsutaş, căpitan.

soţie – însoţitor. *se* (*itor* – sociabil. *spărang* –

sparanghel. *spindzura* (a) – a atârna, a depinde.

sporiu – succes.

stadiu – distanţă egală cu 185 metri.

stat – stare, situaţie, viaţă. *stăpânie* – armonie, împăcare. *stepenă* – treaptă, cinste. *stiag* – grupă de oşteni, grupare. *stihie* – element. *stâlp* – statuie.

strămurare – consecinţă, stimulare; codi rişte, coadă de bici. străstuitorchinuitor. *strepegiune* strepezire. *strâmbătate* – greşeală. *strinmin* – ascunzătoare, adăpost. *strânsoare* – supraveghere. *strom* – adăpost, ascunzătoare. *şirucare* – v. *astrucare*. *sufăr* – răbdare. *suferi* (a) – a primi, a accepta. *surghun*, *surgun* – exil, surghiun.

ş *şărb* – şerb, rob. *şcatulcă* – sipet, cutie. *şegaciu* – glumeţ. *ştia hteciu*. şlahtici – nobil. Polon)

ştie – căciulă. *şpagă* – baionetă.

T

taină – intimitate.

tainic – intim.

temeiul – temelia.

teslar – dulgher.

thers – baston.

ticăit – nenorocit.

tigris – tigru.

tiposi (a) – a imprima.

tiriac – vaccin primitiv, antidot.

titiuluş – titlu.

ticsi (a) – a rezuma, a înghesui, a descrie, a înfăţişa. *tâlhui* (a) – a tâlhări, a râvni, a dori, a urmări; *tâlhuşag* – tâlhărie.

timpav, *timpav* – idiot, tocit.

ttmpina (*a se*) – a se ciocni.

târg-oraş, capitală.

trezie – trezire.

tristire – tristeţe.

trivun – tribun.

tulbura (*a se*) – a se supăra.

T

(*ară* – sat; *ţăran* – sătean. (*canchiu*, (*ianchiu* – ţintă,

exact, la timp, ţel.

(*ensor* – cenzor.

(*icul* – deprinsul.

U

uitit – uituc, distrat. *ultui* (a) – a altoi. *umbratic* – ca o umbră. *unda* (a), *a undi* – a pescui cu undiţa.

uric – act.

urni (a) – a continua. *ursoaia* – ursoaica. *urşinic* – mătase.

V

varvar-barbar, necivilizal.

văditoriu – creator.

văduvei – văduvoi.

veni – ori, sau.

vestitor – informator.

velrilă – pânză de corabie.

viaste – reputaţie.

vicol – viscol.

videros – falnic.

vistieria uricăriei – arhiva.

vistiar. *vister* – comoară.

virtugă – fecioară.

voie vegheată – favor, părtinire.

voia – voinţa.

volnic – liber; *volnicie* – libertate.

voroavă (*a face*) – a vorbi. *vorovac* – vorbăreţ, elocvent. *vraci* – medic. *vraje* – templu.

Z

zahără – provizii, merinde. *zarif* – cochet, elegant, nostim. *zavistie* – ură, pizmă, invidie;

zavistnic – invidios. *zăbavă* – ocupaţie, treabă, amânare, distracţie. *zăbavnic* – greoi. *zăticni* (a) – a împiedica. *zgârcitură* – zbârcitură. *zgreanţă* – pulbere, pisătură. *zlător* – aurar. *zlobiv* – răutăcios, nebun.

INDICE DE NUME

A

Adrian, Andriian, Andriian cel înţeleptu, împărat roman – Publuis Aelius Hadrianus, fiul adoptiv al lui Traian (117 – 138) Afet, personaj biblic Adamed, înţelept grec Aghelius – Aulus Gelus, istoric

Aghesillau, craiul lachedimonilor – Agesilau, rege al Spartei (399 – 360 î.e.n.)

Ahileu-Ahile, personaj mitologic

Alchiviad-Alcibiade, general, om politic atenian (450 – 404 î.e.n.) Alexandru – Alexandru Macedon, rege al Macedoniei (356 – 323 î.e.n.)

Alexandru Grecul, dascălul lui Marc Aureliu

Alexandru Sever-Severus Alexander, împărat roman (205

235)

Aliactis, împărat al lidilor

Ammianus Marcellinus, general roman de origine greacă (330 – 400)

Amvrosie – Ambrosius Aurelius, erudit roman (330 – 397) Anarhas, Anarhasis, filosof grec

Anaxemini – Anaximene, filosof grec (-585 – 525 î.e.n.) Anaximandru, filosof grec (610 – 546 î.e.n.)

Anibal Cartaghenul – Hannibal, general şi om politic cartaginez (247 – 183 î.e.n.)

Anichie, sfetnicul lui Marc Aureliu Anniu Veru, străbunul lui Marc Aureliu Antenor, erou troian în mitologia greacă Antimon, dascălul lui Pir

Antioli, împărat-Antiochos al III-lea cel Marc, rege al Siriei (247 – 187 î.e.n.)

Antipalru, dregător la curtea lui Filip Antonie Veru, bunelul lui Marc Aureliu

Antonin cel Bun – Antonius Pius, împărat roman (86 – 161)

Apollin, sfânt

Apollonie Thianeul – Apollonios din Tyana, lilozol grec (-4 î.e.n. – 90 e.n.)

Apolonie – Apollon, divini la le greacă Apuleius, Lucius, filosof, scriitor şi retor roman (125 – 170) Arcadie, fiul lui Theodosie – Arcadius Flavius, împărat al Imperiului

roman de răsărit (377 – 408)

Ardis, împăratul li di lor Argheu, craiul macedonenilor

Arhilau, împărat al Macedoniei, strămoşul lui Alexandru Macedón

Arhilau, fiul lui Irod Arhita, filosof

Ardeu, asasinul lui Euripide

Aristid-Aristide, om politic atenian (540 – 468 î.e.n.)

Aristotel, filosof grec (384 – 322 î.e.n.)

Aristonic, retor la curtea lui Adrian (sec. 2 e.n.)

Arnobius, Arnovius, scriitor latin (a doua jum. a sec. 3)

Artaxerx – Artaxerxe III, rege persan (359 – 338)

Asaradoh, împăratul hasiridenilor Asclipie, fratele lui Pompei

Alila – Attila, conducător al hunilor (434 – 453 e.n.)

Augustin, Avgustin, Avgostin – Aurelius Augustinus, filosof, ser. latin (354 – 430)

Aurelius Biru-Aurelius Victor, istoric latin (392 – 393)

Ausonius, poet latin (310 – 395)

Avgustu, Avgostu-August (Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus), I împărat roman (27 î.e.n. -14 e.n.)

Avdie, preot Avei, personaj biblic Avvacum, proroc Azarie, preot

B

Bochu, craiul maurilanilor

Boethius, Bolius – Boethius Anicius Manlius Severinus, om de stat, filosof roman (480 – 524)

Brixa, nepoata lui Paramon Bruxil, filosof

C

Cain, personaj biblic

Caius Chesarâul – Iulius Caesar, Caius (100 – 44 î.e.n.)

Caligulie – Caligula (Caius Iulius Germanicus), împărat roman (37 – 41)

Calistrat, filosof grec (sec. 4)

Callimachus-Kallimakos, poet alexandrin (310 – 235 î.e.n.) Calviţia, Fratele lui Anarhasi

Camil – Furius Camillus Marcus, militar roman (sec. 4 î.e.n.) Candalis, împărat al lidilor Candarol, împărat al lidilor Cardisca, împărat al midilor

Carol cel Mare, împărat roman – Carol V, împărat al sfântului imperiu roman de naţiune germană (1355 – 1378)

Casandru – general macedonean (-355 – 297 î.e.n.)

Casiodor – Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, om politic istoric şi erudit roman (-485 – 578)

Calelina, Catilina – Lucius Sergius, om politic roman 108

62 î.e.n.)

Calo cel Bătrân (234 – 149 î.e.n.) om politic, scriitor roman Calo Tensorinul, Ţinserul – Calo cel Tânăr (95 – 46 î.e.n.)

Chemen Comed, dascăl lui Marc Aurcliu

Chezar Ghermanic – Iulius Caesar Germanicus Caius, vezi Caii cu la

Chesariu – vezi Iulius Cezar Chir, fiul lui Camvis

Cincinat – Quinlius Cincinatus, Lucius, consul roman (sec. 5 î.e.n.)

Cinna – Cornelius Cinna, consul roman (sec. 1)

Clavdie Lugan, împărat roman

Clavdie, filosof – Claudianus, poet grec din Alexandria (375 – 408)

Clavilla, fiica lui Camil

Cleopatra, regina Egiptului (69 – 30 î.e.n.), fiica lui Ptolemeus

XII Auletes

Clinia, filosof thevan

Cnci Carbon, hatman roman

Cnei Chilie, hatman roman

Cnei Fabrichic, hatman roman

Collatin, dregător roman

Commod – Commodus, împărat roman (161 – 193)

Comod Hacheodonianul, filosof Crateu, asasinul lui Euripide Cres, Cris, Cresus, împărat al li di lor

Cvint Cincinat – Quintius Cincinatus, Lucius, consul roman (sec. 5 î.e.n.)

Cvintu Servilie, sfetnic

D

Dagol, dascăl lui Xeniad Dardanus, erou mitologic

Darie – Darius I, împărat persan (522 – 486 î.e.n.)

David, suveran al regatului israelit (sec. 10 î.e.n.)

Dianiria, prietena lui Iraclic Thevanul

Decheval – Decebal, rege al geto-dacilor (87 – 106)

Dicheam, istoric grec Dioches, craiul midilor

Diodor Şicul, Diodor Sucul – Diodor din Sicilia. istoric roman de origine greacă (-80 → ’21 î.e.n.)

Dioghenes-Diogene din Sinope, filosof cinic grec (c. 412 – 323 î.e.n.)

Diognet Zeegrav, dascăl lui Marc Aureliu

Dionisie tiranul – Dionysios cel Bătrân, tiran al Siracuzei (405 – 367 î.e.n.)

Dionisie Halicarnasul – Dionysios din Haiicarna, retor şi istoric roman de origine greacă (sec. 1 î.e.n. -sec. 1 e.n.)

Dimocrit-Democrit, filozoi grec (460 – 370 î.e.n.)

Dimostenis-Demostene, om politic şi orator atenian (384 – 322 î.e.n.)

Domenchia, fiica lui Marc Aureliu

Dimichian, Domisie, Domiţian, Domnitiian – Titus Flavius Domitianus, împărat roman (81 – 96)

Domiţiia Clavilla, mama lui Marco Curtius

Drusilla, fiica lui Pollio, nobilă romană – Iulia Drusila, fiica lui Germanicus, sora lui Caligula

Drusus Ghermanicul, Drus Ghermanic – Drusus, fiul lui Germanicus (7/8 – 33)

E

Ector Troadianul – Héctor, personaj mitologic Enorion, dascălul lui Marc Aureliu Elena, personaj mitologic Elia Fabricia, soţia lui Marc Aureliu

Enie, scriitor roman – Ennius Quintus, poet şi istoric roman (239 – 169 î.e.n.)

Epicur, filosof grec (341 – 270 î.e.n.)

Epimund, filosof grec Erechla, împăratul midilor

Esculapio – Esculap, Asclepios (în mitologia greacă – patron al medicinei)

Eschil – Eschil, poet tragic grec (525 – 456 î.e.n.)
Eva, Evva, personaj biblic
Evripid – Euripide, poet tragic grec (c. 480 – 406 î.e.n.)
F
Fabal, filosof
Fabie, Fabius Quintilianus-filozof (35 – 97)
Fa di ta, fiica lui Marc Aureliu Falared, Falarid, Filared, împărat
Favstinia – Faustina, împărăteasă, soţia lui Marc Aureliu Filip II, rege al Macedoniei (359 – 336 î.e.n.)
Flavie Priscu, unchiul lui Pâram Formio, filosof de la Efes Formion, fratele lui Flavie Priscu Fulvia, soţia lui Marco Marchel
G
Gallus, Cornelius Gallus, Gaius, om politic şi poet (70 – 26 î.e.n.)
Gheghes, împărat al lidilor
Ghemelichia, nobilă, stăpână a Neapolelui
Ghersa, craiul Gomorei
Goliaft, personaj mitologic
Gunutie, sfetnic
Gusvar – Guevara
Ham, personaj biblic Helvia, muma lui Marc Aureliu He nan, istoric
Nevron, Hieronymus, Heeronimus – Hieronymus Eusebius, scrii tor roman de origine greacă (? 348 – 420)
Hiliatis, împărat al li di lor Hilon, filosof grec Hiron (Finic), dascăl lui Ahiles Hodorlaomor, împăratul elamiţilor Horaţiu, poet latin (65 – 8 î.e.n.)
Hus, personaj biblic
I
Ignatie, istoric
Ioan, evanghelist
Irod Aticul, retor roman
Iulie Capitolen – Iulius Capitolinus, istoric roman. (sec. 4)
Iulie Chesariul – Iulius Caesar, Caius (100 – 44 î.e.n.)

Iunie Rustum, dascăl lui Marc Aureliu Iunie Silat, hatman roman Iunon, zeu Jupiter, divinitate în religia romană Juvenal – Iunius Iuvenalis, poet (60 – 130)

L

Laclantius, Lectu, Lâactu – Laclantius Caecilius, Firmianus, retor, scriitor (sec. 3 – 4)

Lameh, personaj biblic

Lampridie, Lampridius, scriitor roman (sec. 3)

Licinius, împărat roman (265 – 325)

Lichinie Lucul – Licinius Lucullus (Lucius) om politic roman (106 – 57 î.e.n.)

Lid, filosof grec Lihanie, dascăl lui Darie Lisandru, tiranul Peloponisului Lisid, sfetnicul lui Epaminondas Livania, soţia lui Clavdin Luca, evanghelist Luchillia, fiica lui Marc Aureliu

Lucreţia, nobilă romană, soţia lui Tarquinius (sec. 6 î.e.n.) Lucretius, Lutri – Tilus Lucretius Carus, poet şi filosof latin (-99 – 55 î.e.n.)

M

Marcina, fiica lui Marc Aureliu

Macrovie, Macrovius – Macrobius Ambrosius, Theodisius, scriitor, consul roman. (sec… 4 – 5)

Manlie, Mami, Manilius, dregător roman – consul roman (149) Marco Avrelie, Marco Chelemâantianul-Marcus Aurelius, împărat roman (121 – 180)

Marco Marchel, hatman roman Marco Porţie Calo, împărat roman Marco Sinuţie Ruf, hatman roman Marco Varas, Marco Varro, istoric roman Marş, Marsu – Martie, zeul războiului Masanessa, crai al numidinilor Malhei, evanghelist Mclis, împărat al li di Io r

Menedem – Menedemos, filosoF grec (sec. 3 î.e.n.)

Merodah, Merodahas, împăratul haldeilor Merodoh, stăpân al Vavilonului Meţenas, sfetnic roman

Miercurie – Miercurius, veche divinitate în religia romană, protector al comerţului Miliari, ţăranul de la Dunăre

Minandru – Menandru, dramaturg grec (324 – 291 î.e.n.)

Minelau – Menelau, personaj mitologic

Mitridat-Mitridates VI Eupător rege al Pontului (132 – 63 î.e.n.)

Mitrodoros, astrolog

Moisi – Moise, conducător şi legislator mitic al poporului evreu

N

Nazianz – Gregor de Nazianz, teolog şi istoric (280 – 374) Nemrod, personaj biblic, fondatorul imperiului babilonian Nero – Tiberius Claudius Deusus Germanicus, împărat roman (54 – 68 e.n.)

Nevrod, personaj biblic

Nicolae Alexandru – Nicolae Mavrocordat, domn al Moldovei (1709 – 1710, 1711 – 1715); al Ţării Româneşti (1715 – 1716.

1719 – 1730)

Nicolae Costân – Nicolae Costin, cronicar moldovean (1600 – 1712)

Nighidie Figul, filosof roman-Nighidius Figulus (Publius), senator şi scriitor roman (98 – 44 î.e.n.)

Noe, personaj biblic

Nomma Pombilion, Pombilie, împărat roman – Numa Pompilius, rege legendar al Romei, succesorul lui Romulus (715 – 672 î.e.n.)

O

Octavie Avguslu, împărat roman – Iulius Caesar Octavianus Augustus Caius, împărat roman (100 – 44 î.e.n.)

Olimbiada, mama lui Alexandru Macedon

Omir – Homer, poet epic grec (sec. 10 – 8 î.e.n.)

Onorie, fiul lui Theodosie

Opar, Optatus Milevitanus – scriitor (sec. 4)

P

Periandru – Periandros, tiran al Corinthului (627 – 585 î.e.n.) Perii, meşter făurar

Persena, fiica lui Marc Aureliu

Petrarca, Francesco, poet şi umanist italian (1304 – 1374)

Pir, craiul epiroţilor Pirod, personaj mitologic

Pisistrat – Pisistrate (Peisistratos), tiran al Atenei (560 – 527 î.e.n.)

Pist, filosof roman Pitarh, dascălul lui Chir

Pilhagora, matematician, om politic, filosof grec (c. 560 – 500 î.e.n.)

Plato – Platon, filosof grec (427 – 347 î.e.n.)

Ploten, filosof

Pliniu cel Bătrân t3 – 79), istoric, literat, filosof roman Pliniu cel Tânăr (62 – 113), om politic, scriitor roman Plut, Plautus, Plato Volater – Titus Maxius Plautus, comediograf latin (-v-250 – 184 î.e.n.)

Plutarh – Plutarh din Cheroncea (—46 – 127), scriitor, istoric, filosof grec

Pollio – Asinius Pollio Caius, om politic, scriitor roman (76 î.e.n. – 5 e.n.)

Pompea, împărăteasă, soţia lui Nero

Pompei cel Mare – Cneius Pompeius Magnus, om politic şi general roman (106 – 48 î.e.n.)

Poleinon, hatman alhenian

Preţ – erou mitologic

Promitheu – Prometeu, erou mitologic

Ploiomeu Soter, împăratul Egiptului (323 – 285 î.e.n.)

Ptilomeu Filadelf, împărat al Greciei

R

Rea, mama lui Romul-Rea Silvia (Ilia), mama celor 2 gemeni: Romulus şi Remus

Rom – Romus, întemeietor legendar al Romei

Romtar, Romsad, Rosisar, Ronsard – Ronsard, Pierre de (1524

1585), poet francez

Roserie Patrocle, sfetnic la curtea lui Vespezian

Ruf – Aegnatius Rufus (sec. 1 î.e.n. – I e.n.), edil în vremea lui

Augustus

Rufa, soţia lui Antigon

Rufin, dregător grec – Rufinus, Flavius, general de origine celtă (388 – 392)

S

Sabellic, Stabillic, Savil istoric-Savellicus (Marcantonio Cocci, Marcus Antonius), istoric şi umanist italian (1436 – 1506) Sadiatus, împărat al lidilor

Salostu Catilina Sar, Sallustius – Caius Sallustius Crispus, om politic şi istoric roman (86 – 35 î.e.n.)

Sardanapal, rege legendar al Asiriei, ultimul descendent al Semiramidei

Saxo Gramaticus – istoric (1150 – 1206 – 1216)

Scavro, Scavrus, ispravnic de Capua

Secundu, filosof Schin, retor grec

Selevcus-Seleucos, rege al Siriei Semever, craiul sevoimilor

Semiramnida – Semiramida, regină legendară a Asiriei

Seneca, Lucius Annaeus, filosof, retor, om politic roman (4 î.e.n.

65)

Serghie Galba, împărat roman – Servilius Sulpicius Galba (4 – 69)

Sext Pompilu – Sextus Empiricus, filosof, medic şi astronom grec (sec. 2)

Sext Hersonicul, Sext Heroneu, Heronisău – Sextus de Cheronee, filosof stoic grec (sec. 2)

Sidonius, Apollinaris – Caius Sollius Modestus Apollinaris Silen, filosof grec şi Ha, sfetnic roman

Silvius Italicus Tiberius Catius, poet latin (25 – 101)

Sim, personaj biblic

Sofocles – Sofocle (Sophokles), poet tragic grec (c. 495-o. 405 î.e.n.)

Sofonesba, nobilă cartagineză

Solomon, rege al statului Israel, fiul şi succesorul lui David (973 – 933 î.e.n.)

Stathie – Papinius Statius, Publius, poet latin (40 – 96)

Stelico, Stelicon, dregător grec

Strabo – Strabon, geograf şi istoric grec, originar din Pont (-63 î.e.n. – 17 e.n.)

S (ipeo Africanul, Stepio Nafica – Publius Cornelius Scipio, Africanus, general roman (235 – 183 î.e.n.)

Svelonie Frânevil – Suetonius Tranquillus, Caius, om politic şi istoric roman (76 – 141)

Symmachus – Quintus Aurelius Symmachus, retor, om de stat roman (340 – 410)

T

Tacet, Tacit – Publius Cornelius Tacitus, istoric şi om politic roman (55 – 120)

Terlulian, Tertullianus – Tertullianus Septimius Florens, Quintus, avocat şi retor (150 – 222)

Titus Levius – Titus Livius (59 î.e.n. -16) retor, scriitor latin Tiţero – Tulhius Cicero, Marcus, orator, filosof (¡06 – 43 î.e.n.) Torevat – Manlius Capitolinus Torquatus, Titus, comandant militar, întruchipare a vechilor virtuţi romane (sec. 3 î.e.n.)

U

Ulises Grecul – personaj mitologic

Ulpie Traian – Ulpius Traianus, cavaler roman, tatăl împăratului Traian

V

Valerius Maximus, Vallerie cel Mare – consul, scriitor, apologet al lui Tiberius (sec. 1 e.n.)

Vara, craiul Sodomei

Vei, personaj biblic

Velusie Mechianul, dascăl lui Marc Aureliu

Verghilie, Virghilie-Vergiliu (Publius Vergilius Maro), poet latin (70 – 19 î.e.n.)

Veresum, fiul lui Marc Aureliu Veriat, împăratul lusitanilor Verissimus, vezi Marc Aureliu

Vespezian, împărat – Vespasianus (Titus Flavius Vespasianus), împărat roman (9 – 79)

Vion, filosof grec

X

Xenocrat, filosof, dascălul lui Polemon

Xenofontu – Xenofon (Xenophon) scriitor grec (sec. 3 sau 2 î.e.n.) Xerxis, împărat persan-Xerxe I (cel Mare), rege al Persiei (486 – 465 î.e.n.)

Zino, filosof, sfetnic la curtea lui Ptolemeu

INDICE GEOGRAFIC

Lidiia, Meoniâa – Lidia, stat sclavagist antic în vestul Asiei Mici Logdun, oraş în Britania Lugdun, oraş în Franţa

Luzitania – Lusitania, denumirea antică a peninsulei Iberice (azi Portugalia)

M

Mavritaniia – Mauritania, stat în nord-vestul Africii Midiolani, oraş în Insubria

N

Neapole, provincie în Italia Nota, târg în Canpania

O

Oliinp, cel mai înalt masiv muntos din Grecia Olisipon, oraş în Lusitania

P

Palästina – Palestina Panolmu, oraş în Sicilia Praga, capitala Cehiei

Rod – Rodos, insulă grecească în Marea Egee Rodan – Rin, fluviu în Europa Râm-Roma, capitala Italiei

S

Sichilia – Sicilia, insulă italiană în Marea Mediterană Sciţia, denumirea ţinuturilor stăpânite de sciţi

T

Tarpilul, munte

Tir, oraş în Fenicia antică

Tivru – Tibru, fluviu în peninsula Italică

Troada – Troia (Ilion), străvechi oraş pe coasta de nord-vest a Asiei Mici

T

Ţara Arăpească – Arabia

Ţara Trinacria, Sichilila, vezi Sicilia

V

Vavilonul – Babilon, oraş antic în Mesopotamia

Vendoba, oraş în Panonia

Vizantiia – Bizanţ, Imperiul Bizantin

CUPRINS

Costin Nicolae
C 23 Scrieri: În două volume. Vol. II/Ediţie îngr. de S. Korolevschi; Prez. graf. de I. Cârmu.
— Ch.: Hyperion, 1991. – 636 p.
ISBN 5 – 368 – 00797 – 3

Volumul al doilea cuprinde opera de traducător a lui N. Costin. Tălmăcirea (prelucrarea şi adaptarea) „Ceasornicul domnilor” (după versiunea latină a cărţii scriitorului spaniol medieval *Antonio de Guevara mnorologii... w*) descrie viaţa împăratului roman Marc Aureliu, scrisorile lui către regele Siciliei, precum şi sfaturi privitoare la educaţie şi cârmuire, aforisme, pasaje din autori antici şi moderni şi din Biblie. Dintre numeroasele episoade întreţesute în cuprinsul roma-nului, celebră a ajuns povestea (întâmplarea) „Ţăranul de la Du* năre”, în care un ţăran dârz. de pe ţărmurile sălbatice ale Dunării, acuză pe senatorii romani de oprimarea neamului său.

HHKOJ – iae Kocthh
H3EPAKHOE
J» yx TOMSK
Tom 2-ţi
(na pyMhiiic KOM hăuke)
Xyao>KiiHK: *Bea A fpueope Kitp My*
Redactori: *I. Gherman, L. Luncă* Tehnoredactor: *L. Morgunova* Redactor artistic: *M. Bacinschi* Corectori: *M. Berco, M. Moroz*
FI 4070
Dat la cules 19.07.90. Bun de tipar 24.01.91. Format

84 >< 100 r/a2
Hârtie de lip. N? I. Garnitură literară. Tipar înalt. Coli de tipar conv. 31,00.
Coli editoriale 34, 84. Impr. crom. conv. 31,00. Comanda *Şi* 685.
Tiraj 20.000. Preţul 3 r. 60 c.
Editura Hyperion, 277004, Chişinău, bd. Ştefan cel Mare, 180.
Tipografia centrală. 277068, Chişinău, sir. Florilor, 1.
Departamentul de Stat al R.S.S. Moldova pentru edituri, poligrafic şi difuzarea cărţilor